पुनस्तताडतंदैत्यंमुष्टिनाह्यच्युताग्रजः ॥ २५ ॥ तेनमुष्टिप्रहारेणसद्योवैनिधनंगतः ॥ तदैववव्रृषुर्देवाःपुष्पैर्नन्दनसंभवैः ॥ २६ ॥
देहाद्विनिर्गतःसोपिश्यामसुन्दरविग्रहः ॥ स्रग्वीपीतांबरोदेवोवनमालाविभूषितः ॥ श्रीकृष्णंसबलंनत्वापरिक्रम्यस्थितोऽभवत् ॥ २७ ॥
तदैवसद्योगोलोकादागतोऽभून्महारथः ॥ लक्षपार्षदसंयुक्तःसहस्रध्वजशोभितः ॥ सहस्रचक्रध्वनिभृद्धयायुतसमन्वितः ॥ २८ ॥
लक्षचामरशोभाढ्योऽरुणवर्णोऽतिरत्नभृत् ॥ दिव्ययोजनविस्तीर्णोमनोयायीमनोहरः ॥ २९ ॥ किंकिणीजालसंयुक्तोघंटामंजीरसंयुतः ॥
हरिंप्रदक्षिणीकृत्यसबलंदिव्यरूपधृक् ॥ ३० ॥ दिव्यंरथंसमारुह्यद्योतयन्मंडलंदिशाम् ॥ जगामदैत्योहेराजन्गोलोकंप्रकृतेःपर
म् ॥ ३१ ॥ श्रीकृष्णोधेनुकंहत्वासबलोबालकैःसह ॥ तद्यशस्तुप्रगायद्भिर्वभौगोकुलगोगणैः ॥ ३२ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ मुनेमुक्तिंकथं
प्राप्तःपूर्वंकोधेनुकासुरः ॥ कथंखरत्वमापन्नएतन्मेब्रूहितत्त्वतः ॥ ३३ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ वैरोचनेर्बलेःपुत्रोनाम्नासाहसिकोबली ॥
नारीणांदशसाहस्रैरेमेवैगन्धमादने ॥ ३४ ॥ वादित्राणांनूपुराणांशब्दोभूत्तद्वनेमहान् ॥ गुहायामास्थितस्यापिश्रीकृष्णंस्मरतोमुनेः ॥
॥ ३५ ॥ दुर्वाससोथतेनापिध्यानभंगोबभूवह ॥ निर्गतःपादुकारूढोदुर्वासाःकृशविग्रहः ॥ ३६ ॥ दीर्घश्मश्रुर्यष्टिधरःक्रोधपुंजोनलद्यु
तिः ॥ यस्यशापाद्विश्वमिदंकंपतेसजगादह ॥ ३७ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठगर्दभाकारगर्दभोभवदुर्मते ॥ वर्षाणांतुचतुर्ल
क्षेव्यतीतेभारतेपुनः ॥ ३८ ॥ माथुरेमंडलेदिव्येपुण्येतालवनेवने ॥ बलदेवस्यहस्तेनमुक्तिस्तेभविताऽसुर ॥ ३९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
तस्माद्बलस्यहस्तेनश्रीकृष्णस्तंजघानह ॥ प्रह्लादायवरोदत्तोनवध्योमेतवान्वयः ॥ ४० ॥ इ० श्री० ग० सं० वृं० धेनुकासुरमोक्षो
नामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ बलंविनाथगोपालैश्चारयन्गाहरिःस्वयम् ॥ कालिन्दीकूलमागत्यपपौवा
रिविषावृतम् ॥ १ ॥ कालियेनफणीन्द्रेणजलंयत्रविदूषितम् ॥ पीत्वानिपेतुर्व्यसवोगावोगोपाजलान्तिके ॥ २ ॥ तदाताञ्जीवया
मासहष्ट्यापीयूषपूर्णया ॥ आर्द्रचित्तोहरिःसाक्षाद्भगवान्वृजिनार्दनः ॥ ३ ॥ कटौपीतपटंबद्ध्वानीपमारुह्यमाधवः ॥ पपातोत्तुंगविटपा
त्तत्तोयेविषदूषिते ॥ ४ ॥ उच्चचालजलंदुष्टंकृष्णसंपातघूर्णितम् ॥ तत्सर्पमन्दिरंनद्यांभंगीभूतंबभूवह ॥ ५ ॥ तदैवकालियःक्रुद्धःफ

णीफणशतावृतः ॥ दशन्दन्तैश्चभुजयाचच्छादनृपमाधवम् ॥ ६ ॥ कृष्णोदीर्घंवपुःकृत्वाबन्धनान्निर्गतश्चतम् ॥ पुच्छेगृहीत्वासर्पेन्द्रं भ्रामयित्वात्वितस्ततः ॥ ७ ॥ जलेनिपात्यहस्ताभ्यांचिक्षेपाशुधनुःशतम् ॥ पुनरुत्थायसर्पेन्द्रोलेलिहानोभयंकरः ॥ ८ ॥ वामहस्तेहरिंसर्पोरुषाजग्राहमाधवम् ॥ हरिर्दक्षिणहस्तेनगृहीत्वातंमहाखलम् ॥ ९ ॥ तज्जलेपोथयामाससुपर्णइवपन्नगम् ॥ सर्पोमुखशतंदीर्घंप्रसार्यपुनरागतः ॥ १० ॥ पुच्छेगृहीत्वातंकृष्णश्चकर्षाशुधनुःशतम् ॥ कृष्णहस्ताद्विनिष्क्रम्यसर्पस्तंव्यदशत्पुनः ॥ ११ ॥ ततामुष्टिनासर्पंत्रैलोक्यबलधारकः ॥ कृष्णमुष्टिप्रहारेणमूर्च्छितोविगतस्मृतिः ॥ १२ ॥ नतंकृत्वाननशतंस्थितोभूत्कृष्णसंमुखे ॥ आरुह्यतत्फणिशतंमणिवृन्दमनोहरम् ॥ १३ ॥ ननर्तनटवत्कृष्णोनटवेषोमनोहरः ॥ गायन्सप्तस्वरैरागंसंगीतंचसतालकम् ॥ १४ ॥ पुष्पैर्देवेषुवर्षत्सुतांडवेनटराजवत् ॥ वादयन्समुदावीणानकदुन्दुभिवेणुकान् ॥ १५ ॥ सतालंपदविन्यासैस्तत्फणान्सोज्ज्वलान्बहून् ॥ बभंजश्वसतःकृष्णःकालियस्यमहात्मनः ॥ १६ ॥ तदैवनागपत्न्यस्ताआगताभयविह्वलाः ॥ नत्वाकृष्णंपरन्देवमूचुर्गद्गदयागिरा ॥ ॥ १७ ॥ ॥ नागपत्न्यऊचुः ॥ ॥ नमःश्रीकृष्णचन्द्रायगोलोकपतयेनमः ॥ असंख्यांडाधिपतयेपरिपूर्णतमायते ॥ १८ ॥ ॥ श्रीराधापतयेतुभ्यंव्रजाधीशायतेनमः ॥ नमः श्रीनन्दपुत्रायययशोदानन्दनायते ॥ १९ ॥ पाहिपाहिपरदेवपन्नगंत्वत्परंनशरणंजगत्त्रये ॥ त्वम्परात्परतरोहरिःस्वयंलीलयाकिलतनोषिविग्रहम् ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नागपत्नीस्तुतःकृष्णःकालियंविगतस्मयम् ॥ विससर्जहरिःसाक्षात्परिपूर्णतमःस्वयम् ॥ २१ ॥ पाहीतिप्रवदंतंतंकालियंभगवान्हरिः ॥ प्रणतंसंमुखेप्राप्तंप्राहदेवोजनार्दनः ॥ २२ ॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ द्वीपंरमणकंगच्छसकलत्रसुहृद्वृतः ॥ सुपर्णोद्यतनात्त्वांवैनोद्यान्मत्पादलांछितम् ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सर्पःकृष्णन्तुसंपूज्यपरिक्रम्यप्रणम्यतम् ॥ कलत्रपुत्रसहितोद्वीपंरमणकंययौ ॥ २४ ॥ अथश्रुत्वाकालियेनसंग्रस्तंनन्दनन्दनम् ॥ तत्राजग्मुर्गोपगणानन्दाद्याःसकलत्रकाः ॥ २५ ॥ जलाद्विनिर्गतंकृष्णंदृष्ट्वामुमुदिरेजनाः ॥ आश्लिष्यस्वसुतंनन्दःपरांमुदमवापह ॥ २६ ॥ सुतंलब्ध्वायशोदासासुतकल्याणहेतवे ॥ ददौदानंद्विजातिभ्यःस्नेहस्नुतपयोधरा ॥ २७ ॥ तत्रैवशयनंचक्रुर्गोपाःसर्वे

परिश्रमात् ॥ कालिन्दीनिकटेराजन्गोपीगोपगणैः सह ॥ २८ ॥ वेणुसंघर्षणोद्भूतोदावाग्निःप्रलयाग्निवत् ॥ निशीथेसर्वतोगोपान्दग्धु
मागतवान्स्फुरन् ॥ २९ ॥ गोपावयस्याःश्रीकृष्णंसबलंशरणंगताः ॥ नत्वाकृतांजलिंकृत्वातमूचुर्भयकातराः ॥ ३० ॥ गोपाऊ
चुः ॥ ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहोशरणागतवत्सल ॥ पाहिपाहिवनेकष्टाद्दावाग्नेःस्वजनान्प्रभो ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्वलोच
नानिमाभैष्टन्यमीलयतमाधवः ॥ इत्युक्त्वावह्निमपिबद्देवोयोगेश्वरेश्वरः ॥ ३२ ॥ प्रातर्गोपगणैःसार्द्धंविस्मितैर्नन्दनन्दनः ॥ गोगणैःसहितः
श्रीमद्व्रजमंडलमाययौ ॥ ३३ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांवृन्दावनखण्डेकालियदमनदावाग्निपानंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥
॥ ॥ वैदेहउवाच ॥ ॥ यद्रजोदुर्लभंलोकेयोगिनांबहुजन्मभिः ॥ तत्पादाब्जंहरेःसाक्षाद्बभौकालियमूर्द्धसु ॥१॥ कोयंपूर्वंकुशलकृत्कालि
यःफणिनांवरः ॥ एनंवेदितुमिच्छामिब्रूहिदेवर्षिसत्तम ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्वायंभुवान्तरेपूर्वेनाम्नावेदशिरामुनिः ॥ विन्ध्या
चलेतपोकार्षीद्भृगुवंशसमुद्भवः ॥ ३ ॥ तदाश्रमेतपःकर्तुंप्राप्तोह्यश्वशिरामुनिः ॥ तंवीक्ष्यरक्तनयनःप्राहवेदशिरारुषा ॥ ४ ॥ ॥ वेद
शिराउवाच ॥ ॥ ममाश्रमेतपोविप्रमाकुर्यास्सुखदंनहि ॥ अन्यत्रतेतपोयोग्याभूमिर्नास्तितपोधन ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाथ
वेदशिरसोवाक्यंह्यश्वशिरामुनिः ॥ क्रोधयुक्तोरक्तनेत्रःप्राहतंमुनिपुङ्गवम् ॥ ६ ॥ ॥ अश्वशिराउवाच ॥ ॥ महाविष्णोरियंभूमिर्नतेमे
मुनिसत्तम ॥ कतिभिर्मुनिभिश्चात्रनकृतंतपउत्तमम्॥७॥श्वसन्सर्पइवत्वंभोवृथाक्रोधंकरोषिहि ॥ सदासर्पोभवत्वंहिभूयात्तेगरुडाद्भयम्॥८॥
॥ ॥ वेदशिराउवाच ॥ ॥ त्वंमहादुरभिप्रायोलघुद्रोहेमहोद्यमः ॥ कार्यार्थीकाकइवकौत्वंकाकोभवदुर्मते ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
आविरासीत्ततोविष्णुरित्थंचशपतोस्तयोः ॥ स्वस्वशापाद्दुःखितयोःसान्त्वयामासतौगिरा ॥ १० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ युवांतु
मेसमौभक्तौभुजाविवतनौमुनी ॥ स्ववाक्यंतुमृषाकर्तुंसमर्थोहंमुनीश्वरौ ॥ ११ ॥ भक्तवाक्यंमृषाकर्तुंनेच्छामिशपथोमम ॥ तेमूर्ध्निहे
वेदशिरश्चरणौमेभविष्यथः ॥ १२ ॥ तदातेगरुडाद्भीतिर्नभविष्यतिकर्हिचित् ॥ शृणुमेश्वशिरोवाक्यंशोचंमाकुरुमाकुरु ॥ १२ ॥ का
करूपेपिसुज्ञानंतेभविष्यतिनिश्चितम् ॥ परंत्रैकालिकंज्ञानंसंयुतंयोगसिद्धिभिः ॥ १४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाथग

2

तेविष्णौमुनिरश्वशिरानृप ॥ साक्षात्काकभुशुंडोभूद्योगीन्द्रोनीलपर्वते ॥ १५ ॥ रामभक्तोमहातेजाःसर्वशास्त्रार्थदीपकः ॥ रामायणंज गौयोवैगरुडायमहात्मने ॥ १६ ॥ चाक्षुषेह्यन्तरेप्राप्तेदक्षःप्राचेतसोनृप ॥ कश्यपायददौकन्याएकादशमनोहराः ॥ १७ ॥ तासांकद्रू श्चयाश्रेष्ठासाद्यैवरोहिणीस्मृता ॥ वसुदेवप्रियायस्यांबलदेवोऽभवत्सुतः ॥ १८ ॥ साकद्रूश्चमहासर्पाञ्जनयामासकोटिशः ॥ महोद्भ टान्विषबलानुग्रान्पंचशताननान् ॥ १९ ॥ महामणिधरान्कांश्चिद्धुःसहांश्चशताननान् ॥ तेषांवैदशिरानामकालियोभून्महाफणी ॥ २० ॥ तेषामादौफणीन्द्रोभूच्छेषोऽनन्तःपरात्परः ॥ सोद्यैवबलदेवोस्तिरामोनन्तोच्युताग्रजः ॥ २१ ॥ एकदाश्रीहरिःसाक्षाद्भगवान्प्रकृतेःपरः ॥ शेषंप्राहप्रसन्नात्मामेघगंभीरयागिरा ॥ २२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भूमण्डलंसमाधातुंसामर्थ्यंकस्यचिन्नहि ॥ तस्मादेनंमहीगो लंमूर्ध्नित्वंहिसमुद्धर ॥ २३ ॥ अनन्तविक्रमस्त्वंवैयतोनन्तइतिस्मृतः ॥ इदंकार्यंप्रकर्तव्यंजनकल्याणहेतवे ॥ २४ ॥ ॥ शेषउवाच ॥ ॥ अवधिंकुरुयावत्त्वंधरोद्धारस्यमेप्रभो ॥ भूभारंधारयिष्यामितावत्तेवचनादिह ॥ २५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नित्यंसहस्रवदनैरुच्चा रंचपृथक्पृथक् ॥ मद्गुणस्फुरतांनाम्नांकुरुसर्वेन्द्रसर्वतः ॥ २६ ॥ मन्नामानिचदिव्यानियदायांत्यवसानताम् ॥ तदाभूभारमुत्तार्यफणिं स्त्वंसुसुखीभव ॥ २७ ॥ ॥ शेषउवाच ॥ ॥ आधारोहंभविष्यामिमदाधारश्चकोभवेत् ॥ निराधारःकथन्तोयेतिष्ठामिकथयप्रभो ॥ ॥ २८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अहञ्चकमठोभूत्वाधारयिष्यामितेतनुम् ॥ महाभारमयींदीर्घांमाशोचंकुरुमत्सखे ॥ २९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तदाशेषःसमुत्थायनत्वाश्रीगरुडध्वजम् ॥ जगामनृपपातालादधोवैलक्षयोजनम् ॥ ३० ॥ गृहीत्वास्वकरेणेदंगरिष्ठंभू मिमण्डलम् ॥ दधारस्वफणेशेषोप्येकस्मिंश्चंडविक्रमः ॥ ३१ ॥ संकर्षणेथपातालेगतेऽनन्तेपरात्परे ॥ अन्येफणीन्द्रास्तमनुविविशु र्ब्रह्मणोदिताः ॥ ३२ ॥ अतलेवितलेकेचित्सुतलेचमहातले ॥ तलातलेतथाकेचित्प्राप्ताःकेचिद्रसातले ॥ ३३ ॥ तेभ्यस्तुब्रह्मणादत्तं द्वीपंरमणकंभुवि ॥ कालियप्रमुखास्तस्मिन्न्यवसन्सुखसंयुताः ॥ ३४ ॥ इतितेकथितंराजन्कालियस्यकथानकम् ॥ भुक्तिदंमुक्तिदंसा रंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३५ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांवृन्दावनखण्डेशेषोपाख्यानवर्णनंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

॥ राजोवाच ॥ ॥ द्वीपेरमणकेब्रह्मन्सर्पानन्यान्विनाकथम् ॥ एतन्मेब्रूहिसकलंकालियस्याभवद्भयम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥
तत्रनागान्तकोनित्यंनागसंघंजघानह ॥ गतक्षुब्धंचैकदातेताक्ष्यंप्राहुर्भयातुराः ॥ २ ॥ ॥ नागाऊचुः ॥ ॥ हेगरुत्मन्नमस्तुभ्यंत्वंसा
क्षाद्विष्णुवाहनः ॥ अस्मानत्सियदासर्पान्कथन्नोजीवनंभवेत् ॥ ३ ॥ तस्माद्बलिंगृहाणाशुमासेमासेगृहात्पृथक् ॥ वनस्पतिसुधान्ना
नासुपचारैर्विधानतः ॥ ४ ॥ ॥ गरुडउवाच ॥ ॥ एकःसर्पस्तुमेदेयोभवद्भिर्वांगृहात्पृथक् ॥ कथंपचामितमृतेबलिंवीटकवत्परम् ॥
॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथास्तुचोक्तास्तेसर्वेगरुडायमहात्मने ॥ गोपीथायात्मनोराजन्नित्यंदिव्यंबलिन्ददुः ॥ ६ ॥ कालि
यस्यगृहस्यापिसमयोभूद्यदानृप ॥ तदाताक्ष्यंबलिंसर्वंबुभुजेकालियोबलात् ॥ ७ ॥ तदागतःप्रकुपितोवेगतःकालियोपरि ॥ चकारपा
दविक्षेपंगरुडश्चंडविक्रमः ॥ ८ ॥ गरुडांघ्रिप्रहारेणकालियोमूर्च्छितोभवत् ॥ पुनरुत्थायजिह्वाभिःप्रावलीढन्मुखंश्वसन् ॥ ९ ॥ प्रसा
र्यस्वंफणशतंकालियःफणिनांवरः ॥ व्यदशद्गरुडंवेगाद्द्भिर्विषमयैर्बली ॥ १० ॥ गृहीत्वातंचतुंडेनगरुडोदिव्यवाहनः ॥ भूपृष्ठेपोथया
मासपक्षाभ्यांताडयन्मुहुः ॥ ११ ॥ तुण्डाद्विनिर्गतःसर्पस्तत्पक्षान्विचकर्षह ॥ तत्पादौवेष्टयंस्तुद्यन्फूत्कारंव्यदधन्मुहुः ॥ १२ ॥
ताक्ष्यंपक्षौचपतितौभूमध्येद्वौविरेजतुः ॥ एकेनबर्हिणोभूवन्नीलकंठाद्वितीयतः ॥ १३ ॥ तेषान्तुदर्शनंपुण्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ शुक्ल
पक्षेमैथिलेन्द्रदशम्यामाश्विनस्यतत् ॥ १४ ॥ कुपितोगरुडस्तंवैनीत्वातुंडेनकालियम् ॥ निपात्यभूम्यांसहसातत्तुंविचकर्षह ॥
॥ १५ ॥ तदादुद्रावतत्तुंडात्कालियोभयविह्वलः ॥ तमन्वधावत्सहसापक्षिराट्चंडविक्रमः ॥ १६ ॥ सप्तद्वीपान्सप्तखंडान्सप्तसिंधू
न्गतःफणी ॥ यत्रयत्रगतस्ताक्ष्यंतत्रतत्रददर्शह ॥ १७ ॥ भूर्लोकंचभुवर्लोकंस्वर्लोकंप्रगतःफणी ॥ महर्लोकंततोधावज्जनलोकंजगामह ॥
॥ १८ ॥ तत्रैवगरुडेप्राप्तेऽधोऽधोऽलोकंपुनर्गतः ॥ श्रीकृष्णस्यभयात्केपिरक्षान्तस्यनसन्दधुः ॥ १९ ॥ कुत्रापिनसुखेजातेकालि
योपिभयातुरः ॥ जगामदेवदेवस्यशेषस्यचरणान्तिके ॥ २० ॥ नत्वाप्रणम्यतंशेषंपरिक्रम्यकृतांजलिः ॥ दीनोभयातुरःप्राहदीर्घपृष्ठिः
प्रकंपितः ॥ २१ ॥ ॥ कालियउवाच ॥ ॥ हेभूमिभर्तर्भुवनेशभूमन्भूभारहारिन्निजभूरिलील ॥ मांपाहिपाहिप्रभविष्णुपूर्णः

परात्परस्त्वंपुरुषःपुराणः ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ दीनंभयातुरंदृष्ट्वाकालियंश्रीफणीश्वरः ॥ वाचामधुरयाप्रीणन्प्राहदेवो जनार्दनः ॥ २३ ॥ शेषउवाच ॥ ॥ हेकालियमहाबुद्धेशृणुमेपरमंवचः ॥ कुत्रापिनहितेरक्षाभविष्यतिनसंशयः ॥ २४ ॥ आसीत्पुरामुनिःसिद्धःसौभरिर्नाममनामतः ॥ वृन्दारण्येतपस्तेपेवर्षाणामयुतंजले ॥ २५ ॥ मीनराजविहारंयोवीक्ष्यगेहस्पृहोभवत् ॥ सउवाहमहाबुद्धिर्मान्धातुस्तनुजाशतम् ॥ २६ ॥ तस्मैददौहरिःसाक्षात्परांभागवतींश्रियम् ॥ वीक्ष्यतांनृपमांधाताविस्मितोभूद्गतस्मयः ॥ २७ ॥ यमुनान्तर्जलेदीर्घंसौभरेस्तपतस्तपः ॥ पश्यतस्तस्यगरुडोमीनराजंजघानह ॥ २८ ॥ मीनान्सुदुःखितान्दृष्ट्वादुःखहादीनवत्सलः ॥ तस्मैशापंददौक्रुद्धःसौभरिर्मुनिसत्तमः ॥ २९ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ मीनानद्यतनादत्रयद्यत्सित्वंबलाद्द्विराट् ॥ तदैवप्राणनाशस्ते भूयान्मेशापतस्त्वरम् ॥ ३० ॥ ॥ शेषउवाच ॥ ॥ तद्दिनात्तत्रनायातिगरुडःशापविह्वलः ॥ तस्मात्कालियगच्छाशुवृन्दारण्येहरेर्वने ॥ ३१ ॥ कालिन्द्यांचनिजंवासंकुरुमद्वाक्यनोदितः ॥ निर्भयस्तेभयंतार्क्ष्यान्नभविष्यतिकर्हिचित् ॥ ३२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःकालियोभीतःसकलत्रःसपुत्रकः ॥ ॥ कालिन्द्यांवासकृद्राजञ्छ्रीकृष्णेननिवासितः ॥ ३३ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां वृन्दावनखंडेकालियोपाख्यानवर्णनंनामपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इदंमयातेकथितंकालियस्यापिमर्दनम् ॥ श्रीकृष्णचरितंपुण्यंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ श्रीकृष्णस्यकथांश्रुत्वाभक्तस्तृप्तिंनयातिहि ॥ यथामरःसुधांपीत्वायथालिःपद्मकर्णिकाम् ॥ २ ॥ रासंकृत्वाहरौजातेशिशुरूपेमहात्मनि ॥ भांडीरेदेववागाहश्रीराधांखिन्नमानसाम् ॥ ३ ॥ शोचंमाकुरुकल्याणिवृन्दारण्येमनोहरे ॥ मनोरथस्तेभविताश्रीकृष्णेनमहात्मना ॥ ४ ॥ इत्थंदेवगिराप्रोक्तोमनोरथमहार्णवः ॥ कथंबभूवभगवान्वृन्दारण्येमनोहरे ॥ ५ ॥ कथंश्रीराधयासार्द्धंरासक्रीडांमनोहराम् ॥ चकारवृन्दकारण्येपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्भगवच्चरितंशुभम् ॥ गुप्तंवदामिदेवैश्चलीलाख्यानंमनोहरम् ॥ ७ ॥ एकदामुख्यसख्यौद्वेविशाखाललितेशुभे ॥ वृषभानोर्गृहंप्राप्यराधांजगदतूरहः ॥ ८ ॥ सख्या

वूचतुः ॥ यंचिंतयसिराधेत्वंयद्गुणंवदसिस्वतः ॥ सोपिनित्यंसमायातिवृषभानुपुरेऽर्भकैः ॥ ९ ॥ प्रेक्षणीयस्त्वयाराधेदर्शनीयोतिसुन्द
रः ॥ पश्चिमायांनिशीथिन्यांगोचारणविनिर्गतः ॥ १० ॥ राधोवाच ॥ लिखित्वातस्यचित्रंहिदर्शयाशुमनोहरम् ॥ तर्हितत्प्रेक्षणंपश्चा
त्करिष्यामिनसंशयः ॥ ११ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथसख्यौव्यलिखतांचित्रंनन्दशिशोःशुभम् ॥ नवयौवनमाधुर्यंराधायैददतुस्त्व
रम् ॥ १२ ॥ तद्दृष्ट्वाहर्षिताराधाकृष्णदर्शनलालसा ॥ चित्रंकरेप्रपश्यन्तीसुष्वापानंदसंकुला ॥ १३ ॥ ददर्शकृष्णंभवनेशयानाघनप्र
भंपीतपटंदधानम् ॥ भांडीरदेशेयमुनांसमेत्यनृत्यन्तमाराद्वृषभानुपुत्री ॥ १४ ॥ तदैवराधाशयनात्समुत्थितापरस्यकृष्णस्यवियोगवि
ह्वला ॥ संचिंतयन्तीकमनीयरूपिणंमेनेत्रिलोकींतृणवद्विदेहराट् ॥ १५ ॥ तर्ह्याव्रजन्तंस्ववनाद्व्रजेश्वरंसंकोचवीथ्यांवृषभानुपत्तने ॥
गवाक्षमेत्याशुसखीप्रदर्शितंदृष्ट्वातुमूर्च्छांसमवापसुन्दरी ॥ १६ ॥ कृष्णोपिदृष्ट्वावृषभानुनन्दिनींसुरूपकौशल्ययुतांगुणाश्रयाम् ॥ कु
र्वन्मनोरंतुमतीवमाधवोलीलातनुःसम्प्रययौस्वमन्दिरम् ॥ १७ ॥ एवन्ततःकृष्णवियोगविह्वलांप्रभूतकामज्वरखिन्नमानसाम् ॥ संवीक्ष्य
राधांवृषभानुनन्दिनीमुवाचवाचंललितासखीवरा ॥ १८ ॥ ॥ ललितोवाच ॥ ॥ कथंत्वंविह्वलाराधेमूर्च्छितातिव्यथांगता ॥ यदी
च्छसिहरिंसुभ्रूस्तस्मिन्स्नेहंदृढंकुरु ॥ १९ ॥ लोकस्यापिसुखंसर्वमधिकृत्यास्तिसांप्रतम् ॥ दुःखाग्निर्हृत्प्रदहतिकुंभकाराग्निवच्छुभे ॥
॥ २० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ ललितायाश्चललितंवचःश्रुत्वाव्रजेश्वरी ॥ नेत्रेउन्मील्यललितांप्राहगद्गदयागिरा ॥ २१ ॥ ॥ राधो
वाच ॥ ॥ व्रजालंकारचरणौनप्राप्तौयदिमेसखि ॥ कदाचिद्विग्रहंतर्हिनहिस्वंधारयाम्यहम् ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रु
त्वावचस्तस्याललिताभयविह्वला ॥ श्रीकृष्णपार्श्वंप्रययौकृष्णातीरेमनोहरे ॥ २३ ॥ माधवीजालसंयुक्तेमधुपध्वनिसंकुले ॥ कदम्ब
मूलेरहसिप्राहचैकाकिनंहरिम् ॥ २४ ॥ ॥ ललितोवाच ॥ ॥ यस्मिन्दिनेचतेरूपंराधयादृष्टमद्भुतम् ॥ तद्दिनात्स्तंभतांप्राप्तापुत्ति
केवनवक्तिकिम् ॥ २५ ॥ अलंकारस्त्वर्चिरिवबभ्रंभर्जरजोयथा ॥ सुगन्धिःकटुवद्यस्यामन्दिरंनिर्जनंवनम् ॥ २६ ॥ पुष्पंबाणंचन्द्रबिं
बंविषकन्दमवेहिभो ॥ तस्यैसंदर्शनंदेहिराधायैदुःखनाशनम् ॥ २७ ॥ तेसाक्षिणःकिंविदितंनभूतलेसृजस्यलंपासिहरस्यथोजगत् ॥

यदासमानोसिजनेषुसर्वतस्तथापिभक्तान्भजतेपरेश्वरः ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाहरिःसाक्षाल्ललितंललितावचः ॥ उवाचभगवान्देवोमेघगंभीरयागिरा ॥ २९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ सर्वंहिभावंमनसःपरात्परंनह्येकतोभामिनिजायतेततः ॥ प्रेमैवकर्तव्यमतोमयिस्वतःप्रेम्णासमानंभुविनास्तिकिंचित् ॥ ३० ॥ यथाहिगांडीरवनेमनोरथोबभूवतस्याहितथाभविष्यति ॥ अहैतुकंप्रेमचसद्भिराश्रितंतत्त्वापिसन्तःकिलनिर्गुणंविदुः ॥ ३१ ॥ येराधिकायांमयिकेशवेमनाग्भेदंनपश्यन्तिहिदुग्धशौक्ल्यवत् ॥ तएवमेब्रह्मपदंप्रयान्तितदहैतुकस्फूर्जितभक्तिलक्षणाः ॥ ३२ ॥ येराधिकायांमयिकेशवेहरौकुर्वन्तिभेदंकुधियोजनाभुवि ॥ तेकालसूत्रेप्रपतंतिदुःखितारंभोरुयावत्किलचन्द्रभास्करौ ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंश्रुत्वावचःकृत्स्नंनत्वातंललितासखी ॥ राधासमेत्यरहसिप्राहप्रहसितानना ॥ ३४ ॥ ॥ ललितोवाच ॥ ॥ त्वमिच्छसियथाकृष्णंतथात्वांमधुसूदनः ॥ युवयोर्भेदरहितंतेजस्त्वेकंद्विधाजनैः ॥ ३५ ॥ तथापिदेविकृष्णायकर्मनिष्कारणंकुरु ॥ येनतेवांछितंभूयाद्भक्त्यापरमयासति ॥ ३६ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वासखीवाक्यंराधारासेश्वरीनृप ॥ चन्द्राननांप्राहसखींसर्वधर्मविदांवराम् ॥ ३७ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णस्यप्रसन्नार्थंपरंसौभाग्यवर्द्धनम् ॥ महापुण्यंवांछितदंपूजनंवदकस्यचित् ॥ ३८ ॥ त्वयाभद्रेधर्मशास्त्रंगर्गाचार्यमुखाच्छ्रुतम् ॥ तस्माद्व्रतंपूजनंवाब्रूहिमह्यंमहामते ॥ ३९ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांवृन्दावनखंडेराधाकृष्णप्रेमवर्णनंनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ राधावाक्यंततःश्रुत्वाराजन्सर्वसखीवरा ॥ चन्द्राननाप्रत्युवाचसंविचार्यक्षणंहृदि ॥ १ ॥ चन्द्राननोवाच ॥ परंसौभाग्यदंराधेमहापुण्यंवरप्रदम् ॥ श्रीकृष्णस्यापिलब्ध्यर्थंतुलसीसेवनंमतम् ॥ २ ॥ यदास्पृष्टाथवाध्याताकीर्तितानामभिःस्तुता ॥ रोपितासिंचितानित्यंपूजितातुलसीदलैः ॥ ३ ॥ नवधातुलसीभक्तिंयेकुर्वन्तिदिनेदिने ॥ युगकोटिसहस्राणितेयान्तिसुकृतंशुभे ॥ ४ ॥ यावच्छाखाप्रशाखाभिर्बीजपुष्पदलैःशुभे ॥ रोपितातुलसीमर्त्यैर्वर्धतेवसुधातले ॥ ५ ॥ तेषांवंशेषुयेजातागतास्तेवैसुरालये ॥ आकल्पयुगसाहस्रंतेषांवासोहरेर्गृहे ॥ ६ ॥ यत्फलंसर्वपत्रेषुसर्वपुष्पेषुराधिके ॥ तुलसीदलेनचैकेनसर्वदाप्राप्यतेतुतत् ॥ ७ ॥ तुलसीप्रभ

वैःपत्रैर्योनरःपूजयेद्धरिम् ॥ लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ ८ ॥ सुवर्णभारशतकंरजतंयच्चतुर्गुणम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतितुलसी
वनपालनात् ॥ ९ ॥ तुलसीकाननंराधेगृहेयस्यावतिष्ठति ॥ तद्गृहंतीर्थरूपंहिनयांतियमकिंकराः ॥ १० ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकामदंतु
लसीवनम् ॥ रोपयन्तिनराःश्रेष्ठास्तेनपश्यन्तिभास्करिम् ॥ ११ ॥ रोपणात्पालनात्सेकाद्दर्शनात्स्पर्शनान्नृणाम् ॥ तुलसीदहतेपापं
वाङ्मनःकायसंचितम् ॥ १२ ॥ पुष्कराद्यानितीर्थानिगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ वासुदेवादयोदेवावसन्तितुलसीदले ॥ १३ ॥ तुलसीमं
जरीयुक्तोयस्तुप्राणान्विमुंचति ॥ यमोपिनेक्षितुंशक्तोयुक्तंपापशतैरपि ॥ १४ ॥ तुलसीकाष्ठजंयस्तुचंदनंधारयेन्नरः ॥ तद्देहंनस्पृशे
त्पापंक्रियमाणमपीहयत् ॥ १५ ॥ तुलसीविपिनच्छायायत्रयत्रभवेच्छुभे ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्तव्यंपितृणांदत्तमक्षयम् ॥ १६ ॥ तुलस्याःस
खिमाहात्म्यमादिदेवश्चतुर्मुखः ॥ नसमर्थोभवेद्वक्तुंयथादेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ १७ ॥ तुलसीसेवनंनित्यंकुरुत्वंगोपकन्यके ॥ श्रीकृष्णो
वश्यतांयातियेनवासर्वदैवहि ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंचन्द्राननावाक्यंश्रुत्वारासेश्वरीनृप ॥ तुलसीसेवनंसाक्षादारेभेहरितो
षणम् ॥ १९ ॥ केतकीवनमध्येचशतहस्तंसुवर्तुलम् ॥ उच्चैर्हेमखचिद्भित्तिपद्मरागतटंशुभम् ॥ २० ॥ हरिद्धीरकमुक्तानांप्राकारेणम
होल्लसत् ॥ सर्वतस्तोलिकायुक्तंचिंतामणिसुमण्डितम् ॥ २१ ॥ हेमध्वजसमायुक्तंमुक्तातोरणराजितम् ॥ हैमैर्वितानैःपरितोवैजयन्त
मिवस्फुरत् ॥ २२ ॥ एतादृशंश्रीतुलसीमन्दिरंसुमनोहरम् ॥ तन्मध्येतुलसींस्थाप्यहरित्पल्लवशोभिताम् ॥ २३ ॥ अभिजिन्नामन
क्षत्रेतत्सेवांसाचकारह ॥ समाहूतेनगर्गेणदिष्टेनविधिनासती ॥ २४ ॥ श्रीकृष्णतोषणार्थायभक्त्यापरमयासती ॥ इषपूर्णांसमारभ्यचै
त्रपूर्णावधिव्रतम् ॥ २५ ॥ कृत्वान्यषिंचद्दुग्धेनतथाचेक्षुरसेनवै ॥ द्राक्षयाम्ररसेनापिसितयाबहुमिश्रया ॥ २६ ॥ पञ्चामृतेनतुलसींमा
सेमासेपृथक्पृथक् ॥ उद्यापनसमारंभंवैशाखप्रतिपद्दिने ॥ २७ ॥ गर्गादिष्टेनविधिनावृषभानुसुतानृप ॥ षट्पञ्चाशत्तमैर्भोगैर्ब्राह्मणानां
द्विलक्षकम् ॥ २८ ॥ सन्तर्प्यवस्त्रभूषाद्यैर्दक्षिणांराधिकाददौ ॥ दिव्यानांस्थूलमुक्तानांलक्षभारंविदेहराट् ॥ २९ ॥ कोटिभारंसुवर्णानां
गर्गाचार्यायसाददौ ॥ शतभारंसुवर्णानांमुक्तानांचतथैवहि ॥ ३० ॥ भक्त्यापरमयाराधाब्राह्मणेब्राह्मणेददौ ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्ननृतुश्चा

प्सरोगणाः ॥ तन्मन्दिरोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ३१ ॥ तदाविरासीत्तुलसीहरिप्रियासुपर्णपृष्ठोपरिशोभितासना ॥ चतुर्भुजापद्म
पलाशवीक्षणाश्यामास्फुरद्धेमकिरीटकुण्डला ॥ ३२ ॥ पीतांबराच्छादितसर्पवेणीस्रजंदधानानववैजयन्तीम् ॥ खगात्समुत्तीर्यचरंगव
ल्लीचुचुंबराधांपरिरभ्यबाहुभिः ॥ ३३ ॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ अहंप्रसन्नास्मिकलावतीसुतेत्वद्भक्तिभावेनजितानिरन्तरम् ॥ कृतंच
लोकव्यवहारसंग्रहात्त्वयाव्रतंभामिनिसर्वतोसुखम् ॥ ३४ ॥ मनोरथस्तेसफलोत्रभूयाद्बुद्धीन्द्रियैश्चित्तमनोभिरग्रतः ॥ सदानुकूलत्व
मलंपतेःपरंसौभाग्यमेवंभुविकीर्तनीयकम् ॥ ३५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंवन्दतींतुलसींहरिप्रियांनत्वाथराधावृषभानुनन्दिनी ॥
प्रत्याहगोविन्दपदारविन्दयोर्भक्तिर्भवेन्मेविदिताह्यहैतुकी ॥ ३६ ॥ तथास्तुचोक्तातुलसीहरिप्रियाथांतर्दधेमैथिलराजसत्तम ॥ तदैवरा
धावृषभानुनन्दिनीप्रसन्नचित्तास्वपुरेबभूवह ॥ ३७ ॥ श्रीराधिकाख्यानमिदंविचित्रंशृणोतियोभक्तिपरःपृथिव्याम् ॥ त्रैवर्ग्यभावं मन
सासमेत्यराजंस्ततोयातिनरःकृतार्थताम् ॥ ३८ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसं०वृन्दावनखण्डेतुलसीपूजनंनामसप्तदशोध्यायः ॥ १७ ॥
॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ राधाकृष्णस्यचरितंशृण्वतोमेमनोमुने ॥ नतृप्तिंयातिशरदःपंकजेभ्रमरोयथा ॥ १ ॥ रासेश्वर्य्याकृष्णपत्न्या
तुलसीसेवनेकृते ॥ यद्बभूवततोब्रह्मंस्तन्मेब्रूहितपोधन ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ राधिकायाश्चविज्ञायतुलसीसेवनेतपः ॥ प्रीतिंपरी
क्ष्यश्रीकृष्णोवृषभानुपुरंययौ ॥ ३ ॥ अद्भुतंगोपिकारूपंचलज्झंकारनूपुरम् ॥ किंकिणीघंटिकाशब्दमंगुलीयकभूषितम् ॥ ४ ॥ रत्न
कंकणकेयूरमुक्ताहारविराजितम् ॥ बालार्कताटंकलसत्कबरीपाशकौशलम् ॥ ५ ॥ नासामौक्तिकदिव्याभंश्यामकुन्तलसन्निभम् ॥
धृत्वामौवृषभानोश्चमन्दिरंसंददर्शह ॥ ६ ॥ प्राकारपरिखायुक्तंचतुर्द्वारसमन्वितम् ॥ करीन्द्रैःकज्जलाकारैर्द्वारिद्वारिमनोहरम् ॥ ७ ॥
वायुवेगैर्मनोवेगैश्चित्रवर्णैस्तुरंगमैः ॥ हारचामरसंयुक्तंप्रोल्लसन्मंडपाजिरम् ॥ ८ ॥ गवांगणैःसवत्सैश्चवृषैर्धर्मधुरंधरैः ॥ गोपालायत्र
गायन्तेवंशीवेत्रधरानृप ॥ ९ ॥ वृषभानुपुरस्यैवंपश्यन्मंदिरकौशलम् ॥ मायायुवतिवेषोसौततोह्यन्तःपुरंययौ ॥ १० ॥ यत्रकोटीर
विस्फूर्जत्कपाटस्तंभपंक्तयः ॥ रत्नाजिरेषुशोभन्तेललनारत्नसंयुताः ॥ ११ ॥ वीणातालमृदंगादीन्वादयन्त्योमनोहराः ॥ पुष्पयष्टि

समायुक्तागायन्त्योराधिकागुणम् ॥ १२ ॥ तस्मिन्नन्तःपुरेदिव्यंभ्राजच्चोपवनंमहत् ॥ दाडिमीकुन्दमन्दारनिंबून्नतद्रुमावृतम् ॥ १३ ॥ केतकीमालतीवृन्दैर्माधवीभिर्विराजितम् ॥ तत्राधानिकुंजोस्तिकल्पवृक्षसुगन्धिभृत् ॥ १४ ॥ पतन्तियत्रभ्रमरामधुमत्तानृपेश्वर ॥ गन्धाक्तःशीतलोवायुर्मन्दगामीवहत्यलम् ॥ १५ ॥ सहस्रदलपद्मानांरजोविक्षेपयन्मुहुः ॥ पुंस्कोकिलाकोकिलाश्चमयूराःसारसाःशुकाः ॥ ॥ १६ ॥ कूजन्तोमधुरंनादंनिकुंजशिखरेषुच ॥ पुष्पशय्यासहस्राणिजलकुल्याःसहस्रशः ॥ १७ ॥ प्रोच्छलन्तिस्फुरत्कारायत्रवैमेघमंदिरे ॥ बालार्ककुंडलधराश्चित्रवस्त्रावराननाः ॥ १८ ॥ वर्तन्तेकोटिशोयत्रसख्यस्तत्कर्मकौशलाः ॥ तन्मध्येराधिकाराज्ञीभ्रमन्तीमंदिराजिरे ॥ १९ ॥ काश्मीरपंकसंयुक्तेसूक्ष्मवस्त्रविराजिते ॥ शिरीषपुष्पक्षितिजदलैरागुल्फपूरके ॥ २० ॥ मालतीमकरंदानांक्षरद्भिर्बिन्दुभिर्वृते ॥ कोटिचन्द्रप्रतीकाशातन्वीकोमलविग्रहा ॥ शनैःशनैःपादपद्मंचालयन्तीचकोमलम् ॥ २१ ॥ समागतांतांमणिमन्दिराजिरेददर्शराधावृषभानुनन्दिनी ॥ यत्तेजसातच्छलनाहतत्विषोजातास्त्वरंचन्द्रमसेवतारकाः ॥ २२ ॥ विज्ञायतद्गौरवमुत्तमंमहदुत्थायदोर्भ्यांपरिरभ्यराधिका ॥ दिव्यासनेस्थाप्यसुलोकरीत्याजलादिकंचार्हणमाहरच्छुभम् ॥ २३ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ स्वागतंतेसखिशुभेनामधेयंवदाशुमे ॥ भूरिभाग्यंममैवाद्यभवत्यागतयास्त्वतः ॥ २४ ॥ त्वत्समानंदिव्यरूपंदृश्यतेनहिभूतले ॥ यत्रत्वंवर्तसेसुभ्रूःपत्तनंधन्यमेवतत् ॥ २५ ॥ वददेविसविस्तारंहेतुमागमनस्यच ॥ ममयोग्यंचयत्कार्यंवक्तव्यंतत्त्वयाखलु ॥ २६ ॥ कटाक्षेणसुदीस्याचवचसासुस्मितेनवै ॥ गत्याऽऽकृत्याशुभैर्दन्तैर्वश्यतेसांप्रतंमया ॥ २७ ॥ नित्यंशुभेमेमिलनार्थमाव्रजनचेत्स्वसंकेतमलंविधेहि ॥ येनैवसंगोविधिनाभवेद्धिविधिर्भवत्याससदाविधेयः ॥ २८ ॥ अधित्वदात्मातिपरंप्रियोमेत्वदाकृतिःश्रीव्रजराजनन्दनः ॥ येनैवमेदेविहतंतुचेतस्त्वयाननन्देववधूर्दधामितम् ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंराधावचःश्रुत्वामायायुवतिवेषधृक् ॥ उवाचभगवान्कृष्णोराधांकमललोचनाम् ॥ ३० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रंभोरुनन्दनगरेनन्दगेहस्यचोत्तरे ॥ गोकुलेवसतिर्मेस्तिनाम्नाहंगोपदेवता ॥ ३१ ॥ त्वद्रूपगुणमाधुर्यंश्रुतंमेललितामुखात् ॥ तद्द्रष्टुंचंचलापांगित्वद्गेहेहंसमागता ॥ ३२ ॥ श्रीमल्लवंगलतिकास्फुटमोदनी

नांगुंजामिकुंजमधुपध्वनिकुंजपुंजम् ॥ दृष्टंश्रुतंनववनंतवकंजनेत्रेदिव्यंपुरन्दरपुरेपिनयत्समानम् ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंतयोर्मेलनंतद्बभूवमिथिलेश्वर ॥ प्रीतिंपरस्परंकृत्वावनेतत्रविरेजतुः ॥ ३४ ॥ हसंत्यौतेचगायंत्यौपुष्पकन्दुकलीलया ॥ पश्यन्त्यौवनवृक्षांश्चेरतुर्मैथिलेश्वर ॥ ३५ ॥ कलाकौशल्यसंपन्नांराधांकमललोचनाम् ॥ गिरामधुरयाराजन्प्राहेदंगोपदेवता ॥ ३६ ॥ ॥ गोपदेवतोवाच ॥ ॥ दूरेवैनन्दनगरंसन्ध्याजाताव्रजेश्वरि ॥ प्रभातेचागमिष्यामित्वत्सकाशंनसंशयः ॥ ३७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावचस्तत्परुषंव्रजेश्वरीनिक्षिप्यसद्योनयनांबुसन्ततिम् ॥ रोमांचहर्षोद्गमभावसंवृतारंभेवभूमौपतितामरुद्धता ॥ ३८ ॥ शंकागतास्तत्रसखीगणास्त्वरंसुवीजयन्त्योव्यजनैर्व्यवस्थिताः ॥ श्रीखण्डपुष्पद्रवचर्चितांशुकांजगादराधांनृपगोपदेवता ॥ ३९ ॥ गोपदेवतोवाच ॥ ॥ प्रभातेचागमिष्यामिमाशोकंकुरुराधिके ॥ गोश्वभ्रातुर्गोरसस्यशपथोमेनचेदिदम् ॥ ४० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ एवमुक्त्वाहरीराधांसमाश्वास्यनृपेश्वर ॥ मायायुवतिवेषोसौययौश्रीनन्दगोकुलम्॥४१॥इ०ग०सं०वृं०राधाकृष्णसंगमोनामअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८॥

॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथरात्र्यांव्यतीतायांमायायोषिद्वपुर्हरिः ॥ राधादुःखप्रशान्त्यर्थंवृषभानोर्गृहंययौ ॥ १ ॥ राधातामागतांवीक्ष्यसमुत्थायातिहर्षिता ॥ दत्तासनांविधानेनपूजयामासमैथिल ॥ २ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ त्वयाविनाहंनिशिदुःखिताभवंत्वय्यागतायांसखिलब्धवस्तुवत् ॥ पूर्वंह्यपथ्यस्यसुखंयथाततोदुःखंतथाभामिनिसत्प्रसंगतः ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाथतद्वाक्यंविमनागोपदेवता ॥ नकिंचिदूचेश्रीराधांदुःखितेवव्यवस्थिता ॥ ४ ॥ विज्ञायखेदसम्पन्नांराधिकागोपदेवताम् ॥ सखीभिःसंविचार्य्याथजगादस्नेहतत्परा ॥ ५ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ विमनास्त्वंकथंभद्रेवदमांगोपदेवते ॥ मात्राभर्त्राननांद्रावाश्वश्र्वाक्रोधेनभर्त्सिता ॥ ६ ॥ सपत्नीकृतदोषेणस्वभर्तुर्विरहेणवा ॥ अन्यत्रलग्नचित्तेनविमनाःकिंमनोहरे ॥ ७ ॥ मार्गखेदेनवाकच्चिद्विह्वलाभूरुजाथवा ॥ शीघ्रंवदमहाभागेस्वस्यदुःखस्यकारणम् ॥ ८ ॥ कृष्णभक्तमृतेविप्रंयेनकेनापिकुत्सितम् ॥ कथितंतेऽथरंभोरुतच्चिकित्सांकरोम्यहम् ॥ ९ ॥ गजाश्वादीनिरत्नानिवस्त्राणिचधनानिच ॥ मन्दिराणिविचित्राणिगृहाणत्वंयदीच्छसि ॥ १० ॥ धनंदत्वातनुंरक्षेत्तनुंदत्वात्रपांव्यधात् ॥ धनं

तनुंत्रपांदद्यान्मित्रकार्यार्थमेवहि ॥ धनंदत्वाचसततंरक्षेत्प्राणान्निरन्तरम् ॥ ११ ॥ योमित्रतांनिष्कपटंकरोतिनिष्कारणंधन्यतमःस
एव ॥ विधायमैत्रंकपटंविदध्यात्तंलंपटंहेतुपटन्नटन्धिक् ॥ १२ ॥ तस्याःप्रेमवचःश्रुत्वाभगवान्गोपदेवता ॥ प्रहसन्नाहराजेन्द्रश्रीराधांकीर्ति
नन्दिनीम् ॥ १३ ॥ ॥ गोपदेवतोवाच ॥ ॥ राधेबृहत्सानुगिरेस्तटीषुसंकोचवीथीषुमनोहरासु ॥ यान्तींस्वतोमांदधिविक्रयार्थंरुरोध
मार्गेनवनन्दपुत्रः ॥ १४ ॥ वंशीधरोवेत्रकरःकरेमांत्वरंगृहीत्वाप्रहसन्विलज्जः ॥ मह्यंकरादानधनायदानंदेहीतिजल्पन्विपिनेरसज्ञः ॥१५॥
तुभ्यन्नदास्यामिकदापिदानंस्वयंभुवेगोरसलंपटाय ॥ एवंमयोक्तेवचनेथभाण्डंनीत्वाविशीर्णीकृतवान्सदध्नः ॥ १६ ॥ ॥ भाण्डंसभित्वा
दधिकिंचपीत्वानीत्वोत्तरीयंममचेदुरीयम् ॥ नन्दीश्वराद्रेर्विदिशंजगामतेनाहमाराद्विमनाःस्मजाता ॥ १७ ॥ जात्यासगोपःकिलकृष्ण
वर्णोऽधनीनवीरोनहिशीलरूपः ॥ यस्मिंस्त्वयाप्रेमकृतंसुशीलेत्यजाशुनिर्मोहनमद्यकृष्णम् ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थंसवैरंपरु
षंवचस्तच्छ्रुत्वाथराधावृषभानुनन्दनी ॥ सुविस्मितावाक्यपदेसरस्वतींपरंस्मयन्तीनिजगादतांप्रति ॥ १९ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ यत्प्रा
प्तयेविधिहरप्रमुखास्तपन्तिवह्नौतपःपरमयानिजयोगरीत्या ॥ दत्तःशुकःकपिलआसुरिरंगिरायत्पादारविन्दमकरन्दरजःस्पृशन्ति ॥
॥ २० ॥ तंकृष्णमादिपुरुषंपरिपूर्णदेवंलीलावतारमजमार्तिहरंजनानाम् ॥ भूभूरिभारहरणायसतांशुभायजातंविनिन्दसिकथंसखिदुर्वि
नीते ॥ २१ ॥ गाःपालयन्तिसततंरजसोगवांचांगानिस्पृशंतिचजपंतिगवांसुनाम ॥ प्रेक्षन्त्यहर्निशमलंसुमुखंगवांचजातिःपरानविदितासु
विगोपजातेः ॥ २२ ॥ तत्कृष्णवर्णविलसत्सुकलांसमीक्ष्यतच्छ्रमग्नमनसासुसुखंविहाय ॥ उन्मत्तवद्व्रजतिधावतिनीलकण्ठोबिभ्रत्कपर्दे
विषभस्मकपालसर्पान् ॥ २३ ॥ स्वर्लोकसिद्धमुनिदक्षमरुद्गणानांपालःसमस्तनरकिन्नरनागनाथाः ॥ यत्पादपद्ममनिशंप्रणिपत्यभक्त्या
लब्धश्रियःकिलबलिंप्रददुःस्मतस्मै ॥ २४ ॥ वत्साद्यकालियवकार्जुनधेनुकानामाचक्रवातशकटासुरपूतनानाम् ॥ एषांवधःकिमुतत
स्ययशोमुरारेर्यःकोटिशोंडनिचयोद्भवनाशहेतुः ॥ २५ ॥ भक्तात्प्रियोनविदितःपुरुषोत्तमस्यशंभुर्विधिर्नचरमानचरौहिणेयः ॥ भक्तानन
व्रजतिभक्तिनिबद्धचित्तश्चूडामणिःसकललोकजनस्यकृष्णः ॥ २६ ॥ गच्छन्निजंजनमनुप्रपुनातिलोकानावेदयन्हरिजनेस्वरुचिंमहात्मा॥

तस्मादतीवभजतांभगवान्मुकुन्दोमुक्तिंददातिकनकापिसुभक्तियोगम् ॥ २७ ॥ ॥ गोपदेवतोवाच ॥ ॥ राधेत्वदीयधिषणाधिषणंह सन्तीवाणींश्रुतिंप्रकुशलेनविडंबयन्ती ॥ अत्रागमिष्यतियदाथहरिःपरेशः सत्यंतदातिवचनंतवदेविमन्ये ॥ २८ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ अत्रागमिष्यतियदाथहरिःपरेशःकिंकारयामिभवतींवदतर्हिसुभ्रूः ॥ चेदागमोनहिभवेद्धनमालिनःस्वंसर्वंधनंचभवनंचददामितुभ्यम् ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथराधासमुत्थायनत्वाश्रीनन्दनंदनम् ॥ उपविश्यासनेदध्यौध्यानस्तिमितलोचना ॥ ३० ॥ उत्कंठितांस्वेदयुक्तां बाष्पकंठींप्रियांहरिः ॥ अश्रुपूर्णमुखींवीक्ष्यबिभ्रत्स्वांपौरुषींतनूम् ॥ ३१ ॥ पश्यन्तीनांसखीनांचसहसाभक्तवत्सलः ॥ राधांप्राहप्रसन्नात्मामेघगंभीरयागिरा ॥ ३२ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ रंभोरुचन्द्रवदनेव्रजसुन्दरीशेराधेप्रियेनवसुयौवनमानशीले ॥ उन्मील्यनेत्रमपिपश्यसमागतंमांतूर्णंत्वयामधुरयाचगिरोपहूतम् ॥ ३३ ॥ आगच्छकृष्णइतिवाक्यमतःश्रुतंमेसद्योविसृज्यनिजगोकुलगोपवृन्दम् ॥ वंशीवटाच्चयमुनानिकटात्प्रधावंस्त्वत्प्रीतयेथललनेऽत्रसमागतोस्मि ॥ ३४ ॥ मय्यागतेसतिगतासखिरूपिणीकायक्ष्यासुरीसुरवधूःकिलकिन्नरीवा ॥ मायावतीछलयितुंभवतींचतस्माद्विश्वासएवनविधेयउरंगपत्न्याम् ॥ ३५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथराधाहरिंदृष्ट्वानत्वातत्पादपंकजम् ॥ मुदमापपरांराजन्सद्यःपूर्णमनोरथा ॥ ३६ ॥ एवंश्रीकृष्णचंद्रस्यचरितान्यद्भुतानिच ॥ यःश‍ृणोतिनरोभक्त्यासकृतार्थोभवेन्नरः ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांवृन्दावनखण्डेश्रीकृष्णचंद्रदर्शनंनामएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ राधायैदर्शनंदत्त्वाकृत्वाप्रेमपरीक्षणम् ॥ अग्रेचकारकांलीलांभगवानात्मलीलया ॥ १ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ माधवोमाधवेमासिमाधवीभिःसमाकुले ॥ वृन्दावनेसमारेभेरासंरासेश्वरःस्वयम् ॥ २ ॥ वैशाखमासिपंचम्यांजातेचन्द्रोदयेशुभे ॥ यमुनोपवनेरेमेरासेश्वर्यामनोहरः ॥ ३ ॥ पुरामैथिलगोलोकाद्भूमिर्याकौसमागता ॥ सर्वाबभूवसौवर्णपद्मरागमयीत्वरम् ॥ ४ ॥ वृन्दावनंदिव्यवपुर्दधत्कामदुघैर्द्रुमैः ॥ माधवीभिर्लताभिश्चप्राक्षिपन्नन्दनंवनम् ॥ ५ ॥ रत्नसोपानसंपन्नास्फुरत्सौवर्णतोलिका ॥ रराजयमुनाराजन्हंसपद्मादिसंकुला ॥ ६ ॥ रत्नधातुमयःश्रीमद्रत्नश‍ृंगस्फुरद्द्युतिः ॥ सपक्षिगणसंयुक्तोलतापुष्पमनोहरः ॥ ७ ॥ निर्झरैःसु

न्दरीभिश्चदरीभिर्भ्रमरीवृतः ॥ रेजेगोवर्द्धनोनामगिरिराजःकरीन्द्रवत् ॥ ८ ॥ सर्वेनिकुंजाः परितोरेजुर्दिव्यवपुर्धराः ॥ सभामण्डपवीथीभिःप्रांगणस्तंभपंक्तिभिः ॥ ९ ॥ पतत्पताकैर्दिव्याभैःसौवर्णैःकलशैर्नृप ॥ श्वेतारुणैःपुष्पदलैःपुष्पमन्दिरवर्त्मभिः ॥ १० ॥ वसन्तमाधुर्यधराःकूजत्कोकिलसारसाः ॥ पारावतैर्मयूरैश्चयत्रतत्रनिकूजिताः ॥ ११ ॥ राधाकृष्णकथांपुण्यांगायमानैर्मधुव्रतैः ॥ पतद्भिर्मधुमत्तैश्चकुंजाःसर्वेविराजिताः ॥ १२ ॥ पुलिनेशीतलोवायुर्मन्दगामीवहत्यलम् ॥ सहस्रदलपद्मानांरजोविक्षेपयन्मुहुः ॥ १३ ॥ काश्चिद्गोलोकवासिन्यःकाश्चिच्छय्योपकारिकाः ॥ शृंगारप्रकराःकाश्चित्काश्चिद्द्वारपालिकाः ॥ १४ ॥ पार्षदाख्याःसव्यजनाश्छत्रचामरपाणयः ॥ पुष्पाभरणकारिण्यःश्रीवृंदावनपालिकाः ॥ १५ ॥ गोवर्द्धननिवासिन्यःकाश्चित्कुंजविधायकाः ॥ तन्निकुंजनिवासिन्योनर्तक्योवाद्यतत्पराः ॥ १६ ॥ सर्वावैचन्द्रवदनाःकिशोरवयसोनृप ॥ आसांद्वादशयूथाश्चजग्मुःश्रीकृष्णसन्निधिम् ॥ १७ ॥ तथैवयमुनासाक्षाद्यूथीभूत्वासमाययौ ॥ नीलाम्बरारत्नभूषाश्यामाकमललोचना ॥ १८ ॥ तथैवजाह्नवीगंगायूथीभूत्वासमाययौ ॥ श्वेताम्बराश्वेतवर्णामुक्ताभरणभूषणा ॥ १९ ॥ तथाययौरमासाक्षाद्यूथीभूत्वारुणाम्बरा ॥ चन्द्रवर्णामन्दहासापद्मरागविभूषिता ॥ २० ॥ तथाययौकृष्णपत्नीनाम्नायामधुमाधवी ॥ पद्मवर्णापुष्पभूषायूथीभूत्वाशुभाम्बरा ॥ २१ ॥ तथैवविरजासाक्षाद्यूथीभूत्वासमाययौ ॥ हरिद्वस्त्रागौरवर्णारत्नालंकारभूषिता ॥ २२ ॥ ललितायाविशाखायामायायूथःसमाययौ ॥ एवंत्वष्टसखीनांचसखीनांकिलषोडश ॥ २३ ॥ द्वात्रिंशच्चसखीनांचयूथाःसर्वेसमाययुः ॥ रराजभगवान्राजन्स्त्रीगणैरासमंडले ॥ २४ ॥ वृन्दावनेयथाकाशेचन्द्रस्तारागणैर्यथा ॥ पीतवासःपरिकरोनटवेषोमनोहरः ॥ २५ ॥ वेत्रभृद्वादयन्वंशींगोपीनांप्रीतिमावहन् ॥ मयूरपक्षभृन्मौलीस्रग्वीकुण्डलमण्डितः ॥ २६ ॥ राधयाशुशुभेरासेयथारत्यारतीश्वरः ॥ एवंगायन्हरिःसाक्षात्सुन्दरीगणसंवृतः ॥ २७ ॥ यमुनापुलिनम्पुण्यमाययौराधयायुतः ॥ गृहीत्वाहस्तपद्मेनपद्माभंस्वप्रियाकरम् ॥ २८ ॥ निषसादहरिःकृष्णातीरेनीरमनोहरे ॥ पुनर्जलपन्सुमधुरंपश्यन्वृन्दावनश्रियम् ॥ २९ ॥ चलन्हसन्राधिकयाकुंजंकुंजंचकारह ॥ कुंजेनिलीयमानंतंत्वरंत्यक्त्वाप्रियाकरम् ॥ ३० ॥ विलोक्यशाखान्तरितंराधाजग्राहमाधवम् ॥

राधादुद्रावतद्धस्ताज्झंकारंकुर्वतीपदे ॥ ३१ ॥ विलीयमानाकुंजेषुपश्यतोमाधवस्यच ॥ धावन्हरिर्गतोयावत्तावद्राधातिरोग ता ॥ ३२ ॥ वृक्षपार्श्वेहस्तमात्रादितश्चेतश्चधावती ॥ तमालोहेमवल्ल्येवघनश्चंचलयायथा ॥ ३३ ॥ हेमखन्येवनीलाद्रीरेजेराधिकया हरिः ॥ राधयाविश्वमोहिन्याबभौमदनमोहनः ॥ ३४ ॥ वृन्दावनेरासरंगेरत्येवमदनोयथा ॥ धृत्वारूपाणितावन्तियावन्त्योव्रजयो पितः ॥ ३५ ॥ ननर्तरासरंगेऽसौरंगभूम्यांनटोयथा ॥ गायन्त्यश्चापिनृत्यन्त्यःसर्वागोप्योमनोहराः ॥ ३६ ॥ विरेजुःकृष्णचन्द्रैश्चयथा शक्रैःसुरांगनाः ॥ वरंविहारंकृष्णायांचकारमधुसूदनः ॥ ३७ ॥ सर्वैर्गोपीगणैःसार्द्धंयक्षीभिर्यक्षराडिव ॥ कवरीकेशपाशाभ्यांप्रसूनैः प्रच्युतैःशुभैः ॥ चित्रवर्णैर्बभौकृष्णायथोष्णिङ्मुद्रितातथा ॥ ३८ ॥ मृदंगतालैर्मधुरध्वनिस्वनैर्जगुर्यशस्तामधुसूदनस्यहि ॥ प्रापुर्मु दंपूर्णमनोरथाश्चलद्धसत्प्रसूनाहरिणागतव्यथाः ॥ ३९ ॥ श्रीहस्तसंताडितवारिबिंदुभिःस्फारासमस्फूर्जितशीकरद्युभिः ॥ वृन्दावनेशो व्रजसुन्दरीभीरेजेगजीभिर्गजराडिवस्वयम् ॥ ४० ॥ विद्याधर्योदेवगन्धर्वपत्न्यःपश्यन्त्यस्तारासरंगंदिविस्थाः ॥ देवैःसार्द्धंचक्रिरेपुष्प वर्षंमोहंप्राप्ताःप्रश्लथद्धस्त्रनीव्यः ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीवृन्दावनखण्डेरासक्रीडानामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथकृष्णोहरिर्वारिलीलांकृत्वामनोहरः ॥ सर्वैर्गोपीगणैःसार्द्धंगिरिंगोवर्धनंययौ ॥ १ ॥ गोवर्द्धनेकंदरायांरत्नभू म्यांहरिःस्वयम् ॥ रासंचराधयासार्द्धंरासेश्वर्याचकारह ॥ २ ॥ तत्रसिंहासनेरम्येतस्थतुःपुष्पसंकुले ॥ तडिद्घनाविवगिरौराधाकृष्णौ विरेजतुः ॥ ३ ॥ स्वामिन्यास्तत्रशृंगारंचक्रुःसख्योमुदान्विताः ॥ श्रीखंडकुंकुमाद्यैश्चपावकागुरुकज्जलैः ॥ ४ ॥ मकरन्दैःकीर्तिसुतांस मभ्यर्च्यविधानतः ॥ ददौश्रीयमुनासाक्षाद्राधायैनूपुराण्यलम् ॥ ५ ॥ मंजीरभूषणंदिव्यंश्रीगंगाजह्नुनन्दिनी ॥ श्रीरमाकिंकिणीजालंहा रंश्रीमधुमाधवी ॥ ६ ॥ चन्द्रहारंचविरजाकोटिचन्द्रामलंशुभम् ॥ ललिताकंचुकमणिंविशाखाकण्ठभूषणम् ॥ ७ ॥ अंगुलीयकरत्नानि ददौचन्द्राननातदा ॥ एकादशीराधिकायैरत्नाढ्यंकंकणद्वयम् ॥ ८ ॥ भुजकंकणरत्नानिशतचन्द्राननाददौ ॥ तस्यैमधुमतीसाक्षात्स्फु रद्रत्नांगदद्वयम् ॥ ९ ॥ ताटंकयुगलंबंदीकुंडलेसुखदायिनी ॥ आनन्दीयासखीमुख्याराधायैभालतोरणम् ॥ १० ॥ पद्मासद्भालतिल

कंबिन्दुंचन्द्रकलाददौ ॥ नासामौक्तिकमालोलंददौपद्मावतीसती ॥ ११ ॥ बालार्कद्युतिसंयुक्तंभालपुष्पंमनोहरम् ॥ श्रीराधायैददौराजं श्चंद्रकान्तासखीशुभा ॥ १२ ॥ शिरोमणिंसुन्दरीचरत्नवेणींप्रहार्षिणी ॥ भूषणेचन्द्रसूर्याख्येविद्युत्कोटिसमप्रभे ॥ १३ ॥ राधिकायैददौ देवीवृन्दावृन्दावनेश्वरी ॥ एवंशृंगारसंस्फूर्जद्रूपयाराधयाहरिः ॥ १४ ॥ गिरिराजेबभौराजन्यज्ञोदक्षिणयायथा ॥ यत्रवैराधयारासेशृंगारो कारिमैथिल ॥ १५ ॥ तत्रगोवर्द्धनेजातंस्थलंशृंगारमंडलम् ॥ अथकृष्णःस्वप्रियाभिर्ययौचन्द्रसरोवरम् ॥ १६ ॥ चकारतज्जलेक्रीडांगजी भिर्गजराडिव ॥ तत्रचन्द्रःसमागत्यचन्द्रकान्तौमणीशुभौ ॥ १७ ॥ सहस्रदलपद्मेद्वेस्वामिन्यैहरयेददौ ॥ अथकृष्णोहरिःसाक्षात्पश्यन्वृन्दा वनश्रियम् ॥ १८ ॥ प्रययौबाहुलवनंलताजालसमन्वितम् ॥ तत्रस्वेदसमायुक्तंवीक्ष्यसर्वंसखीजनम् ॥ १९ ॥ रागंतुमेघमल्लारंजगौवंशी धरःस्वयम् ॥ सद्यस्तत्रैववववृषुर्मेघाअंबुकणांस्तदा ॥ २० ॥ तदैवशीतलोवायुर्ववौगन्धमनोहरः ॥ तेनगोपीगणःसर्वेसुखंप्राप्ताविदेहरा ट् ॥ २१ ॥ जगुर्यशःश्रीमुरारेरुच्चैस्तत्रसमन्विताः ॥ तस्मात्तालवनंप्रागाच्छ्रीकृष्णोराधिकापतिः ॥ २२ ॥ रासमंडलमारेभेगायन्व्रजव धूवृतः ॥ तत्रगोपीगणाःसर्वेस्वेदयुक्तास्तृषातुराः ॥ २३ ॥ ऊचूरासेश्वरंरासेकृतांजलिपुटाःशनैः ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ दूरंवैयमुना देवतृषाजातापरंहिनः ॥ २४ ॥ कर्तव्यंभवतात्रैवसरोदिव्यंमनोहरम् ॥ वारांविहारंपानंचकरिष्यामोहरेवयम् ॥ २५ ॥ जगत्कर्तापाल कस्त्वंसंहारस्यापिनायकः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वावेत्रदण्डेनकृष्णोभूमिंतताडह ॥ २६ ॥ तदैवनिर्गतःस्रोतोवेत्रगंगेतिक थ्यते ॥ यज्जलस्पर्शमात्रेणब्रह्महत्याप्रमुच्यते ॥ २७ ॥ तत्रस्नात्वानरःकोपिगोलोकंयातिमैथिल ॥ गोपीभीराधयासार्द्धंश्रीकृष्णोभग वान्हरिः ॥ २८ ॥ वारांविहारंकृतवान्देवोमदनमोहनः ॥ ततःकुमुद्वनंप्राप्तोलतावृन्दमनोहरम् ॥ २९ ॥ भ्रमरध्वनिसंयुक्तंचक्रेरासंसखीज नैः ॥ राधातत्रैवशृंगारंश्रीकृष्णस्यचकारह ॥ ३० ॥ पुष्पैर्नानाविधैर्दिव्यैःपश्यन्तीनांव्रजौकसाम् ॥ चम्पकोद्यत्परिकरःस्वर्णयूथीभु जांगदः ॥ ३१ ॥ सहस्रदलराजीवकर्णिकाविलसच्छ्रुतिः ॥ मोदनीमालतीकुन्दकेतकीहारभृद्धरिः ॥ ३२ ॥ कदम्बपुष्पविलसत्किरीट कटकोज्ज्वलः ॥ मन्दारपुष्पोत्तरीयःपद्मयष्टिधरःप्रभुः ॥ ३३ ॥ तुलसीमंजरीयुक्तवनमालाविभूषितः ॥ एवंशृंगारतांप्राप्तःश्रीकृष्णः

प्रिययास्त्वया ॥ ३४ ॥ बभौकुमुद्वनेराजन्वसन्तोहर्षितोयथा ॥ मृदंगवीणावंशीभिर्मुरुयष्टिसुकांस्यकैः ॥ ३५ ॥ तालशंखैस्तलैर्युक्ता जगुर्गोप्योमनोहरम् ॥ भैरवंमेघमल्लारंदीपकंमालकौशकम् ॥ ३६ ॥ श्रीरागंचापिहिन्दोलंरागमेवंपृथक्पृथक् ॥ अष्टतालैस्त्रिभिर्ग्रामैः स्वरैःसप्तभिरग्रतः ॥ ३७ ॥ नृत्यैर्नानाविधैरम्यैर्हावभावसमन्वितैः ॥ तोषयन्त्योहरिंराधांकटाक्षैर्व्रजगोपिकाः ॥ ३८ ॥ गायन्मधुवनं प्रागात्सुन्दरीगणसंवृतः ॥ रासेश्वर्यारासलीलांचक्रेरासेश्वरःस्वयम् ॥ ३९ ॥ वैशाखचंद्रकौमुद्यामालतीगंधवायुना ॥ स्फुरत्सौगन्धकह्लारपतद्रेणुकरेणवै ॥ ४० ॥ विकचन्माधवीवृन्दैःशोभितेनिर्जनेवने ॥ रेमेगोपीगणैःकृष्णोनन्दनेवृत्रहायथा ॥ ४१ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांवृन्दावनखण्डेरासक्रीडायांगोवर्द्धनबहुलतालकुमुद्वनमधुवनविहारोनामैकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंकुन्दवनेरम्येमालतीनांवनेशुभे ॥ आम्राणांनागरङ्गाणांनिंबूनांसघनेवने ॥ १ ॥ दाडिमीनांचद्राक्षाणांबदामानां वनेनृप ॥ कदम्बानांश्रीफलानांकुटजानांतथैवच ॥ २ ॥ वटानांपनसानांचपिप्पलानांवनेशुभे ॥ तुलसीकोविदाराणांकेतकीकदलीवने ॥ ॥ ३ ॥ करिल्लकुंजबकुलमन्दाराणांवनेहरिः ॥ चरन्कामवनंप्रागाद्राजन्व्रजवधूवृतः ॥ ४ ॥ तत्रैवपर्वगेकृष्णोननादमुरलीकलम् ॥ मूर्च्छिताविह्वलाजातास्तन्नादेनव्रजांगनाः ॥ ५ ॥ मनोजबाणभिन्नांगाःश्लथन्नीव्यःसुरैःसह ॥ कश्मलंप्रययूराजन्विमानेष्वमरांगनाः ॥ ६ ॥ चतुर्विधाजीवसंघाःस्थावरैर्मोहमास्थिताः ॥ नद्योनदाःस्थिरीभूताःपर्वताद्रवतांगताः ॥ ७ ॥ तत्पादचिह्नसंयुक्तोगिरिःकामवनेभवत् ॥ तस्यदर्शनमात्रेणनरोयातिकृतार्थताम् ॥ ८ ॥ अथगोपीगणैःसाकंश्रीकृष्णोराधिकापतिः ॥ नन्दीश्वरबृहत्सानुतटेरासंचकारह ॥ ९ ॥ तत्रगोप्योतिमानिन्योबभूवुर्मैथिलेश्वर ॥ तास्त्यक्त्वाराधयासार्द्धंतत्रैवान्तर्दधेहरिः ॥ १० ॥ गोप्यश्चसर्वाविरहातुराभृशंकृष्णंविनामैथिलनिर्जनेवने ॥ ताबभ्रमुश्चाश्रुकलाकुलाक्ष्योयथाहरिण्यश्चकिताइतस्ततः ॥ ११ ॥ कृष्णंह्यपश्यन्त्यइतिव्यथांगतायथाकरिण्यःकरिणंवनेवने ॥ यथाकुरर्य्यःकुररंव्रजांगनाःसर्वारुदन्त्योविरहातुराभृशम् ॥ १२ ॥ उन्मत्तवद्वृक्षलताकदम्बकंसर्वामिलित्वाचपृथक्पृथग्वने ॥ पप्रच्छूराधात्रृपनन्दनंदनंकुत्रस्थितंतंवदताशुभूरुहाः ॥ १३ ॥ श्रीकृष्णकृष्णेतिगिरावदन्त्यःश्रीकृष्णपादाम्बुजलग्नमानसाः ॥ श्रीकृ

ष्णरूपास्तुबभूवुरङ्गनाश्चित्रंनपेशस्कृतमेत्यकीटवत् ॥ १४ ॥ श्रीपादुकाधःस्थलगोप्यगोप्यःश्रीपादुकाभ्रंशरणम्प्रपन्नाः ॥ १५ ॥ तत स्तुतत्प्रसादेनतत्पादार्चनदर्शनात् ॥ ददृशुर्गांतदागोप्योभगवत्पादचिह्निताम् ॥ १६ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ राधेशोराधया सार्धंहित्वागोपीर्ययौक्वभोः ॥ तद्दर्शनंकथंजातंगोपीनांवदमेप्रभो ॥ १७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णोराधयासार्द्धंसंकेतवटमा विशत् ॥ प्रियायाःकबरीपुष्परचनांसचकारह ॥ १८ ॥ श्रीकृष्णकुन्तलेनीलेवक्रत्वंराधिकाकरोत् ॥ चित्रपत्रावलीकृष्णपूर्णेन्दुमुख मण्डले ॥ १९ ॥ एवंकृष्णोभद्रवनंखदिराणां वनंमहत् ॥ बिल्वानांचवनंपश्यन्कोकिलाख्यंवनंगतः ॥ २० ॥ गोप्यःकृष्णंविचिन्वन्त्योद दृशुस्तत्पदानिच ॥ यवचक्रध्वजच्छत्रैःस्वस्तिकांकुशजम्बुभिः ॥ २१ ॥ अष्टकोणेनवज्रेणपद्मेनाभियुतानिच ॥ नीलशंखघटैर्मत्स्यत्रि कोणेपूर्ध्वधारकैः ॥ २२ ॥ धनुर्गोखुरचन्द्रार्द्धशोभितानिमहात्मनः ॥ तत्पदान्यनुसारेणव्रजन्त्योगोपिकास्ततः ॥ २३ ॥ तद्रजःसततन्नी त्वाधृत्वामूर्ध्निव्रजांगनाः ॥ पदान्यन्यानिददृशुरन्यचिह्नान्वितानिच ॥ २४ ॥ केतुपद्मातपत्रैश्चयवेनाथोर्ध्वरेखया ॥ चक्रचन्द्रार्द्धांकुशै श्चबिन्दुभिःशोभितानिच ॥ २५ ॥ लवंगलतिकाभिश्चविचित्राणिविदेहराट् ॥ गदापाठीनशंखैश्चगिरिराजेनशक्तिभिः ॥२६॥ सिंहासनरथा भ्यांचबिन्दुद्वययुतानिच ॥ वीक्ष्यप्राहूराधिकयागतोसौनन्दनन्दनः ॥ २७ ॥ पश्यन्त्यस्तत्पादपद्मंकोकिलाख्यंवनंगताः ॥ गोपीकोला हलंश्रुत्वाराधिकांप्राहमाधवः ॥ २८ ॥ कोटिचन्द्रप्रतीकाशेराधेसर्पत्वरंप्रिये ॥ आगतागोपिकाःसर्वास्त्वान्नेष्यन्तिहिसर्वतः ॥ २९ ॥ तदामानवतीराधाभूत्वाप्राहरमापतिम् ॥ रूपयौवनकौशल्यशीलगर्वसमन्विता ॥ ३० ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ चलितुंनसमर्थाहंमन्दिरान्न विनिर्गता ॥ सुकुमारीखेदयुक्ताकथंमांनयसिप्रिय ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंततःश्रुत्वाश्रीकृष्णोराधिकेश्वरः ॥ पीता म्बरेणदिव्येनवायुंतस्यैचकारह ॥ ३२ ॥ हस्तंगृहीत्वातामाहगच्छराधेयथासुखम् ॥ श्रीकृष्णेनापितदपिप्रोक्तानययुनेनवै ॥ ३३ ॥ पृष्ठं दत्वाथहरयेतूष्णींभूतास्थितापुनः ॥ प्रियांमानवतींराधांप्राहकृष्णःसतांप्रियः ॥ ३४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ विहायगोपीरिहका मयानाभजाम्यहंमानिनिचेतसात्वाम् ॥ यत्तेप्रियंतत्प्रकरोमिराधेमेस्कन्धमारुह्यसुखंव्रजाशु ॥ ३५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रियां

प्रियतमःस्कन्धयानेस्थितांनृप ॥ विहायान्तर्दधेकृष्णःस्वच्छन्दगतिरीश्वरः ॥ ३६ ॥ गतमानाकीर्तिसुताभगवद्विरहातुरा ॥ उच्चैरुरोद राजेन्द्रकोकिलाख्येवनेपरे ॥ ३७ ॥ तदैवयूथाःसंप्राप्तागोपीनांमैथिलेश्वर ॥ तद्रोदनंदुःखतरंश्रुत्वाजग्मुस्त्रपातुराः ॥ ३८ ॥ काश्चित्तां मकरन्दैश्चस्नापयांचक्रुरीश्वरीम् ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीकुंकुमद्रवसीकरैः ॥ ३९ ॥ वायुंचक्रुस्तदंगेषुव्यजनान्दोलचामरैः ॥ आश्वास्य वाग्भिःपरमांनानानुनयकोविदाः ॥४०॥ तन्मुखान्मानतोयानंश्रुत्वाकृष्णस्यगोपिकाः ॥ मानवत्योमैथिलेन्द्रविस्मयंपरमंययुः ॥४१॥ इति श्रीमद्ग० सं० वृन्दावनखण्डेरासक्रीडाक्रमवनकोकिलवनविहारोनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ अथकृष्णगुणान्रम्यान्समेताःसर्वयोषितः ॥ जगुस्तालस्वरैरम्यैःकृष्णागमनहेतवे ॥ १ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ लोकाभिरामजनभूषणविश्वदीपकन्दर्पमोहनजगद्वृजिनार्तिहारिन् ॥ आनन्दकन्दयदुनन्दननन्दसूनोस्वच्छन्दपद्ममकरन्दनमोनमस्ते ॥ ॥ २ ॥ गोविप्रसाधुविजयध्वजदेववन्द्यकंसादिदैत्यवधहेतुकृतावतार ॥ श्रीनन्दराजकुलपद्मदिनेशदेवदेवादिमुक्तजनदर्पणतेजयोऽस्तु ॥ ३ ॥ गोपालसिन्धुपरमौक्तिकरूपधारिन्गोपालवंशगिरीनीलमणेपरात्मन् ॥ गोपालमण्डलसरोवरकंजमूर्तेगोपालचन्दनवनेकलहंसमुख्य ॥ ४ ॥ श्रीराधिकावदनपंकजषट्पदस्त्वंश्रीराधिकावदनचन्द्रचकोररूपः ॥ श्रीराधिकाहृदयसुन्दरचन्द्रहारःश्रीराधिकामधुलताकुसुमाकरोसि ॥ ५ ॥ योरासरंगनिजवैभवभूरिलीलोयोगोपिकानयनजीवनमूलरूपः ॥ मानंचकाररहसाकिलमानवत्यांसोयंहरिर्भवतुनोनयनाग्रगामी ॥ ६ ॥ योगोपिकासकलयूथमलंचकारवृंदावनंचनिजपादरजोभिरद्रिम् ॥ यःसर्वलोकविभवायबभूवभूमौतंभूरिलीलमुरगेन्द्रभुजंभजामः ॥ ७ ॥ चन्द्रप्रतप्तकिरणंज्वलनंप्रसादंसर्वंवनांतमसिपत्रवनंपरेश ॥ बाणंप्रभंजनमतीवसृमन्दयानंमन्यामहे किलभवन्तमृतेव्यथार्ताः ॥ ८ ॥ सौदासराजमहिषीविरहादतीवजातंसहस्रगुणितंनलपट्टराज्ञ्याः ॥ तस्माच्चकोटिगुणितंजनकात्मजायास्तस्मादनन्तमतिदुःखमलंहरेनः ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंराजन्रुदन्तीनांगोपीनांकमलेक्षणः ॥ आविर्बभूवसहसास्वयमर्थमिवात्मनः ॥ १० ॥ स्फुरत्किरीटकेयूरकुंडलांगदभूषणम् ॥ स्निग्धामलसुगन्धाढ्यंनीलकुंचितकुन्तलम् ॥ ११ ॥ आगतंवीक्ष्ययुगप

त्समुत्तस्थुर्व्रजांगनाः ॥ तन्मात्रानिचयंदृष्ट्वायथाज्ञानेन्द्रियाणिच ॥ १२ ॥ हरिर्ननर्ततन्मध्येवंशीवादनतत्परः ॥ राधयासहितोराजन्य
थारत्यारतीश्वरः ॥ १३ ॥ यावत्योगोपिकाःसर्वास्तावद्रूपधरोहरिः ॥ गच्छंस्ताभिर्व्रजेरेमेस्वावस्थाभिर्मनोयथा ॥ १४ ॥ वनोद्देशेस्थि
तंकृष्णंगतदुःखाव्रजांगनाः ॥ कृतांजलिपुटाऊचुर्गिरागद्गदयाहरिम् ॥ १५ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ क्वगतस्त्वंवदहरेत्यक्त्वागोपीगणंम
हत् ॥ सर्वंजगत्तृणीकृत्यत्वत्पादेप्राप्तमानसम् ॥ १६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ हेगोप्यःपुष्करद्वीपेहंसोनाममहामुनिः ॥ समुद्रेदधि
मंडोदेततापान्तर्गतस्ततः ॥ १७ ॥ चकाराहैतुकींभक्तिंममध्यानपरायणः ॥ व्यतीतंतुतस्यतपतोगोप्योमन्वन्तरद्वयम् ॥ १८ ॥ तमद्यै
वाग्रसन्मत्स्योयोजनार्द्धवपुर्धरः ॥ तन्निर्जगारपौंड्रस्तुमत्स्यरूपधरोऽसुरः ॥ १९ ॥ एवंसंप्राप्तकष्टस्यहंसस्यापिमुनेरहम् ॥ गत्वाथशी
घ्रेणतयोःशिरश्छित्वारिणामुनिम् ॥ २० ॥ मोचयित्वाथगतवाञ्श्वेतद्वीपंव्रजांगनाः ॥ क्षीराब्धौशेषपर्यंकेशयनंतुमयाकृतम् ॥ २१ ॥
दुःखिताभवतीर्ज्ञात्वानिद्रांत्यक्त्वाततःप्रियाः ॥ सहसाभक्तवश्योहंपुनरागतवानिह ॥ २२ ॥ जानन्तिसन्तःसमदर्शिनोयेदान्तामहान्तः
किलनैरपेक्ष्याः ॥ तेनैरपेक्ष्यंपरमंसुखंमेज्ञानेन्द्रियादीनियथारसादीन् ॥ २३ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ क्षीराब्धौशेषपर्यंकेयद्रूपंचत्वया
धृतम् ॥ तद्रूपदर्शनंदेहियदिप्रीतोसिमाधव ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथास्तुचोक्त्वाभगवान्गोपीव्यूहस्यपश्यतः ॥ दधाराष्ट
भुजंरूपंश्रीराधारूपमेवच ॥ २५ ॥ तत्रक्षीरसमुद्रोभूल्लोलकल्लोलमंडितः ॥ दिव्यानिरत्नसौधानिबभूवुर्मंगलानिच ॥ २६ ॥ तत्रशेषोबि
सश्वेतःकुंडलीभूतसंस्थितः ॥ बालार्कमौलिसाहस्रफणाछत्रविराजितः ॥ २७ ॥ तस्मिन्वैशेषपर्यंकेसुखंसुष्वापमाधवः ॥ तस्यश्रीरू
पिणीराधापादसेवांचकारह ॥ २८ ॥ तद्रूपंसुन्दरंदृष्ट्वाकोटिमार्तंडसन्निभम् ॥ नत्वागोपीगणाःसर्वेविस्मयंपरमंगताः ॥ २९ ॥ गोपीभ्यो
दर्शनंदत्तंयत्रकृष्णेनमैथिल ॥ तत्रक्षेत्रंमहापुण्यंजातंपापप्रणाशनम् ॥ ३० ॥ अथगोपीगणैःसार्धंयमुनामेत्यमाधवः ॥ कालीन्दींजलवेगे
षुकलाकेलिंचकारह ॥ ३१ ॥ राधाकराल्लक्षदलंपद्मंनीत्वांबरंतथा ॥ धावन्जलेषुगतवान्प्रहसन्माधवःस्वयम् ॥ ३२ ॥ राधाहरेःपीत
पटंवंशीवेत्रंस्फुरत्प्रभम् ॥ गृहीत्वाप्रहसन्तीसागच्छन्तीयमुनाजले ॥ ३३ ॥ वंशींदेहीतिवदतःश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ राधाजगा

दकमलंवासोदेहीतिमाधव ॥ ३४ ॥ कृष्णोददौराधिकायैपद्ममंबरमेवच ॥ राधाददौपीतपटंवेत्रंवंशीमहात्मने ॥ ३५ ॥ अथकृष्णःकलं गायन्मालामाजानुलंबिताम् ॥ वैजयन्तीमादधानःश्रीभांडीरंजगामह ॥ ३६ ॥ प्रियायास्तत्रशृंगारंचकारकुशलेश्वरः ॥ पत्रावलींयाव काद्यैःपुष्पैःकज्जलकुंकुमैः ॥ ३७ ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीकेसराद्यैर्हरेर्मुखे ॥ पत्रंचकारशृंगारेमनोज्ञंकीर्तिनन्दिनी ॥ ३८ ॥ इति श्रीमद्ग र्गसंहितायांवृन्दावनखण्डेरासक्रीडानामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथकृष्णोगोपिकाभिर्लोहजंघवनंययौ ॥ वसन्तमाधवीभिश्चलताभिःसंकुलंनृप ॥ १ ॥ तत्पुष्पदामनिचयैःस्फु रत्सौगन्धिशालिभिः ॥ सर्वासांहरिणातत्रकबर्य्योगुंफितास्ततः ॥ २ ॥ भ्रमरध्वनिसंयुक्तेसुगन्धानिलवासिते ॥ कालिन्दीनिकटेकृष्णो विचचारप्रियान्वितः ॥ ३ ॥ करिल्लैःपीलुभिःश्यामैस्तालैश्चसंकुलद्रुमैः ॥ महापुण्यवनंकृष्णोययौरासेश्वरोहरिः ॥ ४ ॥ तत्ररासंसमारे भेरासेश्वर्यासमन्वितः ॥ गीयमानश्चगोपीभिरप्सरोभिःस्वराडिव ॥ ५ ॥ तत्रचित्रमभूद्राजन्शृणुत्वंतन्मुखान्मम ॥ शंखचूडोनामय क्षोधनदानुचरोबली ॥ ६ ॥ भूतलेतत्समोनास्तिगदायुद्धविशारदः ॥ तन्मुखादौग्रसेनेश्चबलंश्रुत्वामहोत्कटम् ॥ ७ ॥ लक्षभारमयीं गुर्वींगदामादाययक्षराट् ॥ स्वसकाशान्मधुपुरीमाययौचण्डविक्रमः ॥ ८ ॥ सभायामास्थितंप्राहकंसंनत्वामदोद्धतः ॥ गदायुद्धंदेहिमे ह्यंत्रैलोक्यविजयीभवान् ॥ ९ ॥ अहंदासोभवेयंवैभवांश्चविजयीयदि ॥ अहंजयीचेद्भवंतंदासंशीघ्रंकरोम्यहम् ॥ १० ॥ तथास्तुचो क्त्वाकंसस्तुगृहीत्वामहतींगदाम् ॥ शंखचूडेनयुयुधेरंगभूमौविदेहराट् ॥ ११ ॥ तयोश्चगदयायुद्धंघोररूपंबभूवह ॥ ताडनाच्चट्चटाश ब्दंकालमेघतडिद्ध्वनि ॥ १२ ॥ शुशुभातेरंगमध्येमल्लोनाटचेनटाविव ॥ इभेन्द्राविवदीर्घांगौमृगेन्द्राविवचोद्भटौ ॥ १३ ॥ द्वयोश्चयुद्धय तोराजन्परस्परजिगीषया ॥ विस्फुलिंगान्क्षरन्त्योद्वेगदेचूर्णीबभूवतुः ॥ १४ ॥ कंसःप्रकुपितंयक्षंमुष्टिनाभिजघानह ॥ शंखचूडोपितं कंसंमुष्टिनासंतताडच ॥ १५ ॥ मुष्टीमुष्टितयोरासीद्दिनानांसप्तविंशतिः ॥ द्वयोरक्षीणबलयोर्विस्मयंगतयोस्ततः ॥ १६ ॥ शंखचूडं संगृहीत्वाकंसोदैत्याधिपोबली ॥ बलाच्चिक्षेपसहसाव्योम्निशतंशतयोजनम् ॥ १७ ॥ शंखचूडःप्रपतितःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ कंसं

गृहीत्वानभसिचिक्षेपायुतयोजनम् ॥ १८ ॥ आकाशात्पतितःकंसःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ यक्षंगृहीत्वासहसापातयामासभूतले ॥ ॥ १९ ॥ शंखचूडस्तंगृहीत्वापोथयामासभूतले ॥ एवंयुद्धेसंप्रवृत्तेचकंपेभूमिमण्डलम् ॥ २० ॥ मुनीन्द्रःसर्ववित्साक्षाद्गर्गाचार्यःसमागतः ॥ रंगेषुवन्दितस्ताभ्यांकंसंप्राहोर्जयागिरा ॥ २१ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ युद्धंमाकुरुराजेन्द्रविफलोयंरणोत्रवै ॥ त्वत्समानोह्ययंवीरःशंखचूडोमहाबलः ॥ २२ ॥ तवमुष्टिप्रहारेणभृशमैरावतोगजः ॥ जानुभ्यांधरणींस्पृष्ट्वाकश्मलंपरमंययौ ॥ २३ ॥ अन्येपिबलिनोदैत्यामुष्टिनातेमृतिंगताः ॥ शंखचूडोनपततिसन्देहोनास्तितच्छृणु ॥ २४ ॥ परिपूर्णतमोयोवैसोपित्वांघातयिष्यति ॥ तथैनंशंखचूडाख्यंशिवस्यापिवरोर्जितम् ॥ २५ ॥ तस्मात्प्रेमप्रकर्तव्यंशंखचूडेयदूद्वह ॥ यक्षराट्चत्वयाकंसेकर्तव्यंप्रेमनिश्चितम् ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गर्गेणोक्तौतदातौद्वौमिलित्वाथपरस्परम् ॥ परमांचक्रतुःप्रीतिंशंखचूडयदूद्वहौ ॥ २७ ॥ अथकंसमनुज्ञाप्यगृहंगन्तुंसमुद्यतः ॥ गच्छन्मार्गेऽशृणोद्रात्रौरासगानंमनोहरम् ॥ २८ ॥ तालशब्दानुसारेणसंप्राप्तेरासमण्डले ॥ रासेश्वर्यासमंरासेऽपश्यद्रासेश्वरंहरिम् ॥ २९ ॥ श्रीराधयालंकृतवामबाहुंस्वच्छन्दवक्रीकृतदक्षिणांघ्रिम् ॥ वंशीधरंसुन्दरमंदहासंभ्रूमंडलैर्मोहितकामराशिम् ॥ ॥ ३० ॥ व्रजांगनायूथपतिंव्रजेश्वरंसुसेवितंचामरछत्रकोटिभिः ॥ विज्ञायकृष्णंह्यतिकोमलंशिशुंगोपींसमाहर्तुमलंमनोऽकरोत् ॥ ३१ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ किंबभूवततोरासेशंखचूडेसमागते ॥ एतन्मेब्रूहिविप्रेंद्रत्वंपरावरवित्तमः ॥ ३२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ व्याघ्राननंकृष्णवर्णंतालवृक्षदशोच्छ्रितम् ॥ भयंकरंललज्जिह्वंदृष्ट्वागोप्योतितत्रसुः ॥ ३३ ॥ दुद्रुवुःसर्वतोगोप्योमहान्कोलाहलोऽभवत् ॥ हाहाकारस्तदैवासीच्छंखचूडेसमागते ॥ ३४ ॥ शतचन्द्राननांगोपींगृहीत्वायक्षराट्खलः ॥ दुद्रावाशूत्तरामाशांनिःशंकःकामपीडितः ॥ ३५ ॥ रुदन्तींकृष्णकृष्णेतिक्रोशन्तींभयविह्वलाम् ॥ तमन्वधावच्छ्रीकृष्णःशालहस्तोरुषाभृशम् ॥ ३६ ॥ यक्षोवीक्ष्यतमायान्तंकृतान्तमिवदुर्जयम् ॥ गोपींत्यक्त्वाजीवितेच्छुःप्राद्रवद्भयविह्वलः ॥ ३७ ॥ यत्रयत्रगतोधावञ्शंखचूडोमहाखलः ॥ तत्रतत्रगतःकृष्णःशालहस्तोभृशंरुषा ॥ ३८ ॥ हिमाचलतटंप्राप्तःशालमुद्यम्ययक्षराट् ॥ तस्थौतत्संमुखेराजन्युद्धकामोविशेषतः ॥ ३९ ॥

तस्मैचिक्षेपभगवाञ्शालवृक्षंभुजौजसा ॥ तेनघातेनपतितोवृक्षोवातहतोयथा ॥ ४० ॥ पुनरुत्थायतैकुंठंमुष्टिनातंजघानह ॥ जगर्ज सहसादुष्टोनादयन्मंडलंदिशाम् ॥ ४१ ॥ गृहीत्वातंहरिर्दोर्भ्यांभ्रामयित्वासुजौजसा ॥ पातयामासभूपृष्ठेवातःपद्ममिवोद्धृतम् ॥ ४२ ॥ शंखचूडस्तंगृहीत्वापोथयामासभूतले ॥ एवंयुद्धेसंप्रवृत्तेचकम्पेभूमिमण्डलम् ॥ ४३ ॥ मुष्टिनातच्छिरश्छित्वातस्माच्चूडामणिंहरिः ॥ जग्राहमाधवःसाक्षात्सुकृतीशेवधिंयथा ॥ ४४ ॥ तज्ज्योतिर्निर्गतंदीर्घंद्योतयन्मंडलंदिशाम् ॥ श्रीदाम्निश्रीकृष्णसखेलीनंजातंव्रजेनृप ॥ ४५ ॥ एवंहत्वाशंखचूडंभगवान्मधुसूदनः ॥ मणिपाणिःपुनःशीघ्रमाययौरासमंडलम् ॥ ४६ ॥ चन्द्राननायैचमणिंदत्वातंदीनवत्सलः ॥ पुनर्गोपीगणैःसार्द्धंरासंचक्रेहरिःस्वयम् ॥ ४७ ॥ इ०श्रीम०सं०वृं०रा०लो०म०विहारेशंखचूडवधोनामचतुर्विंशोऽध्यायः॥२४॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथगोपीगणैःसार्द्धंपश्यञ्छ्रीयमुनातटम् ॥ विहर्तुमाययौकृष्णोवृन्दारण्यंमनोहरम् ॥ १ ॥ वृन्दावनेचौषधयोलीनाजाताहरेर्वरात् ॥ ताःसर्वाश्चांगनाभूत्वायूथीभूत्वासमाययुः ॥ २ ॥ लतागोपीसमूहेनचित्रवर्णेनमैथिल ॥ रेमेवृन्दावनेराजन्हरिर्वृन्दावनेश्वरः ॥३॥ कलिन्दनन्दिनीतीरेकदम्बाच्छादितेशुभे ॥ त्रिविधेनसमीरेणसर्वतःसुरभीकृते ॥ ४ ॥ विलसत्पुलिनेरम्येवंशीवटविराजिते ॥ स्थितोऽभूद्राधयासार्द्धंरासश्रमसमन्वितः ॥ ५ ॥ वीणातालमृदंगादिमुरुयष्टियुतानिच ॥ वादित्राण्यंबरेनेदुःसुरैर्गोपीगणैःसह ॥ ६ ॥ देवेषुपुष्पवर्षत्सुजयध्वनियुतेषुच ॥ तोषयन्त्योहरिंगोप्योजगुस्तद्यशउत्तमम् ॥ ७ ॥ काश्चिद्वैमेघमल्लारंदीपकञ्चतथापराः ॥ मालकंसंभैरवंचश्रीरागंचतथैवच ॥ ८ ॥ हिंदोलंचजगुःकाश्चिद्राजन्सप्तस्वरैःसह ॥ काश्चित्तासांप्रमुग्धाश्चकाश्चिन्मध्याःस्त्रियोनृप ॥ ९ ॥ काश्चित्प्रौढाःप्रेमपराःश्रीकृष्णेलग्नमानसाः ॥ जारधर्मेणगोविन्दंकाश्चिद्गोप्योभजन्तिहि ॥ १० ॥ काश्चिच्छ्रीकृष्णसहिताःकन्दुकक्रीडनेरताः ॥ काश्चित्पुष्पैश्चहरिणाक्रीडांचक्रुःपरस्परम् ॥ ११ ॥ काश्चिल्लतासुधावन्त्यःक्वणन्नूपुरमेखलाः ॥ काश्चित्पिबन्तिसततंबलात्कृष्णाधरामृतम् ॥ १२ ॥ काश्चिद्भुजाभ्यांश्रीकृष्णंयोगिनामपिदुर्लभम् ॥ संगृहीत्वाप्रहस्याराचक्रुरालिंगनंमहत् ॥ १३ ॥ काश्चिद्वीणांवादयन्त्यःसमंवंशीधरेणवै ॥ मनोजिद्यदुराजस्तुगोपीनांभगवान्हरिः ॥ काश्मीरमुद्रितोरेमेवनेवृन्दावनेश्वरः ॥ १४ ॥

मृदंगंवादयन्त्यस्तागायन्त्योभगवद्गुणम् ॥ १५ ॥ काश्चिद्वैमधुरंतालंताडयन्त्योहरेःपुरः ॥ सुरयष्टिंसंगृहीत्वाहरिणामाधवीतले ॥ १६ ॥ गायन्त्यःसुस्थिराभूमौविस्मृत्यजगतःसुखम् ॥ काश्चिछतासुश्रीकृष्णभुजेबाहुंनिधायच ॥ १७ ॥ वृन्दावनस्यपश्यन्त्यःशोभां राजन्नितस्ततः ॥ लताजालैःसंवलितंगोपीनांहारसंचयम् ॥ १८ ॥ पृथक्चकारगोविन्दःस्पृष्ट्वातासामुरःस्थलम् ॥ गोपीनांना सिकामुक्तावलिंतत्कुंतलंस्वयम् ॥ १९ ॥ शनैःशनैःशोभनंतच्चक्रेश्रीनन्दनन्दनः ॥ कृष्णचर्विततांबूलमर्द्धंनीत्वाथगोपिकाः ॥ २० ॥ चर्वयन्त्यःसुगन्धाढ्यमहोतासांतपोमहत् ॥ काश्चिच्छ्यामकपोलेषुद्व्यंगुलेनशनैःशनैः ॥ २१ ॥ हसन्त्यस्ताडयन्त्यस्ताःकदम्बेषुबला त्पृथक् ॥ पुंवेषनायिकाःकाश्चिन्मौलिकुण्डलमण्डिताः ॥ २२ ॥ नृत्यंत्यःकृष्णपुरतःश्रीकृष्णइवमैथिल ॥ राधावेषधरागोप्यःशतच न्द्राननप्रभाः ॥ २३ ॥ तोषयन्त्यश्चराधांतांतथाराधापतिंजगुः ॥ काश्चित्ताःसात्विकैर्भावैःसंयुक्ताःप्रेमविह्वलाः ॥ २४ ॥ योगीवचा स्थिताभूमौपरमानन्दसंप्लुताः ॥ काश्चिछतासुवृक्षेषुभूम्यांखेविदिशासुच ॥ २५ ॥ पश्यन्त्यःश्रीपतिन्देवंस्वस्मिन्वामौनमास्थिताः ॥ एवं रासेगोपवध्वःसर्वाःपूर्णमनोरथाः ॥ २६ ॥ बभूवुरेत्यगोविन्दंसर्वेशंभक्तवत्सलम् ॥ यत्प्रसादस्तुगोपीनांप्राप्तोराजन्महामते ॥ २७ ॥ ज्ञानिनामपिनास्त्येवंकर्मिणांतुकुतश्चसः ॥ एवंश्रीकृष्णचन्द्रस्यहरेराधापतेःप्रभोः ॥ २८ ॥ रासेचित्रंयद्बभूवतच्छृणुष्वमहामते ॥ मुनीं द्रआसुरिर्नामश्रीकृष्णेष्टोमहातपाः ॥ २९ ॥ नारदाद्रौतपस्तेपेहरौध्यानपरायणः ॥ हृत्पुण्डरीकेश्रीकृष्णंज्योतिर्मंडलमास्थितम् ॥ ॥ ३० ॥ मनोज्ञंराधयासार्द्धंनित्यंध्यानेददर्शह ॥ एकदाध्यानमध्येतुरात्रौकृष्णोनचागतः ॥ ३१ ॥ वारंवारंकृतंध्यानंखिन्नोजातोमहा मुनिः ॥ ध्यानादुत्थायसमुनिःकृष्णदर्शनलालसः ॥ ३२ ॥ नारायणाश्रमंप्रागाद्बदरीखण्डमण्डितम् ॥ नददर्शहरिंदेवंनरनारायणंमुनिः ॥ ॥ ३३ ॥ तदातिविस्मतोविप्रोलोकालोकंगिरिंययौ ॥ सहस्रशिरसंदेवंनददर्शसतत्रवै ॥ ३४ ॥ पप्रच्छपार्षदांस्तत्रक्वगतोभगवानितः ॥ नवि ज्ञोभोवयंचोक्तोमुनिःखिन्नमनास्तदा ॥ ३५ ॥ श्वेतद्वीपंययौदिव्यंक्षीरसागरशोभितम् ॥ तत्रापिशेषपर्यंकेनददर्शहरिंपुनः ॥ ३६ ॥ तदामुनिःखिन्नमनाःप्रेम्णापुलकिताननः ॥ पप्रच्छपार्षदांस्तत्रक्वगतोभगवानितः ॥ ३७ ॥ नविद्मोभोवयंचोक्तोमुनिश्चिन्तापरायणः ॥

किंकरोमिक्कगच्छामिदर्शनंतत्कथंभवेत् ॥ ३८ ॥ एवंब्रुवन्मनोयायीवैकुंठंप्राप्तवांस्ततः ॥ नापश्यत्तत्रदेवेशंरमांवैकुण्ठवासिनीम् ॥ ३९ ॥ नदृष्टस्तत्रभक्तेषुमुनिनाऽऽसुरिणानृप ॥ ततोमुनीन्द्रोयोगीन्द्रोगोलोकंसजगामह ॥ ४० ॥ वृन्दावनेनिकुंजेपिनददर्शपरात्परम् ॥ तदामुनिःखिन्नमनाःश्रीकृष्णविरहातुरः ॥ ४१ ॥ पप्रच्छपार्षदांस्तत्रक्कगतोभगवानितः ॥ ऊचुस्तंपार्षदागोपावामनाण्डेमनोहरे ॥ ४२ ॥ पृश्निगर्भोयत्रजातस्तत्रैवभगवान्स्वयम् ॥ इत्युक्तआसुरिस्तस्मादस्मिन्नण्डेसमागतः ॥ ४३ ॥ हरिंह्यपश्यन्प्रचलन्कैलासंप्राप्तवान्मुनिः ॥ तत्रस्थितंमहादेवंकृष्णध्यानपरायणम् ॥ ४४ ॥ नत्वापप्रच्छतद्रात्रौखिन्नचेतामहामुनिः ॥ ॥ आसुरिरुवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वंब्रह्माण्डंमयादृष्टमितस्ततः ॥ ४५ ॥ आवैकुण्ठाच्चगोलोकाद्भ्रमतातद्दिदृक्षुणा ॥ कुत्रापिदेवदेवस्यदर्शनंनबभूवमे ॥ ४६ ॥ कुत्रास्तेभगवानद्यवदसर्वविदांवर ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ धन्यस्त्वमासुरेब्रह्मन्कृष्णभक्तोस्यहैतुकः ॥ दिदृक्षुणात्वयायासंकृतंवेद्मिमहामुने ॥ ४७ ॥ कर्मेन्द्रियाणीहयथारसादींस्तथासकामामुनयःसुखंयत् ॥ मनाङ्नजानन्तिजनैरपेक्ष्यंगूढंपरंनिर्गुणलक्षणंतत् ॥ ४८ ॥ हंसंमुनिंदुःखगतंमहोदधौयःसर्वतोमोचयितुंगतस्त्वरम् ॥ सोद्यैववृन्दाविपिनेसखीजनैःकरोतिरासंरसिकेश्वरःस्वयम् ॥ ४९ ॥ षाण्मासिकीचाद्यकृतानिशीथिनीस्वमाययादेववरेणभोमुने ॥ अहङ्गमिष्यामितदेनद्रष्टुंत्वमेवगच्छाशुमनोरथंयथा ॥ ५० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांवृंदावनखंडेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेरासक्रीडायामासुर्य्युपाख्यानन्नामपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंविचिन्त्यमनसाशिवोथासुरिणासह ॥ तौकृष्णदर्शनार्थायजग्मतुर्व्रजमण्डलम् ॥ १ ॥ दिव्यद्रुमलताकुंजतोलिकापुंजशोभिताम् ॥ पश्यन्तौतौदिव्यभूमिंकालिन्दीनिकटेगतौ ॥२॥ गोलोकवासिन्योनार्योवेत्रहस्तामहाबलाः ॥ चक्रुर्बलात्तन्निषेधंमार्गस्थाद्वारपालिकाः ॥ ३ ॥ तावूचतुश्चागतौस्वःकृष्णदर्शनलालसौ ॥ तावाहुर्नृपशार्दूलमार्गस्थाद्वारपालिकाः ॥ ४ ॥ ॥ द्वारपालिकाऊचुः ॥ ॥ सर्वतोवृन्दकारण्यंकोटिशःकोटिशोवयम् ॥ रासरक्षांसदाकुर्मोन्यस्ताःकृष्णेनभोद्विजौ ॥ ५ ॥ एकोस्तिपुरुषःकृष्णोनिर्जनेरासमण्डले ॥ अन्योनयातिरहसिगोपीयूथंविनाक्कचित् ॥ ६ ॥ चेद्दिदृक्षूयुवांतस्यस्नानंमानसरोवरे ॥ कुरुतंतत्रगोपीत्वंप्रा

प्याशुव्रजतमुनी ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तौतौमुनिशिवौस्नात्वामानसरोवरे ॥ गोपीत्वम्प्राप्यसहसाजग्मतूरासमण्डले ॥
॥ ८ ॥ सौवर्णप्रखचितपद्मरागभूमिमनोहरे ॥ माधवीलतिकावृन्दकदम्बाच्छादितेशुभे ॥ ९ ॥ वसन्तचन्द्रकौमुद्याप्रदीप्तेसर्वकौशले ॥
यमुनारत्नसोपानतोलिकाभिर्विराजिते ॥१०॥ मयूरहंसदात्यूहकोकिलैःकूजितेपरे ॥ यमुनानिलनीलैजत्तरुपल्लवशोभिते ॥ ११ ॥ सदा
मण्डपवीथीभिःप्रांगणस्तम्भपंक्तिभिः ॥ पतत्पताकैर्दिव्याभैःसौवर्णैःकलशैर्वृते ॥ १२ ॥ श्वेतारुणैःपुष्पसंघैःपुष्पमन्दिरवर्त्मभिः ॥
अलिकोलाहलैर्व्याप्तेवादित्रमधुरध्वनैः ॥ १३ ॥ सहस्रदलपद्मानां वायुनामन्दगामिना ॥ शीतलेनसुपुण्येन सर्वतःसुरभीकृते ॥ १४ ॥
तस्मिन्निकुंजेश्रीकृष्णंकोटिचन्द्रप्रकाशया ॥ पद्मिन्याहंसगामिन्याराधयासमलंकृतम् ॥ १५ ॥ स्त्रीरत्नैरावृतंशश्वद्रासमण्डलमध्यगम् ॥
कोटिमन्मथलावण्यंश्यामसुन्दरविग्रहम् ॥ १६ ॥ वंशीधरंपीतपटंवेत्रपाणिंमनोहरम् ॥ श्रीवत्सांकंकौस्तुभिनंवनमालाविराजि
तम् ॥ १७ ॥ क्वणन्नूपुरमंजीरकांचीकेयूरभूषितम् ॥ हारकंकणबालार्ककुण्डलद्वयमण्डितम् ॥ १८ ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशंमौलिनंन
न्दनन्दनम् ॥ दानदक्षैःकटाक्षैश्वहरन्तंयोषितांमनः ॥ १९ ॥ दूरादपश्यतांराजन्नासुरीशौकृतांजली ॥ गोपीजनानांसर्वेषांपश्यतांप्र
पसत्तम ॥ २० ॥ नत्वाश्रीकृष्णपादब्जमूचतुर्हर्षविह्वलौ ॥ ॥ द्वावूचतुः ॥ ॥ कृष्णकृष्णमहायोगिन्देवदेवजगत्पते ॥ २१ ॥
पुण्डरीकाक्षगोविन्दगरुडध्वजतेनमः ॥ जनार्दनजगन्नाथपद्मनाभत्रिविक्रम ॥ दामोदरहृषीकेशवासुदेवनमोस्तुते ॥ २२ ॥ अद्यैवदेवप
रिपूर्णतमस्तुसाक्षाद्भूभूरिभारहरणायसतांशुभाय ॥ प्राप्तोऽसिनन्दभवनेपरतःपरस्त्वं कृत्वाहिसर्वनिजलोकमशेषशून्यम् ॥ २३ ॥
अंशांशकांशककलाभिरुताभिराममावेशपूर्णनिचयाभिरतीवयुक्तः ॥ विश्वंबिभर्षिरसरासमलंकरोषिवृन्दावनंचपरिपूर्णतमःस्वयंत्वरम् ॥
॥ २४ ॥ गोलोकनाथगिरिराजपतेपरेशवृन्दावनेशकृतनित्यविहारलील ॥ राधापतेव्रजवधूजनगीतकीर्तेगोविन्दगोकुलपतेकिलतेज
योऽस्तु ॥ २५ ॥ श्रीमंन्निकुंजलतिकाकुसुमाकरस्त्वंश्रीराधिकाहृदयकण्ठविभूषणस्त्वम् ॥ श्रीरासमण्डलपतिर्व्रजमण्डलेशोब्रह्मांडमं
डलमहीपरिपालकोसि ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्राधयासहितोहरिः ॥ मन्दस्मितोमुनिंप्राहमेघगंभीरया

गिरा ॥ २७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणियुवयोस्तपतोस्तपः ॥ मद्दर्शनंतेनजातंसर्वतोनैरपेक्षयोः ॥ २८ ॥ निष्किंचनोयःशान्तश्चाजातशत्रुःसमत्सखा ॥ तस्माद्युवाभ्यांमनसाव्रियतामीप्सितोवरः ॥ २९ ॥ ॥ शिवासुरीऊचतुः ॥ ॥ नमोस्तुभूमन्युवयोःपदाब्जेसदैववृन्दावनमध्यवासः ॥ नरोचतेन्योन्यतमत्वदंघ्रेर्नमोयुवाभ्यांहरिराधिकाभ्याम् ॥ ३० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ तथास्तुचोक्त्वाभगवान्वृंदारण्येमनोहरे ॥ कालिन्दीनिकटेराजन्रासमण्डलमण्डिते ॥ ३१ ॥ निकुंजपार्श्वेपुलिनेवंशीवटसमीपतः ॥ शिवोपिचासुरिमुनिर्नित्यंवासंचकारह ॥ ३२ ॥ अथकृष्णोरासलीलांचक्रेपद्माकरेवने ॥ पतत्सुगन्धिरजसिगोपीभिर्भ्रमराकुले ॥ ३३ ॥ एवंषाण्मासिकीरात्रिःकृताकृष्णेनमैथिल ॥ गोपीनांरासलीलायांव्यतीताक्षणवत्सुखैः ॥ ३४ ॥ अरुणोदयवेलायांस्वगृहान्व्रजयोषितः ॥ यूथीभूत्वाययूराजन्सर्वाःपूर्णमनोरथाः ॥ ३५ ॥ श्रीनन्दमन्दिरंसाक्षात्प्रययौनन्दनन्दनः ॥ वृषभानुपुरंप्रागाद्वृषभानुसुतात्वरम् ॥ ३६ ॥ एवंश्रीकृष्णचन्द्रस्यरासाख्यानंमनोहरम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकामदंमंगलायनम् ॥ ३७ ॥ त्रिवर्गदंजनानांतुमुमुक्षूणांसुमुक्तिदम् ॥ मयातवाग्रेकथितंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३८ ॥ इति श्रीमद्ग॰सं॰वृ॰रा॰वृ॰वि॰शिवासुरिमुनिवरप्रा॰व॰नामषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ अघासुरादिदैत्यानांज्योतिःकृष्णेसमाविशत् ॥ श्रीदाम्निशंखचूडस्यकस्माल्लीनम्बभूवह ॥ १ ॥ एतद्वदमहाबुद्धेत्वंपरावरवित्तमः ॥ अहोश्रीकृष्णचन्द्रस्यचरितम्परमाद्भुतम् ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुरागोलोकवृत्तान्तंनारायणमुखाच्छ्रुतम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंशृणुराजन्महामते ॥३॥ राधाश्रीविरजाभूश्चतिस्रःपत्न्योऽभवन्हरेः ॥ तासांराधाप्रियातीवश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ ॥ ४ ॥ राधिकासमयाराजन्कोटिचन्द्रप्रकाशया ॥ कुंजेविरजयारेमेएकान्तेचैकदाप्रभुः ॥ ५ ॥ सपत्नीसहितंकृष्णंराधाश्रुत्वासखीमुखात् ॥ अतीवविमनाजातासपत्नीसौख्यदुःखिता ॥ ६ ॥ शतयोजनविस्तारंशतयोजनमूर्ध्वगम् ॥ कोटचश्विनीसमायुक्तंकोटिसूर्यसमप्रभम् ॥ ७ ॥ विचित्ररत्नसौवर्णमुक्तादामविलम्बितम् ॥ पताकाहेमकलशैःकोटिभिर्मण्डितंरथम् ॥ ८ ॥ समारुह्यसखीनांसावेत्रहस्तैर्दशार्बुदैः ॥ हरिंद्रष्टुंजगामाशुश्रीराधाभगवत्प्रिया ॥ ९ ॥ तन्निकुंजेद्वारपालंश्रीदामानंमहाबलम् ॥ हरिन्यस्तंसमालोक्यतन्निर्भर्त्स्यसखी

जनैः ॥१०॥ वेत्रैःसन्ताड्यसहसाद्वारिगंतुंसमुद्यता ॥ सखीकोलाहलंश्रुत्वाहरिरंतरधीयत ॥११॥ राधाभयाच्चविरजानदीभूत्वावहत्तदा ॥ कोटियोजनमायामंगोलोकंसहसानदी ॥ १२ ॥ सहसाकुण्डलीकृत्वाशुशुभेऽधिधरिवावनिम् ॥ रत्नपुष्पैर्विचित्रांगायथोष्णिङ्मुद्रितात था ॥ १३ ॥ हरिंगतंतंविज्ञायनदीभूतांचतांतथा ॥ आलोक्यतन्निकुंजंचस्वकुंजंराधिकाययौ ॥१४॥ अथकृष्णोनदीभूतांविरजांविरजांबरा म् ॥ सविग्रहांचकाराशुस्ववरेणनृपेश्वर ॥ १५ ॥ पुनर्विरजयासार्द्धंविरजातीरजेवने ॥ निकुंजवृन्दकारण्येचक्रेरासंहरिःस्वयम् ॥ १६ ॥ विरजायांसप्तसुताबभूवुःकृष्णतेजसा ॥ निकुंजंतेह्यलंचक्रुःशिशवोबाललीलया ॥ १७ ॥ एकदातैःकलिरभूल्लघुर्ज्येष्ठैश्चताडितः ॥ पला यमानोभयभृन्मातुःक्रोडेजगामह ॥ १८ ॥ तल्लालनंसमारेभेसमाश्वास्यसुतंसती ॥ तदावैभगवान्साक्षात्तत्रैवान्तरधीयत ॥ १९ ॥ रुषासुतंशशापेयंश्रीकृष्णविरहातुरा ॥ त्वंजलम्भवदुर्बुद्धेकृष्णविच्छेदकारकः ॥ २० ॥ कदापित्वज्जलंमर्त्योनपिबंतुकदाचन ॥ ज्येष्ठा न्छशापव्रजतमेदिनींकलिकारकाः ॥ २१ ॥ जलरूपाःपृथग्यानानसमेताभविष्यथ ॥ नैमित्तिकंचभवतांमेलनंस्यात्सदालये ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंतेमातृशापेनधरणींवैसमागताः ॥ प्रियव्रतरथांगानांपरिखासुसमास्थिताः ॥२३॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धज लार्णवाः॥ बभूवुःसप्ततेराजन्नक्षोभ्याश्चदुरत्ययाः ॥२४॥ दुर्विगाह्याश्चगंभीराआयामंलक्षयोजनात् ॥ द्विगुणंद्विगुणंजातंद्वीपेद्वीपेपृथक्पृथक् ॥ २५ ॥ अथपुत्रेषुयातेषुपुत्रस्नेहातिविह्वलाम् ॥ स्वप्रियांतांविरहिणीमेत्यकृष्णोवरन्ददौ ॥ २६ ॥ कदानतेमेविच्छेदोमहाभीरुभविष्य ति ॥ स्वतेजसास्वपुत्राणांसदारक्षांकरिष्यसि ॥ २७ ॥ अथराधांविरहिणींज्ञात्वाकृष्णोहरिःस्वयम् ॥ श्रीदाम्नासहवैदेहतन्निकुंजंसमाय यौ ॥ २८ ॥ निकुंजद्वारिसंप्राप्तंससखंप्राणवल्लभम् ॥ वीक्ष्यमानवतीभूत्वाराधाप्राहहरिंवचः ॥ २९ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ तत्रैवगच्छय त्राभूत्स्नेहस्तेनूतनोहरे ॥ नदीभूताहिविरजानदोभवितुमर्हसि ॥ ३० ॥ कुरुवासंतन्निकुंजेमयातेकिंप्रयोजनम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाथभगवांस्तन्निकुंजंजगामह ॥ श्रीकृष्णमित्रःश्रीदामाराधाम्प्राहरुपावचः ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीदामोवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षा च्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतिर्गोलोकेशोविराजते ॥ ३२ ॥ त्वादृशीःकोटिशःशक्तीःकर्तुंशक्तःपरात्परः ॥ तंविनि

न्दसिराधेत्वंमानंमाकुरुमाकुरु ॥ ३३ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ हेमूढपितरंस्तुत्वामातरंमांविनिन्दसि ॥ राक्षसोभवदुर्बुद्धेगोलोकाच्चबहिर्भव ॥ ३४ ॥ ॥ श्रीदामोवाच ॥ ॥ अनुकूलेनकृष्णेनजातोमानःशुभेतव ॥ तस्माद्भुविपरात्कृष्णात्परिपूर्णतमात्प्रभोः ॥ शतवर्षंतेवियोगोभविष्यतिनसंशयः ॥३५॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंपरस्परंशापात्स्वकृताद्भयभीतयोः ॥ अतीवचिंतांगतयोराविरासीत्स्वयंप्रभुः ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वचनंवैस्वनिगमंदूरीकर्तुंक्षमोऽस्म्यहम् ॥ भक्तानांवचनंराधेदूरीकर्तुंनचक्षमः ॥ ३७ ॥ माशोकंकुरुकल्याणिवरंमेशृणुराधिके ॥ मासंमासंवियोगांतेदर्शनंमेभविष्यति ॥ ३८ ॥ भुवोभारावतारायकल्पेवाराहसंज्ञके ॥ भक्तानांदर्शनंदातुंगमिष्यामित्वयासह ॥ ३९ ॥ श्रीदामञ्छृणुमेवाक्यमंशेनत्वसुरोभव ॥ वैवस्वतान्तरेरासेहेलनंमेकरिष्यसि ॥ ४० ॥ मद्धस्तेनचतेमृत्युर्भविष्यतिनसंशयः ॥ पुनःस्वविग्रहम्पूर्वम्प्राप्स्यसित्वंवरान्मम ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंशापेनश्रीदामापुरापुण्यजनालये ॥ सुधनस्यगृहेजन्मलेभेराजन्महातपाः ॥ ४२ ॥ शंखचूडइतिख्यातोधनदानुचरोऽभवत् ॥ तस्माच्छ्रीदाम्नितज्ज्योतिर्लीनंजातंविदेहराट् ॥ ॥ ४३ ॥ स्वात्मारामोलीलयासर्वकार्यंस्वस्मिन्धाम्निह्यद्वितीयःकरोति ॥ यःसर्वेशःसर्वरूपोमहात्माचित्रंनेदंनौमिकृष्णायतस्मै ॥ ४४ ॥ इदंमयातेकथितम्मनोहरंवैदेहवृन्दावनखण्डमग्रतः ॥ शृणोतिचैतच्चरितंनरोवरःपरम्पदम्पुण्यतमम्प्रयातिसः ॥ ४५ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीवृन्दावनखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे शंखचूडोपाख्याने विरजानदीसमुद्रोत्पत्तिवर्णनंनामसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां द्वितीयवृन्दावनखंडः समाप्तः ।

इदं श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां वृंदावनखंडं श्रीकृष्णदासा-
त्मज—खेमराजेन स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये
मुद्रितम् । सं० १९६६, शके १८३१.

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां वृंदावनखंडः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां गिरिराजखण्डं प्रारभ्यते ।

खण्डम् ३

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कथंदधारभगवान्गिरिंगोवर्द्धनंवरम् ॥ उच्छिलींध्रंय
थाबालोहस्तेनैकेनलीलया ॥ १ ॥ परिपूर्णतमस्यास्यश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ तदेवचरितंदिव्यमद्भुतंमुनिसत्तम ॥ २ ॥ ॥ श्रीनारद
उवाच ॥ ॥ वार्षिकंहिकरंराज्ञेयथाशक्रायवैतथा ॥ बलिंददुःप्रावृडंतेगोपाःसर्वेकृषीवलाः ॥ ३ ॥ महेन्द्रयागसंभारचयंदृष्ट्वैकदाहरिः ॥
नन्दंपप्रच्छसदसिबल्लवानांचशृण्वताम् ॥ ४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शक्रस्यपूजनंह्येतत्किम्फलंचास्यविद्यते ॥ लौकिकं
वावदन्त्येतदथवापारलौकिकम् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीनन्दउवाच ॥ ॥ शक्रस्यपूजनंह्येतद्भुक्तिमुक्तिकरम्परम् ॥ एतद्विनानरो
भूमौजायतेनसुखीक्वचित् ॥ ६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शक्रादयोदेवगणाश्चसर्वेभुंजन्तियेस्वर्गसुखंस्वकर्मभिः ॥ विशन्तितेमर्त्यं
पदंशुभक्षयेतत्सेवनंविद्धिनमुक्तिकारणम् ॥ ७ ॥ भयंभवेद्वैपरमेष्ठिनोयतोवार्तातुकाकौकिलतत्कृतात्मनाम् ॥ तस्मात्परंकालमनं
तमेवहिसदाबलिष्ठंसुबुधाविदुःपरे ॥ ८ ॥ ततस्तमाश्रित्यसुकर्मभिःपरंभजेद्धरिंयज्ञपतिंसुरेश्वरम् ॥ विसृज्यसर्वंमनसाकृतेःफलंव्रजे
त्परंमोक्षमसौनचान्यथा ॥ ९ ॥ गोविप्रसाध्वग्निसुराःश्रुतिस्तथाधर्मश्चयज्ञाधिपतेर्विभूतयः ॥ धिष्ण्येषुचैतेषुहरिंभजन्तियेसदात्विहा
मुत्रसुखंव्रजन्तितेे ॥ १० ॥ समुत्थितोसौहरिवक्षसोगिरिर्गोवर्धनोनामगिरीन्द्रराजराट् ॥ समागतोह्यत्रपुलस्त्यतेजसायद्दर्शनाज्जन्मपुन
र्नविद्यते ॥ ११ ॥ सम्पूज्यगोविप्रसुरान्महाद्रयेदातव्यमद्यैवपरंह्युपायनम् ॥ एषप्रियोमेमखराजएवहिनचेद्यथेच्छास्तितथाकुरुव्रज ॥
॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तेषांमध्येऽथसन्नंदोगोपोवृद्धोऽतिनीतिवित् ॥ अतिप्रसन्नःश्रीकृष्णमाहनन्दस्यशृण्वतः ॥ १३ ॥
॥ सन्नन्दउवाच ॥ ॥ हेनन्दसूनोहेतातत्वंसाक्षाज्ज्ञानशेवधिः ॥ कर्तव्याकेनविधिनापूजाद्रेर्वदतत्वतः ॥ १४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
॥ आलिप्यगोमयेनापिगिरिराजभुवंह्यधः ॥ धृत्वाथसर्वसम्भारंभक्तियुक्तोजितेन्द्रियः ॥ १५ ॥ सहस्रशीर्षामंत्रेणहद्देस्नानंच
कारयेत् ॥ गङ्गाजलेनयमुनाजलेनापिद्विजैःसह ॥ १६ ॥ शुक्लगोदुग्धधाराभिस्ततःपंचामृतैर्गिरिम् ॥ स्नापयित्वागन्धपुष्पैः पुनःकृष्णा
जलेनवै ॥ १७ ॥ वस्त्रंदिव्यंचनैवेद्यमासनंसर्वतोधिकम् ॥ मालालंकारनिचयंदत्त्वादीपावलिम्पराम् ॥ १८ ॥ ॥ ततःप्रदक्षिणांकु

र्यान्नमस्कुर्यात्ततःपरम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वात्विदमेवमुदीरयेत् ॥ १९ ॥ नमोवृन्दावनांकायतुभ्यंगोलोकमौलिने ॥ पूर्णब्रह्मातपत्रा
यनमोगोवर्द्धनायच ॥ २० ॥ पुष्पांजलिंततःकुर्यान्नीराजनमतःपरम् ॥ घण्टाकांस्यमृदंगाद्यैर्वादित्रैर्मधुरस्वनैः ॥ २१ ॥ वेदाहमे
तंमंत्रेणवर्षंलाजैःसमाचरेत् ॥ तत्समीपेचान्नकूटंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ २२ ॥ कचोलानांचतुःषष्टिपंचपंक्तिसमन्वितम् ॥ तुलसीद
लमिश्रैश्चश्रीगंगायमुनाजलैः ॥ २३ ॥ षट्पंचाशत्तमैर्भोगैःकुर्यात्सेवांसमाहितः ॥ ततोग्नीन्ब्राह्मणान्पूज्यगाःसुरान्गन्धपुष्पकैः ॥
॥ २४ ॥ भोजयित्वाद्विजवरान्सौगंधैर्मिष्टभोजनैः ॥ अन्येभ्यश्चाश्वपाकेभ्योदद्याद्भोजनमुत्तमम् ॥ २५ ॥ गोपीगोपालवृन्दैश्चग
वांनृत्यंचकारयेत् ॥ मंगलैर्जयशब्दैश्चकुर्याद्गोवर्द्धनोत्सवम् ॥ २६ ॥ यत्रगोवर्द्धनाभावस्तत्रपूजाविधिंशृणु ॥ गोमयैर्गोवर्द्धनंकुर्यात्त
दाकारंपरोन्नतम् ॥ २७ ॥ पुष्पव्यूहैर्लताजालैरीपिकाभिःसमन्वितः ॥ पूजनीयःसदामर्त्यैर्गिरिर्गोवर्द्धनोभुवि ॥ २८ ॥ शिलासमा
नम्पुरटंक्षिप्त्वाद्गौतच्छिलांनयेत् ॥ गृह्णीयाद्योविनास्वर्णंसमहारौरवंव्रजेत् ॥ २९ ॥ शालग्रामस्यदेवस्यसेवनंकारयेत्सदा ॥ पातकं
नस्पृशेत्तंवैपद्मपत्रंयथाजलम् ॥ ३० ॥ गिरिराजशिलासेवांयःकरोतिद्विजोत्तमः ॥ सप्तद्वीपमहीतीर्थावगाहफलमेतिसः ॥ ३१ ॥ गिरि
राजमहापूजांवर्षेवर्षेकरोतियः ॥ इहसर्वसुखंभुक्त्वाऽमुत्रमोक्षंप्रयातिसः ॥ ३२ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीगिरिराजखण्डे
श्रीनारदबहुलाश्वसंवादे श्रीगिरिराजपूजाविधिवर्णनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावचोनन्दसुतस्यसाक्षाच्छ्रीनन्दसन्नन्दवराव्रजेशाः ॥ सुविस्मिताःपूर्वकृतंविहायप्रचक्रिरेश्रीगिरिराजपूजाम् ॥
॥ १ ॥ नीत्वाबलीन्मैथिलनन्दराजःसुतौसमानीयचरामकृष्णौ ॥ यशोदयाश्रीगिरिपूजनार्थंसमुत्सुकोगर्गयुतःप्रसन्नः ॥ २ ॥ त्वरंसमा
रुह्यमहोन्नतंगजंविचित्रवर्णंधृतहेमशृंखलम् ॥ गोवर्द्धनान्तंप्रययौगवांगणैःशरद्घनैःशक्रइवप्रियायुतः ॥ ३ ॥ नन्दोपनन्दावृषभानवश्चपुत्रै
श्चपौत्रैश्चसहांगनाभिः ॥ समाययुःश्रीगिरिराजपार्श्वंसर्वंसमानीयचयज्ञभारम् ॥ ४ ॥ सहस्रबालार्कपरिस्फुरद्द्युतिमारुह्यराधाशिबिकां
सखीगणैः ॥ शचीवदिव्याम्बररत्नभूषणाबभौचकोरीभ्रमरीसमाकुला ॥ ५ ॥ समागतेपार्श्वगतेस्वलंकृतेराजन्सखीकोटिसमावृतेपरे ॥

सख्यौविभातेललिताविशाखेचन्द्राननेचालितचारुचामरे ॥ ६ ॥ एवंरमावैविरजाचमाधवीमायाचकृष्णानृपजह्नुनंदिनी ॥ द्वात्रिंशद
ष्टौचतथाहिषोडशसख्यश्चतासांकिलयूथआगताः ॥ ७ ॥ श्रीमैथिलानांकिलकोशलानांतथाश्रुतीनामृषिरूपकाणाम् ॥ तथात्वयो
ध्यापुरवासिनीनांश्रीयज्ञसीतावनवासिनीनाम् ॥८॥ रमादिवैकुण्ठनिवासिनीनांतथोर्ध्ववैकुण्ठनिवासिनीनाम् ॥ महोज्ज्वलद्वीपनिवासि
नीनांध्रुवादिलोकाचलवासिनीनाम् ॥ ९ ॥ समुद्रजादिव्यगुणत्रयाणामदिव्यवैमानिकजौषधीनाम् ॥ जालंधरीणांचसमुद्रकन्याबर्हि
ष्मतीजासुतलस्थितानाम् ॥ १० ॥ तथाप्सरःसर्वफणीन्द्रजानामासांचयूथाव्रजवासिनीनाम् ॥ समाययुःश्रीगिरिराजपार्श्वंस्वलंकृताः
पाणिबलिप्रदीपाः ॥ ११ ॥ गोपाश्चवृद्धाःशिशवोयुवानःपीताम्बरोष्णीषकबर्हमंडिताः ॥ श्रीहारगुंजावनमालिकाभीरेजुःसमेतानवय
ष्टिवेणुभिः ॥ १२ ॥ श्रुत्वोत्सवंशैलवरस्यसम्मुखाद्गंगाधरोबद्धकपर्दमंडलः ॥ कपालभिन्नास्थिजभस्मरूषितःसर्पालिमालावलयैर्वि
भूषितः ॥ १३ ॥ धत्तूरभृंगाविषपानविह्वलोहिमाद्रिपुत्रीसहितोगणावृतः ॥ आरुह्यनन्दीश्वरमादिवाहनंसमाययौश्रीगिरिराजमण्डल
म् ॥ १४ ॥ राजर्षिविप्रर्षिसुरर्षयश्चसिद्धेशयोगेश्वरहंसमुख्याः ॥ आजग्मुराराद्गिरिदर्शनार्थंसहस्रशोविप्रगणाःसमेताः ॥ १५ ॥ गो
वर्द्धनोरत्नशिलामयोभूत्सुवर्णशृंगैःपरितःस्फुरद्भिः ॥ मत्तालिभिर्निर्झरसुन्दरीभिर्दरीभिरुच्चांगकरीवराजन् ॥ १६ ॥ तदैवशैलाःकि
लमूर्तिमन्तःसोपायनामेरुहिमाचलाद्याः ॥ नेमुर्गिरिंमंगलपाणयस्तंगोवर्द्धनंरूपधरंगिरीन्द्राः ॥ १७ ॥ द्विजैश्चगोवर्द्धनदेवपूजनंकृत्वाऽ
च्युतोक्तंद्विजवह्निगोधनम् ॥ सम्पूज्यधृत्वासुधनंमहाधनंबलिंददौश्रीगिरयेव्रजेश्वरः ॥ १८ ॥ नन्दोपनन्दैर्वृषभानुभिश्चगोपीगणैर्गो
पगणैःप्रहर्षितैः ॥ गायद्भिरानर्तनवाद्यतत्परैश्चकारकृष्णोद्रिवरप्रदक्षिणाम् ॥ १९ ॥ देवेषुवर्षत्सुचपुष्पवर्षंजनेषुवर्षत्सुचलाजसंघम् ॥
रेजेमहाराजइवाध्वरेजपैर्गोवर्द्धनोनामगिरीन्द्रराजराट् ॥ २० ॥ कृष्णोपिसाक्षाद्व्रजशैलमध्याद्धृत्वातिदीर्घंकिलचान्यरूपम् ॥ शैलोस्मि
लोकानितिभाषयन्सञ्जघाससर्वंकृतमन्नकूटम् ॥ २१ ॥ गोपालगोपीगणवृन्दमुख्याऊचुःस्वयंवीक्ष्यगिरेःप्रभावम् ॥ दातुंवरंतत्रसमुद्य
तंतंसुविस्मताहर्षितमानसास्ते ॥ २२ ॥ ज्ञातोसिगोपैर्गिरिराजदेवःप्रदर्शितोनन्दसुतेनसाक्षात् ॥ नोगोधनंवाकिलबन्धुवर्गोवृद्धिंसमा

यातुदिनेदिनेकौ ॥ २३ ॥ तथास्तुचोक्तागिरिराजराजोगोवर्द्धनोदिव्यवपुर्दधानः ॥ किरीटकेयूरमनोहरांगःक्षणेनतत्रान्तरधीयता
रात् ॥ २४ ॥ नन्दोपनन्दावृषभानवश्चबलःसुचन्द्रोवृषभानुराजः ॥ श्रीनन्दराजश्चहरिश्चगोपागोप्यश्चसर्वानिजगोधनैश्च ॥ २५ ॥ द्विि
जाश्चयोगेश्वरसिद्धसंघाःशिवादयश्चान्यजनाश्चसर्वे ॥ नत्वाथसम्पूज्यगिरिंप्रसन्नाःस्वंस्वंगृहंजग्मुरनिच्छयाच ॥ २६ ॥ श्रीकृष्णचन्द्र
स्यपरंचरित्रंगिरीन्द्रराजस्यमहोत्सवंच ॥ मयातवाग्रेकथितंविचित्रंनृणांमहापापहरम्पवित्रम् ॥ २७ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां
श्रीगिरिराजखण्डे श्रीनारदबहुलाश्वसंवादे गिरिराजमहोत्सववर्णनंनाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथमन्मुखतःश्रुत्वास्वात्मयागस्यनाशनम् ॥ गोवर्द्धनोत्सवंजातंकोपंचक्रेपुरन्दरः ॥ १ ॥ सांवर्तकंनामग
णंप्रलयेमुक्तबंधनम् ॥ इन्द्रोव्रजविनाशायप्रेषयामाससत्वरम् ॥ २ ॥ अथमेघगणाःक्रुद्धाध्वनंतश्चित्रवर्णिनः ॥ कृष्णाभाःपीतभाःके
चित्केचिच्चहरितप्रभाः ॥ ३ ॥ इन्द्रगोपनिभाःकेचित्केचित्कर्पूरवत्प्रभाः ॥ नानाविधाश्चयेमेघानीलपंकजसुप्रभाः ॥ ४ ॥ हस्ति
तुल्यान्वारिबिन्दून्ववृषुस्तेमदोद्धताः ॥ हस्तिशुंडासमाभिश्चधाराभिश्चंचलाश्चये ॥ ५ ॥ निपेतुःकोटिशश्चाद्रिकूटतुल्योपलाभृश
म् ॥ वातावबुःप्रचण्डाश्चक्षेपयंतस्तरून्गृहान् ॥ ६ ॥ प्रचण्डवज्रपातानांमेघानामंतकारिणाम् ॥ महाशब्दोभवद्भूमौमैथिलेन्द्रभयंक
रः ॥ ७ ॥ ननादतेनब्रह्मांडंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ विचेलुर्दिग्गजास्ताराह्येजद्भूखण्डमण्डलम् ॥ ८ ॥ भयभीतागोपमुख्याःसकुटुंबा
जिगीषवः ॥ शिशून्स्वान्स्वान्पुरस्कृत्यनन्दमन्दिरमाययुः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीनन्दनन्दनंनत्वासबलम्परमेश्वरम् ॥ ऊचुर्व्रजौकसःसर्वेभ
यार्ताःशरणंगताः ॥ १० ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ रामराममहाबाहोकृष्णकृष्णव्रजेश्वर ॥ पाहिपाहिमहाकष्टादिन्द्रदत्तान्निजाञ्जना
न् ॥ ११ ॥ हित्वेन्द्रयागंत्वद्वाक्यात्कृतोगोवर्द्धनोत्सवः ॥ अद्यशक्रेप्रकुपितेकर्तव्यंकिंवदाशुनः ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥
व्याकुलंगोकुलंवीक्ष्यगोपीगोपालसंकुलम् ॥ सवत्सकंगोकुलंचगोपानाहनिराकुलः ॥ १३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ माभै
ष्टयाताद्रितटंसर्वैःपरिकरैःसह ॥ वःपूजाप्रहतायेनसरक्षांसंविधास्यति ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वास्वजनैःसार्द्धंमे

त्यगोवर्धनंहरिः ॥ समुत्पाट्यदधाराद्रिंहस्तेनैकेनलीलया ॥ १५ ॥ यथोच्छिलींध्रंशिशुरश्रमोगजःस्वपुष्करेणैवचपुष्करंगिरिम् ॥ धृत्वाबभौश्रीव्रजराजनन्दनःकृपाकरोसौकरुणामयःप्रभुः ॥ १६ ॥ अथाहगोपान्विशताद्रिगर्तंहेतातमातर्व्रजबल्लवेशाः ॥ सोपस्करैः सर्वधनैश्चगोभिरत्रैवशक्रस्यभयंनकिंचित् ॥ १७ ॥ इत्थंहरेर्वचःश्रुत्वागोपागोधनसंयुताः ॥ सकुटंबोपस्करैश्चविविशुःश्रीगिरेस्तलम् ॥ ॥ १८ ॥ वयस्याबालकाःसर्वेकृष्णोक्ताःसबलानृप ॥ स्वान्स्वांश्चलगुडानद्रेरवष्टंभान्प्रचक्रिरे ॥ १९ ॥ जलौघमागतंवीक्ष्यभगवांस्त द्गिरेरधः ॥ सुदर्शनंतथाशेषंमनसाज्ञांचकारह ॥ २० ॥ कोटिसूर्यप्रभंचाद्रेरूर्ध्वंचक्रंसुदर्शनम् ॥ धारासंपातमपिबदगस्त्यइवमैथि ल ॥ २१ ॥ अधोधस्तंगिरिंशेषःकुण्डलीभूतआस्थितः ॥ रुरोधतज्जलंदीर्घंयथावेलामहोदधिम् ॥ २२ ॥ सप्ताहंसुस्थिरस्तस्थौ गोवर्द्धनधरोहरिः ॥ पश्यंतःश्रीकृष्णचंद्रंचकोराइवतेस्थिताः ॥ २३ ॥ मत्तमैरावतंनागंसमारुह्यपुरन्दरः ॥ ससैन्यःक्रोधसंयुक्तोव्रजम ण्डलमाययौ ॥ २४ ॥ दूराच्चिक्षेपवज्रंस्वंनंदगोष्ठजिघांसया ॥ स्तंभयामासशक्रस्यसवज्रंमाधवोभुजम् ॥ २५ ॥ भयभीतस्तदाशक्रः सांवर्तकगणैःसह ॥ दुद्रावसहसादेवैर्यथेभःसिंहताडितः ॥ २६ ॥ तदैवार्कोदयोजातोगतामेघाइतस्ततः ॥ वाताउपरताःसद्योनद्यःस्वल्प जलानृप ॥ २७ ॥ विपंकंभूतलंजातंनिर्मलंखंबभूवह ॥ चतुष्पदाःपक्षिणश्चसुखमापुस्ततस्ततः ॥ २८ ॥ हरिणोक्तास्तदागोपानिर्ययु र्गिरिगर्ततः ॥ स्वंस्वंधनंगोधनंचसमादायशनैःशनैः ॥ २९ ॥ निर्यातेतिवयस्यांश्चप्राहगोवर्द्धनोद्धरः ॥ तेतमाहुश्चनिर्गच्छधारया मोद्रिमोजसा ॥ ३० ॥ इतिवादपरान्गोपान्गोवर्द्धनधरोहरिः ॥ तदर्द्धंचगिरेर्भारंप्रादात्तेभ्योमहामनाः ॥ ३१ ॥ पतितास्तेनभारेण गोपबालाश्चनिर्बलाः ॥ ३२ ॥ करेणतान्समुत्थाप्यस्वस्थानेपूर्ववद्गिरिम् ॥ सर्वेषांपश्यतांकृष्णःस्थापयामासलीलया ॥ ३३ ॥ तदै वगोपीगणगोपमुख्यःसम्पूज्यकृष्णंनृपनन्दसूनुम् ॥ गन्धाक्षताद्यैर्दधिदुग्धभोगैर्ज्ञात्वापरंनेमुरतीवसर्वे ॥ ३४ ॥ नन्दोयशोदानृप रोहिणीचबलश्चसन्नन्दमुखाश्चवृद्धाः ॥ आलिंग्यकृष्णंप्रददुर्धनानिशुभाशिषःसंयुयुजुर्घृणार्ताः ॥ ३५ ॥ संश्लाघ्यतंगायनवाद्यतत्परा नृत्यन्तआरान्नृपनन्दनन्दनम् ॥ आजग्मुरेवस्वगृहान्व्रजौकसोहरिंपुरस्कृत्यमनोरथंगताः ॥ ३६ ॥ तदैवदेवाववृषुःप्रहर्षिताःपुष्पैः

शुभैः सुन्दरनन्दनोद्धवैः ॥ जगुर्यशःश्रीगिरिराजधारिणोगन्धर्वमुख्यादिविसिद्धसंघाः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीगिरि
राजखण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेगोवर्द्धनोद्धरणंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथदेवगणैःसार्द्धंशक्रस्तत्रसमागतः ॥ गतमानोगिरौकृष्णंरहसिप्रणनामह ॥ १ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥
त्वंदेवदेवःपरमेश्वरःप्रभुःपूर्णःपुराणःपुरुषोत्तमोत्तमः ॥ परात्परस्त्वंप्रकृतेःपरोहरिर्मांपाहिपाहिद्युपतेजगत्पते ॥ २ ॥ दशावतारोभगवां
स्त्वमेवरिरक्षयाधर्मगवांश्रुतेश्च ॥ अद्यैवजातःपरिपूर्णदेवःकंसादिदैत्येन्द्रविनाशनाय ॥ ३ ॥ त्वन्माययामोहितचित्तवृत्तिंमदोद्धतंहे
लनभाजनंमाम् ॥ पितेवपुत्रंद्युपतेक्षमस्वप्रसीददेवेशजगन्निवास ॥ ४ ॥ ॐनमोगोवर्द्धनोद्धरणायगोविन्दायगोकुलनिवासायगोपालप
तयेगोपीजनभर्त्रेगिरिजोद्धर्त्रेकरुणानिधयेजगद्विधयेजगन्मंगलाय जगन्निवासाय जगन्मोहनायकोटिमन्मथमन्मथायवृषभानुसुतावराय
श्रीनन्दराजकुलप्रदीपायश्रीकृष्णाय परिपूर्णतमायतुभ्यमसंख्यब्रह्माण्डपतयेगोलोकधामन्निषण्णाधिपतयेस्वयम्भगवतेसबलाय नमस्तेन
मस्ते ॥ ५ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ इतिशक्रकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यसंकटान्नभयम्भवेत् ॥ ६ ॥ इतिस्तुत्वा
हरिंदेवंसर्वैर्देवगणैःसह ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाप्रणनामपुरन्दरः ॥ ७ ॥ अथगोवर्द्धनेरम्येसुरभिर्गौःसमुद्रजा ॥ स्नापयामासगोपेशं
दुग्धधाराभिरात्मनः ॥ ८ ॥ शुण्डादण्डैश्चतुर्भिश्चद्युगङ्गाजलपूरितैः ॥ श्रीकृष्णंस्नापयामासमत्तऐरावतोगजः ॥ ९ ॥ ऋषिभिः
श्रुतिभिःसर्वैर्देवगन्धर्वकिन्नराः ॥ तुष्टुवुस्तेहरिंराजन्हर्षिताःपुष्पवर्षिणः ॥ १० ॥ कृष्णाभिषेकेसंजातेगिरिर्गोवर्द्धनोमहान् ॥ द्रवी
भूतोवहद्राजन्हर्षानन्दादितस्ततः ॥ ११ ॥ प्रसन्नोभगवांस्तस्मिन्कृतवान्हस्तपंकजम् ॥ तद्धस्तचिह्नमद्यापिदृश्यतेतद्गिरौनृप ॥
॥ १२ ॥ तत्तीर्थंचपरम्भूतंनराणाम्पापनाशनम् ॥ तदेवपादचिह्नंस्यात्तत्तीर्थंविद्धिमैथिल ॥ १३ ॥ एतावत्तस्यतत्रैवपादचिह्नंबभूवह ॥
सुरभेःपादचिह्नानिबभूवुस्तत्रमैथिल ॥ १४ ॥ द्युगंगाजलपातेनकृष्णस्नानेनमैथिल ॥ तत्रवैमानसीगंगागिरौजाताऽघनाशिनी ॥ १५ ॥
सुरभेर्दुग्धधाराभिर्गोविन्दस्नानतोनृप ॥ जातोगोविन्दकुण्डोद्रौमहापापहरःपरः ॥ १६ ॥ कदाचित्तस्मिन्दुग्धस्यस्वादुत्वंप्रतिपद्यते ॥

तत्रस्नात्वानरःसाक्षाद्गोविन्दपदमाप्नुयात् ॥१७॥ प्रदक्षिणीकृत्यहरिम्प्रणम्यवैदत्त्वाबलींस्तत्रपुरन्दरादयः ॥ जयध्वनिंकृत्यसुपुष्पवर्षिणो ययुःसुराःसौख्ययुतास्त्रिविष्टपम् ॥ १८ ॥ कृष्णाभिषेकस्यकथांशृणोतियोदशाश्वमेधावभृथाधिकंफलम् ॥ प्राप्नोतिराजेन्द्रसएवभूयसः परम्पदंयातिपरस्यवेधसः ॥१९॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसं० श्रीगिरिराजखण्डेश्रीना०बहुलाश्वसं०श्रीकृष्णाभिषेकोनामचतुर्थोऽध्यायः॥४॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एकदासर्वगोपालागोप्योनन्दसुतस्यतत् ॥ अद्भुतंचरितंदृष्ट्वानन्दमाहुर्यशोदयम् ॥ १ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ हेगोपराजत्वद्वंशेकोपिजातोनचाद्रिधृक् ॥ नक्षमस्त्वंशिलांधर्त्तुंसप्ताहंहेयशोमति ॥ २ ॥ क्वसप्तहायनोबालःक्वाद्रिराजस्यधारणम् ॥ तेननोजायतेशंकातवपुत्रेमहाबले ॥ ३ ॥ अयंबिभ्रद्गिरिवरंकमलंगजराडिव ॥ उच्छिलींध्रंयथाबालोहस्तेनैकेनलीलया ॥ ४ ॥ गौरवर्णायशोदेत्वंनन्दत्वंगौरवर्णधृक् ॥ अयंजातःकृष्णवर्णएतत्कुलविलक्षणम् ॥ ५ ॥ यद्वास्तुक्षत्रियाणांतुबालएतादृशोयथा ॥ बलभद्रेनदोषःस्याच्चन्द्रवंशसमुद्भवे ॥ ६ ॥ ज्ञातेस्त्यागंकरिष्यामोयदिसत्यंनभाषसे ॥ गोपेषुचास्यवोत्पत्तिंवदचेन्नकलिर्भवेत् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वागोपालवचनंयशोदाभयविह्वला ॥ नन्दराजस्तदाप्राहगोपान्क्रोधप्रपूरितान् ॥ ८ ॥ ॥ श्रीनन्दउवाच ॥ ॥ गर्गस्यवाक्यंहेगोपावदिष्यामिसमाहितः ॥ येनगोपगणायूयंभवताशुगतव्यथाः ॥ ९ ॥ ककारःकमलाकान्तऋकारोरामइत्यपि ॥ षकारःषड्गुणपतिःश्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ १० ॥ णकारोनारसिंहोयमकारोह्यक्षरोग्निभुक् ॥ विसर्गश्चतथाह्येतौनरनारायणावृषी ॥ ११ ॥ सम्प्रलीनाश्चषट्पूर्णायस्मिन्छब्देमहात्मनि ॥ परिपूर्णतमेसाक्षात्तेनकृष्णःप्रकीर्तितः ॥ १२ ॥ शुक्लोरक्तस्तथापीतोवर्णोस्यानुयुगंधृतः ॥ द्वापरान्तेकलेरादौबालोयंकृष्णतांगतः ॥ १३ ॥ तस्मात्कृष्णइति ख्यातोनाम्नायंनन्दनन्दनः ॥ वसवश्चेन्द्रियाणीतितद्देवाश्चित्तएवहि ॥ १४ ॥ तस्मिन्यश्चेष्टतेसोपिवासुदेवइतिस्मृतः ॥ १५ ॥ वृषभानुसुताराधायाजाताकीर्तिमंदिरे ॥ तस्याःपतिरयंसाक्षात्तेनराधापतिःस्मृतः ॥ १६ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असंख्यब्रह्मांडपतिर्गोलोकेधाम्निराजते ॥ १७ ॥ सोऽयंतवशिशुर्जातोभारावतरणायच ॥ कंसादीनांवधार्थायभक्तानांपालनायच ॥ १८ ॥ अनंतान्य

स्यनामानिवेदगुह्यानिभारत ॥ लीलाभिश्चभविष्यन्तितत्कर्मसुनविस्मयः ॥ १९ ॥ इतिश्रुत्वातमजेगोपाःसन्देहंनकरोम्यहम् ॥ वेद
वाक्यंब्रह्मवचःप्रमाणंहिमहीतले ॥ २० ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ यद्यागतस्तवगृहेगर्गाचार्य्योमहामुनिः ॥ तत्क्षणेनामकरणेनाहूता
ज्ञातयस्त्वया ॥ २१ ॥ स्वगृहेनामकरणंभवताचकृतंशिशोः ॥ तवचैताहशीरीतिर्गुप्तंसर्वंगृहेपियत् ॥ २२ ॥ ॥ श्रीनारदउवा
च ॥ ॥ एवंवदन्तस्तेगोपानिर्गतानन्दमन्दिरात् ॥ वृषभानुपुरंजग्मुःक्रोधपूरितविग्रहाः ॥ २३ ॥ वृषभानुवरंसाक्षान्नन्दराजसहाय
कम् ॥ प्राहुर्गोपगणाःसर्वेज्ञातेर्मदसमन्विताः ॥ २४ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ वृषभानुवरस्त्वंवैज्ञातिमुख्योमहामनाः ॥ नन्दरा
जंत्यजज्ञातेर्हेगोपेश्वरभूपते ॥ २५ ॥ ॥ वृषभानुवरउवाच ॥ ॥ कोदोषोनन्दराजस्यज्ञातेस्तंसंत्यजाम्यहम् ॥ गोपेष्टोज्ञाति
मुकुटोनन्दराजोममप्रियः ॥ २६ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ नचेत्त्यजसितंराजंस्त्यजामस्त्वांव्रजौकसः ॥ त्वद्गृहेवर्द्धिताकन्योद्वाहयो
ग्यामहामते ॥ २७ ॥ भवताज्ञातिमुख्येनसंपदुन्मदशालिना ॥ नदत्तावरमुख्यायकलुषंतवविद्यते ॥ २८ ॥ अद्यत्वंज्ञातिसंभ्रष्टंपृ
थङ्मन्यामहेनृप ॥ नचेच्छीघ्रंनंदराजंत्यजत्यजमहामते ॥ २९ ॥ ॥ वृषभानुवरउवाच ॥ ॥ गर्गस्यवाक्यंहेगोपावदिष्यामिसमा
हितः ॥ येनगोपगणायूयंभवताशुगतव्यथाः ॥ ३० ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतिर्गोलोकेशःपरात्परः ॥ तस्मात्परोवरोनास्तिजातोनन्दगृ
हेशिशुः ॥ ३१ ॥ भुवोभारावतारायकंसादीनांवधायच ॥ ब्रह्मणाप्रार्थितःकृष्णोबभूवजगतीतले ॥ ३२ ॥ श्रीकृष्णपट्टराज्ञीयागोलोकेरा
धिकाभिधा ॥ त्वद्गेहेसापिसंजातात्वंनजानासितांपराम् ॥ ३३ ॥ अहंनकारयिष्यामिविवाहमनयोर्नृप ॥ तयोर्विवाहोभविताभाण्डीरेय
मुनातटे ॥३४॥ वृन्दावनसमीपेचनिर्जनेसुन्दरेस्थले ॥ परमेष्ठीसमागत्यविवाहंकारयिष्यति ॥ ३५ ॥ तस्माद्राधांगोपवरविद्धचर्द्धांगींपर
स्यच ॥ लोकचूडामणेःसाक्षाद्राज्ञींगोलोकमन्दिरे ॥ ३६ ॥ यूयंसर्वेपिगोपालागोलोकादागताभुवि ॥ तथागोपीगणागावोगोकुलेराधिका
ज्ञया ॥३७॥ एवमुक्त्वागतेसाक्षाद्गर्गाचार्येमहामुनौ ॥ तद्दिनादथराधायां सन्देहंनकरोम्यहम् ॥३८॥ वेदवाक्यंब्रह्मवचःप्रमाणंहिमहीतले ॥
इतिवःकथितंगोपाःकिम्भूयःश्रोतुमिच्छथ ॥३९॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसं०श्रीगि०नारदबहुलाश्वसंवादेगोपविवादोनामपंचमोऽध्यायः ॥५॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ वृषभानुवरस्येदंवचःश्रुत्वाव्रजौकसः ॥ ऊचुःपुनःशान्तिगताविस्मितामुक्तसंशयाः ॥ १ ॥ ॥ गोपा ऊचुः ॥ ॥ समीचीनंवचोराजन्राधेयंतुहरिप्रिया ॥ तत्प्रभावेणतेदीर्घंवैभवंदृश्यतेभुवि ॥ २ ॥ सहस्रशोगजामत्ताःकोटिशोश्वाश्चचंचलाः ॥ रथाश्वदेवधिष्ण्याभाःशिबिकाःकोटिशःशुभाः ॥ ३ ॥ कोटिशःकोटिशोगावोहेमरत्नमनोहराः ॥ मन्दिराणिविचित्राणिरत्नानिविविधानिच ॥ ४ ॥ सर्वसौख्यंभोजनाढ्यंदृश्यतेसांप्रतंतव ॥ कंसोपिधर्षितोजातोदृष्ट्वातेबलमद्भुतम् ॥ ५ ॥ कान्यकुब्जपतेःसाक्षाद्भलंदननृपस्यच ॥ जामातात्वंमहावीरकुबेरइवकोशवान् ॥ ६ ॥ त्वत्समंवैभवंनास्तिनन्दराजगृहेक्वचित् ॥ कृषीवलोनन्दराजोगोपतिर्दीनमानसः ॥ ७ ॥ यदिनन्दसुतःसाक्षात्परिपूर्णतमोहरिः ॥ सर्वेषाम्पश्यतांनस्तत्परीक्षांकारयप्रभो ॥ ८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तेषांवाक्यंततःश्रुत्वावृषभानुवरोमहान् ॥ चकारनन्दराजस्यवैभवस्यपरीक्षणम् ॥ ९ ॥ कोटिदामानिमुक्तानांस्थूलानांमैथिलेश्वर ॥ एकैकायसमुक्ताश्चकोटिमौल्याःस्फुरत्प्रभाः ॥ १० ॥ निधायतानिपात्रेषुवृणानैःकुशलैर्जनैः ॥ प्रेषयामासनन्दायसर्वेषांपश्यतांनृप ॥ ११ ॥ नन्दराजसभांगत्वावृणानाःकुशलाभृशम् ॥ निधायदामपात्राणिनन्दमाहुःप्रणम्यतम् ॥ १२ ॥ ॥ वृणानाऊचुः ॥ ॥ विवाहयोग्यांनवकंजनेत्रांकोटीन्दुबिम्बद्युतिमादधानाम् ॥ विज्ञायराधांवृषभानुमुख्यश्चक्रेविचारंसुवरंविचिन्वन् ॥ १३ ॥ तवांगजंदिव्यमनंगमोहनंगोवर्द्धनोद्धारणदोःसमुद्भवम् ॥ संवीक्ष्यचास्मान्वृषभानुवंदितःसंप्रेषयामासविशाम्पतेप्रभो ॥ ॥ १४ ॥ वरस्यचांकेभरणायपूर्वंमुक्ताफलानांनिचयंगृहाण ॥ इतश्चकन्यार्थमलंप्रदेहिसैषाहिचास्मत्कुलजाप्रसिद्धिः ॥१५॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाद्रव्यम्परंनंदोविस्मितोपिविचारयन् ॥ प्रष्टुंयशोदांतत्तुल्यंनीत्वाचान्तःपुरंययौ ॥ १६ ॥ चिरंदध्यौतदानन्दोयशोदाचयशस्विनी ॥ एतन्मुक्तासमानंतुद्रव्यंनास्तिगृहेमम ॥ १७ ॥ लोकेलज्जागताःसर्वाहासःस्याच्चेद्धनोद्धृते ॥ किंकर्तव्यंतत्प्रतियच्छ्रीकृष्णोद्वाहकर्मणि ॥ १८ ॥ ततोयोग्यंतद्ग्रहणंपश्चात्कार्यंधनागमे ॥ एवंचिन्तयतस्तस्यनन्दस्यैवयशोदया ॥ १९ ॥ अलक्ष्यआगतस्तत्रभगवान्वृजिनार्दनः ॥ नीत्वादामशतंतेषुबहिःक्षेत्रेषुसर्वतः ॥ २० ॥ मुक्ताफलानिचैकैकम्प्राक्षिपत्स्वकरेणवै ॥ यथा

बीजानिचान्नानांस्वक्षेत्रेषुकृषीवलः ॥ २१ ॥ अथनन्दोपिगणयन्गुलिकानिचयम्पुनः ॥ शतंन्यूनंचतद्दृष्ट्वासंदेहंसजगामह ॥ २२ ॥
॥ श्रीनन्दउवाच ॥ ॥ नास्तिपूर्वंयत्समानंतत्रापिन्यूनतांगतम् ॥ अहोकलंकोभविताज्ञातिषुस्वेषुसर्वतः ॥ २३ ॥ अथवाक्री
डनार्थंहिकृष्णोयदिगृहीतवान् ॥ बलदेवोथवाबालस्तौपृच्छेदीनमानसः ॥ २४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंविचार्यन
न्दोपिकृष्णम्पप्रच्छसादरम् ॥ प्रहसन्भगवान्नन्दंप्राहगोवर्द्धनोद्धरः ॥ २५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कृषीवलावयंगोपाः
सर्वबीजप्ररोहकाः ॥ क्षेत्रेमुक्ताप्रबीजानिविकीर्णीकृतवानहम् ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाथस्वात्मजेनोक्तंतंनिर्भर्त्स्य
व्रजेश्वरः ॥ तानिनेतुंतत्सहितस्तत्क्षेत्राणिजगामह ॥ २७ ॥ तत्रमुक्ताफलानांतुशाखिनःशतशःशुभाः ॥ दृश्यंतेदीर्घवपुषोहरित्प
ल्लवशोभिताः ॥ २८ ॥ मुक्तानांस्तबकानांतुकोटिशःकोटिशोनृप ॥ संघाविलंबितारेजुर्ज्योतींषीवनभःस्थले ॥ २९ ॥ तदातिह
र्षितोनन्दोज्ञात्वाकृष्णम्परेश्वरम् ॥ मुक्ताफलानिदिव्यानिपूर्वस्थूलसमानिच ॥ ३० ॥ तेषांतुकोटिभाराणिनिधायशकटेषुच ॥
ददौतेभ्योवृणानेभ्योनन्दराजोव्रजेश्वरः ॥ ३१ ॥ तेगृहीत्वाथतत्सर्वंवृषभानुवरंगताः ॥ सर्वेषांशृण्वतांनन्दवैभवंप्रजगुर्नृप ॥ ३२ ॥
तदातिविस्मिताःसर्वेज्ञात्वानन्दसुतंहरिम् ॥ वृषभानुवरंनेमुर्निःसन्देहाव्रजौकसः ॥ ३३ ॥ राधाहरेःप्रियाज्ञाताराधायाश्चप्रियोहरिः ॥ ज्ञातो
व्रजजनैःसर्वैस्तद्दिनान्मैथिलेश्वर ॥ ३४ ॥ मुक्ताक्षेपःकृतोयत्रहरिणानन्दसूनुना ॥ मुक्तासरोवरस्तत्रजातोमैथिलतीर्थराट् ॥ ३५ ॥
एकमुक्ताफलस्यापिदानंतत्रकरोतियः ॥ लक्षमुक्तादानफलंसमाप्नोतिनसंशयः ॥ ३६ ॥ एवंतेकथितोराजन्गिरिराजमहोत्सवः ॥ भुक्तिमु
क्तिप्रदोनृणांकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३७ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसं०श्रीगि०श्रीनारदबहुलाश्वसंवादेहरिपरीक्षणंनामपष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥
॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कतिमुख्यानितीर्थानिगिरिराजेमहात्मनि ॥ एतद्ब्रूहिमहायोगिन्साक्षात्त्वंदिव्यदर्शनः ॥ १ ॥ श्रीनारदउ
वाच ॥ ॥ राजन्गोवर्द्धनःसर्वःसर्वतीर्थवरःस्मृतः ॥ वृन्दावनंचगोलोकमुकुटोद्रिप्रपूजितः ॥ २ ॥ गोपगोपीगवांरक्षाप्रदःकृष्णप्रियोम
हान् ॥ पूर्णब्रह्मातपत्रंयस्तस्मात्तीर्थवरस्तुकः ॥ ३ ॥ इन्द्रयागंविनिर्भर्त्स्यसर्वैर्निजजनैःसह ॥ यत्पूजनंसमारेभेभगवान्भुवनेश्वरः ॥ ४ ॥

परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतिर्गोलोकेशःपरात्परः ॥ ५ ॥ यस्मिन्स्थितःसदाक्रीडामर्भकैःसहमैथिल ॥ करोतितस्यमाहात्म्यंवक्तुंनालंचतुर्मुखः ॥ ६ ॥ यत्रवैमानसीगंगामहापापौघनाशिनी ॥ गोविन्दकुण्डंविशदंशुभंचन्द्रसरोवरम्॥७॥राधाकुण्डःकृष्णकुण्डोललिताकुण्डएवच॥ गोपालकुण्डस्तत्रैवकुसुमाकरएवच ॥ ८ ॥ श्रीकृष्णमौलिसंस्पर्शान्मौलिचिह्नाशिलाऽभवत् ॥ तस्यादर्शनमात्रेणदेवमौलिर्भवेज्जनः ॥९॥ यस्यांशिलायांकृष्णेनचित्राणिलिखितानिच॥अद्यापिचित्रितापुण्यानाम्नाचित्रशिलागिरौ ॥ १० ॥ यांशिलामर्भकैःकृष्णोवादयन्क्रीडनेरतः ॥ वादिनीसाशिलाजातामहापापौघनाशिनी ॥ ११ ॥ यत्रश्रीकृष्णचन्द्रेणगोपालैःसहमैथिल ॥ कृतावैकन्दुकक्रीडातत्क्षेत्रंकंदुकंस्मृतम् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वाशक्रपदंयातिनत्वाब्रह्मपदंचतत् ॥ विलुंठन्यस्यरजसांसाक्षाद्विष्णुपदंव्रजेत् ॥ १३ ॥ गोपानामुष्णिषाण्यत्रचोरयामाससमाधवः ॥ औष्णीषंनामतत्तीर्थंमहापापहरंगिरौ ॥१४॥ तत्रैकदावैदधिविक्रयार्थंविनिर्गतोगोपवधूसमूहः ॥ श्रुत्वाक्वणन्नूपुरशब्दमाराद्धरोधतन्मार्गमनंगमोही ॥ १५ ॥ वंशीधरोवेत्रवरेणगोपैःपुरश्चतासांविनिधायपादम् ॥ मह्यंकरादानधनायदानंदेहीतिगोपीर्निजगादमार्गे ॥ १६ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ वक्रस्त्वमेवासिसमास्थितःपथिगोपार्भकैर्गोरसलम्पटोभृशम् ॥ मात्राचपित्रासहकारयामोबलाद्भवंतंकिलकंसबन्धने ॥ १७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कंसंहनिष्यामिमहोग्रदण्डंसबान्धवंमेशपथोगवांच ॥ एवंकरिष्यामियदोःपुरेबलान्नेष्येसदाहंगिरिराजभूमेः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वादधिपात्राणिबालैर्नीत्वापृथक्पृथक् ॥ भूपृष्ठेपोथयामाससानन्दंनन्दनंदनः ॥ १९ ॥ अहोएषपरंधृष्टोनिर्भयोनंदनन्दनः ॥ निरंकुशोभाषणीयोवनेवीरःपुरेऽबलः ॥ २० ॥ ब्रुवामहेयशोदायैनन्दायचकिलाद्यवै ॥ एवंवदंत्यस्तागोप्यःसस्मिताःप्रययुर्गृहान् ॥ २१ ॥ नीपपालाशपत्राणांकृत्वाद्रोणानिमाधवः ॥ जघासबालकैःसार्द्धंपिच्छलानिदधीनिच ॥ २२ ॥ द्रोणाकाराणिपत्राणिबभूवुःशाखिनांतदा ॥ तत्क्षेत्रंचमहापुण्यंद्रोणंनामनृपेश्वर ॥ २३ ॥ दधिदानंतत्रकृत्वापीत्वापत्रधृतंदधि ॥ नमस्कुर्यान्नरस्तस्यगोलोकान्नच्युतिर्भवेत् ॥ ॥ २४ ॥ नेत्रेआच्छाद्ययत्रैवलीनोभून्माधवोर्भकैः ॥ तत्रतीर्थंलौकिकंचजातम्पापप्रणाशनम् ॥ २५ ॥ कदम्बखण्डतीर्थंचलीलायु

ष्णहरेःसदा ॥ तस्यदर्शनमात्रेणनरोनारायणोभवेत् ॥ २६ ॥ यत्रवैराधयारासेश्रृङ्गारोकारिमैथिल ॥ तत्रगोवर्द्धनेजातंस्थलंश्रृंगारमण्डलम् ॥ २७ ॥ येनरूपेणकृष्णेनधृतोगोवर्द्धनोगिरिः ॥ तद्रूपंविद्यतेतत्रनृपश्रृंगारमण्डलम् ॥ २८ ॥ अब्दाश्चतुःसहस्राणितथाचाष्टौशतानिच ॥ गतास्तत्रकलेरादौक्षेत्रेश्रृंगारमण्डले ॥ २९ ॥ गिरिराजगुहामध्यात्सर्वेषांपश्यतांनृप ॥ स्वतःसिद्धंचतद्रूपंहरेःप्रादुर्भविष्यति ॥ ॥ ३० ॥ श्रीनाथंदेवदमनंतंवदिष्यंतिसज्जनाः ॥ गोवर्द्धनेगिरौराजन्सदालीलांकरोतियः ॥ ३१ ॥ येकरिष्यंतिनेत्राभ्यांतस्यरूपस्यदर्शनम् ॥ तेकृतार्थाभविष्यंतिमैथिलेन्द्रकलौजनाः ॥ ३२ ॥ जगन्नाथोरंगनाथोद्वारकानाथएवच ॥ बद्रिनाथश्चतुष्कोणेभारतस्यापिवर्तते ॥ ३३ ॥ मध्येगोवर्द्धनस्यापिनाथोयंवर्ततेनृप ॥ पवित्रेभारतेवर्षेपञ्चनाथाःसुरेश्वराः ॥ ३४ ॥ सद्धर्ममण्डपस्तंभाआर्तत्राणपरायणाः ॥ तेषांतुदर्शनंकृत्वानरोनारायणोभवेत् ॥ ३५ ॥ चतुर्णांभुविनाथानांकृत्वायात्रांनरःसुधीः ॥ नपश्येद्देवदमनंसनयात्राफलंलभेत् ॥ ३६ ॥ श्रीनाथंदेवदमनंपश्येद्गोवर्द्धनेगिरौ ॥ चतुर्णांभुविनाथानांयात्रायाःफलमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ ऐरावतस्यसुरभेःपादचिह्नानियत्रवै ॥ तत्रनत्वानरःपापीवैकुण्ठंयातिमैथिल ॥ ३८ ॥ हस्तचिह्नंपादचिह्नंश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ दृष्ट्वानत्वानरःकश्चित्साक्षात्कृष्णपदंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ एतानिनृपतीर्थानिकुण्डाद्यायतनानिच ॥ अंगानिगिरिराजस्यकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४० ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीगिरिराजखण्डे श्रीनारदबहुलाश्वसंवादे गिरिराजतीर्थवर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ केषुकेषुतदंगेषुकिंकिंतीर्थंसमाश्रितम् ॥ वददेवमहाभागत्वम्परावरवित्तमः ॥ १ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ यत्रयस्यप्रसिद्धिःस्यात्तदंगम्परमंविदुः ॥ क्रमतोनास्त्यंगचयोगिरिराजस्यमैथिल ॥ २ ॥ यथासर्वगतंब्रह्मसर्वांगानिचतस्यवै ॥ विभूतेर्भावतःशश्वत्तथावक्ष्यामिमानद ॥ ३ ॥ श्रृंगारमण्डलस्याधोमुखंगोवर्द्धनस्यच ॥ यत्रान्नकूटंकृतवान्भगवान्व्रजवासिभिः ॥ ४ ॥ नेत्रेवैमानसीगंगानासाचन्द्रसरोवरः ॥ गोविन्दकुण्डोह्यधरौचिबुकंकृष्णकुण्डकः ॥ ५ ॥ राधाकुण्डस्तस्यजिह्वाकपोलौललितासरः ॥ गोपालकुंडःकर्णौचकर्णांतःकुसुमाकरः ॥ ६ ॥ मौलिचिह्नाशिलातस्यललाटंविद्धिमैथिल ॥ शिरश्चित्रशिलातस्यग्रीवावैवादनीशिला ॥ ७ ॥

कांदुकम्पार्श्वदेशाश्चऔष्णीषंकटिरुच्यते ॥ द्रोणतीर्थम्पृष्ठदेशेलौकिकंचोदरेस्मृतम् ॥ ८ ॥ कदम्बखण्डमुरसिजीवःशृंगारमण्डलम् ॥ श्रीकृष्णपादचिह्नन्तुमनस्तस्यमहात्मनः ॥ ९ ॥ हस्तचिह्नंतथाबुद्धिरैरावतपदंपदम् ॥ सुरभेःपादचिह्नेषुपक्षौतस्यमहात्मनः ॥ १० ॥ पुच्छकुण्डेतथापुच्छंवत्सकुंडेबलंस्मृतम् ॥ रुद्रकुण्डेतथाक्रोधःकामःशक्रसरोवरे ॥ ११ ॥ कुबेरतीर्थचोद्योगंब्रह्मतीर्थेप्रसन्नताम् ॥ यमतीर्थेह्यहंकारंवदन्तीत्थंपुराविदः ॥ १२ ॥ एवमंगानिसर्वत्रगिरिराजस्यमैथिल ॥ कथितानिमयातुभ्यंसर्वपापहराणिच ॥ १३ ॥ गिरिराजविभूतिंचयःशृणोतिनरोत्तमः ॥ सगच्छेद्धामपरमंगोलोकंयोगिदुर्लभम् ॥ १४ ॥ समुत्थितोसौहरिवक्षसोगिरिर्गोवर्द्धनोनामगिरीन्द्रराजराट् ॥ समागतोह्यत्रपुलस्त्यतेजसायद्दर्शनाज्जन्मपुनर्नविद्यते ॥ १५ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांगिरिराजखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेगिरिराजविभूतिवर्णनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ अहोगोवर्द्धनःसाक्षाद्गिरिराजोहरिप्रियः ॥ तत्समानंनतीर्थंहिविद्यतेभूतलेदिवि ॥ १ ॥ कदाबभूवश्रीकृष्णवक्षसोयंगिरीश्वरः ॥ एतद्वदमहाबुद्धेत्वंसाक्षाद्धरिमानसः ॥ २ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ गोलोकोत्पत्तिवृत्तान्तंशृणुराजन्महामते ॥ चतुष्पदार्थदंनृणामाद्यलीलासमन्वितम् ॥ ३ ॥ अनादिरात्मापुरुषोनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्प्रभुः ॥ ४ ॥ प्रत्यग्धामास्वयंज्योतीरममाणोनिरन्तरम् ॥ यत्रकालःकलयतामीश्वरोधाममानिनाम् ॥ ५ ॥ राजन्नप्रभवेन्मायानमहांश्चगुणाःकुतः ॥ नविशंतिक्वचिद्राजन्मनश्चित्तोमतिर्ह्यहम् ॥ ६ ॥ स्वधाम्निब्रह्मसाकारमिच्छयाव्यरचीकरत् ॥ प्रथमंचाभवच्छेषोविश्वेतोबृहद्वपुः ॥ ७ ॥ तदुत्संगेमहालोकोगोलोकोलोकवन्दितः ॥ यंप्राप्यभक्तिसंयुक्तःपुनरावर्ततेनहि ॥ ८ ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतेर्गोलोकाधिपतेःप्रभोः ॥ पुनःपादाब्जसंभूतागंगात्रिपथगामिनी ॥ ९ ॥ पुनर्वामांसतस्तस्यकृष्णाभूत्सरितांवरा ॥ रेजेशृंगारकुसुमैर्यथोष्णिङ्मुद्रितानृप ॥ १० ॥ श्रीरासमण्डलंदिव्यंहेमरत्नसमन्वितम् ॥ नानाशृंगारपटलगुल्फाभ्यांश्रीहरेःप्रभोः ॥ ११ ॥ सभाप्रांगणवीथीभिर्मंडपैःपरिवेष्टितः ॥ वसन्तमाधुर्यधरःकूजत्कोकिलसंकुलः ॥ १२ ॥ मयूरैःषट्पदैर्व्याप्तःसरोभिःपरिसेवितः ॥ जातोनिकुंजोजंघाभ्यां

श्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ १३ ॥ वृन्दावनंचजानुभ्यांराजन्सर्ववनोत्तमम् ॥ लीलासरोवरःसाक्षादूरुभ्यांपरमात्मनः ॥ १४ ॥ कटिदेशात्स्वर्णभूमिर्दिव्यरत्नाखचित्प्रभा ॥ उदरेरोमराजिभ्योमाधव्योविस्तृतालताः ॥ १५ ॥ नानापक्षिगणैर्व्याप्ताध्वनद्भ्रमरभूषिताः ॥ सुपुष्पफलभारैश्चनताःसत्कुलजाइव ॥ १६ ॥ श्रीनाभिपंकजात्तस्यपंकजानिसहस्रशः ॥ सरःसुहरिलोकस्यतानिरेजुरितस्ततः ॥ ॥ १७ ॥ त्रिवलीप्रांततोवायुर्मन्दगाम्यतिशीतलः ॥ जत्रुदेशाच्छुभाजातामथुराद्वारकापुरी ॥ १८ ॥ भुजाभ्यांश्रीहरेर्जाताःश्रीदामा द्यष्टपार्षदाः ॥ नन्दाश्चमणिबंधाभ्यामुपनन्दाःकराग्रतः ॥ १९ ॥ श्रीकृष्णबाहुमूलाभ्यांसर्वेवैवृषभानवः ॥ कृष्णरोमसमुद्भूताःसर्वेगो पगणानृप ॥ २० ॥ श्रीकृष्णमनसोगावोवृषाधर्मधुरन्धराः ॥ बुद्धेर्यवसगुल्मानिबभूवुर्मैथिलेश्वर ॥ २१ ॥ तद्वामांसात्समुद्भूतंगौरंते जःस्फुरत्प्रभम् ॥ लीलाश्रीर्भूश्चविरजातस्माज्जाताहरेःप्रियाः ॥ २२ ॥ लीलावतीप्रियातस्यतांराधांतुविदुःपरे ॥ श्रीराधायाभुजाभ्यांतु विशाखाललितासखी ॥ २३ ॥ सहचर्यस्तंथागोप्योराधारोमोद्भवानृप ॥ एवंगोलोकरचनांचकारमधुसूदनः ॥ २४ ॥ विधायसर्वंनि जलोकमित्थंश्रीराधयातत्ररराजराजन् ॥ असंख्यलोकाण्डपतिःपरात्मापरःपरेशःपरिपूर्णदेवः ॥ २५ ॥ तत्रैकदासुन्दररासमण्डले स्फुरत्क्वणन्नूपुरशब्दसंकुले ॥ सुच्छत्रमुक्ताफलदामजावृतस्रवद्बृहद्विन्दुविराजितांगणे ॥ २६ ॥ श्रीमालतीनांसुवितानजालतःस्वतःस्र वत्सन्मकरन्दगन्धिते ॥ मृदंगतालध्वनिवेणुनादितेसुकण्ठगीतादिमनोहरेपरे ॥ २७ ॥ श्रीसुन्दरीरासरसेमनोरमेमध्यस्थितंकोटिमनो जमोहनम् ॥ जगादराधापतिमूर्जयागिराकृत्वाकटाक्षंरसदानकौशलम् ॥ २८ ॥ ॥ श्रीराधोवाच ॥ ॥ यदिरासेप्रसन्नोसिममप्रेम्णा जगत्पते ॥ तदाहंप्रार्थनांत्वांतुकरोमिमनसिस्थिताम् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इच्छांवरयवामोरुयातेमनसिवर्त्तते ॥ नदे यंयदियद्वस्तुप्रेम्णादास्यामितत्प्रिये ॥ ३० ॥ ॥ श्रीराधोवाच ॥ ॥ वृन्दावनेदिव्यनिकुंजपार्श्वेकृष्णातटेरासरसाययोग्यम् ॥ रहःस्थ लंत्वंकुरुतन्मनोज्ञंमनोरथोयंममदेवदेव ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथास्तुचोक्त्वाभगवान्रहोयोग्यंविचिन्तयन् ॥ स्वनेत्रपं कजाभ्यांतुहृदयंसंददर्शह ॥ ३२ ॥ तदैवकृष्णहृदयाद्गोपीव्यूहस्यपश्यतः ॥ निर्गतंसजलंतेजोऽनुरागस्येवचांकुरम् ॥ ३३ ॥

पतितंरासभूमौतद्ववृधेपर्वताकृति ॥ रत्नधातुमयंदिव्यंसुनिर्झरदरीवृतम् ॥ ३४ ॥ कदंबबकुलाशोकलताजालमनोहरम् ॥ मन्दारकन्दवृन्दाढ्यंसुपक्षिगणसंकुलम् ॥ ३५ ॥ क्षणमात्रेणवैदेहलक्षयोजनविस्तृतम् ॥ शतकोटियोजनानांलंबितंशेषवत्पुनः ॥ ३६ ॥ ऊर्ध्वंसमुन्नतंजातंपंचाशत्कोटियोजनम् ॥ करीन्द्रवत्स्थितंशश्वत्पंचाशत्कोटिविस्तृतम् ॥ ३७ ॥ कोटियोजनदीर्घांगैःशृंगाणांशतकैःस्फुरत् ॥ उच्चकैःस्वर्णकलशैःप्रासादमिवमैथिल ॥ ३८ ॥ गोवर्द्धनाख्यंतच्चाहुःशतशृंगंतथापरे ॥ एवंभूतंतुतदपिवर्द्धितंमनसोत्सुकम् ॥ ॥ ३९ ॥ कोलाहलेतदाजातेगोलोकेभयविह्वले ॥ वीक्ष्योत्थायहरिःसाक्षाद्धस्तेनाशुतताडतम् ॥ ४० ॥ किंवर्द्धसेभोःप्रच्छिन्नंलोकमाच्छाद्यतिष्ठसि ॥ किंवानचैतेवसितुंतच्छान्तिमकरोद्धरिः ॥ ४१ ॥ संवीक्ष्यतंगिरिवरंप्रसन्नाभगवत्प्रिया ॥ तस्मिन्रहःस्थलेराजन्रराजहरिणासह ॥ ४२ ॥ सोयंगिरिवरःसाक्षाच्छ्रीकृष्णेनप्रणोदितः ॥ सर्वतीर्थमयःश्यामोघनश्यामःसुरप्रियः ॥ ४३ ॥ भारतात्पश्चिमदिशिशाल्मलीद्वीपमध्यतः ॥ गोवर्धनोजन्मलेभेपत्न्यांद्रोणाचलस्यच ॥४४॥ पुलस्त्येनसमानीतोभारतेव्रजमंडले ॥ वैदेहतस्यागमनंमयातुभ्यंपुरोदितम् ॥ ४५ ॥ यथापुरावर्धितुमुत्सुकोयंतथापिधानंभविताध्रुवोवा ॥ विचिन्त्यशापंमुनिनापरेशोद्रोणात्मजायेतिददौक्षयार्थम् ॥४६॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीगिरिराजखण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेश्रीगिरिराजोत्पत्तिवर्णनंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासम्पुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणमहापापम्प्रणश्यति ॥ १ ॥ विजयोब्राह्मणःकश्चिद्गौतमीतीरवासकृत् ॥ आययौस्वमृणंनेतुंमथुराम्पापनाशिनीम् ॥ २ ॥ कृत्वाकार्यंगृहंगच्छन्गोवर्द्धनतटींगतः ॥ वर्तुलंतत्रपाषाणंचैकंजग्राहमैथिल ॥ ३ ॥ शनैश्शनैर्वनोद्देशेनिर्गतोव्रजमण्डलात् ॥ अग्रेददर्शचायातंराक्षसंघोररूपिणम् ॥ ४ ॥ हृदयेचमुखंयस्यत्रयःपादाभुजाश्चषट् ॥ हस्तत्रयञ्चस्थूलौष्ठौनासाहस्तसमुन्नता ॥ ५ ॥ सप्तहस्ताललज्जिह्वाकण्टकाभास्तनूरुहाः ॥ अरुणेअक्षिणीदीर्घेदंतावक्राभयङ्कराः ॥ ६ ॥ तंदृष्ट्वाब्राह्मणोराजन्कंपितावयवोभृशम् ॥ तत्रास्थितोभूद्रुदितोनसमर्थःपलायितुम् ॥ ७ ॥ राक्षसोघुर्घुरंशब्दंकृत्वाचापिबुभुक्षितः ॥ आययौसंमुखेराजन्ब्राह्मणस्यस्थितस्यच ॥ ८॥ गिरिराजोद्भवेनासौपाषाणेनजघानतम् ॥ गिरिराजशि

लास्पर्शात्त्यक्त्वासौराक्षासीतनुम् ॥ ९ ॥ पद्मपत्रविशालाक्षःश्यामसुन्दरविग्रहः ॥ वनमालीपीतवासामुकुटीकुण्डलान्वितः ॥ १० ॥ वंशीधरोवेत्रहस्तःकामदेवइवापरः ॥ भूत्वाकृतांजलिर्विप्रंप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ धन्यस्त्वम्ब्राह्मणश्रेष्ठपरत्राणपरायणः ॥ त्वयाविमोचितोहंवैराक्षसत्वान्महामते ॥ १२ ॥ पाषाणस्पर्शमात्रेणकल्याणंमेबभूवह ॥ नकोपिमांमोचयितुंसमर्थोहि त्वयाविना ॥ १३ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ विस्मितस्तववाक्येऽहंनत्वांमोचयितुंक्षमः ॥ पाषाणस्पर्शनफलंनजानेवदसुव्रत ॥ १४ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ गिरिराजोहरेरूपंश्रीमान्गोवर्द्धनोगिरिः ॥ तस्यदर्शनमात्रेणनरोयातिकृतार्थताम् ॥ १५ ॥ गन्धमादनयात्रायां यत्फलंलभतेनरः ॥ तस्मात्कोटिगुणंपुण्यंगिरिराजस्यदर्शने ॥ १६ ॥ पञ्चवर्षसहस्राणिकेदारेयत्तपःफलम् ॥ तच्चगोवर्द्धनेविप्रक्षणेन लभतेनरः ॥ १७ ॥ मलयाद्रौस्वर्णभारदानस्यापिचयत्फलम् ॥ तस्मात्कोटिगुणंपुण्यंगिरिराजेहिमासिकम् ॥ १८ ॥ पर्वतेमङ्गलप्रस्थेयोदद्याद्धेमदक्षिणाम् ॥ सयातिविष्णुसारूप्यंयुक्तःपापशतैरपि ॥ १९ ॥ तत्पदंहिनरोयातिगिरिराजस्यदर्शनात् ॥ गिरिराजसमम्पुण्यमन्यत्तीर्थंनविद्यते ॥ २० ॥ ऋषभाद्रौकूटकाद्रौकोलकाद्रौतथानरः ॥ सुवर्णशृंगयुक्तानांगवांकोटीर्ददातियः ॥ २१ ॥ महापुण्यंलभेत्सोपिविप्रान्संपूज्ययत्नतः ॥ तस्माल्लक्षगुणंपुण्यंगिरौगोवर्द्धनेद्विज ॥ २२ ॥ ऋष्यमूकस्यसह्यस्यतथादेवगिरेःपुनः ॥ यात्रायांलभतेपुण्यंसमस्तायाभुवःफलम् ॥ २३ ॥ गिरिराजस्ययात्रायांतस्मात्कोटिगुणम्फलम् ॥ गिरिराजसमन्तीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ २४ ॥ श्रीशैलेदशवर्षाणिकुण्डेविद्याधरेनरः ॥ स्नानंकरोतिसुकृतीशतयज्ञफलंलभेत् ॥ २५ ॥ गोवर्द्धनेपुच्छकुण्डेदिनैकंस्नानकृन्नरः ॥ कोटियज्ञफलंसाक्षात्पुण्यमेतिनसंशयः ॥ २६ ॥ वेङ्कटाद्रौवारिधारेमहेन्द्रेविन्ध्यपर्वते ॥ यज्ञंकृत्वाह्यश्वमेधंनरोनाकपतिर्भवेत् ॥ २७ ॥ गोवर्द्धनेस्मिन्योयज्ञंकृत्वादत्त्वासुदक्षिणाम् ॥ नाकेपदंसंविधायसविष्णोःपदमाव्रजेत् ॥ २८ ॥ चित्रकूटेपयस्विन्यां श्रीरामनवमीदिने ॥ पारियात्रेतृतीयायांवैशाखस्यद्विजोत्तमः ॥ २९ ॥ कुकुभाद्रौचपूर्णायांनीलाद्रौद्वादशीदिने ॥ इन्द्रकीलेचसप्तम्यां स्नानंदानंतपःक्रियाः ॥ ३० ॥ तत्सर्वंकोटिगुणितंभवतीत्थंहिभारते ॥ गोवर्द्धनेतुतत्सर्वमनन्तंजायतेद्विज ॥ ३१ ॥ गोदावर्यांगुरौसिंहे

मायापुर्य्यांतुकुंभके ॥ पुष्करेपुष्यनक्षत्रेकुरुक्षेत्रेरविग्रहे ॥ ३२ ॥ चन्द्रग्रहेतुकाश्यांवैफाल्गुनेनैमिषेतथा ॥ एकादश्यांशूकरेचकार्ति क्यांगणमुक्तिदे ॥ ३३ ॥ जन्माष्टम्यांमधोःपुर्यांखाण्डवेद्वादशीदिने ॥ कार्तिक्याम्पूर्णिमायान्तुवटेश्वरमहावटे ॥ ३४ ॥ मकरार्केप्र यागेतुबर्हिष्मत्यांहिवैधृतौ ॥ अयोध्यासरयूतीरेश्रीरामनवमीदिने ॥ ३५ ॥ एवंशिवचतुर्दश्यांवैजनाथशुभेवने ॥ तथादर्शेसोमवारेग ङ्गासागरसंगमे ॥ ३६ ॥ दशम्यांसेतुबन्धेचश्रीरंगेसप्तमीदिने ॥ एषुदानंतपःस्नानंजपंदेवद्विजार्चनम् ॥ ३७ ॥ तत्सर्वंकोटिगुणितं भवतीहद्विजोत्तम ॥ तत्तुल्यम्पुण्यमाप्नोतिगिरौगोवर्द्धनेवरे ॥ ३८ ॥ गोविन्दकुण्डेविशदेयःस्नातिकृष्णमानसः ॥ प्राप्नोतिकृष्णसारू प्यंमैथिलेन्द्रनसंशयः ॥ ३९ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ मानसीगंगयातुल्यंनभवंतिगिरौवरे ॥ ४० ॥ त्वयाविप्रकृतं साक्षाद्गिरिराजस्यदर्शनम् ॥ स्पर्शनंचततःस्नानंनत्वत्तोप्यधिकोभुवि ॥ ४१ ॥ नमन्यसेचेन्मांपश्यमहापातकिनम्परम् ॥ गोवर्द्धनशि लास्पर्शात्कृष्णसारूप्यतांगतम् ॥ ४२ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसं० श्रीगिरिराजखं० ना० ब० सं० गि० माहात्म्यव० दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वासिद्धवाक्यंब्राह्मणोविस्मयंगतः ॥ पुनःपप्रच्छतंराजन्गिरिराजप्रभाववित् ॥ १ ॥ ॥ ब्राह्मणउ वाच ॥ ॥ पुराजन्मनिकस्त्वंभोस्त्वयाकिंकलुषंकृतम् ॥ सर्ववदमहाभागत्वंसाक्षाद्दिव्यदर्शनः ॥ २ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ पुरा जन्मनिवैश्योहंधनीवैश्यसुतोमहान् ॥ आबाल्याद्द्यूतनिरतोविटगोष्ठीविशारदः ॥ ३ ॥ वेश्यारतःकुमार्गोहंमदिरामदविह्वलः ॥ मात्रापित्राभार्ययापिभर्त्सितोहंसदाद्विज ॥ ४ ॥ एकदातुमयाविप्रपितरौगरदानतः ॥ मारितौचतथाभार्याखड्गेनपथिमारिता ॥ ५ ॥ गृहीत्वातद्धनंसर्वंवेश्ययासहितःखलः ॥ दक्षिणाशांचागतवान्दस्युकर्मातिनिर्दयः ॥ ६ ॥ एकदातुमयावेश्यानिःक्षिप्ताह्यंधकूपके ॥ दस्युनाहिमयापाशैर्मारिताःशतशोनराः ॥ ७ ॥ धनलोभेनभोविप्रब्रह्महत्याशतंकृतम् ॥ क्षत्रहत्यावैश्यहत्याःशूद्रहत्याःसहस्रशः ॥ ॥ ८ ॥ एकदामांसमानेतुंमृगान्हंतुंवनेगतम् ॥ सर्पोदशत्पदास्पृष्टोदुष्टंमांनिधनंगतम् ॥ ९ ॥ संताडचमुद्गरैर्घोरैर्यमदूताभयं कराः ॥ बद्ध्वामांनरकंनिन्युर्महापातकिनंखलम् ॥ १० ॥ मन्वन्तरंतुपतितःकुंभीपाकेमहाखले ॥ कल्पैकंततसूर्मौचमहादुःखंगतः

खलः ॥ ११ ॥ चतुरशीतिलक्षाणांनरकाणाम्पृथक्पृथक् ॥ वर्षंवर्षंनिपतितोनिर्गतोहंयमेच्छया ॥ १२ ॥ ततस्तुभारतेवर्षेप्राप्तोहंक्खलः
र्मवासनाम् ॥ दशवारंसूकरोहंव्याघ्रोहंशतजन्मसु ॥ १३ ॥ उष्ट्रोहंजन्मशतकंमहिषःशतजन्मसु ॥ सर्पोहंजन्मसाहस्त्रंमारितोदुष्टमान
वैः ॥ १४ ॥ एवंवर्षायुतांतेतुनिर्जलेविपिनेद्विज ॥ राक्षसश्चेद्दशोजातोविकरालोमहाखलः ॥ १५ ॥ कस्यशूद्रस्यदेहंवैसमारुह्यव्रजंग
तः ॥ वृन्दावनस्यनिकटेयमुनानिकटाच्छुभात् ॥ १६ ॥ समुत्थितायष्टिहस्ताःश्यामलाःकृष्णपार्षदाः ॥ तैस्ताडितोधर्षितोहंव्रजभू
मौपलायितः ॥ १७ ॥ बुभुक्षितोबहुदिनैस्त्वांखादितुमिहागतः ॥ तावत्त्वयाताडितोहंगिरिराजाश्मनामुने ॥ १८ ॥ श्रीकृष्णकृपया
साक्षात्कल्याणंमेबभूवह ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रवदतस्तस्यगोलोकाच्चमहारथः ॥ १९ ॥ सहस्रादित्यसंकाशोहयायुतसमन्वि
तः ॥ २० ॥ सहस्रचक्रध्वनिभृल्लक्षपार्षदमण्डितः ॥ मंजीरकिंकिणीजालीमनोयायीसमागतः ॥ २१ ॥ पश्यतस्तस्यविप्रस्यतमाने
तुंविदेहराट् ॥ तमागतंरथंदिव्यंनेमतुर्विप्रनिर्जरौ ॥ २२ ॥ ततःसमारुह्यरथंससिद्धोविरंजयन्मैथिलमण्डलंदिशाम् ॥ श्रीकृष्णलोकं
प्रययौपरात्परंनिकुंजलीलाललितंमनोहरम् ॥ २३ ॥ विप्रोपितस्मात्पुनरागतोगिरिंगोवर्द्धनंसर्वगिरीन्द्रदैवतम् ॥ प्रदक्षिणीकृत्यपुनःप्रण
म्यतंययौगृहंमैथिलतत्प्रभाववित् ॥ २४ ॥ इदंमयातेकथितंप्रचण्डंसुमुक्तिदंश्रीगिरिराजखण्डम् ॥ श्रुत्वाजनःपापपरोपिचण्डंस्वप्नेनप
श्येद्यमसुग्रदण्डम् ॥ २५ ॥ यःशृणोतिगिरिराजयशस्यंगोपराजनवकेलिरहस्यम् ॥ देवराजइवसोत्रसमेतिनन्दराजइवशान्तिमसुत्र ॥
॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीगिरिराजखण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादे श्रीगिरिराजप्रभावप्रस्ताववर्णनेसिद्धमोक्षोनामै
कादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ श्रीराधाकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ इतिगिरिराजखण्डंतृतीयंसमाप्तम् ॥ ॥

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहिताया तृतीय गिरिराजखंडः समाप्तः ।

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांगिरिराजखंडः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां माधुर्यखण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् ४

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ ॥ अतसीकुसुमोपमेयकांतिर्यमुनाकूलकदम्बमध्यवर्ती ॥ नवगोपवधूदूकूलशालीव नमालीवितनोतुमंगलानि ॥ १ ॥ परिकरीकृतपीतपटंहरिंशिखिकिरीटनतीकृतकंधरम् ॥ लकुटवेणुकरंचलकुण्डलंपटुतरंनटवेषधरंभजे ॥ २ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ श्रुतिरूपादयोगोप्योभूतपूर्वावरान्मुने ॥ कथंश्रीकृष्णचन्द्रेणजाताःपूर्णमनोरथाः ॥ ३ ॥ गोपाल कृष्णचरितंपवित्रंपरमाद्भुतम् ॥ एतद्वदमहाबुद्धेत्वम्परावरवित्तमः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुतिरूपाश्चयागोप्योगोपानांसु कुलेव्रजे ॥ लेभिरेजन्मवैदेहशेषशायिवराच्छुतात् ॥ ५ ॥ कमनीयंनन्दसूनुंवीक्ष्यवृन्दावनेचताः ॥ वृन्दावनेश्वरींवृन्दांभेजिरेतद्वरेच्छ या ॥ ६ ॥ वृन्दादत्ताद्वरादाशुप्रसन्नोभगवान्हरिः ॥ नित्यंतासांगृहेयातिरासार्थंभक्तवत्सलः ॥ ७ ॥ एकदातुनिशीथिन्याव्यतीतेप्रहर द्वये ॥ रासार्थंभगवान्कृष्णःप्राप्तवांस्तद्गृहेनृप ॥ ८ ॥ तदाउत्कंठितागोप्यःकृत्वातत्पूजनम्परम् ॥ पप्रच्छुःपरयाभक्त्यागिरामधुरया प्रभुम् ॥ ९ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ कथंनचागतःशीघ्रंनोगृहान्वृजिनार्दन ॥ उत्कंठितानांगोपीनांत्वयिचन्द्रेचकोरवत् ॥ १० ॥ श्रीभग वानुवाच ॥ ॥ योयस्यचित्तेवसतिनसदूरेकदाचन ॥ खेसूर्यंकमलंभूमौदृष्ट्वेदंस्फुटतिप्रियाः ॥ ११ ॥ भाण्डीरेमेगुरुःसाक्षाद्दुर्वासाभग वान्मुनिः ॥ आगतोद्यप्रियास्तस्यसेवार्थंगतवानहम् ॥ १२ ॥ गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ गुरुःसाक्षात्परम्ब्रह्मतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ १३ ॥ अज्ञानतिमिरांधस्यज्ञानांजनशलाकया ॥ चक्षुरुन्मीलितंयेनतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ १४ ॥ स्वगुरुंमांविजानीयान्नावमन्येतक र्हिचित् ॥ नमर्त्यबुद्ध्यासेवेतसर्वदेवमयोगुरुः ॥ १५ ॥ तस्मात्तत्पूजनंकृत्वानत्वातत्पादपंकजम् ॥ आगतोहंविलंबेनभवतीनांगृहान् प्रियाः ॥ १६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वातत्परमंवाक्यंगोप्यःसर्वास्तुविस्मिताः ॥ कृतांजलिपुटाऊचुःश्रीकृष्णंनम्रकंधराः ॥ ॥ १७ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ परिपूर्णतमस्यापिदुर्वासास्तेगुरुःस्मृतः ॥ अहोतद्दर्शनंकर्तुंमनोनश्चोद्यतंप्रभो ॥ १८ ॥ अद्यदेवनिशीथि न्याव्यतीतेप्रहरद्वये ॥ कथंतद्दर्शनंभूयादस्माकम्परमेश्वर ॥ १९ ॥ तथामध्येदीर्घनदीयमुनाप्रतिबन्धिका ॥ कथंतत्तरणंनावमृतेदेव भविष्यति ॥ २० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अवश्यमेवगंतव्यंभवतीभिर्यदाप्रियाः ॥ यमुनामेत्यचैतद्वैवक्तव्यंमार्गहेतवे ॥ २१ ॥

यदिकृष्णोबालयतिःसर्वदोषविवर्जितः ॥ तर्हिनोदेहिमार्गंवैकालिन्दिसरितांवरे ॥ २२ ॥ इत्युक्तेवचनेकृष्णामार्गंवोदास्यतिस्वतः ॥ सुखेनतेनव्रजतयूयंसर्वाव्रजांगनाः ॥ २३ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाथतद्वाक्यंपात्रैर्दीर्घैर्व्रजांगनाः ॥ षट्पंचाशत्तमान्भोगान्नीत्वासर्वाःपृथक्पृथक् ॥ २४ ॥ यमुनामेत्यहर्युक्तंजगुरानतकंधराः ॥ सद्यःकृष्णाददौमार्गंगोपीभ्योमैथिलेश्वर ॥ २५ ॥ तेनगोप्योगताःसर्वाभाण्डीरंचातिविस्मिताः ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यमुनिंदुर्वाससंचताः ॥ २६ ॥ नत्वातद्दर्शनंचक्रुःपुरोधृत्वाशनम्बहु ॥ मेपूर्वंचापिमेपूर्वमन्नंभोज्यंत्वयामुने ॥ २७ ॥ एवंविवदमानानांगोपीनांभक्तिलक्षणम् ॥ विज्ञायमुनिशार्दूलःप्रोवाचविमलंवचः ॥ २८ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ गोप्यःपरमहंसोहंगतकृत्योहिनिष्क्रियः ॥ तस्मान्मुखेमेदातव्यंस्वंस्वंचाप्यशनंकरैः ॥ २९ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंविदारितेतेनमुखेगोप्योतिहर्षिताः ॥ षट्पंचाशत्तमान्भोगान्स्वान्स्वान्सर्वाःसमाक्षिपन् ॥ ३० ॥ क्षिपंतीनांचगोपीनांपश्यंतीनांमुनीश्वरः ॥ जघासकोटिशोभारान्भोगान्सर्वान्क्षुधातुरः ॥ ३१ ॥ विस्मितानांचगोपीनांपश्यंतीनाम्परस्परम् ॥ इत्थंशून्यानिपात्राणिबभूवुर्नृपसत्तम ॥ ३२ ॥ अथगोप्योमुनिंशांतंनत्वातम्भक्तवत्सलम् ॥ विस्मिताःप्रणताःप्राहुःसर्वाःपूर्णमनोरथाः ॥ ३३ ॥ गोप्यऊचुः ॥ मुनेरागमनात्पूर्वंकृष्णोक्तवचसानदीम् ॥ तीर्त्वागतास्त्वत्समीपंदर्शनार्थंशुभेच्छया ॥ ३४ ॥ इतःकथंगमिष्यामःसन्देहोयंमहानभूत् ॥ तद्विधेहिनमस्तुभ्यंयेनपंथालघुर्भवेत् ॥ ३५ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ सुखेनातःप्रगन्तव्यंभवतीभिर्यदास्वतः ॥ यमुनामेत्यचैतद्वैवक्तव्यंमार्गहेतवे ॥ ३६ ॥ यदिदूर्वारसंपीत्वादुर्वासाःकेवलंक्षितौ ॥ व्रतीनिरन्नोनिर्वारिर्वर्ततेपृथिवीतले ॥ ३७ ॥ तर्हिनोदेहिमार्गंवैकालिंदिसरितांवरे ॥ इत्युक्तेवचनेकृष्णामार्गंवोदास्यतिस्वतः ॥ ३८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचोगोप्योनत्वातंमुनिपुंगवम् ॥ यमुनामेत्यमुन्युक्तंचोक्त्वातीर्त्वानदींनृप ॥ ३९ ॥ श्रीकृष्णपार्श्वमाजग्मुर्विस्मितामंगलायनाः ॥ अथरासेगोपवध्वःसन्देहंमानसोत्थितम् ॥ ४० ॥ पप्रच्छुःश्रीहरिंवीक्ष्यरहःपूर्णमनोरथाः ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ दुर्वाससोदर्शनभोःकृतमस्माभिरग्रतः ॥ ४१ ॥ युवयोर्वाक्यतश्चात्रसन्देहोयंप्रजायते ॥ यथागुरुस्तथाशिष्योमृषावादीनसंशयः ॥ ४२ ॥ जारस्त्वमसिगोपीनांरसिकोबाल्यतःप्रभो ॥

कथंबालयतिस्त्वंवैवदताद्वृजिनार्दन ॥ ४३ ॥ कथंदूर्वांरसंपीत्वादुर्वासाबहुभुङ्मुनिः ॥ नोजातएषसन्देहःपश्यंतीनांव्रजेश्वर ॥ ४४ ॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ निर्ममोनिरहंकारःसमानःसर्वगःपरः ॥ सदावैषम्यरहितोनिर्गुणोहंनसंशयः ॥ ४५ ॥ तथापिभक्तान्भजतोभ जेहंवैयथातथा ॥ तथैवसाधुर्ज्ञानीयोवैषम्यरहितःसदा ॥ ४६ ॥ नबुद्धिभेदंजनयेदज्ञानांकर्मसंगिनाम् ॥ जोषयेत्सर्वकर्माणिविद्वान्युक्तः समाचरन् ॥ ४७ ॥ यस्यसर्वेसमारंभाःकामसंकल्पवर्जिताः ॥ ज्ञानाग्निदग्धकर्माणंतमाहुःपंडितंबुधाः ॥ ४८ ॥ निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ शारीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ॥ ४९ ॥ नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते ॥ तत्स्वयंयोगसंसिद्धःकाले नात्मनिविन्दति ॥ ५० ॥ ब्रह्मण्याधायकर्माणिसंगंत्यक्त्वाकरोतियः ॥ लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ ५१ ॥ तस्मान्मुनिस्तुदुर्वा साबहुभुक्त्वद्धितेरतः ॥ नतस्यभोजनेच्छास्याद्दूर्वारसमिताशनः ॥ ५२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचोगोप्यःसर्वास्ता श्छिन्नसंशयाः ॥ श्रुतिरूपाज्ञानमय्योबभूवुर्मैथिलेश्वर ॥ ५३ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमाधुर्यखण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेश्रुति रूपोपाख्यानंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ गोपीनामृषिरूपाणामाख्यानंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरम्पुण्यंकृष्णभक्तिविवर्धनम् ॥ १ ॥ वंगेषुमंगलोनामगो पआसीन्महामनाः ॥ लक्ष्मीवाञ्छुतसम्पन्नोनवलक्षगवाम्पतिः ॥ २ ॥ भार्याःपंचसहस्राणिबभूवुस्तस्यमैथिल ॥ कदाचिद्दैवयोगेनधनं सर्वंक्षयंगतम् ॥ ३ ॥ चौरैर्नीतास्तस्यगावःकाश्चिद्राज्ञाहृताबलात् ॥ एवंदैन्येचसंप्राप्तेदुःखितोमंगलोऽभवत् ॥ ४ ॥ तदाश्रीरामस्यव राद्दण्डकारण्यवासिनः ॥ ऋषयःस्त्रीत्वमापन्नाबभूवुस्तस्यकन्यकाः ॥ ५ ॥ दृष्ट्वाकन्यासमूहंसदुःखोगोपोथमंगलः ॥ उवाचदैन्यदुःखा ढ्यआधिव्याधिसमाकुलः ॥ ६ ॥ मंगलउवाच ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकोमेदुःखंव्यपोहति ॥ श्रीर्नभूतिर्नाभिजनोनबलंमेस्ति साम्प्रतम् ॥ ७ ॥ धनंविनाकथंचासांविवाहोहाभविष्यति ॥ भोजनेयत्रसंदेहोधनाशातत्रकीदृशी ॥ ८ ॥ सतिदैन्येकन्यकाःस्युःकाकता लीयवद्गृहे ॥ तस्मात्कस्यापिराज्ञस्तुधनिनोबलिनस्त्वहम् ॥ दास्याम्येताःकन्यकाश्चकन्यानांसौख्यहेतवे ॥ ९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥

कदर्थीकृत्यताःकन्याएवंबुद्ध्यास्थितोऽभवत् ॥ तदैवमाथुरादेशाद्गोपश्चैकःसमागतः ॥ १० ॥ तीर्थयायीजयोनामवृद्धोबु द्धिमतांवरः ॥ तन्मुखान्नन्दराजस्यश्रुतंवैभवमद्भुतम् ॥११॥ नन्दराजस्यवलयेमंगलोदैन्यपीडितः ॥ विचिन्त्यप्रेषयामासकन्यकाश्चारु लोचनाः ॥ १२ ॥ तानन्दराजस्यगृहेकन्यकारत्नविभूषिताः ॥ गवांगोमयहारिण्योबभूवुर्गोव्रजेतदा ॥ १३ ॥ श्रीकृष्णंसुन्दरंदृष्ट्वाकन्या जातिस्मराश्चताः ॥ कालिन्दीसेवनंचक्रुर्नित्यंश्रीकृष्णहेतवे ॥ १४ ॥ अथैकदाश्यामलांगाकालिन्दीदीर्घलोचना ॥ ताभ्यःस्वदर्शनं दत्त्वावरंदातुंसमुद्यता ॥ १५ ॥ तावन्निरैव्रजेशस्यपुत्रोभूयात्पतिश्चनः ॥ तथास्तुचोक्त्वाकालिन्दीतत्रैवांतरधीयत ॥१६॥ ताःप्राप्तावृन्द कारण्येकार्तिक्यांरासमण्डले ॥ ताभिःसार्द्धंहरीरेमेसुरीभिःसुरराडिव ॥ ॥ १७ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेश्रीनार दबहुलाश्वसंवादेऋषिरूपोपाख्यानंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ मैथिलीनांगोपिकानामाख्यानंशृणुमैथिल ॥ दशाश्वमेधतीर्थस्यफलदंभक्तिवर्द्धनम् ॥ १ ॥ श्रीरामस्यवरा ज्जातानवनन्दगृहेषुयाः ॥ कमनीयंनन्दसूनुंदृष्ट्वातामोहमास्थिताः ॥ २ ॥ मार्गशीर्षेशुभेमासिचक्रुःकात्यायनीव्रतम् ॥ उपचारैःषोडश भिःकृत्वादेवींमहीमयीम् ॥ ३ ॥ अरुणोदयवेलायांस्नाताःश्रीयमुनाजले ॥ नित्यंसमेताआजग्मुर्गायन्त्योभगवद्गुणान् ॥ ४ ॥ एकदा ताःस्ववस्त्राणितीरेन्यस्यव्रजांगनाः ॥ विजह्रुर्यमुनातोयेकराभ्यांसिंचतीर्मिथः ॥ ५ ॥ तासांवासांसिसंनीत्वाभगवान्प्रातरागतः ॥ त्वरं कदम्बमारुह्यचौरवन्मौनमास्थितः ॥ ६ ॥ तानवीक्ष्यस्ववासांसिविस्मितागोपकन्यकाः ॥ नीपस्थितंविलोक्याथसलज्जाजहसुर्नृप ॥ ॥ ७ ॥ प्रतीच्छतस्ववासांसिसर्वाआगत्यचात्रवै ॥ अन्यथानहिदास्यामिवृक्षात्कृष्णउवाचह ॥ ८ ॥ राजन्त्यस्ताःशीतजलेहसन्त्यः प्राहुरानताः ॥ ९ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ हेनन्दनन्दनमनोहरगोपरत्नगोपालवंशनवहंसमहार्तिहारिन् ॥ श्रीश्यामसुन्दरतवोदितमद्य वाक्यंकुर्मःकथंविवसनाःकिलतेपिदास्यः ॥ १० ॥ गोपांगनावसनमुण्नवनीतहारीजातोव्रजेऽतिरसिकःकिलनिर्भयोसि ॥ वासांसिदेहि नहिचेन्मथुराधिपायवक्ष्यामहेऽनयमतीवकृतंत्वयात्र ॥ ११ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ दास्योममैवयदिसुन्दरमन्दहासाइत्थंतुवैत्यकिल

चात्रकदम्बमूले ॥ नोचेत्समस्तवसनानिनयामिगेहांस्तस्मात्करिष्यथममैववचोऽविलंबात् ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तदा तानिर्गताःसर्वाजलाद्गोप्योतिवेपिताः ॥ आनतायोनिमाच्छाद्यपाणिभ्यांशीतकर्शिताः ॥ १३ ॥ कृष्णदत्तानिवासांसिदधुःसर्वाव्रजांगनाः ॥ मोहिताश्चस्थितास्तत्रकृष्णेलज्जायितेक्षणाः ॥ १४ ॥ ज्ञात्वातासामभिप्रायंपरमंप्रेमलक्षणम् ॥ आहमन्दस्मितःकृष्णःसमंताद्वीक्ष्यतावचः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच॥ ॥ भवतीभिर्मार्गशीर्षेकृतंकात्यायनीव्रतम् ॥ मदर्थंतच्चसफलंभविष्यतिनसंशयः ॥ ॥ १६ ॥ परश्वोऽहनिचाटव्यांकृष्णातीरेमनोहरे ॥ युष्माभिश्चकरिष्यामिरासंपूर्णमनोरथम् ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वाथगतेकृष्णेपरिपूर्णतमेहरौ ॥ प्राप्तानन्दामन्दहासागोप्यःसर्वागृहान्ययुः ॥ १८ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमाधुर्यखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे मैथिल्युपाख्यानंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ कौशलानांगोपिकानांवर्णनंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरम्पुण्यंश्रीकृष्णचरितामृतम् ॥ १ ॥ नवोपनन्दगेहेषुजातारामवराद्व्रजे ॥ परिणीतागोपजनैरत्नभूषणभूषिताः ॥ २ ॥ पूर्णचन्द्रप्रतीकाशानवयौवनसंयुताः ॥ पद्मिन्योहंसगमनाःपद्मपत्रविलोचनाः ॥ ३ ॥ जारधर्मेणसुस्नेहंसुदृढंसर्वतोधिकम् ॥ चक्रुःकृष्णेनन्दसुतेकमनीयेमहात्मनि ॥ ४ ॥ ताभिःसार्द्धंसदाहास्यंव्रजवीथीषुमाधवः ॥ स्मितैःपीतपटादानैःकर्षणैःसचकारह ॥ ५ ॥ दधिविक्रयार्थंयान्त्यस्ताःकृष्णकृष्णेतिचाब्रुवन् ॥ कृष्णेहिप्रेमसंयुक्ताभ्रमंत्यःकुंजमण्डले ॥ ६ ॥ खेवायौचाग्निजलयोर्मह्यांज्योतिर्दिशासुच ॥ द्रुमेषुजनवृन्देषुतासांकृष्णोहिलक्ष्यते ॥ ७ ॥ प्रेमलक्षणसंयुक्ताःश्रीकृष्णहृतमानसाः ॥ अष्टभिःसात्त्विकैर्भावैःसम्पन्नास्ताश्चयोषितः ॥ ८ ॥ प्रेम्णापरमहंसानांपदवींसमुपागताः ॥ कृष्णानन्दाःप्रधावंत्योव्रजवीथिषुतानृप ॥ ९ ॥ जडाजडंनजानंत्योजडोन्मत्तपिशाचवत् ॥ अब्रुवन्त्योब्रुवंत्योवागतलज्जागतव्यथाः ॥ १० ॥ एवंकृतार्थतांप्राप्तास्तन्मयायाश्चगोपिकाः ॥ बलादाकृष्यकृष्णस्यचुचुंबुर्मुखपंकजम् ॥ ॥ ११ ॥ तासांतपःकिंकथयामिराजन्पूर्णेपरेब्रह्मणिवासुदेवे ॥ याश्चक्रिरेप्रेमहृदिंद्रियाद्यैर्विसृज्यलोकव्यवहारमार्गम् ॥ १२ ॥ यारासरंगेविनिधायबाहुंकृष्णांसयोःप्रेमविभिन्नचित्ताः ॥ चक्रुर्वशेकृष्णमलंतपस्तद्वक्तुंनशक्तोवदनैःफणीन्द्रः ॥ १३ ॥ योगेनसांख्येन

शुभेनकर्मणान्यायादिवैशेषिकतत्त्ववित्तमैः ॥ यत्प्राप्यतेतच्चपदंविदेहराद्संप्राप्यतेकेवलभक्तिभावतः ॥ १४ ॥ भक्त्यैववश्योहरिरा दिदेवःसदाप्रमाणंकिलचात्रगोप्यः ॥ सांख्यंचयोगंनकृतंकदापिप्रेम्णैवयस्यप्रकृतिंगताःस्युः ॥ १५ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहिता यां श्रीमाधुर्यखण्डे श्रीनारदबहुलाश्वसंवादे कौशलोपाख्यानं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अयोध्यावासिनीनांतुगोपीनांवर्णनंशृणु ॥ चतुष्पदार्थदंसाक्षात्कृष्णप्राप्तिकरम्परम् ॥ १ ॥ सिन्धुदेशेषुनगरीच म्पकानाममैथिल ॥ बभूवतस्यांविमलोराजाधर्मपरायणः ॥ २ ॥ कुबेरइवकोशाढ्योमनस्वीमृगराडिव ॥ विष्णुभक्तःप्रशांतात्मा प्रह्लादइवमूर्तिमान् ॥ ३ ॥ भार्याणांषट्सहस्राणिबभूवुस्तस्यभूपतेः ॥ रूपवत्यःकंजनेत्रावंध्यात्वंताःसमागताः ॥ ४ ॥ अपत्यं केनपुण्येनभूयान्मेत्रशुभंनृप ॥ एवंचिन्तयतस्तस्यबहवोवत्सरागताः ॥ ५ ॥ एकदायाज्ञवल्क्यस्तुमुनीन्द्रस्तमुपागतः ॥ तंनत्वा भ्यर्च्यविधिवन्नृपस्तत्संमुखेस्थितः ॥ ६ ॥ चिंताकुलंनृपंवीक्ष्ययाज्ञवल्क्योमहामुनिः ॥ सर्वज्ञःसर्वविच्छांतःप्रत्युवाचनृपोत्तमम् ॥ ॥ ७ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ ॥ राजन्कृशोसिकस्मात्त्वंकाचिंतातेहृदिस्थिता ॥ संतस्त्वंगेषुकुशलंदृश्यतेसांप्रतंतव ॥ ८ ॥ विम लउवाच ॥ ब्रह्मंस्त्वंकिंनजानासितपसादिव्यचक्षुषा ॥ तथाप्यहंवदिष्यामिभवतोवाक्यगौरवात् ॥ ९ ॥ अनपत्येनदुःखेनव्याप्तो ऽहंमुनिसत्तम ॥ किंकरोमितपोदानंवदयेनभवेत्प्रजा ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वायाज्ञवल्क्योध्यानस्तिमितलोचनः ॥ दीर्घंदध्यौमुनिश्रेष्ठोभूतंभव्यंविचिंतयन् ॥ ११ ॥ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ ॥ अस्मिञ्जन्मनिराजेन्द्रपुत्रोनैवचनैवच ॥ पुत्र्यस्त वभविष्यंतिकोटिशोनृपसत्तम ॥ १२ ॥ राजोवाच ॥ पुत्रंविनापूर्वऋणान्नकोपिप्रमुच्यतेभूमितलेमुनीन्द्र ॥ सदाह्यपुत्रस्यगृहंवृथा स्यात्परंत्विहामुत्रसुखंनकिंचित् ॥ १३ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ ॥ माखेदंकुरुराजेन्द्रपुत्र्योदेयास्त्वयाखलु ॥ श्रीकृष्णायभविष्या यपरंदायादिकैःसह ॥ १४ ॥ तेनैवकर्मणात्वंवैदेवर्षिपितृणामृणात् ॥ विमुक्तोनृपशार्दूलपरंमोक्षमवाप्स्यसि ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ ॥ तदातिहर्षितोराजाश्रुत्वावाक्यंमहामुनेः ॥ पुनःपप्रच्छसंदेहंयाज्ञवल्क्यंमहामुनिम् ॥ १६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कस्मि

न्कुलेकुत्रदेशेभविष्यःश्रीहरिःस्वयम् ॥ कीदृग्रूपश्चकिंवर्णोवर्षैश्चकतिभिर्गतैः ॥ १७ ॥ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ ॥ द्वापरस्ययुगस्यास्यतवराज्यान्महाभुज ॥ अवशेषेवर्षशतेतथापंचदशेनृप ॥ १८ ॥ तस्मिन्वर्षेयदुकुलेमथुरायांयदोःपुरे ॥ भाद्रेबुधेकृष्णपक्षेधातृक्षेहर्षणेवृषे ॥ १९ ॥ ॥ बवेष्टम्यामर्द्धरात्रेनक्षत्रेशमहोदये ॥ अंधकारावृतेकालेदेवक्यांशौरिमन्दिरे ॥ २० ॥ भविष्यतिहरिःसाक्षादरण्यामध्वरेऽग्निवत् ॥ श्रीवत्सांकोघनश्यामोवनमाल्यतिसुन्दरः॥२१॥पीतांबरःपद्मनेत्रोभविष्यतिचतुर्भुजः॥तस्मैदेयात्वयाकन्याआयुस्तेस्तिनसंशयः॥२२॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेऽयोध्यापुरवासिन्युपाख्याननामपंचमोऽध्यायः॥५॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वागतेसाक्षाद्याज्ञवल्क्येमहामुनौ ॥ अतीवहर्षमापन्नोविमलश्चंपकापतिः ॥ १ ॥ अयोध्यापुरवासिन्यःश्रीरामस्यवराज्ञया: ॥ बभूवुस्तस्यभार्यासुताःसर्वाःकन्यकाःशुभाः ॥ २ ॥ विवाहयोग्यास्तादृष्ट्वाचिन्तयंश्चंपकापतिः ॥ याज्ञवल्क्यवचःस्मृत्वादूतमाहनृपेश्वरः ॥ ३ ॥ विमलउवाच ॥ ॥ मथुरांगच्छदूतत्वंगत्वाशौरिगृहंशुभम् ॥ दर्शनीयस्त्वयापुत्रोवसुदेवस्यसुन्दरः ॥ ४ ॥ श्रीवत्सांकोघनश्यामोवनमालीचतुर्भुजः ॥ यदिस्यात्तर्हिदास्यामितस्मैसर्वास्तुकन्यकाः ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंततःश्रुत्वादूतोसौमथुरांगतः ॥ पप्रच्छसर्वाभिप्रायंमाथुरांश्चमहाजनान् ॥ ६ ॥ तद्वाक्यंमाथुराःश्रुत्वाकंसभीताःसुबुद्धयः ॥ रहसिप्राहुस्तंदूतंकर्णांतेमंदवाग्यथा ॥ ७ ॥ ॥ माथुराऊचुः ॥ ॥ वसुदेवस्ययेपुत्राःकंसेनबहवोहताः ॥ एकावशिष्टावरजाकन्यासापिदिवंगता ॥ ८ ॥ वसुदेवोस्तिचात्रैवह्यपुत्रोदीनमानसः ॥ इदंनकथनीयंहित्वयाकंसभयंपुरे ॥ ९ ॥ शौरिसन्तानवार्तायोवक्तिचेन्मथुरापुरे ॥ तंदंडयतिकंसोसौशौर्यष्टमशिशोरिपुः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ जनवाक्यंततःश्रुत्वादूतोवैचम्पकापुरीम् ॥ गत्वाथकथयामासराज्ञेकारणमद्भुतम् ॥ ११ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ मथुरायामस्तिशौरिरनपत्योऽतिदीनवत् ॥ तत्पुत्रास्तुपुराजाताः कंसेननिहताः श्रुतम् ॥ १२ ॥ एकावशिष्टाकन्यापिखंगताकंसहस्ततः ॥ एवंश्रुत्वायदुपुरान्निर्गतोहंशनैःशनैः ॥ १३ ॥ चरन्वृन्दावनेरम्येकालिन्दीनिकटेशुभे ॥ अकस्माल्लतिकावृन्देदृष्टःकश्चिच्छिशुर्मया ॥ १४ ॥ तल्लक्षणसमोराजन्गोगोपगणमध्यतः ॥

श्रीवत्सांकोघनश्यामोवनमाल्यतिसुन्दरः ॥ १५ ॥ द्विभुजोगोपसूनुश्चपरंत्वेतद्विलक्षणम् ॥ त्वयाचतुर्भुजश्चोक्तोवसुदेवात्मजोहरिः ॥ १६ ॥ किंकर्त्तव्यंवदनृपमुनिवाक्यंमृषानहि ॥ यत्रयत्रयथेच्छातेतत्रमांप्रेषयप्रभो ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिचिन्तयतस्तस्यविस्मितस्यनृपस्यच ॥ गजाह्वयात्सिन्धुदेशाञ्जेतुंभीष्मःसमागतः ॥ १८ ॥ तम्पूज्यविमलोराजाहृत्वातस्मैबलिंबहु ॥ पप्रच्छसर्वाभिप्रायंभीष्मंधर्मभृतांवरम् ॥ १९ ॥ ॥ विमलउवाच ॥ ॥ याज्ञवल्क्येनपूर्वोक्तोमथुरायांहरिःस्वयम् ॥ वसुदेवस्यदेवक्यांभविष्यतिनसंशयः ॥ २० ॥ नजातोवसुदेवस्यसकाशेयहरिःपरः ॥ ऋषिवाक्यंमृषानस्यात्कस्मैदास्यामिकन्यकाः ॥ २१ ॥ महाभागवतःसाक्षात्त्वंपरावरवित्तमः ॥ जितेन्द्रियोबाल्यभावाद्वीरोधन्वीवसूत्तमः ॥ २२ ॥ एतद्वदमहाबुद्धेकिंकर्त्तव्यंमयात्रवै ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विमलंप्राहगांगेयोमहाभागवतःकविः ॥ २३ ॥ दिव्यदृग्धर्मतत्त्वज्ञःश्रीकृष्णस्यप्रभाववित् ॥ २४ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ हेराजन्गुप्तमाख्यानंवेदव्यासमुखाच्छ्रुतम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंशृणुहर्षविवर्द्धनम् ॥ २५ ॥ ॥ देवानांरक्षणार्थायदैत्यानांहिवधायच ॥ वसुदेवगृहेजातःपरिपूर्णतमोहरिः ॥ २६ ॥ अर्धरात्रेकंसभयान्नीत्वाशौरिश्चतंत्वरम् ॥ गत्वाचगोकुलेपुत्रंनिधायशयनेनृप ॥ ॥ २७ ॥ यशोदानन्दयोःपुत्रींमायांनीत्वापुरंययौ ॥ ववृधेगोकुलेकृष्णोगुप्तोज्ञातोनकैर्नृभिः ॥ २८ ॥ सोद्यैवंवृन्दकारण्येहरिर्गोपालवेषधृक् ॥ एकादशसमास्तत्रगूढावासंकरिष्यति ॥ दैत्यंकंसंघातयित्वाप्रकटःसभविष्यति ॥ २९ ॥ अयोध्यापुरवासिन्यःश्रीरामस्यवराच्चयाः ॥ ताःसर्वास्तवभार्यासुबभूवुःकन्यकाःशुभाः ॥ ३० ॥ गूढायदेवदेवायदेयाःकन्यास्त्वयाखलु ॥ नविलम्बःक्वचित्कार्योदेहःकालवशोह्ययम् ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वाथगतेभीष्मेसर्वज्ञेहस्तिनापुरम् ॥ दूतंस्वंप्रेषयामासविमलोनन्दसूनवे ॥ ३२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे अयोध्यापुरवासिन्युपाख्यानंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथदूतःसिन्धुदेशान्माथुरान्पुनरागतः ॥ चरन्वृन्दावनेकृष्णातीरेकृष्णंददर्शह ॥ १ ॥ कृष्णंप्रणम्यरहसिकृतांजलिपुटःशनैः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यदूतोविमलोक्तमुवाचसः ॥ २ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ स्वयम्परंब्रह्मपरःपरेशःपरैरदृश्यःपरिपूर्णदे

वः ॥ यःपुण्यसंघैःसततंहिदूरेतस्मैनमःसज्जनगोचराय ॥ ३ ॥ गोविप्रदेवश्रुतिसाधुधर्मरक्षार्थमद्यैवयदोःकुलेजः ॥ जातोसिकंसादिव
धाययोसौतस्मैनमोनंतगुणार्णवाय ॥ ४ ॥ अहोपरंभाग्यमलंव्रजौकसांधन्यंकुलंनन्दपरस्यतेपितुः ॥ धन्योव्रजोधन्यमरण्यमेतद्यत्रैवसा
क्षात्प्रकटःपरोहरिः ॥ ५ ॥ यद्राधिकासुंदरकण्ठरत्नंयद्गोपिकाजीवनमूलरूपम् ॥ तदेवमन्नेत्रपथिप्रजातंकिंवर्णयेभाग्यमतःस्वकीय
म् ॥ ६ ॥ गुप्तोव्रजेगोपमिषेणचासिकस्तूरिकामोदइवप्रसिद्धः ॥ यशश्चतेनिर्मलमाशुशुक्लीकरोतिसर्वत्रगतंत्रिलोकीम् ॥ ७ ॥ जाना
सिसर्वंजनचैत्यभावंक्षेत्रज्ञआत्माकृतिवृन्दसाक्षी ॥ तथापिवक्ष्येनृपवाक्यमुक्तंपरंरहस्यंरहसिस्वधर्मम् ॥ ८ ॥ यासिन्धुदेशेषुपुरीप्रसिद्धा
श्रीचम्पकानामशुभायथैन्द्री ॥ तत्पालकोसौविमलोयथेन्द्रस्त्वत्पादपद्मेकृतचित्तवृत्तिः ॥ ९ ॥ सदाकृतंयज्ञशतंत्वदर्थंदानंतपोब्राह्म
णसेवनञ्च ॥ तीर्थंजपंयेनसुसाधनेनतस्मैपरंदर्शनमेवदेहि ॥ १० ॥ तत्कन्यकाःपद्मविशालनेत्राःपूर्णपतिंत्वांमृगयंत्यआरात् ॥ सदा
त्वदर्थंनियमव्रतस्थास्त्वत्पादसेवाविमलीकृतांगाः ॥ ११ ॥ गृहाणतासांव्रजदेवपाणीन्दत्त्वापरंदर्शनमद्भुतंस्वम् ॥ गच्छाशुसिन्धू
न्विशदीकुरुत्वंविमृश्यकर्तव्यमिदंत्वयाहि ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ दूतवाक्यंचतच्छ्रुत्वाप्रसन्नोभगवान्हरिः ॥ क्षणमात्रेणग
तवान्सदूतश्चंपकांपुरीम् ॥ १३ ॥ विमलस्यमहायज्ञेवेदध्वनिसमाकुले ॥ सदूतःकृष्णआकाशात्सहसाऽवततारह ॥ १४ ॥ श्रीव
त्सांकंघनश्यामंसुन्दरंवनमालिनम् ॥ पीतांबरंपद्मनेत्रंयज्ञवाटागतंहरिम् ॥ १५ ॥ तन्दृष्ट्वासहसोत्थायविमलःप्रेमविह्वलः ॥ पपातचर
णोपांतेरोमांचीसन्कृतांजलिः ॥ १६ ॥ संस्थाप्यपीठकेदिव्येरत्नहेमखचित्पदे ॥ स्तुत्वासंपूज्यविधिवद्राजातत्संमुखेस्थितः ॥ १७ ॥
गवाक्षेभ्यःप्रपश्यन्तीःसुन्दरीर्वीक्ष्यमाधवः ॥ उवाचविमलंकृष्णोमेघगंभीरयागिरा ॥ १८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ महामतेवरंब्रू
हियत्तेमनसिवर्त्तते ॥ याज्ञवल्क्यस्यवचसाजातंमद्दर्शनंतव ॥ १९ ॥ ॥ विमलउवाच ॥ ॥ मनोमेभ्रमरीभूतंसदात्वत्पादपङ्कजे ॥
वासंकुर्यादेवदेवनान्येच्छामेकदाचन ॥ २० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाविमलोराजासर्वंकोशधनंमहत् ॥ द्विपवाजिरथैःसार्धं
चक्रआत्मनिवेदनम् ॥ २१ ॥ समर्प्यविधिनासर्वाःकन्यकाहरयेनृप ॥ नमश्चकारकृष्णायविमलोभक्तवत्सलः ॥ २२ ॥ तदाजयज

यारावोबभूवजनमण्डले ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणिदेवतागगनस्थिताः ॥ २३ ॥ तदैवकृष्णसारूप्यंप्राप्तोनंगस्फुरद्द्युतिः ॥ शतसूर्यप्रती
काशोद्योतयन्मंडलंदिशाम् ॥ २४ ॥ वैनतेयंसमारुह्यनत्वाश्रीगरुडध्वजम् ॥ सभार्यःपश्यतांनृणांवैकुण्ठंविमलोययौ ॥ २५ ॥
दत्त्वामुक्तिंनृपतयेश्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ तत्सुताःसुन्दरीर्नीत्वाव्रजमण्डलमाययौ ॥ २६ ॥ तत्रकामवनेरम्येदिव्यमन्दिरसंयुते ॥
क्रीडन्त्यःकन्दुकैःसर्वास्तस्थुःकृष्णप्रियाःशुभाः ॥ २७ ॥ यावतीश्चप्रियामुख्यास्तावद्रूपधरोहरिः ॥ रराजरासेव्रजराड्रंजयंस्तन्मनः
प्रभुः ॥ २८ ॥ रासेविमलपुत्रीणामानन्दजलबिन्दुभिः ॥ च्युतैर्विमलकुण्डोऽभूत्तीर्थानांतीर्थमुत्तमम् ॥ २९ ॥ दृष्ट्वापीत्वाचतंस्ना
त्वापूजयित्वानृपेश्वर ॥ छित्त्वामेरुसमंपापंगोलोकंयातिमानवः ॥ ३० ॥ अयोध्यावासिनीनान्तुकथांयःशृणुयान्नरः ॥ सव्रजेद्धामपरमंगो
लोकंयोगिदुर्लभम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमाधु० ना० बहु० सं० अयोध्यापुरवासिन्युपाख्यानंनामसप्तमोऽध्यायः ॥७॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ गोपीनांयज्ञसीतानामाख्यानंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरम्पुण्यंकामदंमंगलायनम् ॥ १ ॥ उशीनरोनामदेशोद
क्षिणस्यांदिशिस्थितः ॥ एकदायत्रपर्जन्योनववर्षसमादश ॥ २ ॥ धनवंतस्तत्रगोपाअनावृष्टिभयातुराः ॥ सकुटुम्बागोधनैश्चव्रजम
ण्डलमाययुः ॥ ३ ॥ पुण्येवृन्दावनेरम्येकालिन्दीनिकटेशुभे ॥ नन्दराजसहायेनवसंतेचक्रिरेनृप ॥ ४ ॥ तेषांगृहेषुसंजातायज्ञसीता
श्चगोपिकाः ॥ श्रीरामस्यवराद्दिव्यादिव्ययौवनभूषिताः ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णंसुन्दरंदृष्ट्वामोहितास्तानृपेश्वर ॥ व्रतंकृष्णप्रसादार्थंप्रष्टुंराधां
समाययुः ॥ ६ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ वृषभानुसुतेदिव्येहेराधेकंजलोचने ॥ श्रीकृष्णस्यप्रसादार्थंवदकिंचिद्व्रतंशुभम् ॥ ७ ॥ तवव
श्योनन्दसूनुर्देवैरपिसुदुर्गमः ॥ त्वंजगन्मोहिनीराधेसर्वशास्त्रार्थपारगा ॥ ८ ॥ श्रीराधोवाच ॥ श्रीकृष्णस्यप्रसादार्थंकुरुतैकादशीव्रतम् ॥
तेनवश्योहरिःसाक्षाद्भविष्यतिनसंशयः ॥ ९ ॥ गोप्यऊचुः ॥ वत्सरस्यैकादशीनांनामानिवदराधिके ॥ मासेमासेव्रतंतस्याःकर्तव्यंकेन
भावतः ॥ १० ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ मार्गशीर्षेकृष्णपक्षेउत्पन्नाविष्णुदेहतः ॥ मुरासुरवधार्थायतिथिरेकादशीवरा ॥ ११ ॥ मासेमासे
पृथग्भूतासैवसर्वव्रतोत्तमा ॥ तस्याःषड्विंशतिंनाम्नांवक्ष्यामिहितकाम्यया ॥ १२ ॥ उत्पत्तिश्चतथामोक्षासफलाचततःपरम् ॥ पुत्रदा

षट्तिलाचैवजयाचविजयातथा ॥ १३ ॥ आमलकीततःपश्चान्नाम्नावैपापमोचनी ॥ कामदाचततःपश्चात्कथितावैवरूथिनी ॥ १४ ॥ मोहिनीचापराप्रोक्तानिर्जलाकथिताततः ॥ योगिनीदेवशयनीकामिकाचततःपरम् ॥ १५ ॥ पवित्राचाप्यजापद्माचेंदिराचततःपरम् ॥ पाशांकुशारमाचैवततःपश्चात्प्रबोधिनी ॥ १६ ॥ सर्वसंपत्प्रदाचैवद्वेप्रोक्तेमलमासजे ॥ एवंषट्विंशतिंनाम्नामेकादश्याःपठेच्चयः ॥ ॥ १७ ॥ संवत्सरद्वादशीनांफलमाप्नोतिसोपिहि ॥ एकादश्याश्चनियमंशृणुताथव्रजांगनाः ॥ १८ ॥ भूमिशायीदशम्यांतुचैकभुक्तो जितेंद्रियः ॥ एकवारंजलंपीत्वाधौतवस्त्रोविनिर्मलः ॥ ब्राह्मेमुहूर्तंउत्थायचैकादश्यांहरिंनतः ॥ १९ ॥ अधमंकूपिकास्नानंवाप्यां स्नानंतुमध्यमम् ॥ तडागेचोत्तमंस्नानंनद्याःस्नानंततःपरम् ॥२० ॥ एवंस्नात्वानरवरःक्रोधलोभविवर्जितः ॥ नालापेत्तद्दिनेनीचांस्तथा पाखण्डिनोनरान् ॥ २१॥ मिथ्यावादरतांश्चैवतथाब्राह्मणनिन्दकान् ॥ अन्यांश्चैवदुराचारानगम्यागमनेरतान्॥ २२ ॥ परद्रव्यापहारांश्च परदाराभिगामिनः ॥ दुर्वृत्तान्भिन्नमर्यादान्नालपेत्सव्रतीनरः ॥ २३ ॥ केशवंपूजयित्वातुनैवेद्यंतत्रकारयेत् ॥ दीपंदद्याद्गृहेतत्रभक्ति युक्तेनचेतसा ॥ २४ ॥ कथांश्रुत्वाब्राह्मणेभ्योदद्यात्सदक्षिणांपुनः ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गायन्कृष्णपदानिच ॥ २५ ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्च कोद्रवंचणकंतथा ॥ शाकंमधुपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुने ॥ २६ ॥ विष्णुव्रतेचकर्तव्येदशम्यांदशवर्जयेत् ॥ द्यूतंक्रीडांचनिद्रांचताम्बूलंदन्त धावनम् ॥ २७ ॥ परापवादंपैशुन्यंस्तेयंहिंसांतथारतिम् ॥ क्रोधाढ्यंह्यनृतंवाक्यमेकादश्यांविवर्जयेत् ॥२८॥ कांस्यंमांसंसुरांक्षौद्रंतैलंवित थभोजनम्॥व्यायामंचप्रवासंचपुनर्भोजनमैथुने॥२९॥पिष्टापिष्टमसूरांश्चद्वादश्यांपरिवर्जयेत्॥अनेनविधिनाकुर्याद्द्वादशीव्रतमुत्तमम्॥३०॥ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ एकादशीव्रतस्यास्यकालंवदमहामते ॥ किंफलंवदतस्यास्तुमाहात्म्यंवदतत्त्वतः ॥ ३१ ॥ श्रीराधोवाच ॥ ॥ दशमीपंचपंचाशद्घटिकाचेत्प्रदृश्यते ॥ तर्हिचैकादशीत्याज्याद्वादशींसमुपोषयेत् ॥ ३२ ॥ दशमीपलमात्रेणत्याज्याचैकादशीतिथिः ॥ मदिराबिन्दुपातेनत्याज्योगंगाघटोयथा ॥ ३३ ॥ एकादशीयथावृद्धिंद्वादशीवायदागता ॥ तदापराह्युपोष्यास्यात्पूर्वावैद्वादशीव्रते ॥ ॥ ३४ ॥ एकादशीव्रतस्यास्यफलंवक्ष्येव्रजांगनाः ॥ यस्यश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ ३५ ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिद्विजान्भो

जयतेतुयः ॥ तत्कृतंफलमाप्नोतिद्वादशीव्रतकृन्नरः ॥ ३६ ॥ ससागरवनोपेतांयोददातिवसुन्धराम् ॥ तत्सहस्रगुणंपुण्यमेकादश्यामहाव्रते ॥ ३७ ॥ येसंसारार्णवेमग्नाःपापपंकसमाकुले ॥ तेषामुद्धरणार्थायद्वादशीव्रतमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वैकादशीव्रतकृन्नरः ॥ नपश्यतियमंरौद्रंयुक्तःपापशतैरपि ॥ ३९ ॥ पूजयेद्योहरिंभक्त्याद्वादश्यांतुलसीदलैः ॥ लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ ॥ ४० ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ४१ ॥ दशवैमातृकेपक्षेतथावैदशपैतृके ॥ प्रियायादशपक्षेतुपुरुषानुद्धरेन्नरः ॥ ४२ ॥ यथाशुक्लातथाकृष्णाद्वयोश्चसदृशंफलम् ॥ धेनुःश्वेतातथाकृष्णाउभयोःसदृशंपयः ॥ ॥ ४३ ॥ मेरुमन्दरमात्राणिपापानिशतजन्मसु ॥ एकाचैकादशीगोप्योदहतेतूलराशिवत् ॥ ४४ ॥ विधिवद्विधिहीनंवाद्वादश्यांदानमेवच ॥ स्वल्पंवासुकृतंगोप्योमेरुतुल्यंभवेच्चतत् ॥ ४५ ॥ एकादशीदिनेविष्णोःशृणुतेयोहरेःकथाम् ॥ सप्तद्वीपवतीदानेतत्फलंलभतेचसः ॥ ४६ ॥ शंखोद्धारेनरःस्नात्वादृष्ट्वादेवंगदाधरम् ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ४७ ॥ प्रभासेचकुरुक्षेत्रेकेदारेबद्रिकाश्रमे ॥ काश्यांचशूकरक्षेत्रेग्रहणेचन्द्रसूर्ययोः ॥ ४८ ॥ संक्रांतीनांचतुर्लक्षेदानंदत्तंचयन्नरैः ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ४९ ॥ नागानांचयथाशेषःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ देवानांचयथाविष्णुर्वर्णानांब्राह्मणोयथा ॥ ५० ॥ वृक्षाणांचयथाश्वत्थःपत्राणांतुलसीयथा ॥ व्रतानांचतथागोप्योवराचैकादशीतिथिः ॥ ५१ ॥ दशवर्षसहस्राणितपस्तप्यतियोनरः ॥ तत्तुल्यंफलमाप्नोतिद्वादशीव्रतकृन्नरः ॥ ५२ ॥ इत्थमेकादशीनांचफलमुक्तंव्रजांगनाः ॥ कुरुताशुव्रतंयूयंकिंभूयःश्रोतुमिच्छथ ॥ ५३ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेयज्ञसीतोपाख्यानेएकादशीमाहात्म्यंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥

॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ वृषभानुसुतेसुभ्रूःसर्वशास्त्रार्थपारगे ॥ विडंबयंतीत्वंवाचावाचंवाचस्पतेर्मुनेः ॥ १ ॥ एकादशीव्रतंराधेकेनकेनपुराकृतम् ॥ तद्ब्रूहिनोविशेषेणत्वंसाक्षाज्ज्ञानशेवधिः ॥ २ ॥ ॥ श्रीराधोवाच ॥ ॥ आदौदेवैःकृतंगोप्योवरमेकादशीव्रतम् ॥ भ्रष्टराज्यस्यलाभार्थंदैत्यानांनाशनायच ॥ ३ ॥ वैशंतेनपुराराज्ञाकृतमेकादशीव्रतम् ॥ स्वपितुस्तारणार्थाययमलोकगतस्यच ॥ ४ ॥ अक

स्माल्लुंपकेनापिज्ञातित्यक्तेनपापिना ॥ एकादशीकृतायेनराज्यंलेभेसलुंपकः ॥ ५ ॥ भद्रावत्यांकेतुमताकृतमेकादशीव्रतम् ॥ पुत्रहीनेनसद्वाक्यात्पुत्रंलेभेसमानवः ॥ ६ ॥ ब्राह्मण्यैदेवपत्नीभिर्दत्तमेकादशीव्रतम् ॥ तेनलेभेस्वर्गसौख्यंधनधान्यंचमानुषी ॥ ७ ॥ पुष्पदंतीमाल्यवंतौशक्रशापात्पिशाचताम् ॥ प्राप्तौकृतंव्रतंताभ्यांपुनर्गन्धर्वतांगतौ ॥ ८ ॥ पुराश्रीरामचन्द्रेणकृतमेकादशीव्रतम् ॥ समुद्रेसेतुबंधार्थंरावणस्यवधायच ॥ ॥ ९ ॥ लयांतेचसमुत्पन्नेधातृवृक्षतलेसुराः ॥ एकादशीव्रतंचक्रुःसर्वकल्याणहेतवे ॥ १० ॥ व्रतंचकारमेधावीद्वादश्याःपितृवाक्यतः ॥ अप्सरःस्पर्शदोषेणमुक्तोभून्निर्मलद्युतिः ॥ ११ ॥ गंधर्वोललितःपत्न्यागतःशापात्सरक्षताम् ॥ एकादशीव्रतेनापिपुनर्गंधर्वतांगतः ॥ १२ ॥ एकादशीव्रतेनापिमांधातास्वर्गतिंगतः ॥ सगरश्चककुत्स्थश्चमुचुकुन्दोमहामतिः ॥ १३ ॥ धुंधुमारादयश्चान्येराजानोबहवस्तथा ॥ ब्रह्मकपालनिर्मुक्तोबभूवभगवान्भवः ॥ १४ ॥ धृष्टबुद्धिर्वैश्यपुत्रोज्ञातित्यक्तोमहाखलः ॥ एकादशीव्रतंकृत्वावैकुण्ठंसजगामह ॥ १५ ॥ राज्ञारुक्मांगदेनापिकृतमेकादशीव्रतम् ॥ तेनभूमण्डलंभुक्त्वावैकुंठंसपुराययौ ॥ ॥ १६ ॥ अंबरीषेणराज्ञापिकृतमेकादशीव्रतम् ॥ नास्पृशद्ब्रह्मशापोपियोनप्रतिहतःक्वचित् ॥ १७ ॥ हेममालीनामयक्षःकुष्ठीधनदशापतः ॥ एकादशीव्रतंकृत्वाचन्द्रतुल्योबभूवह ॥ १८ ॥ महीजीतानृपेणापिकृतमेकादशीव्रतम् ॥ तेनपुत्रंशुभंलब्ध्वावैकुंठंसजगामह ॥ १९ ॥ हरिश्चन्द्रेणराज्ञापिकृतमेकादशीव्रतम् ॥ तेनलब्ध्वामहीराज्यंवैकुण्ठंसपुराययौ ॥ २० ॥ श्रीशोभनोनामपुराकृतेयुगेजामातृकोभून्मुचुकुन्दभूभृतः ॥ एकादशींयःसमुपोष्यभारतेप्राप्तःसदावैकिलमंदराचले ॥ २१ ॥ अद्यापिराज्यंकुरुतेकुबेरवद्वाइयायुतोसौकिलचन्द्रभागया ॥ एकादशींसर्वतिथीश्वरींपरांजानीथगोप्योनहितत्समाऽन्या ॥ २२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिराधामुखाच्छ्रुत्वायज्ञसीताश्चगोपिकाः ॥ एकादशीव्रतंचक्रुर्विधिवत्कृष्णलालसाः ॥ २३ ॥ एकादशीदिनेनापिप्रसन्नःश्रीहरिःस्वयम् ॥ मार्गशीर्षेपूर्णिमायांरासंताभिश्चकारह ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखंडेनारदबहुलाश्वसंवादेयज्ञसीतोपाख्यानेएकादशीमाहात्म्यवर्णनंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ पुलिंदकानांगोपीनांकरिष्येवर्णनंह्यतः ॥ सर्वपापहरंपुण्यमद्भुतंभक्तिवर्द्धनम् ॥ १ ॥ पुलिंदाउद्भटाःकेचिद्विन्ध्याद्रिवनवासिनः ॥ विलुम्पन्तोराजवसुदीनानांनकदाचन ॥२॥ कुपितस्तेषुबलवान्विन्ध्यदेशाधिपोबली ॥ अक्षौहिणीभ्यांतान्सर्वान्पुलिंदान्सरुरोधह ॥ ३ ॥ युयुधुस्तेपिखड्गैश्चकुन्तैःशूलैःपरश्वधैः ॥ शक्त्यर्ष्टिभिर्भुशुंडीभिःशरैःकतिदिनानिच ॥ ४ ॥ पत्रंतेप्रेषयामासुःकंसाययदुभूभृते ॥ कंसप्रणोदितोदैत्यःप्रलम्बोबलवांस्तदा ॥ ५ ॥ योजनद्वयमुच्चांगंकालमेघसमद्युतिम् ॥ किरीटकुण्डलधरंसर्पहारविभूषितम् ॥ ६ ॥ पादयोःशृंखलायुक्तंगदापाणिंकृतांतवत् ॥ ललज्जिह्वंघोररूपंपातयन्तंगिरीन्द्रुमान् ॥ ७ ॥ कम्पयंतंभुवंवेगात्प्रलंबंयुद्धदुर्मदम् ॥ दृष्ट्वाप्रधर्षितोराजासंसैन्योरणमण्डलम् ॥ ८ ॥ त्यक्त्वादुद्रावसहसासिंहंवीक्ष्यगजोयथा ॥ प्रलम्बस्तान्समानीयमथुरामाययौपुनः ॥ ९ ॥ पुलिन्दास्तेपिकंसस्यभृत्यत्वंसमुपागताः ॥ सकुटुम्बाःकामगिरौवासंचक्रुर्नृपेश्वर ॥ १० ॥ तेषांगृहेषुसंजाताःश्रीरामस्यवरात्परात् ॥ पुलिंद्यःकन्यकादिव्यारूपिण्यःश्रीरिवार्चिताः ॥ ११ ॥ तद्दर्शनस्मररुजःपुलिंद्यःप्रेमविह्वलाः ॥ श्रीमत्पादरजोधृत्वाध्यायंत्यस्तमहर्निशम् ॥ १२ ॥ ताश्चापिरासेसंप्राप्ताःश्रीकृष्णंपरमेश्वरम् ॥ परिपूर्णतमंसाक्षाद्गोलोकाधिपतिंप्रभुम् ॥ १३ ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजरजोदेवैःसुदुर्लभम् ॥ अहोभाग्यंपुलिंदीनांतासांप्राप्तंविशेषतः ॥ १४ ॥ याःपारमेष्ठ्यमखिलंनमहेन्द्रधिष्ण्यंनोसार्वभौममनिशंनरसाधिपत्यम् ॥ नोयोगसिद्धिमभितोनपुनर्भवंवावाञ्छन्त्यलंपरमपादरजःसुभक्ताः ॥ १५ ॥ निष्किंचनाःस्वकृतकर्मफलैर्विरागायत्तत्पदंहरिजनामुनयोमहान्तः ॥ भक्ताजुषंतिहरिपादरजःप्रसक्ताअन्येविदंतिनसुखंकिलनैरपेक्ष्यम् ॥ ॥ १६ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेपुलिंदकोपाख्याननामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ अन्यासांचैवगोपीनांवर्णनंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरंपुण्यंहरिभक्तिविवर्द्धनम् ॥ १ ॥ नीतिविन्मार्गदःशुक्लपतङ्गोदिव्यवाहनः ॥ गोपेष्टश्चव्रजेराजञ्जाताःषड्वृषभानवः ॥ २ ॥ तेषांगृहेषुसंजातालक्ष्मीपतिवरात्प्रजाः ॥ रमावैकुण्ठवासिन्यःश्रीसख्योपिसमुद्रजाः ॥ ३ ॥ ऊर्द्ध्ववैकुण्ठवासिन्यस्तदाजनपदाश्रिताः ॥ श्रीलोकाचलवासिन्यःश्रीसख्योपिसमुद्रजाः ॥ ४ ॥ चिन्तयन्त्यः स

दाश्रीमद्गोविन्दचरणांबुजम् ॥ श्रीकृष्णस्यप्रसादार्थंताभिर्माघव्रतंकृतम् ॥ ५ ॥ माघस्यशुक्लपञ्चम्यांवसन्तादौहरिःस्वयम् ॥ तासां प्रेमपरीक्षार्थंकृष्णोवैतद्गृहान्गतः ॥ ६ ॥ व्याघ्रचर्मांबरंबिभ्रज्जटामुकुटमण्डितः ॥ विभूतिधूसरोवेणुंनादयन्मोहयञ्जगत् ॥ ७ ॥ तासां वीथीषुसंप्राप्तंवीक्ष्यगोप्योपिसर्वतः ॥ आययुर्दर्शनंकर्तुंमोहिताःप्रेमविह्वलाः ॥ ८ ॥ अतीवसुन्दरन्दृष्ट्वायोगिनङ्गोपकन्यकाः ॥ ऊचुः परस्परंसर्वाःप्रेमानन्दसमाकुलाः ॥ ९ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ कोयंशिशुर्नन्दसुताकृतिर्वाकस्यापिपुत्रोधनिनोनृपस्य ॥ नारीकुवाग्बाणविभिन्नमर्माजातोविरक्तोगतकृत्यकर्मा ॥ १० ॥ अतीवरम्यःसुकुमारदेहोमनोजवद्विश्वमनोहरोयम् ॥ अहोकथंजीवतिचास्यमातापिताचभार्याभगिनीविनैनम् ॥ ११ ॥ एवन्ताःसर्वतोयूथीभूत्वासर्वाव्रजांगनाः ॥ पप्रच्छुस्तंयोगिवरंविस्मिताःप्रेमविह्वलाः ॥ १२ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ कस्त्वंयोगिन्नामकिन्तेकुत्रवासस्तुतेमुने ॥ कावृत्तिस्तवकासिद्धिर्वदनोवदतांवर ॥ १३ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ योगेश्वरोहंमेवासःसदामानसरोवरे ॥ नाम्नास्वयंप्रकाशोऽहंनिरन्नःस्वबलात्सदा ॥ १४ ॥ सार्थेपरमहंसानांयाम्यहंहेव्रजांगनाः ॥ भूतं भव्यंवर्तमानंवेद्म्यहंदिव्यदर्शनः ॥ १५ ॥ उच्चाटनंमारणञ्चमोहनंस्तंभनंतथा ॥ जानामिमंत्रविद्याभिर्वशीकरणमेवच ॥ १६ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ यदिजानासियोगिंस्त्वंवार्ताकालत्रयोद्भवाम् ॥ किंवर्ततेनोमनसिवदतर्हिमहामते ॥ १७ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ भवतीनांचकर्णांतेकथनीयमिदंवचः ॥ युष्माकमाज्ञयावक्ष्येसर्वेषांशृण्वतामिह ॥ १८ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ सत्यंयोगेश्वरोसि त्वंत्रिकालज्ञोनसंशयः ॥ वशीकरणमंत्रेणसद्यःपठनमात्रतः ॥ १९ ॥ यदिसौत्रिवचायार्तिंचिन्तितोयोस्तितंवैमुने ॥ तदामन्यामहेत्वांवैमन्त्रिणांप्रवरंपरम् ॥ २० ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ दुर्लभोदुर्घटोभावोयुष्माभिर्गदितःस्त्रियः ॥ तथाप्यहंकरिष्यामिवाक्यंनचलतेसताम् ॥ ॥ २१ ॥ निमीलयतनेत्राणिमाशोचंकुरुतस्त्रियः ॥ भविष्यतिनसंदेहोयुष्माकंकार्यमेवच ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथेतिमीलिताक्षीषुगोपीषुभगवान्हरिः ॥ विहायतद्योगिरूपंबभौश्रीनन्दनन्दनः ॥ २३ ॥ नेत्राण्युन्मीलयद्दृशुःसानन्दंनन्दनन्दनम् ॥ विस्मितास्तत्प्रभावज्ञाहर्षितामोहमागताः ॥ २४ ॥ माघमासेमहारासेपुण्येवृन्दावनेवने ॥ ताभिःसार्द्धंहरीरेमेसुरीभिःसुरराडिव ॥ २५ ॥

॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे रमावैकुण्ठश्वेतद्वीपोर्ध्ववैकुण्ठाजितपदश्रीलोकाचलवासिनीश्री सखीनामुपाख्यानंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इदंमयातेकथितंगोपीनांचरितंशुभम् ॥ अन्यासां चैवगोपीनांवर्णनंशृणुमैथिल ॥ १ ॥ वीतिहोत्रोग्निभुक्सांबःश्रीकरोगोपतिःश्रुतः ॥ व्रजेशःपावनःशांतउपनन्दाव्रजेभवाः ॥ २ ॥ धन वंतोरूपवंतःपुत्रवंतोबहुश्रुताः ॥ शीलादिगुणसंपन्नाःसर्वेदानपरायणाः ॥ ३ ॥ तेषांगृहेषुसंजाताःकन्यकादेववाक्यतः ॥ काश्चिद्दि व्याअदिव्याश्चतथात्रिगुणवृत्तयः ॥ ४ ॥ भूमिगोप्यश्चसंजाताःपुण्यैर्नानाविधैःकृतैः ॥ राधिकासहचर्यस्ताःसख्योऽभूवन्विदेहराट् ॥ ॥ ५ ॥ एकदामानिनींराधांताःसर्वाव्रजगोपिकाः ॥ ऊचुर्वीक्ष्यहरिंप्राप्तंहोलिकायामहोत्सवे ॥ ६ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ रंभोरुच न्द्रवदनेमधुमानिनीशेराधेवचःसुललितंललनेशृणुत्वम् ॥ श्रीहोलिकोत्सवविहारमलंविधातुमायातितेपुरवनेव्रजभूषणोऽयम् ॥ ७ ॥ श्रीयौ वनोन्मदविघूर्णितलोचनोसौनीलालकालिकलितांसकपोलगोलः ॥ सत्पीतकंचुकघनांतमशेषमारादाचालयन्ध्वनिमतास्वपदारुणेन ॥ ॥ ८ ॥ बालार्कमौलिविमलांगदहारमुद्यद्विद्युत्क्षिपन्मकरकुण्डलमादधानः ॥ पीतांबरेणजयतिद्युतिमण्डलोसौभूमण्डलेचसधनुष्कघ नोदिविस्थः ॥ ९ ॥ आबीरकुंकुमरसैश्चविलिप्तदेहोहस्ताग्रहीतनवसेचनयंत्रआरात् ॥ प्रेक्षंस्तवाशुसखिवाटमतीवराधेत्वद्रासरंगरसके लिरतःस्थितःसः ॥ १० ॥ निर्गच्छफाल्गुनमिषेणविहायमानंदातव्यमद्यचयशःकिलहोलिकायै ॥ कर्तव्यमाशुनिजमन्दिररंगवारिपा टीरपंकमकरन्दचयंचतूर्णम् ॥ ११ ॥ उत्तिष्ठगच्छसहसानिजमण्डलीभिर्यत्रास्तिसोपिकिलतत्रमहामतेत्वम् ॥ एतादृशोपिसमयोनक दापिलभ्यःप्रक्षालितंकरतलंविदितंप्रवाहे ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथमानवतीराधामानंत्यक्त्वासमुत्थिता ॥ सखीसंघैः परिवृताप्रकर्तुंहोलिकोत्सवम् ॥ १३ ॥ श्रीखंडागुरुकस्तूरीहरिद्राकुंकुमद्रवैः ॥ पूरिताभिर्दृतीभिश्चसंयुक्तास्ताव्रजांगनाः ॥ १४ ॥ रक्त हस्ताःपीतवस्त्राःकूजन्नूपुरमेखलाः ॥ गायंत्योहोलिकागीतीर्गालीभिर्हास्यसंधिभिः ॥ १५ ॥ आबीरारुणचूर्णानांमुष्टिभिस्ताइतस्त तः ॥ कुर्वंत्यश्चारुणांभूमिंदिगंतंचांबरंतथा ॥ १६ ॥ कोटिशःकोटिशस्तत्रस्फुरंत्याबीरमुष्टयः ॥ सुगंधारुणचूर्णानांकोटिशःकोटिश

स्तथा ॥ १७ ॥ सर्वतोजगृहुःकृष्णंकराभ्यांव्रजगोपिकाः ॥ यथामेघंचदामिन्यःसंध्यायांश्रावणस्यच ॥ १८ ॥ तन्मुखंचविलिंपंत्यो थाबीरारुणवृष्टिभिः ॥ कुंकुमाक्तदृतीभिस्तमार्द्रीचक्रुर्विधानतः ॥ १९ ॥ भगवानपितत्रैवयावतीर्व्रजयोषितः ॥ धृत्वारूपाणितावंतिवि जहारनृपेश्वर ॥ २० ॥ राधयाशुशुभेतत्रहोलिकायामहोत्सवे ॥ वर्षासंध्याक्षणेकृष्णःसौदामिन्याघनोयथा ॥ २१ ॥ कृष्णोपितद्धस्त कृताक्तनेत्रोदत्त्वास्वकीयंनवमुत्तरीयम् ॥ ताभ्योययौनन्दगृहंपरेशोदेवेषुवर्षत्सुचपुष्पवर्षम् ॥ २२ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्री माधुर्यखंडेनारदबहुलाश्वसंवादेहोलिकोत्सवेदिव्यत्रिगुणवृत्तिभूमिगोप्युपाख्यानंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथदेवांगनानांचगोपीनांवर्णनंशृणु ॥ चतुःपदार्थदंनृणांभक्तिवर्धनमुत्तमम् ॥ १ ॥ बभूवमालवेदेशेगोपोनन्दो दिवस्पतिः ॥ भार्यासहस्रसंयुक्तोधनवान्नीतिमान्परः ॥ २ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनमथुरायांसमागतः ॥ नन्दराजंव्रजाधीशंश्रुत्वाश्रीगोकुलं ययौ ॥ ३ ॥ मिलित्वागोपराजंसदृष्ट्वावृन्दावनश्रियम् ॥ नन्दराजाज्ञयातत्रवासंचक्रेमहामनाः ॥ ४ ॥ योजनद्वयमाश्रित्यघोषंचक्रेग वांपुनः ॥ मुदंप्रापव्रजेराजञ्ज्ञातिभिःसदिवस्पतिः ॥ ५ ॥ तस्यदेवलवाक्येनसर्वादेवजनस्त्रियः ॥ जाताःकन्यामहादिव्याज्वलद ग्निशिखोपमाः ॥ ६ ॥ श्रीकृष्णंसुन्दरंदृष्ट्वामोहिताःकन्यकाश्चताः ॥ दामोदरस्यप्राप्त्यर्थंचक्रुर्माघव्रतंपरम् ॥ ७ ॥ अर्धोदयेर्केयमुनां नित्यंस्नात्वाव्रजांगनाः ॥ उच्चैर्जगुःकृष्णलीलांप्रेमास्पदसमाकुलाः ॥ ८ ॥ तासांप्रसन्नःश्रीकृष्णोवरंब्रूतेत्युवाचह ॥ ताऊचुस्तंपरं नत्वाकृतांजलिपुटाःशनैः ॥ ९ ॥ गोप्यऊचुः ॥ योगीश्वराणांकिलदुर्लभस्त्वंसर्वेश्वरःकारणकारणोसि ॥ त्वंनेत्रगामीभवतात्सदानोवंशी धरोमन्मथमन्मथांगः ॥ १० ॥ तथास्तुचोक्त्वाहरिरादिदेवस्तासांतुयोदर्शनमाततान ॥ भूयात्सदातेहृदिनेत्रमार्गेतथासआहूतइवाशुचित्ते ॥ ११ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोनान्यएवहि ॥ एककार्यार्थमागत्य कोटिकार्यञ्चकारह ॥१२॥ परिकरीकृतपीतपटंहरिंशिखिकिरी टनतीकृतकन्धरम् ॥ लकुटवेणुकरंचलकुण्डलंपटुतरंनटवेषधरंभजे ॥ १३ ॥ भक्त्यैववश्योहरिरादिदेवःसदाप्रमाणंकिलचात्रगोप्यः ॥ सांख्यंचयोगंनकृतंकदापिप्रेम्णैवयस्यप्रकृतिंगताःस्युः ॥१४॥ इ० श्रीग० मा० ना० ब० सं० देवजनस्त्र्युपाख्यानंनामत्रयोदशोऽध्यायः॥ १३॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ जालन्धरीणांगोपीनांजन्मानिशृणुमैथिल ॥ कर्माणिचमहाराजपापघ्नानिनृणांसदा ॥ १ ॥ राजन्त्सप्तनदीतीरे रंगपत्तनमुत्तमम् ॥ सर्वसम्पद्युतंदीर्घंयोजनद्वयवर्तुलम् ॥ २ ॥ रंगोजिस्तत्रगोपालःपुराधीशोमहाबलः ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ ३ ॥ हस्तिनापुरनाथायधृतराष्ट्रायभूभृते ॥ हैमानामर्बुदशतंवार्षिकंसददौसदा ॥ ४ ॥ एकदातत्रवर्षांतेव्यतीतेकिलमैथिल ॥ वार्षिकंतुकरंराज्ञेनददौसमदोत्कटः ॥ ५ ॥ मिलनार्थंनचायातेरंगोजौगोपनायके ॥ वीरादशसहस्राणिधृतराष्ट्रप्रणोदिताः ॥ ६ ॥ बद्ध्वातंदामभिर्गोपमाजग्मुस्तेगजाह्वयम् ॥ कतिवर्षाणिरंगोजिःकारागारेस्थितोऽभवत् ॥ ७ ॥ सन्निरुद्धस्ताडितोपिलोभीभीरुर्नचाभवत् ॥ नददौसधनंकिंचिद्धृतराष्ट्रायभूभृते ॥ ८ ॥ कारागारान्महाभीमात्कदाचित्सपलायितः ॥ रात्रौरंगपुरंप्रागाद्रंगोजिर्गोपनायकः ॥ ९ ॥ पुनस्तंहिसमाहर्तुंधृतराष्ट्रप्रणोदितम् ॥ अक्षौहिणीत्रयंराजन्समर्थबलवाहनम् ॥ १० ॥ तेनसार्द्धंसबाणौघैस्तीक्ष्णधारैःस्फुरत्प्रभैः ॥ युयुधेदंशितोयुद्धेधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ११ ॥ शत्रुभिश्छिन्नकवचश्छिन्नधन्वाहतस्वकः ॥ पुरमेत्यमृधंचक्रे रंगोजिःकतिभिर्दिनैः ॥ १२ ॥ अनाथःशरणंचेच्छन्कंसाययदुभूभृते ॥ दूतंस्वंप्रेषयामासरंगोजिर्भयपीडितः ॥ १३ ॥ दूतस्तुमथुरामेत्यसभांगत्वानताननः ॥ कृतांजलिश्चौग्रसेनिंनत्वाप्राहगिरार्द्रया ॥ १४ ॥ रंगोजिनामानृपरंगपत्तनेगोपोस्तिनीतिज्ञवरःपुराधिपः ॥ स्वशत्रुसंरुद्धपुरोमहाधिभृदलब्धनाथःशरणंगतस्तव ॥ १५ ॥ त्वंदीनदुःखार्तिहरोमहीतलेभौमादिसंगीतगुणोमहाबलः ॥ सुरासुरानुद्भटभूमिपालकान्विजित्ययुद्धेसुरराडिवस्थितः ॥ १६ ॥ चंद्रंचकोरश्चरविंकुशेशयंयथाशरच्छीकरमेवचातकः ॥ क्षुधातुरोन्नंच जलंतृषातुरःस्मरत्यसौशत्रुभयेतथात्वाम् ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंश्रुत्वावचस्तस्यकंसोवैदीनवत्सलः ॥ दैत्यकोटिसमायुक्तोमनोगंतुंसमादधे ॥ १८ ॥ गोमूत्रचयसिन्दूरकस्तूरीपत्रभृन्मुखम् ॥ विंध्याद्रिसदृशंश्यामंमदनिर्झरसंयुतम् ॥ १९ ॥ पादेचशृंखलाजालंनदंतंघनवद्भृशम् ॥ द्विपंकुवलयापीडंसमारुह्यमदोत्कटः ॥ २० ॥ चाणूरमुष्टिकाद्यैश्चकेशिव्योमवृषासुरैः ॥ सहसादंशितःकंसःप्रययौरंगपत्तनम् ॥ २१ ॥ यदूनांचकुरूणांचबलयोस्तुपरस्परम् ॥ बाणैःखड्गैस्त्रिशूलैश्चघोरंयुद्धंबभूवह ॥ २२ ॥ बाणान्धका

36

रेसंजातेकंसोनीत्वामहागदाम् ॥ विवेशकुरुसेनासुवनेवैश्वानरोयथा ॥ २३ ॥ कांश्चिद्वीरान्सकवचान्गदयावज्रकल्पया ॥ पातया
मासभूपृष्ठेवज्रेणेंद्रोयथागिरीन् ॥ २४ ॥ रथान्ममर्दपादाभ्यांपार्ष्णिघातेनघोटकान् ॥ गजेगजंताडयित्वागजान्प्रोन्नीयचांघ्रिषु ॥
॥ २५ ॥ स्कन्धयोःकक्षयोर्धृत्वासनीडान्रत्नकम्बलान् ॥ कांश्चिद्बलाद्भ्रामयित्वाचिक्षेपगगनेबली ॥ २६ ॥ गजान्छुण्डासुचो
न्नीयलोलघण्टासमावृतान् ॥ चिक्षेपसंमुखेराजन्मृधेव्योमासुरोबली ॥ २७ ॥ रथान्गृहीत्वासाश्वांश्चशृङ्गाभ्यांभ्रामयन्मुहुः ॥ चि
क्षेपदिक्षुबलवान्दैत्योदुष्टोवृषासुरः ॥ २८ ॥ बलात्पश्चिमपादाभ्यांवीरानश्वानितस्ततः ॥ पातयामासराजेन्द्रकेशीदैत्याधिपोबली ॥
॥ २९ ॥ एवंभयंकरंयुद्धंदृष्ट्वावैकुरुसैनिकाः ॥ शेषाभयातुरावीराजग्मुस्तेपिदिशोदश ॥ ३० ॥ रंगोजिंसकुटुम्बन्तंनीत्वाकंसोथदै
त्यराट् ॥ मथुरांप्रययौवीरोनादयन्दुन्दुभीञ्छनैः ॥ ३१ ॥ श्रुत्वापराजयंस्वस्यकौरवाःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ दैत्यानांसमयन्दृष्ट्वासर्वे
वैमौनमास्थिताः ॥ ३२ ॥ पुरंबर्हिषदंनामव्रजसीम्नि मनोहरम् ॥ रंगोजयेददौकंसोदैत्यानामधिपोबली ॥ ३३ ॥ वासंचकारतत्रैवरंगो
जिर्गोपनायकः ॥ बभूवुस्तस्यभार्यासुजालंधर्योहरेर्वरात् ॥ ३४ ॥ परिणीतागोपजनैरूपयौवनभूषिताः ॥ जारधर्मेणसुस्नेहंश्रीकृष्णेताः
प्रचक्रिरे ॥ ३५ ॥ चैत्रमासेमहारासेताभिःसाकंहरिःस्वयम् ॥ पुण्येवृन्दावनेरम्येरेमेवृन्दावनेश्वरः ॥ ३६ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसं
हितायांश्रीमाधुर्यखंडे श्रीनारदबहुलाश्वसंवादेजालंधर्य्युपाख्यानंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ व्रजेशोणपुराधीशोगोपोनन्दोधनीमहान् ॥ भार्यापंचसहस्राणिबभूवुस्तस्यमैथिल ॥ १ ॥ जातामत्स्यवरा
त्तास्तुसमुद्रेगोपकन्यकाः ॥ तथान्याश्चात्रिवाचापिपृथिव्यादोहनान्नृप ॥ २ ॥ बर्हिष्मतीपुरंध्योयाजाताजातिस्मराःपराः ॥ तथान्या
प्सरसोभूवन्वरान्नारायणस्यच ॥ ३ ॥ तथासुतलवासिन्योवामनस्यवरात्स्त्रियः ॥ तथानागेन्द्रकन्याश्चजाताःशेषवरात्परात् ॥ ४ ॥
ताभ्योदुर्वाससादत्तंकृष्णापंचांगमद्भुतम् ॥ तेनसंपूज्ययमुनांवव्रिरेश्रीपतिंवरम् ॥ ५ ॥ एकदाश्रीहरिस्ताभिर्वृन्दारण्येमनोहरे ॥ य
मुनानिकटेदिव्येपुंस्कोकिलमधुव्रते ॥ ६ ॥ मधुपध्वनिसंयुक्तेकूजत्कोकिलसारसे ॥ मधुमासेमन्दवायौवसन्तलतिकावृते ॥ ७ ॥ दो

लोत्सवंसमारेभेहरिर्मदनमोहनः ॥ कदम्बवृक्षेरहसिकल्पवृक्षमनोहरे ॥ ८ ॥ कालिन्दीजलकल्लोलकोलाहलसमाकुले ॥ तद्दोलाखेल
नंचक्रुस्तागोप्यःप्रेमविह्वलाः ॥ ९ ॥ राधयाकीर्तिसुतयाचन्द्रकोटिप्रकाशया ॥ रेजेवृन्दावनेकृष्णोयथारत्यारतीश्वरः ॥ १० ॥ ए
वंप्राप्ताश्चयाःसर्वाःश्रीकृष्णंनन्दनन्दनम् ॥ परिपूर्णतमंसाक्षात्तासांकिंवर्ण्यतेतपः ॥ ११ ॥ नागेन्द्रकन्यकाःसर्वाश्चैत्रमासेमनोहरे ॥ ब
लभद्रंहरिंप्राप्ताःकृष्णातीरेतुताःशुभाः ॥ १२ ॥ इदंमयातेकथितंगोपीनांचरितंशुभम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
॥ १३ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ यमुनायाश्चपंचांगंदत्तंदुर्वाससामुने ॥ गोपीभ्योयेनगोविन्दःप्राप्तस्तद्ब्रूहिमांप्रभो ॥ १४ ॥ श्री
नारदउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापहानिःपराभवेत् ॥ १५ ॥ अयोध्याधिपतिःश्रीमान्मान्धा
ताराजसत्तमः ॥ मृगयांविचरन्प्राप्तःसौभरेराश्रमंशुभम् ॥ १६ ॥ वृन्दावनेस्थितंसाक्षात्कृष्णातीरेमनोहरे ॥ नत्वाजामातरंराजासौ
भरिंप्राहमानदः ॥ १७ ॥ ॥ मान्धातोवाच ॥ ॥ भगवन्त्सर्ववित्साक्षात्त्वंपरावरवित्तमः ॥ लोकानांतमसोंधानांदिव्यसूर्यइवापरः ॥
॥ १८ ॥ इहलोकेभवेद्राज्यंसर्वसिद्धिसमन्वितम् ॥ अमुत्रकृष्णसारूप्यंयेनस्यात्तद्वदाशुमे ॥ १९ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ यमुनाया
श्चपंचांगंवदिष्यामितवाग्रतः ॥ सर्वसिद्धिकरंशश्वत्कृष्णसारूप्यकारणम् ॥ २० ॥ यावत्सूर्यउदेतिस्मयावच्चप्रतितिष्ठति ॥ तावद्रा
ज्यप्रदंचात्रश्रीकृष्णवशकारकम् ॥ २१ ॥ कवचंचस्तवंनाम्नांसहस्रंपटलंतथा ॥ पद्धतिंसूर्यवंशेन्द्रपंचांगानिविदुर्बुधाः ॥ २२ ॥ इतिश्री
मद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डे श्रीनारदबहुलाश्वसंवादेश्रीसौभरिमान्धातृसंवादेबर्हिष्मतीपुरंध्य्प्सरःसुतलवासिनीनागेन्द्रकन्योपा
ख्यानंनामपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ मान्धातोवाच ॥ ॥ यमुनायाःकृष्णराज्ञ्याःकवचंसर्वतोऽमलम् ॥ देहिमह्यंमहा
भागधारयिष्याम्यहंसदा ॥ १ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ यमुनायाश्चकवचंसर्वरक्षाकरंनृणाम् ॥ चतुःपदार्थदंसाक्षाच्छृणुराजन्महामते ॥
॥ २ ॥ कृष्णांचतुर्भुजांश्यामांपुंडरीकदलेक्षणाम् ॥ रथस्थांसुन्दरींध्यात्वाधारयेत्कवचंततः ॥ ३ ॥ स्नातःपूर्वमुखोमौनीकृतसंध्यः
कुशासने ॥ कुशैर्बद्धशिखोविप्रःपठेद्वैस्वस्तिकासनः ॥ ४ ॥ यमुनामेशिरःपातुकृष्णानेत्रद्वयंसदा ॥ श्यामाभ्रूभंगदेशंचनासिकांनाक

वासिनी ॥ ५ ॥ कपोलौपातुमेसाक्षात्परमानन्दरूपिणी ॥ कृष्णवामांससंभूतापातुकर्णद्वयंमम ॥ ६ ॥ अधरौपातुकालिन्दीचिबुकं सूर्यकन्यका ॥ यमस्वसाकन्धरंचहृदयंमेमहानदी ॥ ७ ॥ कृष्णप्रियापातुपृष्ठिंतटिनीमेभुजद्वयम् ॥ श्रोणीतटंचसुश्रोणीकटिंमेचारुदर्शना ॥ ८ ॥ ऊरुद्वयतुरंभोरूर्जानुनीअधिमेदिनी ॥ गुल्फौरासेश्वरीपातुपादौपापापहारिणी ॥ ९ ॥ अंतर्बहिरधश्चोर्ध्वंदिशासुविदिशासुच ॥ समंतात्पातुजगतःपरिपूर्णतमप्रिया ॥ १० ॥ इदंश्रीयमुनायाश्चकवचंपरमाद्भुतम् ॥ दशवारंपठेद्भक्त्यानिर्धनोधनवान्भवेत् ॥ ॥ ११ ॥ त्रिभिर्मासैःपठेद्धीमान्ब्रह्मचारीमिताशनः ॥ सर्वराज्याधिपत्यंचप्राप्यतेनात्रसंशयः ॥ १२ ॥ दशोत्तरशतंनित्यंत्रिमासावधिभक्तितः ॥ यःपठेत्प्रयतोभूत्वातस्यकिंकिंनजायते ॥ १३ ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायसर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ अंतेव्रजेत्परंधामगोलोकंयोगिदुर्लभम् ॥ १४ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेश्रीसौभरिमान्धातृसंवादेश्रीयमुनाकवचंनामषोडशोऽध्यायः ॥१६॥

॥ मान्धातोवाच ॥ ॥ यमुनायाःस्तवंदिव्यंसर्वसिद्धिकरंपरम् ॥ सौभरेमुनिशार्दूलवदमांकृपयात्वरम् ॥ १ ॥ श्रीसौभरिरुवाच ॥ ॥ मार्तंडकन्यकायास्तुस्तवंशृणुमहामते ॥ सर्वसिद्धिकरंभूमौचातुर्वर्ग्यफलप्रदम् ॥ २ ॥ कृष्णवामांसभूतायैकृष्णायैसततंनमः ॥ नमःश्रीकृष्णरूपिण्यैकृष्णेतुभ्यंनमोनमः ॥ ३ ॥ यःपापपंकांबुकलंककुत्सितःकामीकुधीःसत्सुकलिंकरोतिहि ॥ वृन्दावनंधामददातितस्मैनदन्मिलिन्दादिकलिन्दनन्दिनी ॥ ४ ॥ कृष्णेसाक्षात्कृष्णरूपात्वमेववेगावर्तैर्वर्ततेमत्स्यरूपी ॥ ऊर्मावूर्मौकूर्मरूपीसदातेबिंदौबिंदौभातिगोविंददेवः ॥ ५ ॥ वन्देलीलावतींत्वांसघनघननिभांकृष्णवामांसभूतांवेगंवैवैरजाख्यंसकलजलचयंखंडयन्तींबलात्स्वात् ॥ छित्त्वाब्रह्माण्डमारात्सुरनगरनगान्गंडशैलादिदुर्गान्भित्त्वाभूखंडमध्येतटिनिधृतवतीमूर्मिमालांप्रयांतीम् ॥ ६ ॥ दिव्यंकौनामधेयंश्रुतमथयमुनेदंडयत्यद्रितुल्यंपापव्यूहंत्वखण्डंवसतुममगिरांमंडलेनुक्षणंतत् ॥ दंडचांश्चाकार्यदण्व्यान्सकृदपिवचसाखण्डितंयद्बहीतंभ्रातुर्मार्तंडसूनोरटतिपुरिहृढस्तेप्रचण्डोतिदण्डः ॥ ७ ॥ रज्जुर्वाविषयांधकूपतरणेपापाखुदर्वीकरीवेण्युष्णिकचविराजमूर्तिशिरसोमालास्तिवासुन्दरी ॥ धन्यंभाग्यमतःपरंभुविनृणांयत्रादिकृद्दुर्लभागोलोकेप्यतिदुर्लभातिसुभगाभात्यद्वितीयानदी ॥ ८ ॥ गोपीगोकुलगोप

केलिकलितेकालिन्दिकृष्णप्रभेत्वत्कूलेजललोलगोलविचलत्कल्लोलकोलाहलः ॥ त्वत्कांतारकुतूहलालिकुलकृज्झंकारकेकाकुलःकूज
त्कोकिलसंकुलोव्रजलतालंकारभृत्पातुमाम् ॥ ९ ॥ भवंतिजिह्वास्तनुरोमतुल्यागिरोयदाभूसिकताइवासु ॥ तदप्यलंयातिनतेगुणां
तंसंतोमहान्तःकिलशेषतुल्याः ॥ १० ॥ कलिन्दगिरिनन्दिनीस्तवउषस्ययंवापरःश्रुतश्चयदिपाठितोभुवितनोतिसन्मंगलम् ॥ जनो
पियदिधारयेत्किलपठेच्चयोनित्यशः सयातिपरमंपदंनिजनिकुंजलीलावृतम् ॥ ११ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमाधुर्यखंडे
श्रीसौभरिमान्धातृसंवादेश्रीयमुनास्तवोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ मान्धातोवाच ॥ ॥ कृष्णायाःपटलंपुण्यं
कामदंपद्धतिंयथा ॥ वदमांमुनिशार्दूलत्वंसाक्षाज्ज्ञानशेवधिः ॥ १ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ पटलंपद्धतिंवक्ष्येयमुनायामहामते ॥
कृत्वाश्रुत्वाथजप्त्वावाजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ २ ॥ प्रणवंपूर्वमुद्धृत्यमायाबीजंततःपरम् ॥ रमाबीजंततःकृत्वाकामबीजंविधानतः ॥ ३ ॥
कालिन्दीतिचतुर्थ्यंतंदेवींपदमतःपरम् ॥ नमःपश्चात्संविधार्यजपेन्मंत्रमिमंनरः ॥ ४ ॥ जप्त्वैकादशलक्षाणिमंत्रसिद्धिर्भवेद्भुवि ॥ ज
नैःप्रार्थ्याश्चयेकामाःसर्वेप्राप्याःस्वतश्चते ॥ ५ ॥ विधायषोडशदलंपद्मंसिंहासनेशुभे ॥ कर्णिकायांचकालिन्दींन्यसेच्छ्रीकृष्णसं
युताम् ॥ ६ ॥ जाह्नवींविरजांकृष्णांचन्द्रभागांसरस्वतीम् ॥ गोमतींकौशिकींवेणींसिंधुगोदावरींतथा ॥ ७ ॥ वेदस्मृतिंवेत्रवतींशतद्रूंशर
यूंतथा ॥ पूजयेन्मानवश्रेष्ठऋषिकुल्यांककुद्मतीम् ॥ ८ ॥ पृथक्पृथक्कृतद्दलेषुनामोच्चार्य्यविधानतः ॥ वृन्दावनंगोवर्द्धनंवृन्दांचतुल
सींतथा ॥ ९ ॥ चतुर्दिक्षुविधायाशुपूजयेन्नामभिःपृथक् ॥ १० ॥ ॐनमोभगवत्यैकलिन्दनंदिन्यैसूर्यकन्यकायैयमभगिन्यैश्रीकृष्ण
प्रियायैयूथीभूतायैस्वाहा ॥ अनेनमंत्रेणावाहनादिषोडशोपचारान्समाहितउपाहरेत् ॥ इत्येवंपटलंविद्धितुभ्यंवक्ष्यामिपद्धतिम् ॥ या
वत्सम्पूर्णतांयातिपुरश्चरणमेवहि ॥ ११ ॥ तावद्भवेद्ब्रह्मचारीजपेन्मौनव्रतीद्विजः ॥ यवभोजीभूमिशायीपत्रभुक्जितमानसः ॥ १२ ॥
कामंक्रोधंतथालोभंमोहंद्वेषंविसृज्यसः ॥ भक्त्यापरमयाराजन्वर्तमानस्तुदेशिकः ॥ १३ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तउत्थायध्यात्वादेवींकलिंदजाम् ॥
अरुणोदयवेलायांनद्यांस्नानंसमाचरेत् ॥ १४ ॥ मध्याह्नेचापिसंध्यायांसंध्यावंदनतत्परः ॥ समाप्तेनियमेराजन्कालिन्दीतीरमास्थि

तः ॥ १५ ॥ दशलक्षंब्राह्मणानांसपुत्राणांमहात्मनाम् ॥ पूजयित्वागन्धपुष्पैर्दत्त्वातेभ्यःसुभोजनम् ॥ १६ ॥ वस्त्रभूषणसौवर्णपात्राणिप्रस्फुरंतिच ॥ दक्षिणाश्चशुभादद्यात्ततःसिद्धिर्भवेत्खलु ॥ १७ ॥ इतितेपद्धतिःप्रोक्तामयाराजन्महामते ॥ कुरुत्वंनियमंसर्वंकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमाधुर्यखण्डेसौभरिमान्धातृसंवादे पटलपद्धतिवर्णनंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

॥ मान्धातोवाच ॥ ॥ नाम्नांसहस्रंकृष्णायाःसर्वसिद्धिकरम्परम् ॥ वदमांमुनिशार्दूलत्वंसर्वज्ञोनिरामयः ॥ १ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ नाम्नांसहस्रंकालिन्द्यामान्धातस्तेवदाम्यहम् ॥ सर्वसिद्धिकरंदिव्यंश्रीकृष्णवशकारकम् ॥ २ ॥ ॐ अस्यश्रीकालिन्दीसहस्रनामस्तोत्रमन्त्रस्य ॥ ॥ सौभरिर्ऋषिः ॥ ॥ श्रीयमुनादेवता ॥ ॥ अनुष्टुप्छन्दः ॥ ॥ मायाबीजमितिकीलकम् ॥ ॥ रमाबीजमितिशक्तिः ॥ ॥ श्रीकलिन्दनन्दिनीप्रसादसिद्ध्यर्थेजपेविनियोगः ॥ अथध्यानम् ॥ ॥ श्यामामम्भोजनेत्रांसघनघनरुचिंरत्नमंजीरकूजत्कांचीकेयूरयुक्तांकनकमणिमयेबिभ्रतींकुण्डलेद्वे ॥ भ्राजच्छ्रीनीलवस्त्रांस्फुरदमलचलद्धारभारांमनोज्ञांध्यायेमार्तण्डपुत्रींतनुकिरणचयोद्दीप्तदीपाभिरामाम् ॥ ३ ॥ ॥ इतिध्यानम् ॥ ॥ ॐकालिन्दीयमुनाकृष्णाकृष्णरूपासनातनी ॥ कृष्णवामांससंभूतापरमानन्दरूपिणी ॥ ४ ॥ गोलोकवासिनीश्यामावृन्दावनविनोदिनी ॥ राधासखीरासलीलारासमण्डलमण्डिता ॥ ५ ॥ निकुंजमाधवीवल्लीरंगवल्लीमनोहरा ॥ श्रीरासमण्डलीभूतायूथीभूताहरिप्रिया ॥ ६ ॥ गोलोकतटिनीदिव्यानिकुंजतलवासिनी ॥ दीर्घोर्मिवेगगंभीरापुष्पपल्लववाहिनी ॥ ७ ॥ घनश्यामामेघमालाबलाकापद्ममालिनी ॥ परिपूर्णतमापूर्णापूर्णब्रह्मप्रियापरा ॥ ८ ॥ महावेगवतीसाक्षान्निकुंजद्वारनिर्गता ॥ महानदीमन्दगतिर्विरजावेगभेदिनी ॥ ९ ॥ अनेकब्रह्माण्डगताब्रह्मद्रवसमाकुला ॥ गङ्गामिश्रानिर्जलाभानिर्मलासरितांवरा ॥ १० ॥ रत्नबद्धोभयतटीहंसपद्मादिसंकुला ॥ नदीनिर्मलपानीयासर्वब्रह्माण्डपावनी ॥ ११ ॥ वैकुण्ठपरिखीभूतापरिखापापहारिणी ॥ ब्रह्मलोकागताब्राह्मीस्वर्गास्वर्गनिवासिनी ॥ १२ ॥ उल्लसन्तीप्रोत्पतंतीमेरुमालामहोज्ज्वला ॥ श्रीगङ्गांभःशिखरिणीगण्डशैलविभेदिनी ॥ १३ ॥ देशान्पुनन्तीगच्छन्तीवहंतीभूमिमध्यगा ॥ मार्तण्डतनुजापुण्याकलिन्दगिरिनन्दिनी ॥ १४ ॥ यमस्वसाम

न्दहासासुद्विजारचिताम्बरा ॥ नीलाम्बरापद्ममुखीचरन्तीचारुदर्शना ॥ १५ ॥ रम्भोरूःपद्मनयनामाधवीप्रमदोत्तमा ॥ तपश्चरन्ती सुश्रोणीकूजन्नूपुरमेखला ॥ १६ ॥ जलस्थिताश्यामलांगीखाण्डवाभाविहारिणी ॥ गाण्डीविभाषिणीवन्याश्रीकृष्णंवरमिच्छती ॥ १७ ॥ द्वारकागमनाराज्ञीपट्टराज्ञीपरङ्गता ॥ महाराज्ञीरत्नभूषागोमतीतीरचारिणी ॥ १८ ॥ स्वकीयास्वसुखास्वार्थास्वीयकार्यार्थसाधिनी ॥ नवलांगाबलामुग्धावरांगावामलोचना ॥ १९ ॥ अज्ञातयौवनादीनाप्रभाकान्तिर्द्युतिश्छविः ॥ सोमाभापरमाकीर्तिःकुशलाज्ञातयौवना ॥ २० ॥ नवोढामध्यगामध्याप्रौढिःप्रौढाप्रगल्भका ॥ धीराऽधीराधैर्य्यधराज्येष्ठाश्रेष्ठाकुलांगना ॥ २१ ॥ क्षणप्रभाचञ्चलार्चा विद्युत्सौदामिनीतडित् ॥ स्वाधीनपतिकालक्ष्मीःपुष्टास्वाधीनभर्तृका ॥ २२ ॥ कलहान्तरिताभीरुरिच्छाप्रोत्कंठिताकुला ॥ कशिपुस्थादिव्यशय्यागोविन्दहृतमानसा ॥ २३ ॥ खण्डिताखण्डशोभाढ्याविप्रलब्धाभिसारिका ॥ विरहार्ताविरहिणीनारीप्रोषितभर्तृका ॥ २४ ॥ मानिनीमानदाप्राज्ञामन्दारवनवासिनी ॥ झङ्कारिणीझणत्कारीरणन्मंजीरनूपुरा ॥ २५ ॥ मेखलामेखलाकांचीश्रीकाञ्चीकाञ्चनामयी ॥ कंचुकीकंचुकमणिःश्रीकंठाढ्यामहामणिः ॥ २६ ॥ श्रीहारिणापद्महारामुक्तामुक्ताफलार्चिता ॥ रत्नकंकणकेयूरास्फुरदंगुलिभूषणा ॥ २७ ॥ दर्पणादर्पणीभूतादुष्टदर्पविनाशिनी ॥ कंबुग्रीवाकंबुधराग्रैवेयकविराजिता ॥२८॥ ताटंकिनीदंतधराहेमकुंडलमण्डिता ॥ शिखाभूषाभालपुष्पानासामौक्तिकशोभिता ॥ २९ ॥ मणिभूमिगतादेवीरैवताद्रिविहारिणी ॥ वृन्दावनगतावृन्दावृन्दारण्यनिवासिनी ॥३०॥ वृन्दावनलतामाध्वीवृन्दारण्यविभूषणा ॥ सौंदर्यलहरीलक्ष्मीर्मथुरातीर्थवासिनी ॥ ३१ ॥ विश्रांतवासिनीकाम्यारम्यागोकुलवासिनी ॥ रमणस्थलशोभाढ्यामहावनमहानदी॥३२॥ प्रणताप्रोन्नतापुष्टाभारतीभरतार्चिता ॥ तीर्थराजगतिर्गोत्रागंगासागरसंगमा ॥३३॥ सप्ताब्धिभेदिनीलोलासप्तद्वीपगताबलात् ॥ लुठंतीशैलभिद्यंतीस्फुरंतीवेगवत्तरा ॥३४॥ कांचनीकांचनीभूमिःकांचनीभूमिभाविता ॥ लोकदृष्टिर्लोकलीलालोकालोकाचलार्चिता ॥ ३५ ॥ शैलोद्गतास्वर्गगतास्वर्गार्चास्वर्गपूजिता ॥ वृन्दावनवनाध्यक्षारक्षाकक्षातटीपटी ॥ ३६ ॥ असिकुण्डगताकच्छास्वच्छन्दोच्छलितादिजा ॥ कुहरस्थारयप्रस्थाप्रस्थाशांततरातुरा ॥ ३७ ॥ अंबुच्छटासीकरा

भादर्दुरादर्दुरीधरा ॥ पापांकुशापापासिंहीपापद्रुमकुठारिणी ॥ ३८ ॥ पुण्यसंघापुण्यकीर्तिःपुण्यदापुण्यवर्द्धिनी ॥ मधोर्वननदीमुख्यातु लातालवनस्थिता ॥ ३९ ॥ कुमुद्वननदीकुब्जाकुमुदांभोजवर्द्धिनी ॥ प्लवरूपावेगवतीसिंहसर्पादिवाहिनी ॥ ४० ॥ बहुलीबहुदाबह्वीबहुलावनवन्दिता ॥ राधाकुण्डकलाराध्याकृष्णकुण्डजलाश्रिता ॥ ४१ ॥ ललिताकुण्डगाघंटाविशाखाकुण्डमण्डिता ॥ गोविन्दकुण्डनिलयागोपकुण्डतरंगिणी ॥४२॥ श्रीगंगामानसीगंगाकुसुमांबरभाविनी ॥ गोवर्द्धनीगोधनाढ्यामयूरीवरवर्णिनी ॥४३॥ सारसीनीलकंठाभाकूजत्कोकिलपोतकी ॥ गिरिराजप्रभूर्भूरिरातपत्रातपत्रिणी ॥४४॥ गोवर्द्धनांकागोदंतीदिव्यौषधिनिधिःश्रुतिः ॥ पारदीपारदमयीनारदीशारदीभृतिः ॥ ४५ ॥ श्रीकृष्णचरणांकस्थाकामाकामवनांचिता ॥ कामाटवीनन्दिनीचनन्दग्रामममहीधरा ॥ ४६ ॥ बृहत्सानुद्युतिःप्रोतानन्दीश्वरसमन्विता ॥ काकलीकोकिलमयीभांडारकुशकौशला ॥ ४७ ॥ लोहार्गलप्रदाकाराकाश्मीरवसनावृता ॥ बर्हिषदीशोणपुरीशूरक्षेत्रपुराधिका ॥ ४८ ॥ नानाभरणशोभाढ्यानानावर्णसमन्विता ॥ नानानारीकदंबाढ्यानानावस्त्रविराजिता ॥ ४९ ॥ नानालोकगतावर्चिर्नानाजलसमन्विता ॥ स्त्रीरत्नंरत्ननिलयाललनारत्नरंजिनी ॥ ५० ॥ रंगिणीरंगभूमाढ्यारंगारंगमहीरुहा ॥ राजविद्याराजगुह्याजगत्कीर्त्तिर्घनाघना ॥ ५१ ॥ विलोलघंटाकृष्णांगाकृष्णदेहसमुद्भवा ॥ नीलपंकजवर्णाभानीलपंकजहारिणी ॥ ५२ ॥ नीलाभानीलपद्माढ्यानीलांभोरुहवासिनी ॥ नागवल्लीनागपुरीनागवल्लीदलार्चिता ॥ ५३ ॥ तांबूलचर्चिताचर्चामकरन्दमनोहरा ॥ सकेसराकेसरिणीकेशपाशाभिशोभिता ॥ ५४ ॥ कज्जलाभाकज्जलाक्ताकज्जलीकलितांजना ॥ अलक्तचरणाताम्रालालाताम्रीकृतांबरा ॥ ५५ ॥ सिन्दूरितालिप्तवाणीसुश्रीःश्रीखंडमंडिता ॥ पाटीरपंकवसनाजटामांसीरुचाम्बरा ॥ ५६ ॥ आगर्य्यगुरुगन्धाक्तातगराश्रितमारुता ॥ सुगन्धितैलरुचिराकुन्तलालिःसुकुन्तला ॥ ५७ ॥ शकुन्तलाऽपांसुलाचपातिव्रत्यपरायणा ॥ सूर्यकोटिप्रभासूर्यकन्यासूर्यसमुद्भवा ॥ ५८ ॥ कोटिसूर्य्यप्रतीकाशासूर्यजासूर्यनंदिनी ॥ संज्ञासंज्ञासुतास्वेच्छासंज्ञामोदप्रदायिनी ॥ ५९ ॥ संज्ञापुत्रीस्फुरच्छायातपन्तीतापकारिणी ॥ सावर्ण्यानुभवावेदीवडवासौख्यदायिनी ॥ ६० ॥ शनैश्चरानुजाकीलाचन्द्रवंशविवर्द्धिनी ॥

चन्द्रवंशवधूश्चन्द्राचन्द्रावलिसहायिनी ॥ ६१ ॥ चन्द्रावतीचन्द्रलेखाचंद्रकांतानुगांशुका ॥ भैरवीपिंगलाशंकीलीलावत्यागरीमयी ॥ ॥ ६२ ॥ धनश्रीर्देवगांधारीस्वर्मणिर्गुणवर्द्धिनी ॥ व्रजमल्लार्यंधकारीविचित्राजयकारिणी ॥ ६३ ॥ गांधारीमंजरीटोडीगुर्ज्जर्य्यासाव रीजया ॥ कर्णाटीरागिणीगौडीवैराटीगौरवाटिका ॥ ६४ ॥ चतुश्चन्द्रकलाहेरीतैलंगीविजयावती ॥ तालीतालस्वरागानक्रियामात्र प्रकाशिनी ॥ ६५ ॥ वैशाखीचंचलाचारुर्मांचारीघूंघटीघटा ॥ वैरागरीसोरठीशाकैदारीजलधारिका ॥ ६६ ॥ कामाकरश्रीकल्या णगौडकल्याणमिश्रिता ॥ रामसंजीविनीहेलामन्दारीकामरूपिणी ॥ ६७ ॥ सारंगीमारुतीहोढासागरीकामवादिनी ॥ वैभासीमं गलाचान्द्रीरासमंडलमंडना ॥ ६८ ॥ कामधेनुःकामलताकामदाकमनीयका ॥ कल्पवृक्षस्थलीस्थूलाक्षुधासौधनिवासिनी ॥ ६९ ॥ गोलोकवासिनीसुभ्रूर्यष्टिभृद्द्वारपालिका ॥ शृंगारप्रकराशृंगास्वच्छाशय्योपकारिका ॥ ७० ॥ पार्षदासुमुखीसेव्याश्रीवृन्दावनपालिका ॥ निकुंजभृत्कुंजपुंजागुंजाभरणभूषिता ॥ ७१ ॥ निकुंजवासिनीप्रोष्यागोवर्द्धनतटीभवा ॥ विशाखाललितारामानीरुजामधुमाधवी ॥ ॥ ७२ ॥ एकानेकसखीशुक्लासखीमध्यामहामनाः ॥ श्रुतिरूपाऋषिरूपामैथिलाःकौशलाःस्त्रियः ॥ ७३ ॥ अयोध्यापुरवासिन्यो यज्ञसीताःपुलिंदकाः ॥ रमावैकुण्ठवासिन्यःश्वेतद्वीपसखीजनाः ॥ ७४ ॥ ऊर्ध्ववैकुंठवासिन्योदिव्याजितपदाश्रिताः ॥ श्रीलोका चलवासिन्यः श्रीसख्यःसागरोद्भवाः ॥ ७५ ॥ दिव्याअदिव्यादिव्यांगाव्यातास्त्रिगुणवृत्तयः ॥ भूमिगोप्योदेवनार्योलताऔषधिवीरुधः ॥ ॥ ७६ ॥ जालंधर्य्यःसिन्धुसुताःपृथुबर्हिष्मतीभवाः ॥ दिव्यांबराअप्सरसःसौतलानागकन्यकाः ॥ ७७ ॥ परंधामपरंब्रह्मपौरुषाप्र कृतिःपरा ॥ तटस्थागुणभूर्गीतागुणागुणमयीगुणा ॥ ७८ ॥ सिद्धनासदसन्मालादृष्टिर्दृश्यागुणाकरी ॥ महत्तत्त्वमहंकारोमनोबुद्धिः प्रचेतना ॥ ७९ ॥ चेतोवृत्तिःस्वान्तरात्माचतुर्द्धाचतुरक्षरा ॥ चतुर्व्यूहश्चतुर्मूर्तिर्व्योमवायुरदोजलम् ॥ ८० ॥ महीशब्दोरसोगन्धः स्पर्शोरूपमनेकधा ॥ कर्मेन्द्रियंकर्ममयीज्ञानंज्ञानेन्द्रियंद्विधा ॥ ८१ ॥ त्रिधाधिभूतमध्यात्ममधिदैवमधिस्थितम् ॥ ज्ञानशक्तिःक्रि याशक्तिःसर्वदेवाधिदेवता ॥ ८२ ॥ तत्त्वसंघाविराण्मूर्तिर्धारणाधारणामयी ॥ श्रुतिःस्मृतिर्वेदमूर्तिःसंहितागर्गसंहिता ॥ ८३ ॥

40

पराशरीसैवसृष्टिःपारहंसीविधातृका ॥ याज्ञवल्कीभागवतीश्रीमद्भगवतार्चिता ॥ ८४ ॥ रामायणमयीरम्यापुराणपुरुषप्रिया ॥ पुराणमूर्तिःपुण्यांगाशास्त्रमूर्तिर्महोन्नता ॥ ८५ ॥ मनीषाधिषणाबुद्धिर्वाणीधीःशेमुषीमतिः ॥ गायत्रीवेदसावित्रीब्रह्माणीब्रह्मलक्षणा ॥ ८६ ॥ दुर्गापर्णासतीसत्यापार्वतीचंडिकांबिका ॥ आर्यादाक्षायणीदाक्षीदक्षयज्ञविघातिनी ॥८७॥ पुलोमजाशचीन्द्राणीवेदीदेववरार्पिता ॥ वायुनाधारिणीधन्यावायवीवायुवेगगा ॥ ८८ ॥ यमानुजासंयमनीसंज्ञाच्छायास्फुरद्द्युतिः ॥ रत्नदेवीरत्नवृन्दातारातरणिमण्डला ॥ ८९ ॥ रुचिःशान्तिःक्षमाशोभादयादक्षाद्युतिस्त्रपा ॥ तलतुष्टिर्विभापुष्टिःसन्तुष्टिःपुष्टभावना ॥ ९० ॥ चतुर्भुजाचारुनेत्राद्विभुजाष्टभुजाबला ॥ शंखहस्तापद्महस्ताचक्रहस्तागदाधरा ॥ ९१ ॥ निषंगधारिणीचर्मखड्गपाणिर्धनुर्धरा ॥ धनुष्टंकारिणीयोध्रीदैत्योद्भटविनाशिनी ॥ ९२ ॥ रथस्थागरुडारूढाश्रीकृष्णहृदयस्थिता ॥ वंशीधराकृष्णवेषास्रग्विणीवनमालिनी ॥ ॥ ९३ ॥ किरीटधारिणीयानामन्दमन्दगतिर्गतिः ॥ चन्द्रकोटिप्रतीकाशातन्वीकोमलविग्रहा ॥ ९४ ॥ भैष्मीभीष्मसुताभीमारुक्मिणीरुक्मरूपिणी ॥ सत्यभामाजांबवतीसत्याभद्रासुदक्षिणा ॥९५॥ मित्रवृन्दासखीवृन्दावृन्दारण्यध्वजोर्ध्वगा ॥ शृंगारकारिणीशृंगाशृंगभूःशृङ्गदाशुगा ॥ ९६ ॥ तितिक्षेक्षास्मृतिःस्पर्धास्पृहाश्रद्धास्वनिर्वृतिः ॥ ईर्षातृष्णाभिधाप्रीतिर्हिंसायाञ्चाक्लमाकृषिः ॥ ९७ ॥ आशानिद्रायोगनिद्रायोगिनीयोगदायुगा ॥ निष्ठाप्रतिष्ठासमितिःसत्त्वप्रकृतिरुत्तमा ॥ ९८ ॥ तमःप्रकृतिर्दुर्मर्षीरजःप्रकृतिरानितिः ॥ क्रियाऽक्रियाकृतिर्ग्लानिःसात्विक्याध्यात्मिकीवृषा ॥ ९९ ॥ सेवाशिखामणिर्वृद्धिराहूतिःसुमतिर्द्युभूः ॥ रज्जुर्द्विदाम्नीषड्गर्गसंहितासौख्यदायिनी ॥ १०० ॥ मुक्तिःप्रोक्तिर्देशभाषाप्रकृतिःपिंगलोद्भवा ॥ नागभावानागभूषानागरीनगरीनगा ॥ १ ॥ नौर्नौकाभवनौर्भाव्याभवसागरसेतुका ॥ मनोमयीदारुमयीसैकतीसिकतामयी ॥ २ ॥ लेख्यालेप्यामणिमयीप्रतिमाहेमनिर्मिता ॥ शैलीशैलेभवाशीलाशीकराभाचलाचला ॥ ३ ॥ अस्थितास्वस्थितातूलीवैदिकीतांत्रिकीविधिः ॥ संध्यासंध्याभ्रवसनावेदसंधिःसुधामयी ॥ ४ ॥ सायंतनीशिखावेध्यासूक्ष्माजीवकलाकृतिः ॥ आत्मभूताभाविताऽण्वीप्रह्वीकमलकर्णिका ॥ ५ ॥ नीराजनीमहाविद्याकं

पूर्णचन्द्रःसंतडिज्जलदोयथा ॥ १० ॥ दैत्यंभयंकरंवीक्ष्यबलदेवोमहाबलः ॥ रुषाहनन्मुष्टिनातंशिरस्यद्रिंयथाद्रिभित् ॥ ११ ॥ विशीर्णमस्तकोदैत्योयथावज्रहतोगिरिः ॥ पपातभूमौसहसाचालयन्वसुधातलम् ॥ १२ ॥ तज्ज्योतिर्निर्गतंदीर्घंबलेलीनंबभूवह ॥ तदैववव्रृषुर्देवाःपुष्पैर्नन्दनसंभवैः ॥ १३ ॥ अभूज्जयजयारावोदिविभूमौनृपेश्वर ॥ एवंश्रीबलदेवस्यचरितंपरमाद्भुतम् ॥ १४ ॥ मयातेकथितंराजन्किम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कोयंदैत्यःपूर्वकालेप्रलम्बोरणदुर्मदः ॥ बलदेवस्यहस्तेनमुक्तिम्प्रापकथंमुने ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शिवस्यपूजनार्थंहियक्षराट्स्ववनेशुभे ॥ कारयामासपुष्पाणांरक्षांयक्षैरितस्ततः ॥ १६ ॥ तदप्यस्यापिजगृहुःपुष्पाणिप्रस्फुरन्तिच ॥ ततःक्रुद्धोददौशापंयक्षराड्धनदोबली ॥ १७ ॥ येगृह्णंत्यस्यपुष्पाणिस्वेचान्येसुरमानवाः ॥ भवितारोऽसुराःसर्वेमच्छापात्सहसाभुवि ॥ १८ ॥ हूहूसुतोथविजयोविचरंस्तीर्थभूमिषु ॥ वनंचैत्ररथंप्राप्तोगायन्विष्णुगुणान्पथि ॥ १९ ॥ वीणापाणिरजानन्वैगन्धर्वःसुमनांसिच ॥ गृहीत्वासोऽसुरोजातोगन्धर्वत्वंविहायतत् ॥ २० ॥ तदैवशरणंप्राप्तः कुबेरस्यमहात्मनः ॥ नत्वातत्प्रार्थनांचक्रेकृतांजलिपुटःशनैः ॥ २१ ॥ तस्मैप्रसन्नोराजेन्द्रकुबेरोपिवरंददौ ॥ त्वंविष्णुभक्तःशान्तात्मामाशोकंकुरुमानद ॥ २२ ॥ द्वापरांतेचतेमुक्तिर्बलदेवस्यहस्ततः ॥ भविष्यतिनसन्देहोभाण्डीरेयमुनातटे ॥ २३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ हूहूसुतःसगन्धर्वःप्रलम्बोभून्महाऽसुरः ॥ कुबेरस्यवराद्राजन्परंमोक्षंजगामह ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीगर्गसंहितायां श्रीमाधुर्यखण्डे श्रीनारदबहुलाश्वसं॰प्रलम्बवधोनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथक्रीडाप्रसक्तेषुगोपेषुसबलेषुच ॥ तृणलोभेनविविशुर्गावःसर्वामहद्वनम् ॥ १ ॥ ताआनेतुंगोपबालाःप्राप्तामुंजाटवींपराम् ॥ संभूतस्तत्रदावाग्निःप्रलयाग्निसमोमहान् ॥ २ ॥ गोभिर्गोपाःसमेतास्तेश्रीकृष्णंसबलंहरिम् ॥ वदन्तःपाहिपाहीतिभयार्ताःशरणंगताः ॥ ३ ॥ वीक्ष्यवह्निभयंस्वानांकृष्णोयोगेश्वरेश्वरः ॥ न्यमीलयतमाभैष्टलोचनानीत्यभाषत ॥ ४ ॥ तथाभूतेषुगोपेषुतमग्निंभयकारकम् ॥ अपिबद्भगवान्देवोदेवानांपश्यतांनृप ॥ ५ ॥ एवंपीत्वामहावह्निंनीत्वागोपालगोगणम् ॥ प्राप्तोभूय्यमुनापारेशुभाशोकवनेहरिः ॥ ६ ॥ तत्रक्षुत्पीडितागो

41

पाःश्रीकृष्णंसबलंहरिम् ॥ कृतांजलिपुटाऊचुःक्षुधार्ताःस्मोवयम्प्रभो ॥ ७ ॥ तदातान्प्रेषयामासयज्ञआंगिरसेहरिः ॥ तेगत्वातंयज्ञवरं नत्वोचुर्विमलंवचः ॥ ८ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ गोपालबालैःसबलःसमागतोगाश्चारयञ्छ्रीव्रजराजनन्दनः ॥ क्षुत्संयुतोऽस्मैसगणाय भूसुराःप्रयच्छताश्वन्नमनंगमोहिने ॥ ९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ नाकिंचिदूचुस्तेसर्वेवचःश्रुत्वाद्विजानृप ॥ गोपानिराशाआगत्य प्रत्यूचुःसबलंहरिम् ॥ १० ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ त्वमस्यधीशोव्रजमंडलेबलीश्रीगोकुलेनन्दपुरोग्रदण्डधृक् ॥ नवर्ततेदण्डमलंमधोः पुरिप्रचंडचंडांशुमहस्तवस्फुरत् ॥ ११ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ पुनस्तान्प्रेषयामासतत्पत्नीभ्योहरिःस्वयम् ॥ यज्ञवाटंपुनर्ग त्वानत्वाविप्रप्रियास्तदा ॥ १२ ॥ कृतांजलिपुटाऊचुर्गोपाःकृष्णप्रणोदिताः ॥ १३ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ गोपालबालैःसबलस्समा गतोगाश्चारयञ्छ्रीव्रजराजनन्दनः ॥ क्षुत्संयुतोऽस्मैसगणायचांगनाःप्रयच्छताश्वन्नमनंगमोहिने ॥ १४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ कृष्णंसमागतंश्रुत्वाकृष्णदर्शनलालसाः ॥ चक्रुस्तथान्नंपात्रेषुनीत्वासर्वद्विजांगनाः ॥ १५ ॥ त्यक्त्वासद्योलोकलज्जांकृष्णपार्श्वंसमाय युः ॥ अशोकानांवनेरम्येकृष्णातीरेमनोहरे ॥ १६ ॥ यथाश्रुतंतथादृष्टंश्रीहरेरूपमद्भुतम् ॥ प्राप्यानंदंगताःसर्वास्तुरीयंयोगिनोय था ॥ १७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ धन्यायूयंदर्शनार्थमागताहेद्विजांगनाः ॥ प्रतियातगृहाञ्छीघ्रंनिःशंकाभूमिदेवताः ॥ १८ ॥ युष्माकंतुप्रभावेणपतयोवोद्विजातयः ॥ सद्योयज्ञफलंप्राप्ययुष्माभिःसहनिर्मलाः ॥ १९ ॥ गमिष्यंतिपरंधामगोलोकंप्रकृतेःपरम् ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथनत्वाहरिंसर्वाआजग्मुर्यज्ञमण्डलम् ॥ २० ॥ तादृष्ट्वाब्राह्मणाःसर्वेस्वात्मानंधिक्प्रचक्रिरे ॥ दिदृक्षवस्ते श्रीकृष्णंकंसाद्भीतानचागताः ॥ २१ ॥ भुक्त्वान्नंसबलःकृष्णोगोपालैःसहमैथिल ॥ गाःपालयन्नाजगामवृन्दारण्यंमनोहरम् ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेदावाग्निमोक्षविप्रपत्नीदर्शनंनामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एकदानन्दराजोसौकृत्वाचैकादशीव्रतम् ॥ द्वादश्यांयमुनांस्नातुंगोपालैर्जलमाविशत् ॥ १ ॥ तंगृहीत्वापा शिभृत्यःपाशिलोकंजगामह ॥ तदाकोलाहलेजातेगोपानांमैथिलेश्वर ॥ २ ॥ आश्वास्यसर्वान्भगवान्गतवान्वारुणींपुरीम् ॥ भस्मी

दलीकार्यसाधिनी ॥ पूजाप्रतिष्ठाविपुलापुनंतीपारलौकिकी ॥ ६ ॥ शुक्काशुक्तिर्मौक्तिकाचप्रतीतिःपरमेश्वरी ॥ विराजोष्णिग्विराट्वे
णीवेणुकावेणुनादिनी ॥ ७ ॥ आवर्त्तिनीवार्तिकदावार्त्तावृत्तिर्विमानगा ॥ रासाढ्यारासिनीरासीरासमण्डलमंडली ॥ ८ ॥ गोपगोपीश्वरी
गोपीगोपीगोपालवन्दिता ॥ गोचारिणीगोपनदीगोपानन्दप्रदायिनी ॥ ९ ॥ पशव्यदागोपसेव्याकोटिशोगोगणावृता ॥ गोपानुगागोप
वतीगोविन्दपदपादुका ॥ ११० ॥ वृषभानुसुताराधाश्रीकृष्णवशकारिणी ॥ कृष्णप्राणाधिकाशश्वद्रसिकारसिकेश्वरी ॥ ११ ॥ अव
टोदाताम्रपर्णीकृतमालाविहायसी ॥ कृष्णावेणीभीमरथीतापीरेवामहापगा ॥ १२ ॥ वैयासकीचकावेरीतुंगभद्रासरस्वती ॥ चन्द्रभागावे
त्रवतीऋषिकुल्याककुद्मती ॥ १३ ॥ गौतमीकौशिकीसिन्धुर्बाणगंगातिसिद्धिदा ॥ गोदावरीरत्नमालागंगामन्दाकिनीबला ॥ १४ ॥
स्वर्णदीजाह्नवीवेलावैष्णवीमंगलालया ॥ बालाविष्णुपदीप्रोक्तासिन्धुसागरसंगता ॥ १५ ॥ गंगासागरशोभाढ्यासामुद्रीरत्नदाधुनी ॥
भागीरथीस्वर्धुनीभूःश्रीवामनपदच्युता ॥ १६ ॥ लक्ष्मीरमारामणीयाभार्गवीविष्णुवल्लभा ॥ सीतार्चिर्जानकीमाताकलंकरहिताक
ला ॥ १७ ॥ कृष्णपादाब्जसंभूतासर्वात्रिपथगामिनी ॥ धराविश्वंभरानन्ताभूमिर्धात्रीक्षमामयी ॥ १८ ॥ स्थिताधरित्रीधरणिरुर्वीशे
षफणस्थिता ॥ अयोध्याराघवपुरीकौशिकीरघुवंशजा ॥ १९ ॥ मथुरामाथुरीपंथायादवीध्रुवपूजिता ॥ मायापूर्बिल्वनीलाद्वागंगाद्वा
रविनिर्गता ॥ १२० ॥ कुशावर्तमयीध्रौव्याध्रुवमण्डलमध्यगा ॥ काशीशिवपुरीशेषाविंध्यावाराणसीशिवा ॥ २१ ॥ अवंतिकादेवपु
रीप्रोज्ज्वलोज्जयिनीजिता ॥ द्वारावतीद्वारकामाकुशभूताकुशस्थली ॥ २२ ॥ महापुरीसप्तपुरीनन्दिग्रामस्थलस्थिता ॥ शालग्राम
शिलादित्याशंभलग्राममध्यगा ॥ २३ ॥ वंशगोपालिनीक्षिप्राहरिमन्दिरवर्तिनी ॥ बर्हिष्मतीहस्तिपुरीशक्रप्रस्थनिवासिनी ॥ २४ ॥ दा
डिमीसैंधवीजंबूःपौष्करीपुष्करप्रसूः ॥ उत्पलावर्तगमनानैमिषीनैमिषावृता ॥ २५ ॥ कुरुजांगलभूःकालीहैमवत्यार्बुदीबुधा ॥ शूकर
क्षेत्रविदिताश्वेतवाराहधारिता ॥२६॥ सर्वतीर्थमयीतीर्थातीर्थानांतीर्थकारिणी ॥ हारिणीसर्वदोषाणांदायिनीसर्वसम्पदाम् ॥ २७ ॥ वर्द्धि
नीतेजसांसाक्षाद्गर्भवासनिकृंतनी ॥ गोलोकधामधनिनीनिकुंजनिजमंजरी ॥२८॥ सर्वोत्तमासर्वपुण्यासर्वसौंदर्यशृंखला ॥ सर्वतीर्थोप

रिगतासर्वतीर्थाधिदेवता ॥ २९ ॥ नाम्नांसहस्रंकालिन्द्याःकीर्तिदंकामदम्परम् ॥ महापापहरम्पुण्यमायुर्वर्द्धनमुत्तमम् ॥ १३० ॥ एक वारंपठेद्रात्रौचौरेभ्योनभयंभवेत् ॥ द्विवारंप्रपठेन्मार्गेदस्युभ्योनभयंक्वचित् ॥ ३१ ॥ द्वितीयांतुसमारभ्यपठेत्पूर्णावधिंद्विजः ॥ दशवार मिदंभक्त्याध्यात्वादेवींकलिन्दजाम् ॥ ३२ ॥ रोगीरोगात्प्रमुच्येतबद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ गुर्विणीजनयेत्पुत्रंविद्यार्थीपंडितोभवेत् ॥३३॥ मोदनंस्तंभनंशश्वद्वशीकरणमेवच ॥ उच्चाटनंघातनञ्चशोषणंदीपनंतथा ॥ ३४ ॥ उन्मादनन्तापनञ्चनिधिदर्शनमेवच ॥ यद्यद्वाञ्छति चित्तेनतत्तत्प्राप्नोतिमानवः ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणोब्रह्मवर्चस्वीराजन्योजगतीपतिः ॥ वैश्योनिधिपतिर्भूयाच्छूद्रःश्रुत्वातुनिर्मलः ॥ ३६ ॥ पूजा कालेतुयोनित्यंपठतेभक्तिभावतः ॥ लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ ३७ ॥ शतवारंपठेन्नित्यंवर्षावधिमतःपरम् ॥ पटलंपद्ध तिंकृत्वास्तवंचकवचंतथा ॥ ३८ ॥ सप्तद्वीपमहीराज्यंप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ ३९ ॥ निष्कारणंपठेद्यस्तुयमुनाभक्तिसंयुतः ॥ त्रैवर्ग्यमे त्यसुकृतीजीवन्मुक्तोभवेदिह ॥१४०॥ निकुंजलीलाललितंमनोहरंकलिन्दजाकूललताकदम्बकम् ॥ वृन्दावनोन्मत्तमिलिन्दशब्दितंव्रजे त्सगोलोकमिदंपठेच्चयः ॥ १४१ ॥ इति श्रीग०मा०खं० श्रीसौभरिमान्धातृसंवादेयमुनासहस्रनामकथनंनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥१९॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥इतिकृष्णास्तवंश्रुत्वामान्धातानृपसत्तमः ॥ अयोध्यांप्रययौवीरोनत्वाश्रीसौभरिंमुनिम् ॥ १ ॥ इदंमयातेक थितंगोपीनांचरितंशुभम् ॥ महापापहरम्पुण्यंकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ श्रुतंतवमुखाद्ब्रह्मन्गोपीनां वर्णनम्परम् ॥ यमुनायाश्चपञ्चाङ्गम्महापातकनाशनम् ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णःसबलःसाक्षाद्गोलोकाधिपतिःप्रभुः ॥ अग्रेचकारकांलीलांलति तांव्रजमण्डले ॥ ४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एकदाचारयन्गाःस्वाःसबलोगोपबालकैः ॥ भांडीरेयमुनातीरेबाललीलाञ्चकारह ॥ ५ ॥ विहारंकारयन्बालैर्वाह्यवाहकलक्षणम् ॥ विजहारवनेकृष्णोदर्शयन्गामनोहराः ॥ ६ ॥ तत्रागतोगोपरूपीप्रलम्बःकंसनोदितः ॥ नज्ञा तोबालकैःसोपिहरिणाविदितोऽभवत् ॥ ७ ॥ विहारेविजयंरामंनेतुंकोपिनमन्यते ॥ उवाहतंप्रलम्बोसौभाण्डीराद्यमुनातटम् ॥ ८ ॥ अवरोहणतोदैत्योमथुरांगतुमुद्यतः ॥ दधारघनवद्रूपंगिरीन्द्रइवदुर्गमः ॥ ९ ॥ बभौबलोदैत्यपृष्ठेसुन्दरोलोलकुण्डलः ॥ आकाशस्थः

चकारसहसापुरीदुर्गंहरिःस्वयम् ॥ ३ ॥ कोटिमार्तंडसंकाशंदृष्ट्वाप्रकुपितंहरिम् ॥ नत्वाकृतांजलिःपाशीपरिक्रम्याहधर्षितः ॥ ४ ॥
॥ वरुणउवाच ॥ ॥ नमःश्रीकृष्णचन्द्रायपरिपूर्णतमायच ॥ असंख्यब्रह्मांडभृतेगोलोकपतयेनमः ॥ ५ ॥ चतुर्व्यूहायमहसेनमस्ते
सर्वतेजसे ॥ नमस्तेसर्वभावायपरस्मैब्रह्मणेनमः ॥ ६ ॥ केनापिमूढेनममानुगेनकृतंपरंहेलनमद्यचैवम् ॥ तत्क्षम्यतांभोशरणागतंमांपरेश
भूमन्परिपाहिपाहि ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिप्रसन्नोभगवान्नंदंनीत्वासुजीवितम् ॥ सौख्यंप्रकाशयन्बंधून्व्रजमंडलमाय
यौ ॥ ८ ॥ नन्दराजमुखाच्छ्रुत्वाप्रभावंश्रीहरेस्तुतम् ॥ गोपीगोपगणाऊचुःश्रीकृष्णंनन्दनन्दनम् ॥ ९ ॥ यदित्वंभगवान्साक्षाल्लोकपा
लैःसुपूजितः ॥ दर्शयाशुपरंलोकंवैकुठंतर्हिनःप्रभो ॥ १० ॥ नीत्वासर्वांस्ततःकृष्णएत्यवैकुंठमन्दिरम् ॥ दर्शयामासरूपंस्वंज्योतिर्मं
डलमध्यगम् ॥ ११ ॥ सहस्रभुजसंयुक्तंकिरीटकटकोज्ज्वलम् ॥ शंखचक्रगदापद्मवनमालाविराजितम् ॥ १२ ॥ असंख्यकोटिमार्तंड
संकाशंशेषसंस्थितम् ॥ चामरांदोलदिव्याभंब्रह्माद्यैःपरिसेवितम् ॥ १३ ॥ तदैवतान्गोपगणान्पार्षदास्तेगदाधराः ॥ ऋजुंकृत्वानतिं
धृत्वादूरेस्थाप्यप्रयत्नतः ॥ १४ ॥ चकितानिवतान्वीक्ष्यप्रोचुस्तेपार्षदागिरा ॥ रेरेतूष्णींप्रभवतमावक्तव्यंवनेचराः ॥ १५ ॥ भाषणं
माप्रकुरुतनदृष्टाकिंसभाहरेः ॥ वेदावदंतिचात्रैवसाक्षाद्देवेस्थितेप्रभौ ॥ १६ ॥ इतिशिक्षांगतागोपाहर्षितामौनमास्थिताः ॥ मनस्यूचु
रयंकृष्णउच्चसिंहासनस्थितः ॥ १७ ॥ अस्मान्दूराद्धधःकृत्वास्माभिर्वक्तिनकर्हिचित् ॥ तस्माद्व्रजाद्वरोनास्तिकोपिलोकोनसौख्यदः ॥
॥ १८ ॥ ॥ यत्रानेनस्वभ्रात्रापिवार्त्तास्याद्धिपरस्परम् ॥ इतिप्रवदतस्तान्वैनीत्वाश्रीभगवान्हरिः ॥ व्रजमागतवान्राजन्परिपूर्णतमः
प्रभुः ॥ १९ ॥ ॥ इतिश्रीमद्ग०स०श्रीमाधुर्यखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेनन्दादिवैकुण्ठदर्शनंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एकदानृपगोपालाःशकटैरत्नपूरितैः ॥ वृषभानूपनन्दाद्याआजग्मुश्चांबिकावनम् ॥ १ ॥ भद्रकालींपशुप
तिंपूजयित्वाविधानतः ॥ ददुर्दानंद्विजातिभ्यःसुप्तास्तत्रसरित्तटे ॥ २ ॥ तत्रैकोनिर्गतोरात्रौसर्पोनन्दंपदेऽग्रहीत् ॥ कृष्णकृष्णेतिचुक्रो
शनन्दोतिभयविह्वलः ॥ ३ ॥ तदोल्मुकैर्गोपबालास्तेडुराजगरंनृप ॥ पदंसोपिनतत्याजसर्पोथंस्वमार्णियथा ॥ ४ ॥ तताडस्वप

43

दासर्पभगवाँल्लोकपावनः ॥ त्यक्त्वातद्दैवसर्पत्वंभूत्वाविद्याधरःकृती ॥ ५ ॥ नत्वाकृष्णंपरिक्रम्यकृतांजलिपुटोवदत् ॥ सुदर्शन उवाच ॥ ॥ अहंसुदर्शनोनामविद्याधरवरःप्रभो ॥ अष्टावक्रंमुनिंदृष्ट्वाहसितोस्मिमहाबलः ॥ ६ ॥ मह्यंशापंददौसोपित्वंसर्पोभवदुर्मते ॥ तच्छापादद्यमुक्तोहंकृपयातवमाधव ॥ ७ ॥ त्वत्पादपद्ममकरन्दरजःकणानांस्पर्शेनदिव्यपदवींसहसागतोस्मि ॥ तस्मैनमोभगवतेभुवनेश्वराययोभूरिभारहरणायभुवोवतारः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिनत्वाहरिंकृष्णंराजन्विद्याधरस्तुसः ॥ जगामवैष्णवंलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ ९ ॥ नंदाद्याविस्मिताःसर्वेज्ञात्वाकृष्णंपरेश्वरम् ॥ अंबिकावनतःशीघ्रमाययुर्व्रजमंडलम् ॥ १० ॥ इदंमयातेकथितंश्रीकृष्णचरितंशुभम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ अहोश्रीकृष्णचन्द्रस्यचरितंपरमाद्भुतम् ॥ श्रुत्वामनोमेतच्छ्रोतुमतृप्तंपुनरिच्छति ॥ १२ ॥ अग्रेचकारकांलीलांलीलयाव्रजमण्डले ॥ हरिर्व्रजेशःपरमोवददेवर्षिसत्तम ॥ १३ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेसुदर्शनोपाख्यानंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एकदाशैलदेशेषुसबलोभगवान्हरिः ॥ कृत्वाविलापनक्रीडांचौरपालकलक्षणाम् ॥ १ ॥ तत्रव्योमासुरोदैत्योबालान्मोषायितान्बहून् ॥ नीत्वार्नीत्वाद्रिदर्यांचविनिःक्षिप्यपुनःपुनः ॥ २ ॥ शिलयापिदधौद्वारंमयपुत्रोमहाबलः ॥ सत्यचौरंचतंज्ञात्वाभगवान्मधुसूदनः ॥ गृहीत्वापातयामासभुजाभ्यांभूमिमंडले ॥ ३ ॥ तदामृत्युंगतोदैत्यस्तज्ज्योतिर्निर्गतंस्फुरत् ॥ दशदिक्षुभ्रमद्राजञ्छ्रीकृष्णेलीनतांगतम् ॥ ४ ॥ तदाजयजयारावोदिविभूमौबभूवह ॥ पुष्पाणिववृषुर्देवाःपरमानन्दसंवृताः ॥ ५ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कोऽयंपूर्वंकुशलकृद्व्योमोनामाथतद्वद ॥ येनकृष्णेघनश्यामेलीनोभूद्दामिनीयथा ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आसीत्काश्यांभीमरथोराजादानपरायणः ॥ यज्ञकृन्मानदोधन्वीविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ७ ॥ राज्येपुत्रंसन्निवेश्यजगाममलयाचलम् ॥ तपस्तत्रसमारेभेवर्षाणांलक्षमेवहि ॥ ८ ॥ तस्याश्रमेपुलस्त्योसौशिष्यवृन्दैःसमागतः ॥ तंदृष्ट्वानोत्थितोमानीराजर्षिर्नृनतोऽभवत् ॥ ॥ ९ ॥ शापंददौपुलस्त्योपिदैत्योभवमहाखल ॥ ततस्तच्चरणोपांतेपतितंशरणागतम् ॥ १० ॥ उवाचंमुनिशार्दूलःपुलस्त्योदी

नवत्सलः ॥ द्वापरांतेमाथुरेचपुण्येश्रीव्रजमंडले ॥ ११ ॥ यदुवंशपतेःसाक्षाच्छ्रीकृष्णस्यभुजौजसा ॥ ईप्सितायोगिभिर्मुक्तिर्भविष्य
तिनसंशयः ॥ १२ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ सोयंभीमरथोराजामयदैत्यसुतोभवत् ॥ श्रीकृष्णभुजवेगेनमुक्तिंप्रापविदेहराट् ॥ १३ ॥
एकदागोपवेषेषुदैत्योऽरिष्टोमहाबलः ॥ आगतोनादयन्खंगान्तटाञ्छृंगैर्विदारयन् ॥ १४ ॥ गोप्योगोपागोगणाश्चवीक्ष्यतंदुद्रुवुर्भयात् ॥
भगवान्दैत्यहादेवोमाभैष्टेत्यभयंददौ ॥१५॥ गृहीत्वातंतुशृंगेषुनोदयामासमाधवः ॥ सोपितंनोदयामासश्रीकृष्णंयोजनद्वयम् ॥ १६ ॥
पुच्छेगृहीत्वातंकृष्णोभ्रामयित्वाभुजौजसा ॥ भूपृष्ठेपोथयामासकमण्डलुमिवार्भकः ॥ १७ ॥ अरिष्टःपुनरुत्थायक्रोधसंरक्तलोचनः ॥
शृंगैश्चरोहितंशैलंसमुत्पाट्यमहाखलः ॥ १८ ॥ गर्जयन्घनवद्वीरःकृष्णोपरिसमाक्षिपत् ॥ कृष्णःशैलंसंगृहीत्वातस्योपरिसमाक्षिपत ॥
॥ १९ ॥ शैलस्यापिप्रहारेणकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ भूमौतताडशृंगाग्रान्निर्गतैस्तैर्जलंभुवः ॥ २० ॥ श्रीकृष्णस्तंचशृंगेषुगृहीत्वाभ्रा
मयन्मुहुः ॥ भूपृष्ठेपोथयामासवातःपद्ममिवोद्धतम् ॥ २१ ॥ तदैववृषरूपत्वंत्यक्त्वाविप्रवपुर्धरः ॥ नत्वाश्रीकृष्णपादाब्जंप्राहग
द्गदयागिरा ॥ २२ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ बृहस्पतेश्चशिष्योहंवरतंतुर्द्विजोत्तमः ॥ बृहस्पतिसमीपेचपठितुंगतवानहम् ॥ २३ ॥ पादौ
कृत्वास्थितोभूवंपश्यतस्तस्यसंमुखे ॥ तदारुषाहसमुनिर्वृषवत्त्वंस्थितःपुरः ॥ २४ ॥ गुरुहेलनकृत्तस्मात्त्वंवृषोभवदुर्मते ॥ तेनशापा
द्वृषोऽभूवंवंगदेशेषुमाधव ॥ २५ ॥ असुराणांप्रसंगेनासुरत्वंगतवानहम् ॥ त्वत्प्रसादाद्विमुक्तोहंशापतोऽसुरभावतः ॥ २६ ॥ ॥ श्रीकृ
ष्णायनमस्तुभ्यंवासुदेवायतेनमः ॥ प्रणतक्लेशनाशायगोविन्दायनमोनमः ॥ २७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिंनत्वासा
क्षाच्छिष्योबृहस्पतेः ॥ द्योतयन्भुवनंराजन्विमानेनदिवंययौ ॥ २८ ॥ इदंमयातेकथितंखण्डंमाधुर्य्यमद्भुतम् ॥ सर्वपापहरम्पुण्यंकृ
ष्णप्राप्तिकरंपरम् ॥ २९ ॥ कामदंपठतांशश्वत्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमाधुर्यखण्डेनारदब
हुलाश्वसंवादेव्योमासुरारिष्टासुरवधोनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥ छ ॥

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां चतुर्थं माधुर्यखंडं सम्पूर्णम् ।

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां माधुर्यखंडः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां मथुराखण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् ५

45

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ वसुदेवसुतंदेवंकंसचाणूरमर्दनम् ॥ देवकीपरमानन्दंकृष्णंवन्देजगद्गुरुम् ॥ १ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ मथुरायांकिंचरित्रंकृतवान्भगवान्मुने ॥ कथंजघानकंसाख्यमेतन्मेब्रूहितत्त्वतः ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथैकदाहंमथुरांपुरींपरांविलोकितुंचागतवान्नृपेश्वर ॥ कर्तुंपरंदैत्यवधोद्यमंहरेःपरस्यसाक्षान्मनसाप्रणोदितः ॥ ३ ॥ सिंहासनेचप्रहतेपुरन्दरात्सितातपत्रेचलचारुचामरे ॥ स्थितंनृपंकंसमुरंगदुःसहंप्रावोचमेवंशृणुतत्प्रपूजितः ॥ ४ ॥ यशोदायाःसुताजातायात्वद्धस्ताद्दिवङ्गता ॥ देवक्यांकृष्णउत्पन्नोरोहिणीनन्दनोबलः ॥ ५ ॥ स्वमित्रेनन्दराजेचन्यस्तौपुत्रौभवद्भयात् ॥ तवारीरामकृष्णौद्वौवसुदेवेनदैत्यराट् ॥ ६ ॥ पूतनाद्याश्चयेघ्रान्तादैत्यायेत्वद्बलोत्कटाः ॥ याभ्यांहतावनोद्देशेतेमृत्यूतौस्मृतौकिल ॥ ७ ॥ एवमुक्तोभोजपतिःक्रोधाच्चलितविग्रहः ॥ जग्राहनिशितंखड्गंशौरिंहंतुंसभातले ॥ ८ ॥ मयानिवारितःसोपिविस्तृतैर्निगडैर्दृढैः ॥ बद्धातंभार्ययासार्द्धंकारागारेरुरोधह ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वातंमयिगतेकेशिनंदैत्यपुङ्गवम् ॥ रामकृष्णवधार्थायप्रेषयामासदैत्यराट् ॥ १० ॥ चाणूरादीन्समाहूयमहामात्यंद्विपस्यच ॥ कार्यभारकराँल्लोकान्प्राहेदंभोजराड्बली ॥ ११ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ हेकूटहेतोशलकहेचाणूरमहाबल ॥ रामकृष्णौचमेमृत्यूदर्शितौनारदेनतु ॥ १२ ॥ भवद्भिरिहसंप्राप्तौहन्येतांमल्ललीलया ॥ मल्लभूमिंचसंयुक्तांकुरुताशुशुभावहाम् ॥ १३ ॥ द्विपंकुवलयापीडंरङ्गद्वारिमदोत्कटम् ॥ प्रस्थाप्यतेनहंतव्यौमहामात्रममाऽहितौ ॥ १४ ॥ चतुर्दश्यांतुकर्तव्योधनुर्यागःप्रशान्तये ॥ अमावास्यादिनेलोकामल्लयुद्धंभवेदिह ॥ १५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वास्वजनान्कंसोऽक्रूरमाहूयसत्वरम् ॥ रहसिप्राहराजेन्द्रमंत्रंमंत्रिजनप्रियम् ॥ १६ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ भोभोदानपतेमंत्रिञ्छृणुमेपरमंवचः ॥ गच्छनन्दव्रजंप्रातःकुरुकार्यंमहामते ॥ १७ ॥ आसातेतत्रमेशत्रूवसुदेवसुतौकिल ॥ दर्शितौनारदेनापिदेवदेवर्षिणाभृशम् ॥ १८ ॥ सोपायनैर्गोपगणैर्नन्दराजादिभिःसह ॥ मथुरादर्शनमिषाद्रथेनानयमाचिरम् ॥ १९ ॥ द्विपेनवामहामल्लैर्घातयिष्यामितौशिशू ॥ तत्पश्चान्नन्दराजंचवसुदेवसहायकम् ॥ २० ॥ वृषभानुवरंपश्चान्नवनन्दोपनन्दकान् ॥ पश्चाच्छौरिंहनिष्यामिदेवकंतत्सहायकम् ॥ २१ ॥ उग्रसेनंचपितरंबद्धंराज्यसमुत्सुकम् ॥ तत्पश्चाद्यादवान्सर्वान्हनिष्यामिनसंशयः ॥ २२ ॥

एतेदेवगणाःसर्वेजातामन्त्रिन्महीतले ॥ शकुनिर्मेमहामित्रंबलीचन्द्रावतीपतिः ॥ २३ ॥ भूतसन्तापनोहृष्टोवृकःशङ्करएवच ॥ कालना
भोमहानाभोहरिश्मश्रुस्तथैवच ॥ २४ ॥ एतेमित्राणिमेसन्तिमदर्थंप्राणदाबलात् ॥ श्वशुरोपिजरासन्धोद्विविदोमेसखास्मृतः ॥ २५ ॥
बाणासुरश्चनरकोमय्येवकृतसौहृदः ॥ एतेसर्वांमहींजित्वाबद्ध्वादेवान्सवासवान् ॥ २६ ॥ क्षिप्त्वामेरुगुहादुर्गेकुबेरंद्रव्यनायकम् ॥ त्रै
लोक्यराज्यंतुसदाकरिष्यन्तितनसंशयः ॥ २७ ॥ कवीनांत्वंकविरिवगिरांगीष्पतिवद्बुवि ॥ एतत्कार्यंचकर्तव्यंत्वयादानपतेत्वरम् ॥
॥ २८ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ त्वयाकृतोयदुपतेमनोरथमहार्णवः ॥ दैवेच्छयाऽयंभवतिगोष्पदंतद्दिनार्णवः ॥ २९ ॥ कंसउवा
च ॥ विसृज्यदैवंकुरुतेबलिष्ठोदैवंसमाश्रित्यहिनिर्बलश्च ॥ कालात्मनोनित्यहरेःप्रभावान्निराकुलस्तिष्ठतिकर्मयोगी ॥ ३० ॥ नार
दउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामन्त्रिवरंसमुत्थायसभास्थलात् ॥ किञ्चित्प्रकुपितःकंसःशनैरन्तःपुरंययौ ॥ ३१ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीम
थुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे कंसमन्त्रोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथकेशीमहादैत्यो
हयरूपीमहोत्कटः ॥ राजन्वृन्दावनंरम्यंजगर्ज्जघनवद्बली ॥ १ ॥ यस्यपादप्रताडेननिपेतुःशाखिनोदृढाः ॥ पुच्छघातेनगगनेखण्डंख
ण्डंययुर्घनाः ॥ २ ॥ तंवीक्ष्ययदुःसहजवंगोपगोपीगणाभृशम् ॥ भयातुरामैथिलेंद्रश्रीकृष्णंशरणंययुः ॥ ३ ॥ माभैष्टेत्यभयंदत्त्वाभगवा
न्वृजिनार्दनः ॥ कटौपीताम्बरंबद्ध्वाहन्तुंदैत्यंप्रचक्रमे ॥ ४ ॥ हरिंपश्चिमपादाभ्यांसन्तताडमहासुरः ॥ चालयन्पृथिवींराजन्नादयन्व्यो
ममण्डलम् ॥ ५ ॥ गृहीत्वापादयोर्दैत्यंभ्रामयित्वाभुजेनखे ॥ चिक्षेपयोजनंकृष्णोवातःपद्ममिवोद्धृतम् ॥ ६ ॥ पुनरागतवान्सोपिक्रो
धपूरितविग्रहः ॥ पुच्छेनश्रीहरिंदैवंसन्तताडव्रजांगणे ॥ ७ ॥ पुच्छेगृहीत्वातंकृष्णोभ्रामयित्वाभुजौजसा ॥ योजनानांशतंराजँश्चिक्षेप
गगनेबलात् ॥ ८ ॥ आकाशात्पतितःसोपिकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ समुत्थायपुनर्दैत्योजगर्ज्जघनवद्बली ॥ ९ ॥ सटाविधुन्वन्रोमाणि
वालंखेचालयन्मुहुः ॥ महींविदारयन्पादैरुत्पपातहरेःपुरः ॥ १० ॥ तताडमुष्टिनातंवैभगवान्मधुसूदनः ॥ तस्यमुष्टिप्रहारेणमूर्च्छितो
घटिकाद्वयम् ॥ ११ ॥ मस्तकेनगलोद्देशेसमुद्धृत्यहरिंहयः ॥ भूमण्डलादुत्पपातगगनेलक्षयोजनम् ॥ १२ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंगगने

प्रहरद्वयम् ॥ पादैर्दद्भिःसटाभिश्चपुच्छतीक्ष्णखुरैर्नृप ॥ १३ ॥ गृहीत्वातंहरिर्दोर्भ्यांभ्रामयित्वात्वितस्ततः ॥ आकाशात्पातयामासक मण्डलुमिवार्भकः ॥ १४ ॥ भुजंप्रवेशयामासतन्मुखेभगवान्हरिः ॥ तस्योदरेगतोबाहुर्ववृधेरोगवद्भृशम् ॥ १५ ॥ तदातुलेंडंकृतवान्रु द्धवायुर्महासुरः ॥ खण्डीभूतोदरःसद्योममारहयरूपधृक् ॥ १६ ॥ देहाद्विनिर्गतःसद्योमुकुटीकुण्डलान्वितः ॥ दिव्यरूपधरःकृष्णंप्रांज लिःप्रणनामह ॥ १७ ॥ ॥ कुमुदउवाच ॥ ॥ शक्रस्यानुचरोहंवैकुमुदोनाममाधव ॥ तेजस्वीरूपवान्वीरोजिष्णुच्छत्रभ्रमिंदधत् ॥ १८ ॥ वृत्रासुरवधेपूर्वंब्रह्महत्याप्रशांतये ॥ यज्ञंचकारनाकेशोवाजिमेधंक्रतूत्तमम् ॥ १९ ॥ अश्वमेधहयंशुभ्रंश्यामकर्णंमनोजवम् ॥ तमारुरुक्षु र्दृष्टोहंचोरयित्वातलङ्गतः ॥ २० ॥ ततोमरुद्गणैर्नीतंपाशबद्धंमहाखलम् ॥ शशापमांबलारातिस्त्वंरक्षोभवदुर्मते ॥ २१ ॥ हयाकृति स्तेसंभूयाद्भूमौमन्वंतरद्वयम् ॥ तच्छापादद्यमुक्तोहंसद्यस्त्वत्स्पर्शनात्प्रभो ॥ २२ ॥ किंकरंकुरुमांदेवत्वदंघ्रौलग्नमानसम् ॥ नमस्तु भ्यंभगवतेसर्वलोकैकसाक्षिणे ॥ २३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यहरिंपरेश्वरंविमानमारुह्यमहोज्ज्वलंपरम् ॥ वैकुण्ठलोकं कुमुदोययौत्वरंविराजयन्मैथिलमण्डलंदिशाम् ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे केशिव धोनाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अक्रूरोरथमारुह्यकर्तुंकार्यंनृपस्यवै ॥ प्रहर्षितोमैथिले न्द्रप्रययौनन्दगोकुलम् ॥ १ ॥ परांभक्तिंह्युपगतःश्रीकृष्णेपुरषोत्तमे ॥ एवंविचारयन्बुद्ध्यापथिगच्छन्महामतिः ॥ २ ॥ ॥ अक्रूरउ वाच ॥ ॥ किंभारतेवासुकृतंकृतंमयानिष्कारणंदानमलंक्रतूत्तमम् ॥ तीर्थाटनंवाद्विजसेवनंशुभंयेनाद्यद्रक्ष्यामिहरिंपरेश्वरम् ॥ ३ ॥ तपः सुततंकिमलंपुराकृतंसत्सेवनंभक्तियुतंमयाकृतम् ॥ येनैवमेदर्शनमद्यदुर्लभंश्रीकृष्णदेवस्यपुरोभविष्यति ॥ ४ ॥ तेषांभवोवैसफलो महीतलेयन्नेत्रगामीभगवान्सुरेश्वरः ॥ कृत्वाथतद्दर्शनमद्यदुर्लभंसद्यःकृतार्थोभवितास्मिसर्वतः ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंसं चिंतयन्कृष्णंपश्यञ्छकुनसुत्तमम् ॥ संध्यायांगोकुलंप्राप्तोरथस्थोगांदिनीसुतः ॥ ६ ॥ कृष्णपादाब्जचिह्नानियवांकुशयुतानिच ॥ तद्रागयुक्परागाणिरजांसिसददर्शकौ ॥ ७ ॥ तद्दर्शनौत्सुक्यभक्तिभावानन्दसमाकुलः ॥ रथात्समुत्पत्यतेषुलुठंश्चाश्रुमुमोचसः ॥ ८ ॥

येषांश्रीकृष्णदेवस्यभक्तिःस्याद्धृदिमैथिल ॥ तेषामाब्रह्मणःसर्वंतृणवज्जगतःसुखम् ॥ ९ ॥ रथारूढस्ततोऽक्रूरःक्षणान्नन्दपुरंगतः ॥ घोषेषुसबलंकृष्णमागच्छंतंददर्शह ॥ १० ॥ देवौपुराणौपुरुषौपरेशौपद्मेक्षणौश्यामलगौरवर्णौ ॥ यथेन्द्रनीलध्वजवज्रशैलौसमाश्रितौतौपथिरामकृष्णौ ॥ ११ ॥ बालार्कमौलीवसनंतडिद्द्युद्वर्षाशरन्मेघरुचंदधानौ ॥ दृष्ट्वासतूर्णंस्वरथाद्गतोधस्तयोर्नतोभक्तियुतःपपात ॥ १२ ॥ तदाननंबाष्पकलाकुलेक्षणंरोमांचितंवीक्ष्यहरिःपरेश्वरः ॥ दोर्भ्यांसमुत्थाप्यघृणातुरोश्रुमुमोचभक्तंपरिरभ्यमाधवः ॥ ॥ १३ ॥ एवंमिलित्वासबलश्चतंहरिःसद्यःसमानीयवरासनंददौ ॥ निवेद्यगांचातिथयेसुभोजनंरसावृतंप्रेमयुतोह्युपाहरत् ॥ १४ ॥ तमाहनन्दःपरिरभ्यदोर्भ्यामहोकथंजीवसिकंसराज्ये ॥ गतत्रपोयोनिजघानबालान्स्वसुःकथंसोन्यजनेषुमोही ॥ १५ ॥ गृहंगतेनन्दवरेहरिस्तंपप्रच्छसर्वंकुशलंस्वपित्रोः ॥ तथायदूनांकिलबांधवानांकंसस्यसर्वांविपरीतबुद्धिम् ॥ १६ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ परश्वोहनिहेदेवहंतुंशौरिंसमुद्यतः ॥ खड्गपाणिर्भोजराजोनारदेननिवारितः ॥ १७ ॥ दुःखिताबांधवाःसर्वेयादवाभयविह्वलाः ॥ सकुटुंबाःकंसभयाद्भूमन्देशांतरंगताः ॥ १८ ॥ अद्यैवयादवान्हंतुंदेवाञ्जेतुंसमुद्यतः ॥ अन्यत्किमपिकौकर्तुमिच्छतेदैत्यराड्बली ॥ १९ ॥ तस्माद्भवद्भ्यांगंतव्यंकुशलंकर्तुमव्ययम् ॥ भवंतौहिविनाकार्यंकिंचिन्नस्यात्सतांप्रभू ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथतस्यवचःश्रुत्वासबलोभगवान्हरिः ॥ नन्दराजमतेनाहगोपान्कार्यकरानिदम् ॥ २१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नन्दराजोपिसबलोवृद्धैर्गोपगणैरहम् ॥ नन्दानवोपनन्दाश्चतथापड्वृषभानवः ॥ २२ ॥ मथुरांतुगमिष्यंतिसर्वेप्रातःसमुत्थिताः ॥ सर्वेतुगोरसंतस्माद्दधिदुग्धघृतादिकम् ॥ २३ ॥ गृहीत्वैकत्रकर्तव्यंसोपायनमतःपरम् ॥ रथांश्वशकटैःसार्द्धंसमर्थान्कुरुताशुवै ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाकार्यकरागोपाःसर्वेगृहेगृहे ॥ शृण्वंतीनांगोपिकानामूचुःसर्वंयथोदितम् ॥ २५ ॥ तच्छ्रुत्वोद्विग्नहृदयागोप्योविरहविह्वलाः ॥ परस्परंवाक्यमूचुःसर्वास्ताहिगृहेगृहे ॥ २६ ॥ प्रस्थानस्यचवार्तेयंश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ वृषभानुवरस्यापिगृहेप्राप्तानृपेश्वर ॥ २७ ॥ गमिष्यतोभर्तुरतीवदुःखिताश्रुत्वाथवार्तांसदसिह्यकस्मात् ॥ संप्रापमूर्च्छांवृषभानुनन्दिनीरंभेवभूमौपतितामरुद्धता ॥ २८ ॥ काश्चित्परिम्लानमुखश्रि

योभवन्प्रकंकणीभूतकरांगुलीयकाः ॥ सद्यःश्लथद्भूषणकेशबंधनाश्चित्रार्पितारंभइवावतस्थिरे ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णगोविन्दहरेमुरारेकाश्चिद्रुदन्त्यःस्वगृहेऽतिविह्वलाः ॥ विसृज्यकर्माणिगृहस्यसर्वतोयोगीवचानन्दगतानृपेश्वर ॥ ३० ॥ काश्चित्समर्थास्तुपरस्परंवचः समेत्यराजन्युगपत्सखीजनम् ॥ ऊचुःस्खलद्गद्गदकंठवाचःस्वतःस्रवद्बाष्पकलावहद्दशः ॥ ३१ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ अहोतिनिर्मोहिजनस्यचित्रंपरंचरित्रंगदितुंनयोग्यम् ॥ मुखेनचान्यंहृदिभाव्यमन्यद्देवोनजानातिकुतोमनुष्यः ॥ ३२ ॥ रासेपियद्यद्गदितंतुतत्तद्विहायगंतुंसमवस्थितोयम् ॥ गतेपुरींप्राणपतावहोस्मिन्किंकिंनकष्टंबतनोभविष्यत् ॥३३॥इ०ग०सं०मथु०ना०ब०सं०अक्रूरागमनं नामतृ० ॥३॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ राजन्नेवंवदंतीनांगोपीनांविरहंपरम् ॥ विज्ञायभगवान्देवःशीघ्रंतासांगृहान्ययौ ॥ १ ॥ ॥ यावंत्योयोषितोराजंस्तावद्रूपधरोहरिः ॥ स्वयंसंबोधयामासवाग्भिःसर्वाःपृथक्पृथक् ॥ २ ॥ श्रीराधामन्दिरंगत्वाहृष्ट्वाराधांचमूर्च्छिताम् ॥ रहःस्थितांसखीसंघेननादमुरलीकलम् ॥ ३ ॥ श्रुत्वावंशीध्वनिंराधासहसोत्थायचातुरा ॥ नेत्रउन्मील्यददृशेश्रीगोविन्दंसमागतम् ॥ ४ ॥ पद्मिनीवगतानन्दंपद्मिनीपद्मिनीपतिम् ॥ वीक्ष्योत्थायागतायास्मैसादरेणासनन्ददौ ॥ ५ ॥ अश्रुपूर्णमुखींदीनांराधांकमललोचनाम् ॥ शोचंतींभगवानाहमेघगंभीरयागिरा ॥ ६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ विमनास्त्वंकथंभद्रेमाशोकंकुरुराधिके ॥ अथवागंतुकामंमांश्रुत्वासिविरहातुरा ॥ ७ ॥ भुवोभारावतारायकंसादीनांवधायच ॥ ब्रह्मणाप्रार्थितःसाक्षाज्जातोहंवैत्वयासह ॥ ८ ॥ मथुरांहिगमिष्यामिहारिष्यामिभुवोभरम् ॥ शीघ्रमत्रागमिष्यामिकरिष्यामिशुभंतव ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तवंतंजगदीश्वरंहरिंराधापतिंप्राहवियोगविह्वला ॥ दावाग्निनादावलतेवमूर्च्छितासुकंपरोमांचितभावसंवृता ॥ १० ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ भुवोभरंहर्तुमलंपुरींव्रजकृतंपरंमेशपथंशृणुत्वतः ॥ गतेत्वयिप्राणपतेचविग्रहंकदाचिदत्रैवनधारयाम्यहम् ॥ ११ ॥ यदात्थमेत्वंशपथंनमन्यसेद्वितीयवारंवदयामिवाक्पथम् ॥ प्राणोधरेगंतुमतीवविह्वलःकर्पूरधूलेःकणवद्गमिष्यति ॥ १२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वचनंवैस्त्वनिगमंदूरीकर्तुंक्षमोस्म्यहम्॥ भक्तानांवचनंराधेदूरीकर्तुंनचक्षमः ॥ १३ ॥ श्रीदामशापात्पूर्वस्माद्गोलोकेकलहान्मम ॥ शतवर्षंतेवियोगोभविष्यतिनसंशयः ॥ १४ ॥

माशोककुरुकल्याणिवरंमेस्मरराधिके ॥ मासंमासंवियोगांतेदर्शनंमेभविष्यति ॥ १५ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ मासंप्रतिवियोगंमेदातुंस्त्वंदर्शनंहरे ॥ चेन्नागमिष्यसितदाऽसून्दुःखात्संत्यजाम्यहम् ॥ १६ ॥ लोकाभिरामजनभूषणविश्वदीपकंदर्पमोहनजगद्वृजिनार्तिहारिन् ॥ आनन्दकन्दयदुनन्दननन्दसूनोअद्यागमस्यशपथंकुरुमेपुरस्त्वम् ॥ १७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रंभोरुमासंप्रतिवियोगंचेन्नागमिष्येशपथंगवांमे ॥ निःसंशयंनिष्कपटंवचस्त्वमवेहिराधेकथितंमयायत् ॥ १८ ॥ योमित्रतांनिष्कपटंकरोतिनिष्कारणोधन्यतमःसएव ॥ विधायमैत्रींकपटंविदध्यात्तंलंपटंहेतुपटुंनटंधिक् ॥ १९ ॥ कर्मेन्द्रियाणीह्यथारसादींस्तथासकामामुनयःसुखंयत् ॥ मनाक्नजानंतिहिनैरपेक्ष्यंगूढंपरंनिर्गुणलक्षणंतत् ॥ २० ॥ जानंतिसंतः समदर्शिनोयेदांतामहांतःकिलनैरपेक्षाः ॥ तेनैरपेक्ष्यंपरमंसुखंमेज्ञानेंद्रियादीनियथारसादीन् ॥ २१ ॥ सर्वंहिभावंमनसःपरस्परंनह्येकतोभामिनिजायतेततः ॥ प्रेमैवकर्तव्यमतोमयिस्वतःप्रेम्णासमानंभुविनास्तिकिंचित् ॥ २२ ॥ यथाहिभांडीरवटेमनोरथोबभूवराधेहितथाभविष्यति ॥ अहैतुकंप्रेमचसद्भिराश्रितंतच्चापिसंतःकिलनिर्गुणंविदुः ॥२३॥ येराधिकायांत्वयिकेशवेमयिभेदंनकुर्वंतिहिदुग्धशौक्ल्यवत् ॥ तएवमेब्रह्मपदंप्रयांतितदहैतुकस्फूर्जितभक्तिलक्षणाः ॥ २४ ॥ येराधिकायांत्वयिकेशवेमयिपश्यंतिभेदंकुधियोनराभुवि ॥ तेकालसूत्रंप्रपतंतिदुःखितारंभोरुयावत्किलचन्द्रभास्करौ ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमाश्वास्यतांराधांसर्वगोपीगणंतथा ॥ आययौनंदभवनंभगवान्नयकोविदः ॥ २६ ॥ अथसूर्योदयेजातेनन्दाद्याःशकटैर्बलिम् ॥ नीत्वारथान्समारुह्यसर्वेश्रीमथुरांययुः ॥ २७ ॥ आरुह्यरामकृष्णाभ्यांस्वरथंगांदिनीसुतः ॥ प्रयाणमकरोद्राजन्मथुरांद्रष्टुमुद्यतः ॥ २८ ॥ कोटिशःकोटिशोगोप्योमार्गेमार्गेसमास्थिताः ॥ पश्यंत्यस्तन्निर्गमनंक्रोधाढ्यामोहविह्वलाः ॥ २९ ॥ क्रूरक्रूरेतिचाक्रूरंवदन्त्यःपरुषंवचः ॥ रुरुधुःसर्वतोयानंयथार्कंसरथंघनाः ॥ ३० ॥ अक्रूरस्यरथंराजन्निजघ्नुर्यष्टिभिर्भृशम् ॥ अश्वांस्तथासारथिंचभगवद्विरहातुराः ॥ ३१ ॥ अश्वास्तत्रसमुत्पेतुस्ताडितास्तइतस्ततः ॥ गोपीद्वचंगुलिघातेनसारथिः पतितोरथात् ॥ ३२ ॥ विहायलज्जांलोकस्यसमाकृष्यरथाद्बलात् ॥ कंकणैस्तेडुरक्रूरंपश्यतोःकृष्णरामयोः ॥ ३३ ॥ गोपीयूथबलंदृष्ट्वास

४७

बलोभगवान्हरिः ॥ गोपीःसंबोधयामासरक्षित्वागांदिनीसुतम् ॥ ३४ ॥ संध्यायामागमिष्यामिमाशोकंकुरुतांगनाः ॥ पश्यतश्चास्यमद्धास्यंमाकुर्वन्तुव्रजौकसः ॥३५॥ इत्येवमुक्त्वासरथःसमागतोऽक्रूरेणकृष्णोबलदेवसंयुतः ॥ तुरंगमैर्वेगमयैर्मनोहरैर्ययौपुरींयादववृन्दमंडिताम् ॥ ३६ ॥ यावद्रथःकेतुरुताश्वरेणुरालक्ष्यतेतावदतीवमोहात् ॥ स्थिताह्यभूवन्पथिचित्रवत्ताःस्मृत्वाहरेर्वाक्यमुताागताशाः ॥ ॥ ३७ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमथुराखंडेनारदबहुलाश्वसंवादेश्रीमथुराप्रयाणंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ हरिरक्रूररामाभ्यांमथुरोपवनङ्गतः ॥ यमुनानिकटेस्थित्वावारिपीत्वारथंययौ ॥ १ ॥ अक्रूरस्तावदुज्ञाप्यस्नातुंश्रीयमुनाङ्गतः ॥ नित्यनैमित्तिकंकर्तुंविवेशविमलेजले ॥ २ ॥ जलेचागाधगंभीरेमहावर्तसमाकुले ॥ ददर्शरामकृष्णौतौवदंतौगांदिनीसुतः ॥३॥ विस्मितस्तौरथेपश्यत्पुनर्वारिस्थितौनृप ॥ ददर्शतत्रसर्पेन्द्रंकुण्डलीभूतमास्थितम् ॥ ४ ॥ तस्योत्संगेमहालोकंगोलोकंलोकवन्दितम् ॥ गोवर्द्धनाद्रियमुनावृन्दारण्यमनोहरम् ॥ ५ ॥ असंख्यकोटिमार्तण्डज्योतिषांमण्डलंप्रभुम् ॥ परिपूर्णतमंसाक्षाच्छ्रीकृष्णंपुरुषोत्तमम् ॥ ६ ॥ कोटिमन्मथलावण्यंरासमण्डलमध्यगम् ॥ राधयासहितंदेवंतत्राक्रूरोददर्शह ॥ ७ ॥ ज्ञात्वाकृष्णंपरंब्रह्मनत्वानत्वापुनःपुनः ॥ कृतांजलिपुटोऽक्रूरःस्तुतिंचक्रेतिहर्षितः ॥ ८ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ नमःश्रीकृष्णचन्द्रायपरिपूर्णतमायच ॥ असंख्यांडाधिपतयेगोलोकपतयेनमः ॥ ९ ॥ श्रीराधापतयेतुभ्यंव्रजाधीशायतेनमः ॥ नमःश्रीनन्दपुत्राययशोदानन्दनायच ॥ १० ॥ देवकीसुतगोविन्दवासुदेवजगत्पते ॥ यदूत्तमजगन्नाथपाहिमांपुरुषोत्तम ॥ ११ ॥ वाणीसदातेगुणवर्णनेस्यात्कर्णौकथायांममदोश्चकर्मणि ॥ मनःसदात्वच्चरणारविन्दयोर्दृशौस्फुरद्धामविशेषदर्शने ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंसंस्तुवतस्तस्यपश्यतोविस्मितस्यच ॥ तत्रैवांतर्दधेकृष्णःसलोकोभगवान्प्रभुः ॥ १३ ॥ नत्वातंचतदाक्रूरःकृत्वानैमित्तिकंविधिम् ॥ ज्ञात्वाकृष्णम्परंब्रह्मविस्मितोरथमाययौ ॥ १४ ॥ दिनात्ययेरामकृष्णावनयद्गांदिनीसुतः ॥ रथेनवायुवेगेनस्निग्धगंभीरनादिना ॥ १५ ॥ पुरस्योपवनेतत्रवीक्ष्यनन्दंयदूत्तमः ॥ अक्रूरंप्राहविहसन्मेघगंभीरयागिरा ॥ १६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मथुरायांहिगंतव्यंभवतास्वरथेनवै ॥ गोपालैःसहितः

पश्चादागमिष्यामिमानद ॥ १७ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथगोविन्दपुरुषोत्तम ॥ सहाग्रजःसगोपालोगच्छमेमन्दिरंप्रभो ॥ १८ ॥ पादारविंदरजसापवित्रीकुरुमद्गृहम् ॥ त्वांविनानगमिष्यामिमंदिरंस्वंजगत्पते ॥ १९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ गृहंतवागमिष्यामिहत्वावैयादवाहितम् ॥ सबलोबान्धवैःसार्द्धंकरिष्यामितवप्रियम् ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ अथतत्रस्थितेकृष्णेसोक्रूरोमथुराङ्गतः ॥ निवेद्यचेदंकंसायततःस्वभवनंययौ ॥ २१ ॥ अथापराह्णेसबलंगोविन्दंबालकैःपुरीम् ॥ द्रष्टुमभ्युदितंवीक्ष्यनंदोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ २२ ॥ आर्जवेनपुरींवीक्ष्यागन्तव्यंभवताकिल ॥ नगोकुलंविद्धिचैनांकंसराज्येमहाभये ॥ २३ ॥ तथास्तुचोक्त्वाभगवान्वृद्धैर्नन्दप्रणोदितैः ॥ गोपालैर्बालकैःसार्द्धंसबलोगतवान्पुरीम् ॥ २४ ॥ प्रासादैर्गगनस्पर्शैर्हेमरत्नखचिद्गृहैः ॥ शोभितांदुर्गसंयुक्तांदेवधानीमिवस्थिताम् ॥ २५ ॥ कालिन्दीरत्नसोपानैश्चलदूर्मिकुतूहलैः ॥ अलकामिवशोभाढ्यांदिव्यनारीनरैर्युताम् ॥ २६ ॥ प्रेक्षन्द्धीमथुरांकृष्णोधनिनांमन्दिराणिच ॥ पश्यन्गोपालकैःसार्द्धंराजमार्गंविवेशह ॥ २७ ॥ श्रुत्वागतंतंवसुदेवनन्दनंबह्वुश्रुतावैमथुरापुरीगताः ॥ त्यक्त्वाथकर्माणिविसृज्यताःशिशून्द्रष्टुंव्यधावन्नुदधिंयथापगाः ॥ २८ ॥ काश्चित्तुहर्म्यात्किलजालदेशात्कुड्यात्तुकाश्चित्पटतोगवाक्षात् ॥ विनिर्गताद्वारकपाटदेशात्तच्चत्वरात्तंददृशुःपुरंध्यः ॥ २९ ॥ एकंचलत्कुंतलमाननेस्वेकिमग्रगानांतुमनांसिहर्तुम् ॥ पश्चात्कृतंमौलितलेदधानंकिम्पृष्ठगानांहरणंद्वितीयम् ॥ ३० ॥ पीताम्बरार्द्धंबलिनंस्फुरत्कटावद्धंतदंसेजलदेयथातडित् ॥ पद्मंकरेस्वांह्रदिवैजयंतींस्रजंदधानंवसुदेवनन्दनम् ॥ ३१ ॥ विलोक्यसर्वामुमुहुःपुरस्त्रियोविलोलपाठीननवीनकुण्डलम् ॥ बालार्कहेमांगदबाहुमण्डलंराजन्नसंख्याण्डपतिंपरात्परम् ॥ ३२ ॥ ॥ पुरन्ध्यऊचुः ॥ ॥ अहोवृन्दावनंरम्यंयत्रसन्निहितोह्ययम् ॥ धन्यागोपगणाःसर्वेपश्यंत्येनंमनोहरम् ॥ ॥ ३३ ॥ धन्यागोपरमण्यस्तास्ताभिःकिंसुकृतंकृतम् ॥ पिबन्तियारासरङ्गेमुहुश्चास्याधरामृतम् ॥ ३४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ राजमार्गेरंगकारंरजकंयान्तमुन्मदम् ॥ गोपालानुमतेनैवप्राहतम्मधुसूदनः ॥ ३५ ॥ देहिनोमित्रवासांसिरुचिराणिमहामते ॥ दातुस्तेहिपरंश्रेयोभविष्यतिनसंशयः ॥ ३६ ॥ प्रज्वलन्कृष्णवाक्येनघृतेनाग्निर्यथाभृशम् ॥ कंसभृत्योमहादुष्टःप्राहेदंपथिमाधवम् ॥ ३७ ॥

॥ रजकउवाच ॥ ॥ ईदृशान्येववस्त्राणिपितृभिर्वःपितामहैः ॥ धारितानिकिंमुद्वृत्तास्तेनकौपीनधारकाः ॥ ३८ ॥ याताशुवन्यानगरात्सर्वेवैजीवितेच्छया ॥ कारागारेकारयामियुष्मान्वस्त्रहरानहम् ॥ ३९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रवदतस्तस्यरजकस्ययदूत्तमः ॥ जहारमस्तकंसद्यःकराग्रेणैवलीलया ॥ ४० ॥ तज्ज्योतिःश्रीघनश्यामेलीनंजातंविदेहराट् ॥ सद्यस्तदनुगाःसर्वेवासःकोशान्विसृज्यवै ॥ ४१ ॥ दुद्रुवुःसर्वतोराजञ्छरत्कालेयथाघनाः ॥ गृहीत्वात्मप्रियेवस्त्रेस्थितयोरामकृष्णयोः ॥ जगृहुर्गोपबालास्तेराजमार्गजनाअपि ॥ ४२ ॥ तद्धारणाविदोबालावासांसिरुचिराणिच ॥ अस्तव्यस्तंपरिदधुःश्रीकृष्णस्यप्रपश्यतः ॥ ४३ ॥ वीक्ष्यतौबालकःकश्चिच्छ्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ विचित्रवर्णैर्वासोभिर्दिव्यंवेषंचकारह ॥ ४४ ॥ तथान्येषांशिशूनाञ्चयथायोग्यंविधायसः ॥ राजन्परमयाभक्त्यापुनःकृष्णंददर्शह ॥ ४५ ॥ प्रसन्नोभगवांस्तस्मैप्रादात्सारूप्यमात्मनः ॥ बलंश्रियंतथैश्वर्य्यंबलदेवोददौपुनः ॥ ४६ ॥ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमथुराखण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेश्रीमथुराप्रवेशोनामपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथगोपालकैःसार्द्धंश्रीकृष्णोनन्दनन्दनः ॥ गृहंजगामसबलःसुदाम्नोदाममालिनः ॥ १ ॥ दृष्ट्वातौससमुत्थायनमस्कृत्यकृतांजलिः ॥ पुष्पसिंहासनेस्थाप्यप्राहगद्गदयागिरा ॥ २ ॥ ॥ सुदामोवाच ॥ ॥ धन्यंकुलंमेभवनंचजन्मत्वय्यागतेदेवकुलानिसप्त ॥ मातुःपितुःसप्ततथाप्रियायावैकुंठलोकंगतवंतिमन्ये ॥ ३ ॥ भूभारमाहर्तुमलंयदोःकुलेजातौयुवांपूर्णतमौपरेश्वरौ ॥ नमोयुवाभ्यांममदीनदीनगृहंगताभ्यांजगदीश्वरौपरौ ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापुष्परचनालंकारंमधुपध्वनिम् ॥ निवेद्यमकरंदांश्चमालाकारोननामह ॥ ५ ॥ धृत्वातत्पुष्पनिचयंसबलोभगवान्हरिः ॥ दत्त्वागोपेभ्यआरात्तंप्राहप्रहसिताननः ॥ ६ ॥ गरीयसीमत्पदाब्जेभक्तिर्भूयात्सदातव ॥ मद्भक्तानांतुसंगःस्यान्मत्स्वरूपमिहैवहि ॥ ७ ॥ बलदेवोददौतस्मैश्रियंचान्वयवर्द्धिनीम् ॥ उत्थायतौततोराजन्नन्यांवीथींप्रजग्मतुः ॥ ८ ॥ यांतींस्त्रियंपद्मनेत्रांपाटीरालेपभाजनम् ॥ बिभ्रतींयुवतींकुब्जांपथिपप्रच्छमाधवः ॥ ९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कात्वंकस्यप्रियासुभ्रूःकस्यार्थंचन्दनंत्विदम् ॥ देह्यावयोर्येनतवचिरंश्रेयोभविष्यति ॥ १० ॥

॥ सैरन्ध्र्युवाच ॥ ॥ दास्यस्मिसुन्दरवरकुब्जानाममहामते ॥ मद्धस्तोत्थंचपाटीरंजातंभोजपतेःप्रियम् ॥ ११ ॥ अद्यापिकंसदास्य
स्मिसांप्रतंतवचाग्रतः ॥ हस्तिशुंडादंडसमेभुजदंडेस्तिमेमनः ॥ १२ ॥ युवांविनाकोन्यतमोऽनुलेपंकर्तुमर्हति ॥ युवयोस्तुसमंरूपंत्रै
लोक्येनहिविद्यते ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ उभाभ्यांसाददौसांद्रंहर्षिताह्यनुलेपनम् ॥ अथतावंगरागेणरामकृष्णौविरेजतुः ॥
॥ १४ ॥ जगृहुश्चन्दनंदिव्यंकिंचित्किंचिद्व्रजार्भकाः ॥ त्रिवक्रामथतांकृष्णऋज्वींकर्तुंमनोदधे ॥ १५ ॥ आक्रम्यपद्भ्यांप्रपदेंगुलिद्व
यंप्रोत्तानहस्तेनविभुःपरेश्वरः ॥ प्रगृह्यतन्नूणांचिबुकेप्रपश्यतांवक्रांतनुंतामुदनीनमद्धरिः ॥ १६ ॥ तदैवसायष्टिसमानविग्रहादीप्त्या
चरंभांक्षिपतीवरूपिणी ॥ भूत्वागृहीत्वाहहरिंतुवाससिशुचिस्मिताजातमनोजविह्वला ॥ १७ ॥ ॥ सैरन्ध्र्युवाच ॥ ॥ गच्छाशुहे
सुन्दरवर्यमद्गृहंत्यक्तुंभवंतंकिलनोत्सहेहम् ॥ प्रसीदसर्वज्ञरसज्ञमानदत्वयाभृशंप्रोन्मथितंमनोमम ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदै
वगोपाजहसुःपरस्परमहोकिमेतत्करतालनिःस्वनैः ॥ प्रहस्यरामस्यहरिःप्रपश्यतस्तयाच्यमानोह्यवदत्परंवचः ॥ १९ ॥ ॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ ॥ अहोतिधन्यामथुरापुरीयंवसंतियत्रैवजनास्तुसौम्याः ॥ येऽज्ञातपांथान्स्वगृहंनयंतिदृष्ट्वापुरींधामतवागमिष्ये ॥ २० ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वोत्तरीयांतंसमाकृष्णगिरार्द्रया ॥ राजमार्गंव्रजन्कृष्णोवैश्यानाढ्यान्ददर्शह ॥ २१ ॥ पुष्पताम्बूलगंधा
ढ्यैःफलैर्दुग्धफलैर्हरिम् ॥ सम्पूज्यस्वासनेस्थाप्यनेमुरग्रधियोविशः ॥ २२ ॥ ॥ वैश्याऊचुः ॥ ॥ भवेच्चेदत्रतेराज्यंतावकान्स्म
रतात्सदा ॥ वयंतवप्रजादेवराज्येप्राप्तेनकःस्मरेत् ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पप्रच्छसुस्मितोवैश्यान्कोदंडस्थानमच्युतः ॥ नतेत
मूचुःसुधियःकोदंडेभंगशंकया ॥ २४ ॥ तद्रूपगुणमाधुर्य्यमोहितायेचमाथुराः ॥ कुमारपश्यैहिधनुरित्यूचुस्तद्दिदृक्षवः ॥ २५ ॥
तैर्दृष्टेनपथाकृष्णःप्रविष्टोधनुषःस्थलम् ॥ मैत्रींकुर्वन्वयस्यैश्चमाथुरैःपुरबालकैः ॥ २६ ॥ यथैंद्रंहेमचित्राढ्यंकोदंडंसप्ततालकम् ॥
पुरुषैःपंचसाहस्रैर्नेतुंयोग्यंबृहद्भरम् ॥ २७ ॥ अष्टधातुमयंक्लिष्टंलक्षभारसमंपरम् ॥ चतुर्दश्यांपौरजनैरर्चितंयज्ञमंडले ॥ २८ ॥
भार्गवेणपुरादत्तंयदुराजायमाधवः ॥ ददर्शकुंडलीभूतंसाक्षाच्छेषमिवस्थितम् ॥ २९ ॥ वार्य्यमाणोनृभिःकृष्णःप्रसह्यधनुराददे ॥

50

पश्यतांतत्रपौराणांसज्यंकृत्वाथलीलया ॥ ३० ॥ आकृष्यकर्णपर्यतंदोर्दंडाभ्यांहरिर्धनुः ॥ बभंजमध्यतोराजन्निक्षुदंडंगजोयथा ॥ ३१ ॥
भज्यमानस्यधनुषष्टंकारोभूत्तडित्स्वनः ॥ ननादतेनब्रह्माण्डंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ ३२ ॥ विचेलुर्दिग्गजास्तारराजद्भूखण्डमंडलम् ॥
तदैवबधिरीभूतापृथिव्यांजनमंडली ॥ ३३ ॥ कंसस्यहृदयंशब्दोविददारघटीद्वयम् ॥ तद्रक्षिणःप्रकुपिताउत्थिताआततायिनः ॥ ३४ ॥
गृहीतुकामाःश्रीकृष्णंप्रत्यूचुर्बध्यतामिति ॥ अथतानागतान्वीक्ष्यसशस्त्रान्बलकेशवौ ॥ ३५ ॥ कोदंडशकलेनीत्वाजघ्नतु
र्दुर्मदान्भृशम् ॥ शकलातिप्रहारेणकेचिद्वीरास्तुमूर्च्छिताः ॥ ३६ ॥ भिन्नपादाभिन्ननखाःकेचिच्छिन्नांसबाहवः ॥ वीराःपंचसह
स्राणिनिपेतुर्भूमिमंडले ॥ ३७ ॥ विचेलुर्माथुराःसर्वेदुद्रुवुस्तद्दिदृक्षवः ॥ पुर्यांकोलाहलेजातेनृणांजातंमहद्भयम् ॥ ३८ ॥ भोजराज
सभाछत्रमकस्मान्निपपातह ॥ गोपालैःसबलःकृष्णोधावंश्चापस्थलान्नृप ॥ आययौनन्दनिकटंसंध्याकालेऽतिभीतवत् ॥ ३९ ॥ निरी
क्ष्यगोविन्दसुरूपमद्भुतंविमोहितावैमथुरापुरांगनाः ॥ विस्रस्तवासःकबराःस्मराधयःपरस्परंप्राहुरिदंसखीजनम् ॥ ४० ॥
॥ पुरन्ध्र्यऊचुः ॥ ॥ कंदर्पकोटिद्युतिमाहरंस्त्वरंस्वैरंचरन्वैमथुरांपुरंहरिः ॥ निरीक्ष्यतेकाभिरतीवसाक्षादंगेषुसर्वेष्वपिनःसमादिशत् ॥
॥ ४१ ॥ ॥ कुशलाऊचुः ॥ ॥ क्रूराःस्त्रियःकिंनहिसंतिपत्तनेनिरीक्ष्यतेयाभिरनंगमोहनः ॥ अंगेषुसर्वेष्वपिसर्वसुन्दरोनास्माभिरान
न्दमयोनिरीक्ष्यते ॥ ४२ ॥ कस्यैकदेशेमधुरत्वमीक्ष्यतेतत्रास्तिनेत्रंप्रपतत्पतंगवत् ॥ यस्त्वेवसर्वांगमनोहरःसखिसएवनेत्रेणकथंसमी
क्ष्यते ॥ ४३ ॥ अंगेह्यंगेसुन्दरेनन्दसूनोःप्राप्तंप्राप्तंयत्रयत्रापिनेत्रम् ॥ तस्मात्तस्मान्नाभवल्लब्धसौख्यंलावण्याब्धौमग्नवल्लग्नचित्तम् ॥ ४४ ॥
दृष्ट्वादिनेयंव्रजराजनन्दनंस्वप्नेपितद्ददृशुःपुरस्त्रियः ॥ गोप्यःकथंतंमधुरंनसस्मरुर्याभिःकृतंमैथिलरासमंडलम् ॥ ४५ ॥ ॥ इति श्रीम
द्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे श्रीमथुरादर्शनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ रजकस्यशिरश्छेदंकंसोवैरक्षिणांवधम् ॥ धनुर्भंगंततःश्रुत्वापरंत्रासमुपागमत् ॥ १ ॥ तत्क्षणाद्दुर्निमित्तानिवा
मांगस्फुरणानिच ॥ प्रपश्यन्नंगभंगानिननिद्रांप्रापदैत्यराट् ॥ २ ॥ स्वप्नेप्रेतैःसमायुक्तस्तैलाभ्यक्तोदिगंबरः ॥ जपास्रङ्महिषारूढोदक्षि

णाशांजगामसः ॥ ३ ॥ प्रातःकालेसमुत्थायकार्यंभारकराज्ञनात् ॥ आहूयकारयामासमल्लक्रीडामहोत्सवम् ॥ ४ ॥ विशालाजिरसंयु
क्तेहेमस्तंभसमन्विते ॥ ॥ सभामंडपदेशाग्रेरंगभूमिर्बभूवह ॥ ५ ॥ वितानैर्हेमसंकाशैर्मुक्तादामविलंबिभिः ॥ सोपानैर्हेममंचैश्चरंगभूमि
र्बभौनृप ॥ ६ ॥ राजमंचेरत्नमयेमकरन्दार्चितेशुभे ॥ शक्रासिंहासनंतत्रसोपबर्हणमण्डलम् ॥ ७ ॥ आतपत्रेणदिव्येनचन्द्रमंडलचारुणा ॥
हंसाभैर्व्यजनैर्युक्तैश्चामरैर्वज्रमुष्टिभिः ॥ ८ ॥ दशहस्तोच्छ्रितंशश्वद्विश्वकर्मविनिर्मितम् ॥ तदारुह्यबभौकंसोऽद्रिशृंगंमृगराडिव ॥
॥ ९ ॥ गायकाःप्रजगुस्तत्रननृतुर्वारयोषितः ॥ नेदुर्मृदंगपटहतालभेर्य्यानकादयः ॥ १० ॥ राजानोमंडलेशाश्चपौराजानपदान्नृप ॥
ददृशुर्मल्लयुद्धंतेमंचेमंचेसमास्थिताः ॥ ११ ॥ चाणूरोमुष्टिकःकूटःशलस्तोशलएवच ॥ व्यायाममुद्गरैर्युक्तायुयुधुस्तेपरस्परम् ॥ १२ ॥
नन्दराजादयोगोपाःकंसाहूतानताननाः ॥ दत्त्वाबलिंपरंतस्मादेकस्मिन्मंचआश्रिताः ॥ १३ ॥ बाणासुरजरासंधनरकाणांपुरान्नृप ॥
अन्येषांशंबरादीनांसकाशाद्भूभुजांतथा ॥ बलयश्चाययूराजन्यदुराजायतत्रवै ॥ १४ ॥ अथतौरामकृष्णौद्वौमायाबालकविग्रहौ ॥ मल्ल
लीलादर्शनार्थंययतूरंगमंडल ॥ १५ ॥ गोमूत्रचयसिन्दूरकस्तूरीपत्रभृन्मुखम् ॥ स्रवन्मदंमहामत्तंरत्नकुंडलमंडितम् ॥ १६ ॥ गजं
कुवल यापीडंरंगद्वारमवस्थितम् ॥ वीक्ष्यकृष्णोमहामात्रंप्राहगंभीरयागिरा ॥ १७ ॥ आकर्षयांगनागेन्द्रंमार्गंकुरुममेच्छया ॥ नचेत्त्वां
पातयिष्यामिसनागंभूमिमण्डले ॥ १८ ॥ महामात्रस्तदाक्रुद्धोनोदयामासतंगजम् ॥ चीत्कारमुत्कटंदिक्षुकुर्वंतंनन्दसूनवे ॥ १९ ॥
गृहीत्वातंहरिंसद्यःशुंडादंडेननागराट् ॥ उज्जहारततस्तस्मान्निर्गतोभारभृद्धरिः ॥ २० ॥ तत्पादेषुविलीनोभूत्प्रभ्रमन्सन्नितस्ततः ॥
वृन्दावननिकुंजेषुवृक्षेषुचयथाहरिः ॥ २१ ॥ करेजग्राहतन्नागःशुंडादंडेनचांघ्रिपु ॥ निष्पीड्यशुंडांहस्ताभ्यांहरिःपश्चाद्विनिर्गतः ॥
॥ २२ ॥ तिर्यग्भूतश्चतंनागोग्रहीतुमुपचक्रमे ॥ मुष्टिनातंघातयित्वापुरोदुद्रावमाधवः ॥ २३ ॥ तमन्वधावन्नागेन्द्रोमथुरायांविदेहराट् ॥
कोलाहलेतदाजातेहरिस्तस्मादितोययौ ॥ २४ ॥ पुच्छेगृहीत्वातन्नागंबलदेवोमहाबलः ॥ चकर्षभुजदंडाभ्यांफणिनंगरुडोयथा ॥
॥ २५ ॥ प्रहसन्भगवान्कृष्णोगृहीत्वातंकरेबलात् ॥ चकर्षभुजदंडाभ्यांकूपरज्जुंयथानरः ॥ २६ ॥ द्वयोराकर्षणात्रागोविह्वलोभून्न

पेश्वर ॥ महामात्रास्तदासप्तरुरुधुस्तंगजंबलात् ॥ २७ ॥ नीतागजास्तथाचान्यैःकृष्णंहंतुंशतत्रयम् ॥ अंकुशास्फालनात्क्रुद्धंमत्तेभं पुनरागतम् ॥ २८ ॥ श्रीकृष्णोभगवान्साक्षाद्बलदेवस्यपश्यतः ॥ २९ ॥ शुंडादंडेसंगृहीत्वाभ्रामयित्वात्वितस्ततः ॥ पातयामासभू पृष्ठेकमंडलुमिवार्भकः ॥ ३० ॥ दूरेप्रपतितास्तस्यमहामात्राइतस्ततः ॥ सतांप्रपश्यतांनागःसद्योवैनिधनंगतः ॥ ३१ ॥ तज्ज्योतिः श्रीघनश्यामेलीनंजातंविदेहराट् ॥ दंतावुत्पाटचतस्यापिरामकृष्णौमहाबलौ ॥ निजघ्नतुर्महामात्रान्मृगान्केसरिणौयथा ॥ ३२ ॥ द्विपे हतेपियेचान्येमहामात्राइतस्ततः ॥ विदुद्रुवुर्यथामेघावर्षाकालेगतेसति ॥ ३३ ॥ एवंहत्वाद्विपंगोपैःशेषैस्तैःप्रेक्षणोत्सुकैः ॥ जयारावे रामकृष्णौश्रमवारिमदांकितौ ॥ ३४ ॥ परिश्रमारुणमुखौरंगंविविशतुस्त्वरम् ॥ दंतपाणीमहावेगौयथाशामनिलानलौ ॥ ३५ ॥ मल्लाश्च मल्लंचनरानरेंद्रंस्त्रियःस्मरंगोपगणाव्रजेशम् ॥ पितासुतंदंडधरंह्यसंतोमृत्युंचकंसोविबुधाविराजम् ॥ ३६ ॥ तत्त्वंपरंयोगिवराश्चभोजा देवंतदारंगगतंबलेन ॥ पृथक्पृथग्भावनयाह्यपश्यन्सर्वेजनास्तंपरिपूर्णदेवम् ॥ ३७ ॥ हतंद्विपंवीक्ष्यचतौमहाबलौकंसोमनस्वीभयमा पचेतसि ॥ मंचस्थिताहर्षितमानसाश्चयौचंद्रंचकोराइवतेसुखंययुः ॥ ३८ ॥ कर्णेचकर्णविनिधायनागरामहोत्सुकास्तेह्यवदन्परस्परम् ॥ एतौहिसाक्षात्परमेश्वरौपरौबभूवतुर्वैवसुदेवनन्दनौ ॥ ३९ ॥ अहोतिरम्यंव्रजमंडलंपरंयत्रैषसाक्षाद्विचचारमाधवः ॥ कृत्वाहियद्दर्शनम द्यदुर्लभंवयंकृतार्थास्तुभवेमसर्वतः ॥ ४० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वदत्सुपौरलोकेषुनदत्तूर्येषुमैथिल ॥ चाणूरस्तावुपव्रज्यरामकृष्णा वुवाचह ॥ ४१ ॥ ॥ चाणूरउवाच ॥ ॥ हेरामहेकृष्णयुवांमहाबलौराज्ञःपुरोवैकुरुतंमृधंबलात् ॥ प्रहर्षितेराजनिचेद्यदूत्तमेकिंकिंन भद्रंभवतीहवश्चनः ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ पुरैवभद्रंनृपतेःप्रसादतोबालावयंतुल्यबलैश्चबालकैः ॥ भूयान्मृधोनोबलवान्य थोचितमधर्मयुद्धंकिलमाभवेदिह ॥ ४३ ॥ ॥ चाणूरउवाच ॥ ॥ भवान्नबालोनचवाकिशोरोबलश्चसाक्षाद्बलिनांबलीयान् ॥ सहस्रमत्ते भबलंदधानोद्विपोभवद्भ्यांनिहतःसलीलम् ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंतस्यवचःश्रुत्वाभगवान्वृजिनार्दनः ॥ चाणूरेणापियु युधेमुष्टिकेनबलोबली ॥ ४५ ॥ आकर्षणंनोदनंचभुजाभ्यांभुजदंडयोः ॥ चक्रतुःपश्यतान्नृणांगजाविवजिगीषया ॥ ४६ ॥ हस्ताभ्यां

वपुरुत्थाप्यचाणूरस्यहरिःस्वयम् ॥ अतोलयद्देहभारंपुण्यभारंयथाविधिः ॥ ४७ ॥ चाणूरस्तंहरिंदेवंकरेणैकेनलीलया ॥ उज्जहारमहा
वीरोभूखंडंनागराडिव ॥ ४८ ॥ ग्रीवायांकिलचाणूरंभुजवेगेनमाधवः ॥ कट्यांचोद्धृत्यसहसापातयामासभूतले ॥ ४९ ॥ मुष्टिकश्चत
थायुद्धेबलदेवोमहाबलः ॥ जानुदेशेसमुत्थाप्यपातयामासभूतले ॥ ५० ॥ हस्तैश्चजानुभिःपादैर्भुजोरोंगुलिमुष्टिभिः ॥ जघ्नतुःकृष्णचा
णूरौतथैवबलमुष्टिकौ ॥ ५१ ॥ श्रमवारियुतेदृष्ट्वाश्रीमुखेरामकृष्णयोः ॥ सानुकंपास्तदाप्राहुर्गवाक्षस्थानृपस्त्रियः ॥ ५२ ॥ ॥ स्त्रिय
ऊचुः ॥ अहोअधर्मःसुमहत्सभायांजातःपुरोराजनिवर्तमाने ॥ क्ववज्रतुल्यांगवृतोहिमल्लौक्वपुष्पतुल्यौवतरामकृष्णौ ॥ ५३ ॥ अहोअभा
ग्यंहिपुरौकसांनोयुद्धेतयोर्दर्शनमद्यजातम् ॥ अहोतिधन्यंबतभूरिभाग्यंवनौकसांरासरसेनजातम् ॥५४॥ अहोस्थितेराजनिदुष्टचित्तेनको
पिवक्तुंक्षमएवसख्यः ॥ तस्माद्द्विनःपुण्यबलेनचेत्तौत्वरंमृधेवैजयतामरीन्स्वान् ॥५५॥ इ० ग० सं० श्रीम० ना० ब० संघे० सप्तमोऽध्यायः ॥७॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ आर्द्रचित्तंनन्दराजंवनितानांमनोरथम् ॥ स्मृत्वाशत्रून्हन्तुकामश्चक्रेयुद्धंबलाद्धरिः ॥ १ ॥ गृहीत्वाभुजद
ण्डाभ्यांचाणूरङ्गगनेबलात् ॥ चिक्षेपसहसाकृष्णोवातःपद्ममिवोद्धतम् ॥ २ ॥ आकाशात्पतितःसोपितारकेवह्यधोमुखः ॥ उत्थाय
मुष्टिनाकृष्णंताडयामासवेगतः ॥ ३ ॥ तस्यमुष्टिप्रहारेणनचचालपरात्परः ॥ सद्योगृहीत्वाचाणूरंपातयामासभूतले ॥ ४ ॥ भिन्नदन्तस्तु
चाणूरःक्रोधयुक्तोमदोत्कटः ॥ मुष्टिद्वयेनश्रीकृष्णंतताडहृदिमैथिल ॥ ५ ॥ गृहीत्वाकरयोस्तंवैकराभ्यांभगवान्स्वयम् ॥ कंसस्याग्रेभ्रा
मयित्वासर्वेषांपश्यतांनृप ॥ ६ ॥ पातयामासभूपृष्ठेकमण्डलुमिवार्भकः ॥ श्रीकृष्णस्यप्रचारेणचाणूरोभिन्नमस्तकः ॥ ७ ॥ उद्वमन्रु
धिरंराजन्सद्योवैनिधनंगतः ॥ तथैवमुष्टिकंमल्लंमुष्टिभिर्युधिदुर्गमम् ॥ ८ ॥ धृत्वांघ्रौभ्रामयित्वाखेबलदेवोमहाबलः ॥ पातयामासभूपृ
ष्ठेफणिनंगरुडोयथा ॥ मुष्टिकोनिधनंप्रापप्रोद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ ९ ॥ कूटंसमागतंवीक्ष्यबलदेवोमहाबलः ॥ मुष्टिनापातयामासवज्रेणे
न्द्रोयथागिरिम् ॥ १० ॥ प्राप्तंशलंनन्दसूनुर्लत्तयातन्तताडह ॥ तीक्ष्णयातुण्डयाराजन्कद्रुजङ्गरुडोयथा ॥ ११ ॥ गृहीत्वातोशलं
कृष्णोमध्यतःसंविदार्यच ॥ प्राक्षिपत्कंसमञ्चाग्रेविटपंसिंधुरोयथा ॥ १२ ॥ एतेनिपातितारङ्गेसद्योवैनिधनङ्गताः ॥ तेषांज्योतींषिवैकु

52

ण्ठेविविशुःपश्यतांसताम् ॥ १३ ॥ एवंश्रीरामकृष्णाभ्यांमल्लेषुनिहितेषुच ॥ शेषाःप्रदुद्रुवुर्मल्लाभयार्ताजीवनेच्छया ॥ १४ ॥ श्रीदामा दीन्वयस्यांश्चगोपानाकृष्यमाधवः ॥ तैःसार्द्धंयुद्धसारेभेसर्वेषांपश्यतांसताम् ॥ १५ ॥ किरीटकुण्डलधरौरामकृष्णौसहार्भकैः ॥ वि हरन्तौवीक्ष्यरंगेविसिष्मुःपुरवासिनः ॥ १६ ॥ कंसंविनासर्वमुखाज्जयशब्दोविनिर्गतः ॥ साधुसाध्वितिवादोभून्नेदुर्दुंदुभयस्ततः ॥ १७ ॥ स्वस्याऽजयंवीक्ष्यकंसोमहाक्रोधसमाकुलः ॥ वर्जयित्वातूर्यघोषंप्राहप्रस्फुरिताधरः ॥ १८ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ दुर्बुद्धियुक्तौवसु देवनन्दनौप्रसह्यनिःसारयताशुमत्पुरात् ॥ हरंतुसर्वंव्रजवासिनांधनंबध्नीतनन्दंसहसातिदुर्मतिम् ॥ १९ ॥ अथोग्रसेनस्यपितुःकुबुद्धेः शौरेःशिरश्चाशुहिछिंधिछिंधि ॥ कौयत्रतत्रापितथात्रवृष्णिजातान्सुरांशान्किलसूदयध्वम् ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविकत्थ मानस्यकंसस्ययदुनंदनः ॥ सहसोत्पत्यतंमञ्चमारुह्यक्रोधपूरितः ॥ २१ ॥ मृत्युंसमागतंवीक्ष्यमञ्चादुत्थायसत्वरम् ॥ मदोद्धतोभर्त्स यंस्तंजगृहेखड्गचर्म्मणी ॥२२॥ अग्रहीत्सहसाकंसंदोर्भ्यांचर्मासिसंयुतम् ॥ यथातुण्डविभागाभ्यांसविषंफणिनंविराट् ॥२३॥ पतत्खड्ग श्चलच्चर्माभुजबन्धाद्बलाद्बली ॥ विनिर्ययौतार्क्ष्यतुण्डात्पुण्डरीकोयथाफणी ॥ २४ ॥ मञ्चेतौबलिनौवेगान्मर्दयन्तौपरस्परम् ॥ शैलशृंगे यथासिंहौशुशुभातेयथातथम् ॥ २५ ॥ उत्पतन्तम्बलात्कंसंशतहस्तंमहाम्बरे ॥ अग्रहीच्चोत्पतन्कृष्णःश्येनंश्येनोयथाम्बरे ॥ २६ ॥ गृही त्वाभुजदण्डाभ्यांप्रचण्डंदैत्यपुङ्गवम् ॥ त्रैलोक्यबलधृग्देवोभ्रामयित्वात्वितस्ततः ॥ २७ ॥ आकाशात्पातयामासमञ्चोपरिरुषान्वितः ॥ भग्नदण्डोभवन्मञ्चस्तडित्पातेयथाद्रुमः ॥ २८ ॥ पतितोपिसवज्राङ्गःकिञ्चिद्व्याकुलमानसः ॥ सहसोत्थाययुयुधेश्रीकृष्णेनमहात्मना ॥ ॥ २९ ॥ नीत्वातंभुजदण्डाभ्यांमञ्चेक्षिप्त्वापुनःप्रभुः ॥ आरुह्यहृदयंतस्यमौलिंजग्राहमाधवः ॥ ३० ॥ सद्यःप्रगृह्यकेशेषुरंगोपरिहरिः स्वयम् ॥ मञ्चात्तंपातयामासशैलाद्गण्डशिलामिव ॥ ३१ ॥ तस्योपरिष्टाच्छ्रीकृष्णःसर्वाधारःसनातनः ॥ निपपातस्वयंवेगादनंतोनन्त विक्रमः ॥ ३२ ॥ इत्थंद्वयोर्निपातेननिम्नंभूखण्डमण्डलम् ॥ स्थालीवसहसाराजंश्चकम्पेघटिकाद्वयम् ॥ ३३ ॥ सम्परेतम्भोजराजंभूमिंतं विचकर्षह ॥ यथामृगेन्द्रोनागेन्द्रंसर्वेषांपश्यतांनृप ॥३४॥हाहाकारस्तदैवासीद्धावतांभूभुजांनृप॥वैरभावेनदेवेशंभजन्कंसोमहाबलः ॥३५॥

जगामतस्यसारूप्यंभृंगिणःकीटकोयथा ॥ कंसंप्रपतितंदृष्ट्वाभ्रातरोष्टौमहाबलाः ॥ सुनामसृष्टिन्यग्रोधतुष्टिमद्राष्ट्रपालकाः ॥ ३६ ॥ सुहुनाकंकशंकुभ्यांक्रोधप्रस्फुरिताधराः ॥ खड्गचर्मधरायोद्धुंकृष्णोपरिसमाययुः ॥ ३७ ॥ वीक्ष्यतान्मुद्गरंनीत्वारोहिणीनंदनो बलः ॥ आराच्चकारहुंकारंयथासिंहोमृगान्प्रति ॥ ३८ ॥ हुंकारेणैवशस्त्राणितेषांहस्तेभ्यआभयात् ॥ पेतुराम्रफलानीवदंडघातैश्चमैथि ल ॥ ३९ ॥ निःशस्त्रास्तेमहावीरामुष्टिभिःसर्वतोबलम् ॥ तेद्रुःशैलंयथानागाःशुंडादंडैरितस्ततः ॥ ४० ॥ सृष्टिंतथासुनामानंमुद्गरेण बलोहनत् ॥ न्यग्रोधंभुजवेगेनकंकंवामकरेणवै ॥ ४१ ॥ शंकुंसुहुंतुष्टिमंतंवामपादेनमाधवः ॥ राष्ट्रपालंदक्षिणेनपादेनाभिजघानह ॥ ॥ ४२ ॥ अष्टौनिपेतुःसहसावृक्षावातहताइव ॥ तेषांज्योतिर्भगवतिलीनंजातंविदेहराट् ॥ ४३ ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्जयध्वनिरभूत्तदा ॥ सद्योवैववृपुर्देवाःपुष्पैर्नन्दनसंभवैः ॥ ४४ ॥ विद्याधर्यश्चगंधर्व्योननृतुर्हर्षविह्वलाः ॥ विद्याधराश्चगंधर्वाःकिन्नरास्तद्यशोजगुः ॥ ४५॥ ब्र ह्माद्यामुनयःसिद्धाविमानैर्द्रष्टुमागताः ॥ तुष्टुवूरामकृष्णौतौवाग्भिःश्रुतिपरायणाः॥४६॥ ताडयंत्यउरोहस्तैरस्तिप्राप्त्यादयःस्त्रियः ॥ विनि र्गतास्तारुरुदुर्जातवैधव्यदुःखिताः ॥ ४७ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ हानाथहेयुद्धपतेक्वगतोसिमहाबल ॥ त्रैलोक्यविजयीसाक्षाद्देवानामपिदुर्जयः ॥ ॥ ४८ ॥ जातमात्राःस्वसुःपुत्रानिर्घृणेनत्वयाहताः ॥ आनिर्दशानिर्दशाश्चाऽपरेपिनिहताबलात् ॥ तेनपापेनघोरेणदशामेतादृशींगतः ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमश्रुमुखीर्दीनाआश्वास्यनृपयोषितः ॥ विधाययमुनातीरेचिताःश्रीखंडसंयुताः ॥ ५० ॥ हतानां कारयित्वासौक्रियांवैपारलौकिकीम् ॥ सर्वान्संबोधयामासभगवाँल्लोकभावनः ॥ ५१ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेकंसवधोनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथदेवौरामकृष्णौदेवकीवसुदेवयोः ॥ समीपंजग्मतुःसाक्षाद्वृष्णिभिःपरिवारितौ ॥ १ ॥ स्वतस्तयोर्बन्धनानि ययुःशिथिलतांनृप ॥ तौवीक्ष्यगरुडंप्राप्तंनागपाशगुणायथा ॥ २ ॥ स्वप्रभावविदौवीक्ष्यपितरौसबलोहरिः ॥ सद्यस्ततानस्वांमायांज गन्मोहकरींबलात् ॥ ३ ॥ रामकृष्णौसुतौज्ञात्वाशौरिर्मोहसमाकुलः ॥ देवक्यासहसोत्थायसस्वजेचाश्रुपूरितः ॥ ४ ॥ तावाश्वास्यहरिः

सद्योवृष्णिभिःपरिवारितः ॥ मातामहंतूग्रसेनंचकारमथुराधिपम् ॥ ५ ॥ आहूययादवान्कंसभयाद्देशांतरंगतान् ॥ प्रेम्णानिवारयामास सकुटुंबान्यदोःपुरि ॥ ६ ॥ नन्दराजंगोपगणैःस्वगृहान्गंतुमुद्यतम् ॥ नत्वातंसबलःप्राहमोहयन्निवमायया ॥ ७ ॥ अत्रैववासंकुरुतातपुर्य्यांगंतुंयदीच्छासहसोत्थितास्यात् ॥ पश्चादहंवैसबलोयदून्वाविधायपार्श्वंतवचागमिष्ये ॥ ८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंश्रीरामकृष्णाभ्यांनन्दराजःप्रपूजितः ॥ आलिंग्यशौरिंगोपालैर्ययौप्रेमातुरोव्रजम् ॥ ९ ॥ दत्तंश्रीकृष्णजन्मर्क्षेधेनूनांनियुतंपुरा ॥ ब्राह्मणेभ्योददौशौरिर्वस्त्रमालास्वलंकृतम् ॥ १० ॥ शौरिर्गर्गंसमाहूयश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ यज्ञोपवीतंविधिवत्कारयामासधर्मवित् ॥ ११ ॥ रामकृष्णौसर्वविद्याध्ययनंकर्तुमुद्यतौ ॥ गुरोःसांदीपनेःपार्श्वंजग्मतुर्जनवत्परौ ॥ १२ ॥ कृत्वापरांगुरोःसेवांलघुकालेनमाधवौ ॥ सर्वविद्यांजगृहतुःसर्वविद्याविदांवरौ ॥ १३ ॥ गुरवेदक्षिणांदातुमुद्यतौतौकृतांजली ॥ मृतंपुत्रंदक्षिणायांताभ्यांवव्रेगुरुर्द्विजः ॥ १४ ॥ रथमारुह्यतौदांतौशातकुंभपरिच्छदम् ॥ प्रभासेचाब्धिनिकटंजग्मतुर्भीमविक्रमौ ॥ १५ ॥ सद्यःप्रकंपितःसिन्धूरत्नोपायनमुत्तमम् ॥ नीत्वातच्चरणोपांतेनिपपातकृतांजलिः ॥ १६ ॥ तमाहभगवाञ्छीघ्रंपुत्रंदेहिगुरोमम ॥ प्रचंडोर्मिघटाटोपैस्त्वयातद्ग्रहणंकृतम् ॥ १७ ॥ ॥ समुद्रउवाच ॥ ॥ भगवन्देवदेवेशनमयाबालकोहृतः ॥ हृतःपंचजनेनासौशंखरूपासुरेणवै ॥ १८ ॥ वसन्सदामदुदरेबलिष्ठोदैत्यपुंगवः ॥ जेतुंयोग्यस्त्वयादेवदेवानांभयकारकः ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तेनोक्तोभगवान्कृष्णोवासोबद्ध्वाकटौदृढम् ॥ निपपातमहावेगात्समुद्रेभीमनादिनि ॥ २० ॥ श्रीकृष्णस्यनिपातेनत्रिलोकीभारधारिणः ॥ चकंपेब्धिर्भृशंवज्रकूटेनेवविदेहराट् ॥ २१ ॥ ततःपंचजनोदैत्योयोद्धुंश्रीकृष्णसंमुखे ॥ आगतःसहसावीरःशूलंचिक्षेपमाधवे ॥ २२ ॥ हस्तेगृहीत्वातच्छूलंतेनैवाभिजघानतम् ॥ तद्घातेनप्रपतितोमूर्च्छितोवारिमंडले ॥ २३ ॥ सहसोत्थायदेवेशंकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ मूर्ध्नाततापक्षीन्द्रंस्वफणेनफणीयथा ॥ २४ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्हरिः ॥ क्रुद्धोमूर्द्धनिवेगेनमुष्टिनातंतताडह ॥ २५ ॥ कृष्णमुष्टिप्रहारेणसद्योवैनिधनंगतः ॥ तज्ज्योतिःश्रीघनश्यामेलीनंजातंविदेहराट् ॥ २६ ॥ एवंहत्वापंचजनंशंखंनीत्वातदंगजम् ॥ महार्णवान्निर्गतोसौसहसारथमागमत् ॥ २७ ॥ वायुवेगे

नयानेनरामकृष्णौमनोहरौ ॥ जग्मतुःशमनस्यापिदीर्घांसंयमिनींपुरीम् ॥ २८ ॥ पांचजन्यध्वनिर्लोकंप्रचंडोमेघघोषवत् ॥ पूरयामास तंश्रुत्वाचकंपेससभोयमः ॥ २९ ॥ चतुरशीतिलक्षेषुनरकेषुनिपातिताः ॥ येयैःश्रुतोध्वनिस्तेतेजग्मुर्मोक्षंतुपापिनः ॥ ३० ॥ यमःसद्यो बलिंनीत्वाश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ पपातचरणोपांतेधर्षितःसन्कृतांजलिः ॥ ३१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ हेहरेहेकृपासिन्धोरामरामहा बल ॥ असंख्यब्रह्मांडपतीपरिपूर्णतमौयुवाम् ॥ ३२ ॥ देवौपुराणौपुरुषौमहांतौसर्वेश्वरौसर्वजगज्जनेशौ ॥ अद्यैवसर्वोपरिवर्तमानौगिरानि जाह्नांवदतंपरेशौ ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ गुरुपुत्रंलोकपालआनयस्वमहामते ॥ राज्यंकुरुयथान्यायंमदुक्तंमानयंक्वचित् ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदैवतेनोपानीतंगुरुपुत्रंहरिःस्वयम् ॥ गृहीत्वावंतिकामेत्यददौश्रीगुरवेशिशुम् ॥ ३५ ॥ गुर्वाशिषासं यतौतौनत्वातंहिकृतांजली ॥ रथमारुह्यमथुरामागतौयदुपूजितौ ॥ ३६ ॥ एकदासबलःकृष्णःसर्वकारणकारकः ॥ पांडवान्संस्मरन्भ क्तानक्रूरभवनंययौ ॥ ३७ ॥ अक्रूरःसहसोत्थायपरिरभ्यमुदान्वितः ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयित्वाथतौनृप ॥ ३८ ॥ कृतांजलिःपुरः स्थित्वाजातपूर्णमनोरथः ॥ उवाचानन्दजनितांमुंचन्बाष्पकलांनृप ॥ ३९ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ युवाभ्यांरामकृष्णाभ्यांताभ्यांनित्यंनमो नमः ॥ याभ्यांमार्गेयदुक्तंमेपूर्णंतच्चकृतंप्रभू ॥ ४० ॥ लोकाभिरामौजनभूषणोत्तमौचांतर्बहिःसर्वजगत्प्रदीपकौ ॥ गोविप्रसाधुश्रुतिध र्मदेवतारक्षार्थमद्यैवयदोःकुलेगतौ ॥ ४१ ॥ कंसादिदैत्येन्द्रविनाशहेतवेगोलोकलोकात्परिपूर्णतेजसौ ॥ समागतौभारतभूमिमंडलेयु वांपरेशौसततंनतोस्म्यहम् ॥ ४२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ त्वमार्य्यवृद्धोधृतिमानहंतवपुरःशिशुः ॥ संतोनस्वात्मनःश्लाघांकुर्वंतिहि महामते ॥ ४३ ॥ पांडवानांहिकुशलंद्रष्टुंगच्छगजाह्वयम् ॥ शीघ्रमागच्छतान्दृष्ट्वासर्वान्दानपतेभवान् ॥ ४४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातदाक्रूरंभगवान्भक्तवत्सलः ॥ सबलःशौरिभवनमाययौसर्वकार्यकृत् ॥ ४५ ॥ कौरवेन्द्रपुरंगत्वाक्रूरोदृष्ट्वाथपांडवान् ॥ पुनरागत्यकृष्णायवार्तांसर्वामवर्णयत् ॥ ४६ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ विनायुवांकोपिनपांडवानांसहायकृत्कौरवदुःखभोगिनाम् ॥ मृते चपांडौभवतःपदांबुजेविलग्नचित्ताहिपृथात्मजाये ॥ ४७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाक्रूरमुखाच्छ्रीकृष्णोभगवान्हरिः ॥ अद्ये

राज्यंपांडवेभ्यःकौरवाणांबलाद्ददौ ॥ ४८ ॥ अथोक्तंवचनंस्मृत्वातदोद्धवसमन्वितः ॥ महामंगलसंयुक्तंकुब्जायाभवनंययौ ॥ ४९ ॥
दृष्ट्वागाच्छ्रीहरिंप्राप्तंकुब्जारूपवतीत्वरम् ॥ भक्त्यासमर्हयामासपाद्याद्यैःप्राणवल्लभम् ॥ ५० ॥ हेमरत्नखचित्कुड्येकुब्जायाभवनोत्त
मे ॥ बभौहरीरूपवत्यावैकुण्ठेरमयायथा ॥ ५१ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ यस्याःपतिरभूद्राजन्नहोतस्यास्तपो
महत् ॥ ५२ ॥ तत्रस्थित्वाहरिर्देवोदिनान्यष्टौविदेहराट् ॥ आययौशौरिभवनंलीलामानुषविग्रहः ॥ ५३ ॥ इतिश्रीकृष्णचरितंमथुरायां
विदेहराट् ॥ सर्वपापहरम्पुण्यमायुर्वर्द्धनमुत्तमम् ॥ ५४ ॥ चतुःपदार्थदंनृणांश्रीकृष्णवशकारकम् ॥ मयातेकथितंपृष्टंकिंभूयःश्रोतुमि
च्छसि ॥ ५५ ॥ इतिश्रीमद्गर्गसंहितायां श्रीमथुराखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेयदुसौख्यंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णचरितंपुण्यंमयातवमुखाच्छ्रुतम् ॥पुनःश्रोतुमनाश्चाद्यतृषितोवाजलङ्गतः ॥ १ ॥ कंसस्यजन्मक
र्माणित्वयोक्तानिश्रुतानिमे ॥ केश्यादिदैत्यवर्याणांपूर्वजन्मकृतंश्रुतम् ॥ २ ॥ कोयंतुरजकःपूर्वमवधीद्यंहरिःकथम् ॥ अहोयस्यमहज्ज्योतिः
कृष्णेलीनंबभूवह ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ त्रेतायुगेत्वयोध्यायांरामराज्येविदेहराट् ॥ चाराणांशृण्वतांकश्चिद्रजकोह्यवदत्प्रियाम् ॥
॥ ४ ॥ नाहंबिभर्मित्वांदुष्टामुशतींपरवेश्मगाम् ॥ स्त्रीलोभीबिभृयात्सीतांरामोनाहंभजेपुनः ॥ ५ ॥ इतिलोकाद्बहुमुखाद्वाक्यंश्रुत्वाथ
राघवः ॥ सीतांतत्याजसहसावनेलोकापवादतः ॥ ६ ॥ तस्मैदण्डन्दातुमिच्छांनचक्रेराघवोत्तमः ॥ मथुरायांद्वापरान्तेरजकःसबभूवह
॥ ७ ॥ कुवाक्यदोषशान्त्यर्थंतंजघानहरिःस्वयम् ॥ तदपिप्रददौमोक्षंतस्मैश्रीकरुणानिधिः ॥ ८ ॥ दयालोःकृष्णचन्द्रस्यचरित्रंपरमा
द्भुतम् ॥ एतत्तेकथितंराजन्किम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ९ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ पुरावैवायकःकोयंनितरांमुनिसत्तम ॥ यस्मै
ददौचसारूप्यंश्रीकृष्णोभगवान्हरिः ॥ १० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ मिथिलानगरेपूर्वंवायकोहरिभक्तिकृत् ॥ श्रीरामोद्वाहसमये
सीरध्वजनृपाज्ञया ॥ ११ ॥ रामलक्ष्मणवेषार्थंवासांसिरचयन्किल ॥ लघुसूत्रैःपरिचयन्कुशलोवस्त्रकर्मसु ॥ १२ ॥ कोटिकन्दर्पला
वण्यौसुन्दरौरामलक्ष्मणौ ॥ तौवीक्ष्यवायकोराजन्मोहितोभून्महामनाः ॥ १३ ॥ अहंस्वहस्तैर्वस्त्राणितयोरङ्गेषुसर्वतः ॥ परिधानङ्कारया

मिचक्रेचेत्थंमनोरथम् ॥ १४ ॥ मनसापिवरंरामोददौतस्मादशेषवित् ॥ द्वापरान्तेभारतेचभविष्यतिमनोरथः ॥ १५ ॥ श्रीरामस्यवरा
त्सोयंमथुरायांबभूवह ॥ तयोर्वेषंकारयित्वातत्सारूप्यंजगामह ॥ १६ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ सुदाम्नामालिनाब्रह्मन्किंकृतंसुकृतंवद ॥
यद्गृहंजग्मतुःसाक्षाद्रामकृष्णौमनोहरौ ॥ १७ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ राजराजवनंरम्यंनाम्नाचैत्ररथंशुभम् ॥ तस्यवैपुष्पबटुकोहेम
मालीतिनामभाक् ॥ १८ ॥ विष्णुभक्तिरतःशान्तोदानीसत्सङ्गकृन्महान् ॥ श्रीकृष्णदेवप्राप्त्यर्थंदेवपूजांचकारह ॥ १९ ॥ समाःपंच
सहस्राणिपद्मानांचशतत्रयम् ॥ नित्यंनीत्वाधूर्जटयेपुरोधृत्वाननामह ॥ २० ॥ एकदातिप्रसन्नोभूत्त्र्यम्बकःकरुणानिधिः ॥ मालाकार
महाबुद्धेवरंब्रूहीत्युवाचह ॥ २१ ॥ हेममालीतदादेवंनमस्कृत्यकृतांजलिः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यपुरःस्थित्वाप्राहनताननः ॥ २२ ॥ हेम
माल्युवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमंकृष्णंक्वचिन्नोगृहमागतम् ॥ पश्यामिहग्भ्यांतंसाक्षात्त्वद्वरेणभवेदिदम् ॥ २३ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥
द्वापरान्तेभारतेचमथुरायांमहामते ॥ मनोरथस्तेसफलोभविष्यतिनसंशयः ॥ २४ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ महेश्वरवरेणासौहे
ममालीमहामनाः ॥ मालाकारोद्वापरान्तेसुदामासम्बभूवह ॥ २५ ॥ तस्मादस्यगृहंसाक्षाज्जग्मतूरामकेशवौ ॥ शिववाक्यमृतंकर्तुंकि
म्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे रजकवायकसुदामोपाख्यानन्नाम
दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीबहुलाश्वउवाच ॥ ॥ सैरन्ध्र्याकिंकृतंपूर्वंतपःपरमदुर्घटम् ॥ येनप्रसन्नःश्रीकृ
ष्णोदेवैरपिसुदुर्लभः ॥ १ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ पञ्चवट्यांस्थितंरामंकोटिकन्दर्पसन्निभम् ॥ वीक्ष्यशूर्पणखानामराक्षसीमोहिता
भृशम् ॥ २ ॥ निर्मोहंराघवंदृष्ट्वाऽथैकपत्नीव्रतस्थितम् ॥ क्रोधात्सीतांभक्षयितुंधावतीरावणस्वसा ॥ ३ ॥ खड्गेनशितधारेणलक्ष्मणो
राघवानुजः ॥ जहारतस्याःकर्णौचनासांसद्योरुपान्वितः ॥ ४ ॥ छिन्ननासागतालंकांरावणायनिवेद्यतत् ॥ भूयःपुष्करतीर्थेसाजगाम
विमनाभृशम् ॥ ५ ॥ तपश्चक्रेशूर्पणखावर्षाणामयुतंजले ॥ ध्यायन्तीत्र्यम्बकंदेवंश्रीरामंवरमिच्छती ॥ ६ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्देवदेवउ
मापतिः ॥ एत्यतत्पुष्करंतीर्थंवरंब्रूहीत्युवाचह ॥ ७ ॥ ॥ शूर्पणखोवाच ॥ ॥ श्रीरामोमेवरोभूयाद्वरंदेहिसतांप्रिय ॥ त्वंदेवदेवपरमः

सर्वासामाशिषांप्रभुः ॥ ८ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ अद्यैवसफलोनस्याद्वरस्तेशृणुराक्षसि ॥ द्वापरान्तेमाथुरेचभविष्यतिनसंशयः ॥
॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सैवशूर्पणखानामराक्षसीकामरूपिणी ॥ अभूच्छ्रीमथरायान्तुकुब्जानाममहामते ॥ १० ॥ महादेववरेणा
पिश्रीकृष्णस्यप्रियाभवत् ॥ इदंमयातेकथितंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कोयंकुवलयापीडःपूर्वजन्मनि
नारद ॥ कथंगजत्वमापन्नःश्रीकृष्णेलीनतांगतः ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ बलिपुत्रोमहाकायोनाम्नामन्दगतिर्बली ॥ सर्वशस्त्रभृ
तांश्रेष्ठोलक्षनागसमोबली ॥ १३ ॥ एकदानिर्गतःसोपिरंगयात्रांजनेषुच ॥ मत्तेभवज्जनान्वेगाद्भुजाभ्यांपरिमर्दयन् ॥ १४ ॥ तद्बाहुवेगा
त्पतितःपथिवृद्धस्त्रितोमुनिः ॥ क्रुद्धःशशापतंमत्तंबलिष्ठंबलिनन्दनम् ॥ १५ ॥ त्रितउवाच ॥ गजवत्त्वंमदोन्मत्तोभूजनान्परिमर्दयन् ॥
विचरस्यंगयात्रायांत्वंगजोभवदुर्मते ॥ १६ ॥ नारदउवाच ॥ एवंशप्तस्तदादैत्योनाम्नामन्दगतिर्बली ॥ पतत्कंचुकवद्देहोभ्रष्टतेजाबभूवह ॥
॥ १७ ॥ मुनेःप्रभाववित्सद्योदैत्योभूत्वाकृतांजलिः ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यत्रितंमुनिमुवाचह ॥ १८ ॥ ॥ मन्दगतिरुवाच ॥ हेमुनेहेकृपा
सिंधोत्वंयोगीन्द्रोद्विजोत्तमः ॥ गजत्वान्मेकदामुक्तिर्भविष्यतिवदाशुमाम् ॥ १९ ॥ त्वादृशानांसतांमाभूद्धेलनंमेकचिन्मुने ॥ त्वादृ
शामुनयोब्रह्मन्समर्थावरशापयोः ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रसादितस्तेनत्रितोनाममहामुनिः ॥ गतक्रोधोब्रवीद्दैत्यंकृपालु
र्ब्राह्मणोत्तमः ॥ २१ ॥ ॥ त्रितउवाच ॥ ॥ वचनंमेमृषानस्यात्त्वद्भक्त्याहर्षितोस्म्यहम् ॥ तेदास्यामिवरंदिव्यंदेवानामपिदुर्लभम् ॥
॥ २२ ॥ माशोकंकुरुदैत्येन्द्रमथुरायांहरेःपुरि ॥ श्रीकृष्णहस्तात्तेमुक्तिर्भविष्यतिनसंशयः ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सोयंमन्द
गतिर्दैत्योगजोभूद्विंध्यपर्वते ॥ नाम्नाकुवलयापीडोनागायुतसमोबले ॥ २४ ॥ गृहीतोमागधेन्द्रेणबलाल्लक्षगजैर्वने ॥ सोयंदत्तस्सुकंसा
यपारिबर्हेविदेहराट् ॥ २५ ॥ त्रितवाक्यात्तस्यधामश्रीकृष्णेलीनतांगतम् ॥ इदंमयातेकथितंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २६ ॥ इतिश्रीम
द्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे कुब्जाकुवलयापीडवर्णनंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ बहुलाश्वउवाच ॥ चाणूराद्याश्चयेमल्लास्तेकेपूर्वमिहागताः ॥ अहोश्रीकृष्णचन्द्रेणयेषांयुद्धंबभूवह ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ राज

न्पुरामरावत्यांसुतथ्योस्तिमहामुनिः ॥ तस्याभवन्पंचपुत्राःकामदेवसमप्रभाः ॥ २ ॥ हित्वाविद्यांचाध्ययनंजपंतेनसहैवते ॥ गत्वाबले मल्लयुद्धंसदाशिक्षन्मदोद्धताः ॥ ३ ॥ ब्रह्मकर्मपरिभ्रष्टान्वेदाध्ययनवर्जितान् ॥ रुषाप्राहसुतान्मत्तानुतथ्योमुनिसत्तमः ॥ ४ ॥ ॥ उतथ्यउवाच ॥ ॥ शमोदमस्तपःशौचंक्षांतिरार्जवमेवच ॥ ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजम् ॥ ५ ॥ शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायनम् ॥ दानमीश्वरभावश्चक्षात्रकर्मस्वभावजम् ॥ ६ ॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजम् ॥ परिचर्यात्मकंकर्मशूद्रस्यापिस्वभावजम् ॥ ७ ॥ ब्रह्मकर्मपरित्यक्ताभवंतोब्रह्मणःसुताः ॥ मल्लयुद्धंक्षात्रकर्मकथंकुरुतदुर्जनाः ॥ ८ ॥ तस्माद्भवंतोभूयासुर्मल्लावैभारताजिरे ॥ असुराणांप्रसंगेनदुर्जनाभवताशुहि ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ उतथ्यस्यसुतास्तेवैजातामल्लामहीतले ॥ श्रीकृष्णांगस्पर्शमात्रात्परंमोक्षंययुर्नृप ॥ १० ॥ चाणूरोमुष्टिकःकूटःशलस्तोशलएवच ॥ एषांचरित्रंकथितंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कंसानुजाभ्रातरोष्टौकंकन्यग्रोधकादयः ॥ तेकेपूर्वंवदमुनेयेपिमोक्षंपरंगताः ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अलकायांपुरायक्षोदेवयक्षइतिस्मृतः ॥ ज्ञानीज्ञानपरोमान्यःशिवभक्त्यामहाद्युतिः ॥ १३ ॥ तस्यचाष्टौसुताजातादेवकूटोमहागिरिः ॥ गडोदंडःप्रचंडश्चखंडोऽखंडःपृथुस्तथा ॥ १४ ॥ एकदाशिवपूजायांदेवयक्षेणनोदिताः ॥ सहस्रंपुंडरीकाणिचाहर्तुमरुणोदये ॥ १५ ॥ पुष्पाणिमानसान्नीत्वाशङ्कितानिमधुव्रतैः ॥ आघ्रायगंधलोभेनददुस्तेजनकायवै ॥ १६ ॥ उच्छिष्टीकृतदोषेणशिवपूजातिरस्कृतेः ॥ आसुरींयोनिमापन्नामूढास्तेजन्मभिस्त्रिभिः ॥१७॥ हस्ताभ्यांशंकराभ्यांचबलदेवस्यमैथिल ॥परंमोक्षंगतास्तेवैदोषान्मुक्ताविदेहराट्॥१८॥ कंसानुजानांव्याख्यानंपूर्वजन्मभवंनृप ॥ इदंमयातेकथितंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १९ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ कोयंपुरापंचजनोदैत्यःशंखवपुर्धरः ॥ तस्यशंखोबभौब्रह्मन्श्रीकृष्णकरपंकजे ॥ २० ॥ नारदउवाच ॥ पुरैवैतान्युपांगानिचक्रादीनिविदेहराट् ॥ त्रैलोक्यनाथस्यहरेर्बभूवुस्तेजसास्वतः ॥ २१ ॥ तेषांशंखःपांचजन्यःप्राप्तोराजन्महत्पदम् ॥ पपौतन्मुखलग्नोसौश्रीकृष्णस्याधरामृतम् ॥ २२ ॥ अकरोच्चैकदामानंमनसिप्राहशंखराट् ॥ गृहीतोहंहिहरिणाराजहंससमद्युतिः ॥ २३ ॥ श्रीकृष्णोदक्षिणावर्त्तंदध्मौमांविजयेसति ॥ यद्दुर्लभं

चाब्धिपुत्र्याः श्रीकृष्णस्याधरामृतम् ॥ २४ ॥ तत्तस्मात्सर्वमुख्योऽस्मिपिबाम्यहमहर्निशम् ॥ इतिमानयुतंशंखंपांचजन्यंविदेहराट् ॥ ॥ २५ ॥ शशापलक्ष्मीस्तत्क्रोधात्त्वंदैत्योभवदुर्मते ॥ सोयंपंचजनोनामदैत्योभूत्सरितांपतौ ॥ २६ ॥ वैरभावेनदेवेशंपुनःप्राप्तोदरेश्वरः ॥ ज्योतिर्लीनंतुदेवेशेवपुर्यस्यकरेबभौ ॥ २७ ॥ अहोभाग्यंविद्धितस्यकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २८ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमथुराखंडेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेचाणूरादिकंसभ्रातृपंचजनपूर्वाख्यानंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ अग्रेचकारकिंकार्यंमथुरायांयदूत्तमः ॥ निवासयित्वास्वज्ञातीन्वदैतन्मुनिसत्तम ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाद्भगवान्भक्तवत्सलः ॥ सस्मारगोकुलंदीनंगोपीगोपालसंकुलम् ॥ २ ॥ एकदाहूयरहसिसखायंभक्तमुद्धवम् ॥ उवाचभगवान्देवःप्रेमगद्गदयागिरा ॥ ३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ गच्छशीघ्रंव्रजंहेसखेसुन्दरंश्रीलताकुंजपुंजादिभिर्मंडितम् ॥ शैलकृष्णप्रभाचारुवृन्दावनंगोपगोपीगलैर्गोकुलंसंकुलम् ॥ ४ ॥ एकपत्रंतुनन्दायवैदीयतांवाद्वितीयंयशोदाकरेचैवभोः ॥ वातृतीयंत्विदंराधिकायैसखेतत्रगत्वाहितन्मन्दिरंसुन्दरम् ॥ ५ ॥ वाचतुर्थंसखिभ्यःशिशुभ्यःशुभंकौशलंदीयतांपत्रमेवंपृथक्च ॥ गोपिकानांसुतेभ्यश्चयूथेभ्यउन्मोहितानांचदेयानिपत्राणिच ॥ ६ ॥ मेपितानन्दराजोघृणीमन्मनामेचमातायशोदास्मरत्याशुमाम् ॥ वाक्यवृन्दैःशुभैर्नीतिवित्त्वंतयोर्मेपरांप्रीतिमाराद्धयोरावह ॥ ७ ॥ मत्प्रियाराधिकामद्वियोगातुरामन्यतेमांविनाखंजगन्मोहिनी ॥ मद्वियोगाधिमासांमदुक्तैःपदैर्मोचयत्त्वंभवान्दक्षिणोवाक्पथे ॥ ८ ॥ गोपालाःसुदामादयोमत्प्रियामांसखायंविनातेपिमोहातुराः ॥ देहितेषांसुखंमित्रवच्छ्रीव्रजेस्वल्पकालेनतत्रागमिष्याम्यहम् ॥ ९ ॥ गोपिकामद्वियोगाधिवेगातुरामन्मनस्काश्रमत्प्राप्तदेहासवः ॥ यामदर्थेचसंत्यक्तलोकाबलास्ताःकथंनात्रमंत्रिन्बिभर्मिस्वतः ॥ १० ॥ ताअसूंस्त्यक्तुमत्रोद्यताउद्धवयाभिरद्यापिकृच्छ्रैर्धृताश्चासवः ॥ मद्वियोगाधिमासांमदुक्तैःपदैर्मोचयत्त्वंभवान्दक्षिणोवाक्पथे ॥ ११ ॥ येनपूर्वंव्रजादागतोहंसतंरथंसाश्वसूतंरणद्धंटिकंवै ॥ मेचसारूप्यमद्यैवपीतांबरंवैजयंतीसहस्रच्छदंपंकजम् ॥ १२ ॥ कुंडलेदिव्यरत्नप्रभामंडितेकोटिबालार्कदीप्तिंमणिंकौस्तुभम् ॥ मेमहानादिनींचारुवंशींशुभांपुष्पयुक्तां

चयर्षिंजगन्मोहिनीम् ॥ १३ ॥ चन्दनंसुन्दरंदिव्यगंधावृतंबर्हमछादिवेषंक्वणन्नूपुरम् ॥ मौलिमेवंगृहाणांगदेउद्धवगच्छगच्छाशुचाद्यैवम
द्वाक्यतः ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तउद्धवःशीघ्रंनमस्कृत्यकृतांजलिः ॥ कृष्णंप्रदक्षिणीकृत्यरथारूढोव्रजंययौ ॥ १५ ॥
कोटिशःकोटिशोगावोयत्रयत्रमनोहराः ॥ श्वेतपर्वतसंकाशादिव्यभूषणभूषिताः ॥ १६ ॥ पयस्विन्यस्तरुण्यश्चशीलरूपगुणैर्युताः ॥
सवत्साःपीतपुच्छाश्चव्रजंत्योभव्यमूर्तिकाः ॥ १७ ॥ घंटामंजीरझंकाराःकिंकिणीजालमंडिताः ॥ हेमतुल्याहेमशृंग्योहारमालाःस्फुर
त्प्रभाः ॥ १८ ॥ पाटलाहरितास्ताम्राःपीताःश्यामाविचित्रिताः ॥ धूम्राःकोकिलवर्णाश्चयत्रगावस्त्वनेकधा ॥ १९ ॥ समुद्रवद्दुग्धदा
श्चतरुणीकरचिह्निताः ॥ कुरंगवद्विलंघद्भिर्गोवत्सैर्मंडिताःशुभाः ॥ २० ॥ इतस्ततश्चलंतश्चगोपगणेशुमहावृषाः ॥ दीर्घकन्धरशृंगाढ्या
यत्रधर्मधुरंधराः ॥ २१ ॥ गोपालावेत्रहस्ताश्चश्यामावंशीधरापराः ॥ कृष्णलीलाःप्रगायंतोरागैर्मदनमोहनैः ॥ २२ ॥ दूरात्तमागतं
वीक्ष्यज्ञात्वाकृष्णंव्रजार्भकाः ॥ ऊचुःपरस्परंतेवैकृष्णदर्शनलालसाः ॥ २३ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ नंदसूनुःकिलायातिसखायोयंनसंशयः ॥
मेघश्यामःपीतवासाःस्रग्वीकुंडलमंडितः ॥ २४ ॥ कौस्तुभीमंडलीबिभ्रत्सहस्रदलपंकजम् ॥ तदेवमुकुटंबिभ्रत्कोटिमार्तंडसन्निभम् ॥
॥ २५ ॥ तएवाश्वारथःसोयंकिंकिणीजालमंडितः ॥ बलोनास्तिरथेचास्मिन्नेकाकीनंदनन्दनः ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवं
वदंतोगोपालाःश्रीदामाद्याविदेहराट् ॥ कृष्णाकृतिंकृष्णसखमाययुःसर्वतोरथम् ॥ २७ ॥ कृष्णोनास्तीतिवदतःकोयंसाक्षात्तदाकृतिः ॥
तन्नमस्कृत्यौपगविःपरिरभ्यावदत्पथि ॥ २८ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ गृहाणपत्रंश्रीमदामन्कृष्णदत्तंनसंशयः ॥ शोकंमाकुरुगोपालैःकु
शल्यास्तेहरिःस्वयम् ॥ २९ ॥ यादवानांमहत्कार्य्यंकृत्वाथसबलःप्रभुः ॥ ह्रस्वकालेनचात्रापिभगवानागमिष्यति ॥ ३० ॥ नारदउवाच ॥
पठित्वातद्धस्तपत्रंश्रीदामाद्याव्रजार्भकाः ॥ भृशमश्रूणिमुंचंतःप्राहुर्गद्गदयागिरा ॥ ३१ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ पार्थेतिनिर्मोहिनिनन्द
सूनौतनुर्विभूतिश्चधनंबलंच ॥ सर्वाधियःकृष्णमृतेव्रजोनःशून्यंप्रजातंहिजगत्समस्तम् ॥ ३२ ॥ क्षणोयुगत्वंचघटीमहामतेप्रयातिमन्व
न्तरतांव्रजौकसाम् ॥ यामश्चकल्पंचदिनंविनाहरिंवियोगदुःखैर्द्विपरार्धतांगतम् ॥ ३३ ॥ अहर्निशंतंनहिविस्मरामहेदुष्टाघटीसाप्रययौ

ययाहियः ॥ मनोहरन्तुद्धवनोवनौकसांवयस्यभावेनसदाकृतागसाम् ॥३४॥ इ० ग० म० ना० ब० सं० उद्धवागमनंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रेमपरान्गोपान्श्रीकृष्णविरहातुरान् ॥ उवाचप्रेमसंयुक्तउद्धवोगतविस्मयः ॥ १ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥
अहंश्रीकृष्णदासोस्मितत्प्रियस्तद्रहस्करः ॥ भवतांकुशलंद्रष्टुंप्रेषितोहरिणात्वरम् ॥ २ ॥ पुरींगत्वाथहरयेनिवेद्यविरहंतुवः ॥ तम्प्रसन्नं
करिष्यामितदंशौनेत्रवारिभिः ॥ ३ ॥ नीत्वाहरिंहिभवतांसमीपंहेव्रजौकसः ॥ आगमिष्याम्यहंशीघ्रंशपथोनमृषामम ॥ ४ ॥ यूयंप्रसन्ना
भवतमाशोकंकुरुताथवै ॥ अस्मिन्व्रजेपिगोपालाद्रक्ष्यथश्रीपतिंहरिम् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवमाश्वास्यगोपालान्रथस्थो
यदुनन्दनः ॥ श्रीदामाद्यैश्चगोपालैःसहितोहर्षपूरितः ॥ ६ ॥ विवेशनन्दनगरंसूर्येसिन्धुगतेसति ॥ आगतंह्युद्धवंश्रुत्वानन्दराजोमहाम
तिः ॥ परिरभ्यमुदाशीघ्रंपूजयामासहर्षितः ॥ ७ ॥ कशिपुस्थंस्थितंशान्तमुद्धवंकृतभोजनम् ॥ कशिपुस्थोनन्दराजःप्राहगद्गदयागि
रा ॥ ८ ॥ ॥ नन्दउवाच ॥ ॥ कच्चित्सखामेपुरिशूरसेनआस्तेस्वपुत्रैःकुशलीमहामते ॥ कंसेमृतेयादवपुङ्गवानांजातंसखेसौख्यमतः
परंभुवि ॥ ९ ॥ कच्चित्कदाचित्सबलोहिमाधवःस्मरत्यसौत्राजननीयशोमतीम् ॥ गोपालगोवर्धनगोगणान्व्रजंवृन्दावनंवापुलिनंतरंगिणी
म् ॥ १० ॥ ह्यदैवकस्मिन्समयेस्वनन्दनंबिम्बाधरंसुन्दरमम्बुजेक्षणम् ॥ द्रक्ष्याम्यहंमन्दिरचत्वराजिरेऽर्भकैर्लुठंतंसबलंमुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥
कुजोनिकुंजोयमुनामहानदीगोवर्द्धनोरण्यमिदंवनानि ॥ गृहैर्लतावृक्षगवांगणैःसहविनामुकुन्दंविषवत्त्विदंजगत् ॥ १२ ॥ धिग्जीवनंमेश
यनंचभोजनंकृष्णंविनापद्मदलायतेक्षणम् ॥ चन्द्रंविनाभूमितलेचकोरवज्जीवामितस्यागमनाशयाभृशम् ॥ १३ ॥ हर्तुंभुवोभारमतीवदै
वतैःसम्प्रार्थितंपूणतमंमहामते ॥ जातंसतांरक्षणतत्परंस्वयंमन्येहिकृष्णंसबलम्परात्परम् ॥ १४ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ संस्मृत्यसंस्मृ
त्यहरिंपरेशंबभूवतूष्णींनवनन्दराजः ॥ शिरोनिधायाप्युपबर्हणेसह्युत्कंठरोमांचितविह्वलाङ्गः ॥ १५ ॥ श्रीनन्दनेत्रांबुजवारिसन्ततीरा
जंस्तदाकृष्णसखस्यपश्यतः ॥ शय्यांसवस्त्रामुपबर्हणान्तांकृत्वार्द्रतांप्राङ्गणआचचाल ॥ १६ ॥ श्रुत्वोद्धवंश्रीमथुरापुरागतंकपाटमेत्या
शुयशोमतीसती ॥ शृण्वन्त्यलंस्वस्यसुतस्यवर्णनंस्नेहस्रवत्सुस्तननेत्रपङ्कजा ॥ १७ ॥ विहायलज्जांघृणयासुतस्यसापप्रच्छसर्वंकुशलंत

दोद्धवम् ॥ आप्रोक्ष्यवस्त्रेणदृगश्रुसंततिंस्थितेचनन्देहरिभावविह्वले ॥ १८ ॥ ॥ श्रीयशोदोवाच ॥ ॥ कच्चित्स्मरतिमांकृष्णोनन्दरा
जमथापिवा ॥ भ्रातरंनन्दराजस्यसन्नन्दंदर्शनोत्सुकम् ॥ १९ ॥ नन्दान्नवोपनन्दांश्चवृषभानून्व्रजेषुषद् ॥ येषामारोहमास्थायबालकेलि
र्वनेवने ॥ २० ॥ कन्दुकक्रीडयारेमेसानन्दंनन्दनन्दनः ॥ तान्गोपान्स्नेहसंयुक्तान्कदाचित्स्मरतिस्वतः ॥ २१ ॥ एकोयंमेसुतःप्रा
प्तोनसुताबहवश्चमे ॥ सोपिमांजननींदीनांययौत्यक्त्वादिगन्तरम् ॥ २२ ॥ अहोकष्टंस्नेहवतांदुर्निवारंमहामते ॥ किंकरोमिविनापुत्रंकथंजी
वामिमानद ॥ २३ ॥ मातर्मह्यंदेहिदधिमातर्हैयंगवंनवम् ॥ एवंवदन्समधुरंहठश्चक्रेसदागृहे ॥ मध्याह्नेसकथंकृष्णोभोजनंकर्तुमर्हति ॥
॥ २४॥ ममात्मजोयंश्रीकृष्णेजीवनंव्रजवासिनाम् ॥ व्रजेधनंकुलेदीपोमोहनोबाललीलया॥२५॥लालनैःपालनैस्तस्यदिनंमेक्षणवद्गतम्॥
तद्दिनंकल्पवज्जातंविनाहोनन्दनन्दनम् ॥ २६ ॥ वत्सांश्चारयितुंकृष्णोग्रामसीम्निनदीतटे ॥ नकारितोऽर्भकैःसार्द्धंसचाहोमथुरांगतः ॥
॥ २७ ॥ हेमोहनेतिदूरात्तमंकन्नीत्वाथलालनम् ॥ चकारनंदराजोयंतंविनाखिन्नतांगतः ॥ २८ ॥ अहोदाम्नामयाबद्धोनिर्मोहिन्यैकदा
शिशुः ॥ भांडेभग्नीकृतेदध्नःशोचामिचरितंपरम् ॥ २९ ॥ तत्प्रांगणंसर्वसभाचमन्दिरंद्वारश्चवीथीर्व्रजहर्म्यपृष्ठ्यः ॥ शून्यंसमस्तंममजी
वनंधिक्विनामुकुंदंविषवत्त्विदंजगत् ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यशोदानन्दयोर्वीक्ष्यपरमंप्रेमलक्षणम् ॥ उद्धवोनितरांराजन्विस्मितो
भूद्गतस्मयः ॥ ३१ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ रोममात्रंममतनौजिह्वाचेज्जायतेत्त्वहो ॥ युवयोस्तदपिश्लाघांकर्तुंनालंमहाप्रभू ॥ ३२ ॥
परिपूर्णतमेसाक्षाच्छ्रीकृष्णेपुरुपोत्तमे ॥ ईदृशीचकृताभक्तिर्युवाभ्यांप्रेमलक्षणा ॥ ३३ ॥ तीर्थाटनतपोदानसांख्ययोगैश्चदुर्लभा ॥ शाश्व
तीयुवयोः प्राप्तायाभक्तिःप्रेमलक्षणा ॥ ३४ ॥ माशोकंकुरुहेनन्दहेयशोदेव्रजेश्वरि ॥ पत्रद्वयंगृहाणाशुकृष्णदत्तंनसंशयः ॥ ३५ ॥ सहा
ग्रजोनन्दसूनुःकुशल्यास्तेयदोःपुरि ॥ यादवानांमहत्कार्यंकृत्वाथसबलःप्रभुः ॥ ३६ ॥ ह्रस्वकालेनचात्रापिभगवानागमिष्यति ॥
परिपूर्णतमंविद्धिश्रीकृष्णंनन्दनन्दनम् ॥ ३७ ॥ कंसादीनांवधार्थायभक्तानांरक्षणायच ॥ ब्रह्मणाप्रार्थितःकृष्णोवततारगृहेतव ॥ जात
मात्रोऽद्भुतांलीलांचकारसबलोहरिः ॥ ३८ ॥ पूतनाप्राणहरणंशकटस्यनिपातनम् ॥ तृणावर्तनिपातश्चयमलार्ज्जुनभंजनम् ॥ ३९ ॥ स्व

मुखेचयशोदायैविश्वरूपस्यदर्शनम् ॥ वृन्दावनेचभगवान्गोवत्सांश्चारयन्प्रभुः ॥ ४० ॥ वधंचकारगोपानांपश्यतांबकवत्सयोः ॥ अ
घासुरस्यचवधोधेनुकस्यविमर्दनम् ॥ ४१ ॥ मर्दनंकालियस्यापिवह्निपानंचकारह ॥ प्रलंबस्यवधंपश्चाद्बलदेवश्चकारह ॥ ४२ ॥ गोव
र्धनंसमुत्पाटचहस्तेनैकेनलीलया ॥ युष्माकंपश्यतांबिभ्रत्पुष्करंगजराडिव ॥ ४३ ॥ चूडामणिंशंखचूडाज्जहारजगतांपतिः ॥ अरिष्ट
स्यवधंश्रुत्वाकेशिनंनिजघानह ॥ ४४ ॥ व्योमासुरंमहादैत्यंमुष्टिनातंममर्दह ॥ तथावैमथुरायांतुचक्रेचित्रंमहामते ॥ ४५ ॥ विक
थ्यमानंरजकंकरेणाभिजघानतम् ॥ प्रचंडंकंसकोदंडंमध्यतस्तद्बभंजह ॥ इक्षुदंडंयथानागःसर्वेषांपश्यतांनृणाम् ॥ ४६ ॥ द्विपंकुवल
यापीडंनागायुतसमंबले ॥ शुंडादंडेसंगृहीत्वापातयामासभूतले ॥ ४७ ॥ चाणूरंमुष्टिकंकूटंशलंतोशलमेवच ॥ पातयामासभूपृष्ठेमल्लयुद्धे
नमाधवः ॥ ४८ ॥ कंसंमदोत्कटंदैत्यंनागलक्षसमंबले ॥ मंचाद्गृहीत्वातंकृष्णोभ्रामयित्वाभुजौजसा ॥ ४९ ॥ पातयामासभूपृष्ठेकमंड
लुमिवार्भकः ॥ इभोपरियथासिंहस्तस्योपरिपपातह ॥ ५० ॥ कंसानुजांश्चकंकादीन्बलदेवोमहाबलः ॥ ममर्दमुद्गरेणाशुमृगान्वैमृगरा
डिव॥५१॥गुरवेदक्षिणांदातुंसमुत्पत्यमहार्णवे ॥ शंखरूपंपंचजनंनिजघानहरिःस्वयम् ॥ ५२ ॥ अद्भुतानिचरित्राणिचैतानिश्रीहरिंविना ॥
कःकरोतिमहानंदतस्मैश्रीहरयेनमः ॥ ५३ ॥ इतिश्रीग०सं०श्रीम०ना०बहुलाश्वसंवादेनन्दराजोद्धवमेलनंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंहिनंदोद्धवयोर्हरेःकथयतोःकथाम् ॥ व्यतीताक्षणवद्राजन्क्षणदाहर्षवर्द्धिनी ॥ १ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तउत्थायगोप्यः
सर्वागृहेगृहे ॥ देहल्यंगणमालिप्यदीपांस्तत्रनिरूप्यच ॥ २ ॥ प्रक्षाल्यहस्तपादौचमेथ्यांनेत्रंनिधायच ॥ ममंथुःसर्वतोयुक्ताःपिच्छिला
निदधीनिताः ॥ ३ ॥ नेत्राकर्षचलद्धारभुजकंकणकंकणाः ॥ वेणीभ्योविगलत्पुष्पाःस्फुरत्कुंडलमंडिताः ॥ ४ ॥ चन्द्रमुख्यःकंजनेत्रा
श्चित्रवर्णैर्मनोहराः ॥ मंगलानिचरित्राणिश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ ५ ॥ गायंत्यःप्रेमसंयुक्तायत्रयत्रगृहेगृहे ॥ घोषेघोषेशुभागावोरममाणाइत
स्ततः ॥ ६ ॥ सर्वत्रगोपिकागीतंदधिशब्देनमिश्रितम् ॥ वीथ्यांवीथ्यांततःशृण्वन्विस्मितश्चोद्धवोब्रवीत् ॥ ७ ॥ अहोवैनंदनगरेभक्तिर्नृ
त्यतियत्रच ॥ एवंवदन्बहिर्ग्रामाद्ययौस्नातुंनदीजले ॥ ८ ॥ अथसूर्योदयेजातेनन्दद्वारिरथंशुभम् ॥ दृष्ट्वाविनिर्गतागोप्यऊचुःसर्वाःपर

स्परम् ॥ ९ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ कस्यायमद्यात्ररथःसमागतोक्रूरोथवाक्रूरउतागतःपुनः ॥ येनैवनीतोमथुरांमहापुरींश्रीनन्दसूनुर्न
वकंजलोचनः ॥ १० ॥ कस्मिन्कुकालेजननीससर्जयंदातुंसतांस्नेहवतांप्रतापनम् ॥ कद्रूर्यथानागचयंविषावृतंहंतुंवृथालोकजनानित
स्ततः ॥ ११ ॥ कंसार्थकृत्कंससखोतिनिर्घृणःसोयंपुनःकिंव्रजमण्डलंगतः ॥ भर्तुर्मृतस्यापिहिपारलौकिकीमस्माभिरद्यैवकरिष्यतिक्रि
याम् ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंवदंत्योव्रजगोपवध्वःसंताडयसूतंचमुखेंगुलिभ्याम् ॥ पप्रच्छुराराद्गतबुद्धिमार्तंत्वरंवदैतत्किल
कस्ययानम् ॥१३॥ घनप्रभंपद्मदलायतेक्षणंकृष्णाकृतिंकोटिमनोजमोहनम् ॥ पीतांबरंषट्पदसंघसंकुलांमालांदधानंनववैजयंतीम्॥१४॥
स्फुरत्सहस्रच्छदपद्मपाणिंवंशीधरंवेत्रकरंमनोहरम् ॥ बालार्ककोटिद्युतिमौलिमंडनंमहामणिंकुंडलमंडिताननम् ॥ १५ ॥ ग
त्याकृतिश्रीतनुहाससुस्वरैःश्रीकृष्णसारूप्यधरंतदोद्धवम् ॥ विलोक्यसर्वानृपविस्मितास्ततोविज्ञायगोविन्दसखंययुःपुरः ॥ १६ ॥ ज्ञात्वा
थसन्देशहरंहरेःप्रभोःसुवाक्यनीत्यापरमादरेणतम् ॥ गुप्तंहिप्रष्टुंकुशलंसतांपतेर्नीत्वोद्धवंताःकदलीवनंगताः ॥ १७ ॥ यत्रैवराधावृष
भानुनंदिनीकृष्णातटेचारुनिकुंजमन्दिरे ॥ समास्थितातद्विरहातुराभृशंखंमन्यतेसातुजगद्धरिंविना ॥ १८ ॥ रंभादलैश्चंदनपंकसंचयं
स्फुरास्फुरच्छीतलमेघमन्दिरम् ॥ कृष्णाचलच्चारुतरंगशीकरंस्वतःसुधारश्मिगलत्सुधाचयम् ॥ १९ ॥ एतादृशंयत्कदलीवनंचतद्राधा
वियोगानालवर्चसाभृशम् ॥ बभूवसर्वंसततंहिभस्मसात्कृष्णागमाशात्मतनुंहिरक्षति ॥ २० ॥ श्रुत्वोद्धवंकृष्णसखंसमागतंचकारराधा
स्वसखीभिरादरम् ॥ जलाशनाद्यैर्मधुपर्कमंगलैःश्रीकृष्णकृष्णेतिमुहुर्वदन्त्यलम् ॥ २१ ॥ राधांहिगोविन्दवियोगखिन्नांकुह्वांयथाचन्द्र
कलांतदोद्धवः ॥ नतांकृशांगींकृतहस्तसम्पुटःप्रदक्षिणीकृत्यजगादहर्षितः ॥ २२ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ सदास्तिकृष्णःपरिपूर्णदे
वोराधेसदात्वंपरिपूर्णदेवी ॥ श्रीकृष्णचन्द्रःकृतनित्यलीलोलीलावतीत्वंकृतनित्यलीला ॥ २३ ॥ कृष्णोस्तिभूमात्वमसींदिरासदाब्रह्मा
स्तिकृष्णस्त्वमसिस्वरासदा ॥ कृष्णःशिवस्त्वंचशिवाशिवार्थाविष्णुःप्रभुस्त्वंकिलवैष्णवीपरा ॥२४॥ कौमारसर्गीहरिरादिदेवतात्वमेवहि
ज्ञानमयीस्मृतिःशुभा ॥ लयांभसाक्रीडनतत्परोहरिर्यज्ञोवराहोवसुधात्वमेवहि ॥ २५ ॥ देवर्षिवर्योमनसाहरिःस्वयंत्वंतत्रसाक्षान्निजहस्त

वल्लकी ॥ नारायणोधर्मसुतोनरेणहिशांतिस्तदात्वजनशांतिकारिणी ॥ २६ ॥ कृष्णस्तुसाक्षात्कपिलोमहाप्रभुःसिद्धिस्त्वमेवासिचसि
द्धसेविता ॥ दत्तस्तुकृष्णोस्तिमहामुनीश्वरोराधेसदाज्ञानमयीत्वमेवहि ॥ २७ ॥ यज्ञोहरिस्त्वंकिलदक्षिणाहरिरुरुक्रमस्त्वंहिसदाजयं
त्यतः ॥ पृथुर्यदासर्वनृपेश्वरोहरिरर्चिस्तदात्वंनृपपट्टकामिनी ॥ २८ ॥ शंखासुरंहंतुमभूद्धरिर्यदामत्स्यावतारस्त्वमसिश्रुतिस्तदा ॥
कूर्मोहरिर्मंदरसिन्धुमंथनेनेत्रीकृतात्वंशुभदाहिवासुकौ ॥ २९ ॥ धन्वंतरिश्चार्तिहरोहरिःपरस्त्वमोषधीदिव्यसुधामयीशुभे ॥ श्रीकृष्णच
न्द्रस्तुबभूवमोहिनीत्वंमोहिनीतत्रजगद्विमोहिनी ॥ ३० ॥ हरिर्नृसिंहस्तुनृसिंहलीलयालीलातदात्वंनिजभक्तवत्सला ॥ बभूवकृष्णस्तु
यदाहिवामनःकीर्तिस्तदात्वंनिजलोककीर्तिता ॥ ३१ ॥ हरिर्यदाभार्गवरूपधृक्पुमान्धाराकुठारस्यतदात्वमेवहि ॥ श्रीकृष्णचन्द्रो
रघुवंशचन्द्रमायदातदात्वंजनकस्यनंदिनी ॥ ३२ ॥ श्रीशार्ङ्गधन्वामुनिबादरायणोवेदांतकृत्त्वंकिलदेवलक्षणा ॥ संकर्षणोमाधवएववृ
ष्णिषुत्वंरेवतीब्रह्मभवंसमाश्रिता ॥ ३३ ॥ बुद्धोयदाकौणपमोहकारकोबुद्धिस्तदात्वंजनमोहकारिणी ॥ कल्कीयदाधर्मपतिर्भविष्यति
हरिस्तदात्वंतुकृतिर्भविष्यसि ॥ ३४ ॥ श्रीकृष्णचंद्रोस्तिहिचन्द्रमंडलेराधेसदाचन्द्रमुखीतिचंद्रिका ॥ श्रीकृष्णसूर्योदिविसूर्यमंडले
सूर्य्यप्रभात्वंपरिविप्रतिष्ठिता ॥ ३५ ॥ इंद्रःसदास्तेकिलयादवेन्द्रस्तत्रैवराधेतुशचीशचीश्वरी ॥ हिण्यरेताहिहरिःपरेश्वरोहेतिःसहा
त्वंहिहिरण्मयीपरा ॥ ३६ ॥ श्रीराजराजोहिविराजतेहरिर्विराजसेत्वंतुनिधौनिधीश्वरी ॥ क्षीराब्धिरूपीतुहरिस्त्वमेवहितरंगितक्षौमसि
तातरंगिणी ॥ ३७ ॥ बिभ्रद्वपुःसर्वपतिर्यदायदातदातदात्वंविदितानुरूपिणी ॥ जगन्मयोब्रह्ममयोहरिःस्वयंजगन्मयीब्रह्ममयीत्वमे
वहि ॥ ३८ ॥ अद्यैवसोयंव्रजराजनंदनोजातासिराधेवृषभानुनन्दिनी ॥ याभ्यांकृतासत्त्वमयीप्रशांतयेलीलाचरित्रैर्ललितादिलीलया ॥
॥ ३९ ॥ कृष्णःस्वयंब्रह्मपरंपुराणोलीलातदिच्छाप्रकृतिस्त्वमेव ॥ परस्परंसंधितविग्रहाभ्यांनमोयुवाभ्यांहरिराधिकाभ्याम् ॥ ४० ॥
गृहाणपत्रंनिजनाथदत्तंशोकंपरंमाकुरुराधिकेत्वम् ॥ ह्रस्वेनकालेनविधायकार्यंतत्रागमिष्यामितदुक्तवाक्यम् ॥ ४१ ॥ गृह्णीध्वमद्यैवश

तानिकृष्णदत्तानिपत्राणिसुमंगलानि ॥ प्रत्यर्पितंयूथशतंचगोप्यःकृष्णप्रियाणांव्रजसुन्दरीणाम् ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहि
तायां मथुराखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेश्रीराधादर्शनंनामपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ राधापत्रंसंगृहीत्वाशिरोनेत्रेतथाहृदि ॥ निधायवाचयित्वातत्स्मृत्वातत्पाद पंकजम् ॥ १ ॥ अतिप्रेमातुरा
राजन्मोचयित्वाश्रुसंततिम् ॥ मूर्च्छामापपरांराधायादवस्यप्रपश्यतः ॥ २ ॥ कुंकुमागुरुपाटीरद्रवैःपुष्परसैश्चसा ॥ अर्चिताचामरां
दोलैःपुनश्चैतन्यतांगता ॥ ३ ॥ वियोगसिन्धुसंमग्नांराधांकमललोचनाम् ॥ वीक्ष्योद्धवस्तथागोप्योमुमुचुश्चाश्रुसंततिम् ॥ ४ ॥ तासा
मश्रुप्रवाहेणराजन्वृन्दावनेवने ॥ सद्यःकह्लारसंयुक्तोजातोलीलासरोवरः ॥ ५ ॥ दृष्ट्वापीत्वाचसंस्नात्वाश्रुत्वाचेमांकथांनरः ॥
कर्मबन्धविनिर्मुक्तःश्रीकृष्णंप्राप्नुयान्नृप ॥ ६ ॥ अथोद्धवमुखाच्छ्रुत्वाश्रीकृष्णागमनंपुनः ॥ पप्रच्छुःकुशलंसर्वंश्रीकृष्णस्यमहा
त्मनः ॥ ७ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ आनन्ददंश्रीव्रजराजनन्दनंद्रक्ष्यामिकस्मिन्समयेघनप्रभम् ॥ घनंमयूरीवसमुत्सुकाभृशंचन्द्रंचकोरीवत
दीक्षणोत्सुका ॥ ८ ॥ कस्मिन्कुकालेविरहोबभूवमेयेनैवकौकल्पसमःक्षणःक्षणः ॥ निशीथिनीयंद्विपरार्द्धहेलनंकरोतिगोविन्दपदद्व
यंविना ॥ ९ ॥ कच्चित्कदाचिद्व्रजमागमिष्यतिकरोतिकिंतत्रहरिर्वदाशुमे ॥ अद्यैवयत्नेनधृताःकिलासवःप्रसह्यनिर्य्यांतिमृषागिरा
तुराः ॥ १० ॥ दृष्ट्वाक्षणंत्वांममहृत्सुशीतलंजातंप्रसन्नास्मिसमागतेत्वयि ॥ यथाप्रसन्नाजनकात्मजापुरालंकापुरंवायुसुतेसमागते ॥ ११ ॥
आशांविधायनिजमोहधनंविसृज्यविस्मृत्यवाक्यगदितंमथुरांगतोयः ॥ तस्यापिपत्रलिखितंशमृतंनमन्येतंचानयस्वकिलमंत्रविदांवरिष्ठ ॥
॥ १२ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ गत्वापुरींतवपरंविरहंनिवेद्याऽथार्घविधायनिजनेत्रजलेनराधे ॥ नीत्वाहरिंतवपुरःपुनरागतोस्मिमाशो
कमद्यकुरुमेशपथस्त्वदंघ्रेः ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथप्रसन्नाश्रीराधाचन्द्रकांतौमणीशुभौ ॥ रासरंगेचन्द्रदत्तावुद्धवाय
ददौनृप ॥ १४ ॥ सहस्रदलपद्मेंद्रेदत्तेचंद्रमसापुरा ॥ उद्धवायददौराधाप्रसन्नाभक्तवत्सला ॥ १५ ॥ छत्रंसिंहासनंदिव्यंचामरे
द्वेमनोहरे ॥ श्रीकृष्णमनसोद्भूतेददौतस्मैहरिप्रिया ॥ १६ ॥ ऐश्वर्यंज्ञानसंपन्नंसर्वदेशिकदेशिकम् ॥ कृष्णसंयोगकर्तृत्वंसदातवभवि

60

ष्यति ॥ १७ ॥ भक्तिंनिर्गुणभावाढ्यांप्रेमलक्षणसंयुताम् ॥ ज्ञानविज्ञानसहितंवैराग्यंसाददौपुनः ॥ १८ ॥ शंखचूडाच्चहरिणानीतंचू
डामणिंशुभम् ॥ चन्द्राननाददौतस्मैउद्धवायविदेहराट् ॥ १९ ॥ तथागोपीगणाःसर्वभूषणानांचयंशुभम् ॥ ददुःप्रसन्नाहेराजन्नुद्धवा
यमहात्मने ॥ २० ॥ नारदउवाच ॥ श्रुत्वावचश्चौपगवेःशुभार्थंसुखंगतायांकिलराधिकायाम् ॥ ऊचुस्तमाराद्व्रजगोपवध्वःसदःस्थितंकृष्णस
खंपृथक्ताः ॥ २१ ॥ ॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ यत्रपत्रलिखितंवदाशुनःकिंतुतच्चहरिणोक्तमद्भुतम् ॥ त्वंपरावरविदांहरेःसखामंत्रवित्तमतदा
कृतिर्महान् ॥ २२ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ यथास्मरथदेवेशंतथायुष्मान्स्मरत्यसौ ॥ अनुवेलंगोपवध्वःपश्यतोमेनसंशयः ॥ २३ ॥
एकदामांसमाहूयस्मृत्वायुष्मान्रहस्करः ॥ कथयामाससंदेशंचित्तस्थंनन्दनंदनः ॥ २४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ गुणेषुसक्तंकिलबन्ध
नायरक्तंमनःपुंसिचमुक्तयेस्यात् ॥ मनोद्वयोःकारणमाहुराराज्जित्वाथतत्कोविचरेदसंगः ॥ २५ ॥ यदास्वयंब्रह्मपरात्परंमामध्यात्मयोगे
नविशारदेन ॥ जानातिसर्वत्रगतंविवेकीतदाविजह्यान्मनसःकषायम् ॥ २६ ॥ यावज्जयोमध्यगतस्यदुस्थितःस्वकर्मरूपंनहिदृक्प्रपश्य
ति ॥ २७ ॥ स्थूलाच्चदूरेस्मिनतत्त्वतोंगनास्तस्माद्वियोगंकुरुतात्रसाधनम् ॥ यत्सांख्यभावैःकिलगम्यतेपदंतद्योगभावैरपिगम्यतेस्व
तः ॥ २८ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमथुराखंडेनारदबहुलाश्वसंवादेराधागोप्याश्वसनंनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाश्रीकृष्णसन्देशंप्रसन्नागोपवल्लभाः ॥ अश्रुमुख्योबाष्पकंठ्यऊचुरौपगविंनृप ॥ १ ॥ ॥ गोलोकवासिन्य
ऊचुः ॥ ॥ विदेशङ्गतवान्कृष्णस्त्यक्त्वापूर्वंप्रियाङ्गनान् ॥ तदुपर्यलिखद्योगमहोनिर्मोहताबलम् ॥ २ ॥ ॥ द्वारपालिकाऊचुः ॥
चकोरेग्लौःपंकजेकोंभ्रमरेपङ्कजंयथा ॥ चातकेचघनःप्रीतिंनकरोतिकदाचन ॥ ३ ॥ ॥ शृङ्गारप्रकाराऊचुः ॥ ॥ चन्द्रमित्रश्चको
रोऽस्तिसख्योवह्निकरःसदा ॥ विधात्रायद्विलिखितंतन्न्यूनंनभवेदिह ॥ ४ ॥ ॥ शय्योपकारिकाऊचुः ॥ ॥ व्याधोपिहत्वाहिमृगान्स्म
रतित्वरमातुरः ॥ कटाक्षैःस्वप्रियान्हत्वानिर्मोहीनस्मरेदहो ॥ ५ ॥ ॥ पार्षदाख्याऊचुः ॥ जातंविरहजंदुःखंनान्योवेत्तिकदाचन ॥ य
थाकण्टकविद्धांगोविद्वान्वाविद्धकण्टकः ॥ ६ ॥ ॥ वृन्दावनपालिकाऊचुः ॥ ॥ अनिमित्तंप्रेमसौख्यमनिमित्तोहिवेत्तितत् ॥ सनिमि

त्तोनजानातिरसंकर्मेन्द्रियंयथा ॥ ७ ॥ गोवर्द्धनवासिन्यऊचुः ॥ पुरंध्रीप्रेमकद्योवैसैरंध्रीनायकोऽभवत् ॥ शैलौकोभिस्तुकिन्त
स्यबहुनाकथितेनकिम् ॥ ८ ॥ ॥ कुंजविधायिकाऊचुः ॥ ॥ हामाधवीकुंजपुंजेगुंजन्मत्तमधुव्रते ॥ स्वदृग्लक्षीकृतोयोवैतस्येयंश्रूयते
कथा ॥ ९ ॥ निकुंजवासिन्यऊचुः ॥ वृन्दावनेमत्तमिलिंदपुंजेकलिन्दजातीरकदम्बकुंजे ॥ शनैश्चलंतंसबलंसगोपंसगोधनंनन्दसुतंभजा
मः ॥ १० ॥ ॥ जाह्नवीयूथउवाच ॥ ॥ कदातथास्मत्समयोभविष्यतियथापुरन्ध्रीसमयःप्रदृश्यते ॥ शोकंपरम्माकुरुतव्रजांगनाःस
दानकस्यापिजयःपराजयः ॥ ११ ॥ ॥ यमुनायूथाऊचुः ॥ ॥ विधातुर्नदयाकिञ्चिद्युनक्तिवियुनक्तियः ॥ भूतानिसकलान्येवक्रीडना
नियथार्भकः ॥ १२ ॥ ॥ रमायूथउवाच ॥ ॥ कुब्जापुरायर्जुसमानविग्रहादासीत्विदानींतुकुलीनताङ्गता ॥ कुरूपिणीरूपवतीबभा
वहोचतुर्दिनैर्दुंदभिनादकारिणी ॥ १३ ॥ ॥ मधुमाधव्यऊचुः ॥ ॥ दोषोनचैवोद्धवमाधवस्यहरिंस्थिताप्राणपतिंगृहीत्वा ॥ विधाय
भोगंललनावियोगेयोगंददौयोगिवरेणकुब्जा ॥ १४ ॥ विरजायूथाऊचुः ॥ ॥ सदानकस्यापिभुजाप्रियांसेसदावसन्तोनसदायुवास्यात् ॥
इन्द्रोनराज्यंकुरुतेसदायंचतुर्दिनैर्मानमलंकरोतु ॥ १५ ॥ ॥ ललितायूथउवाच ॥ ॥ रामाभिषेकंविनिवार्यमन्थराचकारविघ्नंकिलकौ
शलेपुरे ॥ कुब्जैवसेयंमथुरापुरेगताकुब्जेवकिंकिंनकरोतिगोपिकाः ॥ १६ ॥ ॥ विशाखायूथउवाच ॥ ॥ गोचारणायानुचरैर्व्रजंतंप्रबो
धयंतंस्वपुरंविरावैः ॥ मत्तेभयानंहिविडम्बयन्तंश्रीनन्दसूनुंनहिविस्मरामः ॥ १७ ॥ ॥ मायायूथाऊचुः ॥ संकोचवीथीषु पटेप्रगृह्यप्रस
ह्यदोर्भ्यांहृदयेनिधाय ॥ अन्योन्यमाकर्षणहर्षभीतिगृहान्हरिंतंहिकदानयामः ॥ १८ ॥ ॥ अष्टसख्यऊचुः ॥ वीक्ष्य नन्दसुतमङ्ग
सुन्दरंनेत्रमद्यनजगद्विपश्यति ॥ नन्दराजतनयेपुरींस्थितेकिम्भविष्यतिवदाशुनस्त्वरम् ॥ १९ ॥ ॥ षोडशसख्यऊचुः ॥ ॥ वेणुना
दमधुरध्वनिंवनेसंनिशम्यकुसुमेषुवर्द्धनम् ॥ श्रोत्रयुग्ममिह नःशृणोतिनोविश्वगीतमुतवायशःपरम् ॥ २० ॥ द्वात्रिंशत्सख्यऊचुः ॥ ॥
प्रीत्यास्वमित्रंहिरिपुंनयेनलुब्धंधनैश्चद्विजमादरेण ॥ गुरुंप्रणामैरसिकंरसेननिर्मोहनंकेनवशीकरोति ॥ २१ ॥ ॥ श्रुतिरूपाऊचुः ॥ यज्ञा
गरादिषुभवेष्वपरह्यहेतुर्हेतुःस्विदस्यविचरन्तिगुणाश्रयेन ॥ नेतद्विशंतिमहदिंद्रियदेवसंघास्तस्मैनमोग्निमिवविस्तृतविस्फुलिङ्गाः ॥२२॥

॥ ॥ ऋषिरूपाऊचुः ॥ ॥ नैवेशितुंप्रभुरयंबलिनांबलीयान्मायानशब्दउतनोविषयीकरोति ॥ तद्ब्रह्मपूर्णममृतंपरमंप्रशान्तंशुद्धंपरा
त्परतरंशरणंगताःस्मः ॥ २३ ॥ ॥ देवांगनाऊचुः ॥ ॥ अंशांशकांशककलाद्यवतारवृन्दैरावेशपूर्णसहिताश्चपरस्ययस्य ॥ सर्गाद
यःकिलभवन्तिततमेवकृष्णंपूर्णात्परंतुपरिपूर्णतमंनताःस्मः ॥ २४ ॥ ॥ यज्ञसीताऊचुः ॥ ॥ श्रीमन्निकुंजलतिकाकुसुमाकरोयंश्री
राधिकाहृदयकण्ठविभूषणोयम् ॥ श्रीरासमण्डनपतिर्व्रजमण्डलेशोब्रह्माण्डमण्डलमहीपरिपालकोयम् ॥ २५ ॥ ॥ रमावैकुण्ठवासिन्य
ऊचुः ॥ योगोपिकासकलयूथमलञ्चकारवृन्दावनंचनिजपादरजोभिरद्रिम् ॥ यःसर्वलोकविभवायबभूवभूमौतम्भूरिलीलमुरगेन्द्रभुजं
भजामः ॥ २६ ॥ ॥ श्वेतद्वीपसखीजनाऊचुः ॥ ॥ यथाशिलींध्रंशिशुरश्रमोगजःस्वपुष्करेणैवचपुष्करंगिरिम् ॥ धृत्वाबभौश्रीव्रजरा
जनन्दनःकृपाकरोसौनहिविस्मृतःक्वचित् ॥ २७ ॥ ऊर्ध्ववैकुण्ठवासिन्यऊचुः ॥ ॥ श्यामवर्णमयेनेत्रेजगच्छ्यामंविपश्यतः ॥ नद्वै
तंदृश्यतेयासांताभिःकिंयोगसेवनम् ॥ २८ ॥ ॥ अजितपदाश्रिताऊचुः ॥ ॥ स्नेहपाशोदृढोऽच्छिन्नोनच्छिन्नोहरिणाविना ॥ छित्त्वा
तंमथुरांप्रागान्नागपाशंयथाखगः ॥ २९ ॥ ॥ लोकाचलवासिन्यऊचुः ॥ ॥ कृष्णलग्ननेत्रयुग्मंधावद्दशदिशान्तरम् ॥ अहोनलग्नंकु
त्रापिपद्मलग्नोयथाह्यलिः ॥ ३० ॥ ॥ श्रीसख्यऊचुः ॥ ॥ कार्पण्येनयशोहंतिक्रोधाद्गुणगणोदयम् ॥ धनानिव्यसनैर्लोकःकपटेनैवमि
त्रताम् ॥ ३१ ॥ ॥ मैथिलाऊचुः ॥ ॥ धनंदत्त्वातनुंरक्षेत्तनुंदत्त्वात्रपांव्यधात् ॥ धनंतनुंत्रपांदद्यान्मित्रकार्यार्थमेवहि ॥ ३२ ॥ ॥
॥ कौशलाऊचुः ॥ नकोपिजानातिवियोगजांदशांजीवंविनावक्तुमलंनसोपिहि ॥ भूयादुरोबाणविभिन्नमारान्माभूत्कदापिप्रियविप्रयोज
नम् ॥ ३३ ॥ ॥ अयोध्यापुरवासिन्यऊचुः ॥ ॥ कृत्वानिराशांविनिधायचाशांजगामचाशांमथुरापुरस्य ॥ योगंचतस्योपरिचालिखन्नो
निर्मोहिनांवृत्तमहोविचित्रम् ॥ ३४ ॥ ॥ पुलिंदकाऊचुः ॥ ॥ एवंवरंकर्तुमतीवविह्वलांसमागतांशूर्पणखांपुरावने ॥ यःकारयामास
विरूपिणींबलात्सौमित्रिणातेनतुवःकृपाकथम् ॥ ३५ ॥ ॥ सुतलवासिन्यऊचुः ॥ ॥ भक्तंबलिंसत्यपरंचभूरिदंनीत्वाबलिंयःकुपितोब
न्धह ॥ अहोकथंतस्यकरोतिसेवनंमायाबटोर्वामनरूपधारिणः ॥ ३६ ॥ ॥ जालंधर्यऊचुः ॥ ॥ पुरातिकष्टंप्रगतेऽसुरोत्तमेकायाधवेभक्त

न्रेततोह्ययम् ॥ भूत्वानृसिंहःकृतवान्सहायमहोपरानिष्ठुरताप्रदृश्यते ॥ ३७ ॥ ॥ भूमिगोप्यऊचुः ॥ ॥ अहोतिनिर्मोहिजनस्यचित्रंपरं चरित्रंगदितुंनयोग्यम् ॥ सुखेनचान्यद्धृदिभाव्यमन्यद्देवोनजानातिकुतोमनुष्यः ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेश्रीकृष्णस्मरणेगोपीवाक्यंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ बर्हिष्मतीभवाऊचुः ॥ अहोलयाब्धौकृपयाहरिर्यामुद्धृत्यवाराहतनुर्महात्मा ॥ तामन्वधावद्धृतमंजनीश्वरोभूत्वादयालुःपृथुरादिराजः ॥ १ ॥ ॥ लतागोप्यऊचुः ॥ ॥ स्वयंसुधांवानविभज्यपूर्वंधन्वंतरिर्विश्वभिषङ्महात्मा ॥ तद्बद्धवैरेषुसुरासुरेषुभूत्वाथयोषित्प्रददौकलिप्रियः ॥ २ ॥ ॥ नागेन्द्रकन्याऊचुः ॥ ॥ अथेच्छतीमेनमहोवरंहरिःसमागतांशूर्पणखांमहावने ॥ चकारसौमित्रिसखःकुरूपिणीमहोकृतंतस्यतयाकिमप्रियम् ॥ ३ ॥ ॥ समुद्रकन्याऊचुः ॥ ॥ नित्यंगृहशतंयांतिदात्रीदुःखंसुखंजनान् ॥ स्वीयाकथंसुशीलाचचंचलास्मिन्कथंस्थिता ॥ ४ ॥ ॥ अप्सरसऊचुः ॥ ॥ अस्यप्रीत्याकर्णनासेगतेवैरावणस्वसुः ॥ त्यजंतुवार्तांतेनापिभवतीनांकृपाकृता ॥ ५ ॥ ॥ दिव्याऊचुः ॥ ॥ सर्वेश्वरोबलिंनीत्वाबमिंबध्वादयापरः ॥ अधोक्षिपन्मुक्तिनाथश्चित्रंतत्कथयाभवत् ॥ ६ ॥ ॥ अदिव्याऊचुः ॥ ॥ शतरूपायुतंशांततपस्यतंमनुंपुरा ॥ दैत्यैर्ग्रांधांगतंपश्चाद्ररक्षासौदयानिधिः ॥ ७ ॥ ॥ सत्त्ववृत्तयऊचुः ॥ पूर्वंकष्टगतंभक्तंध्रुवंकायाधवंचवै ॥ पश्चाद्ररक्षकृपयानपूर्वंदीनवत्सलः ॥८॥ ॥ रजोवृत्तयऊचुः ॥ ॥ रुक्मांगदहरिश्चन्द्रांबरीषाणांसतांहरिः॥ सत्यंपरीक्षन्प्रददौपुनर्भागवतींश्रियम् ॥ ९ ॥ ॥ तमोवृत्तयऊचुः ॥ ॥ वृन्दायेनच्छलंप्राप्ताछलिनाबलिनापुरा ॥ छलमय्याबलिन्याद्य कुब्जयाछलितोह्ययम् ॥ १० ॥ कृपाणीह्येकतोवक्राघातयंतीजनान्बहून् ॥ किमुकुब्जात्रिवक्राचश्रीकृष्णेनत्रिभंगिना ॥ ११ ॥ पश्यंतीनांकृष्णमार्गंनेत्रेदुःखंगतेभृशम् ॥ अवधिःपादविक्षेपंवामनस्यकरोतिहि ॥१२॥ पीतत्वंत्वग्गतापादौशैथिल्यंप्रगतौचनः ॥ मनोविभ्रमतासुग्रांमाधवेमाधवंविना ॥ १३ ॥ सपत्नीहारचिह्नाढ्यमागतंतमुपःक्षणे ॥ हादैवकस्मिन्समयेद्रक्ष्यामोनन्दनन्दनम् ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिकृष्णंचिंतयंत्योगोपिकाःप्रेमविह्वलाः ॥ उत्कंठितास्तारुरुदुर्मूर्च्छिताधरणींगताः ॥ १५ ॥ पृथक्पृथक्समाश्वास्य

62

वचोभिर्नयनैर्गुणैः ॥ संबोध्यगोपिकाःसर्वाःप्राहराधांतदोद्धवः ॥ १६ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमेकृष्णवृषभानुवरात्मजे ॥ गंतुमाज्ञांदेहिमह्यंनमस्तुभ्यंव्रजेश्वरि ॥ १७ ॥ प्रतिपत्रंदेहिशुभेश्रीकृष्णायमहात्मने ॥ तेनतंचप्रणम्याशुसमानेष्येतवांतिकम् ॥ १८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथराधालेखनींचनीत्वापात्रंमपेस्त्वरम् ॥ समाचारंचिंतयंतीतावदश्रूणिसुस्रुवुः ॥१९॥ यद्यत्पत्रंसमानीतंरा धयालेखनीयुतम् ॥ तत्तादार्द्रीकृतंजातंनयनाम्बुजवारिभिः ॥ २० ॥ अश्रुप्रवाहंमुञ्चतींकृष्णदर्शनलालसाम् ॥ उद्धवोविस्मयन्प्राहरा धांकमललोचनाम् ॥ ॥ २१ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ कथंलिखसिराधेत्वंकथंदुःखंकरोषिहि ॥ सर्वांतस्मैवदिष्यामिव्यथांत्वल्लेखनंविना ॥ २२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यराधयागतबाधया ॥ सर्वाभिर्गोपिकाभिश्चपूजितोभूत्तदोद्धवः ॥ २३ ॥ नत्वाप्र दक्षिणीकृत्यराधांरासेश्वरींपराम् ॥ गोपीगणमनुज्ञाप्यनत्वानत्वापुनःपुनः ॥ २४ ॥ रथमारुह्यदिव्याभंरत्नभूषणभूषितः ॥ गतभीत्यभि मानोसौसन्ध्यायांनन्दमाययौ ॥ २५ ॥ मार्तंडउदयंप्राप्तेनत्वागोपींयशोमतीम् ॥ नन्दराजमनुज्ञाप्यनवनन्दांस्तदोद्धवः ॥ २६ ॥ वृष भानूपनन्दांश्चसमनुज्ञाप्यलोकतः ॥ तथाकृष्णसखान्सर्वान्रथमारुह्यनिर्गतः ॥ २७ ॥ दूरन्तमनुगाःसर्वेगोपागोपीगणास्तथा ॥ सनि वृत्त्याथतान्स्नेहादुद्धवोमथुरांययौ ॥ २८ ॥ एकान्तेचाक्षयवटेकृष्णातीरेमनोहरे ॥ नत्वाकृष्णंपरिक्रम्यप्रेमगद्गदयागिरा ॥ प्राहस्ववन्नेत्र पद्मउद्धवोबुद्धिसत्तमः ॥ २९ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ किन्देवकथनीयंमेभवतोऽशेषसाक्षिणः ॥ विधत्स्वशंराधिकायागोपीनांदेहिद र्शनम् ॥ ३० ॥ श्रीकृष्णंदेवदेवेशंसमानेष्येतवांतिकम् ॥ इत्थंवाक्यश्चमेभूतंरक्षरक्षकृपानिधे ॥ ३१ ॥ प्रह्लादरुक्माङ्गदयोःप्रतिज्ञां बलेश्चखट्वाङ्गनृपस्यसाक्षात् ॥ यथाम्बरीषध्रुवयोस्तथामेकृतांचभक्तेश्वररक्षरक्ष ॥ ३२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीमथुरा खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे गोपीवाक्ये उद्धवागमनंनामाऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंनि शम्यभक्तस्यवचनम्भक्तवत्सलः ॥ स्मृत्वावाक्यंस्वकथितंगंतुश्चक्रेच्युतोमतिम् ॥ १ ॥ बलदेवंस्थापयित्वाकार्यभारेषुसर्वतः ॥ हेमाढ्यं किंकिणीजालंचञ्चलाश्वनियोजितम् ॥ २ ॥ रथमारुह्यसूर्याभमुद्धवेनसमन्वितः ॥ भक्तानांदर्शनंदातुंप्रययौनन्दगोकुलम् ॥ ३ ॥

गोवर्द्धनंगोकुलञ्चपश्यन्वृन्दावनंवनम् ॥ प्राप्तोभूत्पुलिनेकृष्णःकृष्णातीरेमनोहरे ॥ ४ ॥ कोटिशःकोटिशोगावोदृष्ट्वाकृष्णंव्रजाधिपम् ॥
आधावन्त्यःसर्वतस्तंस्नेहस्नुतपयोधराः ॥ ५ ॥ उदास्यकर्णवालांश्चरम्भमाणाःसवत्सकाः ॥ मुखेकवलसंयुक्ताअश्रुमुख्योगतव्यथाः ॥
॥ ६ ॥ सुरथंसारुणंसाश्वंशरदर्कंयथाघनाः ॥ रुरुधुस्तंरथंराजन्नुद्धवस्यप्रपश्यतः ॥ ७ ॥ श्रीगोपालोहरिस्तासांवदन्नामपृथक्पृथ
क् ॥ श्रीहस्तेनतदङ्गानिस्पृशन्हर्षंजगामह ॥ ८ ॥ तत्समीपेगवांवृन्दंगतंवीक्ष्यव्रजार्भकाः ॥ श्रीदामाद्याविस्मिताश्चदूरादूचुःपरस्प
रम् ॥ ९ ॥ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ रथंसकुंभंध्वजवायुवेगंसुकांस्यपत्रध्वनिप्रध्वनन्तम् ॥ शताश्वयुक्तंशतसूर्यशोभंगावःकथंवारुरुधुःसखा
यः ॥ १० ॥ अन्योनचास्मिन्हिगवांप्रहर्षणैरायातिकिंतुव्रजराजनन्दनः ॥ स्फुरन्तिचाङ्गानिहिदक्षिणानिनःश्रीनीलकण्ठःप्रतनोति
तोरणम् ॥ ११ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंविचार्यमनसागोपाःसर्वेसमागताः ॥ ददृशुर्माधवंमित्रंगतंवस्तुयथाजनाः ॥ १२ ॥ अवप्लु
त्यरथात्कृष्णःपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ पुरोनिधायतान्सर्वान्दोर्भ्यांतत्प्रेमविह्वलः ॥ १३ ॥ मुञ्चन्नेत्राब्जवारीणिपरिरेभेपृथक्पृथक् ॥
अहोभक्तेश्चमाहात्म्यंवक्तुंकोस्तिमहीतले ॥ १४ ॥ तेसर्वेरुरुदुर्गोपामुञ्चन्तोश्रूणिमैथिल ॥ प्रवक्तुंनसमर्थाःश्रीकृष्णविक्षेपविह्वलाः ॥ १५ ॥
परिपूर्णतमःसाक्षाद्देवोमधुरयागिरा ॥ आश्वासयामासनतान्प्रेमानन्दसमाकुलान् ॥ १६ ॥ उद्धवःप्रेषितोवक्तुंश्रीकृष्णंनार्भकैःसह ॥
आगतंकथयामासश्रीकृष्णंनन्दपत्तने ॥ १७ ॥ श्रुत्वागतंनन्दसूनुंश्रीकृष्णंगोपवल्लभम् ॥ आनेतुंनिर्गताःसर्वेपरिपूर्णमनोरथाः ॥ १८ ॥
भेरीमृदङ्गैःपटहैःकलस्वनैरप्पूर्णकुंभैर्द्विजवेदघोषणैः ॥ गन्धाक्षतैर्मङ्गलराजमिश्रितैःश्रीनन्दराजोभिययौयशोदया ॥ १९ ॥ ततःपुर
स्कृत्यमदोन्नतंगजंसिन्दूरशुण्डाधृतहेमशृंखलम् ॥ समाययौश्रीवृषभानुमुख्योभान्वाकृतिस्तत्रकलावतीयुतः ॥ २० ॥ नन्दोपनन्दावृ
षभानवश्चगोपाश्चवृद्धास्तरुणार्भकाश्च ॥ स्रग्वेणुगुंजापरिपिच्छयुक्ताविनिर्गताःपूर्णमनोरथास्ते ॥ २१ ॥ गायन्तआरान्नृपनन्दनन्दनंनृ
त्यंतआचालितपीतवाससः ॥ वंशीधरावेत्रविषाणपाणयःप्रहर्षितादर्शनलालसाभृशम् ॥ २२ ॥ सखीमुखेभ्योहरिमागतंपरंनिशम्यराधा
शयनात्समुत्थिता ॥ ताभ्यःस्वभूषाःप्रददौप्रहर्षिताप्रीत्यासुगन्धिन्नवपद्मिनीयथा ॥ २३ ॥ द्वात्रिंशदष्टौकिलषोडशद्वेयूथैर्युतामैथिलगोपि

कानाम् ॥ आरुह्यराधाशिबिकांमनोज्ञांसमाययौश्रीधरदर्शनार्थम् ॥ २४ ॥ तथाहिगोप्याःकिलकोटिशश्चत्यक्त्वाथसर्वंस्वगृहस्यकृत्यम् ॥ व्यत्यस्तवस्त्राभरणानृपेशसमाययुःप्रेमचलन्मनोज्ञाः ॥ २५ ॥ सर्वंव्रजंपादपगोमृगद्विजंप्रेमातुरंवीक्ष्यसमागतंकिमु ॥ श्रीनन्दराजंपितरञ्चमातरंननामकृष्णःकृतमस्तकांजलिः ॥ २६ ॥ श्रीनन्दराजस्तनयंचिरागतंप्रगृह्यदोर्भ्यांहृदयेनिधायतम् ॥ संस्नापयामासमुनेत्रजैर्जलैर्यशोदयाप्राप्तमनोरथश्चिरात् ॥ २७ ॥ नन्दोपनन्दान्वृषभानुवृद्धान्सर्वान्नमस्कृत्यचतत्कृताशीः ॥ तथावयस्यैश्चपरस्परंबालचूंश्चहस्तग्रहणैःस्थितोऽभूत् ॥ २८ ॥ ततःसमारुह्यरथंहरिःस्वयंनिधायनंदंचगजेयशोदया ॥ नंदोपनंदैःसहितोगवांगणैःश्रीनंदराजस्यपुरंविवेशसः ॥ २९ ॥ तदैवदेवाःकिलपुष्पवर्षमाचारलाजान्पुरगोपिकाश्च ॥ प्रचक्रिरेतत्रजयेतिमंगलंशब्दंचगोपागृहमागतेहरौ ॥ ३० ॥ धन्यःसखातेपरमुद्धवोयमनेनसाक्षात्किलदर्शितोत्र ॥ त्वंजीवनंगोपजनस्यगोपाऊचुर्गिरागद्गदयेदमार्ताः ॥ ३१ ॥ इदंमयातेकथितंनृपेशपुनर्व्रजेह्यागमनंहरेश्च ॥ किमिच्छसिश्रोतुमथोसुरासुरैःपरंचरित्रंशुभदंविचित्रम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमथुराखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे श्रीकृष्णागमनोत्सवोनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ अग्रेचकारकिंसाक्षाद्भगवान्व्रजमंडले ॥ राधायैगोपिकाभ्यश्चकथंस्विद्दर्शनंददौ ॥ १ ॥ गोपीमनोरथंकृत्वामथुरामाजगामह ॥ एतन्मेब्रूहिविप्रेन्द्रत्वंपरावरवित्तमः ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ संध्यायांराधयाहूतःश्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ एकांतेशीतलंशश्वज्जगामकदलीवनम् ॥ ३ ॥ स्फारास्फुरन्मेघगृहंरंभाचंदनचर्चितम् ॥ कृष्णामरुत्सीकरंचसुधारश्मिगलत्सुधम् ॥ ॥ ४ ॥ एतादृशंवनंराधावियोगानलवर्चसा ॥ भस्मीभूतंहिसततंकृष्णाशातांहिरक्षति ॥ ५ ॥ तत्रैवसर्वेगोपीनांशतयूथाःसमागताः ॥ तस्यैनिवेदनंचक्रुर्माधवागमनस्यहि ॥ ६ ॥ उत्थायसहसासाक्षाद्वृषभानुवरात्मजा ॥ आनेतुमाययौकृष्णंसखीभिःपरिवारिता ॥ ७ ॥ ददावासनपाद्यार्घ्यानुपचारान्मनोहरान् ॥ वदंतीसादरंवाक्यंकुशलंकुशलाधिका ॥ ८ ॥ युवकंदर्पकोटीनांमाधुर्य्याहारिणंहरिम् ॥ दृष्ट्वाराधाजहौदुःखंब्रह्मज्ञात्वागुणंयथा ॥ ९ ॥ प्रसन्नातत्रशृंगारमकरोत्कीर्तिनंदिनी ॥ तयानोकारिशृंगारःपांथेकृष्णेगतेसति ॥ १० ॥

नचंदनंचतांबूलंभोजनंचसुधासमम् ॥ नकृतंदिव्यशयनंहास्यंवानकृतंक्वचित् ॥ ११ ॥ परिपूर्णतमंकृष्णंपरिपूर्णतमप्रिया ॥ आनंदाश्रू
णिमुंचंतीप्राहगद्गदयागिरा ॥ १२ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ कियद्दूरेयदुपुरीमागतःकिंकरोपिहि ॥ किंवदेयंरहोदुःखंभवतोऽशेषसाक्षिणः ॥
॥ १३ ॥ सौदासराजमहिषीदमयंतीचमैथिली ॥ नास्त्यत्रकांपुरस्कृत्यवदेयंविरहंरिपुम् ॥ १४ ॥ मत्समानाश्रयागोप्योगदितुंनक्षमाः
क्वचित् ॥ शरच्चन्द्रचकोरीवमयूरीवघनंनवम् ॥ १५ ॥ श्रीवृन्दावनचंद्रंत्वांघनश्यामंसमुत्सहे ॥ तवसख्योद्धवेनात्रधन्येनत्वंप्रदर्शितः ॥
अन्यःकोपिव्रजेनास्तियस्यप्रेम्णात्वमागतः ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंवदंतींसततंरुदंतींपरांप्रियांवीक्ष्यघृणानुरागः ॥ आश्वा
सयामासनयेनसद्यःप्रगृह्यदोर्भ्यांस्रवदंबुनेत्रः ॥ १७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ माशोकंकुरुराधेत्वंत्वत्प्रीत्याहंसमागतः ॥ आवयोर्भे
दरहितंतेजश्चैकंद्विधाजनैः ॥ १८ ॥ यथाहिदुग्धधावल्येतथावांसर्वदाशुभे ॥ यत्राहंत्वंसदातत्रविश्लेषोनहिचावयोः ॥ १९ ॥ पूर्णंब्रह्म
परंचाहंततस्थात्वंजगत्प्रसूः ॥ विश्लेषआवयोर्मध्येमृषाज्ञानेनपश्यसत् ॥ २० ॥ यथाकाशस्थितोनित्यंवायुःसर्वत्रगोमहान् ॥ तथाजलं
सूक्ष्मरूपंतेजोव्याप्तंयथैधसि ॥ २१ ॥ अंतर्बहिर्यथापृथ्वीपृथग्भूतावरानने ॥ तथाविकाररहितोमलवत्त्रिगुणैरहम् ॥ २२ ॥ तथात्वंपश्यम
द्भावंसदानन्दोभवेत्ततः ॥ अहंममेतिभावेनद्वितीयोस्तिवरानने ॥ २३ ॥ यावद्वनेमध्यगतस्तदुत्थितःस्वंरूपमर्कंनहिदृक्प्रपश्यति ॥
तावत्परात्मानमसौप्रधानजैर्गुणैस्तथातेषुगतेषुपश्यति ॥ २४ ॥ गुणेषुसक्तंकिलबन्धनायरक्तंमनःपुंसिचमुक्तयेस्यात् ॥ मनोद्वयोःका
रणमाहुराराज्जित्वाथतत्कौविचरेदसंगः ॥२५॥ सर्वंहिभावंमनसःपरात्परंनह्येकतोभामिनिजायतेततः ॥ प्रेमैवकर्तव्यमतोमयिस्वतःप्रेम्णा
समानंभुविनास्तिकिंचित् ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंहरेःश्रुत्वाप्रसन्नाकीर्तिनंदिनी ॥ गोपिकाभिःसमंकृष्णंपूजयामास
माधवम् ॥ २७ ॥ अथरात्र्यांहरिःसाक्षात्कार्तिक्यांरासमंडलम् ॥ गत्वाननादमुरलींगोपीभीराधयासह ॥ २८ ॥ यमुनानिकटेराजन्राध
याराधिकापतिः ॥ रामाभिःसुन्दरीभिश्चरासरंगेरराजह ॥ २९ ॥ यावतीर्गोपिकारासेतावद्रूपधरोहरिः ॥ रेमेवृंदावनेदिव्येहरिर्वृन्दावने
श्वरः ॥ ३० ॥ क्वणन्नूपुरमंजीरोवनमालाविराजितः ॥ पीतांबरःपद्महारीप्रभातार्ककिरीटधृक् ॥ ३१ ॥ विद्युल्लतास्फुरत्प्रोद्यद्धेमकुंडल

64

मंडिताः ॥ वेत्रभृद्वादयन्वंशींनटवेषोघनद्युतिः ॥ ३२ ॥ स्फुरत्कौस्तुभरत्नाढ्यःप्रचलत्स्निग्धकुंडलः ॥ रराजराधयारासेयथारत्यारतीश्वरः ॥ ३३ ॥ शच्याशक्रोयथास्वर्गेघनश्चंचलयायथा ॥ वृन्दयावृन्दकारण्येतथावृन्दावनेश्वरः ॥ ३४ ॥ वृन्दावनंचपुलिनंवनान्युपवनानिच ॥ पश्यन्गोपीगणैःसार्द्धंगिरिंगोवर्द्धनंययौ ॥ ३५ ॥ गोपीनांशतयूथानांमानंवीक्ष्यव्रजेश्वरः ॥ भगवान्राधयासाकंतत्रैवांतरधीयत ॥ ३६ ॥ अथगोवर्द्धनाद्दूरेसुंदरंयोजनत्रयम् ॥ श्रीखंडगंधसंयुक्तंसययौरोहिताचलम् ॥ ३७ ॥ लताकुंजनिकुंजांश्चपश्यञ्जल्पन्तयासह ॥ विचचारगिरौरम्येकांजनीलतिकालये ॥ ३८ ॥ तत्रदेवसरोरम्यंबद्रिनाथेननिर्मितम् ॥ पाठीनकूर्मनक्रादिहंससारससंकुलम् ॥ ३९ ॥ सहस्रदलपद्मैश्चमंडितंतद्दितस्ततः ॥ भ्रमरध्वनिसंयुक्तंपुंस्कोकिलरुतव्रतम् ॥ ४० ॥ विकसत्पद्मगंधाढ्येतत्तीरेमंदमारुते ॥ रम्ययाराधयासार्द्धंमाधवोनिषसादह ॥ ४१ ॥ तत्तीरेप्रतपस्यंतमृभुंनाममहामुनिम् ॥ पदैकेनस्थितंशश्वच्छ्रीकृष्णध्यानतत्परम् ॥ ४२ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानिच ॥ निरन्नंनिर्जलंशांतंश्रीकृष्णस्तंददर्शह ॥ ४३ ॥ पप्रच्छवीक्ष्यतंराधाहसंतीप्राहमाधवम् ॥ माहात्म्यंकुरुभक्तोयंपश्यभक्तिमहामुने ॥ ४४ ॥ हेऋभोइतिकृष्णेनप्रोक्तमुच्चैर्वचःशुभम् ॥ नश्रुतंतेनकिंचिद्वाचरमंप्रापितेनवै ॥ ४५ ॥ हरिस्तदातद्धृदयाद्बभूवाशुतिरोहितः ॥ ध्यानाद्गतंहरिंवीक्ष्यमुनींद्रश्चातिविस्मितः ॥ ४६ ॥ नेत्रेउन्मील्यददृशेश्रीकृष्णंराधयागतम् ॥ घनंचंचलयेवाद्रिंरंजयंतंदिशोदश ॥ ४७ ॥ उत्थायसद्योहरिभक्तितत्परःप्रदक्षिणीकृत्यहरिंसराधिकम् ॥ प्रणम्यमूर्ध्नानिपपातपादयोरुवाचकृष्णंबहुगद्गदाक्षरः ॥ ४८ ॥ श्रीऋभुरुवाच ॥ नमःकृष्णायकृष्णायराधायैमाधवायच ॥ परिपूर्णतमायैचपरिपूर्णतमायच ॥ ४९ ॥ घनश्यामायदेवायश्यामायैसततंनमः ॥ रासेश्वरायसततंरासेश्वर्य्यैनमोनमः ॥ ५० ॥ गोलोकातीवलीलायलीलावत्यैनमोनमः ॥ असंख्यांडाधिदेव्यैचासंख्यांडनिधयेनमः ॥ ५१ ॥ भूभारहारायभुवंगताभ्यांमच्छांतयेचात्रसमागताभ्याम् ॥ परस्परंसंधितविग्रहाभ्यांनमोयुवाभ्यांहरिराधिकाभ्याम् ॥ ५२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाकृष्णपादाब्जेप्रक्षरद्बाष्पलोचनः ॥ प्रेमानंदसमायुक्तोजहौप्राणान्महामुनिः ॥ ५३ ॥ तदेवनिर्गतंज्योतिर्दशसूर्यसमप्रभम् ॥ परिभ्रमन्दशदिशःश्रीकृष्णेलीनतांगतम् ॥ ५४ ॥ भक्तस्यभक्तिंश्रीकृष्णोवीक्ष्यवैप्रेमलक्षणाम् ॥

आनंदाश्रुकलांमुंचन्प्रेम्णातंचाजुहावह ॥ ५५ ॥ पुनःश्रीकृष्णपादाब्जात्कृष्णसारूप्यवान्मुनिः ॥ निर्गतःकोटिकंदर्पसन्निभोतिनता ननः ॥ ५६ ॥ दोर्भ्यांप्रगृह्यहृदयेतंनिधायकृपाकरः ॥ आश्वास्यकल्याणकरंकरंदिव्यंदधारह ॥ ५७ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यहरिंचराधिकां प्रणम्यचारुह्यरथंमनोहरम् ॥ गोलोकलोकंप्रययावृभुर्मुनिर्विरंजयन्मैथिलमंडलंदिशाम् ॥ ५८ ॥ श्रीराधिकाविस्मयमागताभृशंदृष्ट्वापरां मुक्तिमृभोर्महामुनेः ॥ आनंदवारीणिविमुंचतीचिरंजगादकृष्णंवृषभानुनंदिनी ॥ ५९ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमथुराखण्डेना रदबहुलाश्वसंवादेरासोत्सवेऋभुमोक्षोनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ धन्योयंमुनिशार्दूलस्त्वद्भ क्तःप्रेमवान्महान् ॥ त्वत्सारूप्यंजगामासौत्वमप्यश्रुमुखोयतः ॥ १ ॥ अस्यदेहक्रियांकर्तुंयोग्योसिवृजिनार्दन ॥ तपसाचास्यदेहोयंप्र स्फुरत्यमलाकृतिः ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वदंत्यांतत्रराधायांतद्देहोप्यभवत्सरित् ॥ वहंतीपापहंत्रीचदृश्यतेरोहितेगिरौ ॥ ३ ॥ तद्देहस्यापिसरितंवीक्ष्यराधातिविस्मिता ॥ नन्दराजात्मजंप्राहवृषभानुवरात्मजा ॥ ४ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ कथंजलत्वमापन्नोदेहो यंवैमहामुनेः ॥ एतन्मेसंशयंदेवछेत्तुमर्हस्यशेषवित् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ प्रेमलक्षणयाभक्त्यासंयुतोऽयंमुनीश्वरः ॥ तस्माद स्यतुदेहोयरंभोरुद्रवतांगतः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वात्वयामांवरदंहर्षितोभून्महामुनिः ॥ जलत्वंप्रापतद्देहोयथाहंद्रवतांपुरा ॥ ७ ॥ ॥ श्रीराधो वाच ॥ ॥ द्रवतांत्वंकथंप्राप्तोदेवदेवदयानिधे ॥ एतच्चित्रंहिमेजातंसर्वंत्वंवदविस्तरात् ॥ ८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरं तीममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापहानिःपरंभवेत् ॥ ९ ॥ मन्नाभिपंकजाज्जातःपुराब्रह्माप्रजापतिः ॥ असृजत्प्रकृतिंशश्व त्तपसामद्धरोर्जितः ॥ १० ॥ उत्संगान्नारदोजज्ञेब्रह्मणःसृजतःशुभः ॥ भक्त्युन्मत्तोमत्पदानिनिजगौपर्य्यटन्महीम् ॥ ११ ॥ एकदानार दंप्राहदेवोब्रह्माप्रजापतिः ॥ प्रजाःसृजमहाबुद्धेवृथाचंक्रमणंत्यज ॥ १२ ॥ नारदस्तद्वचःश्रुत्वाप्राहेदंज्ञानतत्परः ॥ नसृजामिपितःसृष्टिं शोकमोहादिकारिणीम् ॥ १३ ॥ करिष्यामिहरेर्भक्तिंतत्कीर्तनसमन्विताम् ॥ त्वमपिसृष्टिरचनांत्यजदुःखातुरोभृशम् ॥ १४ ॥ क्रुद्धः शशापतंब्रह्माप्राहप्रस्फुरिताधरः ॥ सदागानपरःकल्पंगन्धर्वोभवदुर्मते ॥ १५ ॥ एवंतच्छापतोराधेगन्धर्वउपबर्हणः ॥ बभूवगन्धर्वपतिः

कल्पमात्रंसुरालये ॥ १६ ॥ एकदाब्रह्मणोलोकेस्त्रीभिःपरिवृतोगतः ॥ सुन्दरीषुमनःकृत्वाजगौतालविवर्जितम् ॥ १७ ॥ पुनर्ब्रह्मातंश शापत्वंशूद्रोभवदुर्मते ॥ अथासौब्रह्मशापेनदासीपुत्रोबभूवह ॥ १८ ॥ सत्संगेनपुराराधेप्राप्तोभूद्ब्रह्मपुत्रताम् ॥ भक्त्युन्मत्तोमत्पदानिनि जगौपर्यटन्महीम् ॥ १९ ॥ मुनीन्द्रोवैष्णवश्रेष्ठोमत्प्रियोज्ञानभास्करः ॥ परंभगवतः साक्षान्नारदोमेमनःसदा ॥ २० ॥ एकदानारदोलोका न्पश्यन्वैगानतत्परः ॥ इलावृतंनामखंडंगतवान्सर्वतोगतिः ॥ २१ ॥ यत्रजम्बूनदीश्यामाजम्बूफलरसोद्भवा ॥ तथाजांबूनदंनामसुवर्णंभव तिप्रिये ॥ २२ ॥ तद्देशेवेदनगरंरत्नप्रासादनिर्मितम् ॥ ददर्शनारदोयोगीदिव्यनारीनरैर्वृतम् ॥ २३ ॥ कांश्चिद्वैपादरहितान्विगुल्फाञ्जा नुवर्जितान् ॥ विजंघाञ्जघनव्यंगान्कृशोरून्कुब्जमध्यकान् ॥ २४ ॥ श्लथद्दंतोन्नतस्कंधान्नताननविकंधरान् ॥ स्त्रीजनान्पुरुषांश्चासावंग भंगान्ददर्शह ॥ २५ ॥ अहोकिमेतच्चित्रंहिसर्वान्दृष्ट्वावदन्मुनिः ॥ सर्वेयूयंपद्ममुखादिव्यदेहाःशुभांबराः ॥ २६ ॥ किंदेवाउपदेवावायूयंकिं सिद्धसत्तमाः ॥ वादित्रसहिताःसर्वेरम्यगानपरायणाः ॥ २७ ॥ अंगभंगाःकथंयूयंवदताशुममैवहि ॥ इत्युक्तास्तेनतेसर्वेप्रत्यूचुर्दीनमान साः ॥ २८ ॥ ॥ रागाऊचुः ॥ ॥ महादुःखंमुनेजातमस्माकंतनुषुस्वतः ॥ तस्याग्रेकथनीयंवैदूरीकर्त्तुंचयःक्षमः ॥ २९ ॥ रागावयंवे दपुरेवसामःसर्वदामुने ॥ अंगभंगावयंजाताःकारणंशृणुमानद ॥ ३० ॥ जातोहिरण्यगर्भस्यपुत्रोनारदनामभाक् ॥ प्रेमोन्मत्तोविकालेन गायन्ध्रुवपदानिच ॥ ३१ ॥ विचचारमहीमेतांस्वेच्छयासमहामुनिः ॥ विकालेतस्यगानैश्चविस्वरैस्तालवर्जितैः ॥ विमानैश्चवयंसर्वेअंग भंगाबभूविम ॥३२॥ इतिश्रुत्वाथतद्वाक्यंनारदोविस्मितोभवत् ॥ उवाचगतमानोसौरागान्परिहसन्निव ॥ ३३ ॥ मुनिरुवाच ॥ तस्यकेनप्र कारेणज्ञानंवैकालतालयोः॥भवेदिहस्वरैर्युक्तंवदताशुममैवहि॥३४॥ रागाऊचुः॥वैकुंठस्यपतेःसाक्षात्प्रियामुख्यासरस्वती ॥ कुर्याच्छिक्षांय दातस्मैतदास्यात्कालविन्मुनिः ॥३५॥ तेषांवाक्यंततःश्रुत्वानारदोदीनवत्सलः ॥ सरस्वत्याःप्रसादार्थंत्वरंशुभ्रंगिरिंययौ ॥३६॥ दिव्यवर्षं शतंशश्वत्तपस्तेपेसुदुष्करम् ॥ निरन्नंनिर्जलंवाणीध्यानयुक्तंव्रजेश्वरि ॥ ३७ ॥ शुभंनामविसृज्याथपवित्रकृतभूधरम् ॥ नारदोनामशै लोभूत्तपसानारदस्यच ॥ ३८ ॥ तपोंतेआगतांसाक्षाद्वाग्देवींश्रीसरस्वतीम् ॥ विष्णोःप्रियांदिव्यवर्णामपश्यन्नारदोमुनिः ॥ ३९ ॥

सहसोत्थायतांनत्वापरिक्रम्यनताननः ॥ तद्रूपगुणमाधुर्यैस्तुतिंचक्रेमुनीश्वरः ॥ ४० ॥॥ नारदउवाच ॥ ॥ नवार्कबिंबद्युतिमुद्गलज्ज्वल
त्ताटंककेयूरकिरीटकंकणाम् ॥ स्फुरत्क्वणन्नूपुररावरंजितांनमामिकोटींदुमुखींसरस्वतीम् ॥ ४१ ॥ वंदेसदाहंकलहंसउद्गतेचलत्पदेचं
चलचंचुसंपुटे ॥ निर्धौतमुक्ताफलहारसंचयंसंधारयंतींसुभगांसरस्वतीम् ॥ ४२ ॥ वराभयंपुस्तकवल्लकीयुतंपरंदधानांविमलेकरद्वये ॥
नमाम्यहंत्वांशुभदांसरस्वतींजगन्मयींब्रह्ममयींमनोहराम् ॥ ४३ ॥ तरंगितक्षौमसितांबरेपरेदेहिस्वरज्ञानमतीवमंगले ॥ येनाद्वितीयोहि
भवेयमक्षरेसर्वोपरिस्यांपरराग मंडले ॥ ४४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ स्तोत्रंजाड्यापहंदिव्यंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ नारदोक्तंसर
स्वत्याःसविद्यावान्भवेदिह ॥ ४५ ॥ ततःप्रसन्नावाग्देवीनारदायमहात्मने ॥ देवदत्तांददौवीणांस्वरब्रह्मविभूषिताम् ॥ ४६ ॥ रागैश्च
रागिणीभिश्चतत्पुत्रैश्चतथैवच ॥ देशकालादिभेदैश्चतालमानस्वरैःसह ॥ ४७ ॥ षट्पंचाशत्कोटिभेदैरंतर्भेदैरसंख्यकैः ॥ ग्रामैर्नृत्यैःस
वादित्रैर्मूर्च्छनासहितैःशुभैः ॥ ४८ ॥ वैकुंठस्यपतेःसाक्षात्प्रियामुख्यासरस्वती ॥ स्वरगम्यैःपदैःसिद्धैःपाठयामासनारदम् ॥ ४९ ॥
अद्वितीयंरागकरंकृत्वातंरागमंडले ॥ वैकुंठंप्रययौराधेवाग्देवीविष्णुवल्लभा ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमथुराखण्डेना
रदबहुलाश्वसंवादे नारदोपाख्याननंनामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कस्मैदेयमिदंगुह्यंरागरूपंमनोहरम् ॥ बुद्ध्याविचारयन्नित्यंगन्धर्वनगरंययौ ॥ १ ॥ तुम्बुरुंनामगन्धर्वंकृत्वाशिष्यंस
नारदः ॥ कलंजगौमद्गुणांश्चवीणावाद्यपरायणः ॥ २ ॥ केषामग्रेगेयमिदंरागरूपंमनोहरम् ॥ श्रोतुंपात्रंविचिन्वन्सनारदःशक्रमाययौ ॥
॥ ३ ॥ अनिवृतंचतंदृष्ट्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ सख्यातुम्बुरुणासार्द्धंसूर्यलोकंजगामह ॥ ४ ॥ रथेनतंप्रधावन्तंसूर्यंवीक्ष्यमहामुनिः ॥ शि
वपार्श्वंजगामाशुततोदेवर्षिसत्तमः ॥ ५ ॥ भूतेशंज्ञानतत्त्वज्ञंध्यानस्तिमितलोचनम् ॥ वीक्ष्यतंनारदोराधेब्रह्मलोकंजगामह ॥ ६ ॥ सृजं
तंसृष्टिरचनांव्यग्रंवीक्ष्यविधिंमुनिः ॥ वैकुण्ठंप्रययौविष्णोःसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ ७ ॥ भक्तार्थंकुत्रगच्छन्तंभक्तेशंभक्तवत्सलम् ॥ वी
क्ष्यतुम्बुरुणासार्द्धंयोगीन्द्रःप्रययौततः ॥ ८ ॥ योगीश्वराणांहिसतांत्रिलोक्यामन्तरंबहिः ॥ गतिमाहुर्नाप्नुवन्तिकर्मभिर्वृषभानुजे ॥ ९ ॥

कोटिशोब्रह्मण्डनिचयान्समुल्लंघ्यमुनीश्वरः ॥ गोलोकंपरमंधामप्रययौप्रकृतेःपरम् ॥१०॥ समुत्तीर्यांशुविरजांनदींकल्लोलशालिनीम् ॥ ययौ वृन्दावनंरम्यंभ्रमरध्वनिसंकुलम् ॥ ११ ॥ सदावसन्ततुयुतंमरुदंजल्लताग्रहम् ॥ दृष्ट्वागोवर्द्धनंशैलंमन्त्रिकुंजंसमाययौ ॥ १२ ॥ कौथुवांकु तआयातौकिंकार्यंवदतश्चनः ॥ इत्थंसखीभिःसंपृष्टावूचतुर्मुनितुम्बुरू ॥ १३ ॥ गायकौकुशलौरामाआवांवीणाकलध्वनिम् ॥ परिपू र्णतमंसाक्षाच्छ्रीकृष्णंराधिकापतिम् ॥ १४ ॥ कलम्परंश्रावयितुमगातौबन्दिनांवरौ ॥ कथनीयमिदंवाक्यंश्रीकृष्णायमहात्मने ॥ १५ ॥ श्रुत्वासख्यस्तथामह्यंनिवेद्याथमदाज्ञया ॥ आगत्याज्ञांददुर्यातुंबन्दिभ्यांश्लक्ष्णयागिरा ॥ १६ ॥ मन्त्रिकुंजांगणेभ्राजत्कोटयर्कज्योतिरा कुले ॥ खचित्कौस्तुभरत्नाढ्येप्रचलच्चारुचामरे ॥ १७ ॥ लोलन्मुक्ताफलच्छत्रेसखीकोटिसमन्विते ॥ महापद्मस्थितंसाक्षात्त्वयामा न्तावपश्यताम् ॥ १८ ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यतत्रस्थित्वामदाज्ञया ॥ स्तुत्वामांमद्गुणान्वक्तुंतेनासावुपचक्रमे ॥ १९ ॥ आतोद्यविनदन्वी णांदेवदत्तांस्वरामृतम् ॥ कलंजगावद्वितीयंनारदःसहतुम्बुरुः ॥ २० ॥ संतुष्टोहंशिरोधुन्वंस्तेनश्लाघ्यश्चतत्स्वरम् ॥ दत्त्वात्मानंप्रेम परोजलत्वङ्गतवानहम् ॥ २१ ॥ यज्जलंमद्वपुर्जातंतद्वैब्रह्मद्रवंविदुः ॥ कोटिशःकोटिशोण्डानांराशयःसंलुठन्तिहि ॥२२॥ इन्द्रायनफला नीवोन्नतेतस्मिञ्जलेशुभे ॥ पृश्निगर्भमिदंराधेब्रह्माण्डंमत्पदंस्फुटम् ॥ २३ ॥ भित्त्वातच्चागतंसाक्षादस्मिन्मन्वंतरेशुभे ॥ तत्स्वर्धुनींविदुः पूर्वेश्रीगङ्गांपापहारिणीम् ॥२४॥ दिविमन्दाकिनीप्रोक्तागंगाभागीरथीक्षितौ ॥ अधोभोगवतीप्रोक्तात्रिधात्रिपथगामिनी ॥२५॥ यत्स्ना तुंगच्छतःपुंसःप्रणतस्यपदेपदे ॥ राजसूयाश्वमेधानांफलमस्तिनदुर्लभम् ॥ २६ ॥ गङ्गागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापे भ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ २७ ॥ दृष्ट्वाजन्मशतम्पापंपीत्वाजन्मशतद्वयम् ॥ स्नात्वाजन्मसहस्रेणहन्तिगंगाकलौयुगे ॥ २८ ॥ सफलं जन्मवैतेषांयेपश्यन्तिहिजाह्नवीम् ॥ वृथाजन्मगतंतेषांयेनपश्यंतिजाह्नवीम् ॥ २९ ॥ यथाहिद्रवताम्प्राप्तोविरजात्वद्वयाद्यथा ॥ प्रापुर्द्र वत्वंरम्भोरुविरजायाःसुतायथा ॥ ३० ॥ यथाकृष्णानदीविष्णुर्वेणीदेवःशिवोयथा ॥ ब्रह्माककुद्मिनीगंगागण्डकीचयथाप्सराः ॥ ३१ ॥ तथाद्रवत्वंसम्प्राप्तऋभुर्नामाप्ययंमुनिः ॥ प्रेमलक्षणयाभक्त्याऋभोर्वानात्रसंशयः ॥ ३२ ॥ यःशृणोतिकथामेतांपवित्रांपापहारिणीम् ॥

उल्लंघ्यसर्वंलोकांश्चमल्लोकंयातिमानवः ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाप्रियांराधामृभोराश्रमतोहरिः ॥ राधयासहितो
राजन्नाययौमालतीवनम् ॥ ३४ ॥ गोपीनांविरहंज्ञात्वाभगवान्भक्तवत्सलः ॥ राधयाप्रययौकृष्णापुलिनंमंगलायनम् ॥ ३५ ॥ तदागो
पीगणाःसर्वेगतमानागतव्यथाः ॥ जगृहुस्तंघनश्यामंसौदामिन्योघनंयथा ॥ ३६ ॥ वृन्दावनेहरिःसाक्षात्कृष्णातीरेमनोहरे ॥ जगौकलं
गोपिकाभिर्वंशीवादनतत्परः ॥ ३७ ॥ भगवत्कलरागेणमूर्च्छितागोपकन्यकाः ॥ नद्योवेगत्वरहिताअचरत्त्वंहिपक्षिणः ॥ ३८ ॥ मौनत्वं
देवताःसर्वाःस्तंभत्वंदेवनायकाः ॥ सजलत्वंचतरवोनिद्रात्वंप्रगतंजगत् ॥ ३९ ॥ कृत्वारासंराधिकायागोपीनांचमनोरथम् ॥ ब्राह्मे
मुहूर्तेभगवानाययौनंदमंदिरम् ॥ ४० ॥ राधिकागोपिकाभिश्चप्राप्तानंदमनोरथा ॥ वृषभानुवरस्यापिसुन्दरंमंदिरंययौ ॥ ४१ ॥
इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां मथुराखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे नारदोपाख्यानंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णोभगवान्साक्षाद्व्रजेकतिदिनानिच ॥ स्थित्वास्वदर्शनंदत्त्वामथुरांगंतुमुद्यतः ॥ १ ॥ नंदान्नवोपनंदांश्च
वृषभानून्व्रजेचषट् ॥ वृषभानुवरंचैवनंदराजंव्रजेश्वरम् ॥ २ ॥ कलावतींयशोदांचगोपीगोपान्गवांगणान् ॥ मिलित्वाश्वास्यज्ञानंचद
त्त्वानुज्ञायमाधवः ॥ ३ ॥ रथमारुह्यदिव्याभंचंचलाश्वनियोजितम् ॥ मथुरांगंतुकामोसौनिर्गतोनंदगोकुलात् ॥ ४ ॥ दूरंतमनुगाःसर्वेमो
हिताव्रजवासिनः ॥ नसेहिरेकष्टतरंविरहंमाधवस्यहि ॥५॥ युगपद्दर्शनंविष्णोर्दुःसहंभूमिमंडले ॥ येषांनित्यंहिभवतितेषांतुकिमुवर्णनम् ॥
॥ ६ ॥ वीक्षंतःश्रीधरमुखंनेत्रैरनिमिषैर्नृप ॥ सर्वेवैस्नेहसंबंधात्तमूचुःप्रेमविह्वलाः ॥ ७ ॥ गोपाऊचुः ॥ ॥ शीघ्रमागच्छहेकृष्णसर्वान्नो
व्रजवासिनः ॥ पाहिसंदर्शनंदेहिदेवेभ्योह्यमृतंयथा ॥८॥ त्वमेवसर्वदादेवयशोदानंददायकः ॥ श्रीनंदनंदनस्त्वंवैजीवनंव्रजवासिनाम् ॥९॥
व्रजेधनंकुलेदीपोमोहनोमहतामपि ॥ यथानिदाघदग्धस्यप्राप्तंवैशीतलंजलम् ॥ १० ॥ शीतार्तस्ययथावह्निर्ज्वरार्तस्ययथौषधम् ॥ मृत
स्यमानवस्यापिपीयूषंमंगलंयथा ॥ ११ ॥ तथाव्रजस्यसर्वस्यजीवनंतवदर्शनम् ॥ तस्मादत्रस्थितिंकुर्याबहुनाकथितेनकिम् ॥ १२ ॥
यन्नोस्तिकिंचित्सुकृतमस्मिन्वापूर्वजन्मनि ॥ तत्फलेनसदाचेतोभूयात्त्वत्पादपंकजे ॥१३॥ येषांचेतस्त्वत्पदाब्जेतेभक्तास्त्वत्प्रियाःसदा ॥

67

भक्तार्थंसगुणोसित्वंनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ १४ ॥ तवभक्तात्प्रियोनास्तिशिवोब्रह्मानचेंदिरा ॥ विसृज्यपारमेष्ठ्यादिनिष्कामा स्त्वांभजंतिये ॥ नैरपेक्ष्यंसुखंशांतंतेविदुर्युक्तचेतसः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाथतेसर्वेरुरुदुःप्रेमविह्वलाः ॥ आनं दाश्रूणिमुंचंतःश्रीकृष्णस्यप्रपश्यतः ॥ १६ ॥ अश्रुपूर्णमुखःकृष्णोभगवान्भक्तवत्सलः ॥ गोपानाहप्रसन्नात्मानतान्विरहविह्वलान् ॥ ॥ १७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मत्प्राणामत्प्रियायूयंसर्वेवैव्रजवासिनः ॥ हृदयंमेस्तियुष्मासुदेहोन्यत्रविलक्ष्यते ॥ १८ ॥ मासंप्र त्यागमिष्यामियुष्मान्द्रष्टुंवचोमम ॥ मनसानहिदूरेस्मिमनःसर्वस्यकारणम् ॥ १९ ॥ हेगोपायदुभिर्योद्धुमागतोहिजरासुतः ॥ यदूनांतु सहायार्थंयामिमाभूच्छुचावः ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमाश्वास्यतान्देवःसंनिवृत्त्यपुनःपुनः ॥ रथेद्वितीयेसंस्थाप्यनंदराजं यशोदया ॥ २१ ॥ श्रीदामादीन्सखीन्नीत्वाभगवान्रथमास्थितः ॥ सोद्धवोमथुरांप्रागात्सर्वकारणकारणः ॥ २२ ॥ यावद्रथश्चाश्वश तंसुवेगंकेतुस्त्रिवर्णःप्रचलत्पताकः ॥ आलक्ष्यतेवीररजश्चतावत्स्थित्वाऽन्यआजग्मुरतःसकाशम् ॥ २३ ॥ श्रीकृष्णचन्द्रस्यपरंचरित्रंनृणां महापापहरंविचित्रम् ॥ शृणोतियोभक्तवरःपृथिव्यांगोलोकलोकंसचयातिसम्यक् ॥ २४ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांमथुराखण्डेनारद बहुलाश्वसंवादेव्रजयात्रायांश्रीकृष्णागमनंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ गोपीनांचैवगोपानांदत्त्वासंदर्शनंप रम् ॥ मथुरायांकिंचकारश्रीकृष्णोरामएवच ॥ १ ॥ चरित्रंपरमंमिष्टंश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ श्रुतंतवमुखाद्ब्रह्मन्पुनर्वक्तुंत्वमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अन्यच्चरित्रंशृणुतच्छ्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ सर्वपापहरंपुण्यंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ३ ॥ कोलेनपीडितालोकाःकौशारविपुरा न्नृप ॥ मथुरामाययुःसर्वेसद्विजादीनमानसाः ॥ ४ ॥ अश्वमाशुगमारुह्यरोहिणीनंदनोबलः ॥ स्वल्पैःपुरःसरैःसार्द्धंमृगयार्थीविनिर्गतः ॥ ॥ ५ ॥ तंतदाभ्यर्च्यविधिवत्तदंघ्र्योःपतिताःपथि ॥ कृतांजलिपुटाऊचुर्हर्षगद्गदयागिरा ॥ ६ ॥ ॥ प्रजाऊचुः ॥ ॥ रामराममहाबाहो देवदेवमहाबल ॥ कोलेनपीडिताःसर्वेआगताःशरणंवयम् ॥ ७ ॥ दैत्यःकंससखःकोलोजित्वाकौशारविंनृपम् ॥ कौशारवेःपुरेराज्यं करोतिसमहाबलः ॥ ८ ॥ कौशारविस्तद्भयाद्धिगंगातीरंगतोनृप ॥ राज्यार्थंत्वत्पदांभोजंभजतेसुजितेंद्रियः ॥ ९ ॥ तत्सहायंकुरुवि

भोवयंयस्यप्रजाःशुभाः ॥ पुत्रवत्पालितास्तेनमहासौख्यसमन्विताः ॥ १० ॥ कोलेनाद्यैवदुष्टेनपीडिताःसततंप्रभो ॥ त्रैलोक्यविजयी
वीरःकंसोपिनिहतस्त्वया ॥ ११ ॥ कोलेजीवतिदेवेंद्रकंसोपिनमृतःस्मृतः ॥ रक्षार्थंसगुणोसित्वंभक्तानांप्रकृतेःपरः ॥ १२ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांश्रीरामोभक्तवत्सलः ॥ गंगायमुनयोर्मध्येकौशांबींनगरींययौ ॥ १३ ॥ योद्धुंसमागतंरामंश्रुत्वाकोलोपिनि
र्गतः॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिर्मंडितश्चंडविक्रमः॥ १४ ॥ चंचलाश्वतरंगाढ्यांरथेभाश्वतिमिंगिलाम् ॥ नदीमिवागतांसेनांप्रलयार्णवनादि
नीम् ॥१५॥ वीरावर्तांचतांवीक्ष्यबद्धासेतुंहलंबलः ॥ आकृष्यतांतदग्रेणमुसलेनाहनद्दृढम् ॥१६॥ युगपत्तत्प्रहारेणवीराअश्वारथागजाः ॥
सर्वतःकोटिशःपेतुःपेशिताःफलवद्रणे ॥ १७ ॥ शेषाःप्रदुद्रुवुर्वीराभयार्तारणमंडलात् ॥ एकाकीयुयुधेदैत्यःकोलोरामेणशस्त्रभृत् ॥ १८ ॥
गोमूत्रचयसिंदूरकस्तूरीपत्रभृन्मुखम् ॥ सुवर्णशृंखलायुक्तंप्रस्रवच्चित्कटिबंधनम् ॥ १९ ॥ स्रवन्मदंचतुर्दंतंघंटाटंकारभीषणम् ॥ प्रोन्नतंदिग्ग
जमिवनदत्कालघनप्रभम् ॥ २० ॥ शितमंकुशमादायकोलआरुह्यकर्णतः ॥ स्वगजंनोदयामासबलदेवायदैत्यराट् ॥ २१ ॥ आगतंवी
क्ष्यतंनागंमत्तंकोलेननोदितम् ॥ तताडमुसलेनासौवज्रेणेंद्रोयथागिरिम् ॥ २२ ॥ मुसलस्यप्रहारेणविशीर्णोभून्महागजः ॥ मृद्घटोनेकधै
वाशुदंडघातेनमैथिल ॥ २३ ॥ कोलःक्रोडमुखोदैत्योरक्ताक्षःपतितोगजात् ॥ शूलंचिक्षेपनिशितंमाधवायमहात्मने ॥ २४ ॥ मुसलेन
तदारामस्तच्छूलंशतधाच्छिनत् ॥ काचपात्रंयथाबालोदंडेनचविदेहराट् ॥ २५ ॥ सहस्रभारसंयुक्तांगदांगुर्वींप्रगृह्यच ॥ बलंतताडहृदये
जगर्जघनवत्खलः ॥ २६ ॥ तद्गदायाःप्रहारेणनचचालयदूद्वहः ॥ पश्यतांसर्वलोकानांस्रजाहतइवद्विपः ॥ २७ ॥ तमाकृष्यहलाग्रेण
कोलंकज्जलवत्तनुम् ॥ मुसलेनाहनन्मूर्ध्निबलदेवोमहाबलः ॥ २८ ॥ मुसलाहतमूर्द्धापिपपातितोरणमंडले ॥ मुष्टिघातंघातयित्वातत्रै
वांतरधीयत ॥ २९ ॥ चकारमायांमायावीदैतेयीमतिभीषणाम् ॥ प्रलयप्रभवैर्मेघैर्महावातप्रणोदितैः ॥ अंधकारंप्रकुर्वद्भिरभूदाच्छादि
तंनभः ॥ ३० ॥ जपापुष्पसमान्बिंदूनजस्रंरुधिरस्यच ॥ मोचयित्वाथबीभत्सवर्षांश्चक्रुर्घनाघनाः ॥ ३१ ॥ पूयमेदोतिविण्मूत्रसुरा
मांससमन्विताः ॥ दृष्ट्वाताभिश्चवर्षाभिर्हाहाकारोबभूवह ॥ ३२ ॥ ज्ञात्वाथतत्कृतांमायांबलदेवोमहाप्रभुः ॥ चिक्षेपमुसलंदीर्घंप

रसैन्यविदारणम् ॥ ३३ ॥ सर्वास्त्रघातकंस्वच्छमष्टधातुमयंदृढम् ॥ शतयोजनविस्तीर्णंप्रलयाग्निसमप्रभम् ॥ ३४ ॥ बलास्त्रंमुसलंरे
जेभ्रमद्दशदिगंतरे ॥ विदारयद्घनान्व्योम्निनीहारंचयथारविः ॥३५॥ तद्व्योम्निप्रगतंदृष्ट्वाहलास्त्रंचस्वतःप्रभुः ॥ सभूत्याकृष्यचबलान्मध्ये
ताम्विददारह ॥ ३६ ॥ नाशंगतायांमायायांबलदेवोमहाबलः ॥ गृहीत्वाभुजदंडाभ्यांभुजदंडेमदोत्कटम् ॥ ३७ ॥ भ्रामयन्बालइवतंप्रतू
लंसइतस्ततः ॥ पातयामासभूपृष्ठेकमंडलुमिवार्भकः ॥ ३८ ॥ तस्यदैत्यस्यपातेनसाब्धिशैलवनैःसह ॥ चकंपेनाडिकामात्रंसर्वभूख
डमंडलम् ॥ ३९ ॥ भग्नदंतश्चलन्नेत्रोमूर्च्छितोनिधनंययौ ॥ कोलोनाममहादैत्योवृत्रोवज्रहतोयथा ॥ ४० ॥ तदाजयजयारावोदिविभूमौ
बभूवह ॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षाःसुरैःकृताः ॥ ४१ ॥ इत्थंकोलंघातयित्वाबलदेवोच्युताग्रजः ॥ दत्त्वाथकौषारवयेकौशांबींचपुरीं
ततः ॥ ४२ स्नातुंभागीरथींप्रागाद्गर्गाचार्यादिभिर्वृतः ॥ लोकानांसंग्रहंकुर्वन्सर्वदोषक्षयायच ॥ ४३ ॥ स्नापयांचक्रुरार्यास्तेगंगायां
माधवंबलम् ॥ वेदमंत्रैर्मंगलैश्चगर्गाचार्यादयोद्विजाः ॥ ४४ ॥ लक्षंगजानांवैदेहस्यंदनानांद्विलक्षकम् ॥ हयानांचतथाकोटिंधेनूनामर्बुदंद
श ॥ ४५ ॥ शतार्बुदंचरत्नानांभारंजांबूनदावृतम् ॥ रामोदत्त्वाब्राह्मणेभ्योप्रययौमथुरांपुरीम् ॥ ४६ ॥ यत्ररामेणगंगायांकृतंस्नानंविदेहरा
ट् ॥ तत्रतीर्थंमहापुण्यंरामतीर्थंविदुर्बुधाः ॥ ४७ ॥ कार्तिक्यांकार्तिकेस्नात्वारामतीर्थेतुजाह्नवीम् ॥ हरिद्वाराच्छतगुणंपुण्यंवैलभतेज
नः ॥ ४८ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कौशांबेश्चकियद्दूरंस्थलेकस्मिन्महामुने ॥ रामतीर्थंमहापुण्यंमह्यंवक्तुंत्वमर्हसि ॥ ४९ ॥ ॥ ना
रदउवाच ॥ ॥ कौशांबेश्चतदीशान्यांचतुर्योजनमेवच ॥ वायव्यांसूकरक्षेत्राच्चतुर्योजनमेवच ॥ ५० ॥ कर्णक्षेत्राच्चषट्क्रोशैर्नलक्षेत्रा
च्चपंचभिः ॥ आग्नेय्यांदिशिराजेंद्ररामतीर्थंवदंतिहि ॥ ५१ ॥ वृद्धकेशीसिद्धपीठाद्बिल्वकेशवनात्पुनः ॥ पूर्वस्यांचत्रिभिःक्रोशैरामतीर्थं
विदुर्बुधाः ॥ ५२ ॥ दृढाश्वोवंगराजोभूत्कुरूपंलोमशंमुनिम् ॥ दृष्ट्वाजहाससततंतंशशापमहामुनिः ॥ ५३ ॥ विकरालःक्रोडमुखोऽसुरो
भवमहाखल ॥ इत्थंसमुनिशापेनकोलःक्रोडमुखोभवत् ॥ ५४ ॥ बलदेवप्रहारेणत्यक्त्वास्वामासुरींतनुम् ॥ कोलोनाममहादैत्यःपरंमो
क्षंजगामह ॥ ५५ ॥ ततोरामोमंत्रिभिश्चउद्धवादिभिरन्वितः ॥ जह्नुतीर्थंजगामाशुयत्रदक्षश्रुतेरभूत् ॥ ५६ ॥ गंगाब्राह्मणमुख्यस्यजा

हृवीयेनकथ्यते ॥ दत्त्वादानंद्विजातिभ्यऊषूरात्रौजनैःसह ॥ ५७ ॥ ततस्तत्पश्चिमेभागेपांडवानामतिप्रियम् ॥ आहारस्थानकंप्राप्य रात्रौवासंचकारह ॥ ५८ ॥ तत्रदानंद्विजातिभ्योदत्त्वासद्गुणभोजनम् ॥ ततोयोजनमेकंचदेवंगंडूकसंज्ञकम् ॥ ५९ ॥ तपस्ततंमहत्तेनचां तेदेवकृपाप्तये ॥ तदर्थंस्वसमाजेनबलदेवोजगामह ॥ ६० ॥ ऊर्ध्वास्यमेकपादस्थंध्यानस्तिमितलोचनम् ॥ स्वभक्तहृदयस्थंस्वंमू र्तिदर्शनलोलुपम् ॥ ६१ ॥ तांजहारतदानंतस्ततोबाह्येददर्शह ॥ सदृष्ट्वानंतदेवस्यरूपंपरमसुंदरम् ॥ ६२ ॥ स्रग्व्येककुंडलंगौरंतालां करथसंयुतम् ॥ स्तुत्वापरमयाभक्त्यापपातचरणौपुनः ॥ ६३ ॥ तस्यशीर्ष्णिकरंदत्त्वावरंब्रूहीत्युवाचह ॥ यदिप्रसन्नोभगवाननुग्राह्यो स्मिवायदि ॥ ६४ ॥ सर्वोत्तमांभागवतींसंहितांशुकवक्त्रतः ॥ निर्गतांदेहिमेस्वामिन्कलिदोषहरांपराम् ॥ ६५ ॥ ॥ बलदेवउवाच ॥ ॥ उद्धवद्वारतःप्राप्तिर्भविष्यतितवानघ ॥ श्रीमद्भागवतीकीर्तेराधिकायाःकलौयुगे ॥ ६६ ॥ ॥ मांडूकउवाच ॥ कथंभगवतादत्तामुख्या तस्याधिकारिता ॥ कदायोगंममस्वामिन्कुरुसंदेहभंजनम् ॥ ६७ ॥ बलदेवउवाच ॥ ॥ कथयामिपरंगोप्यंरहस्यंपरमाद्भुतम् ॥ अ द्यापिममसामीप्येउद्धवोयंविराजते ॥ ६८ ॥ तद्दर्शनंकुरुपरमाचार्यसंप्रदायकम् ॥ अग्रतीर्थस्ययात्रायामुपदेशोनतेभवेत् ॥ ६९ ॥ य थोपदेष्टाभवतितेनतेकथयाम्यहम् ॥ उद्धवःस्थापितःश्रीमदाचार्यःसंहितामयः ॥ ७० ॥ नंदादिव्रजवासीनांगोपीनांप्रीतयेकृतः ॥ स्वस्व रूपंपरिकरंयत्किंचिद्भगवत्तमम् ॥ ७१ ॥ सर्वस्वभावगुणकंकृष्णेनपरमात्मना ॥ उद्धवंचैवस्वात्मानमेकएवाचरद्विभुः ॥ ७२ ॥ साक्षा त्कारंचकारादौनस्वीयमंतरंक्वचित् ॥ श्रीकृष्णमेवतेज्ञात्वापूजयामासुरादरात् ॥ ७३ ॥ वसंततुंश्चग्रीष्मोपिसचचारव्रजात्मकौ ॥ शमयामासराधायाःशोकंतत्कुंडपार्श्वजः ॥ ७४ ॥ सर्वंभूमंडलंतत्रविचचारव्रजानुगैः ॥ वियोगार्तिहरःप्रोक्तोगवांनंदादिगोपिनाम् ॥ ७५ ॥ मंत्राधिकारकुशलःसर्वःपरिकराग्रणीः ॥ अथांतर्ध्यानवेलायांभगवान्धर्मगुप्ततनुः ॥ ७६ ॥ तस्मैस्वतेजसमपिदास्यतेपरमाद्भुतम् ॥ मु द्राधिकारंसर्वत्रसर्वदैवविराजते ॥ ७७ ॥ अंतर्ध्यानेतुस्वस्थानेदत्तातस्याधिकारिता ॥ बदरीस्थंसपरिकरंधर्मजंबोधयिष्यति ॥ ७८ ॥ अर्जुनादिवियोगार्तिहारीसैवभविष्यति ॥ वज्रनाभोयादवानांमाथुरेसंभविष्यति ॥ ७९ ॥ श्रीकृष्णस्यैवपौत्रेषुमहाराज्ञीगणेषुच ॥

69

वियोगार्त्तिहरश्चैवस्थाप्यतेश्रीहरिःस्वयम् ॥ ८० ॥ कौरवाणांकुलेराजापरीक्षिदितिविश्रुतः ॥ तस्यपुत्रोतितेजस्वीविख्यातोजनमेजयः ॥ ॥ ८१ ॥ पितुःशत्रुहणंयज्ञंकरिष्यतिनसंशयः ॥ तस्यापिसर्वसामग्रीउद्धवद्वारतोभवेत् ॥ ८२ ॥ श्रीमद्भागवतंदिव्यंपुराणंवाचनंतदा ॥ गौरान्वयस्यसंप्राप्तिर्भविष्यतिनसंशयः ॥ ८३ ॥ श्रीमत्प्रसादाद्विप्रर्षेर्महाभागवतोत्तमात् ॥ तद्वारासर्पयज्ञस्यनिवृत्तिःसंभविष्यति ॥ ॥ ८४ ॥ यज्ञसंस्तारकर्तृणांब्राह्मणानांचपूजनम् ॥ सदास्यतिमहाराजोग्रामाणांशतकंतदा ॥ ८५ ॥ ततस्त्वाचार्य्यवर्यस्यश्रीप्रसादस्य चाज्ञया ॥ सगंताशूकरक्षेत्रंमासमेकंस्थितोभवेत् ॥ ८६ ॥ दत्त्वादानान्यनेकानिगोमहागजवाजिनः ॥ रत्नंवासोब्राह्मणेभ्योभोजनंचय दृच्छया ॥८७ ॥ तत्तस्मात्तत्स्थलात्सोपिनिवर्त्यगुरुणासह ॥ गंगातीरस्थलान्पश्यन्नागमिष्यतिसद्व्रतः ॥ ८८ ॥ शयाननगरेसंस्थां करिष्यतिसहानुगः ॥ श्रीगुरोराज्ञयातत्रसामग्रींसाधनैःसह ॥ ८९ ॥ अश्वमेधंकरोतिस्मसर्वजेताभविष्यति ॥ एकच्छत्रधरोभूत्वा श्रीगुरोःशरणंगतः ॥ ९० ॥ ततोगंगातटेरम्येपूर्वस्यांक्रोशपंचके ॥ परमैकांतिरूपेणसेवनंतत्करिष्यति ॥ ९१ ॥ तत्रभागवतीवार्ता भवरोगविनाशिनी ॥ भविष्यतिमुदायुक्तासमाजेषुसुधर्मिणाम् ॥ ९२ ॥ तत्रपूर्णसमाजेषुतेषांमध्येभवानपि ॥ शृणोषिभगवद्धर्मंगताश्री निर्मलंपदम् ॥ ९३ ॥ तपस्तप्तंमदर्थंतेतस्मादेतत्प्रकाशितम् ॥ एवंदेवंवरंदत्वागतोरामःसहानुगः ॥ ९४ ॥ शयाननगराच्छुद्धादीशान्यां दिशिसंस्थितम् ॥ स्थानंगंगातटेरम्यंकंटकादुत्तरेभवत् ॥ ९५ ॥ पुष्पवत्यादक्षिणेतुक्रोशैकंविस्तरेणच ॥ तत्रसंकर्षणोदेवःस्थित्वादान रतोभवत् ॥ ९६ ॥ घोटकान्दशसाहस्रंरथानांशतकंतथा ॥ द्विपसहस्रंगाश्चैवदिक्सहस्रंददौमुदा ॥ ९७॥ तत्रसंकर्षणंदेवंपूजयामासुरा दरात् ॥ देवाःसमाययुःसर्वेऋषयश्चतपोधनाः ॥ ९८ ॥ नमःकोलेशघातायखरासुरविघातिने ॥ हलायुधनमस्तेस्तुमुशलास्त्रायतेनमः ॥ ॥ ९९ ॥ नमःसौंदर्यरूपायतालांकायनमोनमः ॥ इतिश्रुत्वास्तुतिंतेषांसंकर्षणउवाचह ॥ वरंब्रुवंतुमांसर्वेभवतांयदभीप्सितम् ॥ १०० ॥ ॥ द्विजदेवाऊचुः ॥ ॥ यदायदापदायुक्ताःस्मरामोभवतःपदम् ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्ताभवामचतवाज्ञया ॥ १ ॥ ॥ रामउवाच ॥ यदायदामांस्मरथतदाहंशरणागतान् ॥ रक्षितास्यांकलौनूनमितिसत्यंवचोमम ॥ २ ॥ अत्रस्थलेवरंप्राप्तंपूजितंमुनिपुंगवैः ॥ अतःसंकर्ष

णस्थानंभविष्यतिकलौयुगे ॥ ३ ॥ अस्मिन्स्नास्यंतिगंगायांदेवान्संपूजयंतिये ॥ दास्यंतिदानंविप्रेभ्योभोजनंकारयंतिये ॥ ४ ॥ वि
ष्णुंसंपूजयंतिस्मसफलंजीवितंक्षितौ ॥ तेयांतिदैवतस्थानंकामीप्राप्नोतिकामनाम् ॥ ५ ॥ ततःपरिवृतोरामःस्वांपुरींसंजगामह ॥ को
लरक्षोवधंकृत्वास्नात्वाविष्णुपदीजले ॥ ६ ॥ रामस्यबलदेवस्यकथांयःशृणुयान्नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसयातिपरमांगतिम् ॥ १०७ ॥
॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां मथुराखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे कोलदैत्यवधोनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥
॥ बहुलाश्वउवाच ॥ अकस्मादागतेरामेतत्रतीर्थमिदंश्रुतम् ॥ अहोमधुपुरीधन्यायत्रसन्निहितश्वसः ॥ १ ॥ मथुरायास्तुकोदेवःकः
क्षत्ताकश्चरक्षति ॥ कश्चारःकोमंत्रिवरःकैर्भूमिस्तत्रसेविता ॥ २ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्ह
रिः ॥ स्वयंहिमथुरानाथःकेशवःक्लेशनाशनः ॥ ३ ॥ साक्षाद्भगवताप्राप्तःकपिलायद्विजायच ॥ कपिलःप्रददौयंवैप्रसन्नःशतमन्यवे ॥ ४ ॥
जित्वादेवान्राक्षसेंद्रोरावणोलोकरावणः ॥ यंस्तुत्वापुष्पकेस्थाप्यलंकायांतमपूजयत् ॥ ५ ॥ जित्वालंकांराघवेन्द्रस्तमानीयप्रयत्नतः ॥
अयोध्यायांचवाराहमर्चयामासमैथिल ॥ ६ ॥ स्तुत्वारामंचशत्रुघ्नोयमानीयप्रयत्नतः ॥ मथुरायांमहापुर्यांस्थापयित्वाननामह ॥ ७ ॥
सेवितोमाथुरैःसर्वैःसर्वेषांचवरप्रदः ॥ साक्षात्कपिलवाराहःसोयंमंत्रिवरःस्मृतः ॥८॥ क्षत्ताश्रीमथुरायाश्चनाम्नाभूतेश्वरःशिवः ॥ दत्त्वादण्डं
पातकिनेभक्त्यर्थान्मन्त्रतांव्रजेत् ॥ ९ ॥ चण्डिकातुमहाविद्यादेवीदुर्गतिनाशिनी ॥ सिंहारूढासदारक्षांमथुरायाःकरोतिहि ॥ १० ॥
चारोहंमथुरायाश्चपश्यँल्लोकानितस्ततः ॥ वदामिवार्तांसर्वेषांश्रीकृष्णायमहात्मने ॥ ११ ॥ मध्येवैमथुरादेवीशुभदाकरुणामयी ॥
बुभुक्षितेभ्यःसर्वेभ्योददात्यन्नंविदेहराट् ॥ १२ ॥ चतुर्भुजाःश्यामलांगाव्रजंतिप्रात्रजन्तिच ॥ मथुरायांमृतंनेतुंविमानैःकृष्णपार्षदाः ॥
॥ १३ ॥ श्रीकृष्णस्यांगसंभूतामथुरावैमहापुरी ॥ यस्यादर्शनमात्रेणकरोयातिकृतार्थताम् ॥ १४ ॥ पुराविधिःश्रीमथुरामुपेत्यत
प्त्वातपोवर्षशतंनिरन्नः ॥ जपन्हरिम्ब्रह्मपरंस्वयम्भूःस्वायंभुवंप्रापसुतंप्रवीणम् ॥ १५ ॥ भूतेश्वरोदेववरःसतीपतिस्तप्त्वातपो
दिव्यशरन्मधोर्वने ॥ कृष्णप्रसादान्नृपराजसत्वरंतस्याःपुरेमाथुरमण्डलस्य ॥१६॥ कृष्णप्रसादादहमेवचारोभ्रमन्सदामाथुरमण्डलस्य ॥

२०

तथाहिदुर्गांमथुरांप्रयातिश्रीकृष्णदास्यंप्रकरोतिनूनम् ॥ १७ ॥ तस्वातपःशक्रपदञ्चशक्रःसूर्योमतुंनित्यनिधिंकुबेरः ॥ पाशीचपा
शंसमवाप्यसम्यङ्मधोर्वनेविष्णुपदन्ध्रुवश्च ॥ १८ ॥ तथाम्बरीषःसमवापमुक्तिंरामोक्षयंवालवणाज्जयञ्च ॥ रघुश्वसिद्धिंकिलचित्रकेतु
स्तत्स्वातपोत्रैवमधोर्वनेच ॥ १९ ॥ तस्वातपोत्रैवमधोर्वनेशुभेभूत्वाबलिष्ठश्चमधुर्महासुरः ॥ श्रीमाधवेमासिचमाधवेनयुयोधयुद्धेमधु
सूदनेनसः ॥ २० ॥ सप्तर्षयःश्रीमथुरांसमेत्यतस्वातपोत्रैवचयोगसिद्धिम् ॥ प्रापुःपुरोवैमुनयःसमंताद्द्रोकर्णवैश्योपिमहानिधिंच ॥ २१ ॥
तस्वातपोत्रैवमधोर्वनेशुभेविजित्यदेवान्दिविलोकरावणः ॥ निधायरक्षांसिविधायमंदिरमास्थायलंकांविरराजरावणः ॥ २२ ॥ तस्वा
तपोत्रैवमधोर्वनेशुभेगजाह्वयेशोमिथिलेशशंतनुः ॥ लेभेसुतंभीष्ममतीवसत्तमंतस्वार्थवारांनिधिकर्णधारकम् ॥ २३ ॥ ॥ बहुलाश्व
उवाच ॥ ॥ मथुरायाश्चमाहात्म्यंवददेवर्षिसत्तम ॥ निवासेकिंफलंप्रोक्तंमथुरायाःसतांनृणाम् ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आदौ
वराहोधरणींनिमग्नांमहाजलेप्रोज्झितवीचिशंके ॥ स्वदंष्ट्रयोद्धृत्यकरीवपद्मंकरेणामहात्म्यमिदंजगाद ॥ २५ ॥ ब्रुवञ्जनोनामफलंहरेर्ल
भेच्छृण्वँल्लभेत्कृष्णकथाफलंनरः ॥ स्पृशन्सतांस्पर्शनजंमधोःपुरिजिघ्रंस्तुलस्यामलगंधजंफलम् ॥ २६ ॥ पश्यन्हरेर्दर्शनजंफलंस्व
तोभक्षंश्चनैवेद्यभवंरमापतेः ॥ कुर्वन्भुजाभ्यांहरिसेवयाफलंगच्छँल्लभेत्तीर्थफलंपदेपदे ॥ २७ ॥ राजेंद्रहंतानिजगोत्रघातकीत्रैलोक्यहंता
पिचकोटिजन्मसु ॥ राजञ्छृणुत्वंमथुरानिवासतोयोगीश्वराणांगतिमाप्नुयान्नरः ॥ २८ ॥ पादौचधिग्यौनगतौमधोर्वनंहृशौचधिग्येनक
दापिपश्यतः ॥ कर्णौचधिग्यौशृणुतोनमैथिलवाचंचधिग्यानकरोत्यलंमनाक् ॥ २९ ॥ द्विसप्तकोटीनिवनानियत्रतीर्थानिवैदेहसमा
स्थितानि ॥ एकैकमेतेषुविमुक्तिदानिवदामिसाक्षान्मथुरांनमामि ॥ ३० ॥ गोलोकनाथःपरिपूर्णदेवःसाक्षादसंख्यांडपतिःस्वयंहि ॥
श्रीकृष्णचंद्रोवततारयस्यांतस्यैनमोन्यासुपुरीषुकिंवा ॥ ३१ ॥ यन्नामपापंविनिहंतितत्क्षणंभवंत्यलंयांगृणतोपिमुक्तयः ॥ वीथीषुवी
थीषुचमुक्तिरस्यास्तस्मादिमांश्रेष्ठतमांविदुर्बुधाः ॥ ३२ ॥ काश्यादिपुर्योयदिसंतिलोकेतासांतुमध्येमथुरैवधन्या ॥ याजन्ममौंजीव्रत
मृत्युदारैर्नृणांचतुर्धाविदधातिमुक्तिम् ॥ ३३ ॥ पुरीश्वरींकृष्णपुरींव्रजेश्वरींतीर्थेश्वरींयज्ञतपोनिधीश्वरीम् ॥ मोक्षप्रदांधर्मधुरंधरांपरांम

धोर्वनेश्रीमथुरांनमाम्यहम् ॥ ३४ ॥ शृण्वंतिमाहात्म्यमिदंमधोःपुरःकृष्णैकचित्तानियताश्चयत्रये ॥ व्रजंतितेतत्रपरिक्रमात्फलंवैदेहराजेन्द्रनचात्रसंशयः ॥ ३५ ॥ खंडंत्विदंश्रीमथुरापुरस्ययेशृण्वंतिगायंतिपठंतिसर्वतः ॥ इहैवतेषांहिसमृद्धिसिद्धयोभवंतिवैदेहनिसर्गतःसदा ॥ ३६ ॥ त्रिःसप्तकृत्वोबहुवैभवार्थिनःशृण्वंतिचैनंनियताश्चयेभृशम् ॥ तेषांगृहद्वारमलंकरोतिहिभृंगावलीकुंजरकर्णताडिता ॥ ३७ ॥ विप्रोथविद्वान्विजयीनृपात्मजोवैश्योनिधीशोवृषलोपिनिर्मलः ॥ श्रुत्वेदमाराचमनोरथोभवेत्स्त्रीणांजनानामतिदुर्लभोपिहि ॥ ३८ ॥ निष्कारणोभक्तियुतोमहीतलेशृणोतिचेदंहरिलग्नमानसः ॥ विजित्यविघ्नान्प्रविजित्यनाकपान्गोलोकधामप्रवरंप्रयातिसः ॥ ३९ ॥

॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमथुराखण्डे श्रीनारदबहुलाश्वसंवादे श्रीमथुरामाहात्म्यंनामपंचविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥

इति श्रीमथुराखण्डं समाप्तम् ॥ ॥ श्रीराधाकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभं भवतु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां पञ्चमं मथुराखंडं सम्पूर्णम् ।

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां मथुराखंडः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां द्वारकाखण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् ६

72

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ कृष्णायवासुदेवायदेवकीनन्दनायच ॥ नन्दगोपकुमारायगोविन्दायनमोनमः ॥ १ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ श्रुतंतवमुखाद्ब्रह्मन्मथुराखण्डमद्भुतम् ॥ वदमांद्वारकाखण्डंश्रीकृष्णचरितामृतम् ॥ २ ॥ विवाहाःकतिपुत्राश्चकतिपौत्रारमापतेः ॥ सर्वंवदमहाबुद्धेद्वारकावासकारणम् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अस्तिप्राप्तीमहिष्यौद्वेमृतेकंसेमहाबले ॥ जरासन्धगृहंदुःखाज्जग्मतुर्मैथिलेश्वर ॥ ४ ॥ तन्मुखात्कंसमरणंश्रुत्वाक्रुद्धोजरासुतः ॥ अयादवींमहींकर्तुमुद्यतोभून्महाबलः ॥ ५ ॥ अक्षौहिणीभिर्विंशत्यातिसृभिश्चापिसंवृतः ॥ रम्यांमधुपुरींराजन्नाययौबलवान्नृपः ॥ ६ ॥ भयातुरांपुरींवीक्ष्यतत्सेनांसिन्धुनादिनीम् ॥ सभायांभगवान्साक्षाद्बलदेवमुवाचह ॥ ७ ॥ सर्वंचास्यबलंरामहंतव्यंवैनसंशयः ॥ मागधस्तुनहन्तव्योभूयःकर्ताबलोद्यमम् ॥ ८ ॥ जरासन्धनिमित्तेनभारंवैभूभुजांभुवः ॥ सर्वंश्चात्रहनिष्यामिकरिष्यामिप्रियंसताम् ॥९॥ एवंवदतिकृष्णेवैवैकुण्ठाच्चरथौशुभौ ॥ अभूतामागतौराजन्सर्वेषांपश्यतांञ्चतौ ॥ १० ॥ समारुह्यरथौसद्योरामकृष्णौमहाबलौ ॥ यादवानांबलैःसूक्ष्मैस्त्वरंनिर्जग्मतुःपुरात् ॥ ११ ॥ यादवानांमागधानांपश्यद्भिर्दिविजैर्दिवि ॥ बभूवतुमुलंयुद्धमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ १२ ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभीरथारूढोमहाबलः ॥ श्रीकृष्णस्यपुरःपूर्वंयुयुधेमागधेश्वरः ॥ ॥ १३ ॥ पञ्चभिश्चाक्षौहिणीभिर्धार्तराष्ट्रःसुयोधनः ॥ युयोधयादवैःसार्द्धंजरासन्धसहायकृत् ॥ १४ ॥ पञ्चभिश्चतथाराजन्विन्ध्यदेशाधिपोबली ॥ तिसृभिश्चमहायुद्धेवङ्गनाथोमहाबलः ॥ १५ ॥ एवमन्येपिराजानोजरासन्धवशानुगाः ॥ प्राणैःसहायंकुर्वन्तोजरासन्धस्यमैथिल ॥ १६ ॥ बाणान्धकारेसंजातेशत्रुसेनासमाकुले ॥ टङ्कारंशार्ङ्गधनुषःशार्ङ्गधन्वाचकारह ॥ १७ ॥ ननादतेनब्रह्माण्डंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ विचेलुर्दिग्गजास्ताराराजद्भूखण्डमण्डलम् ॥ १८ ॥ तदैवबधिरीभूतंशत्रूणांसैन्यमण्डलम् ॥ उत्पतंतोहयायुद्धाद्गजास्तुविमुखास्ततः ॥ १९ ॥ दुद्रावतद्बलंसर्वंटंकारोद्भयविह्वलम् ॥ प्रतीपमेत्यगव्यूतिःपुनस्तत्राजगामह ॥ २० ॥ एवंशार्ङ्गंसमुच्चार्यतडित्पिगस्फुरत्प्रभम् ॥ बाणौघैश्छादयामासजरासन्धबलंहरिः ॥ २१ ॥ चूर्णीभूतारथाराजन्बाणौघैःशार्ङ्गधन्वनः ॥ चूर्णचक्रानिपेतुःकौहतसूताश्चनायकाः ॥ २२ ॥ द्विधाभूतागजाबाणैश्चलितागजिभिःसह ॥ साश्ववाहास्तथाश्वाश्चबाणैःसंछिन्नकन्धराः ॥ २३ ॥ तथावी

रामहायुद्धेभिन्नोरश्छिन्नमस्तकाः ॥ विशीर्णकवचाःपेतुर्बाणौघैश्छिन्नसंशयाः॥२४॥ अधोमुखाऊर्ध्वमुखाश्छिन्नदेहानृपात्मजाः ॥ रेजूरणां गणेराजन्भाण्डव्यूहाइवाहताः ॥ २५ ॥ क्षणमात्रेणतद्युद्धेशतक्रोशविलंबिता ॥ आपगाभून्महादुर्गारुधिरस्रावसंभवा ॥ २६ ॥ द्विपग्राहा चोष्ट्रखरकबन्धाश्वादिकच्छपा ॥ शिशुमाररथाकेशशैवालभुजसर्पिणी ॥ २७ ॥ करमीनमौलिरत्नहारकुण्डलशर्करा ॥ शस्त्रशुक्तीच्छ त्रशंखाचामरध्वजसैकता ॥ २८ ॥ रथांगावर्तसंयुक्तासेनाद्वयतटावृता ॥ शतयोजनविस्तीर्णाबभौवैतरणीयथा ॥ २९ ॥ प्रमथाभैरवा भूतावैतालायोगिनीगणाः ॥ अट्टहासंप्रकुर्वन्तोनृत्यंतोरणमण्डले ॥ ३० ॥ पिबन्तोरुधिरंशश्वत्कपालेननृपेश्वर ॥ रहस्यमुण्डमालार्थंज गृहुस्तेशिरांसिच ॥ ३१ ॥ सिंहारूढाभद्रकालीडाकिनीशतसंवृता ॥ पिबन्तीरुधिरंचोष्णंसाट्टहासंचकारह ॥३२॥ विद्याधर्यश्चस्वर्गस्था गन्धर्व्योप्सरसस्तथा ॥ क्षात्रधर्मस्थितान्वीरान्वव्रिरेदेवरूपिणः ॥ ३३ ॥ गृहीत्वातान्कलिर्भूत्तासांपत्यर्थमंबरे ॥ ममानुरूपानेमेचइ तितद्गतचेतसाम् ॥ ३४॥ केचिद्वीराधर्मपरारणरंगान्नचालिताः ॥ ययुर्विष्णुपदंदिव्यंभित्त्वामार्तण्डमण्डलम् ॥३५॥ शेषंबलंसमाकृष्यबल देवोहलेनवै ॥ मुशलेनाहनत्क्रुद्धस्त्रैलोक्यबलधारकः ॥ ३६ ॥ एवंसैन्येक्षयंयातेजरासंधस्यसर्वतः ॥ सुयोधनोविंध्यनाथोवंगनाथस्तथैव च ॥ सर्वेविदुद्रुवुर्युद्धाद्भयभीताइतस्ततः ॥ ३७ ॥ जरासंधोमहावीर्योनागायुतसमोबले ॥ रथेनागतवान्राजन्बलदेवस्यसंमुखे ॥ ३८ ॥ समाकृष्यहलाग्रेणजरासंधरथंशुभम् ॥ चूर्णयामाससहसामुशलेनयदूत्तमः ॥३९॥ जरासंधोपिविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ जग्राहहलिनं दोर्भ्यांसंत्यक्त्वाशस्त्रसंहतिम् ॥४०॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंबाहुभ्यांरणमंडले ॥ पश्यतांदिविदेवानांनराणांभुविमैथिल ॥ ४१ ॥ उरसाशिरसाचै वबाहुभ्यांपादयोःपृथक् ॥ युयुधातेमल्लयुद्धेसिंहाविवमहाबलौ ॥ ४२ ॥ तयोश्चयुद्ध्यतोःसर्वंक्षुण्णंभूखंडमंडलम् ॥ स्थालीवसहसाराजंश्च कंपेघटिकाद्वयम् ॥ ४३ ॥ गृहीत्वाभुजदंडाभ्यांजरासंधंयदूत्तमः ॥ भूपृष्ठेपातयामासकमंडलुमिवार्भकः ॥ ४४ ॥ रामस्तदुपरिस्थित्वा हंतुंशत्रुंजरासुतम् ॥ जग्राहमुशलंघोरंक्रोधपूरितविग्रहः ॥ ४५ ॥ परिपूर्णतमेनाथश्रीकृष्णेनमहात्मना ॥ निवारितस्तदैवाशुतंमुमोचयदू त्तमः ॥४६॥ तपसेकृतसंकल्पोव्रीडितोपिजरासुतः ॥ निवारितोमंत्रिमुख्यैर्मागधान्मागधोययौ ॥४७॥ इत्थंजित्वाजरासंधंमाधवोमधुसूद

नः॥ आयोधनगतंवित्तंसर्वंनीत्वासुखावहम् ॥४८॥ यादवानग्रतःकृत्वाबलदेवसमन्वितः॥ उपगीयमानविजयःसूतमागधवंदिभिः ॥४९॥ शंखदुंदुभिनादेनब्रह्मघोषेणभूयसा ॥ विवेशमथुरांसाक्षात्परिपूर्णतमःस्वयम् ॥ ५० ॥ समर्चितोमंगललाजपुष्पैःपश्यन्पुरींमंगलकुंभयुक्ताम् ॥ पीतांबरःश्यामतनुःशुभांगःस्फुरत्किरीटांगदकुंडलप्रभः ॥ ५१ ॥ शार्ङ्गादिशस्त्रास्त्रधरोहसन्मुखस्तालांकयुक्तोगरुडध्वजःस्वयम् ॥ उद्यद्विलोलाश्वरथःसुरार्चितःसमेत्यराजानमसौबलिंददौ ॥५२॥ इति श्रीमद्गर्गा०श्रीद्वा०नारदब०जरासंधपराजयोनामप्रथमोध्यायः॥१॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ पुनस्तत्रजरासंधस्तावेत्याक्षौहिणीबलः ॥ युयुधेयदुभिःशीघ्रंपुनःकृष्णपराजितः ॥१ ॥ श्रीकृष्णतेजसासर्वेयादवावृद्धिमागताः ॥ धनुर्गजादिभिःशश्वत्प्राप्तलुंठनसाहसाः ॥२॥ प्राप्तेचसाहसेराजन्विनायुद्धंपुरैवहि ॥ अर्भकाजलहारिण्यश्चक्रुःशत्रुपहारणम् ॥ ३ ॥ शत्रुद्रव्यंचसंहर्त्तुंवीक्षंतःक्रीतवाससः ॥ नागरामाथुराःसर्वेपरंहर्षमुपागताः ॥ ४ ॥ एवंसप्तदशकृत्वाक्षीणसैन्योजरासुतः ॥ अष्टादशमसंग्रामेआगंतुंचमनोकरोत् ॥ ५ ॥ मयाप्रणोदितःकालयवनोवैमहाबलः ॥ रुरोधमथुरांक्रुद्धोम्लेच्छकोटिसमावृतः ॥ ६ ॥ म्लेच्छानांचबलंवीक्ष्यस्वपुरंभयविह्वलम् ॥ भयंचोभयतःप्राप्तंरामेणाचिंतयद्धरिः ॥ ७ ॥ स्वज्ञातिबंधुरक्षार्थंसमुद्रेभीमनादिनि ॥ चकारद्वारकांदुर्गामेकरात्रेणमाधवः ॥ ८ ॥ यत्राष्टदिक्पालसिद्धिर्विश्वकर्मविनिर्मिता ॥ सर्वावैकुंठसंपत्तिर्दृश्यतेमोक्षकांक्षिभिः ॥ ९ ॥ हरिःसर्वंजनंतत्रनीत्वायोगेनमैथिल ॥ पुराद्रामममनुज्ञाप्यनिर्गतोभून्निरायुधः ॥ १० ॥ निरायुधंहरिंज्ञात्वामयोक्तैर्लक्षणैःखलः ॥ निरायुधःसतंयोद्धुंप्रदातिःस्वयमागतः ॥ ११ ॥ पराङ्मुखंप्राद्रवंतंदुरापंयोगिनामपि ॥ जिघृक्षुस्तंचान्वधावत्सैनिकानांप्रपश्यताम् ॥ १२ ॥ हस्तप्राप्तंवपुस्तस्मैदर्शयन्निवमाधवः ॥ दूरंगतःश्यामलाद्रेःप्राविशत्कंदरंत्वरम् ॥ १३ ॥ मुचुकुंदोयत्रचास्तेमांधातृतनयोमहान् ॥ असुरेभ्यःपुरारक्षांदेवानांयश्चकारह ॥ १४ ॥ अहर्निशंनसुष्वापदेवसेवापरोनृप ॥ तमूचुर्देवताःसर्वाःप्रसन्नाराजसत्तमम् ॥ १५ ॥ वरंवरयभोराजन्यत्तेमनसिवर्त्तते ॥ नत्वातान्प्राहराजेंद्रःकरोमिशयनंपरम् ॥ १६ ॥ शयनांतेहरेःसाक्षाद्दर्शनंमेभवत्वलम् ॥ योमध्येबोधयेन्मांवैशयानंचाप्यचेतनः ॥ १७ ॥ समयाहृष्टमात्रस्तुभस्मीभवतुतत्क्षणात् ॥ तथास्तुचोक्तःसुष्वापराजाकृतयुगेपुरा ॥१८॥ तत्रप्रविष्टोयवनोमत्वा

पीतांबराच्युतम् ॥ तताडयवनःक्रुद्धःपादेनाशुमहाखलः ॥ १९ ॥ मुचुकुंदःसमुत्थायशनैरुन्मील्यचाक्षिणी ॥ आशाःप्रपश्यंस्तंपार्श्वेस्थि तंकालंददर्शह ॥ २० ॥ सतावत्तस्यरुष्टस्यदृष्टिपातेनमैथिल ॥ देहजेनाग्निनादग्धोभस्मसादभवत्क्षणात् ॥ २१ ॥ भस्मीभूतेचयवनेप रिपूर्णतमःस्वयम् ॥ स्वरूपंदर्शयामाससमुचुकुंदायधीमते ॥ २२ ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशेज्योतिषांमंडलेप्रभुम् ॥ स्थितंस्फुरत्किरीटार्क कुंडलांगदनूपुरम् ॥ २३ ॥ श्रीवत्सांकंचतुर्बाहुंपद्माक्षंवनमालिनम् ॥ कोटिकंदर्पलावण्यंकालमेघसमप्रभम् ॥ २४ ॥ दृष्ट्वाराजाध र्षितोपिसमुत्थायकृतांजलिः ॥ परिपूर्णतमंज्ञात्वाभक्त्यातंप्रणनामह ॥ २५ ॥ मुचुकुंदउवाच ॥ ॥ कृष्णायवासुदेवायदेवकीनंदनायच ॥ नंदगोपकुमारायगोविंदायनमोनमः ॥ २६ ॥ नमःपंकजनाभायनमःपंकजमालिने ॥ नमःपंकजनेत्रायनमस्तेपंकजांघ्रये ॥ २७ ॥ नमः कृष्णायशुद्धायब्रह्मणेपरमात्मने ॥ प्रणतक्लेशनाशायगोविंदायनमोनमः ॥ २८ ॥ नमोस्त्वनंतायसहस्रमूर्तयेसहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ॥ सहस्रनाम्नेपुरुषायशाश्वतेसहस्रकोटीयुगधारिणेनमः ॥ २९ ॥ हरेमत्समःपातकीनास्तिभूमौतथात्वत्समोनास्तिपापापहारी ॥ इति त्वंचमत्वाजगन्नाथदेवयथेच्छाभवेत्तेतथामांकुरुत्वम् ॥ ३० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंस्तुतोहरिःसाक्षात्परमानन्दविग्रहः ॥ ज्ञात्वा तंनिर्गुणंभक्तंप्राहगंभीरयागिरा ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ धन्यस्त्वंराजशार्दूलधन्यातेविमलामतिः ॥ नैरपेक्ष्येणदिव्येनभक्तिभावे नपूरिता ॥ ३२ ॥ अद्यैवगच्छमद्धामबदर्याख्यंमदाश्रयः ॥ तत्रैवतुतपस्तप्त्वाभूत्वाब्राह्मणपुंगवः ॥ ३३ ॥ प्रेमलक्षणयाभक्त्यामद्धाम प्रकृतेःपरम् ॥ प्राप्स्यसित्वंमहाराजयतोनावर्ततेगतः ॥ ३४ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थंस्तुत्वाहरिंनत्वापरिक्रम्यनताननः ॥ निश्चक्रामगुहा दुर्गाच्छ्रीकृष्णप्रेमविह्वलः ॥ ३५ ॥ द्वापरेक्षुल्लकामर्त्यातालवृक्षशतोच्छ्रितम् ॥ दृष्ट्वातंदुद्रुवुर्मार्गेभयभीताइतस्ततः ॥ ३६ ॥ माभै ष्टेत्यभयंयच्छन्नगामदिशमुत्तराम् ॥ एवंदत्त्वावरंतस्मैमुचुकुंदायधीमते ॥ ३७ ॥ भगवान्पुनराव्रज्यमथुरांम्लेच्छवेष्टिताम् ॥ हत्वा म्लेच्छबलंसर्वंतद्धनान्यच्छिनद्बलात् ॥ ३८ ॥ अथराजाजरासंधोयोद्धुमभ्युदितःपुनः ॥ आहूयमागधान्विप्रान्मुहूर्तादेशकारिणः ॥३९॥ प्राहेदंवासुदेवाख्यंजित्वायद्यागतोह्ययम् ॥ सर्वान्संपूजयिष्यामिसदायुष्मत्पदाश्रये ॥ ४० ॥ कारागारेषुयावद्वैस्थिताभवतभोद्विजाः ॥

पराजितोहंवायुष्मान्हनिष्यामिनसंशयः ॥ ४१ ॥ एवमुक्त्वाद्विजान्राजाजरासंधोमहाबलः ॥ आजगामाशुमथुरांत्रयोविंशत्यनीकपः ॥ ॥ ४२ ॥ ब्रह्मवाक्यमृतङ्कर्तुंस्वप्रतिज्ञांविहायच ॥ मनुष्यचेष्टामापन्नौस्वपुराद्भीतभीतवत् ॥ ४३ ॥ रामकृष्णौपरौदेवौपद्भ्यांदुद्रुवतुर्द्रुतम् ॥ पलायमानौतौवीक्ष्यमागधःप्रहसन्भृशम् ॥४४॥ अन्वधावद्रथानीकैर्ब्रह्मवाक्यमनुस्मरन् ॥ दक्षिणाशांगतावित्थंप्रवर्षणगिरौहरी ॥ ॥ ४५ ॥ यस्मिन्निलीनौज्ञात्वातावेधोभिस्तंददाहह ॥ भस्मीभूतेवनेजातेदह्यमानतटाद्गिरेः ॥ ४६ ॥ दशैकयोजनोत्तुंगात्समुत्पत्यसुरेश्वरौ ॥ अलक्ष्यमाणावरिभिर्द्वारकायांनिपेततुः ॥ ४७ ॥ सोपिदग्धौचतौमत्वामागधेंद्रोमहाबलः ॥ मागधान्प्रययौवीरोवादयञ्जयदुंदुभीन् ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणान्पूजयामासभक्त्यापरमयानृप ॥ यस्यविप्रःसहायोस्तिकुतस्तस्यपराजयः ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेद्वारकावासकथनंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ इत्थंमयातेकथितंद्वारकावासकारणम् ॥ विवाहादिकथाःसर्वावदिष्यामिपरेशयोः ॥ १ ॥ पूर्वंश्रीबलदेवस्यविवाहंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरंपुण्यमायुर्वर्धनमुत्तमम् ॥ २ ॥ आनर्त्तोनामराजाभूत्सूर्यवंशेमहामनाः ॥ यन्नाम्नानर्तदेशःस्यात्समुद्रेभीमनादिनि ॥ ३ ॥ रैवतोनामतत्पुत्रश्चक्रवर्तीगुणाकरः ॥ राज्यंचकारसपुरींविनिर्मायकुशस्थलीम् ॥ ४ ॥ तस्यपुत्रशतंचासीद्रेवतीनामकन्यका॥ सर्वोत्तमंचिरंजीवंसुंदरंवरमिच्छती ॥ ५ ॥ एकदारथमास्थायहेमरत्नविभूषितम् ॥ आरोप्यस्वांदुहितरंरैवतःपर्यटन्भुवम् ॥ ६ ॥ प्राप्तोयोगबलेनापिब्रह्मलोकंशुभावहम् ॥ कन्यावरंपरिप्रष्टुंब्रह्माणंप्रणनामह ॥ ७ ॥ गायंत्यांपूर्वचित्त्यांचस्थितोलब्धक्षणःक्षणम् ॥ एकचित्तंविधिंज्ञात्वास्वाभिप्रायंन्यवेदयत् ॥ ८ ॥ रैवतउवाच ॥ ॥ परःपुराणोजगदंकुरोभूःपूर्णःपरात्मापरमेश्वरोसि ॥ स्थितःसदाधामनिपारमेष्ठ्येसृजस्यलंपासिचहिंससीदम् ॥ ९ ॥ वेदामुखंधर्मउरस्तथैवपृष्ठंह्यधर्मश्चमतुर्मनीषा ॥ अंगानिदेवाअसुराश्चपादाःसर्वास्मृतिर्दैवतनुस्तवस्यात् ॥ १० ॥ करोषिहस्तामलकंचविश्वंनेतुंप्रभुःसारथिवद्गुणेषु ॥ एकस्त्वमेकंचविधायजालंप्रसिष्यसेसर्वमिवोर्णनाभिः ॥ ११ ॥ महेंद्रधिष्ण्यंतववश्यमस्तिकिंसार्वभौमंकिमुयोगसिद्धिः ॥ यःपारमेष्ठ्यंचसदास्थितोसितस्मैनमोनंतगुणायभूम्ने ॥ १२ ॥ भवान्स्वयंभूर्जग

तांपितामहोविधेसुरज्येष्ठइतिप्रभावताम् ॥ अस्यावरंसर्वगुणंचिरायुषंवदाशुमांदिव्यमशेषदर्शनः ॥ १३ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वा ततोब्रह्मास्वयंभूःसर्वदर्शनः ॥ रैवतंप्राहराजानंप्रहसन्निवमैथिल ॥ १४ ॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ अत्रक्षणेनहेराजन्भुविकालोमहाबली ॥ त्वरंव्यतीतस्त्रिनवचतुर्युगविकल्पितः ॥ १५ ॥ नसंतिमर्त्यलोकेत्वत्पुत्राःपौत्राःसबांधवाः ॥ तत्पुत्रपौत्रनप्तॄणांगोत्राणिचनशृण्महे ॥ १६ ॥ तद्गच्छसर्वमुख्यायनररत्नायशाश्वते ॥ कन्यारत्नमिदंराजन्बलदेवायदेहिभोः ॥ १७ ॥ परिपूर्णतमौसाक्षाद्गोलोकाधिपतीप्रभू ॥ भुवोभारावतारायावतीर्णौबलकेशवौ ॥ १८ ॥ असंख्यब्रह्मांडपतीवसुदेवात्मजौहरी ॥ द्वारकायांविराजेतेयदुभिर्भक्तवत्सलौ ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ अथश्रुत्वाविधिंनत्वारैवतोनृपसत्तमः ॥ आययौद्वारकांभूयःसमृद्धांतांसमृद्धिभिः ॥ २० ॥ पारिभद्रेरथंदत्त्वाविश्वकर्मविनिर्मितम् ॥ सहस्रहयसंयुक्तंदिव्ययोजनविस्तृतम् ॥ २१ ॥ दिव्यांबराणिरत्नानिब्रह्मदत्तानिमैथिल ॥ दत्त्वाययौतपस्तप्तुंबदर्याख्यंशुभावहम् ॥ २२ ॥ तदामहोत्सवश्चासीद्यदुपुर्यांगृहेगृहे ॥ संकर्षणोथभगवान्रेवत्याविरराजह ॥ २३ ॥ बलदेवविवाहस्यकथांयःशृणुयान्नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः परांसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखंडे नारदबहुलाश्वसंवादे बलदेवविवाहोत्सवोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथ श्रीकृष्णदेवस्यविवाहंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरंपुण्यंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ १ ॥ भीष्मकोनामराजाभूद्विदर्भेषुप्रतापवान् ॥ कुण्डिनाधिपतिःश्रीमान्सर्वधर्मविदांवरः ॥ २ ॥ रुक्मिणीतत्सुताजाताश्रियोमात्रातिसुन्दरी ॥ कोटिचन्द्रप्रतीकाशागुणभूषणभूषिता ॥ ३ ॥ एकदांतःपुरेसावैमन्मुखाच्छ्रीहरेर्गुणान् ॥ परिपूर्णतमंतंवैसामेनेसदृशंपतिम् ॥ ४ ॥ तद्रूपंसगुणंश्रुत्वामन्मुखात्प्रीतिवर्द्धनात् ॥ सदृशींश्रीहरिस्तांवैसमुद्वोढुंमनोदधे ॥ ५ ॥ कृष्णभावविदाराज्ञासर्वधर्मविदाभृशम् ॥ भीष्मकेणैवकृष्णायदातुंतांनिश्चयःकृतः ॥ ६ ॥ युवराजस्ततोरुक्मीतंनिवार्य्यप्रयत्नतः ॥ कृष्णशत्रुर्महावीरंशिशुपालममन्यत ॥ ७ ॥ ततःखिन्नमनाभैष्मीश्रीकृष्णायमहात्मने ॥ दूतंस्वंप्रेषयामासब्राह्मणंमिथिलेश्वर ॥ ८ ॥ सद्वारकांगतोदिव्यांश्रीकृष्णेनप्रपूजितः ॥ भुक्तवांस्तत्रचासीनोविश्रान्तोमंदिरेहरेः ॥ ९ ॥ अपृच्छत्कुशलंसर्वंश्रीकृष्णायमहात्मने ॥ ब्राह्मणस्तदनुज्ञातस्तस्मैसर्वमवर्णयत् ॥ १० ॥ स्वस्तिश्रीकारपंचाढ्येनित्यान

न्द्रमहौंदधौ ॥ श्रीमद्दिव्यगुणैःपूर्णेकोटिशोनतयोमम ॥११॥ शमत्रास्तुचतत्रास्तुततस्त्वत्पत्रमागतम् ॥ नारदोक्तेनवचसाज्ञातोसिप्रकृतेः परः ॥१२॥ सर्वंजानासिसर्वज्ञस्तथावक्ष्येवचोरहः ॥वीरभागन्तुमांविद्धित्वंगृहाणमहामते ॥१३॥ माचैद्यःप्रतिगृह्णीयाद्यथासिंहबलिंमृगः॥ कथंत्वासुद्रहेदुर्गेस्थितामितिचतच्छृणु ॥१४॥ पूर्वेद्युःकुलदेव्यास्तुयात्रास्तिग्रामतोबहिः ॥ आगमिष्याम्यहंयत्रतत्रमांत्वंगृहाणभोः ॥१५॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ रुक्मिण्यास्तमभिप्रायंश्रुत्वाब्राह्मणभाषितम् ॥ रथःसंयुज्यतामाशुदारुकम्प्राहमानदः ॥ १६ ॥ पश्चिमायांतदा रात्रौवैकुण्ठप्रभवंपरम् ॥ किंकिणीजालसंयुक्तंहेमरत्नखचित्प्रभम् ॥ १७ ॥ सदश्वैःशैब्यसुग्रीवमेघपुष्पबलाहकैः ॥ नियोजितैर्दारुकेणच श्चलैश्चारुचामरैः ॥ १८ ॥ युक्तंमहारथंदिव्यंसहस्रादित्यवर्चसम् ॥ आरुह्यसारथेःपृष्ठेधृत्वाश्रीपादपंकजम् ॥ १९ ॥ स्वहस्तेनाद्विजंतस्मि न्समारोप्यरमापतिः ॥ विदर्भान्प्रययौराजञ्छ्रीकृष्णोभगवान्हरिः ॥ २० ॥ कृष्णंचैकंगतंहर्तुंकन्यांतुनृपमण्डलात् ॥ कलिप्रशंकितोरा मःश्रुत्वाभ्रातृसहायकृत् ॥ २१ ॥ नीत्वायदुबलंसर्वंसमर्थंबलवाहनम् ॥ विपक्षीयान्नृपाञ्जेतुंबलःपश्चाद्ययौत्वरम् ॥ २२ ॥ कुंडिनोपवनं प्राप्तःसद्विजःसरथोहरिः ॥ सन्तस्थौतिन्तिणीवृक्षेआस्तीर्याश्वपरिच्छदम् ॥ २३ ॥ दूरात्संदृश्यतेतस्मात्कुंडिनंतुपुरंपरम् ॥ दीर्घदुर्गस मायुक्तंसप्तयोजनवर्तुलम् ॥ २४ ॥ दुर्लंघ्यादुर्गमायत्रपरिखाजलपूरिता ॥ धनुःशतंविस्तृतास्तिचातुर्मास्यनदीवसा ॥ २५ ॥ पञ्चाशद्ध स्तमानेनदुर्गभित्तिस्तथोर्ध्वगा ॥यत्ररम्याणिहर्म्याणिस्फुरद्धेमशिखानिच ॥ २६ ॥ हेमकुंभध्वजस्फूर्जत्तोलकानिविरेजिरे ॥ पारावताम यूराश्चयत्रतत्रपतंतिच ॥ २७ ॥ शिशुपालायस्वांकन्यांदास्यन्राजातुभीष्मकः ॥ चक्रेविवाहसंभारसञ्चयंरत्नमंडपे ॥ २८ ॥ गीतमङ्गल संयुक्तेनारीभिर्भवनोत्तमे ॥ रराजरुक्मिणीराजन्सिद्धिभिर्भूर्यथाभुवि ॥ २९ ॥ अथविद्वद्द्विजाभैष्मींसुस्नातांरक्तवाससम् ॥ चक्रुर्मंत्रैस्तथार क्षांबद्धाशांतिंविधायच ॥ ३० ॥ हैमानांभारलक्षञ्चमुक्तानांद्विगुणंतथा ॥ सहस्रभारंवस्त्राणांधेनूनामर्बुदानिषट् ॥ ३१ ॥ गजायुतंरथानाञ्च दशलक्षंमनोहरम् ॥ दशकोटिंहयानाञ्चगुडादितिलपर्वतान् ॥ ३२ ॥ सहस्रंस्वर्णपात्राणांभूषणानांतथायुतम् ॥ विप्रेभ्यःप्रददौराजाभीष्म कोतिमहामनाः ॥ ३३ ॥ तथावैदमघोषस्यशिशुपालायवैद्विजाः ॥ चक्रुःशांतिंपरांपूर्वंरक्षाबन्धनरूपिणीम् ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणैर्मङ्गलस्नातं

पीतकंचुकशोभितम् ॥ मुकुटोपरिविभ्राजत्पुष्पमौलिधरंशुभम् ॥ २५ ॥ हारकङ्कणकेयूरशिखामणिविभूषितम् ॥ मङ्गलैर्गीतवादित्रैर्ग
न्धाक्षतविचर्चितम् ॥२६॥ आचारलाजैःसुवरंशिशुपालंविधायच ॥ आरोप्यकरिणंप्रोच्चंदमघोषोविनिर्ययौ ॥ २७ ॥ जरासन्धेनशाल्वे
नदंतवक्रेणधीमता ॥ विदूरथेनपौण्ड्रेणपार्ष्णिग्राहेणमैथिल ॥ २८ ॥ विकर्षन्महतींसेनांदमघोषोमहाबलः ॥ दुन्दुभीन्नादयन्दीर्वानाययौ
कुण्डिनंपुरम् ॥ २९ ॥ मन्मुखाद्यदुदेवस्यश्रुत्वोद्योगंनृपाःपरे ॥ सहस्रशःसमाजग्मुःशिशुपालसहायिनः ॥ ४० ॥ भीष्मकोऽग्रतोगत्वा
सम्पूज्यविधिवन्नृपम् ॥ काश्मीरकम्बलैर्दिव्यारुणैःसामुद्रसम्भवैः ॥ ४१ ॥ मण्डितेषुचसर्वेषुमुक्तादामविलम्बिषु ॥ सौगंधिकैःपुष्पररसैरा
र्द्रेषुशिबिरेषुच ॥ ४२ ॥ वाराङ्गनानृत्यलसन्मृदंगेषुध्वनत्सुच ॥ निवेशयामासनृपैर्विदर्भाधिपतिर्महान् ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गा
चार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेकुण्डिनपुरयानंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ ध्यायंतीकृष्णपादाब्जंभैष्मीकमललोचना ॥ मोघांवामनुतेवार्तामेघश्याममचिंतयत् ॥ १ ॥ ॥ रुक्मिण्युवाच ॥
अहोत्रियामांतरितोविवाहोममैवनागच्छतिकृष्णचन्द्रः ॥ नवेद्मिकिंकारणमत्रधातर्नावर्ततेऽद्यापिचभूमिदेवः ॥ २ ॥ यदूत्तमोदेववरोम
मैषदृष्ट्वाहिकिंचित्कलुषंविधातः ॥ कृतोद्यमोनूनमतीवहस्तग्राहेनचागच्छतिकिंकरोमि ॥ ३ ॥ हादुर्भगायाश्चनमेविधातानसानुकूलःकिं
लचन्द्रमौलिः ॥ नचैकदंतोविमुखाचगौरीगावोहिविप्राश्चनसानुकूलाः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंविचिंतयंतीसाभैष्मीगेहाट्ट
भूमिषु ॥ परिभ्रमंतीश्रीकृष्णंपश्यंतीगृहशेखरात् ॥ ५ ॥ तदैवतस्यावामांगमस्फुरत्प्रतिभाषणम् ॥ तेनप्रसन्नाश्रीभैष्मीकालज्ञासर्वमंग
ला ॥ ६ ॥ कृष्णप्रणोदितोविप्रःसद्यश्चागतवांस्तदा ॥ श्रीकृष्णगमनंतस्यैशनैःसर्वंशशंसह ॥ ७ ॥ ततःप्रसन्नाश्रीभैष्मीतदंघ्र्योःप्रणिप
त्यसा ॥ प्राहत्वद्दर्शतोविप्रनयास्यामिवचोमम ॥ ८ ॥ श्रुत्वागतौरामकृष्णौविवाहप्रेक्षणोत्सुकौ ॥ भीष्मकोनिर्गतोनेतुंब्राह्मणैस्तत्प्र
भाववित् ॥९॥ भृशंमंगलपात्रेषुगंधाक्षतयुतेषुच ॥ वासोरत्नचयंधृत्वागीतवादित्रमंगलैः ॥१०॥ कोटिशोमधुपर्काणांकुंभव्यूहान्विधायच ॥
पूजयित्वाथविधिवद्रामकृष्णौपरेश्वरौ ॥ ११॥ अहोचास्मैनदत्तेयमितिखिन्नमनाःपरम् ॥ आनंदनवनेस्थाप्यनत्वास्वगृहमाययौ ॥१२॥

श्रुत्वागतंश्रीवसुदेवनंदनंत्रैलोक्यलावण्यनिधिंपरेश्वरम् ॥ आगत्यनेत्रांजलिभिःपुरौकसःपपुःपरंतन्मुखपंकजामृतम् ॥ १३ ॥ अस्यैवभार्याभवितुंहिरुक्मिणीयोग्यास्तिनान्येत्यवदन्पुरौकसः ॥ दत्त्वास्वपुण्यानिविवाहहेतवेश्रीकृष्णलावण्यकलानिबंधकाः ॥ १४ ॥ कदापिसाक्षाच्छ्वशुरस्यमंदिरंसंप्रागतंचैवमहोवयंजनाः ॥ द्रक्ष्यामआरात्कृतकृत्यतांतदाव्रजेमलोकेबहुजीवितेनकिम् ॥ १५ ॥ वदत्सुलोकेषुचभीष्मकन्यकाऽद्रिकन्यकापूजनहेतवेनृप ॥ अंतःपुरात्सर्वसखीसमन्विताविनिर्ययौकृष्णगृहीतमानसा ॥ १६ ॥ भेरीमृदंगैर्बहुदुंदुभिस्वनैःसुगायकैर्बंदिजनैश्चमागधैः ॥ वारांगनानृत्यमनोज्ञभावैर्जयेत्यभून्मंगलशब्दउच्चकैः ॥ १७ ॥ कोटींदुबिंबद्युतिमादधानांबालार्कताटंकधरांश्रियंताम् ॥ सितातपत्रव्यजनैःस्फुरद्भिःसुचामरैःपार्श्वगणःसिषेवे ॥ १८ ॥ कोशाद्विनिष्कृष्यसितासिलक्षंपदातयोवीरजनाइतस्ततः ॥ तथाश्वगावैरथिनोगजस्थिताःसमुद्यताव्राजगुपुर्विदूरतः ॥ १९ ॥ देवीमठंप्राप्यसुचत्वरेस्थिताशांताशुचिर्धौतकरांघ्रिपंकजा ॥ गत्वासमीपंयतवाक्कृताञ्जलिर्भेजेभवानींभवभीतिहारिणीम् ॥ २० ॥ दुर्गेस्वसंतानयुतेशिवेशुभेनमामितुभ्यंसततंभवानिते ॥ भूयात्पतिर्मेभगवान्परेश्वरःश्रीकृष्णचन्द्रःप्रकृतेःपरःस्वयम् ॥ २१ ॥ एवंशुभेमावदकृष्णनामचैद्यंसमुद्दिश्यवरंगृहाण ॥ इत्थंवदंतीषुसखीषुभैष्मीभूयोभवानींभवनेजगाद ॥ २२ ॥ अजानतीयंतवचांबबालातथावदंतीषुसखीषुभैष्मी ॥ गंधाक्षतैर्धूपविभूषणाद्यैःस्रङ्माल्यदीपावलिभोगवस्त्रैः ॥२३॥ अपूपतांबूलफलेक्षुभिश्चभेजेभवानींपरयाचभक्त्या ॥ नत्त्वाथतांवाबहुभूषणाद्यैःसंपूज्यसौभाग्यवतीननाम ॥२४॥ सर्वाःस्त्रियस्ताःप्रददुर्वराणिसुमंगलाशीर्वचनानितस्यै ॥ रूपंसदातेशतरूपयासमंशीलंसदाशैलसुतासमंप्रभो ॥ २५ ॥ शुश्रूषणंभर्तुररुंधतीसमंक्षमाहिभूयाज्जनकात्मजासमा ॥ २६ ॥ सौभाग्यमेवंतवदक्षिणासमंसुवैभवंभीष्मसुतेशचीसमम् ॥ सरस्वतीतेचसरस्वतीसमाभक्तिःपतौस्याच्चसतांहरौयथा ॥ २७ ॥ इति श्रीमद्गर्गा०सं०श्रीद्वा०नारदबहुलाश्वसंवादे रुक्मिणीनिर्गमनंनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंविप्रवधूनांसदाशीर्भिरभिनंदिता ॥ देवींपुनर्विप्रवधूःप्रणनामसुहुर्मुहुः १ ॥ त्यक्त्वामौनव्रतंभैष्मीगिरिजागृहतस्ततः ॥ सहालिभिःसखीभिश्चनिश्चक्रामशनैःशनैः ॥२॥ कोटिचंद्रप्रतीकाशांभैष्मींकमललोचनाम् ॥ अकस्माद्ददृशुर्वीराःसुनिधिंनिर्ध

नायथा ॥३॥अश्वारूढाश्वरथिनोगजिनश्चपदातयः ॥ समागतारक्षितास्तेमुमुहुर्वीक्ष्यरुक्मिणीम् ॥४॥ तदपांगस्मितैस्तीक्ष्णैर्बाणैःकामध नुश्च्युतैः ॥ उज्झितास्त्रानिपेतुःकावर्दिताःसैन्यकास्तदा ॥५॥ रथेनवायुवेगेनघंटामंजीरनादिना ॥ नैश्रेयसंभवैरश्वैर्युतेनातिपताकिना ॥ ॥ ६ ॥ शीघ्रंस्वसैन्यसंघट्टात्तत्सैन्यंसंविदारयन् ॥ वायुर्यथापद्मवनंहरिर्दारुकसारथिः ॥ ७ ॥ स्त्रीकदंबकमेत्याशुपश्यतांद्विषतांप्रभुः ॥ समारोप्यरथंभैष्मींताक्ष्यपुत्रःसुधामिव ॥ ८ ॥ देवानांपश्यतांराजन्राजकन्यांजहारह ॥ दिव्यंशस्त्रोत्तमंशार्ङ्गधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ९ ॥ ततोवेगेनमहतास्वसैन्यंचागतेहरौ ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्यदुदुंदुभयस्तदा ॥ १० ॥ सिद्धाश्चसिद्धकन्याश्चश्रीकृष्णस्यरथोपरि ॥ हर्षितावव षुर्देवाःपुष्पैर्नंदनसंभवैः ॥ ११ ॥ ततोययौजयारावैःशनैरामयुतोहरिः ॥ शृगालसंघमध्याच्चकेसरीभागहृद्यथा ॥१२॥ तदाकोलाहलेजा तेरुक्मिणीहरणेसति ॥ बभूवरक्षकाणांचशस्त्राशस्त्रिपरस्परम् ॥ १३ ॥ जरासंधवशाःसर्वेमानिनोनृपसत्तमाः ॥ नसेहिरेस्वाभिभवंपरंजा तंयशःक्षयम् ॥ १४ ॥ अहोधिगस्माँस्तुयशोहृतंगोपैश्चधन्विनाम् ॥ शृगालैरिवसिंहानामतःकिंस्यात्पराजयः ॥ १५ ॥ एवमुक्ताःक्रोधप राजगृहुःशस्त्रसंहतिम् ॥ विसृज्यक्रीडनाक्षादीन्दंशिताःसैन्यसंयुताः ॥ १६ ॥ अक्षौहिणीद्वयेनापिपौंड्रकःक्रोधपूरितः ॥ अक्षौ हिणीत्रयेणापिमहावीरोविदूरथः ॥ १७ ॥ अक्षौहिणीपंचयुतोदन्तवक्रोतिदारुणः ॥ अक्षौहिणीत्रयेणाशुशाल्वोराजपुरेश्वरः ॥ १८ ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिर्जरासन्धोमहाबलः ॥ आययौसंमुखेयोद्धुंयादवानांमहात्मनाम् ॥ १९ ॥ अन्येपिचैद्यपक्षीयायोद्धुंश्रीकृष्णसंमुखे ॥ धनुष्टंकारयंतस्तेसमाजग्मुःसहस्रशः ॥ २० ॥ प्रलयाब्धिसमंसैन्यंसमालोक्ययदूत्तमाः ॥ तर्तुमाजग्मुराराच्चेकृष्णकैवर्त्तपोतकाः ॥२१॥ बभूवतुमुलंयुद्धमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ सैन्ययोश्चस्वपरयोर्देवदानवयोर्यथा ॥ २२ ॥ रथिनोरथिभिस्तत्रपत्तिभिःसहपत्तयः ॥ गजागजैर्यु युधिरेतुरगाश्वतुरङ्गमैः ॥ २३ ॥ शस्त्रांधकारेसंजातेरुक्मिणींभयविह्वलाम् ॥ विलोक्यभगवान्देवोमाभैरित्यभयंददौ ॥ २४ ॥ बलदे वानुजोवीरोगदोधुन्वन्महद्धनुः ॥ विवेशशत्रुसंवट्टंवनंवह्निरिवप्रभुः ॥ २५ ॥ गदबाणविभिन्नांगारथिनश्छिन्नकंचुकाः ॥ हताश्वहतसूताश्च निपेतुर्भूमिमण्डले ॥ २६ ॥ पदातयश्छिन्नपदागदबाणागतव्यथाः ॥ निपेतुर्भूतलेराजन्वृक्षावातहताइव ॥ २७ ॥ अश्वारूढाःकेपिवी

रागदबाणैर्विदारिताः ॥ पेतूरणांगणेसाश्वाबृहतीफलवन्नृप ॥ २८ ॥ गदबाणैर्भिन्नकुम्भामध्येमध्येविदारिताः ॥ विरेजुःपतिताभूमौकूष्माण्ड शकलाइव ॥ २९ ॥ ततःपलायितंसैन्यंदृष्ट्वाशाल्वोमहाबलः ॥ गदन्तताडगदयागदायुद्धविशारदः ॥ ३० ॥ गदाविद्धगदोधन्वीगदायु द्धप्रभाववित् ॥ धनुर्युद्धन्तुसन्त्यज्यतत्कालंमनसात्वरम् ॥ ३१ ॥ परांव्यथांगतोयुद्धेपतितोपिसमुत्थितः ॥ तदाग्रजेनयादत्तातांगदांतुग दोग्रहीत् ॥ ३२ ॥ लक्षभारमयींगुर्वींदृढाकौमोदकीयथा ॥ तयागदोहनच्छाल्वंवज्रेणेंद्रोयथागिरिम् ॥ ३३ ॥ गदाप्रहारमथितेशाल्वे निपतितेभुवि ॥ पौं कोथजरासन्धोदन्तवक्रोविदूरथः ॥ ३४ ॥ चत्वारआययुस्तत्रगदोपरिरुषान्विताः ॥ पौंड्रकोपिमहावीरोगदस्यरथ गन्ध्वजम् ॥ ३५ ॥ चिच्छेददशभिर्बाणैःकुवाक्यैर्मित्रतामिव ॥ दंतवक्रस्तुगदयागदस्यापिरथंशुभम् ॥ चूर्णयामासराजेंद्रदंडेनेव सुमृद्धटम् ॥ ३६ ॥ तथाश्वांश्चजरासन्धःसारथिंश्चविदूरथः ॥ पातयामासभूपृष्ठेशितैर्बाणैर्विदेहराट् ॥ ३७ ॥ ततोमुसलमादायबल देवस्त्वरन्बली ॥ विकरालेमुखेभीमेदन्तवक्रमताडयत् ॥ ३८ ॥ ततोमुसलघातेनदन्तवक्रस्यमध्यतः ॥ मुखेवक्रोपियोदन्तःसतुभूमौप पातह ॥ ३९ ॥ तदाहसतिदैत्यारौरुक्मिणीसहितेहरौ ॥ पौण्ड्रकंचजरासन्धंतथादुष्टंविदूरथम् ॥ ४० ॥ जघानमुशलेनाशुबलदेवोरुषा न्वितः ॥ त्रयोपिपतितायुद्धेमूर्च्छिताक्षाःक्षताप्लुताः ॥ ४१ ॥ सेनांसमागतांसर्वांसमाकृष्यहलेनवै ॥ मुसलेनाहनत्क्रुद्धोबलदेवोमहाबलः ॥ ॥ ४२ ॥ दशयोजनपर्यंतंरथेभाश्वपदातयः ॥ पेषिताश्चूर्णिताभूमौशयानाधरणीङ्गताः ॥ ४३ ॥ जरासन्धादयःसर्वेमृत्युशेषानृपाःपरे ॥ पलायिताश्चैद्यमेत्यप्रोचुर्नष्टोत्सवंभृशम् ॥ ४४ ॥ भोभोपुरुषशार्दूलदौर्मनस्यमिदंत्यज ॥ किमेकेनविवाहेनभवितातेशतंभुवि ॥ ४५ ॥ अद्यैवद्वाराकांगत्वाबद्ध्वारामंसमाधवम् ॥ अयादवींकरिष्यामःपृथ्वींसागरमेखलाम् ॥ ४६ ॥ एवंसंबोधितोमित्रैश्चैद्योगाच्चन्द्रकापुरम् ॥ ययुःस्वंस्वंपुरंसर्वेहतशेषानृपास्ततः ॥ ४७ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गा० सं० श्रीद्वा० रुक्मिणीहरणेयदुविजयोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ रुक्मिण्याहरणंश्रुत्वामित्राणांचपराभवम् ॥ प्रतिज्ञामकरोद्रुक्मीशृण्वतांसर्वभूभुजाम् ॥१॥ अहत्वासमरेकृष्णम प्रत्यूह्यचरुक्मिणीम् ॥ कुंडिनंनप्रवेक्ष्यामिसत्यमेतद्ब्रवीमिवः ॥२॥ इत्युक्त्वाकवचंदिव्यंघनमर्बुदनिर्मितम् ॥ शिरस्त्राणंसिंधुजंचसंदधारम

होद्रटः ॥३॥ सौवीरस्यधनुःशालिलाटजंचेषुधिद्वयम् ॥ आदायम्लेच्छदेशस्यखड्गंचर्मचकौटजम् ॥४॥ पेठरस्यमहाशक्तिंगुर्ज्जराटभवांग
दाम् ॥ परिघंवंगजंधृत्वाहस्तत्राणंचकौंकणम् ॥ ५ ॥ बद्धगोधांगुलित्राणःकिरीटीरत्नकुंडलः॥रुक्मांगदस्तदारुक्मीयुद्धंकर्तुमनोदधे ॥६॥
जैत्रंरथंसमारुह्यचंचलाश्वंनियोजितम् ॥ पृष्ठतोन्वगमत्कृष्णंकर्षन्नक्षौहिणीद्वयम् ॥ ७ ॥ पुनःसमागतांदृष्ट्वासेनांरामोमहाबलः ॥ तयायु
योधसमरेयदुसेनासमन्वितः ॥८॥ तिष्ठतिष्ठेतिदेवेशंविसृजन्परुषंवचः ॥ संप्राप्नोतिरथंरुक्मीधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥९॥ त्वरंमुंचस्वसारंमेय
दिजीवितुमिच्छसि ॥ नचेत्त्वांसबलंसद्योनयामियमसादनम् ॥ १० ॥ ययातिशापसंभ्रष्टोगोपालोच्छिष्टभुग्भवान् ॥ जरासंधभयाद्भीतो
यवनाग्रात्पलायितः ॥ ११ ॥ इत्युक्त्वेषुधितःकृष्यबाणंचापेनिधायसः ॥नियम्यकर्णपर्यंतंनिचखानहरेर्हृदि ॥ १२ ॥ संताडितोपिभगवा
न्धनुर्ज्यांतस्यनादिनीम् ॥ चिच्छेदसायकेनाशुगरुडःपन्नगींयथा ॥१३॥ निधायशीघ्रंकोदंडंशिंजिनींस्वर्णभूषिताम् ॥ रुक्मितुदशभिर्बा
णैःसंजघानहरिंरणे ॥ १४ ॥ हरिरेकेनबाणेनशिंजिनीसहितंधनुः ॥ चिच्छेदरुक्मिणःसद्योज्ञानेनेवागुणामयम् ॥ १५ ॥ छिन्नधन्वाथवै
दर्भोमहाशक्तिंस्फुरत्प्रभाम् ॥ प्राहरद्धरयेशक्तिंविज्ञानाययथामुनिः ॥ १६ ॥ कृष्णोमोघेनबाणेनमध्यतस्तांद्विधाकरोत् ॥ रुक्मीपुनःशि
तैर्बाणैःसंतताडमृधेहरिम् ॥ १७ ॥ तताडगदयातांवैगदाधारीगदाग्रजः ॥ द्विधाभूतामहाशक्तीरुक्मेःसूतंजघानह ॥ १८ ॥ कौमोदकी
गदागुर्वीपतंतीवेगधारिणी ॥ तद्रथंचूर्णयामाससाश्वंशैलंयथापविः ॥१९॥ प्राहरद्धरयेसोपिगदांस्वांभीष्मकात्मजः ॥ चक्रेणचूर्णयामासभ
गवानपितांपुनः ॥ २० ॥ परिघंवंगजंनीत्वारुक्मीरुक्मांगदोबली ॥ जघानश्रीहरिंस्कंधेजगर्जघनवन्मृधे ॥ २१ ॥ संताडितोपिभगवान्
मालाहतइवद्विपः ॥ तेनैवपरिघेणापिसंजघानरणांगणे ॥२२॥ परिघाभिहतोरुक्मीकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ भर्त्सयन्माधवंह्याजौजग्राहख
ड्गचर्मणी ॥ २३ ॥ तत्खड्गचर्मणीछित्वास्वखड्गंप्राहरद्धरिः ॥ खड्गाग्रेणशिरस्त्राणंकंचुकंचिच्छिदेमहत् ॥ २४ ॥ हस्तत्राणेपियुगपदेते
छिन्नीकृतेमृधे ॥ खड्गमुष्टिकरंदृष्ट्वारुक्मिणंसमुपस्थितम् ॥२५॥ गृहीत्वाभुजदंडाभ्यांपातयित्वामहीतले ॥ तस्योपरिहरिःस्थित्वायथासिं
होमृगोपरि ॥ शितधारंनंदकाख्यंखड्गंजग्राहरोपतः ॥ २६ ॥ दृष्ट्वाभ्रातृवधोद्युक्तंरुक्मिणीभयविह्वला ॥ पतित्वापादयोर्भर्तुरुवाचकरुणं

सती ॥ २७ ॥ श्रीरुक्मिण्युवाच ॥ ॥ अनंतदेवेशजगन्निवासयोगेश्वराचिंत्यजगत्पतेत्त्वम् ॥ हंतुंनयोग्यःकरुणासमुद्रमद्भ्रातरंशालभुजंमहाभुजम् ॥ २८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ परित्रासैर्विलपतींदुःखशुष्यन्मुखींप्रियाम् ॥ रुद्धकंठांसतींवीक्ष्यन्यवर्त्ततहरिःस्वयम् ॥२९॥ ॥ बद्ध्वातंकटिबंधेनखड्गेनशितधारिणा ॥ वपनंश्मश्रुकेशानांचकारार्द्धंमुखेहरिः ॥ ३० ॥ अक्षौहिणीद्वयंजित्वारामःप्राप्तःससैनिकः ॥ बद्धंविरूपिणंदीनंरुक्मिणंतंददर्शह ॥ ३१ ॥ विमुच्यबद्धंसदयःप्राहनिर्भर्त्सयन्हरिम् ॥ असाध्विदंत्वयाकृष्णकृतंलोकजुगुप्सितम् ॥३२॥ हास्यंवैशालिभद्राणांजहिचैतादृशंभवेत् ॥ यस्याःसहोदरेमुख्येविरूपेचत्वयाकृते ॥ ३३ ॥ किंवदिष्यतिसापित्वांभ्रातुर्वैरूप्यचिंतया ॥ माशोकंकुरुकल्याणिस्वस्थाभवशुचिस्मिते ॥ ३४ ॥ आर्यपुत्रमहाबुद्धेमाशोकंकुरुदुर्मनाः ॥ सर्वंकालकृतंमन्येप्रियमप्रियमेववा ॥ ३५ ॥ वायोर्घनावलिरिववशेयस्याखिलंजगत् ॥ तंकालमीश्वरंविद्धिविष्णुंकलयतांप्रभुम् ॥३६॥ अहंममेतिभावोयंजगतोबंधकारणम् ॥ ताभ्यांविरहितोभावोमोक्षएवनसंशयः ॥३७॥ सुखदुःखप्रदोनान्यःपुरुषस्यात्मविभ्रमः ॥ मित्रोदासीनरिपवःसंसारतमसाकृताः ॥३८॥ एवंरामेणदेवेनबोधितोभीष्मकात्मजः ॥ वैमनस्यंपरित्यज्यरुक्मिणीचययौमुदम् ॥ ३९ ॥ रुक्मीतुताभ्यामुत्सृष्टोवितथात्ममनोरथः ॥ स्मरन्विरूपकरणंतपसेसमनोदधत् ॥ ४० ॥ वारितोमंत्रिमुख्यैश्चकुण्डिनंनगतःपुनः ॥ चक्रेभोजकटंनामनिवासायपुरम्परम् ॥ ४१ ॥ रुक्मिण्यासहगोविन्दःसरामोयदुभिर्वृतः ॥ द्वारकाम्प्रययौराजन्नादयञ्जयदुन्दुभीन् ॥ ४२ ॥ जातेमहोत्सवेपुर्यांरुक्मिणींरुचिराननाम् ॥ उपयेमेविधानेनमार्गशीर्षेहरिःस्वयम् ॥४३॥ हरेर्विवाहेसतिरुक्मिणीपतेःश्रीरुक्मिणीभूषितरुक्ममन्दिरा ॥ पुरन्दरस्यापियथामरावतीद्वारावतीपुण्यवतीतथाबभौ ॥ ४४ ॥ भैष्मीविवाहस्यकथांविचित्रांशृणोतियःश्रावयतेचभक्त्या ॥ इहैवभक्तोविभवेनयुक्तःसएवमुक्तिंप्रतियातिमुक्तः ॥ ४५ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे श्रीरुक्मिणीविवाहोनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अन्यासांकृष्णपत्नीनांमङ्गलंशृणुमैथिल ॥ सर्वपापहरंपुण्यमायुर्वर्द्धनमुत्तमम् ॥ १ ॥ सत्राजितायसूर्येणदत्तःसाक्षात्स्यमन्तकः ॥ उग्रसेनायसमणिःश्रीकृष्णेनाभियाचितः॥ २ ॥ सत्राजितस्तंनददौद्रव्यलोभेनमैथिल ॥ दिनेदिनेस्वर्णभारानष्टौयः

सृजतिस्वतः ॥ ३ ॥ अथप्रसेनस्तद्भ्रातामणिंकण्ठेनिधायसः ॥ सैन्धवंहयमारुह्यमृगयांव्यचरद्वने ॥४॥ सिंहेनमारितःसोपिसिंहोजाम्बव
ताहतः॥ गृहीत्वातंमणिंसद्योजाम्बवान्स्वगुहांगतः ॥ ५ ॥ कृष्णेननिहतोभ्रातामणिग्रीवोवनङ्गतः ॥ नायातःससभामध्येइतिसत्राजितोब्र
वीत् ॥ ६ ॥ भगवान्दुर्यशोलिप्तोनागरैस्तुवनङ्गतः ॥ प्रसेनमश्वंसिंहञ्चहतंप्रेक्ष्यमहामते ॥ ७ ॥ ऋक्षराजबिलंगदत्वामणिंहर्तुंस्वयंहरिः ॥
युद्धंकृत्वाष्टविंशाहमजयदृक्षनायकम् ॥ ८ ॥ तेनदत्ताजाम्बवतीहरयेकन्यकाशुभा ॥ मणिनासहराजेंद्रद्वारकामाययौहरिः ॥ ९ ॥ सत्रा
जितायप्रददौमणिंनिर्लांछनःप्रभुः ॥ व्रीडितोवाङ्मुखोभीतोराजासत्राजितोमणिम् ॥ १० ॥ गृहीत्वापिपुनस्तस्मैश्रीकृष्णायमहात्मने ॥
सत्यभामांसुतांप्रादाच्छान्त्यर्थंमैथिलेश्वर ॥ ११ ॥ पाण्डवानांसहायार्थमिंद्रप्रस्थंगतोहरिः ॥ तत्रवैवार्षिकान्मासान्यवात्सीद्बन्धुवत्सलः
॥ १२ ॥ एकदारथमारुह्यहरिर्गाण्डीविनासह ॥ सुतीरेयमुनातीरेमृगयार्थीविनिर्ययौ ॥ १३ ॥ तपश्चरन्तीकालिन्दीश्रीकृष्णंवरमिच्छती॥
दर्शितापाण्डवेनापितांगृहीत्वाजगामह ॥ १४ ॥ द्वारकामेत्यकालिन्दींसूर्यकन्यांमनोहराम् ॥ उपयेमेविधानेनवितन्वन्मङ्गलम्परम् ॥
॥१५॥ अवन्त्यराजतनुजांमित्रविन्दाम्मनोहराम् ॥ स्वयंवरेतांजहारभगवान्रुक्मिणींयथा ॥ १६ ॥ नग्नजित्कन्यकांसत्यांदमित्वासप्तगो
वृषान् ॥ पश्यतांसर्वलोकानामुपयेमेहरिःस्वयम् ॥ १७ ॥ कैकेयराजतनुजांभद्रांतुभगवान्हरिः ॥ कालिन्दीमिवतांशश्वदुपयेमेविधा
नतः ॥ १८ ॥ बृहत्सेनसुतांराजँल्लक्ष्मणांलक्षणैर्युताम् ॥ छित्वामत्स्यमरीञ्जित्वाजग्राहभगवान्हरिः ॥ १९ ॥ तथाषोडशसाहस्रंशतञ्च
नृपकन्यकाः ॥ भौमंहत्वातन्निरोधादाहृताश्चारुदर्शनाः ॥ २० ॥ तासांमुहूर्तएकस्मिन्नानागारेषुयोषिताम् ॥ सविधंजगृहेपाणीन्नानारूपः
स्वमायया॥२१॥ एकैकशस्ताःकृष्णस्यपुत्रान्दशदशाबलाः ॥ अजीजनन्ननवमान्पितुःसर्वात्मसम्पदा ॥ २२ ॥ रुक्मिण्यांभीमकन्यायां
प्रद्युम्नःप्रथमोभवत् ॥ कामदेवावतारोयंपितृवत्सर्वलक्षणः ॥ २३ ॥ शम्बरोनिर्दयस्तोकंहत्वाब्धौतंसमाक्षिपत् ॥ मत्स्योदरेगतःसोपिन
ममारहरेःसुतः ॥ २४ ॥ मत्स्योदरान्निर्गतोसौभार्ययापरिपालितः ॥ ज्ञात्वाशत्रुकृतांवार्तांसकार्ष्णीरूढयौवनः ॥ २५ ॥ हत्वातंशम्बरंश
त्रुंभार्ययावरयायुतः ॥ द्वारकामाययौराजंश्चित्रंकर्मचतस्यतत् ॥ २६ ॥ सरुक्मिणोदुहितरंहत्वाभोजकटात्पुरात् ॥ स्वयंवरस्थलेराज

न्नृपयेमेमहारथः ॥ २७ ॥ तस्मात्सुतोनिरुद्धोभून्नागायुतबलान्वितः ॥ सुरज्येष्ठावतारोयंशारदेंदीवरप्रभः ॥ २८ ॥ चतुर्व्यूहावतारस्यप रिपूर्णतमस्यहि ॥ एवंविचित्रंचरितंविवाहानांसुमङ्गलम् ॥ २९ ॥ सर्वपापहरंपुण्यमायुर्वर्द्धनमुत्तमम् ॥ मयातेकथितंराजन्किम्भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां द्वारकाखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेसर्वमहिष्युद्वाहोनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ त्रिषुलोकेषुविख्याताधन्यावैद्वारकापुरी ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोयत्रवासकृत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णस्यांग संभूतापुरीद्वारावतीश्रुता ॥ कस्मादिहागताब्रह्मन्कस्मिन्कालेवदप्रभो ॥ २ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ साधुसाधुत्वयापृष्टंद्वारका गमकारणम् ॥ यच्छ्रुत्वाशुद्धतांयातिलोकघात्यपिपातकी ॥ ३ ॥ शर्यातिर्नामराजाभूच्चक्रवर्तीमनोःसुतः ॥ चकारराज्यंधर्मेणवर्षाणाम युतंभुवि ॥ ४ ॥ उत्तानबर्हिरानर्तोभूरिषेणइतित्रयः ॥ शर्यातेरभवन्पुत्राःसर्वधर्मभृतांवराः ॥ ५ ॥ उत्तानबर्हिषेपूर्वांभूरिषेणायदक्षि णाम् ॥ पश्चिमांचदिशंसर्वामानर्तायददौनृपः ॥६॥ मयेयंहिमहीकृत्स्नामयाधर्मेणपालिता ॥ बलार्जिताबलिष्ठनयूयंतांपालयिष्यथ ॥७॥ पितुर्वचःसमाकर्ण्यचानर्तोमध्यमःसुतः ॥ ज्ञानीज्ञानमयंवाक्यमुवाचप्रहसन्निव ॥८॥ ॥ आनर्तउवाच ॥ ॥ तवेयंनमहीकृत्स्नानत्वयापा लिताक्वचित् ॥ नत्वद्बलार्जिताराजन्बलिष्ठोभगवान्विभुः ॥ ९ ॥ महीश्रीकृष्णदेवस्यतेनैवपरिपालिता ॥ तत्तेजसाजिताकृत्स्नाबलि ष्ठोनहरेःसमः ॥ १० ॥ सएवविश्वंस्वकृतंसृजत्यत्तिचपातिच ॥ सएवब्रह्मपरमंकालःकलयतांप्रभुः ॥ ११ ॥ योंतःप्रविश्यभूतानिभूतैर प्यखिलाश्रयः ॥ सविश्वाख्योधियज्ञोसौपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ १२ ॥ यद्भयाद्वातिवातोयंसूर्य्यस्तपतियद्भयात् ॥ यद्भयाद्वर्षतेदेवोमृत्यु श्चरतियद्भयात् ॥ १३ ॥ परिपूर्णतमंसाक्षाच्छ्रीकृष्णंपरमेश्वरम् ॥ भजसर्वात्मनाराजन्साहंकारंनचाचर ॥ १४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ ज्ञानंप्राप्तोपिशर्यातिराक्षिप्तःपुत्रवाक्शरैः ॥ आनर्तंस्वसुतंप्राहरुषाप्रस्फुरिताधरः ॥ १५ ॥ ॥ शर्य्यातिरुवाच ॥ ॥ दूरङ्गच्छअस द्बुद्धगुरुवद्भाषसेकथम् ॥ यावद्भूतंतुमेराज्यंतावत्त्वंमामहींवस ॥ १६ ॥ यस्त्वयाराधितःकृष्णःसोपिसर्वसहायकृत् ॥ ननवीनांकिंम हींतेभगवानेवदास्यति ॥ १७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तुतदानर्तोराजानंप्राहमानदः ॥ यत्रतेचमहीराज्यंतत्रवासो

नमेभवेत् ॥ १८ ॥ पित्रानिःसारितोराज्ञाप्यानर्त्तोब्धितटंगतः ॥ वेलामेत्यतपस्तेपेवर्षाणामयुतंजले ॥ १९ ॥ प्रेमलक्षणयाभ
क्त्यासन्तुष्टोभगवान्हरिः ॥ तस्मैस्वंदर्शनंदत्त्वावरंब्रूहीत्युवाचह ॥ २० ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वानर्तउत्थायशीघ्रतः ॥ ननामकृष्णपादा
ब्जंरोमांचीप्रेमविह्वलः ॥ २१ ॥ ॥ आनर्त्तउवाच ॥ ॥ नमस्तेवासुदेवायनमःसंकर्षणायच ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायसात्वतांपतयेनमः
॥ २२ ॥ पित्रानिष्कासितोदेवत्वामहंशरणंगतः ॥ देहिमह्यंभूमिमन्यांयत्रवासोहिमेभवेत् ॥२३॥ ध्रुवोपियत्प्रसादेनययौसर्वोत्तमंपदम् ॥
तस्मैनमोभगवतेप्रणतक्लेशहारिणे ॥ २४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ आनर्तमानतंदीनंभगवान्दीनवत्सलः ॥ प्रसन्नःश्रीमुखेनाहमेघ
गंभीरयागिरा ॥ २५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अन्यानमेदिनीलोकेकिंकर्तव्यंमयानृप ॥ स्ववचस्तद्दतंकर्तुंत्वद्भक्त्यापरितोषितः ॥
॥ २६ ॥ तस्माद्दैवस्यलोकस्यवैकुंठस्यपरंतपः ॥ भूखंडंयोजनशतंददामिविमलंशुभम् ॥२७॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वानर्तंनृप
तिंभगवान्भक्तवत्सलः ॥ वैकुंठाच्चसमुत्पाट्यभूखंडंशतयोजनम् ॥ २८ ॥ चक्रंसुदर्शनंधृत्वासमुद्रेभीमनादिनि ॥ दधारभगवान्देवस्त
स्योपरिविदेहराट् ॥ २९ ॥ आनर्तोलक्षवर्षांततत्रराज्यंचकारह ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोराजन्वैकुंठसंपदम् ॥ ३० ॥ इदंश्रुत्वाथशर्यातिःपि
तावैविस्मितोभवत् ॥ आनर्तोनामदेशोभूदानर्तस्यप्रसादतः ॥ ३१ ॥ रेवतस्तस्यपुत्रोभूच्छ्रीशैलस्यगिरेःसुतम् ॥ समुत्पाट्यस्वहस्ता
भ्यामानर्तेषुन्यपातयत् ॥ ३२ ॥ सोभूद्रैवतनाम्नापिरैवतोनामपर्वतः ॥ कुशस्थलींविनिर्मायराज्यंकृत्वाथरेवतः ॥ ३३ ॥ समादायस्वकां
कन्यांब्रह्मलोकंजगामह ॥ बलदेवविवाहेपितत्कथाकथितामया ॥ तस्माद्द्वारावतींपुण्यांमोक्षद्वारंविदुःसुराः ॥ ३४ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्य
संहितायां श्रीद्वारकाखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे द्वारकागमनकारणंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंमयातेकथितंद्वारकागमकारणम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १ ॥ ॥ बहुलाश्वउ
वाच ॥ ॥ सर्वतीर्थमयीभूमिर्द्वारकानगरीशुभा ॥ तत्रमुख्यानितीर्थानिवदमांमुनिसत्तम ॥ २ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ आप्रभासात्ती
र्थमयीमर्यादीकृत्यपुण्यदा ॥ भूमिर्मोक्षप्रदाराजन्द्वारकायोजनैःशतम् ॥ ३ ॥ द्वारकांनगरींदृष्ट्वानरोनारायणोभवेत् ॥ द्वारकायांमृतःको

पिगदर्भोपिचतुर्भुजः ॥ ४ ॥ पश्यञ्छृण्वन्कथांतस्याद्वारकेतिवदन्क्वचित् ॥ दृष्ट्वादद्यात्तृणंमृत्युंगतोयातिपरांगतिम् ॥ ५ ॥ एकदारे वतंभक्तंप्रेमानंदसमाकुलम् ॥ प्रेक्ष्यस्वंदर्शनंदत्त्वाहरिरश्रुमुखोभवत् ॥ ६ ॥ तन्नेत्रबिंदुसंभूतागोमतीसामहानदी ॥ यस्यादर्शनमात्रेण ब्रह्महत्याप्रमुच्यते ॥ ७ ॥ गोमतीतीरजंपुण्यंरजोयोधारयेन्नरः ॥ शतजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ८ ॥ स्नानकालेगोमतीति वदत्यपिनरःक्वचित् ॥ गोमत्यांस्नानजंपुण्यंलभतेवैनसंशयः ॥ ९ ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ शताश्वमेधजंपुण्यंसंप्राप्नो तिविदेहराट् ॥ १० ॥ तत्सहस्रगुणंपुण्यंगोमत्यांमकरेरवौ ॥ गोमत्याश्चैवमाहात्म्यंवक्तुंनालंचतुर्मुखः ॥ ११ ॥ गोमत्यांचक्रतीर्थेषुपापा णनिचयाश्चये ॥ तेसर्वेचक्रतांयांतिपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ १२ ॥ चक्रचिह्नेचक्रतीर्थेद्वादश्यांस्नानमाचरेत् ॥ चक्रपाणिपदंयातिपापानां भाजनोपिहि ॥ १३ ॥ कोटिजन्मकृतैःपापैःपतितोयोपिपातकी ॥ चक्रतीर्थस्यसोपानमेत्यमुक्तिंसमाप्नुयात् ॥ १४ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ गोमत्यांहिमहानद्यांचक्रतीर्थंशुभार्थदम् ॥ कथंजातंबहुमतंतन्मेब्रूहिमहामुने ॥ १५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपु रातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापहानिःपरंभवेत् ॥ १६ ॥ अलकेशोराजराजोनिधीशोधर्मभृत्प्रभुः ॥ वैष्णवंयज्ञमारेभेकैलासोत्तमभूमि षु ॥ १७ ॥ तस्ययज्ञेस्वयंविष्णुरागतोवैस्वधामतः ॥ ब्रह्माशिवोजंभभेदीवरुणोयादसांपतिः ॥ १८ ॥ वायुर्यमोरविःसोमःक्षितिःसर्वजनेश्व री ॥ गंधर्वाप्सरसःसिद्धाःसर्वेतत्रसमाययुः ॥ १९ ॥ देवर्षयःसमाजग्मुस्तथाब्रह्मर्षयोनृप ॥ धनाध्यक्षोऽभवत्तस्यपुत्रस्तुनलकूबरः ॥२०॥ रक्षायांवीरभद्रोभूत्सत्सेवायांगजाननः ॥ तथामरुद्गणाःसर्वेपरिवेषणकारिणः ॥ २१ ॥ बाहुलेयःसभापूजामकरोद्धर्मतत्परः ॥ घंटाना दःपार्श्वमौलिःकुबेरस्यतुमंत्रिणौ ॥ २२ ॥ सर्वशास्त्रविदांश्रेष्ठौदानाध्यक्षौबभूवतुः ॥ एवंहिविधिवद्यज्ञोबभूवपरमोत्सवः ॥ २३ ॥ अध्वरा वभृथस्नातोराजराजोमहामनाः ॥ परंभागंचदेवेभ्योविप्रेभ्योदक्षिणामदात् ॥ २४ ॥ एवंपूर्णेध्वरेसुख्येतुष्टेदेवर्षिसत्तमे ॥ आजगामाथदु र्वासादंडीछत्रीजटाधरः ॥ २५ ॥ क्रोधीकृशःपादुकांघ्रिर्दीर्घश्मश्रुःकृशोदरः ॥ दर्भासनसमित्पात्रमृगचर्मधरःपरः ॥ २६ ॥ तमागतंसमा गम्यपूजयित्वाविधानतः ॥ भयभीतःपरिक्रम्यकुबेरःप्रणनामह ॥ २७ ॥ अद्यमेसफलंजन्मसफलंमंदिरंचमे ॥ अद्यमेसफलोयज्ञोब्रह्मं

स्त्वय्यागतेसति ॥२८॥इत्थंसंतोषितस्तेनदुर्वासाभगवान्मुनिः ॥ देवंमनुष्यधर्माणंप्राहप्रहसिताननः ॥ २९॥ त्वंराजराजोधर्मात्मादानी विप्रपरायणः ॥ कृतस्तेवैष्णवोयज्ञोविष्णुसंतोषकारणः ॥ ३० ॥ नयाचितोमयात्वंवैक्वापिवैश्रवणप्रभो ॥ अद्यवैयाचनांकुर्वेज्ञात्वात्वांदा निसत्तमम् ॥३१॥मद्याञ्चांसफलीकुर्यास्तुभ्यंदास्यामिसद्वरम् ॥ नचेत्त्वांभस्मसात्कुर्वेशापेनातिभयेनवै ॥३२॥ वर्ततेत्वद्गृहेसर्वेत्रैलोक्यनि धयोनव ॥ तान्मेप्रयच्छभद्रंतेतदर्थंगतवानहम् ॥ ३३ ॥ नारदउवाच ॥ एतच्छ्रुत्वाराजराजोदानशीलउदारधीः ॥ ओमितिप्रतिगृ ह्णीष्वप्राहतंगुह्यकेश्वरः ॥ ३४ ॥ एवंनिधीन्प्रदास्यंतंदानाध्यक्षौनिधीश्वरम् ॥ घंटानादःपार्श्वमौलिरूचतुर्लोभमोहितौ ॥ ३५ ॥ ॥ ॥ द्वावूचतुः ॥ ॥ एकोयंब्राह्मणोलोभीनिधिभिःकिंकरिष्यति ॥ लक्षदिव्यंदेहिचास्मैवृत्तिरक्षतथोत्तराम् ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तद्वचःपरुषंश्रुत्वादुर्वासाःक्रोधविग्रहः ॥ भ्रूभंगकुटिलीभूतेरक्तनेत्रेचकारह ॥ ३७ ॥ स्थलीवसर्वब्रह्मांडंचचालनिमिषद्वयम् ॥ प्रणतंध नदंवीक्ष्यताभ्यांशापंमहामुनिः ॥ ३८ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ घंटानादमहादुष्टपापबुद्धेतिलुब्धक ॥ ग्राहवत्त्वंधनग्राहीग्राहोभवमहा खल ॥ ३९ ॥ पार्श्वमौलेपापबुद्धेधनलोभमदान्वितः ॥ गजवत्प्रेरणांकुर्वंस्त्वंगजोभवदुर्मते ॥ ४० ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ताभ्यांशा पंमुनिर्दत्त्वानिधीन्नीत्वाकुबेरतः ॥ वरंददौपुनस्तस्मैदुर्वासादुर्लभंपरम् ॥४१॥ अस्माद्दानाच्चद्विगुणाभवंतुनिधयोनव ॥ इत्युक्त्वासनिधिः प्रागादहोतेजीयसाम्बलम् ॥ ४२ ॥ इ० श्रीग० संहि० द्वा० ना० ब० गोमत्युपाख्याने चक्रतीर्थमाहात्म्यन्नामदशमोध्यायः ॥ १० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ कुबेरमंत्रिणौदीनौविप्रशापविमोहितौ ॥ तत्रसाक्षात्स्वयंविष्णुःप्राहतौशरणंगतौ ॥ १ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मदर्चासंयुतेयज्ञेभवतांदुःखसंयुतौ ॥ ब्राह्मणानांवचोहंवैदूरीकर्तुंनचक्षमः ॥ २ ॥ भवतांग्राहमातंगौयुद्धंहियुवयोर्यदा ॥ तदावैमत्प्रसा देनप्रकृतिंस्वांगमिष्यथः ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तौहरिणातौद्वौराजराजस्यमंत्रिणौ ॥ बभूवतुर्ग्राहगजौजातिस्मरणसंयुतौ ॥ ॥ ४ ॥ घंटानादोभवद्ग्राहोगोमत्यांचशतंसमाः ॥ विकरालोमहाभीमःशतहस्तवपुर्द्धरः ॥ ५ ॥ पार्श्वमौलिर्गजेंद्रोभूद्रैवतस्यगिरेर्वने ॥ चतुर्दंतःकज्जलाभःपृष्ठप्राच्योधनुःशतम् ॥ ६ ॥ वंजुलैःकुरवैःकुंदैर्बदरैर्वेत्रवेणुभिः ॥ रंभाभूर्जवटैर्युक्तेकोविदारासनार्जुनैः ॥ ७ ॥ मंदारपा

टलाशोकचूतचंपकचन्दनैः ॥ पनसोदुंबराश्वत्थखर्जूरैर्बीजपूरकैः ॥ ८ ॥ प्रियालाम्रातकाम्रैश्चक्रमुकैःपरिमंडिते ॥ रैवतस्यवनेदीर्घेविचचार महागजः ॥ ९ ॥ एकदामाधवेमासिगजेन्द्रोगिरिगह्वरात् ॥ स्नातुंतांगोमतींगंगामाययौसगणोनदन् ॥ १० ॥ चिरंसमवगाह्याप्सुशुंडादंडै रितस्ततः ॥ करेणुकलभान्सर्वान्स्नापयामासनागराट् ॥ ११ ॥ महान्ग्राहोपितत्रस्थोबलीयान्दैवनोदितः ॥ अग्रहीच्चरणेनागंक्रोधपूरित विग्रहः ॥ १२ ॥ तेनैवतद्ग्रहेनीतोगजेंद्रोबलदर्पितः ॥ तमाकृष्यबहिःप्राप्तंपुनस्तेनविकर्षितः ॥ १३ ॥ करेणवश्चकलभास्तंतारयितुम क्षमाः ॥ एवंतयोर्युध्यतोश्चकर्षतोंतर्बहिर्मिथः ॥१४॥ पंचाशत्पंचवर्षाणिव्यतीयुःपश्यतांसताम् ॥ एवंकश्मलमापन्नोगजोजातिस्मरोमहान् ॥ ॥ १५ ॥ प्रेमलक्षणयाभक्त्याहरिपादकृताश्रयः ॥ सस्मारश्रीहरिंदेवंमृत्युपाशवशंगतः ॥ १६ ॥ ॥ गजेंद्रउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णकृष्ण सखकृष्णवपुर्दधानकृष्णायतेप्रणतिरस्तुसुरेशविष्णो ॥ पूर्णप्रभोपरमपावनपुण्यकीर्तेमांपाहिपाहिपरमेश्वरपापपाशात् ॥ १७ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ एवंग्राहगृहीतांगंस्मरंतंचहरिंहरिः ॥ ज्ञात्वारुह्यखगंवेगादधावद्दीनवत्सलः ॥१८॥ स्वयंखगात्समुत्तीर्य्यधावंश्चक्रंसमाक्षिपत् ॥ चक्रेप्राप्तेपूर्वमेवग्राहस्यापिशिरोद्धृतम् ॥ १९ ॥ दैन्यंप्राप्तेधनमिवदेहाद्भिन्नंबभूवह ॥ पश्चात्प्रपतितंचक्रंगोमत्यांचह्रदेनदत् ॥ पाषाण निचयान्सर्वांश्चक्राकारांश्चकारह ॥ २० ॥ तन्नेमिसंघर्षभवंचक्रतीर्थंशुभावहम् ॥ तच्चक्रदर्शनाद्राजन्ब्रह्महत्याप्रमुच्यते ॥ २१ ॥ ग्राहश्छिन्न शिराभूत्वापूर्वरूपंदधारह ॥ श्रीकृष्णानुग्रहाद्धस्तीदिव्यरूपोबभूवसः ॥ २२ ॥ परिक्रम्यहरिंनत्वास्तुत्वादेवंकृतांजलिः ॥ कुबेरंमं त्रिणौतौद्वौजग्मतुःस्वपदंपुनः ॥ २३ ॥ देवेषुपुष्पंवर्षत्सुजयध्वनिनदत्सुच ॥ जगामभगवान्साक्षात्स्वंधामप्रकृतेःपरम् ॥ २४ ॥ चक्रती र्थकथामेनांयःशृणोतिनरोत्तमः ॥ चक्रतीर्थस्नानफलंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ २५ ॥ गजग्राहकथांपुण्यांयःशृणोतिसमाहितः ॥ दुःस्वप्नंन श्यतेतस्यसुस्वप्नंभवतिध्रुवम् ॥ २६ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गा० श्रीद्वार०नारद०चक्रतीर्थोत्पत्तौगजग्राहमोक्षोनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शंखोद्धारेतीर्थमुख्येस्वर्णदानंददातियः ॥ सगच्छेद्वैष्णवंलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णभक्तःशांता त्मात्रितोनाममहामुनिः ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनप्राप्तआनर्तभूमिषु ॥ २ ॥ दृष्ट्वाशुभंसरःस्नात्वाहरेःपूजांचकारह ॥ तत्पूजायांमहाशंखंसुंद

रैर्लक्षणैर्वृतम् ॥ ३ ॥ चोरयामासकक्षीवांस्तस्यशिष्योतिलोभतः॥ पूजाशंखंगतंवीक्ष्यक्रुद्धःप्राहत्रितोमुनिः ॥ ४ ॥ येननीतस्तुमेशंखःस शंखोभवतुध्रुवम् ॥ तदैवशंखरूपोभूत्कक्षीवाञ्छापपीडितः ॥ ५ ॥ तत्पादयोर्निपतितःपाहिमामित्युवाचह ॥ शीघ्रंशांतस्त्रितःप्राहदुर्म तेकिंकृतंत्वया ॥ स्तेयदोषाद्दुःखत्वपापंमद्वचोनोमृषाभवेत् ॥ ६ ॥ भजश्रीकृष्णपादाब्जंसतेमोक्षङ्करिष्यति ॥ इत्युक्त्वाथगतेराजंस्त्रिते देवेमहामुनौ ॥ ७ ॥ सरोवरेनिपतितः कक्षीवाञ्छंखरूपधृक् ॥ प्रवदन्कृष्णकृष्णेतिशतवर्षस्थितोभवत् ॥ ८ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षा द्भगवान्भक्तवत्सलः ॥ आगत्यसरसस्तीरंमाभैरित्यभयंददौ ॥ ९ ॥ तांमेघनादगंभीरांगिरं श्रुत्वाजलेचरः ॥ चुक्रोशपाहिपाहीतिदेवदेवज गत्पते ॥ १० ॥ भुजगेंद्रभोगरुचाभुजेनभगवान्प्रभुः ॥ शंखंभक्तंगजमिवप्रोज्जहारदयापरः॥ ११॥ तदैवदिव्यरूपोभूच्छंखरूपंविहायसः ॥ कृतांजलिर्हरिंनत्वास्तुतिञ्चक्रेतदाचसः ॥ १२ ॥ ॥ कक्षीवानुवाच ॥ ॥ वासुदेवनमस्तेस्तुगोविंदपुरुषोत्तम ॥ दीनवत्सलदीनेशद्वा रकेशपरेश्वर ॥ १३ ॥ ध्रुवेध्रुवपदंदात्रेप्रह्लादस्यार्तिहारिणे ॥ गजस्योद्धारिणेतुभ्यंबलेर्बलिविदेनमः ॥ १४ ॥ द्रौपदीचीरसन्तानकारि णेहरयेनमः ॥ गराग्निवनवासेभ्यःपाण्डवानांसहायिने ॥ १५ ॥ यादवत्राणकर्त्रेचशक्रादाभीररक्षिणे ॥ गुरुमातृद्विजानांचपुत्रदात्रेनमो नमः ॥ १६ ॥ जरासन्धनिरोधार्तनृपाणांमोक्षकारिणे॥नृगस्योद्धारिणेसाक्षात्सुदाम्नोदैन्यहारिणे ॥ १७ ॥ वासुदेवायकृष्णायनमःसंकर्ष णायच ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायचतुर्व्यूहायतेनमः ॥ १८ ॥ त्वमेवमाताचपितात्वमेवत्वमेवबन्धुश्चसखात्वमेव ॥ त्वमेवविद्याद्रविणंत्वमेव त्वमेवसर्वंममदेवदेव ॥ १९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वाहरिंराजन्कक्षीवान्प्रेमपूरितः ॥ विमानवरमास्थाययादवानांचपश्य ताम् ॥ २० ॥ बिभ्राजयन्दशदिशःशतसूर्यसमप्रभः ॥ जगामवैष्णवंलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ २१ ॥ शंखोद्धारःकृतोयस्मिन्हरिणामै थिलेश्वर ॥ तस्मात्तीर्थंमहापुण्यंशंखोद्धारंप्रथांगतम् ॥ २२ ॥ शंखोद्धारकथामेतांयःशृणोतिनरोत्तमः ॥ शंखोद्धारस्नानफलंलभतेवैन संशयः ॥ २३ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे शंखोद्धारमाहात्म्यंनामद्वादशोऽध्यायः ॥१२॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ प्रभासस्यापिमाहात्म्यंशृणुराजन्महामते ॥ सर्वपापहरंपुण्यंतेजसांवर्द्धनंपरम् ॥ १ ॥ गोदावर्यांगुरौसिंहेहरक्षेत्रेच

कुंभगे ॥ रविग्रहेकुरुक्षेत्रेकाश्यांचंद्रग्रहेतथा ॥ २ ॥ यत्पुण्यंलभतेराजन्स्नानतोदानतोनरः ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यंप्रभासेचदिनेदिने ॥ ॥ ३ ॥ यत्रस्नात्वादक्षशापाद्गृहीतोयक्ष्मणोडुराट् ॥ विमुक्तःकिल्बिषात्सद्योभेजेभूयःकलोदयम् ॥ ४ ॥ महापुण्यतमाराजन्यत्रप्रत्यक्स रस्वती ॥ तस्यांस्नात्वानरःपापीसाक्षाद्ब्रह्ममयोभवेत् ॥ ५ ॥ तत्तीरेवर्ततेराजन्नाम्नावैबोधपिप्पलः ॥ कृष्णेनयत्रोद्धवायदत्तंभागवतंशु भम् ॥ ६ ॥ तन्नत्वाभ्यर्च्यविधिवत्स्पृष्ट्वाश्रीबोधपिप्पलम् ॥ शृणोतियोभागवतंपुराणंब्रह्मसंमितम् ॥७॥ श्लोकार्धंश्लोकपादंवामौनीनियत मानसः ॥ तस्यपाणौभवेद्राजन्वैष्णवंपरमंपदम् ॥ ८॥ प्रौष्ठपद्यांपूर्णिमायांहेमसिंहसमन्वितम् ॥ ददातियोभागवतंसयातिपरमांगतिम् ॥ ॥ ९ ॥ पुराणंनश्रुतंयैस्तुश्रीमद्भागवतंक्वचित् ॥ तेषांवृथाजन्मगतंनराणांभूमिवासिनाम् ॥ १० ॥ यैर्नश्रुतंभागवतंपुराणंनाराधितोयैः पुरुषःपुराणः ॥ हुतंमुखेनैवधरामराणांतेषांवृथाजन्मगतन्नराणाम् ॥ ११ ॥ द्वारावत्यांतीर्थराजंगोमतीसिन्धुसङ्गमम् ॥ यत्रस्नात्वानरो यातिवैकुण्ठंविमलंपदम् ॥ १२ ॥ शताश्वमेधजंपुण्यंगङ्गासागरसङ्गमे ॥ तत्सहस्रगुणंप्रोक्तंगोमतीसिन्धुसगङ्गमे ॥ १३ ॥ अत्रैवोदाहरंती ममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापतापात्प्रमुच्यते ॥१४॥ आसीद्गजाह्वयेवैश्योराजमार्गपतिःपरः ॥ महागौरवसंयुक्तोनिधिः शोधनदोयथा ॥ १५ ॥ वेश्याप्रसङ्गनिरतोविटगोष्ठीविशारदः ॥ द्यूतक्रीडनकासक्तोलोभमोहमदान्वितः ॥ १६ ॥ मृषावादीमहादुष्टः कुकर्मनिरतःसदा ॥ ब्राह्मणेभ्योनपितृभ्योनदेवेभ्योधनंददौ ॥१७॥ हरेःकथांप्रेक्ष्यदूराद्दूरंवैनिर्ययौत्वरम् ॥ पित्रोःसेवापिनकृतानपुत्रेभ्यो धनंददौ ॥ १८ ॥ त्यक्त्वाभार्यांसभिन्नोभूद्धनाढ्योदुर्मतिःखलः ॥ वेश्याप्रसङ्गात्तस्यापिधनार्धंप्रक्षयङ्गतम् ॥ १९ ॥ अर्धन्तुतस्करैर्नीतं किञ्चित्पृथ्व्यागतंस्वतः ॥ पुण्येनवर्द्धतेलक्ष्मीःपापेनक्षीयतेध्रुवम् ॥ २० ॥ एवंसनिर्धनोजातोवेश्यासक्तोमहाखलः ॥ तस्मिन्गजाह्वये रम्येचौरकर्मचकारह ॥२१॥ चौर्यंकर्मप्रकुर्वन्तंबद्ध्वातंदामभिर्नृपः ॥ देशान्निःसारयामासशन्तनुर्नृपतीश्वरः ॥२२॥ वनेपिनिवसन्सोपिजी वहिंसाञ्चकारह ॥ समाद्वादशसाहस्रंनववर्षयदाघनः ॥ २३ ॥ पश्चिमान्तुदिशंप्रागाद्वैश्योदुर्भिक्षपीडितः ॥ वनेवैमारितःसोपिसिंहेनत लघाततः ॥ २४ ॥ तदैवयमदूतास्तंबद्ध्वापाशैरधोमुखम् ॥ कशाघातैस्ताडयन्तोनिन्युर्मार्गंयमस्यच ॥ २५ ॥ अथकश्चिन्महागृध्रोमां

सन्तस्यभुजस्यच ॥ गृहीत्वाखङ्गतःसद्यःखादंश्चंचुपुटेनतम् ॥ २६ ॥ निरामिषाःखगाश्चान्येसामिषंजगमुरातुराः ॥ एवंकोलाहलेजाते शंखचिह्नादिभिःकृते ॥ २७ ॥ नजहौमुखतोमांसंपश्चिमाशांजगामह ॥ तत्समेनापिगृध्रेणतीक्ष्णतुण्डेनताडितात् ॥ २८ ॥ तन्मुखात्प्रापतन्मांसंगोमतीसिन्धुसंगमे ॥ तीर्थप्लुतेतस्यमांसेवैश्योयंपातकीमहान् ॥ २९ ॥ तेषांपाशान्स्वयंछित्त्वाभूत्वादेवश्चतुर्भुजः ॥ पश्यतांयमदूतानांविमानमधिरुह्यसः ॥ ३० ॥ विराजयन्दिशःसर्वाःपरंधामहरेर्ययौ ॥३१॥ गोमतीसिन्धुसंगस्यमाहात्म्यंशृणुतेनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंप्रयातिसः ॥ ३२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीमद्द्वारकाखण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे प्रभाससरस्वतीबोधपिप्पलगोमतीसिंधुसंगममाहात्म्यंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ द्वारावत्याःसमुद्रस्यमाहात्म्यंशृणुमानद ॥ सर्वपापहरंपुण्यंतत्स्नानंफलदंस्मृतम् ॥ १ ॥ माधव्यांपौर्णमास्यांयोव्रतीस्नात्वानदीपतिम् ॥ नत्वासंपूज्यविधिवद्रत्नदानंकरोतिच ॥ २ ॥ तस्यदेहेत्रयोदेवानिवसंतिमहीपते ॥ यस्यदर्शनमात्रेणनरोयातिकृतार्थताम् ॥ ३ ॥ तद्देहस्पर्शनात्सद्योब्रह्महत्याप्रमुच्यते ॥ यत्रयत्रगतःसोपितत्रतत्रतनुःशुभा ॥ ४ ॥ दृष्ट्वातंचमृतःपापीजगद्वधकरोपिहि ॥ छिनत्तिपापपटलंपरंमोक्षंप्रयातिहि ॥ ५ ॥ रैवतस्याथशैलस्यमाहात्म्यंशृणुमानद ॥ सर्वपापहरंपुण्यंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ६ ॥ गौतमस्यसुतोधीमान्मेधावीनामवैष्णवः ॥ विंध्याचलेतपस्तेपेवर्षाणामयुतंशतम् ॥ ७ ॥ तंद्रष्टुमागतःसाक्षादपांतरतमोमुनिः ॥ नोच्चचालासनात्सोपिमेधावीतपसोत्कटः ॥ ८ ॥ अपांतरतमस्तंवैशशापक्रोधपूरितः ॥ सतामभक्तपापात्मंस्तपोबलविगर्वितः ॥ ९ ॥ शैलवत्तेस्थितिश्चात्रत्वंशैलोभवदुर्मते ॥ इत्युक्त्वाथगतेसाक्षादपांतरतमेमुनौ ॥ १० ॥ मेधावीशैलतांप्राप्तःश्रीशैलस्यसुतोऽभवत् ॥ जातिस्मरोमहाबुद्धिर्विष्णुभक्तिप्रभावतः ॥ ११ ॥ एकदामन्मुखाच्छ्रुत्वामाहात्म्यंद्वारकापुरः ॥ प्रोवाचसोपिराजानंरैवतंगच्छसत्वरम् ॥ १२ ॥ वदमत्प्रार्थनामुक्तांत्वंमहादीनवत्सलः ॥ सोयंमहाबलोराजाप्रसन्नोयदिवाभवेत् ॥ १३ ॥ तेननीतस्यमेवासोभविष्यतिहरेःपुरि ॥ इतिश्रुत्वामयाविष्णुभक्तानांशांतिकारिणा ॥ १४ ॥ रैवतायाशुकथितंतथोक्तंपरमंवचः ॥ सप्रसन्नःप्राहराजन्नत्रकोपिनपर्वतः ॥ १५ ॥ त्वत्स्थापनांकरिष्यामिसमुत्पाट्यभुजाबलात् ॥ समुन्नीयद्वारकायांप्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥ १६ ॥

एतास्मिंस्तंचोरयितुंप्रयातेनृपसत्तमे ॥ तत्पूर्वस्मादहंप्राप्तःश्रीशैलस्यपुरेनृप ॥ १७ ॥ कलिप्रियेणापिमयाश्रीशैलायमहात्मने ॥ कथितःसर्ववृत्तांतोनृपचौर्यसमन्वितः ॥ १८ ॥ श्रीशैलपुत्रंमोहेननिर्भर्त्स्यश्वक्रयासिद्धि ॥ सुमेरुगिरिराजंचहिमवंतंनगेश्वरम् ॥ १९ ॥ श्रीशैलःप्राहधर्मात्मापुत्रस्नेहसमाकुलः ॥ एकोदैवेनदत्तोयंनपुत्राबहवश्चमे ॥ २० ॥ तंहर्तुमागतेराज्ञिरैवतेवैमहाबले ॥ विदेशंयातिपुत्रोमेतेनराज्ञामहात्मना ॥ २१ ॥ पुत्रस्नेहाभिभूतोहंयुवयोःशरणंगतः ॥ जित्वातंरैवतंशीघ्रंपुत्रमादातुमर्हथ ॥ २२ ॥ जातेश्चकारणात्तौद्रौसुमेरुश्चहिमाचलः ॥ शैललक्षैःपरिवृतौयोद्धुमाजग्मतुर्द्रुतम् ॥ २३ ॥ ततोभुजाभ्यामुत्पाटचहनुमानिवतंगिरिम् ॥ ऊर्ध्वंकृत्वाबलाद्राजायदागंतुंमनोदधे ॥ २४ ॥ तदैवचागतान्वीक्ष्यगिरीञ्छस्त्रास्त्रधारिणः ॥ अट्टहासंचकारोच्चैस्तडित्पातमिवात्मनः ॥२५॥ ननादतेनब्रह्मांडंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ तदैवतेषांशस्त्राणिहस्तेभ्योन्यपतन्स्वतः ॥ २६ ॥ निःशस्त्रास्तेयदाशैलाः कुर्वंतःप्रध्वनिंमुहुः ॥ गच्छंतंसगिरिंजघ्नुर्मुष्टिभिर्जानुभिःपथि ॥ २७ ॥ यथापुराहनूमंतमनुयातामहाबलम् ॥ तैस्ताडितोपिनजहौगिरिंराजाकराग्रतः ॥ २८ ॥मन्मुखाच्छ्रीहरिःश्रुत्वाशैलोद्योगंनृपोपरि ॥ सद्योभक्तसहायार्थंभगवान्भक्तवत्सलः ॥ २९ ॥ आगत्याकाशमार्गेपिदत्त्वातेजःस्वकंपरम् ॥ माभैषीरिभयंदत्त्वात्वरमंतरधीयत ॥ ३० ॥ गतेहरौभगवतिभगवत्तेजसान्वितः ॥ एकहस्तेगिरिंधृत्वामुष्टिनावज्रघातिना ॥ ३१ ॥ सुमेरुंसंतताडाशुवज्रीवबलवत्तरः ॥ तस्यमुष्टिप्रहारेणमेरुर्विह्वलतांगतः ॥ ३२ ॥ हिमवंतंबाहुवेगात्पातयित्वामहीतले ॥ ममर्दपद्भ्यांचान्यांश्चविंध्यादीन्रणदुर्मदः ॥ ३३ ॥ विंध्यादयश्चतेसर्वेपादघातेनमर्दिताः ॥ भयभीतारणंत्यक्त्वादुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ ३४ ॥ एवंजित्वाशैलसंघंतंशैलंशैलसन्निभः ॥ रैवतोपिजयारावैरानर्तेष्वन्यपातयत् ॥ ३५ ॥ सोभूद्रैवतनामापिराजन्रैवतकोऽचलः ॥ हरिभक्तःशैलमुख्योद्वारावत्यांविराजते ॥ ३६ ॥ तस्यदर्शनमात्रेणब्रह्महत्याप्रमुच्यते ॥ स्पर्शनाच्छतयज्ञानांफलमाप्नोतिमानवः ॥ ३७ ॥ यात्रांकृत्वापियस्यापिपंपरिक्रम्यनतानन ॥ भोजनंब्राह्मणेदत्त्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ३८ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीद्वारकाखंडे नारदबहुलाश्वसंवादेरत्नाकररैवतकाचलमाहात्म्यंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥

॥ तस्मिन्गिरौयज्ञतीर्थैरैवते

नकृतंपुरा ॥ यत्रकृत्वायज्ञमेकंकोटियज्ञंफलंलभेत् ॥१॥कपिटंकंनामतीर्थंकपिपातसमुद्भवम् ॥ गिरौरैवतकेराजन्सर्वपापप्रणाशनम् ॥२॥
भौमासुरसखोदुष्टोद्विविदोनामवानरः ॥ मारितोयत्ररामेणमुष्टिनावज्रपातिना ॥ ३ ॥ सद्योमुक्तिंगतःसोपिसतांहेलनवानपि ॥ तत्रस्नातुं
सदादेवाआगच्छंतिनरेश्वर ॥४॥ कलविंकस्ययात्रायांकोटिगोदानजंफलम् ॥ एतच्चद्विगुणंपुण्यंदंडकाख्येवनेशुभे ॥५॥ तस्माच्चतुर्गुणंपुण्यं
सैंधवाख्येमहावने ॥ जंबुमार्गेपंचगुणंपुण्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ ६ ॥ तस्माद्दशगुणंपुण्यंपुष्कराख्येवनेस्मृतम् ॥ तस्माद्दशगुणंपुण्यमुत्पलावर्त
यात्रया ॥ ७ ॥ तस्माच्चनैमिषारण्येपुण्यंदशगुणंस्मृतम् ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यंकपिटंकेविदेहराट् ॥ ८ ॥ नृगकूपंद्वारकायांतीर्थानांतीर्थ
मुत्तमम् ॥ यस्यदर्शनमात्रेणविप्रवध्यात्प्रमुच्यते ॥ ९॥अज्ञानाद्ब्राह्मणस्यापिगांददौब्राह्मणायसः॥तेनपापेनकूपेवैकृकलासवपुर्द्धरः ॥१०॥
नृगोपिदानिनांश्रेष्ठःपतितोथचतुर्युगम् ॥ श्रीकृष्णेनतदुद्धारःकृतोवैपश्यतांसताम् ॥ ११ ॥ तद्दिनान्नृगकूपस्तुतीर्थीभूतोमहीपते ॥ कार्तिके
पूर्णिमायांतुतस्मिन्स्नानंसमाचरेत् ॥ १२ ॥ कोटिजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ एकंयत्रापिगोदानंकरोतिविधिवन्नरः॥१३॥ को
टिगोदानजंपुण्यंलभतेवैनसंशयः ॥ गोपीभूमेश्चमाहात्म्यंशृणुपापहरंपरम् ॥ १४ ॥ यस्यश्रवणमात्रेणकर्मबंधात्प्रमुच्यते ॥ गोपीनांयत्रवा
सोभूत्तेनगोपीभुवःस्मृताः ॥ १५ ॥ गोप्यंगरागसंभूतंगोपीचंदनमुत्तमम् ॥ गोपीचंदनलिप्तांगोगंगास्नानफलंलभेत् ॥१६॥ महानदीनां
स्नानस्यपुण्यंतस्यदिनेदिने ॥ गोपीचंदनमुद्राभिर्मुद्रितोयःसदाभवेत् ॥ १७ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ सर्वाणितीर्थदा
नानिव्रतानिचतथैवच ॥ कृतानितेननित्यंवैसकृतार्थोनसंशयः ॥ १८ ॥गंगामृद्द्विगुणंपुण्यंचित्रकूटरजःस्मृतम् ॥ तस्माद्दशगुणंपुण्यंरजःपं
चवटीभवम् ॥१९॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यंगोपीचंदनकंरजः॥ गोपीचंदनकंविद्धिवृंदावनरजःसमम्॥२०॥ गोपीचन्दनलिप्तांगोयदिपापशतै
र्युतः ॥ तंनेतुंनयमःशक्तोयमदूतःकुतःपुनः ॥ २१ ॥ नित्यंकरोतियःपापीगोपीचन्दनधारणम् ॥ सप्रयातिहरेर्धामगोलोकंप्रकृतेःपरम् ॥
॥ २२ ॥ सिंधुदेशस्यराजाभूद्दीर्घबाहुरितिश्रुतः ॥ अन्यायवर्तीदुष्टात्मावेश्यासंगरतःसदा ॥ २३ ॥ तेनवैभारतेवर्षेब्रह्महत्याशतंकृतम् ॥
दशगर्भवतीहत्याकृतातेनदुरात्मना ॥ २४ ॥ मृगयायांतुबाणौघैःकपिलागोवधःकृतः ॥ सैंधवंहयमारुह्यमृगयार्थीगतोभवत् ॥ २५ ॥

84

एकदाराज्यलोभेनमंत्रीक्रुद्धोमहाखलम् ॥ जघानारण्यदेशेतंतीक्ष्णधारेणचासिना ॥ २६ ॥ भूतलेपतितंमृत्युगतंवीक्ष्ययमानुगाः ॥ बद्ध्वा यमपुरींनिन्युर्हर्षयन्तःपरस्परम् ॥ २७ ॥ संमुखेवस्थितंवीक्ष्यपापिनंयमराड्बली ॥ चित्रगुप्तंप्राहतूर्णंकायोग्यायातनास्यवै ॥२८॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ चतुरशीतिलक्षेषुनरकेषुनिपात्यताम् ॥ निःसंदेहंमहाराजयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥२९॥ अनेनभारतेवर्षेक्षणंनसुकृतंकृतम् ॥ दशगर्भवतीघातःकपिलागोवधःकृतः ॥३०॥प्रजापीडाबहुकृतावेश्यासंगःकृतोऽनिशम् ॥ अनेनधनलोभेनब्रह्महत्याशतंकृतम् ॥३१॥ तथा वनमृगाणांचकृताहत्याःसहस्रशः ॥ तस्मादयंमहापापीदेवताद्विजनिंदकः ॥३२॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदैवमाज्ञयादूतानीत्वातंपापरूपिणम् ॥ सहस्रयोजनायामेतप्ततैलेमहाखले ॥ ३३ ॥ स्फुरदत्युच्छलत्फेनेकुंभीपाकेन्यपातयन् ॥ प्रलयाग्निसमोवह्निःसद्यःशीतलतांगतः ॥ ३४ ॥ वैदेहतन्निपतनात्प्रह्लादक्षेपणाद्यथा ॥ तदैवचित्रमाचख्युर्यमदूतामहात्मने ॥ ३५ ॥ अनेनसुकृतंभूमौक्षणवन्नकृतंक्वचित् ॥ चित्रगुप्तेनसततंधर्मराजोव्याचिंतयत् ॥ ३६ ॥ सभायामागतंव्यासंसम्पूज्यविधिवन्नृप ॥ नत्वापप्रच्छधर्मात्माधर्मराजोमहामतिः ॥ ३७॥ यमउवाच ॥ ॥ अनेनपापिनापूर्वंनकृतंसुकृतंक्वचित् ॥ स्फुरदत्युच्छलत्फेनेकुम्भीपाकेमहाखले ॥ ३८ ॥ अस्यक्षेपणतोवह्निःसद्यः शीतलताङ्गतः ॥ इतिसन्देहतश्चेतःखिद्यतेमेनसंशयः ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ सूक्ष्मागतिर्महाराजविदितापापपुण्ययोः ॥ तथाब्रह्मगतिःप्राज्ञैःसर्वशास्त्रविदांवरैः ॥४०॥ दैवयोगादस्यपुण्यंप्राप्तंवैस्वयमर्थवत् ॥ येनपुण्येनशुद्धोसौतच्छृणुत्वंमहामते॥४१॥कस्यापि हस्ततोयत्रपतिताद्वारकामृदः ॥ तत्रैवायंमृतःपापीशुद्धोभूत्तत्प्रभावतः ॥ ४२ ॥ गोपीचन्दनलिप्तांगोनरोनारायणोभवेत् ॥ एतस्यदर्शनात्सद्योब्रह्महत्याप्रमुच्यते ॥ ४३ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ इतिश्रुत्वाधर्मराजस्तमानीयविशेषतः ॥ विमानेकामगेस्थाप्यवैकुण्ठम्प्रकृतेःपरम् ॥४४॥ प्रेषयामाससहसागोपीचन्दनकीर्त्तिवित् ॥ एवंतेकथितंराजन्गोपीचन्दनकंयशः॥४५॥गोपीचन्दनमाहात्म्यंयःशृणोतिनरोत्तमः॥ सयातिपरमन्धामश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ ४६ ॥ इति श्रीमद्ग०सं०द्वा०कपिटङ्कनृगकूपगोपीभूमिमाहात्म्यंनामपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ सिद्धाश्रमस्यमाहात्म्यंशृणुराजन्महामते ॥ यस्यस्मरणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १ ॥ यत्स्पर्शनाद्धरेःसाक्षान्न

वियोगोभवेत्कचित् ॥ तंचसिद्धाश्रमंनामवदंतीहपुराविदः ॥ २ ॥ दर्शनाद्यस्यसालोक्यंसामीप्यंस्पर्शनात्तथा ॥ सारूप्यंस्नानतोया
तिसायुज्यंतन्निवासतः ॥ ३ ॥ तत्तीर्थस्यापिमाहात्म्यंश्रुत्वाचंद्राननामुखात् ॥ राधास्नातुंमनश्चक्रेकृष्णविक्षेपविह्वला ॥ ४ ॥ श्रीसि
द्धाश्रमयात्रायांसूर्यपर्वणिमाधवे ॥ राधागंतुंमनश्चक्रउत्थायकदलीवनात् ॥ ५ ॥ गोपीनांशतयूथेनसर्वगोपगणैःसह ॥ शतवर्षेव्यतीते
तुश्रीदाम्नःशापकारणात् ॥ ६ ॥ श्रीराधाशिबिकारूढाछत्रचामरवीजिता ॥ आनर्तेषुमहातीर्थंययौसिद्धाश्रमंसती ॥ ७ ॥ तत्रैवभगवा
न्साक्षाद्यादवैःपरिमण्डितः ॥ स्त्रीणांषोडशसाहस्रैर्यात्रार्थंचाययौनृप ॥८॥ बलिष्ठायेचगोपालाःकोटिशःशस्त्रपाणयः ॥ सिद्धाश्रमंतेजुगुपुः
सर्वतोराधिकाज्ञया ॥ ९ ॥ शतयूथास्तथागोप्योवेत्रहस्तामहाबलाः ॥ सिद्धाश्रमेचविधिवत्स्नातींराधांसिषेविरे ॥ १० ॥ द्वारकावा
सिनांतेषांस्थितानांस्नानमिच्छताम् ॥ शस्त्रवेत्रैस्ताडितानांविविशुर्भगवत्स्त्रियः ॥ ११ ॥ केयंस्नातीतिपप्रच्छुर्यस्यावैभवमद्भुतम् ॥
यद्गौरवात्रसंतीहसर्वयादवपुङ्गवाः ॥ १२ ॥ अहोकस्यप्रियाचेयंकानामकुत्रवासिनी ॥ त्वंसर्वज्ञोहिभगवान्वदनोदेवकीसुत ॥ १३ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वृषभानुसुतासाक्षाद्राधेयंकीर्तिनन्दिनी ॥ व्रजेश्वरीमद्दयितागोपिकाधीश्वरीवरा ॥ १४ ॥ स्नातुंसिद्धा
श्रमंप्राप्ताव्रजाद्गोपीगणैःसह ॥ यद्गौरवात्रसंत्येतेतस्यावैभवमद्भुतम् ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णस्यवचःश्रुत्वासत्यभामाथमानिनी ॥ शनैःप्राह
सपत्नीनांरूपयौवनगर्विता ॥ १६॥ किंनुराधारूपवतीनाहंरूपवतीकिमु ॥ बहुभिर्याचितापूर्वंरूपौदार्यगुणार्चिता ॥१७॥ मद्रूपकारणात्स
ख्यःशतधन्वामृतोभवत् ॥ अक्रूरःकृतवर्माचपुरात्तौद्वौपलायितौ॥१८॥दिनेदिनेस्वर्णभारानष्टौससृजतिस्वतः॥ दुर्भिक्षमार्यरिष्टानिसर्पादि
व्याधयोऽशुभाः॥१९॥नसंतिमायिनस्तत्रयत्रास्तेभ्यर्चितोमणिः ॥ मत्पित्रापारिबर्हेपिदत्तःसाक्षात्स्यमंतकः ॥२०॥ तेनजातंमद्गृहेपिसर्वं
वैभवमद्भुतम् ॥ प्रेम्णापरेणश्रीकृष्णगरुडोपरिगामिनी ॥ २१ ॥ भौमासुरमहायुद्धंदृष्टंप्राग्ज्योतिषंपुरम् ॥ ममापिकृपयायूयंतत्पुराच्चसमा
गताः ॥ २२ ॥ प्राप्ताःश्रीकृष्णपत्नीत्वंसमाएवनसंशयः ॥ मद्गौरवाच्चशक्रायच्छत्रंदत्तमनेनवै ॥ २३ ॥ कुंडलेदेवमात्रेचदत्तेवैमत्प्रियेच्छ
या ॥ ऐरावतभवानागाभौमासुरसमृद्धयः॥२४॥मदिच्छयासमानीताःश्रीकृष्णेनमहात्मना॥मत्कारणान्महावैरंशक्रेपिकृतवान्हरिः ॥२५॥

मद्द्वारेवर्ततेनित्यंवृक्षेंद्रःपारिजातकः ॥ पातिव्रत्येनैवमयाश्रीकृष्णोयंवशीकृतः ॥ २६ ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तोनारदायसमर्पितः ॥ मत्समानंनकस्यास्तुगौरवंवैभवंतथा ॥ २७ ॥ रूपौदार्यंनकस्यास्तुराधायाःकिमुवर्णनम् ॥ यद्रूपोपरिचैवाद्याअनेनयुयुधुर्युधि ॥ २८ ॥ ॥ हेसुभ्रूरुक्मिणीसात्वंकथंरूपवतीनहि ॥ सागोपकन्यकासख्योयूयंवैराजकन्यकाः ॥ धन्यामान्याश्चसर्वावैयूयंमानवतीवराः ॥ २९ ॥ एवंतुसत्यभामायांवदंत्यांमैथिलेश्वर ॥ भूत्वामानयुताःसर्वारुक्मिण्याद्याःस्त्रियोवराः ॥ ३० ॥ कुलकौशलशीलार्थरूपयौवनगर्विताः ॥ श्रीकृष्णंमानदंप्राहुरष्टपट्टमहास्त्रियः ॥ ३१ ॥ ॥ राज्ञ्यऊचुः ॥ ॥ श्रुतंतवमुखात्पूर्वंराधारूपंपरंस्मृतम् ॥ यस्यांरक्तःसदात्वंवैत्वयि रक्ताचयासदा ॥३२॥ तांराधांद्रष्टुमिच्छामस्त्वत्प्रियांव्रजवासिनीम् ॥ त्वद्वियोगेनसंखिन्नांस्नातुंचात्रसमागताम् ॥३३॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथास्तुचोक्त्वाश्रीकृष्णःपट्टस्त्रीपरिवेष्टितः ॥ षोडशस्त्रीसहस्राढ्योद्रष्टुंराधांजगामह ॥ ३४ ॥ श्रीहेमशिबिरेरम्येपताकाध्वजमंडिते ॥ चंद्रमंडलशोभाढ्यवितानतनितेशुभे ॥ ३५ ॥ मुक्ताजवनिकायत्रवस्त्रैरास्तरणंशुभम् ॥ मालतीमकरंदाढ्यसर्वतोगंधिसंकुलम् ॥ ॥ ३६ ॥ तेनभृंगावलीचक्रेकलंकोलाहलंपरम् ॥ तत्रराधापट्टराज्ञीश्रीकृष्णहृतमानसा ॥ ३७ ॥ हंसाभैर्व्यजनैर्दिव्यैर्वीज्यमानासखीजनैः ॥ छत्रदोलाधरैस्तत्रव्रजद्भिस्तामितस्ततः ॥ ३८ ॥ बालार्ककुंडलधराविद्युद्दाममनोहरा ॥ कोटिचंद्रप्रतीकाशातन्वीकोमलविग्रहा ॥ ३९ ॥ अंगुल्यग्रैःशोभनैःस्वैःपुष्पभूमिंमनोहराम् ॥ शनैःशनैःपादपद्मंधारयंत्यतिकोमलम् ॥ ४० ॥ दूरात्तांराधिकांप्रेक्ष्यकृष्णपत्न्यः सहस्रशः ॥ जग्मुर्मूर्च्छांमहाराजतद्रूपेणातिमोहिताः ॥ ४१ ॥ तत्तेजसाहतरुचःसूर्यात्ताराःगणायथा ॥ गतरूपाभिमानास्ताऊचुःसर्वाः परस्परम् ॥ ४२ ॥ अहोएतादृशंरूपंत्रिलोक्यांनहिचाद्भुतम् ॥ श्रुतंयथातथादृष्टमद्वितीयंमनोहरम् ॥ ४३ ॥ एवंवदंत्यस्तांप्राप्ताःश्रीकृष्णस्यपुरःसराः ॥ गोपीनांराजपुत्रीणांनेत्राणिपरिरेभिरे ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे सिद्धाश्रममाहात्म्येराधारूपदर्शनंनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णमागतंवीक्ष्यपट्टराज्ञीसमन्वितम् ॥ तदाजयजयारावंचक्रुर्गोप्योतिहर्षिताः ॥ १ ॥ सहसाश्रीहरिंराधापरिक्रम्यकृतांजलिः ॥ पद्माभाभ्यांतुनेत्राभ्या

मानंदाश्रूणिमुंचती ॥२॥ स्यमंतकखचित्पादांचिंतामणिखचित्तटम् ॥ पद्मरागलसन्मध्यंचंद्रमंडलवर्तुलम् ॥३॥ कौस्तुभैःप्रखचित्पृष्ठंकुंभमं
डलमंडितम् ॥ पारिजातकपुष्पाढ्यंपीयूषस्त्राविछत्रमत् ॥ ४ ॥ दत्त्वासिंहासनंतस्मैप्राहप्रहसितानना ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलंत
पः ॥ ५ ॥ अद्यमेसफलोधर्मोहरेत्वय्यागतेसति ॥ धन्यंसिद्धाश्रमस्नानंसफलीभूतमद्भुतम् ॥ मयापिनकृताभक्तिस्तवभक्तसहायिनः॥६॥
॥ बहवश्चसहायान्मेत्वयादेवहताभुवि ॥ कंसोपिलोकविजयीयेनभीतोबभूवह ॥ ७ ॥ समारितोमद्वचनाच्छंखचूडस्त्वयाहरे ॥ मत्प्रेम्णा
पित्वयादेववैभवंदर्शितंव्रजे ॥ ८ ॥ शक्रस्यमानभंगोपिकृतोदेवत्वयाबलात् ॥ मत्कारणाद्व्रजंरक्षन्धृत्वागोवर्द्धनाचलम् ॥ ९ ॥ यथेच्छा
लिंगितोरासेगोपीभिस्त्वंवशीकृतः ॥ इदंतेचरितंदेवनरलोकविडंबनम् ॥ १० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंवदंतीसाराधात्वरंचंद्रा
ननाज्ञया ॥ सादरेणहरेःपत्नीर्वीक्ष्यतागौरवंददौ ॥११॥ भैष्मींजांबवतींभामांसत्यांभद्रांचलक्ष्मणाम् ॥ कालिंदींमित्रविंदांचमिलित्वासाप
रस्परम् ॥ १२ ॥ षोडशस्त्रीसहस्रंचरोहिणीमुखमेवच ॥ प्रेमानंदमयीदोर्भ्यांपरिरेभेमुदान्विता ॥ १३ ॥ ॥ श्रीराधोवाच ॥ ॥ चंद्रोय
थैकोबहवश्चकोराःसूर्योयथैकोबहवोदृशःस्युः ॥ श्रीकृष्णचन्द्रोभगवांस्तथैकोभक्ताभगिन्योबहवोवयंच ॥१४॥ पद्मप्रभावंमधुपोयथाहि
रत्नप्रभावंकिलतत्परीक्षकः ॥ विद्याप्रभावंचयथाहिविद्वान्काव्यप्रभावंचयथाकवींद्रः ॥ १५ ॥ यथासहस्रेषुजनेषुसत्सुरसप्रभावंरसिक
स्तथाहि ॥ जानातितत्त्वेननरेंद्रपुत्र्यःकृष्णप्रभावंभुविकृष्णभक्तः ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ राधावाक्यंतदाश्रुत्वारुक्मिणीभीष्मनं
दिनी ॥ सपत्नीसहिताप्राहराधांकमललोचनाम् ॥ १७ ॥ ॥ रुक्मिण्युवाच ॥ ॥ धन्यासिराधेवृषभानुपुत्रित्वद्भक्तिभावेनवशीकृतोयम् ॥
वदत्यलंयस्यकथांत्रिलोकीसएववार्तांवदतित्वदीयाम् ॥१८॥ श्रुतंयथातेहरिभावलक्षणंतथाहिदृष्टंनहिचित्रमेवहि ॥ गच्छाशुचास्मच्छिवि
राणियत्रहित्वांनेतुमत्रागतवत्यआदृताः ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाभीष्मसुताराधांकीर्तिसुतांतदा ॥ समानीयस्वशिवि
रेसादरेणमहात्मना ॥ २० ॥ शिबिरेसर्वतोभद्रेपद्मकिंजल्कवासिते ॥ हैमेशिरीषमृदुलेपर्य्यंकेसोपवर्हणे ॥ २१ ॥ सुखंनिवासयामासवा
सःस्रङ्मंडनादिभिः ॥ संपूज्यविधिवद्राज्ञीसपत्नीसहितासती ॥ २२ ॥ गोपीनांशतयूथंचसंपूज्यचपृथक्पृथक् ॥ वार्तालापान्बहुविधा

न्कृत्वाकृष्णप्रियास्ततः ॥ २३ ॥ स्नापयित्वाथतांजग्मुःस्वंस्वंवैशिबिरंमुदा ॥ २४ ॥ कृष्णपार्श्वंगताभैष्मीदृष्ट्वाजाग्रदुपस्थितम् ॥ कथंन
शेपेभोस्वामिन्नितिकृष्णमुवाचह ॥ २५ ॥ रुक्मिणीवचनंश्रुत्वाभगवान्वृजिनार्दनः ॥ तूष्णींभूत्वाक्षणंराजन्प्राहप्रहसिताननः ॥ २६ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रत्युद्गमप्रस्रवणैराश्वासेनव्रजेश्वरी ॥ अर्चिताहित्वयासुभ्रूःप्रसन्नासाभवत्परम् ॥२७॥ साचनित्यंहिपिबतीशयनादौपयः
शुभम् ॥ पयःपानंतुनकृतमद्यसुभ्रूस्तयाकिल ॥ २८ ॥ तेननिद्रानयनयोर्नजातास्यामहामते ॥ तस्मान्ममापिप्रस्वापोनजातोभीष्मकन्यके
॥२९॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वापरंभैष्मीसपत्नीभिःसमन्विता ॥ नीत्वादुग्धंतत्समीपंप्रययौपरमादरात् ॥३०॥ उष्णंदुग्धंसितायुक्तं
कचोलेहैमनेकृतम् ॥ अपाययत्परंप्रीत्याराधांभीष्मकनंदिनी ॥ ३१ ॥ एवमभ्यर्च्यविधिवद्दत्त्वातांबूलवीटकम् ॥ सत्यभामादिभिःश्वत्स
पत्नीभिःसमन्विता ॥ ३२ ॥ आगत्यकृष्णसामीप्यंवंदंतीस्वकृतंशुभम् ॥ भेजेश्रीरुक्मिणीसाक्षाच्छ्रीकृष्णपदपंकजम् ॥३३॥ संलालयंती
सततंकोमलैःकरपल्लवैः ॥ कृष्णपादतलोच्छालान्वीक्ष्यसाविस्मिताभवत् ॥ ३४ ॥ उच्छालकाःकथंजातास्तवपादतलेप्रभो ॥ अद्यैव
भूताभगवन्नवेद्म्यत्रहिकारणम् ॥ ३५ ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांशृण्वंतीनांहरिःस्वयम् ॥ राधाभक्तिप्रकाशार्थंप्रसन्नःप्राहरुक्मिणीम् ॥३६॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ श्रीराधिकायाहृदयारविंदेपदारविंदंहिविराजतेमे ॥ अहर्निशंप्रश्रयपाशबद्धंलवंलवार्द्धंनचलत्यतीव ॥३७॥ अद्योष्णदुग्धप्रति
पानतोंघ्रावुच्छालकास्तेममप्रोच्छलंति ॥ मंदोष्णमेवंनहिदत्तमस्यैयुष्माभिरुष्णंतुपयःप्रदत्तम् ॥३८॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णस्य
वचःश्रुत्वारुक्मिण्याद्याःस्त्रियोवराः ॥ प्रेम्णापादंविमृज्याथविसिष्मुःसर्वतोनृप ॥३९॥ श्रीराधायाःपराप्रीतिर्माधवेमधुसूदने ॥ तत्समानान
चैकैषाअद्वितीयामहीतले ॥४०॥ इति श्रीमद्गर्गा०सं०श्रीद्वा०ना०सिद्धाश्रमे श्रीराधाकृष्णसमागमोराधाप्रेमप्रकाशोनामसप्तदशो० ॥१७॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ श्रीराधायांपरांप्रीतिंज्ञात्वागोपीगणेषुच ॥ ऊचुर्हरिंराजपुत्र्यस्तद्रासप्रेक्षणोत्सुकाः ॥ १ ॥ ॥ पट्टराज्ञ्यऊचुः ॥
धन्यागोप्यस्तुतेभक्त्याप्रेमलक्षणसंयुताः ॥ याःप्राप्तारासरंगेवैतासांकिंवर्ण्यतेतपः ॥ २ ॥ वृन्दावनेकृतोरासोविधिनायेनमाधव ॥ तंवि
धिंद्रष्टुमिच्छामोयदित्वंमन्यसेप्रभो ॥ ३ ॥ त्वंचात्रैवतथाराधागोप्यःसर्वाव्रजांगनाः ॥ वयंचात्रैवदेवेशरासोयोग्योभवेदिह ॥ ४ ॥ पूर्णी

कुरुजगन्नाथअस्माकंतुमनोरथम् ॥ कृतोमनोरथोन्योपिरासक्रीडांविनाहरे ॥ ५ ॥ इतितासांवचःश्रुत्वाभगवान्प्रहसन्निव ॥ प्राहताःप्रेमसं
युक्तोगीर्भिःसंमोहयन्निव ॥ ६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रासेश्वर्यास्तुराधायामनश्चेद्रंतुमंगनाः ॥ तदारासोभवेदत्रभवतीभिस्तुपृच्छ्य
ताम् ॥ ७ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यरुक्मिण्याद्यानृपात्मजाः ॥ राधामेत्यपरप्रेम्णाप्राहुःप्रहसिताननाः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीराज्ञ्यऊचुः ॥ ॥
रंभोरुचंद्रवदनेव्रजसुंदरीशेरासेश्वरिप्रियतमेसखिशीलरूपे ॥ राधेसुकीर्तिकुलकीर्तिकरेशुभांगेत्वांप्रष्टुमागतवतीःसकलावयंस्म ॥ ९ ॥
रासेश्वरोपिकिलचात्ररसप्रदायीरासेश्वरीत्वमपिगोपवरांगनाश्च ॥ एवंवयंस्मइतिसर्वविधौरसार्थेरासंकुरुप्रियतमेचतथाप्रियंनः ॥ १० ॥
॥ श्रीराधोवाच ॥ ॥ रासेश्वरस्यपरमस्यसतांकृपालोरंतुंमनोयदिभवेत्तुतदात्ररासः ॥ शुश्रूषयापरमयापरयाचभक्त्यासंपूज्यतंकिलवशी
कुरुतप्रियेष्टाः ॥११॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ राधायावचनंश्रुत्वाश्रीकृष्णोकंतथावदन् ॥ तथास्तुचोक्त्वासाराधाप्रसन्नाभून्महामनाः१२॥
माधवेपूर्णिमायांतुपुण्येसिद्धाश्रमेशुभे ॥ प्रदोषकालेचंद्राभेरासारंभोबभूवह ॥ १३ ॥ रासेश्वरस्यरासार्थेरासेश्वर्यासमन्वितः ॥ रराजरासेर
सिकोयथारत्यारतीश्वरः ॥१४॥ यावत्योगोपिकाःसर्वायावत्योराजकन्यकाः ॥ तावद्रूपधरोरेजेएकःकृष्णोद्वयोर्द्वयोः ॥१५॥ तालवेणुमृदं
गानांकलकंठैःसखीजनैः ॥ कलनूपुरकांचीनांमिश्रशब्दोमहानभूत् ॥ १६ ॥ कोटिकंदर्पलावण्यःस्रग्वीकुंडलमंडितः ॥ पीतांबरधरोराजन्
किरीटकटकांगदः ॥१७॥ रासेश्वर्यासमंगायन्रासेरासेश्वरःस्वयम् ॥ स्त्रीगणैःसहितोराजंश्चंद्रस्तारागणैर्यथा ॥ १८॥ एवंसर्वानिशाराजन्क्ष
णवद्रासमंडले ॥ व्यतीताभून्महाराजमहानंदमयीशुभा ॥ १९ ॥ श्रीरासमंडलंदृष्ट्वारुक्मिण्याद्यास्त्रियोवराः ॥ जग्मुस्ताःपरमानंदंसर्वाः
पूर्णमनोरथाः ॥ २० ॥ परिपूर्णतमंसाक्षाच्छ्रीकृष्णंपुरुषोत्तमम् ॥ रासांतेरुक्मिणीमुख्याःप्राहुःप्रेमपरायणाः ॥ २१ ॥ ॥ राज्ञ्यऊचुः ॥
॥ ॥ दृष्ट्वात्वद्रूपमाधुर्यंरासरंगेमनोहरे ॥ गतंमनोनःस्वानंदंब्रह्मानंदंयथामुनिः ॥ २२ ॥ एतादृशोपिरासोन्योनभूतोनभविष्यति ॥ शत
यूथस्तुगोपीनामत्रमाधववर्तते ॥ २३ ॥ पत्न्यःषोडशसाहस्रंसखीभिःसहितावयम् ॥ सखीकोटियुताश्चात्रअष्टपट्टमहास्त्रियः ॥ २४ ॥
वृन्दावनेपिनैतादृक्भूतोवामाधवेश्वर ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंकृताभिमानानांराज्ञीनांप्रहसन्हरिः ॥ प्राहेदंपृच्छयतांराधाभवती

भिःपरस्परम् ॥ २५ ॥ सत्यभामादिकाःसर्वाःपृच्छंतितांमनोहराम् ॥ किंचिद्धसंतीमनसिप्राहराधापरंवचः॥ २६ ॥ ॥ श्रीराधोवाच ॥
॥ ॥ ननुरासःपरंचात्रबहुस्त्रीगणसंकुलः ॥ पूर्वरासससमोनस्याद्यस्तुवृंदावनेऽभवत् ॥ २७ ॥ क्व चात्रवृंदारण्यंतद्दिव्यद्रुमलताकुलम् ॥
प्रेमभारानतलतंमधुमत्तमधुव्रतम् ॥ २८ ॥ पुष्पव्यूहान्वहंतीयायथोष्णिङ्मुद्रिताशुभा ॥ हंसपद्मसमाकीर्णाक्वचात्रयमुनानदी ॥ २९ ॥
माधव्यस्तुलताःक्वात्रपुष्पभारनताःपराः ॥ क्वपक्षिणःप्रेमपरागायंतिमधुरस्वनम् ॥ ३० ॥ लोलालिपुंजाःकुञ्जाःक्वनिकुंजादिव्यमंदिराः॥
क्ववायुःशीतलोमंदोवातिपद्मरजोहरन् ॥ ३१ ॥ शृंगैर्मनोहरैरुच्चैर्गिरिर्गोवर्द्धनोचलः ॥ सर्वत्रफलपुष्पाढ्योदरीभिःक्वकरीवसः ॥ ३२ ॥
कालिंदीपुलिनेरम्येवायुनाचितसैकते ॥ वंशीवेत्रधरोमल्लपरिबर्हविराजितः ॥ ३३ ॥ क्वचात्रकृष्णश्शृंगारोवनमालाविभूषितः ॥ श्यामानाम
लकानांचवक्राणांगंधवारिणाम् ॥॥३४॥चलितंहलितंक्वात्रकुंडलाभ्यांपरस्परम् ॥ श्रीमुखेकृष्णचंद्रस्यगंडस्थलमनोहरे ॥३५॥ पत्रावलींगं
धलोभाद्भ्रमद्भृंगावलीयुते ॥ क्वप्रेम्णादर्शनंचैवस्पर्शनंहर्षणंतथा ॥३६॥ कामेषुतिग्मकोणैश्चनेत्रैःक्वापांगजोरसः ॥ आकर्षणंक्वहस्ताभ्यांह
स्ताद्धस्तविसर्जनम् ॥ ३७ ॥ विलीनत्वंनिकुंजेषुसंमुखेनतुदर्शनम् ॥ ग्रहणंक्वात्रचीराणांहरणंवेणुवेत्रयोः ॥ ३८ ॥ क्वप्रेम्णाचात्रबाहु
भ्यांकर्षणंचपरस्परम् ॥ पुनःपुनस्तद्ग्रहणंभुजेचंदनचर्चिते ॥३९॥ यत्रयत्रचयालीलातत्रतत्रैवशोभते ॥ यत्रवृंदावनंनास्तितत्रमेनमनः
सुखम् ॥ ४० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ राधावाक्यंततःश्रुत्वासर्वाःपट्टमहास्त्रियः ॥ जहुर्मानंस्वरासस्यविस्मिताहर्षिताश्वताः ॥ ४१ ॥
एवंसिद्धाश्रमेरासंकृत्वाश्रीराधिकेश्वरः ॥ ॥ नीत्वागोपीगणान्सर्वान्राधयासहितोहरिः ॥ ४२ ॥ सभार्योभगवान्साक्षाद्द्वारकांप्रविवेशह ॥
कारयामासराधायैमंदिराणिपराणिच ॥ ४३ ॥ निवासयित्वासुसुखंसर्वास्ताश्चव्रजौकसः ॥ इत्थंसिद्धाश्रमकथामयातेकथितानृप ॥४४॥
सर्वपापहरापुण्यासर्वेषांचैवमोक्षदा ॥ ४५ ॥ ॥इतिश्रीमद्ग० श्रीद्वारकाखंडे० सिद्धाश्रमेरासोत्सवोनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ द्वारावतीमंडलन्तुशतयोजनविस्तृतम् ॥ तस्यप्रदक्षिणासर्वायोजनानाञ्चतुःशतम् ॥ १ ॥ तन्मध्येकृष्णरचि
तंदुर्गंद्वादशयोजनम् ॥ द्वितीयंचबहिर्दुर्गंनवत्याचतदुत्तरैः ॥ क्रोशैःसंघट्टितंराजञ्छ्रीकृष्णेनमहात्मना ॥२॥ तृतीयंचतथादुर्गंद्व्यूनैश्चद्वि

शतैर्नृप ॥ क्रोशैःसंघट्टितंराजन्रत्नप्रासादसंयुतम् ॥३॥ तेषामन्तरदुर्गोपिश्रीकृष्णस्यमहात्मनः॥मंदिराणिविचित्राणिनवलक्षाणिसंतिहि ॥ ४ ॥ तत्राधामन्दिरस्यद्वारेलीलासरोवरम् ॥ सर्वतीर्थोत्तमंराजन्गोलोकाच्चसमागतम् ॥ ५ ॥ यस्मिन्स्नात्वानरःपापीव्रतीभूत्वास माहितः ॥ अष्टम्यांहेमदानञ्चदत्त्वानत्वाविधानतः ॥ ६ ॥ कोटिजन्मकृतैःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ प्राणांतेतन्नरंनेतुंगोलोकाच्चमहार थः ॥ ७ ॥ सहस्रादित्यसंकाशआगच्छतिनसंशयः ॥ दशकन्दर्पलावण्योरत्नकुण्डलमण्डितः ॥ ८ ॥ स्रग्वीपीताम्बरःश्यामःसहस्रार्क स्फुरद्द्युतिः ॥ सहर्षःपार्षदैर्युक्तश्चामरान्दोलराजितः ॥ ९ ॥ जयध्वनिसमायुक्तोवेणुदुन्दुभिनादितः ॥ भूत्वैवंरथमास्थायगोलोकंयात्य संशयम् ॥ १० ॥ अथतीर्थानिचान्यानिशृणुराजन्महामते ॥ शतोत्तराणितत्रैवसहस्राणिचषोडश ॥ ११ ॥ अष्टभिःसहितान्येवपत्नी नांभवनानिच ॥ तानिप्रदक्षिणीकृत्यनत्वानत्वापृथक्पृथक् ॥१२॥ ज्ञानतीर्थंसमाप्लुत्यस्पृशेद्यःपारिजातकम्॥तस्यज्ञानंचवैराग्यंभक्तिर्भ वतितत्क्षणम् ॥ १३ ॥ श्रीकृष्णोहृदयेतस्यवसेद्धृष्टमनाःसदा ॥ समृद्धिसिद्धयःसर्वास्तंभजंतिनिसर्गतः ॥१४॥ समुक्तःसकृतार्थःस्याद्यः पश्येद्धरिमंदिरम् ॥ तत्समोवैष्णवोनास्तितीर्थंचतत्समंनहि ॥ १५ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णाद्भगवन्मंदिरात्ततः ॥ धनुःशतेकृष्णकुंडःकृष्ण तेजःसमुद्भवः ॥ १६ ॥ यंस्नात्वाकुष्ठतोमुक्तःसांबोजांबवतीसुतः ॥ तस्यदर्शनमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १७ ॥ तस्माद्दृष्टादशपदेपूर्व स्यांदिशिमैथिल ॥ सर्वतीर्थोत्तमंपुण्यंबलभद्रसरोमहत् ॥ १८ ॥ पृथ्वीप्रदक्षिणांकृत्वाबलदेवोमहाबलः ॥ यज्ञंयत्रविनिर्मायरेवत्याविर राजह ॥ १९ ॥ तत्रस्नात्वानरःसद्योमुच्यतेसर्वपातकात् ॥ पृथ्वीप्रदक्षिणायाश्चफलंतस्यनदुर्लभम् ॥ २० ॥ भगवन्मंदिराद्राजन्सहस्र धनुरग्रतः ॥ दक्षिणस्यांमहातीर्थंगणनाथस्यवर्तते ॥ २१ ॥ अनिर्दशेगतेराजन्प्रद्युम्नेस्वसुतेतदा॥ गणेशपूजनंयत्रकारयामासरुक्मिणी ॥ ॥ २२ ॥ यत्रस्नात्वाहेमदानंयोददातिनृपेश्वर ॥ पुत्रप्राप्तिर्भवेत्तस्यवंशस्तस्यविवर्धते ॥ २३ ॥ भगवन्मंदिराद्राजन्दिग्विभागेचपश्चिमे ॥ धनुषिद्विशतेचास्तेदानतीर्थंपरंशुभम् ॥ २४ ॥ तत्रश्रीकृष्णचंद्रस्यनित्यंदानंकरोतियः ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्द्विपलंकांचनंतथा ॥२५॥ चतुर्गुणंतुरजतंपट्टांबरशतंतथा ॥ तथासहस्रमौल्यानिनवरत्नानियानिच ॥ २६ ॥ योददातिनरश्रेष्ठस्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ अश्वमेधसह

स्नाणिराजसूयशतानिच ॥२७॥दानतीर्थस्यपुण्यस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ बद्रिकाश्रमयात्रायांयत्फलंलभतेनरः ॥ २८ ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यंदानतीर्थेपरात्मनः ॥ सैंधवारण्ययात्रायांमेषस्थेचदिवाकरे ॥ २९ ॥ उत्पलावर्त्तयात्रायांवृषस्थेभास्करेसति ॥ स्नानंदानंलक्षगुणंभवतीहनसंशयः ॥ ३० ॥ तस्मात्कोटिगुणंपुण्यंदानतीर्थेविदेहराट् ॥ मासमेकंचयःस्नानंदानतीर्थेकरोतिहि ॥ ३१ ॥ तस्यजातंचयत्पुण्यंचित्रगुप्तोनवेत्तितत् ॥ तस्यतीर्थस्यमाहात्म्यंवक्तुंनालंचतुर्मुखः ॥ ३२ ॥ सर्वेषांचैवदानानामश्वदानंपरंस्मृतम् ॥ अश्वदानाद्गजस्यापिगजदानाद्रथस्यच ॥ ३३ ॥ रथदानात्परंराजन्भूमिदानंविशिष्यते ॥ भूमिदानादन्नदानंमहादानंप्रकथ्यते ॥ ३४ ॥ अन्नदानसमंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ देवर्षिपितृभूतानांतृप्तिरन्नेनजायते ॥ ३५ ॥ दानतीर्थेह्यन्नदानंयःकरोतिमहामनाः ॥ ऋणत्रयंविमुच्याथयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ३६ ॥ दशैवमातृकेपक्षेराजेंद्रदशपैतृके ॥ प्रियायादशपक्षेतुपुरुषानुद्धरेन्नरः ॥ ३७ ॥ चतुर्भुजादिव्यरूपानागारिकृतकेतनाः ॥ स्रग्विणःपीतवस्त्रास्तेप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥ ३८ ॥ भगवन्मंदिराद्राजन्नुत्तरस्यांदिशिश्रुतम् ॥ क्रोशार्द्धंनृपशार्दूलमायातीर्थंमनोहरम् ॥ ३९ ॥ विराजतेयत्रनित्यंदुर्गादुर्गार्तिनाशिनी॥ सिंहारूढाभद्रकालीचंडमुंडविनाशिनी ॥ ४० ॥ स्यमंतकंसमाहर्तुमृक्षराजबिलंगते ॥ पुत्रेचदेवकीदेवींपूजयामाससत्फलैः ॥ ४१ ॥ तदाजगामप्रिययासमणिर्भगवान्हरिः ॥ तद्बिलात्तत्प्रसिद्धंस्यान्मायातीर्थंफलप्रदम् ॥ ॥ ४२ ॥ मायातीर्थेचयःस्नात्वामायांसंपूज्यमानवः ॥ सर्वांमनोरथप्राप्तिंप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥४३॥ इति श्रीमद्गर्गा०सं०श्रीद्वा०नारद०सं०प्रथमदुर्गेलीलासरोवरहरिमंदिरज्ञानतीर्थकृष्णकुंडबलभद्रसरोगणेशतीर्थदानस्थलमायातीर्थमाहात्म्यंनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥१९॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ द्वितीयस्यापिदुर्गस्यपूर्वद्वारेविदेहराट् ॥ इन्द्रतीर्थंमहापुण्यंकामदंसिद्धिदायकम् ॥ १ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्निन्द्रलोकंप्रयातिहि ॥ इहैवचन्द्रसादृश्यंवैभवंप्राप्यतेनरैः ॥ २ ॥ तदावैदक्षिणेद्वारेसूर्यकुण्डोभिधीयते ॥ यत्रसत्राजितनापिपूजितोभूत्स्यमन्तकः ॥ ३ ॥ तत्रस्नात्वापद्मरागंयोददातिनृपेश्वर ॥ सूर्यप्रभविमानेनसूर्यलोकंप्रयातिहि ॥ ४ ॥ तथावैपश्चिमेद्वारेब्रह्मतीर्थंविशिष्यते ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्स्वर्णपात्रेणपायसम् ॥ ५ ॥ योददातिमहाबुद्धिस्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ब्रह्महापितृहागोघ्नोमातृहा

चायहाघवान् ॥ ६ ॥ इन्द्रलोकेपदंधृत्वाबिभ्रद्ब्रह्ममयंवपुः ॥ चन्द्राभेनविमानेनयातिब्रह्मपदंसच ॥ ७ ॥ तथावैउत्तरेद्वारेक्षेत्रंस्यान्नैललोहितम् ॥ यत्रसाक्षान्महादेवोराजतेनीललोहितः ॥८॥ देवतामुनयःसर्वेतथासप्तर्षयःपरे ॥ वसंतियत्रवैदेहतथासर्वेमरुद्गणाः ॥ ९॥ नीललोहितलिंगंतुयत्रसंपूज्ययत्नतः ॥ ऐश्वर्यमतुलंलेभेरावणोलोकरावणः ॥१०॥ कैलासस्यापियात्रायांयत्फलंलभतेनृप ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यं नीललोहितदर्शनात् ॥११॥ नीललोहितकुण्डेवैस्नातोयस्त्रिदिनंनरः ॥ सयातिशिवलोकाख्यंपापायुतयुतोपिहि ॥ १२ ॥ सप्तसामुद्रकन्नामतीर्थंयत्रविराजते ॥ तत्रस्नात्वानरःपापीपापसंघैःप्रमुच्यते ॥ १३ ॥ सप्तानाञ्चसमुद्राणांस्नानपुण्यंलभेत्त्वरम् ॥ विष्णुर्विरिंचोगिरिश इन्द्रोवायुर्यमोरविः ॥ १४ ॥ पर्जन्योधनदःसोमःक्षितिरग्निरपांपतिः ॥ तत्पार्श्वेषुसदाह्येतेतिष्ठन्तिमनुजेश्वर ॥ १५ ॥ सप्तकोटीनितीर्थानिब्रह्माण्डेयानिकानिच ॥ सर्वाणितत्रतिष्ठन्तिसप्तसामुद्रकेनृप ॥ १६ ॥ तत्रस्नात्वानरःपश्चात्कृत्वासर्वपरिक्रमम् ॥ प्राप्नोतिद्वारकायाश्चयात्रायाःसकलंफलम् ॥ १७ ॥ सप्तसामुद्रकमृतेनयात्राफलदास्मृता ॥ सप्तसामुद्रकंतीर्थंविष्णुरूपंविदुःसुराः ॥ १८ ॥ ॥इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीद्वारकाखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेद्वितीयदुर्गेइन्द्रतीर्थसूर्यकुण्डब्रह्मतीर्थनैललोहितसप्तसामुद्रकमाहात्म्यंनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तृतीयस्यापिदुर्गस्यपूर्वद्वारेमहाबलः ॥ रक्षत्यहर्निशंराजन्हनूमानंजनीसुतः॥१॥ तंप्रेक्ष्यभगवद्भक्तंहनूमंतंमहाबलम् ॥ जायतेभगवद्भक्तोहनूमानिवमानवः ॥ २ ॥ तथावैदक्षिणद्वारंचक्रंनामसुदर्शनम् ॥ रक्षत्यहर्निशं राजञ्छ्रीकृष्णगतमानसम् ॥ ३ ॥ तस्यदर्शनमात्रेणभवेद्भक्तोहरेःपरः ॥ भक्तस्यापिसदारक्षांकरोतिहिसुदर्शनम् ॥ ४ ॥ तथावैपश्चिमंद्वारंजांबवानृक्षराड्बली ॥ रक्षत्यहर्निशंराजन्भगवद्भक्तिसंयुतः ॥ ५ ॥ तंप्रेक्ष्यभगवद्भक्तंजांबवंतंमहाबलम् ॥ चिरजीवीहरेर्भक्तोभवतीहचमानवः ॥ ६ ॥ तथावैचोत्तरंद्वारंविष्वक्सेनोमहाबलः ॥ रक्षत्यहर्निशंराजञ्छ्रीकृष्णहृदयोमहान् ॥ ७ ॥ तस्यदर्शनमात्रेणनरोयातिकृतार्थताम् ॥ शृणुराजन्बहिर्दुर्गात्तीर्थंपिंडारकंस्मृतम् ॥ ८ ॥ पिंडारकस्यमाहात्म्यंशृणुताद्राजसत्तम ॥ यस्यस्मरणमात्रेणमहापापात्प्रमुच्यते ॥ ९ ॥ अर्थसिद्धियोर्विद्वारैरैवताद्रिसमुद्रयोः ॥ मध्येपिंडारकक्षेत्रंतीथानांतीर्थमुत्तमम् ॥ १० ॥ क्रतुराजंराजसूयंय

द्राजोमहाबलः ॥ चकारयत्रवैदेहपरिपूर्णतमाज्ञया ॥ ११ ॥ सर्वाणियत्रतीर्थानिसमाहूतानिसर्वतः ॥ निवासंचक्रिरेराजन्नुग्रसेनक्रतूत्तमे ॥ १२ ॥ तेनपिंडारकंनामसर्वतीर्थस्यपिण्डतः ॥ तत्रस्नात्वानरःसद्योराजसूयफलंलभेत् ॥ १३ ॥ यत्रैवत्रिदिनंस्नात्वाव्रतीभूत्वासमाहितः ॥ ब्राह्मणेभ्यःस्वर्णदानंदत्त्वायःप्रणतोभवेत् ॥ १४ ॥ इहैवनरदेवःस्यात्समहात्मानसंशयः ॥ नित्यंशृणोतिसततंबंदिवाग्भिर्यशःस्वयम् ॥ १५ ॥ सुवर्णरत्नवस्त्राद्यैःसुचंद्रवदनैःपरैः ॥ स्त्रीसंघःसेवितोनित्यंहृष्टपुष्टोमहाबलः ॥ १६ ॥ अहोरात्रंप्रताडयंतेद्वारिदुंदुभयोघनैः ॥ करींद्राणांचचीत्कारैरश्वहेषैस्समन्वितम् ॥१७॥ विराजतेराजसंघैःप्रेक्षयन्प्राङ्गणाजिरम् ॥ रत्नप्रसादनिचयंध्वजमंडलमंडितम् ॥ ॥ १८ ॥ मत्तकुंजरकर्णाभ्यांताडिताभृंगमंडली ॥ अलंकरोतितद्वारंमंडितंमंडलेश्वरैः ॥ १९ ॥ पिंडारकस्नानमृतेकथंराज्यंभवेदिह ॥ अंतेमोक्षंकथंयातिनरःपापयुतोपिहि ॥ २० ॥ पिण्डारकस्नानमृतेनवर्मपिंडारकस्नानमृतेनकर्म ॥ पिंडारकस्नानमृतेनधर्मःपिंडारकस्नानमृतेनशर्म ॥ २१ ॥ पिंडारकस्नानमृतेवियोगीपिंडारकस्नानकरस्तुयोगी ॥ पिंडारकस्नानकरःसुभोगीपिंडारकस्नानकरोनरोगी ॥ २२ ॥ द्वारावतींमाधवमासमध्येप्रदक्षिणीकृत्यनमस्करोति ॥ सर्वाइहामुत्रचसिद्धयोपिवैदेहतत्पाणितलेभवंति ॥ २३ ॥ तीर्थाप्लुतोधःशयनःशुचिश्चमौनीव्रतीवायवभोजनेन ॥ आरभ्यचैत्रींकिलपौर्णमासींयोमाधवीमेत्यकरोतियात्राम् ॥२४॥ तत्पुण्यसंख्यांगदितुंनशक्यश्चतुर्मुखोत्रेदमयोविधाता ॥ योमेघधारांगणयेत्कदाचित्कालेनपुण्यानिनकृष्णपुर्याः ॥२५॥ यथातिथीनांहरिवासरश्चयथाहिशेषःफणिनांफणींद्रः ॥ यथागरुत्मान्दिविपक्षिणांचयथापुराणेषुचभारतंच ॥ २६ ॥ यथाहिदेवेषुचदेवदेवःश्रीवासुदेवोयदुदेवदेवः ॥ तथापुरीक्षेत्रसमस्तमध्येद्वारावतीपुण्यवतीप्रशस्ता ॥ २७ ॥ अहोतिधन्यायदुमंडलीभिर्विराजतेभूमितलेमनोहरा ॥ वैकुंठलीलाधिकृताकुशस्थलीयथातडिद्भिर्जलदावलिर्दिवि ॥ २८ ॥ यत्रैवसाक्षात्पुरुषःपरेश्वरोधृत्वाचतुर्व्यूहमलंविराजते ॥ यस्तूग्रसेनायददौनृपेशतांकृष्णायतस्मैहरयेनमोनमः ॥ २९ ॥ यदास्वलोकंभगवान्गमिष्यतिसंप्लावयिष्यत्यथतांतदार्णवे ॥ वैदेहदिव्यंहरिमंदिरंविनातस्मिन्निवासंभगवान्करिष्यति ॥ ३० ॥ शृण्वंतितत्रैवकलौजनाध्वनिंकृष्णोक्तमित्थंसततंदिनेदिने ॥ भवेदविद्योयदिवासविद्योयोब्राह्मणोवैसतुमामकीतनुः ॥ ३१ ॥

भूत्वाथविप्रोऽब्धितटादगाधंगत्वागृहीत्वाप्रतिमांपरस्य ॥ कृत्वाप्रतिष्ठांचविधायसार्धंकरिष्यतेस्थापनमर्कएषः ॥ ३२ ॥ श्रीद्वारकानाथमि
तिस्वरूपंपश्यंतियेभक्तजनाःकलौयुगे ॥ गच्छंतितेविष्णुपदंनृदेवयोगीश्वराणामपिदुर्लभंयत् ॥ ३३ ॥ इदंमयातेकथितंनृदेवमाहात्म्यमे
तत्किलकृष्णपुर्याः ॥ शृणोतियःश्रावयतेचभक्त्याश्रीद्वारकावासफलंलभेत्सः ॥ ३४ ॥ श्रीद्वारकायानृपखंडमेतन्मयातवाग्रेकथितंसुपु
ण्यम् ॥ कीर्तिंकुलंभक्तिमतीवमुक्तिंददातिराज्यंचसदैवशृण्वताम् ॥३५॥इति श्रीमद्गर्गा० तृतीयदुर्गेपिंडारकमाहात्म्यंनामैकविंशतिः०२१॥
॥ ॥श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णस्यसखाकश्चित्सुदामानामब्राह्मणः ॥ सउवासस्वपुर्य्यांतुसत्याचभार्यया वृतः ॥ १ ॥ विरक्तोधन
हीनश्चवेदवेदांगपारगः ॥समानशीलयापत्न्याचक्रेवृत्तिमयाचिताम् ॥ २ ॥ सकदाचित्प्रियांप्राहसीदमानांदरिद्रतः ॥ श्रीकृष्णोद्वारकाना
थोमित्रंममपतिव्रते ॥ ३ ॥ मयातेनापिपठिताविद्यासांदीपनेर्गृहे ॥ पुनर्नदृष्टःश्रीकृष्णोभोजवृष्ण्यंधकेश्वरः ॥ ४ ॥ त्रैलोक्यनाथोभग
वान्दुःखहादीनवत्सलः ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यशुष्कवक्त्रापतिव्रता ॥ ५ ॥ जीर्णवस्त्रधरादीनापतिंप्राहबुभुक्षिता ॥ यदिब्रह्मन्नतुहरिः
सखातेकमलापतिः ॥ ६ ॥ बुभुक्षितःकथंभूतोजीर्णकर्पटधारणः ॥ द्वारकायांजनागत्वाहृष्ट्वासाक्षाच्छ्रियःपतिम् ॥ धनयुक्ताःसमायां
तितस्मात्त्वंगंतुमर्हसि ॥ ७ ॥ ॥ सुदामोवाच ॥ ॥ सर्वेषांशिक्षकोहंत्वंतस्मैशिक्षांप्रदास्यसि ॥ विप्रस्यविदुषोभिक्षाधनंप्रकथितंप्रिये ॥
॥ ८ ॥ प्रियोवाच ॥ सखातुश्रीपतिर्यस्यनातिदूरेप्रवर्तते ॥ तमुपेहिसतेदुःखंदारिद्र्यंनाशयिष्यति ॥ ९ ॥ गताअवस्थाममतेदुःखदारिद्र
भुंजतोः ॥ दातुःकृपानिधेःकांतमित्रतायाश्चकिंफलम् ॥१०॥ सुदामोवाच ॥ विधिनालिखितंभाग्यंतत्तथैवभविष्यति ॥ यातायातेनकिंभ
द्रेहरेर्ध्यानंकरोम्यहम् ॥११॥ यद्द्वारिदेशेराजानोदेवगंधर्वकिन्नराः ॥ आज्ञांविनानयास्यंतिदीनस्यममकाकथा ॥१२॥ प्रियोवाच ॥ विना
ज्ञांनैवयास्यंतिदेवगन्धर्वकिन्नराः ॥ अंतर्यामीहरिःशीघ्रंदूतैस्त्वामाह्वयिष्यति ॥१३॥ विप्रउवाच ॥ दयालुरीदृशःकृष्णोपरंतुशृणुभामिनि॥
विपत्तिकालेमित्रस्यनगच्छेद्गृहमुत्तमम् ॥ १४ ॥ कथंतुयाचनांकुर्वेचिराद्दृष्ट्वास्वकंप्रियम्॥निर्लोभात्तुभवेत्प्रीतिर्याचनात्तुगमिष्यति ॥१५॥
॥ प्रियोवाच ॥दुःखदारिद्र्यहरणंश्रीहरेर्दर्शनंकुरु ॥याचनानैवकर्तव्यासतेर्थंबहुदास्यति ॥ एवंतुप्रिययाविप्रोबहुधैवंप्रभाषितः ॥१६॥ अयंहि

९०

परमोलाभःकृत्वामित्रस्यदर्शनम् ॥ उपायनंतुकिंदास्येलज्जितोहंदरिद्रतः ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वासागताशीघ्रंपरगेहंतदासती ॥ तंडुलांश्चतुरो मुष्टीन्याचित्वास्वगृहंययौ ॥ १८ ॥ जीर्णकर्पटखंडेचबद्ध्वातान्पतयेददौ ॥ १९ ॥ ततोगृहीत्वापृथुकांश्चतंडुलान्कुचैलधारीमलिनश्च दुर्बलः ॥ जगामकृष्णस्यपुरींशनैःशनैर्ब्रह्मण्यदेवंमनसाचसंस्मरन् ॥ २० ॥ सोत्तीर्यसिंधुमुडुपेनददर्शतत्रश्रीद्वारकांहरिपुरींकनकै र्विचित्राम् ॥ श्रेणीसभाविविधदुर्गगृहैःपताकैःशृंगाटकैरतिबलैर्यदुभिश्चगुप्ताम् ॥२१॥ दृष्ट्वाकृष्णपुरींविप्रोजनानापृच्छ्यश्रीहरेः ॥ श्रीमंदिरं तुकुत्रास्तेसर्वेवदतसांप्रतम् ॥ २२ ॥ इतिश्रुत्वामाधवस्यभवनानांचरक्षकाः ॥ ऊचुस्तेवर्ततेकृष्णःसर्वेषुमंदिरेषुच ॥ २३ ॥ इत्युपश्रुत्यसद नंप्रविश्यैकतमंद्विजः ॥ ब्रह्मानंदंगतःकृष्णंपर्यंकस्थंविलोक्यच ॥२४॥ सखायमागतंज्ञात्वासहसोत्थायमाधवः ॥ दोर्भ्यांमिलित्वाचान्यो न्यंप्रेम्णाह्यश्रुकलाकुलः ॥ २५ ॥ स्वर्णपात्रेणतस्यापिपादौप्रक्षाल्यतज्जलम् ॥ गृहीत्वाशिरसातंतुपर्यंकउपवेश्यच ॥ २६ ॥ अर्चनंकृतवा न्गंधचंदनागुरुकुंकुमैः ॥ पक्वान्नैर्धूपदीपैश्चमधुपर्कैर्विधानतः ॥२७॥ पश्चादावेद्यतांबूलंगांचस्वागतमब्रवीत् ॥ वृद्धंकुचैलंमलिनंदुर्बलंश्वे तमूर्द्धजम् ॥२८॥ मित्रविंदापर्यचरद्व्यजनेनस्मितान्विता ॥ श्रीकृष्णस्यप्रियाःसर्वाविस्मिताजहसुस्तदा ॥२९॥ ऊचुःपरस्परंनार्यः प्रेक्ष्य विप्रंसमर्चितम् ॥ भिक्षुणाह्यवधूतेनकिमनेनकृतंतपः ॥३०॥ येनत्रैलोक्यनाथेनसत्कृतश्चाग्रजोयथा ॥ एतस्मिन्नंतरेतौद्वौकथयांचक्रतुःकथाः ॥ पूर्वांगुरुकुलेजाताहस्तौगृह्यपरस्परम् ॥ ३१ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुब्रह्मन्प्रपठितासर्वविद्यात्वयामया ॥ गुरवेदक्षिणांदत्त्वापुनस्त्वंनैवदृ श्यसे ॥ ३२ ॥ अहंतुद्वारकांयातोजरासंधभयात्सखे ॥ कुत्रस्थलेतवविभोनिवासोवदमेखलु ॥ ३३ ॥ कदाचिदिंधनार्थेवैगुरुदारैःप्रणोदि ताः ॥ विद्यार्थिनोवयंसर्वेवनंजग्मुर्भयंकरम् ॥ ३४ ॥ विपत्तिरभवत्तत्रवातवर्षभयंकरी ॥ रविरस्तंगतोरात्र्यामंधकारोभवन्महान् ॥३५॥ सर्वंजलमयंजातंस्थलंनैवतुदृश्यते ॥ वयंपरस्परंसर्वेगृहीतकरपंकजाः ॥ ३६ ॥ विद्युत्प्रकाशेपश्यंतोदिक्षुसर्वासुबभ्रमुः ॥ ततःसूर्योदयेजा तेगुरुःसांदीपनिर्महान् ॥ ३७ ॥ जलेशिष्यांश्चशीतार्तान्वनंगत्वाददर्शह ॥ जलात्सर्वान्स्थलेकृत्वागुरुरश्रुपरिप्लुतः ॥ ३८ ॥ उवाचबालका यूयमस्मदाज्ञापरायणाः ॥ प्रेष्ठस्तुप्राणिनामात्मातमनादृत्यमत्पराः ॥ ३९ ॥ तस्माद्भवद्भ्यःसंतुष्टोवरंदास्यामिदुर्लभम् ॥ भवतांचा

पिसर्वत्रपूर्णाःसंतुमनोरथाः ॥ ४० ॥ वेदशास्त्रपुराणानिकंठस्थानिभवंतिहि ॥ तस्माद्गुरोश्चकृपयापूर्णोहंसर्वसौख्यतः॥४१॥सुदामोवाच ॥ देवदेवगुरुस्त्वंतुकोटिब्रह्मांडनायकः ॥ श्रीपतेस्तस्यगुरुषुवासोऽत्यंतविडंबनम् ॥ ४२ ॥ ततःसुदामाविप्रस्तुकृष्णायपरमात्मने ॥ पृथुकाँस्तंडुलान्नाजन्नप्रायच्छदवाङ्मुखः ॥ ४३ ॥ सर्वात्माभगवांस्तस्यज्ञात्वागमनकारणम् ॥ नायंविप्रस्तुश्रीकामोमुक्त्यर्थेमांतुसेवते ॥ ४४ ॥ भार्यापतिव्रताडुःखाद्धनाशांचास्यकुर्वती ॥ तस्माद्धनंकथंदास्येअदात्रोश्चतयोरहम् ॥ ४५ ॥ इतिब्रुवन्पुनर्ज्ञात्वाहेतोर्ममसतंडुलान् ॥ प्रगृह्यगतवानत्रलज्जयानैवदास्यति ॥ ४६ ॥ तस्मात्तुयाचनांकुर्वेविदित्वैवंवचोब्रवीत् ॥ ४७ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गृहान्मदर्थेभवताकिमानीतमुपायनम् ॥ अण्वप्युपाहृतंयच्चभक्त्याभूरिभविष्यति ॥ ४८ ॥ पत्रंपुष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्याप्रयच्छति ॥ तदहंभक्त्युपहृतमश्नापिप्रयतात्मनः ॥ ४९ ॥ इत्थमाभाष्यभगवानदातुश्चद्विजन्मनः ॥ चीरखंडात्तंडुलांश्चजहारकिमिदंस्वयम् ॥ ५० ॥ एतत्त्वयोपनीतंमेसखेपरमप्रीणनम् ॥ विश्वंमांतर्पयिष्यंतिब्रह्मन्नेतेचतंडुलाः ॥ ५१ ॥ ईदृशागोकुलेभुक्ताःश्रेष्ठाःपृथुकतंडुलाः ॥ मात्रायशोदयादत्ताःपुनस्तान्नैवदृष्टवान् ॥ ५२ ॥ इत्येकमुष्टिंजग्ध्वाचभूमिजांसंपदंददौ ॥ द्वितीयांजग्धुमारेभेदातुंपातालसंपदाम् ॥ ५३ ॥ तावद्वक्षस्थलाच्छीघ्रंजगृहेश्रीःकरंहरेः ॥ अपराधाद्विनानाथकथंमांत्यक्तुमिच्छसि ॥५४॥ एतावतालंश्रीकृष्णशक्रतुल्योद्विजोभवेत् ॥ द्विजेननिर्धनेनापिनज्ञातंतद्रहस्यकम् ॥५५॥ संपूर्णंचधनंप्राप्तंस्वगृहेविष्णुमायया ॥ उषित्वारजनीमेकांभुक्त्वापीत्वासुखंगतः॥५६॥ श्वोभूतेस्वगृहान्गंतुंकृष्णंनत्वामनोदधे ॥ सचाज्ञप्तोभगवतावंदितःपरिरंभितः ॥ ५७ ॥ याचनानकृतायेनव्रीडितःस्वगृहान्ययौ ॥ ब्रह्मण्यतामयादृष्टाविप्रदेवस्यश्रीपतेः ॥ ५८ ॥ अहंदरिद्रीकृष्णस्यबाहुभ्यांपरिरंभितः ॥ प्रियाजुष्टेचपर्यंकेभ्रातेवस्थापितोद्विजः ॥ ५९ ॥ वीजितोन्यजनेनापिरुक्मिण्यासत्यभामया ॥ निर्द्धनस्तुधनंलब्ध्वाश्रीपतिंनैवसंस्मरेत् ॥६०॥ इत्थंकरुणयामह्यंधनंकृष्णोनदत्तवान् ॥ इत्थंविचारयन्गच्छन्संस्मरन्ब्राह्मणींरुषा ॥ ६१ ॥ गृहाणधनकोटिंचगृहंगत्वाब्रवीम्यहम् ॥ ब्रह्मण्यदेवोदाताचश्रीकृष्णोयंमयाश्रुतः ॥६२॥ प्रत्यक्षदृष्टःकृपणोगर्वितोधनपूरितः ॥ शापंदास्येकथंमित्रेधनलोभाददहंवृथा ॥ ६३ ॥ यादृशीमेकृताप्रीतिस्तादृशींप्रापयिष्यति ॥ पितरावस्यकंसेनका

रागारेकृतौपुरा ॥ ६४ ॥ कृष्णस्तुनंदसदनेपरगेहेचवर्द्धितः ॥ सदास्यतिकथंद्रव्यंधनयुक्तोपिनिर्धनः ॥ ६५ ॥ रत्नैःप्रपूरितान्गेहान्दृष्ट्वा वान्छांनकारयेत् ॥ ललाटेलिखितंयद्यन्नतन्न्यूनंभविष्यति ॥ ६६ ॥ इतिसंकथयन्विप्रोनिजपुर्य्यंतकेगतः ॥ सुवर्णदुर्गसंयुक्तांकपाट ध्वजमंडिताम्॥६७॥तोरणैःकलशैश्चित्रैःप्रासादैःसुजनैर्वृताम् ॥ द्वारकामिवशोभाढ्यांसर्वरत्नैःप्रपूरिताम् ॥६८॥ दृष्ट्वाविप्रस्तुकिमिदंकस्य स्थानमितिब्रुवन् ॥ रथ्यांरथ्यांभ्रमंतंतंप्रत्यगृह्णन्स्त्रियोनराः ॥ ६९ ॥ नागच्छंतंद्विजंदृष्ट्वाकिंकर्य्यः किंकरास्तथा ॥ स्वामिन्यैकथयामासुः श्रुत्वासाविस्मयंगता ॥ ७० ॥ भर्तारमागतंश्रुत्वापत्नीसंभ्रमसंयुता ॥ निश्चक्रामालयात्तूर्णंसाक्षाच्छ्रीरिवरूपिणी ॥ ७१ ॥ ब्राह्मणीशि बिकारूढादासीदासगणैर्वृता ॥ भ्रमंतमग्रहीद्विप्रंदर्शयित्वास्वकंमुखम् ॥ ७२ ॥ दृष्ट्वास्फुरंतींतरुणींचभार्यांस्वर्णांबरैरत्नविभूषणाढ्याम् ॥ यथेंदिरारूपवतींविमानेमुदान्वितःकृष्णकृपांचमेने ॥ ७३ ॥ निजगेहंतयायुक्तःश्रीकृष्णभुवनोपमम् ॥ भोजनैर्द्रव्यरत्नैश्चपर्यंकव्यजनास नैः ॥ ७४ ॥ वितानैःस्वर्णपात्रैश्चतोरणैःसमलंकृतम् ॥ दृष्ट्वाकृष्णस्यकृपयासुदामातरुणोऽभवत् ॥ ७५ ॥ बुभुजेऽलंपटोविप्रःसमृद्धिं स्वामहैतुकीम् ॥ मनसाजाययात्यक्ष्यञ्ज्ञानवैराग्यभक्तितः ॥ ७६ ॥ चकारतर्कणांविप्रःकुतोममसमृद्धयः ॥ दत्ताब्रह्मण्यदेवेनदेवानामपि दुर्लभाः॥७७॥ईदृशींसंपदंदत्त्वानावोचत्किमपिस्वयम् ॥ ममतंडुलमुष्टिंचप्रीत्याप्रत्यग्रहीद्धरिः ॥७८॥ तस्यसख्यंचदास्यंचभूयान्मेजन्मज न्मनि ॥ तत्पदांबुरुहध्यानात्तरिष्येहंभवार्णवम् ॥ ७९॥ विचिंत्यचेत्थंमनसासुदामापत्न्यावृतःकृष्णपदारविंदे ॥ मनश्चकृत्वाधनमेवविप्रा न्दत्त्वाहरेर्धामपरंजगाम ॥ ८० ॥ एतच्छ्रीकृष्णदेवस्यचरितंशृणुयान्नरः ॥ दारिद्र्यान्मुच्यतेशीघ्रंभक्तोभगवतोभवेत् ॥ ८१ ॥ श्रीद्वारका यानृपखंडमेतन्मयातवाग्रेकथितंसुपुण्यम् ॥ कीर्तिंकुलंभक्तिमतीवमुक्तिंददातिराज्यंचसदैवशृण्वताम् ॥ ८२ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहिता यांश्रीद्वारकाखंडेनारदबहुलाश्वसंवादेसुदामविप्रोपाख्यानवर्णनंनामद्वाविंशोध्यायः ॥ २२ ॥

इति श्रीमद्गर्गसंहितायां द्वारकाखंडं समाप्तम् ।

इदं श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां द्वारकाखंडं श्रीकृष्णदासा-
त्मज–खेमराजेन स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये
मुद्रितम् । सं० १९६६, शके १८३१.

92

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां द्वारकाखंडः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विश्वजित्खण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् ७

93

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीराधाकृष्णायनमः ॥ ॥ ॐनमोभगवतेतुभ्यंवासुदेवायसाक्षिणे ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायनमःसंकर्षणाय च ॥ १ ॥ अज्ञानतिमिरांधस्यज्ञानांजनशलाकया ॥ चक्षुरुन्मीलितंयेनतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ २॥ गर्गउवाच ॥ इत्थंश्रीकृष्णचरितंमयातेकथितंमुने ॥ चतुष्पदार्थदंनॄणांकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ बहुलाश्वोमैथिलेन्द्रःश्रीकृष्णेष्टोहरिप्रियः ॥ किंपप्रच्छाथदेवर्षितन्मेब्रूहितपोधन ॥ ४ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ उग्रसेनंयादवेन्द्रंश्रीकृष्णेनकृतंमुने ॥ श्रुत्वातिविस्मितोराजानारदंप्राहमैथिलः ॥ ५ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कोवायंमरुतोराजाकेनपुण्येनभूतले ॥ यादवेंद्रोमहाबुद्धिरुग्रसेनोबभूवह ॥ ६ ॥ यस्यश्रीकृष्णचन्द्रोपिसहायोभूद्धरिःस्वयम् ॥ तस्याहोमहिमानंमेब्रूहिदेवर्षिसत्तम ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ सूर्यवंशोद्भवोराजाचक्रवर्तीकृतेयुगे ॥ यज्ञंचकारविधिवन्मरुतोयोजगज्जितम् ॥ ८ ॥ महासम्भृतसम्भारैर्हिमाद्रेःपार्श्वउत्तरे ॥ संवर्तंमुनिशार्दूलंगुरुंकृत्वाहिदीक्षितः ॥ ९ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णःकुण्डोभूद्यस्यचाध्वरे॥ योजनंब्रह्मकुण्डस्तुगव्यूतिःपञ्चकुण्डकाः ॥ १० ॥ मेखलागर्तविस्तारवेदिभिर्निर्मितादश ॥ सहस्रहस्तमुत्तुङ्गोयज्ञस्तंभोबभौमहान् ॥ ११ ॥ विंशद्योजनविस्तीर्णःसौवर्णोयज्ञमण्डपः ॥ वितानतोरणैरेजेकदलीखण्डमण्डितः ॥ १२ ॥ ब्रह्मरुद्रादयोदेवाःसगणास्तत्रचागताः ॥ ऋषयोमुनयःसर्वेतस्ययज्ञंसमाययुः ॥ १३ होतारोदशलक्षाणिदशलक्षाणिदीक्षिताः ॥ अध्वर्यवःपञ्चलक्षमुद्गातारस्तथापरे ॥ १४ ॥ आहूतास्तत्रविद्वांसश्चतुर्वेदविदोद्विजाः ॥ सर्वेशास्त्रार्थतत्त्वज्ञाःकोटिशोन्येप्रपूजिताः ॥ १५ ॥ हस्तिशुंडसमांधारांमुक्त्वाज्यस्यहुताशनः ॥ अजीर्णंप्रापतद्येनविचित्रंविद्धिमैथिल ॥ १६ ॥ येभ्योभागंवदंतीहविश्वेदेवाःसभासदः ॥ तेभ्यस्तेभ्योददुर्वाताःपरिवेष्टारएवते ॥ १७ ॥ केपिजीवास्त्रिलोक्यांतुनबभूवुर्बुभुक्षिताः ॥ सर्वेदेवास्तुसोमेनह्यजीर्णत्वमुपागताः १८ ॥ संवर्तायददौराज्यंजंबुद्वीपस्यचाध्वरे ॥ गजानांहेमभाराणांनियुतानिचतुर्दश ॥ १९ ॥ शतार्बुदंहयानांतुयज्ञांतेदक्षिणांनृप ॥ कोटिशोनवरत्नानांमहार्हाणांमहात्मने ॥ २० ॥ हयानांपञ्चसाहस्रंगजानांशतमेवच ॥ शतभारंसुवर्णानांब्राह्मणेब्राह्मणेददौ ॥ २१ ॥ जलभोजनपात्राणिहैमानिप्रस्फुरंतिच ॥ भुक्त्वातानिविसृज्याशुगतास्तुष्टाद्विजातयः ॥ २२ ॥ विप्रत्यक्तैःस्वर्ण

पात्रैरुच्छिष्टैर्नृपवर्जितैः ॥ हिमाद्रिपार्श्वेशैलोभूद्व्यापिशतयोजनम् ॥ २३ ॥ मरुतस्ययथायज्ञोनतथान्यस्यकर्हिचित् ॥ त्रिलोक्यांश्रृणु राजेंद्रनभूतोनभविष्यति ॥ २४ ॥ यज्ञकुण्डाद्विनिर्गत्यपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ आत्मानंदर्शयामासमरुतायमहात्मने ॥ २५ ॥ तमालो क्यहरिंनत्वाकृतांजलिपुटोनृपः ॥ गदितुंनसमर्थोभूद्रोमांचीप्रेमविह्वलः ॥ २६ ॥ तंप्रेमपूरितंदृष्ट्वापतितंपादयोर्नतम् ॥ उवाचभगवा न्साक्षान्मेघगम्भीरयागिरा ॥ २७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ राजंस्त्वयाहंविनयेनतोषितोनिष्कारणैर्यज्ञवरैःसमर्चितः ॥ वरंपरंब्रू हिमहामतेत्वरंदास्यामिदेवैरपिदुर्लभंदिवि ॥ २८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वातुराजामरुतःकृतांजलिःप्रदक्षिणीकृत्यहरिंपरे श्वरम् ॥ सम्पूज्यभक्त्याविशदोपचारकैर्नत्वाभृशंगद्गदयागिराब्रवीत् ॥ २९ ॥ ॥ मरुतउवाच ॥ ॥ नवेद्म्यहंत्वच्चरणारविन्दतोवरंपरंश्री पुरुषोत्तमोत्तम ॥ समेत्यगङ्गांतृषिताश्चदुर्धियःखनंतिकूपंहियथानरेतराः ॥ ३० ॥ ॥ तथापियाचेतववाक्यगौरवात्पादारविन्दंहृदयार विन्दात् ॥ कदापिमेमाव्रजतुव्रजेश्वरमूलञ्चतुर्णांविदुरर्थसम्पदाम् ॥ ३१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ धन्योसिराजंस्तवनिर्मलामतिःप्रलो भितस्यापिवरैर्नकामभृत् ॥ तथापिमत्तोवरयेप्सितंवरंविनाफलंभक्तसुखान्नमेसुखम् ॥ ३२ ॥ ॥ मरुतउवाच ॥ ॥ देयंयदामेवरमीप्सितं प्रभोवैकुण्ठलोकंकुरुताद्धरातले ॥ रक्षस्थितंमांनिजभक्तवत्सलतस्मिन्पुरेभक्तजनैःपरैःसह ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अस्मि न्मनोदैवमनोरथांधिगतेषुविंशेषुयुगेषुचाष्टसु ॥ गत्वाथनाकंधरणींसमेत्यमयाहिगोवत्सपदंकरिष्यसि ॥ ३४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्साक्षात्तत्रैवान्तरधीयत ॥ सोयंतुमरुतोराजाउग्रसेनोबभूवह ॥ ३५ ॥ तंयज्ञंकारयामासराजसूयंहरिःस्वयम् ॥ किंदुर्लभंत्रिलोक्यांतुभक्तानांमैथिलेश्वर ॥ ३६ ॥ मरुतस्यापिचरितंयःश्रृणोतिनृपोत्तम ॥ तस्यज्ञानंसवैराग्यंभक्तियुक्तंप्रजायते ॥ ३७ ॥ ॥ ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायां श्रीविश्वजित्खंडे नारदबहु०सं०श्रीमरुतोपाख्याननामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कथंचकारविधिवद्राजसूयाध्वरंनृपः ॥ श्रीकृष्णेनसहायेनवदैतन्नितरांमुने ॥ १ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ उग्र सेनःसुधर्मायांकृष्णंसंपूज्यचैकदा ॥ नत्वाप्राहप्रसन्नात्माकृतांजलिपुटःशनैः ॥ २ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ भगवन्नारदमुखाच्छ्रुतंय

९४

स्यमहत्फलम् ॥ तंयज्ञंराजसूयाख्यंकरिष्यामितवाज्ञया॥ ३ ॥ त्वत्पादसेवयापूर्वेमनोरथमहार्णवे ॥ तेरुर्जगत्तृणीकृत्यनिर्भयाःपुरुषोत्तम ॥ ॥ ४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ सम्यग्व्यवसितंराजन्भवतायादवेश्वर ॥ यज्ञेनतेजगत्कीर्तिस्त्रिलोक्यांसंभविष्यति ॥ ५ ॥ आहूय यादवान्सर्वान्सभांकृत्वाथसर्वतः ॥ तांबूलवीटिकांधृत्वाप्रतिज्ञांकारयप्रभो ॥ ६ ॥ ममांशायादवाःसर्वेलोकद्वयजिगीषवः ॥ जित्वारीना गमिष्यंतिहरिष्यंतिबालिंदिशाम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथांधकादीनाहूयशक्रसिंहासनेस्थितः ॥ सुधर्मायांप्राहनृपोधृत्वातां बूलवीटिकाम् ॥ ८ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ योजयेत्समरेसर्वाञ्जंबूद्वीपस्थितान्नृपान् ॥ मनस्वीशक्रकोदण्डीसोत्तितांबूलवीटिकाम् ॥ ॥ ९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ नृपेषुतूष्णींभ्रगतेषुसत्सुश्रीरुक्मिणीनन्दनएवमग्रात् ॥ जग्राहतांबूलचयंमहात्मानत्वानृपंमैथिलश म्बरारिः ॥ १० ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ विजित्यसमरेसर्वाञ्जंबूद्वीपस्थितान्नृपान् ॥ गृहीत्वाचबलिंतेभ्यआगमिष्याम्यहंबलात् ॥ ११ ॥ अगम्यागमनंबभ्रोर्ब्राह्मणस्यगुरोस्तथा ॥ हत्याभ्रूणस्यमेभूयान्नकुर्यांकर्मचेदिदम् ॥१२॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावचःशंबरारेःसाधुसा ध्वितियूथपाः ॥ ऊचुस्तेषांपश्यतांचतंजग्राहयदूत्तमः ॥ १३ ॥ गर्गाद्यदुकुलाचार्यान्मुहूर्तंबोध्ययत्नतः ॥ तत्स्नानंकारयामासमुनिभिर्वे दसूक्तिभिः ॥ १४ ॥ उग्रसेनोथतिलकंप्रद्युम्नस्यचकारह ॥ बलिंदत्त्वानमश्चक्रुःसर्वेयादवयूथपाः ॥ १५ ॥ उग्रसेनोददौखड्गंप्रद्युम्नायमहा त्मने ॥ कवचंप्रददौसाक्षाद्बलदेवोमहाबलः ॥१६॥ स्वतूणाद्वौविनिष्कृष्यददावक्षयसायकौ॥धनुश्चशार्ङ्गंधनुषःसमुत्पाटयददौहरिः ॥१७॥ किरीटकुंडलेदिव्येपीतंवासोमनोहरम् ॥ छत्रंचचामरेसाक्षाच्छूरोवृद्धोददौपुनः ॥ १८ ॥ शतचंद्रंददौतस्मैवसुदेवोमहामनाः ॥ उद्धवः प्रददौसाक्षान्मालांकिंजल्किनींशुभाम् ॥१९॥ अक्रूरोदक्षिणावर्त्तशंखंविजयदंददौ ॥ श्रीकृष्णकवचंयंत्रंगर्गाचार्योददौमुनिः ॥ २० ॥ तदै वह्यागतःशक्रोलोकपालैःसकौतुकः ॥ आजग्मतुर्ब्रह्मशिवौदेवर्षिगणसंवृतौ ॥ २१ ॥ प्रद्युम्नायददौशूलीत्रिशूलंज्वलनप्रभम् ॥ ब्रह्माददौम हाराजपद्मरागंशिरोमणिम् ॥ २२ ॥ पाशीपाशंशक्तिधरःशक्तिंशत्रुविमर्दिनीम् ॥ वायुश्चव्यजनेदिव्येयमोदंडंददौपुनः ॥ २३ ॥ रविर्गदां महागुर्वींकुबेरोरत्नमालिकाम् ॥ चंद्रकांतमणिंचंद्रःपरिघंचतनूनपात् ॥ २४ ॥ क्षितिश्चपादुकेप्रादाद्दिव्येयोगमयेपरे ॥ प्रद्युम्नायददौकुंतं

भद्रकालीतरस्विनी ॥ २५ ॥ हेमाढ्यमुच्चशिखरंसहस्रहयसंयुतम् ॥ विश्वकर्मकृतंसाक्षाद्ब्रह्मांडांतर्बहिर्गतम् ॥२६॥ सहस्रचक्रसंयुक्तंमनोवे
गंघनस्वनम् ॥मंजीरकिंकिणीजालंघंटाटंकारभीषणम् ॥ २७॥ रथंददौमहादिव्यंसहस्रध्वजशोभितम्॥जैत्रंरत्नमयंशक्रःप्रद्युम्नायमहात्मने॥
॥ २८ ॥ शंखदुन्दुभयोनेदुस्तालवीणादयस्तदा ॥ मृदंगवेणुसन्नादैर्जयध्वनिसमाकुलैः ॥ २९ ॥ वेदघोषैर्लाजपुष्पैर्मुक्तावर्षसमन्वितैः ॥
प्रद्युम्नस्योपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ३० ॥ इति श्रीगर्गा०सं०विश्वजित्खंडेना० बहुलाश्वसं०प्रद्युम्नविजयाभिषेकोनामद्वितीयो० ॥२॥
श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथनत्वाहरिंकार्ष्णिरुग्रसेनबलंगुरुम् ॥ नीत्वाज्ञांरथमारुह्यकुशस्थल्याविनिर्ययौ ॥१॥ तथातमनुगाःसर्वेयादवाउ
द्धवादयः ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्हकाः ॥ २ ॥ तथास्वभ्रातरःसर्वेगदाद्याःकृष्णनोदिताः ॥ सपुत्राःसबलाःसर्वेसांबाद्याश्चमहा
रथाः ॥ ३ ॥ किरीटिनःकुंडलिनोलोहकंचुकमंडिताः॥चतुरंगबलोपेताःकोटिशस्तेविनिर्ययुः ॥४॥ कलापिहंसगरुडमीनतालध्वजैरथैः॥
सूर्यमंडलसंकाशैश्चंचलाश्वनियोजितैः ॥ ५ ॥ हेमकुंभैःसशिखरैर्मुक्तातोरणराजितैः ॥ विडंबयद्भिर्नितरांवायुवेगमतःपरम् ॥ ६ ॥ चामरां
दोलितैर्दिव्यैर्वीरमंडलमंडितैः ॥ सौवर्णैर्देवधिष्ण्याभैरेजुर्वीरामनोहराः ॥ ७ ॥ मदच्युताश्चित्रमुखाहेमजालसमन्विताः ॥ महोद्धतागजाउ
च्चारणद्धंटारुणांबराः ॥ ८ ॥ गिरीन्द्रशिखराभद्राद्विपेंद्रान्दिग्विभावितान् ॥ विडंबयंतोदृश्यंतेसैन्येसैन्यद्विपानृप ॥ ९ ॥ केचिन्मंद्रास्तुक
थिताःकेचिद्भद्रामृगाःपरे ॥ विंध्याचलभवाःकेचित्केचित्काश्मीरसंभवाः ॥ १० ॥ मलयप्रभवाःकेचिद्धिमाद्रिप्रभवाःपरे ॥ सौरंभप्र
भवाःकेचित्कैलासवनसंभवाः ॥ ११ ॥ ऐरावतकुलेभाश्चचतुर्दंताःकलापिनः ॥ त्रिशुंडागरुडाभाश्चगच्छंतिभुविचांबरे ॥ १२ ॥ ध्वज
युक्ताःकोटिगजाःकोटिदुंदुभिसंयुताः ॥ कोटिसैन्यामहामात्यैरत्नकंबलमण्डिताः ॥ १३ ॥ गर्जयंतोघनश्यामानीडाडंबरराजिताः ॥
इतस्ततोविरेजुस्तेबलेब्धौमकराइव ॥ १४ ॥ करैर्गुल्मान्समुत्पाट्यक्षेपयंतोर्कमंडले ॥ कंपयंतोभुवंपादैर्मदैरार्द्रीकृताचलाः ॥ १५ ॥
दुर्गाद्रिगंडशैलादीन्पातयंतःशिरःस्थलैः ॥ खंडयंतश्चशत्रूणांबलमेतादृशागजाः ॥ १६ ॥ तुरगानिर्गताराजन्केचिन्मात्स्याःकालिंगजाः॥
औशीनराःकौशलाश्चवैदर्भाःकुरुजांगलाः॥ १७॥कंबोजजाःसृञ्जयजाःकैकेयाःकुंतिसंभवाः॥दारदाःकेरलाआंगावांगाविकटसंभवाः॥ १८॥

कौङ्कणाः कैकटाः केचित्कर्णाटागौर्जराहयाः ॥ सौवीराः सैंधवाः केचित्पांचालाआर्बुदाःपरे ॥ १९ ॥ काच्छाश्वकेचिदानर्तागांधारामालवादयः ॥ महाराष्ट्रभवाःकेचित्तैलंगाजलसंभवाः ॥ २० ॥ परिपूर्णतमस्यापिश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ वाजिशालासुवर्ततेतेपिसर्वेविनिर्गताः ॥ २१ ॥ श्वेतद्वीपाच्चवैकुंठात्तथाजितपदान्नृप ॥ रमावैकुंठलोकाच्चप्राप्तायेतेपिनिर्गताः ॥ २२ ॥ हेमहारसमायुक्तामुक्तामालामनोहराः ॥ शिखामणिमहारश्मिसेविताः सुपरिच्छदाः ॥ २३ ॥ चामरैर्मंडिताःपुच्छमुखपादस्फुरत्प्रभाः ॥ यादवानांमहासैन्येदृश्यंतेचेदृशांहयाः ॥ २४ ॥ वायुवेगामनोवेगानस्पृशंतःपदैर्भुवम् ॥ अपक्वसूत्रेष्वतिगाबुद्बुदेष्वपिमैथिल ॥ २५ ॥ व्रजंतःपारदमनुजालेषूर्णाभवेषुच ॥ दृश्यंतेपिनिराधाराःस्फारावारिषुमैथिल ॥ २६ ॥ गंडशैलनदीदुर्गगर्तप्रासादसंचयान् ॥ विलंघयंतःसततंचचलास्तेतुरंगमाः ॥ २७ ॥ मायूरींतैत्तिरींक्रौंचींहांसींयेखांजनींगतिम् ॥ कुर्वंतोभुविनृत्यंतोमैथिलेन्द्रइतस्ततः ॥ २८ ॥ केचित्सपक्षादिव्यांगाःश्यामकर्णामनोहराः ॥ पीतपुच्छाश्चंद्रवर्णावाजिशालाविनिर्गताः ॥२९॥ उच्चैःश्रवःकुलेजाताःसूर्यवाजिभवाः परे ॥ अश्विनीसुतविद्याढ्यावरुणेनप्रयोजिताः ॥ ३० ॥ केचिन्मंदारभाःकेचिच्चित्रवर्णामनोहराः ॥ अतसीपुष्पसंकाशाःस्वर्णाभाहरितप्रभाः ॥ ३१ ॥ पद्मरागप्रभाःकेचित्सर्वलक्षणलक्षिताः ॥ कोटिशःकोटिशोराजन्नन्येपिनिर्गताहयाः ॥ ३२ ॥ धनुर्भृतोभटाःसैन्येसंग्रामेलब्धकीर्त्तयः ॥ शक्तित्रिशूलासिगदावर्मपाशधराःपरे ॥ ३३ ॥ वर्षंतःशस्त्रधाराभिःप्रलयाब्धिसमानृप ॥ दिग्गजाइवदृश्यंतेमर्दयंतोह्यरीन्मृधे ॥ ३४ ॥ एवंविनिर्गतंराजन्यदूनांविपुलंबलम् ॥ दृष्ट्वासुरासुराःसर्वेविसिस्मुःपरमाद्भुतम् ॥ ३५ ॥इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे यादवसैन्यगमनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंसेनावृतंवीरंप्रद्युम्नंधन्विनांवरम् ॥ श्रीकृष्णबलदेवाभ्यामुग्रसेनउवाचह ॥ १ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ हेप्रद्युम्नमहाप्राज्ञश्रीकृष्णकृपयात्वरम् ॥ विजित्यनृपतीन्सर्वान्द्वारकामागमिष्यसि ॥ २ ॥ मत्तंप्रमत्तमुन्मत्तंसुप्तंबालंजडंस्त्रियम् ॥ प्रपन्नंविरथंभीतंनरिपुंहंतिधर्मवित् ॥ ३ ॥ राज्ञोहिपरमोधर्मआर्तानामार्तिनिग्रहः ॥ उत्पथानांवधश्चेत्थमाततायीवधार्हणः॥४॥पुमान्योषिदुतक्लीबआत्मसंभावितोधमः ॥ भूतेषुनिरनुक्रोशोनृपाणांतद्वधोःवधः॥५॥

नैनोराज्ञःप्रजाभर्तुर्धर्मंयुद्धेवधेद्विषाम् ॥ आदिराजोनृपान्पूर्वंप्राहस्वायंभुवोमनुः ॥ ६ ॥ योरणेनिर्भयोभूत्वाकृत्वांग्रिंप्राग्गतोऽव्यसुः ॥ सगच्छेद्धामपरमंभित्त्वामार्तंडमंडलम् ॥ ७ ॥ भयाद्रणादुपरतस्त्यक्त्वायुद्धेपतिंचयः ॥ व्रजेद्यःक्षत्रियोभूत्वासमहारौरवंव्रजेत् ॥ ॥ ८ ॥ सेनारक्षेत्तुराजाहिसेनाराजानमेवहि ॥ सूतःकृच्छ्रगतंरक्षेद्रथिनंसारथिंरथी ॥ ९ ॥ यूयंचयादवाःसर्वेसमर्थबलवाहनाः ॥ कार्ष्णिमेवाभिरक्षंतुकार्ष्णिर्वःपरिरक्षतु ॥ १० ॥ गावोविप्राःसुराधर्मश्छंदांसिभुविसाधवः ॥ पूजनीयाःसदासर्वैर्मनुष्यैर्मोक्षकांक्षिभिः ॥ ११ ॥ वेदाविष्णुवचोविप्रासुखंगावस्तनुर्हरेः ॥ अंगानिदेवताःसाक्षात्साधवोह्यसवःस्मृताः ॥ १२ ॥ श्रीकृष्णोयंहरिःसाक्षात्परिपूर्णतमःप्रभुः ॥ येषांचित्तेस्थितोभक्त्यातेषांतुविजयःसदा ॥ १३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शिरसाजगृहुःसाक्षादुग्रसेनस्यशासनम् ॥ प्रणेमुर्यादवाःसर्वेकृतांजलिपुटानृप ॥१४॥ उग्रसेनंनृपवरंवसुदेवंबलंहरिम् ॥ ननामकार्ष्णिःशिरसागर्गाचार्यंमहामुनिम् ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णबलदेवाभ्यांपुरींयातेनृपेश्वरे ॥ दिग्जयार्थीहरेःपुत्रःप्रययौयादवैःसह ॥ १६ ॥ चतुर्योजनलंबीत्थंराजमार्गोपियस्यवै ॥ बभौहेममयैःसर्वैःशिबिरैर्मैथिलेश्वर ॥ १७ ॥ अग्रतोवाहिनीयुक्तःकृतवर्मामहाबलः ॥ ध्वजिनीसहितःपश्चादक्रूरोधन्विनांवरः ॥ १८ ॥ तत्पश्चादुद्धवोमंत्रीप्रतिमापंचसंयुतः ॥ तत्पश्चात्कृष्णचंद्रस्यसुतास्त्वष्टादशस्मृताः ॥ १९ ॥ ययुर्महारथाराजन्येशताक्षौहिणीयुताः ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चदीप्तिमान्भानुरेवच ॥ २० ॥ सांबोमधुर्बृहद्भानुश्चित्रभानुर्वृकोरुणः ॥ पुष्करोवेदबाहुश्चश्रुतदेवःसुनंदनः ॥ २१ ॥ चित्रभानुर्विरूपश्चकविर्न्यग्रोधएवच ॥ तत्पश्चात्प्रययुःसर्वेगदाद्याःकृष्णनोदिताः ॥ २२ ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्हकाः ॥ ऋतुबाणकोटिसंख्यायादवानांप्रकथ्यते ॥ तत्सैन्यसंख्यांनृपतेकःकरिष्यतिभूमिषु ॥ २३ ॥ इत्थंयदूनांचलतांनृपाणांविकर्षतांतांमहतींचसेनाम् ॥ कोदंडटंकारयुतोभवत्कौधुंकारआताडितदुंदुभीनाम् ॥ २४ ॥ इभेंद्रचीत्कारहयेंद्रहेषणैर्नदद्धुशुंडीदृढवीरगर्जनैः ॥ ढक्कानिनादैर्यदवस्तडित्स्वनैःप्रचंडमेघाइवतेविडिंडिरे ॥ २५ ॥ ऐजद्ध्रुवोमंडलमेवदिग्गजामहास्वनैस्तेबधिरीकृताइव ॥ सद्योथदुर्गैरिपवोविदुद्रुवुर्निःसाहसाःकौचलतांमहात्मनाम् ॥ २६ ॥ कुर्मस्तुकिंकावितिकेवदंतःकुतःक्वगच्छामइतिद्रवंतः ॥ उपद्रवोद्यपविधेक्यातिचचाललोकैःसहिताचलेति ॥ २७ ॥

छेलनयज्ञस्यहरिः परेश्वरोभारंविदेहेशभुवोवतारयन् ॥ योभूच्चतुर्व्यूहधरोयदोः कुलेतस्मैनमोनंतगुणायभूभृते ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्वसंवादेप्रद्युम्नदिग्विजयार्थगमनंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीबहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कान्कान्देशान्ययौजेतुंक्रमतःश्रीहरेःसुतः ॥ तस्यकर्माण्युदाराणिब्रूहिदेवर्षिसत्तम ॥ १ ॥ अहोश्रीकृष्णचंद्रस्यकृपाभक्तेषुचेदृशी ॥ पुनातिप्रश्रुताध्यातापापिनंसकुलंजनम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ साधुसाधुत्वयापृष्टंसाधुतेविमलामतिः ॥ चरितंकृष्णभक्तानांपुनातिभुवनत्रयम् ॥ ३ ॥ तारकामेघधाराश्चभूमेःसर्वरजांसिच ॥ कविश्चेद्गणयेद्राजन्नहरेःश्रीमतोगुणान् ॥ ४ ॥ चतुर्योजनमात्रंहिछायायस्यप्रदृश्यते ॥ तेनश्वेतातपत्रेणशोभितोरुक्मिणीसुतः ॥ ५ ॥ रथेनशक्रदत्तेनस्वसैन्यपरिवारिताः ॥ कच्छदेशान्ययौजेतुंत्रिपुरान्गिरिशोयथा ॥ ६ ॥ कच्छदेशाधिपःशुम्भोमृगयार्थीविनिर्गतः ॥ सेनांसमागतांज्ञात्वापुरींहालांसमाययौ ॥ ७ ॥ प्रद्युम्नस्यागतासेनागजपादप्रताडनैः ॥ चूर्णयन्तीतरून्देशान्पातयन्तीहिमैथिल ॥ ८ ॥ उत्थितैस्तद्रजोवृन्दैरंधीभूतंनभोभवत् ॥ भयंप्रापुर्जनाःसर्वेकच्छदेशनिवासिनः ॥ ९ ॥ तदातिधर्षितःशुम्भोगजानांहेममालिनाम् ॥ नीत्वापंचशतंसद्योहयानामयुतंतथा ॥ १० ॥ विंशद्भारंसुवर्णानामागतस्तस्यसंमुखे ॥ दत्त्वाबलिंननामाशुस्रजाबद्धाकरद्वयम् ॥ ११ ॥ तस्मैतुष्टःशंबरारिःप्रददौरत्नमालिकाम् ॥ संस्थाप्यराज्येतंराजन्नेषाहिप्रकृतिःसताम् ॥ १२ ॥ कलिंगान्प्रययौजेतुंरुक्मिणीनंदनोबली ॥ पतत्पताकैःसत्सैन्यैर्मेघैरिंद्रइवव्रजन् ॥ १३ ॥ कलिंगराजःस्वबलैःसमर्थद्विपवाहनैः ॥ निर्ययौसंमुखेयोद्धुंप्रद्युम्नस्यमहात्मनः ॥ १४ ॥ कालिंगमागतंवीक्ष्यानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ रथेनैकेनतत्सैन्यैर्युयुधेयादवाग्रजः ॥ १५ ॥ शतबाणैश्चकालिंगंदशभिर्दशभीरथान् ॥ अताडयद्गजान्वीरश्चापंटंकारयन्मुहुः ॥ १६ ॥ स्वशत्रवश्चस्त्रेसर्वेसाधुसाध्वितिवादिनः ॥ अनिरुद्धःप्रयुयुधेप्रद्युम्नस्यप्रपश्यतः ॥ १७ ॥ अनिरुद्धेनबाणौघैःकेचिद्वीराद्विधाकृताः ॥ गजाश्चभिन्नशिरसःपादभिन्नाहयान्नृप ॥ १८ ॥ रथाश्चचूर्णचरणाहताश्वाहतनायकाः ॥ हतसारथयोवातैर्निपेतुःपादपाइव ॥ १९ ॥ पलायमानांतांसेनांकालिङ्गोवीक्ष्यमैथिल ॥ आजगामगजारूढोविच्छिन्नकवचोरुषा ॥ २० ॥ द्विसप्ततिभारयुतांगदांचिक्षेपसत्वरम् ॥ गजे

नपातयन्वीराञ्जगर्जघनवद्बली॥ २१ ॥ गदाप्रहारव्यथितंकिंचिद्व्याकुलमानसम्॥ अनिरुद्धंमृधेवीक्ष्ययादवाःक्रोधपूरिताः ॥ २२ ॥ तदैव तेडुःकालिंगंबाणैस्तीक्ष्णैःस्फुरत्प्रभैः॥ समांसमुद्रटंश्येनंकुरराश्चंचुभिर्यथा ॥ २३ ॥ कालिंगोपितदाक्रुद्धःसज्यंकृत्वाधनुःस्वयम् ॥ टंका रयन्मुहुर्बाणैर्बाणांश्चूर्णीचकारह ॥ २४ ॥ गदोगदांसमादायबलदेवानुजोबली ॥ तद्गजंताडयामासवामहस्तेनमैथिल ॥ २५ ॥ अर्ध चंद्रप्रहारेणविशीर्णोभूद्गजस्तथा ॥ इंद्रवज्रप्रहारेणगंडशैलोयथानृप ॥ २६ ॥ कालिंगःपतितोभूत्वागृहीत्वामहतींगदाम् ॥ गदंचताडयामा सकालिंगंचगदस्तदा ॥ २७ ॥ कालिंगगदयोस्तत्रघोरंयुद्धंबभूवह ॥ विस्फुलिंगान्क्षरंत्यौद्वेगदेचूर्णीबभूवतुः ॥ २८ ॥ गदोगृहीत्वाका लिंगंपातयित्वारणांगणे ॥ चकर्षस्वकरेणाशुफणिनंगरुडोयथा ॥ २९ ॥ गदाप्रहारव्यथितश्चूर्णितास्थिःकलिंगराट् ॥ आययौशरणंसो पिप्रद्युम्नस्यमहात्मनः ॥ ३० ॥ दत्त्वाबलिंप्राहकलिंगराजस्त्वंदेवदेवःपरमेश्वरोसि ॥ क्रोधावृतंकःप्रसहेतकौत्वांजनोयथादंडधरंनमस्ते ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे कच्छकालिंगदेशविजयोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ इत्थंजित्वाथकालिंगंप्रद्युम्नोयादवेश्वरः ॥ जगाममरुधन्वानंजलंवैश्वानरोयथा ॥ १ ॥ गिरिदुर्गसमायुक्तंधन्वदेशाधि पंगयम् ॥ उद्धवंप्रेषयामासज्ञात्वातंयादवेश्वरः ॥ २ ॥ गिरिदुर्गंगतःसाक्षादुद्धवोबुद्धिसत्तमः ॥ सभामेत्यगयम्प्राहशृणुराजन्महामते ॥३॥ उग्रसेनोयादवेन्द्रोराजराजेश्वरोमहान्॥ जंबूद्वीपनृपाञ्जित्वाराजसूयंकरिष्यति ॥ ४ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असं ख्यब्रह्माण्डपतिर्मंत्रीतस्याभवद्धरिः ॥ ५ ॥ तेनवैप्रेषितःसाक्षात्प्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ शीघ्रंतस्मैबलिंदेहिकृतकौशल्यहेतवे ॥ ६ ॥ श्रीना रदउवाच ॥ श्रुत्वाकिंचित्प्रकुपितोवीर्यशौर्यमदोद्धतः ॥ उद्धवंप्राहनृपतिर्गयोवामंमहाबलः ॥ ७ ॥ ॥ गयउवाच ॥ ॥ बलिंतस्मैनदा स्यामिविनायुद्धंमहामते ॥ अल्पकालेनयदवोगतावृद्धिंभवादृशाः ॥ ८ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तउद्धवोराजंश्छत्ररारिंसमेत्यसः ॥ सर्वेषांयादवानांचशृण्वतांप्रशशंसह ॥ ९ ॥ तदैवरुक्मिणीपुत्रोगिरिदुर्गंसमाययौ ॥ चूर्णयन्गजपादैश्चनागरान्भूजनान्द्रुमान् ॥ १० ॥ अक्षौहिणीभ्यांसंयुक्तोगययोयोद्धुंविनिर्ययौ ॥ तत्सैन्यैर्यादवैःसार्द्धंघोरंयुद्धंबभूवह ॥ ११ ॥ रथिनोरथिभिस्तत्रगजवाहागजैःसह ॥ अश्ववा

हैरश्ववाहावीरार्वीरैःपरस्परम् ॥ १२ ॥ युयुधुस्तीक्ष्णबाणौघैश्चर्मखङ्गगदार्ष्टिभिः ॥ पाशैःपरश्वधैराजञ्छतघ्नीभिर्भुशुंडिभिः ॥१३॥ हन्यमानाश्चयदुभिर्गयवीराभयातुराः ॥ सर्वेस्वंस्वंरणंत्यक्त्वादुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ १४ ॥ पलायमानेस्वबलेगयोनाममहाबलः ॥ एकाकीप्रययौयोद्धुंधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ १५ ॥ दीप्तिमान्कृष्णपुत्रस्तुचतुर्बाणैरिपोर्हयान् ॥ एकेनसारथिंजघ्नेद्वाभ्यांकेतुंसमुच्छ्रितम् ॥ १६ ॥ रथंचबाणविंशत्याकवचंपंचभिःपुनः ॥ धनुस्तस्यापिचिच्छेदशतबाणैर्महाबलः ॥ १७ ॥ गयोन्यद्धनुरादायदीप्तिमंतंहरेःसुतम् ॥ जघानबाणविंशत्याजगर्जघनवद्बली ॥१८॥ तत्प्रहारेणसमरेकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ दीप्तिमानथजग्राहशक्तिंज्योतिर्मयींदृढाम् ॥१९॥ चिक्षेपभ्रामयित्वातांगयाख्यायमहात्मने ॥ सापितद्धृदयंभित्त्वापपौचरुधिरंमहत् ॥ २० ॥ गयोपिपपतितोराजन्मूर्च्छितोभूद्रणांगणे ॥ दीप्तिमांश्चधनुष्कोटयाकर्षयंस्तद्बलेरिपुम् ॥ २१ ॥ प्रद्युम्नस्यपुरःप्रागात्कद्रुजंगरुडोयथा ॥ नरदुंदुभयोनेदुर्देवदुंदुभयस्तदा ॥ आकाशाद्ववृषुर्देवाःपुष्पवर्षाणिपार्थिव ॥ २२ ॥ तदैवतेनापिसमर्चितांघ्रिःश्रीकृष्णपुत्रोनृपशंबरारिः ॥ अवंतिकांसप्रययौमहात्माश्रीकर्णिकांस्वर्णमयीमिवालिः ॥ २३ ॥ श्रुत्वागतंतंजयसेनएवहिसमर्चयामाससमालवाधिपः ॥ आनीयवृद्धान्सुबलिंमहात्मनेप्रधर्षितोमैथिलतत्प्रभाववित् ॥ २४ ॥ राजाधिदेवींस्वपितुःपितुःस्वसांप्रणम्यतांकृष्णसुतोमहामनाः ॥ विंदानुविंदौपरिरभ्यतत्सुतौबभौवृतोमालवदेशसंभवैः ॥ ॥ २५ ॥ प्रद्युम्नोधन्विनांश्रेष्ठःपुरींमाहिष्मतींययौ ॥ यादवैःस्वबलैःसार्द्धंनर्मदांसददर्शह ॥ २६ ॥ राजितामंबुकल्लोलैःशृंगारतिलकामिव ॥ वहंतींपुष्पनिचयमुष्णिहंमुद्रिकामिव ॥ २७ ॥ वेतसीवेणुतरुभिःपुष्पितैर्माधवीवृतैः ॥ स्फुरद्भिर्मूर्त्तिमद्भिश्चदेवैःस्वर्गनदीमिव ॥ २८ ॥ तत्तीरेशिबिरैर्युक्तःप्रद्युम्नोयादवेश्वरः ॥ स्थितोभूद्यादवैःसाकंदेवैरिंद्रइवप्रभुः ॥ २९ ॥ इंद्रनीलोमहाराजन्माहिष्मतीपतिः ॥ स्वदूतंप्रेषयामासप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ ३० ॥ प्रद्युम्नराजशिबिरेदूतोनत्वाकृतांजलिः ॥ उवाचवचनंतत्रसर्वेषांशृण्वतांनृप ॥ ३१ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ हस्तिनापुरनाथेनधार्तराष्ट्रेणधीमता ॥ स्थापितोतिबलोवीरोबलिंकस्मैनदास्यति ॥ ३२ ॥ सुयोधनायचेच्छाभिर्द्रव्यंयच्छतिमाबलात् ॥ योद्धव्यंनभवद्भिश्चविफलोहिरणोत्रवै ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥

यथागयोदूतकलिंगराड्यथातथाभिभूतोपिबलिंप्रदास्यति ॥ नृपंनजानातिमहोग्रसेनकंमाहिष्मतीशोयमतीवराजराट् ॥ ३४ ॥
श्रीनारदउवाच ॥ उक्तोदूतस्तदैवाशुगत्वामाहिष्मतीपतिम् ॥ सभायांकथयामासप्रद्युम्नकथितंवचः ॥ ३५ ॥ यदूनासुद्भटंसैन्यंवीक्ष्य
माहिष्मतीपतिः ॥ गजानांपंचसाहस्रंहयानांनियुतंशुभम् ॥ ३६ ॥ रथानामयुतंजैत्रंनीत्वाराजाविनिर्गतः ॥ बलिंददौसमेत्याशुप्रद्युम्नाय
महात्मने ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गा०सं०विश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेमरुधन्वमालवमाहिषदेशविजयोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रद्युम्नोथमहावीर्योजित्वामाहिष्मतीपतिम् ॥ विकर्षन्महतींसेनांगुर्जराटंसमाययौ ॥ १ ॥ गुर्जराटाधिपंवीरमृष्य
नाममहाबलम् ॥ जग्राहसेनयाकार्ष्णिस्तुण्डयाहिंयथाविराट् ॥ २ ॥ सद्यस्तस्माद्बलिंनीत्वायादवेन्द्रोमहाबलः ॥ विकर्षन्महतींसेनांचे
दिदेशांस्ततोययौ ॥ ३ ॥ दमघोषश्चेदिराजोवसुदेवस्वसुःपतिः ॥ शिशुपालस्तस्यपुत्रःकृष्णशत्रुःप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ अभीयायमहाबुद्धि
र्दमघोषंमहाबलम् ॥ नत्वाप्राहमहाबुद्धिमुद्धवोबुद्धिसत्तमः ॥ ५ ॥ उद्धवउ० ॥ ॥ राजन्देहिबलिंतस्माउग्रसेनायभूभृते ॥ विजित्यनृपती
न्योसौराजसूयंकरिष्यति ॥ ६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंनिशम्यवचनंदमघोषसुतःखलः ॥ स्फुरदोष्ठोमन्युपरःप्राहेदंसदसि
त्वरम् ॥ ७ ॥ शिशुपालउवाच ॥ दुरत्ययाकालगतिरहोचित्रमिदंजगत् ॥ विधेःकुलालस्यकलिःप्राजापत्येभविष्यति ॥ ८ ॥
क्वराजहंसःकाकःक्वमूर्खःक्वचपण्डितः ॥ भृत्याविजेष्यंतिनृपंचक्रवर्तिनमीश्वरम् ॥ ९ ॥ ययातिशापाद्यदवोभ्रष्टराज्यपदाःस्मृताः ॥
राज्यंस्वल्पंजलंप्राप्यप्रोच्छलंत्यापगाइव ॥१०॥ अवंशसम्भवोराजामूर्खपुत्रोहिपंडितः ॥ निर्धनश्चधनंप्राप्यतृणवन्मन्यतेजगत् ॥११॥
उग्रसेनःकतिदिनैराजत्वंसमुपागतः ॥ मंत्रिणावासुदेवेनपूजितःसबलान्नृपः ॥ १२ ॥ तस्यमंत्रीवासुदेवोजरासन्धभयाद्द्रुतम् ॥ मथुरां
स्वपुरींत्यक्त्वासमुद्रंशरणङ्गतः ॥ १३ ॥ आभीरस्यापिनन्दस्यपूर्वंपुत्रःप्रकीर्तितः ॥ वसुदेवोमन्यतेतंमत्पुत्रोयङ्गतत्रपः ॥ १४ ॥ वसु
देवाद्गौरवर्णादयंश्यामःकुतोऽभवत् ॥ पितामहोपिगौरोस्यदुःखहास्यमिदंवचः ॥ १५ ॥ प्रद्युम्नंतत्सुतंजित्वासबलंयादवैःसह ॥ कुशस्थ
लींगमिष्यामिमहींकर्तुमयादवीम् ॥ १६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाधनुरादायतूणौचाक्षय्यसायकौ ॥ ॥ गन्तुमभ्युद्यतंवी

क्ष्यचेदिराजस्तमब्रवीत् ॥ १७ ॥ ॥ दमघोषउवाच ॥ ॥ शृणुपुत्रप्रवक्ष्यामिक्रोधंमाकुरुमाकुरु ॥ अकस्मादाचरेत्कार्यंनसिद्धिंवि न्दतेह्यसौ ॥ १८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसाधनंनक्षमासमम् ॥ तस्मात्सामप्रकर्तव्यंसाज्ञानसदृशंसुखम् ॥ १९ ॥ दानेनराजतेसामदानं सत्क्रियायापुनः॥सत्क्रियापियथायोग्यंगुणंसम्प्रेक्ष्यराजते॥२०॥यदवश्चेदिपाश्चैवज्ञातिसंबंधिबान्धवाः ॥ चेदिपानांचवृष्णीनांकलिंनेच्छा मितत्त्वतः ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिशुपालोबोधितोपिदमघोषेणधीमता ॥ नोवाचकिंचिद्विमनास्तूष्णींभूतोमहाखलः ॥२२॥ श्रुतिश्रवाश्चेदिपराजराज्ञीस्वसाशुभाशूरसुतस्यराजन् ॥ समेत्यपुत्रंशिशुपालसंज्ञंप्रत्याहसम्यग्विनयान्विताऽसा ॥ २३ ॥ ॥ श्रुतिश्रवा उवाच ॥ ॥ मापुत्रखेदंकुरुतात्कदाचिन्माभूत्कलिश्चेदिपयादवानाम् ॥ तेमातुलोयंकिलशूरसूनुर्भ्राताचतेतत्सुतएवकृष्णः ॥ २४ ॥ तस्यात्मजायेत्रसमागतास्तेप्रद्युम्नमुख्याःशतशोमहांतः ॥ संपूजनीयाश्चमयाभवद्भिःसंलालनीयानहियुद्धयोग्याः ॥ २५ ॥ अहंगमिष्या मिसमार्द्रचित्तानेतुंत्वयातातसमागतांस्तान् ॥ द्रष्टुंचिरोत्कंठमनामहोत्सवैर्नैताहृशोयंसमयःकदाचित् ॥ २६ ॥ शिशुपालउवाच ॥ ॥ ममशत्रूरामकृष्णौयादवाःशत्रवश्चमे ॥ घातयिष्यामितान्सर्वान्यैरहंतुतिरस्कृतः ॥ २७ ॥ पुरावैकुंडिनपुरेयाभ्यांमेहेलनंकृतम् ॥ विवाहो वारितोमेवैरामकृष्णावरीमम ॥ २८ ॥ यदितेषांयादवानांयूयंपक्षंकरिष्यथ ॥ तदात्वांसहपित्राचनिगृह्यनिगडैर्दृढैः ॥ २९ ॥ कारागारे कारयामिकंसःस्वपितरौयथा ॥ अन्यथाचेद्वधिष्यामिशपथोमेनदुर्घटः ॥ ३० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तद्वचःपरुषंश्रुत्वातूष्णीं यातेथचेदिपे ॥ उद्धवःस्वबलंप्राप्यप्राहसर्वंयथोदितम् ॥ ३१ ॥ वाहिनीध्वजिनीचैवपृतनाक्षौहिणीतथा ॥ चतुर्धाशिशुपालस्यसेनायु क्ताबभूवह ॥ ३२ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ वाहिन्याद्याश्चयासेनास्तत्संख्यांवदमेप्रभो ॥ ऋषयोहिप्रजानंतिभूतंभव्यंभवच्चयत् ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शतंद्विपानांरथिनांसहस्रशतसंयुतम् ॥ अयुतंतुरगाणांचपत्तीनांलक्षमेवच ॥ ३४ ॥ सेनायालक्षणं स्वल्पंद्विगुणंचतुरंगिणी ॥ चतुःशतंद्विपानांचरथानामयुतंतथा ॥ ३५ ॥ चतुर्लक्षंहयानांचपत्तीनामेककोटयः ॥ लोहकंचुकसंयुक्ताःस मर्थबलवाहनाः ॥ ३६ ॥ शस्त्रास्त्रज्ञायत्रशूरावाहिनीसाबुधैःस्मृता ॥ वाहिन्याद्विगुणीभूताध्वजिनीसाप्रकीर्तिता ॥ ३७ ॥ ध्वजिन्याद्वि

गुणीभूतापृतनाकथ्यतेबुधैः ॥ दशनागसहस्राणिनागेनागेशतंरथाः ॥ ३८ ॥ रथेरथेशतंह्यश्वाअश्वेऽश्वेपत्तयःशतम् ॥ एषात्वक्षौहिणीज्ञे
याकविभिःकथितापुरा ॥ ३९ ॥ ससाहसोतिशूरःस्यात्सामंतःशतशूरभृत् ॥ सामंतानांशतंबिभ्रत्सगजीकथितोमृधे ॥ ४० ॥ स्वदेहं
सारथिंचाश्वान्रथंरक्षेद्रथीचयः ॥ सेनांरक्षतियोबाणैःकथ्यतेसमहारथी ॥ ४१ ॥ स्वसेनांरक्षयञ्छत्रून्सूदयन्रणमंडले ॥ योक्षौहिण्या
समंयुध्येत्सदासोतिरथीस्मृतः॥४२॥इतिश्रीमद्गर्गा॰विश्वजित्खण्डेश्रीनारदबहुलाश्वसंवादेगुर्जराटचेदिदेशगमनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥७॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ निर्गतःशिशुपालोसौसबलश्चंद्रिकापुरात् ॥ पितरौतौतिरस्कृत्यस्वभावोह्यसतामयम् ॥ १ ॥ वाहिनीध्वजि
नीभ्यांचद्युमच्छक्तौविनिर्गतौ ॥ पृतनाक्षौहिणीभ्यांतौरंगपिङ्गौचमंत्रिणौ ॥२॥ शिशुपालमहासैन्यंप्रलयाब्धिसमंनृप ॥ संवीक्ष्ययदवस्तत्तु
चाजग्मुःकृष्णपोतकाः ॥ ३ ॥ वाहिनीसहितःपश्चाद्युमान्नाममहाबलः ॥ युयुधेयादवःसाद्धशिशुपालप्रणोदितः ॥ ४ ॥ द्वयोश्चसैन्ययो
र्बाणैरन्धकारोभवद्रणे ॥ हयपादरजोवृन्दैःप्रोत्थितैश्छादितंनभः ॥ ५ ॥ हयाश्चनृपधावन्तःप्रोत्पतंतोद्विपान्प्रति ॥ द्विपाश्चसक्षतायुद्धे
पातयन्तःपदैर्द्विपः ॥ ६ ॥ शुण्डादण्डस्यफूत्कारैर्मर्दयन्तइतस्ततः ॥ कस्तूरीपत्रसिन्दूररक्तकम्बलमण्डिताः ॥ ७ ॥ बाणैर्गदाभिःपरिघैः
खड्गैःशूलैश्चशक्तिभिः ॥ छिन्नांगाःपत्तयःपेतुश्छिन्नबाह्वंघ्रिजानवः ॥८॥ कश्चित्तीक्ष्णासिनाराजन्हयान्युद्धेद्विधाकरोत् ॥ केचिद्दंता
न्संगृहीत्वाकुंभेषुकरिणांगताः ॥ ९ ॥ अमात्यंहस्तिवाहंचमर्दयंतोमृगेंद्रवत् ॥ उल्लंघयंतःसहयागजवृन्दंमहाबलाः ॥ १० ॥ खड्गप्रहारं
कुर्वंतोविदार्यपरसैनिकान् ॥ हयस्पृष्टानहश्यंतेहश्यंतेतेनटाइव ॥ ११ ॥ सैन्यत्रेगंचशत्रूणांहष्ट्वाऽक्रूरःसमाययौ ॥ चकारदुर्दिनंबाणैर्धनु
ष्टंकारयन्मुहुः ॥ १२ ॥ पलायमानंस्वबलंद्युमान्वीक्ष्यमहाबलः ॥ आययौसंमुखेयोद्धुंश्वाफलकेर्मैथिलेश्वर ॥ १३ ॥ बाणजालंसचिच्छे
दबाणौघैश्चापनिर्गतैः ॥ छादयामासचाक्रूरंवर्षास्विनमिवांबुदः ॥ १४ ॥ छित्त्वातद्बाणपटलमसिनागांदिनीसुतः ॥ शक्त्याततताडतंवी
रंद्युमंतंक्रोधमूर्च्छितः ॥ १५ ॥ तत्प्रहारेणभिन्नांसोमूर्च्छितोघटिकाद्वयम् ॥ पुनरुत्थाययुयुधेशिशुपालसखोबली ॥ १६ ॥ गृहीत्वाथगदां
गुर्वींलक्षभारविनिर्मिताम् ॥ तताडहृदिचाक्रूरंजगर्जघनवद्द्युमान् ॥ १७ ॥ अक्रूरेतत्प्रहारेणकिंचिद्व्याकुलमानसे ॥ युयुधानस्तदाप्राग

ज्याशब्दंकारयन्मुहुः ॥ १८ ॥ शिरस्तस्याशुचिच्छेदबाणेनैकेनलीलया ॥ पतितेद्युमतिह्याजौवीरास्तस्यातिदुद्रुवुः ॥ १९ ॥ तदैव शक्तःसंप्राप्तोदृष्ट्वासेनांपलायिताम् ॥ शूलंचिक्षेपसहसायुयुधानायधीमते ॥ २० ॥ युयुधानश्चबाणौघैस्तच्छूलंशतधाकरोत् ॥ शक्तोगृहीत्वापरिघंयुयुधानंतताडह ॥ २१ ॥ युयुधानोर्जुनसखःक्षणंमूर्च्छामवापह ॥ तदैववीरःसंप्राप्तःकृतवर्मामहाबलः ॥ २२ ॥ शक्तस्यापिरथंसाश्वंबाणैश्चूर्णीचकारह ॥ शक्तोपिचूर्णयामासगदयातद्रथंपरम् ॥ २३ ॥ कृतवर्मारथंत्यक्त्वाशक्तंजग्राहरोषतः ॥ पातयित्वाभुजाभ्यांतंचिक्षेपनृपयोजनम् ॥ २४ ॥ शक्तेचपतितेक्रुद्धेशिशुपालप्रणोदितौ ॥ रंगपिंगौमंत्रिणौतौपृतनाक्षौहिणीयुतौ ॥ २५ ॥ बाणवर्षंप्रकुर्वंतौमर्दयंतावरीन्मृधे ॥ आजग्मतुर्मैथिलेंद्रयथावातहुताशनौ ॥ २६ ॥ उद्भटंतद्बलंवीक्ष्ययादवेंद्रःपितुःसमः ॥ आदायचापंसदसिप्रद्युम्नोवाक्यमब्रवीत् ॥ २७ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ अहंगमिष्यामिपुरींरंगपिंगमृधेजनाः ॥ रंगपिंगौचदृश्येतेमहाबलपराक्रमौ ॥ २८ ॥ एतच्छ्रुत्वामहाबाहुर्भानुःकृष्णसुतोबली ॥ सर्वेषामग्रतोभूत्वाभ्रातरंप्राहनीतिवित् ॥ २९ ॥ ॥ भानुरुवाच ॥ ॥ त्रैलोक्यंदृश्यतेप्राप्तंयदातेसंमुखेप्रभो ॥ तदातेचापटंकारोभविष्यतिनसंशयः ॥३०॥ केवलेनादिखड्गेनशिरसीरंगपिंगयोः ॥ छित्त्वानीत्वागमिष्यामिकलिंगशकलेइव ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेद्युमच्छक्तवधोनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

श्रीनारदउवाच ॥ इत्युक्त्वाशत्रुहाभानुर्गृहीत्वाखड्गचर्मणी ॥ पदातिःप्रययौसैन्येवनेवह्निरिवप्रभुः ॥ १ ॥ भानुःखड्गेनशत्रूंस्ताञ्छिन्नबाहूंश्चकारह ॥ द्विपान्हयान्संमुखस्थान्पार्श्वस्थांश्चद्विधाकरोत् ॥ २ ॥ ॥ खड्गेद्वितीयोह्येकाकीरेजेछिंदन्नरीन्मृधे ॥ नीहारमेघपटलेभानुर्भानुरिवस्फुरन् ॥ ३ ॥ हस्तिनांछिन्नकुंभानांभानुखड्गेनमैथिल ॥ मुक्तानिपेतुश्चयथातारकाःक्षीणकर्मणः ॥ ४ ॥ क्षणमात्रेणतत्सैन्यंपातयित्वारणांगणे ॥ रंगपिंगोपरिप्रागाद्भानुर्वीरोमहाबलः ॥ ५ ॥ कृष्णदत्तेनखड्गेनरथौतौरंगपिंगयोः ॥ छित्त्वाहयान्सनेतॄंश्चभानुर्युद्धेद्विधाकरोत् ॥ ६ ॥ खड्गौनीत्वारंगपिंगौतेडतुस्तंमहोद्भटौ ॥ भानुचर्मगतौखड्गौभंगीभूतौबभूवतुः ॥ ७ ॥ भानुखड्गप्रहारेणशिरसीरंगपिंगयोः ॥ युगपत्पेततुर्युद्धेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ८ ॥ भानुस्तयोश्चशिरसीनीत्वाप्रद्युम्नसंमुखे ॥ आययौविजयीवीरः

श्लाघितःसैन्यनायकैः ॥ ९ ॥ दिविदुंदुभयोनेदुर्नरदुंदुभिभिःसमम् ॥ अभूज्जयजयारावःपुष्पवर्षाःसुरैःकृताः ॥ १० ॥ रंगपिंगौमृतौश्रु त्त्राशिशुपालोरुषान्वितः ॥ जैत्ररथंसमारुह्ययदूनांसंमुखंययौ ॥ ११ ॥ मदच्युद्भिर्गजैर्दीर्घैरत्नकंबलमंडितैः ॥ स्वर्णनीडसमायुक्तैर्लोल घंटाक्कणत्स्वनैः ॥ १२ ॥ रथैश्चदेवधिष्ण्याभैर्वायुवेगैस्तुरंगमैः ॥ विद्याधरसमैर्वीरैर्नादयन्वसुधातलम् ॥ १३ ॥ शिशुपालबलंदृष्ट्वाशक्रद त्तेरथेस्थितः ॥ सर्वेषामग्रतःकार्ष्णिःप्रययौधन्विनांवरः ॥ १४ ॥ शंखंदध्मौहरेःपुत्रोदिशःखंनादयन्नृप ॥ तेननादेनशत्रूणांकंपोभूद्बुद्धि मानद ॥ १५ ॥ शिशुपालमहासैन्येप्रासादइवदुर्गमे ॥ चक्रेनाराचसोपानंसहसारुक्मिणीसुतः ॥ १६ ॥ दमघोषसुतोधीमान्धनुष्टंकार यन्मुहुः ॥ ब्रह्मास्त्रंसंदधेयद्वैदत्तात्रेयेणशिक्षितम् ॥ १७ ॥ प्रचंडसर्वतस्तेजोदृष्ट्वाश्रीरुक्मिणीसुतः ॥ ब्रह्मास्त्रेणापितद्युद्धेसंजहारसलीलया ॥ १८ ॥ शिशुपालोमहाधीमानंगारास्त्रंसमादधे ॥ जामदग्न्येनयद्दत्तंमहेन्द्रेपर्वतेनृप ॥१९॥ तस्मादङ्गारवर्षाभिःकार्ष्णिसेनातिविह्वला ॥ पर्जन्यास्त्रंमहादिव्यंतदाकार्ष्णिःसमादधे ॥ २० ॥ स्थूलाभिर्मेघधाराभिरंगाराःशांतिमाययुः ॥ शिशुपालस्तदाक्रुद्धोगजास्त्रंतत्समाद धे ॥ २१ ॥ यदगस्त्येनमुनिनाशिक्षितंमलयाचले ॥ महोद्भटागजादीर्घाःकोटिशस्तद्विनिर्गताः ॥ २२ ॥ तेसैन्यंपातयामासुःप्रद्युम्नस्य महात्मनः ॥ हाहाकारोमहानासीद्यदूनांवाहिनीषुच ॥ २३ ॥ प्रद्युम्नोथरणश्लाघीनृसिंहास्त्रंसमादधे ॥ नृसिंहोनिर्गतस्तस्मान्नादयन्वसु धातलम् ॥ २४ ॥ स्फुरत्सटोदीर्घवालोनखलांगूलभीषणः ॥ ननादहुंकृतैःशब्दैर्भक्षयंस्तान्गजान्रणे ॥ २५ ॥ विदार्यगजकुंभांतमुत्पतन् भगवान्हरिः ॥ गजवृंदंमर्दयित्वातत्रैवांतरधीयत ॥ २६ ॥ चिक्षेपपरिघंरोषाच्छिशुपालोमहाबलः ॥ चिच्छेदपरिघंतद्वैयमदंडेनमाधवः ॥ ॥ २७ ॥ ततश्चैद्योरुषाविष्टोगृहीत्वाखड्गचर्मणी ॥ प्रद्युम्नंतमुपाधावत्पतंगइवपावकम् ॥२८॥ कार्ष्णिस्तताडतंखड्गंयमदंडेनवेगतः ॥ चू र्णीबभूवतेनापिनिस्त्रिंशश्चर्मणासह ॥ २९ ॥ पाशिदत्तेनपाशेनसहसायादवेश्वरः ॥ दमघोषसुतंबद्ध्वाविचकर्षरणांगणे ॥ ३० ॥ शिशुपा लंघातयितुंखड्गंजग्राहरोषतः ॥ तदैवतत्करौसाक्षाद्गदोजग्राहवेगतः ॥ ३१ ॥ ॥ गदउवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमेनापिश्रीकृष्णेनमहा त्मना ॥ वध्योयंदेववचनंभगवन्मावृथाकुरु ॥ ३२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तदाकोलाहलेजातेशिशुपालस्यबंधने ॥ दमघोषोवलि

नीत्वाप्रागात्प्रद्युम्नसंमुखे ॥ ३३ ॥ कार्ष्णिस्तमागतंदृष्ट्वात्यक्त्वाशस्त्राणिशीघ्रतः ॥ अग्रतश्चेदिपंशश्वन्ननामशिरसाभुवि ॥ ३४ ॥ मिलित्वाचाशिषंदत्त्वाप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ दमघोषोमहाराजःप्राहगद्गदयागिरा ॥ ३५ ॥ ॥ दमघोषउवाच ॥ ॥ प्रद्युम्नत्वंतुधन्योसित्वंयदूनांशिरोमणिः ॥ मत्पुत्रेणकृतंयद्वैतत्क्षमस्वदयानिधे ॥ ३६ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ ममदोषोनतेचायंनतेपुत्रस्यहेप्रभो ॥ सर्वंकालकृतंमन्येप्रियमप्रियमेववा ॥ ३७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तोदमघोषोपिप्रद्युम्नेनप्रयंत्रितः ॥ शिशुपालंमोचयित्वानीत्वागाच्चंद्रिकांपुरीम् ॥ ३८ ॥ प्रद्युम्नस्यबलंश्रुत्वासाक्षाच्छ्रीकृष्णतेजसः ॥ नकेपियुयुधुस्तेनराजानश्चबलिंददुः ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडे नारदबहुलाश्वसंवादेरंगपिंगवधशिशुपालयुद्धचेदिदेशविजयोनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ मनुतीर्थेततःस्नात्वाप्रद्युम्नोयदुभिःसह ॥ प्रययौकौंकणान्देशान्दुंदुभीन्नादयन्मुहुः ॥१॥ कौंकणस्थोथमेधावीगदायुद्धविशारदः ॥ एकाकीमल्लयुद्धेनपरीक्षन्नाययौबलम् ॥२॥ प्रद्युम्नंसबलंप्राहशृणुमेयादवेश्वर ॥ गदायुद्धंदेहिमह्यंमद्बलंनाशयप्रभो ॥ ३ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ एकतोह्येकतोवीराबलवंतोमहीतले ॥ मानंमाकुरुहेमल्लविष्णुमायातिदुर्गमा ॥ ४ ॥ वयंतुबहवोवीरास्त्वमेकाकीसमागतः ॥ अधर्मोयंमहामल्लदृश्यतेयाहिसांप्रतम् ॥ ५ ॥ ॥ मल्लउवाच ॥ यदायुद्धंनकुरुतभवंतोबलशालिनः ॥ मत्पादेधोत्रनिर्यांतुतदायास्यामिसांप्रतम् ॥ ६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंवदतिमल्लेवैसर्वेयादवपुंगवाः ॥ बभूवुःक्रोधसंयुक्ताःपश्यामस्तस्यमैथिल ॥ ७ ॥ गदोगदांसमादायबलदेवानुजोबली ॥ तस्थौसोपिगदांनीत्वासर्वेषांपश्यतांनृप ॥ ८ ॥ गदांगरिष्ठांचिक्षेपगदायसमहाबलः ॥ गदोपरिगदांनीत्वास्वगदांप्राक्षिपद्गदः ॥ ९ ॥ गदस्यगदयासोपिताडितःपतितोभुवि ॥ मृधेच्छांनचकाराशुउद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ १० ॥ कौंकणस्थोथमेधावीनत्वाप्राहहरेःसुतम् ॥ परीक्षार्थंचभवतामेतत्कार्यंमयाकृतम् ॥ ११ ॥ त्वमेवभगवान्साक्षात्कुतोहंप्राकृतोजनः ॥ क्षमस्वमेपराधंभोत्वामहंशरणंगतः ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाथबलिंदत्त्वानमस्कृत्यहरेःसुतम् ॥ कौंकणस्थःपुरींप्रागान्मेधावीक्षत्रियोत्तमः ॥१३॥ कुटकाधिपतिंमौलिंमृगयायांविनिर्गतम् ॥ जग्राहसमहाबाहुःसांबोजांबवतीसुतः ॥ १४ ॥ कार्ष्णिस्तस्माद्बलिंनी

त्वादंडकाख्यंवनंययौ ॥ मुनीनामाश्रमान्पश्यन्स्वसैन्यपरिवारितः ॥ १५ ॥ निर्विंध्यांचपयोष्णींचतापींस्नात्वाहरेःसुतः ॥ शूर्प्पारकं
महाक्षेत्रंआर्यद्वैपायनींततः ॥ १६ ॥ ऋष्यमूकंततःपश्यप्रवर्षणगिरिंगतः ॥ पर्जन्योभगवान्साक्षान्नित्यदायत्रवर्षति ॥ १७ ॥ गोकर्णा
ख्यंशिवक्षेत्रंदृष्ट्वाकार्ष्णिःस्वसैन्यकैः ॥ त्रिगर्तान्केरलान्देशान्ययौजेतुंमहाबलः ॥ १८ ॥ अंबष्ठःकेरलाधीशःश्रुत्वावार्तांतुमन्मुखात् ॥
ददौतस्मैबलिंशीघ्रंप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ १९ ॥ कृष्णांवेणींतदोत्तीर्यतैलंगान्विषयान्ययौ ॥ सैन्यपादरजोवृंदैरंधीकुर्वन्नभःस्थलम् ॥२०॥
तैलंगस्याधिपोराजाविशालाक्षःप्रकीर्तितः ॥ पुरस्योपवनेरेमेसुन्दरीगणसंयुतः ॥ २१ ॥ मृदंगाद्यैश्चवादित्रैर्मधुरध्वनिसंकुलैः ॥ परैरप्सर
सांरागैर्गीयमानोद्युराडिव ॥ २२ ॥ तंप्राहसुंदरीरामाराज्ञीमंदारमालिनी ॥ रजोव्याप्तंनभोवीक्ष्यशुष्यद्बिंबाधरापरा ॥ २३ ॥ मंदा
रमालिन्युवाच ॥ राजन्नजानामिकदापिदुःखंसुखालकालिभ्रमरास्तवैषा ॥ २४ ॥ द्वारावतीशाध्वरनागवल्लीचयंसमुत्थाप्यदिशोज
यार्थम् ॥ विजित्यसर्वान्नृपचेदिपान्ससमागतोसौयदुराजराजः ॥ २५ ॥ धुंकारशब्दंशृणुदुंदुभीनांचीत्कारफूत्कारयुतंद्विपानाम् ॥ कोदंड
टंकारमयंपराणांकल्पांतसारस्वतनादकारम् ॥ २६ ॥ त्वरंबलिंप्रेषयशंबरारयेप्रधावतीःपश्यनरेंद्रसुन्दरीः ॥ च्युतप्रसूनाःश्रमवारिवर्षिणी
र्वनप्रवेशाःस्फुटकेशमंडनाः ॥ २७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ पत्नीवाक्यंततःश्रुत्वाविशालाक्षोतिधर्षितः ॥ प्रद्युम्नसंमुखेसोपिबलिंनी
त्वासमाययौ ॥ २८ ॥ तेनसंपूजितःसाक्षात्प्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ स्नात्वापंचाप्सरस्तीर्थंमहाराष्ट्रंततोययौ ॥ २९ ॥ महाराष्ट्राधिपोराजा
विमलोनामवैष्णवः ॥ भक्त्यापरमयाकार्ष्णिंपूजयामाससर्वतः ॥ ३० ॥ तथाहिकर्णाटपतिःसहस्रजित्स्वतःसमानीयबलिंमहात्मने ॥
संपूजयामासशुभार्थहेतवेश्रीशंबरारिंजगतःप्रभुंपरम् ॥ ३१ ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षाद्यादवैःसहमैथिल ॥ करूषान्विषयान्प्रागाज्जेतुंयोगीवदे
हजान् ॥ ३२ ॥ महारंगपुरेतत्रवृद्धशर्मामहामतिः ॥ भर्ताथश्रुतदेवायावसुदेवस्वसुर्नृप ॥ ३३ ॥ तस्यपुत्रोदंतवक्रःकृष्णशत्रुःप्रकीर्तितः
॥ शिशुपालइवक्रुद्धोयोद्धुंचक्रेमनःस्वयम् ॥ ३४ ॥ मात्रापित्रावारितोपिदैत्योदैत्यानलुव्रतः ॥ यादवान्वातयिष्यामिकोपमित्थंचका
रह ॥ ३५ ॥ आदायसगदांगुर्वींलक्षभारविनिर्मितम् ॥ एकाकीप्रययौयोद्धुंप्रद्युम्नबलसंमुखे ॥ ३६ ॥ दंतवक्रंकृष्णवर्णंकज्जलाद्रिसमप्रभम्

ललज्जिह्वंघोररूपंतालवृक्षदशोच्छ्रितम् ॥ ३७ ॥ किरीटकुंडलधरंहेमवर्मविभूषितम् ॥ किंकिणीजालसंयुक्तंचलच्चरणनूपुरम् ॥ ३८ ॥ कंपयंतंभुवंवेगात्पातयंतंगिरीन्द्रुमान् ॥ घातयंतंस्वगदयाकृतांतमिवदुर्जनान् ॥ ३९ ॥ तंदृष्ट्वायादवाःसर्वेभयंप्रापुर्मृधांगणे ॥ आगतेदंतवक्रेचमहान्कोलाहलोह्यभूत् ॥ ४० ॥ प्रद्युम्नः प्रेषयामासतस्योपरिमहद्बलम् ॥ अष्टादशाक्षौहिणीनांधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ४१ ॥ बाणैःपरश्वधैराजघ्नुःछतघ्नीभिर्भुशुंडिभिः ॥ तंतेर्दुर्यादवाःसर्वेसर्वतोद्रियथागजाः ॥ ४२ ॥ दंतवक्रःस्वगदयाकरींद्रानुत्कटान्बहून् ॥ पातयामासराजेंद्रभिन्नकुंभस्थलान्मृधे ॥ ४३ ॥ कांश्चित्पादेषुचोन्नीयर्किंकिर्णाजालनादितान् ॥ सशृंखलान्सनीडांस्ताँछोलघंटारणत्स्वनान् ॥ ॥ ४४ ॥ वातस्तूलमिवाकाशेचिक्षेपशतयोजनम् ॥ शुंडादंडेषुकांश्चिद्दैगृहीत्वादैत्यपुंगवः ॥ ४५ ॥ भ्रामयित्वागजान्दिक्षुनदतःप्राक्षिपद्रुषा ॥ कांश्चिद्गजानंसयोश्चकक्षयोरुभयोरपि ॥४६॥ पद्भ्यामाक्रम्यशुशुभेदैत्यःकालाग्निरुद्रवत् ॥ रथान्ससूतान्साश्वांश्चसध्वजान्समहारथान् ॥ चिक्षेपगगनेवीरःपद्मानीवप्रभंजनः ॥४७॥ तुरगांश्चपदातींश्चप्राक्षिपद्गगनेबलात् ॥ अधोमुखाऊर्ध्वमुखाराजपुत्रामहाबलाः ॥ ॥ ४८ ॥ सशस्त्रारत्नकेयूरसंयुक्तास्तारकाइव ॥ आकाशात्प्रपतंतस्तेवमंतोरुधिरंमुखात् ॥ ४९ ॥ बलंविलोडयामासगदयादैत्यपुंगवः ॥ द्रंष्ट्र्याप्रलयाब्धिश्रीवाराहइवमैथिल ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडे नारदबहुलाश्वसंवादेकौंकणकुटकत्रिगर्तकेरलतैलंगमहाराष्ट्रकर्णाटकविजयेकरूपदेशगमनंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ तदाश्रीकृष्णपुत्राणामष्टादशमहारथाः ॥ सक्षतंकारयामासुर्दन्तवक्रम्महाबलम् ॥ १ ॥ दन्तवक्रोतिशुशुभेसक्षतोरक्तधारया ॥ लाक्षयेवयथासौधंप्रहारंनान्वचिंतयत् ॥ २ ॥ कृतवर्माचबाणौघैस्तंजघानरणाङ्गणे ॥ युयुधानश्चखड्गेनशक्त्याक्रूरोमहाबलम् ॥ ३ ॥ सारणस्तंकुठारेणाहनत्तंरोहिणीसुतः ॥ दन्तवक्रोपिगदयायुयुधानंतताडह ॥ ४ ॥ करेणकृतवर्माणमक्रूरंस्वांघ्रिणाहनत् ॥ सारणंभुजवेगेनकारूषोरणदुर्मदः ॥ ॥ ५ ॥ अक्रूरःकृतवर्माचयुयुधानोथसारणः ॥ निपेतुर्मूर्च्छिताभूमौमरुतापादपाइव ॥ ६ ॥ ततोगदांसमादायसांबोजाम्बवतीसुतः ॥ दंतवक्रंतताडांसेजगर्जघनवद्बली ॥ दंतवक्रोऽथचिक्षेपस्वगदांसाम्बसम्मुखे ॥ ७ ॥ गदामापततींवीक्ष्यसांबोजाम्बवतीसुतः ॥ गदोपरिगदां

नीत्वागदयातन्तताडह ॥ ८ ॥ दन्तवक्रोगदांत्यक्त्वासांबंजाम्बवतीसुतम् ॥ गृहीत्वापातयामासभुजाभ्यांरणमंडले ॥ ९ ॥ साम्बस्तदा समुत्थायगृहीत्वापादयोश्चतम् ॥ अपोथयद्भूमिपृष्ठेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ १० ॥ दन्तवक्रःसमुत्थायसाट्टहासंतदाकरोत् ॥ ननादतेनब्रह्माण्डंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ ११ ॥ पताकाढयेनदिव्येनसहस्रादित्यवर्चसा ॥ सहस्रहययुक्तेनरथेनस्निग्धनादिना ॥ १२ ॥ आगच्छंतंनमंतंचप्रद्युम्नंधन्विनांवरम् ॥ दन्तवक्रोपितंवीक्ष्यप्राहेदंपरुषंवचः ॥ १३ ॥ ॥ दन्तवक्रउवाच ॥ ॥ यूयञ्चयादवाःसर्वेवृष्णयोह्यन्धकादयः ॥ अल्पसत्त्वाजनास्तुच्छाविद्रुतायुद्धभीरवः ॥१४॥ ययातिशापसंभ्रष्टाभ्रष्टराज्यागतत्रपाः ॥ एकोहंबहवोयूयंयुष्माभिश्चकृतंमृधम् ॥ ॥ १५ ॥ अधर्मवर्तिभिस्तुच्छैर्धर्मशास्त्रंविलोपितम् ॥ पूर्वंपितातेश्रीकृष्णोनन्दस्यपशुरक्षकः ॥ १६ ॥ गोपालोच्छिष्टभोजीचसोद्यैवयादवेश्वरः ॥ हैयङ्गवीनंदध्याज्यदुग्धतक्रादिकंरसम् ॥ १७ ॥ चोरयामासगोपीनांरसिकोरासमण्डले ॥ जरासन्धभयात्सोपिसमुद्रंशरणङ्गतः ॥ १८ ॥ सोद्यैवयदुनाथोभूद्योभीरुःकालसंमुखे ॥ तेनदत्तंवृष्णिराज्यमुग्रसेनंसमेत्यसः ॥ १९ ॥ करिष्यत्यल्पसारार्थोराजसूयंक्रतूत्तमम् ॥ दुरत्ययाकालगतिर्जातंचित्रमहोजगत् ॥ २० ॥ अध्यास्तेसिंहशार्दूलंश्रृगालोह्यतिदुर्बलः ॥ २१ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥ पुरावैकुण्डिनपुरेयदूनांबलमूर्जितम् ॥ त्वयादृष्टंनकिंत्वत्रपश्याद्यैवविनिन्दक ॥ २२ ॥ युष्मान्संबंधिनोज्ञात्वानेच्छेद्युद्धंकरूषप ॥ बलात्त्वंयुद्धमाकार्षीर्धर्मशास्त्रंत्वपाकृतम् ॥२३॥ नन्दोद्रोणोवसुःसाक्षाज्जातोगोपकुलेपिसः ॥ गोपालायेचगोलोकेकृष्णरोमसमुद्भवाः ॥ ॥ २४ ॥ राधारोमोद्भवागोप्यस्ताश्चसर्वाइहागताः ॥ काश्चित्पुण्यैःकृतैःपूर्वैःप्राप्ताःकृष्णंवरैःपरैः ॥ २५ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतिर्गोलोकेशःपरात्परः ॥ २६ ॥ यस्मिन्सर्वाणितेजांसिविलीयन्तेस्वतेजसि ॥ तंवदंतिपरेसाक्षात्परिपूर्णतमःस्वयम् ॥ २७ ॥ पूर्णस्यलक्षणंयत्रयंपश्यंतःपृथक्पृथक् ॥ भावेनापिजनाःसोयंपरिपूर्णतमः स्वयम् ॥ २८ ॥ उग्रसेनोथराजेन्द्रोमरुतोनामयःपुरा ॥ श्रीकृष्णस्यवरेणासौयादवेन्द्रोबभूवह ॥ २९॥ निरंकुशोमहामूर्खोविनिन्दसिमहाजनम् ॥ सनःप्रार्थयतेकिंचिद्यथासिंहःशिवारुतम् ॥ ३० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंवचस्तदाश्रुत्वादन्तवक्रोमदोत्कटः ॥ गदांगुर्वींसमादायप्राद्रवत्तद्रथोप

102

रि ॥ ३१ ॥ गदयापातयामाससहस्रंघोटकान्नदन् ॥ घोटकादुद्रुवुःसर्वेदृष्ट्वारूपंभयंकरम् ॥ ३२ ॥ प्रद्युम्नोपिगदांनीत्वातंतताड दृढंहृदि ॥ तत्प्रहारेणदैत्येंद्रःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ ३३ ॥ तयोश्चगदयायुद्धंघोररूपंबभूवह ॥ गदाभ्यांसक्षतौतौद्वौमर्दयन्तौपरस्परम् ॥ ३४ ॥ नदन्तौसङ्गरेराजन्गिरौकेसरिणौयथा ॥ दन्तवक्रोभुजाभ्यांतंगृहीत्वाश्रीहरेःसुतम् ॥ भूमौनिपातयामाससिंहःसिंहमिवौजसा ॥ ३५ ॥ प्रद्युम्नोपिसमुत्थायगृहीत्वाभुजयोर्बलात् ॥ भ्रामयित्वाभुजाभ्यांतंपातयामासभूतले ॥ ३६ ॥ प्रद्युम्नस्यप्रहारेणसोपतद्रुधिरंवमन् ॥ चूर्णितास्थिःखिन्नगात्रोमूर्च्छितोविह्वलाकृतिः ॥३७॥ गिरीन्द्रइवभूपृष्ठेरेजेशक्रायुधाहतः ॥ तत्प्रपातेनवसुधाचचालसजलाभवत् ॥ ३८ विचेलुर्दिग्गजास्ताराःसमुद्राश्चचकंपिरे ॥ पातशब्देनराजेन्द्रत्रिलोकीबधिरीकृता ॥ ३९ ॥ तदैवकारूषपतिर्महात्माश्रीवृद्धशर्माश्रुतदेवयाच ॥ राज्ञ्यामहारंगपुराद्यदूनांसमाययौसुंदरसन्धिकारी ॥ ४० ॥ दत्त्वाबलिंमैथिलशम्बरारयेसुतंगृहीत्वाकृतसंधिरग्रतः ॥ तथायदूनांप्रवरैःप्रपूजितःपुनर्महारङ्गपुरंसमाययौ ॥४१॥ इति श्री०विश्व०ना०दंतवक्रयुद्धेकरूषदेशविजयोनामैकादशोऽध्यायः ॥११॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अर्णवंदक्षिणंस्नात्वाप्रद्युम्नोयादवाधिपः ॥ उशीनरांस्ततोजेतुमाजगामबलैःसह ॥ १ ॥ कोटिशःकोटिशोगावोयत्रदेशेचरंतिहि ॥ गोपालमंडलैर्युक्ताव्रजंत्योभव्यमूर्तयः ॥ २ ॥ औशीनराःक्षीरपानागौरवर्णामनोहराः ॥ हैयंगवीनमादायतेययुःकार्ष्णिसंमुखे ॥ ३ ॥ तैःपूजितःशंबरारिर्ददौतेभ्योमहाधनम् ॥ गजान्रथान्हयान्दिव्यवस्त्रभूषादिहर्षितः ॥ ४ ॥ चंपावतीनामपुरीमणिरत्नसमन्विता ॥ विराजतेयत्रनृपैःसर्पैर्भोगवतीयथा ॥५॥ चंपावतीपतिर्वीरोनाम्नाहेमांगदोनृपः ॥ नीत्वाबलिंसमेत्याशुश्रीकार्ष्णिंप्रणनामह ॥ ६ ॥ तस्मैतुष्टःशंबरारिर्मालांकिंजल्किनींददौ ॥ सहस्रदलशोभाढ्यंपद्मंदिव्यंददौपुनः ॥ ७ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ विदर्भान्प्रययौधन्वीदुंदुभीन्नादयन्मुहुः ॥ ८ ॥ भीष्मकःकुंडिनपतिरागतंरुक्मिणीसुतम् ॥ आनीयपूजयामाससैन्यंबहुभिर्धनैः ॥ ९ ॥ मातामहंततोनत्वारुक्मिणीनंदनोबली ॥ कुंतदेशांश्चदरदान्प्रययौयादवैःसह ॥ १० ॥ दारदैःकुंतजैर्वीरैःपूजितोयादवेश्वरः ॥ मलयाचलपाटीरवायुभिःपरिसेवितः ॥ ११॥ श्रीखंडकेतकीपुष्पगंधाक्तेमलयाचले॥ अगस्त्यंमुनिशार्दूलंपीताब्धिंसददर्शह ॥१२॥

कृतांजलिपुटःकार्ष्णिर्नमस्कृत्यमहामुनिम् ॥ स्थितोभूद्वटजेसाक्षादाशीर्भिरभिनंदितः ॥ १३ ॥ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥
॥ दृश्यंपदार्थंतुजगत्सत्यवद्वर्ततेकथम् ॥ मुक्तोब्रह्मांशकोभूत्वाबद्ध्यतेयंकथंगुणैः ॥ १४ ॥ एतत्प्रश्नंममब्रूहिनितरांमुनिसत्तम ॥ त्वंस
र्वविद्दिव्यचक्षुःसर्वब्रह्मविदांवरः ॥ १५ ॥ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ त्वंसाक्षात्कृष्णचंद्रस्यपरिपूर्णतमस्यच ॥ पुत्रोसिपृच्छसेमांवाली
लामात्रमिदंवचः ॥ १६ ॥ लोकसंग्रहमेवार्थंकुर्वन्देवोहरिर्यथा ॥ तथानृणांचकल्याणंकुर्वन्विचरसिप्रभो ॥ १७ ॥ यथासत्यस्यसूर्यस्य
बिंबंवारिषुसत्यवत् ॥ दृश्यतेसत्यवद्दृश्यंप्रधानपरयोस्तथा ॥ १८ ॥ काचेमुखंगुणेसर्पंसैकतेजीवनंयथा ॥ तथायंसन्देहगुणैर्बध्यतेप्रेक्ष्य
तांस्वयम् ॥ १९ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ कथंनबद्ध्यतेदेहीयेनोपायेनतन्मुने ॥ वैराग्येणदृढेनापिब्रूहिब्रह्मविदांवर ॥ २० ॥ अग
स्त्यउवाच ॥ विवेकंयःसमाश्रित्यभजेद्ब्रह्मसनातनम् ॥ मनोमयंजगन्मत्वासव्रजेत्परमंपदम् ॥२१॥ जन्ममृत्यूशोकमोहौजराबाल्ययुवाद
यः ॥ अहंमदोव्याधिभयंसुखंशोकःक्षुधारतिः ॥ २२ ॥ आधिर्व्याधिस्तस्यराजन्नभवंतिकदाचन ॥ आत्मानिरीहोह्यतनुःसर्वतश्चानहं
कृतिः ॥ शुद्धोगुणाश्रयःसाक्षात्परोनिष्कलआत्मदृक् ॥ २३ ॥ ज्ञानात्मकःसदापूर्णोविदितोयोमुनीश्वरैः ॥ तंब्रह्मपरमात्मानंज्ञात्वायंवि
चरेत्सुखी॥२४॥अस्मिन्छयानेजागर्तिसर्वंपश्यतियःपुमान् ॥ नायंतंवेत्तिपश्यंतंनपश्यतिकदाचन ॥२५॥ नभोग्निपवनःकोष्ठकाष्ठप्रोद्गत
रेणुभिः ॥ नसज्जतेगुणैर्ब्रह्मवर्णैश्चस्फटिकोयथा॥२६॥लक्षणाभिर्ध्वनिव्यंग्यैर्ज्ञायतेनकदाचन ॥ कुतस्तुलौकिकैर्वाक्यैस्तस्मैश्रीब्रह्मणेनमः
॥२७॥केचित्कर्मवदंत्येनंकेचित्कालंतथापरे ॥ कर्तारंयोगमपरेसांख्यंब्रह्मवदंतिके ॥२८॥ केचित्तंपरमात्मानंवासुदेवंवदंतिके॥प्रत्यक्षेणानु
मानेननिगमेनात्मसंविदा॥२९॥विचार्यतद्ब्रह्मपरंनिःसंगोविचरेदिह॥यथांभसाप्रचलतातरवोपिचलाइव ॥३०॥ चक्षुषाभ्राम्यमाणेनदृश्यते
चलतीवभूः ॥ तथागुणानांभ्रमणैर्भ्रमतामनसायतः ॥ ३१॥ भ्राम्यमाणःसदाराजन्करेणालातचक्रवत् ॥ करिष्यामिकरोमीतिममेदंतवचा
ब्रुवन्॥त्वमहंचसुखीदुःखीसदाज्ञानविमोहिताः ॥३२॥ सत्वंरजस्तमइतिप्रकृतेर्नात्मनोगुणाः॥ तैरिदंजगदाव्याप्तमोतप्रोतंपटंयथा ॥३३॥
ऊर्ध्वंगच्छंतिसत्त्वस्थामध्येतिष्ठंतिराजसाः ॥ जघन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छंतितामसाः ॥ ३४ ॥ अंधकारेगुणात्कार्ष्णेसर्पबुद्धिर्बिभेति

103

च ॥ आरान्मरीचिकांवारितथेदंमन्यतेजगत् ॥ ३५ ॥ गतागतंसुखंविद्धियथामंडलवर्तिना ॥ तथानृणांसुराणांचदुःखंनरकवासिनाम् ॥
॥ ३६ ॥ घनावलिर्देहगुणाअहोरात्रमृतेर्यथा ॥ यथासार्थंतथादृश्यंनकिंचित्सर्वदैवहि ॥ ३७ ॥ पक्षेजातेयथानीडात्पारेयातेयथोडुपात् ॥
ज्ञानेप्राप्तेतथालोकाद्दर्पणात्किंप्रयोजनम् ॥ ३८ ॥ यथोल्कयादृष्टमर्थंसुलक्ष्याकिंप्रयोजनम् ॥ तथामार्गंनिधायाशुविचरेत्समदृङ्मुनिः॥
॥ ३९ ॥ यथेंदुरुदपात्रेषुयथाग्निःकाष्ठसंचये ॥ तथैकोभगवान्साक्षात्परात्मानेकवत्स्थितः ॥ ४० ॥ घटेमठेयथाकाशोवर्ततेंऽतर्बहिर्महान्
॥ तथापरात्मानिर्लिप्तोदेहेषुस्वकृतेषुच ॥ ४१ ॥ यःकृष्णभक्तःशांतात्माज्ञाननिष्ठोविरागवान् ॥ तंनस्पृशंतीहगुणाःकानीवबिसिनी
दलम् ॥ ४२ ॥ ज्ञानीसदानंदमयोबालवद्विचरेत्तनुम् ॥ नपश्यतिधृतंवासोमदिरामदमत्तवत् ॥ ४३ ॥ सूर्योदयेयथावस्तुगृहेराजन्प्रदृश्य
ते ॥ दूरीकृत्यतथाज्ञानंसाक्षात्तत्वंतनौबृहत् ॥ ४४ ॥ यथेंद्रियंपृथग्द्वारैरर्थोबहुगणाश्रयः ॥ नानेयतेतथाब्रह्मकविभिःशास्त्रवर्त्मभिः ॥
॥ ४५ ॥ परंपदंवदंत्येतत्केचिद्वैवैष्णवंनृप ॥ केचिद्वैव्याप्यवैकुंठंशांतंकेपिततःपरम् ॥ ४६ ॥ कैवल्यंतद्ब्रह्मकेचित्परमंधामचाव्ययम् ॥
अक्षरंचपरेकाष्ठंगोलोकंप्रकृतेःपरम् ॥ ४७ ॥ केचिन्निकुंजंविशदंवदंतीहपुराविदः ॥ ज्ञानवैराग्यभक्तिभ्यःप्राप्नोतीहनचान्यतः ॥ ४८ ॥
श्रीकृष्णचंद्रस्यहरेःपरस्यकैवल्यनाथस्यपरात्परस्य ॥ व्रजेत्पदंश्रीपुरुषोत्तमस्ययत्प्राप्यभक्तोननिवर्ततेऽथ ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीनारदउ
वाच ॥ ॥ इतिभागवतंज्ञानंश्रुत्वाकार्ष्णिर्महामुनिम् अगस्त्यंपूजयामासभक्त्यानत्वाकृतांजलिः ॥ ५० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्य
संहितायां० विश्वजित्खंडे ना० उशीनरविदर्भकुंतदरददेशविजयेअगस्त्यकार्ष्णिज्ञानप्रस्तावोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ कृतमालांताम्रपर्णींस्नात्वाश्रीयादवेश्वरः ॥ यदुभिःसैनिकैःसार्द्धंराजन्राजपुरंययौ ॥ १ ॥ शाल्वोराजपुराधी
शःश्रुत्वामन्मुखतोयदून् ॥ आगतान्सययौशीघ्रंद्विविदंवानराधिपम् ॥ २ ॥ द्विविदोह्यतिसंक्रुद्धोवीरोमित्रसहायकृत् ॥ शंबरारिबलं
प्रागाच्चालयन्वसुधातलम् ॥ ३ ॥ विददारनखैर्दंतैःपताकाध्वजपट्टकान् ॥ काश्मीरकंबलैर्युक्तान्सामुद्रान्स्वर्णभूषितान् ॥ ४ ॥ रथानुत्पा
तयामासगजानारुह्यवेगतः ॥ अश्वान्विद्रावयामासभ्रूभंगैर्वानरस्वनैः ॥ ५ ॥ इत्थंकोलाहलेजातेप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ आजगामरथेनाशु

धनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ६ ॥ द्विविदस्तद्रथस्याराढुच्चकाममदोत्कटः ॥ छत्रंध्वजंस्वपुच्छेनकंपयन्सहयंरथम् ॥ ७ ॥ प्रद्युम्नःस्वधनुष्को
ट्यामस्तकेतंचकर्षह ॥ कपिस्तदातिकुपितोमुष्टिनातंतताडह ॥ ८ ॥ प्रद्युम्नोधनुरादायसज्यंकृत्वाविधानतः ॥ आकृष्यकर्णपर्यंतं
विशिखेनतताडतम् ॥ ९ ॥ विशिखोभ्रामयित्वातंगगनेशतयोजनम्॥प्रहराद्धेंनराजेंद्रलंकायांसंन्यपातयत् ॥ १० ॥ रक्षोभिःसहतद्युद्धंबभू
वघटिकाद्वयम् ॥ न्यपातयत्सरक्षांसित्रिकूटञ्चारुरोहह ॥ ११ ॥ प्रोच्चकामत्रिकूटात्समैनाकशिखरोपरि ॥ मैनाकात्सिंहलंचैवभारतंचाय
यौपुनः ॥ १२ ॥ शनैःशनैर्वानरेंद्रोहिमाचलगिरिंगतः ॥ हिमाचलस्यशिखरात्प्राग्ज्योतिषपुरंययौ ॥ १३ ॥ मल्लारदेशाधिपतिंप्रद्युम्नोथ
यदूत्तमः ॥ नादयन्दुंदुभिंराजन्विजित्यजगृहेबलिम् ॥१४॥ दक्षिणांमथुरांदृष्ट्वाप्रद्युम्नोयादवैःसह॥महाक्षेत्रंरामकृतंप्रययौसेतुबंधनम्॥१५॥
शतयोजनविस्तीर्णंसमुद्रंमकरालयम् ॥ वीक्ष्यकार्ष्णिर्महावीरस्तस्थौवेलांसमेत्यसः॥ १६ ॥ सांबादीन्ससमाहूयाक्रूराद्यान्यादवान्स्वकान्
॥ सभायामुद्धवंप्राहकार्ष्णिर्योगेश्वरेश्वरः ॥ १७ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ विभीषणोद्वीपपतिर्महौजालंकापतिःकौणपवृंदमुख्यः ॥
वदामिकिंभोजवरायमंत्रिन्नचेद्बलिंयच्छतिमेवदाशु ॥ १८ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ त्वंदेवदेवःपुरुषोत्तमोत्तमःश्रीकृष्णचंद्रःपरमत्वमे
वहि ॥ त्वंपृच्छसेलोकइवप्रभोमांमायापितेयोगिवरैर्दुरत्यया ॥ १९ ॥ ब्रह्मादयोयस्यपरानुशासनंवहंतिमूर्ध्नासततंप्रधर्षिताः ॥ सएवसा
क्षात्पुरुषोसिभूमन्दासानुदासोस्मिवदामिकिंते ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःपश्यतांतेषांप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ पत्रंगृही
त्वाव्यलिखत्संदेशंमैथिलेश्वर ॥२१॥ श्रीभोजराजायवलात्प्रयच्छबलिंनचेन्मेवचनंशृणुत्वम् ॥ कोदंडमुक्तैर्विशिखैश्चसेतुंबद्ध्वागमिष्यामि
ससैन्यसंघः ॥ २२ ॥ लिखित्वेदंसमादायकोदंडंचंडविक्रमः ॥ बाणेपत्रंसमाधायकर्णांतंतंततानह ॥ २३ ॥ प्रत्यंचास्फोटनेनैवटंकारो
भूत्तडित्स्वनः ॥ ननादतेनब्रह्माण्डंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ २४ ॥ कोदंडमुक्तोविशिखोद्योतयन्मंडलंदिशाम् ॥ विभीषणसभामध्येसंपपातत
डित्स्वनः ॥ २५ ॥ तदैवराक्षसाःसर्वेप्रोत्थिताश्चकिताइव ॥ सकंचुकानिशस्त्राणिजगृहुर्वेगतःखलाः ॥ २६ ॥ पत्रंबाणात्समाकृष्यपठि
त्वाथविभीषणः ॥ विस्मितोभूत्सभामध्येराक्षसेंद्रोमहाबलः ॥ २७ ॥ प्राप्तंतदैवसदसिशुक्राचार्य्यंविभीषणः ॥ पूजयामासपाद्याद्यैर्नत्वाप्रा

हकृतांजलिः ॥ २८ ॥ विभीषणउवाच ॥ ॥ भगवन्कस्यबाणोयंभोजराजस्तुकःक्षितौ ॥ किंबलंतस्यमेब्रूहित्वंसाक्षाद्दिव्यदर्शनः॥२९॥ ॥ श्रीशुकउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणराजन्पापंप्रशाम्यति ॥३०॥ पुराहिब्रह्मणःपुत्राःसनकाद्यादिगंबराः ॥ विष्णोर्लोकंययुर्दिव्यंचरंतोभुवनत्रयम् ॥३१॥दिगंबराञ्छिशून्मत्वाजयोविजयएवतान् ॥ द्वारपालौरुरुधतुर्वेत्रेणांतःपुरःस्थितौ ॥ ३२ ॥ अशपंस्तौचतेक्रुद्धाःकृष्णदर्शनलालसाः ॥ भूयास्तमसुरौदुष्टौशुद्धौहिजन्मभिस्त्रिभिः ॥ ३३ ॥ एवंशप्तौस्वभवनात्पततौभूमिमंडले ॥ जज्ञातेतौदितेःपुत्रौदैत्यदानववंदितौ ॥ ३४ ॥ हिरण्यकशिपुर्ज्येष्ठोहिरण्याक्षोनुजस्तथा ॥ भगवान्यज्ञवाराहोभूत्वाक्ष्मामुद्धरञ्जलात् ॥ ३५ ॥ जघानमुष्टिनादैत्यंहिरण्याक्षंमहाबलम् ॥ हिरण्यकशिपुंसाक्षान्नृसिंहश्चंडविक्रमः ॥३६॥ ददारजठरेतंवैकायाधवसहायकृत् ॥ भ्रातरौतौपुनर्जातौकेशिन्यांविश्रवःसुतौ ॥ ३७ ॥ रावणःकुंभकर्णश्चसर्वलोकैकतापनौ ॥ सायकैराघवस्यापिपेततुर्युद्धमण्डले ॥ ३८ ॥ राक्षसेंद्रौमहावेगौससैन्यौपश्यतस्तव ॥ तृतीयेस्मिन्भवेजातौक्षत्रियाणांकुलेकिल ॥३९॥ शिशुपालोदन्तवक्रोवर्तमानौमहाबलौ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥४०॥ असंख्यब्रह्मांडपतिर्गोलोकेशःपरात्परः ॥ जातस्तयोर्वधार्थाययदुवंशेहरिःस्वयम् ॥ ४१ ॥ यादवेंद्रोभूरिलीलोद्वारकायांविराजते ॥ युधिष्ठिरमहायज्ञेयुद्धेशाल्वस्यमाधवः ॥ ४२ ॥ शिशुपालंदंतवक्रंहनिष्यतिनसंशयः ॥ तस्यपुत्रःशंबरारिर्दिग्जयार्थीविनिर्गतः ॥ ४३ ॥ विजेष्यतिनृपान्सर्वाञ्जंबुद्वीपस्थितान्बलात् ॥ जितेषुसत्सुदेवेषुद्वारकायांयदूत्तमः ॥ उग्रसेनोभोजराजोराजसूयंकरिष्यति ॥ ४४ ॥ तस्यापिकोदंडविनिर्गतोबलात्प्रचंडवेगोविशिखस्त्विहागतः ॥ तन्नामचिह्नोतितडित्स्वनोबभौप्रद्योतयन्राक्षसमंडलंदिशाम् ॥ ४५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रीरामभक्तोथविभीषणोसौविज्ञायकृष्णंनृपरामचंद्रम् ॥ नीत्वाबलिंकौणपवृन्दमुख्यःसमाययौशंबरशत्रुसेनाम् ॥ ४६ ॥ तदावतीर्याशुमहांबरात्स्फुरद्घनद्युतिर्दीर्घवपुर्जपेक्षणः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यहरेःसुतंपुनःकृतांजलिःसंमुखआस्थितोभवत् ॥ ४७ ॥ ॥ विभीषणउवाच ॥ ॥ नमोभगवतेतुभ्यंवासुदेवायवेधसे ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायनमःसंकर्षणायच ॥४८॥ नमोमत्स्यायकूर्मायवराहायनमोनमः ॥ वामनायनमस्तुभ्यंनृसिंहायनमोनमः ॥४९॥ नमः

श्रीरामचंद्रायभार्गवायनमोनमः ॥ नमोबुद्धायशुद्धायकल्किनेचार्तिहारिणे ॥ ५० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरेःपुत्रंपूज यामासमैथिल ॥ उपचारैःषोडशभिर्भक्त्यापरमयार्द्रहृक् ॥ ५१ ॥ तस्मैतुष्टःशंबरारिर्ददौज्ञानंविरक्तिमत् ॥ भक्तिंशांतिकरींसाक्षाद्यां विदुःप्रेमलक्षणाम् ॥ ५२॥ ब्रह्मदत्तंमहादिव्यंपद्मरागंशिरोमणिम् ॥ पौलस्त्येनपुरादत्तांरत्नमालांस्फुरत्प्रभाम् ॥५३॥ चंद्रकांतिमणिंतस्मै चंद्रदत्तंददौपुनः ॥ पीतांबरंपरंप्रादात्प्रद्युम्नःपरमःप्रभुः ॥ ५४ ॥ बिभीषणोथप्रद्युम्नंनत्वादत्वाबलिंततः ॥ जगामलंकांसगणोराक्षसेंद्रो महाबलः ॥५५॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेशाल्वमल्लारलंकाविजयोनामत्रयोदशोध्यायः॥१३॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ ऋषभाद्रिंततोदृष्ट्वाश्रीरङ्गाख्यंहरेःसुतः ॥ कामकोष्णींपुरींकाञ्चींनदींप्राचींसरिद्वराम् ॥ १ ॥ कावेरींचतदो त्तीर्यसह्याद्रिविषयंययौ ॥ यादवैःसहितःसाक्षात्प्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ २ ॥ शिबिरेषुसमायान्तंमुक्तकेशंदिगंबरम् ॥ अवधूतंप्रधावन्तं पुष्टाङ्गंरजसावृतम् ॥३॥ बालास्तमनुधावन्तस्तलशब्दैरितस्ततः ॥ कोलाहलंप्रकुर्वन्तोहसंतोमैथिलेश्वर॥तंदृष्ट्वाचोद्धवंप्राहकार्ष्णिर्बुद्धिम तांवरः ॥ ४ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ कोयंपुष्टवपुर्धावन्बालोन्मत्तपिशाचवत् ॥ तिरस्कृतोपिहसतिजनैरानन्दवान्महान् ॥५॥ उद्धवउवा च ॥ ॥ अयंपरमहंसाख्योवधूतोवाहरेःकला ॥ सदानन्दमयः साक्षाद्दत्तात्रेयोमहामुनिः ॥ ६ ॥ यस्यप्रसादात्परमांसिद्धिंप्रापुःपरेनृ पाः ॥ सहस्रार्जुनमुख्यायेयदुकायाधवादयः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाशम्बरारिर्नत्वासम्पूज्यतंमुनिम् ॥ संस्था प्यचासनेदिव्येपप्रच्छेदंयदूत्तमः ॥ ८ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ भगवन्मेहृदिस्थंवैसन्देहंनाशयप्रभो ॥ जगतोब्रह्ममार्गांश्चहेत्वंतंब्रूहितत्त्वतः॥ ॥ ९ ॥ ॥ श्रीदत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ दृश्यतेनवसुर्यावत्तावदुल्काप्रयोजनम् ॥ प्राप्तेवसौमहानन्देथोल्कायाःकिम्प्रयोजनम् ॥१०॥ तावदा स्तेजगत्साधोयावत्तत्त्वंनवेद्यते ॥ परिस्मन्ब्रह्मणिप्राप्तेजगतःकिम्प्रयोजनम् ॥ ११ ॥ आस्यबिम्बोयथादर्शेपश्यतेनपरंवपुः ॥ प्रधानार्थे तथाजीवोज्ञानेनासौपरात्परम् ॥ १२ ॥ यथासूर्योदयेसर्ववस्तुनेत्रेणदृश्यते ॥ तथाज्ञानोदयेब्रह्मतत्त्वंजीवेनसर्वतः ॥ १३ ॥ ॥ श्रीना रदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाथतन्नत्वाप्रद्युम्नोयादवेश्वरः ॥ वेङ्कटाद्रिंद्राविडेषुययौसेनासमन्वितः ॥ १४ ॥ सत्यवाक्धर्मतत्त्वज्ञोराजर्षि

द्र्राविडेश्वरः ॥ प्रद्युम्नंपूजयामासभक्त्यापरमयायुतः ॥ १५ ॥ श्रीशैलदर्शनंकृत्वागिरिशालयमद्भुतम् ॥ स्कंदंवीक्ष्यततोराजन्ययौप म्पासरोवरे ॥ १६ ॥ गोदावरींभीमरथींगतःश्रीद्वारकेश्वरः ॥ प्रदर्शयन्हरेस्तीर्थंमहेन्द्राद्रिंततोययौ ॥ १७ ॥ महेंद्राद्रिस्थितंरामंभार्गवं क्षत्रियान्तकम् ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यतत्रतस्थौहरेःसुतः ॥ १८ ॥ रामस्तमाशिषंदत्त्वायादवानांबलायवै ॥ चतुरङ्गायराजेन्द्रयोगेनार्ह णमाहरत् ॥१९ ॥ भक्तःसूपःप्रलेहश्चरुदिकादधिशाकजा ॥ शिखारिण्यवलेहश्चवटकाचसुखेरिणी ॥२०॥ चक्रिणीचणकस्थाचसौहालि स्तत्तपूरिका ॥ त्रिकोणःशर्करायुक्तोवटकोमधुशीर्षकः ॥ २१ ॥ फेणिकाचोपरिष्टश्चशतपत्रःसच्छिद्रकः ॥ चक्राभचिह्नकाचेत्थंसुधाकुं डलिकास्मृता ॥ २२ ॥ घृतपूरोवायुपूरस्तथाचंद्रकलास्मृता ॥ दधिस्थलश्चकर्पूरनाडीत्थंखण्डमण्डलम् ॥ २३ ॥ गोधूमपूरिकाचैवसु फलाढ्यातथैवच ॥ दधिरूपोमोदकश्चशाकःसौधानएवच ॥ २४ ॥ मण्डकापायसंदुग्धंदधिगोघृमेवच ॥ हैयंगवीनमण्डूरीपूरिकापर्पट स्तथा ॥ शक्तिकालप्सिकाचैवसुवृत्तसंयावएवहि ॥ २५ ॥ सुफलैश्चसितायुक्तैःफलानिविविधानिच ॥ तथामोहनभोगश्चलवणंचतथैवच ॥ २६ ॥ कषायोमधुरस्तिक्तःकटुरम्लस्त्वनेकधा ॥ षट्पञ्चाशत्तमाह्येतेभोगाःशास्त्रेप्रकीर्तिताः ॥ २७ ॥ एतेषांभार्गवःशैलानकार्पी द्योगमास्थितः ॥ सैन्येसंभोजितेतत्रहस्तन्यूनानतेभवन् ॥ २८ ॥ वैभवंभार्गवस्यापिदृष्ट्वासर्वेतिविस्मिताः ॥ प्रद्युम्नस्तंनमस्कृत्ययाद वैःसहितस्तदा ॥ सर्वेषांशृण्वतांराजन्पप्रच्छेदंहरेःसुतः ॥ २९ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ भगवन्भवतादत्तंसर्वेभ्योभोजनंपरम् ॥ समृद्धयःसिद्धयश्चत्वदंग्रावास्थिताःप्रभो ॥ ३० ॥ सर्वेषांहरिभक्तानांप्रियोभक्तस्तुकोहरेः ॥ एतन्मेब्रूहिविप्रेंद्रत्वंपरावरवित्तमः ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीपरशुरामउवाच ॥ ॥ त्वंप्रभोकिंनजानासिलोकवत्पृच्छसेथमाम् ॥ लोकसंग्रहमेवारात्कुर्वन्विचरसिक्षितौ ॥ ३२॥ निष्किंचनोहरि पदाब्जपरागलुब्धःश्रीमत्कथाश्रवणकीर्तनतत्परोयः ॥ तद्रूपसिंधुलहरीविनिमग्नचित्तःश्रीकृष्णचंद्रदयितःकथितःसभक्तः ॥ ३३ ॥ दांतोमहानखिलजंगमवत्सलोयंशांतस्तितिक्षुरतिकारुणिकःसुहृत्सन् ॥ लोकंपुनातिनिजपादरजोभिराराच्छ्रीकृष्णचंद्रदयितःकथितःप रंसः ॥ ३४ ॥ यःपारमेष्ठ्यमखिलंनमहेंद्रधिष्ण्यंनोसार्वभौममनिशंनरसाधिपत्यम् ॥नोयोगसिद्धिमभितोनपुनर्भवंवावांछत्यलंपरमपादर

जःसभक्तः ॥ ३५ ॥ ॥ निष्किंचनाःस्वकृतकर्मफलैर्विरागायत्तत्पदंहरिजनामुनयोमहांतः ॥ भक्ताजुषंतिहरिपादरजःप्रसक्ताअन्येविदन्ति
नसुखंकिलनैरपेक्ष्यम् ॥ ३६ ॥ भक्तात्प्रियोनविदितःपुरुषोत्तमस्यशंभुर्विधिर्नचरमानचरौहिणेयः ॥ भक्ताननुव्रजतिभक्तनिबद्धचित्तचूडा
मणिःसकललोकजनस्यकृष्णः ॥ ३७ ॥ गच्छन्निजंजनमनुप्रपुनातिलोकानावेदयन्हरिजनेस्वरुचिंमहात्मा ॥ तस्मादतीवभजतांभगवा
न्मुकुंदोमुक्तिंददातिनकदापिसुभक्तियोगम्॥३८॥ ॥नारदउवाच॥ इतिश्रुत्वायादवेंद्रोनत्वाश्रीभार्गवोत्तमम् ॥ प्राच्यांदिशियययौराजन्गंगा
सागरसंगमम् ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीमद्ग०सं०विश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्वसंवादेवंकटद्रविडदेशविजयोनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ दिग्जयस्यमिषेणासौभूभारंहारयन्बहुम् ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षादंगदेशंततोययौ ॥ १ ॥ अङ्गेशोंऽतःपुराधीशोगृही
तोयादवैर्वने ॥ सोपितस्मैबलिंप्रादात्प्रद्युम्नायमहात्मने ॥ २ ॥ उड्डीशडामराधीशोवृहद्बाहुर्महाबलः ॥ नददौसबलिंतस्मैप्रद्युम्नायमहो
त्कटः ॥ ३॥ प्रद्युम्नप्रेषितोवीरःसांबोजांबवतीसुतः ॥ एकाकीप्रययौधन्वीरथेनादित्यवर्चसा ॥४॥ छादयामासबाणौघैर्डामरंनगरंनृप ॥
गिरिंतुपारपटलैर्जीमूतइवसर्वतः ॥ ५ ॥ तदातुडामराधीशोधर्षितःसन्कृतांजलिः ॥ बलिंददौनमस्कृत्यप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ ६ ॥ वंग
देशाधिपोवीरोवीरधन्वामदोत्कटः ॥आययौसंमुखेयोद्धुमक्षौहिण्यावृतोबली ॥ ७ ॥ चंद्रभानुर्हरेःपुत्रःप्रद्युम्नस्यप्रपश्यतः ॥ विभेदतद्बलं
बाणैःकुवाक्यैर्मित्रतामिव ॥ ८ ॥ करिणांबाणभिन्नानांशिरसोमौक्तिकानिच ॥ प्रस्फुरंतिनिपेतुःकौरात्रौतारागणाइव ॥ ९ ॥ निपेतूर
थिनोनेकागजाश्वाश्चपदातयः ॥ तद्बाणैश्छिन्नशिरसःकूष्मांडशकलाइव ॥ १० ॥ क्षणमात्रेणतत्सैन्येक्षतजानांनदीह्यभूत् ॥ मनस्विनां
हर्षकरीस्वल्पानांभयकारिणी ॥ ११ ॥ मुण्डैःकबंधैर्धावद्भिर्हारकेयूरकुण्डलैः ॥ किरीटैःकंकणैःशस्त्रैर्महामारीवभूर्बभौ ॥ १२ ॥ कूष्मां
डोन्मादवेतालाभैरवाब्रह्मराक्षसाः ॥ शिरांसिजगृहुर्वेगाद्धरमालार्थहेतवे ॥ १३ ॥ इत्थन्निपतितेसैन्येवीरधन्वासमागतः ॥ चंद्रभानुन्तता
डाशुगदयावज्रकल्पया ॥ १४ ॥ तद्गदातिप्रहारेणनचचालहरेःसुतः ॥ चंद्रभानुर्गदांनीत्वाततताडभुजांतरे ॥ १५ ॥ गदाप्रहारव्यथि
तोमूर्च्छितोधरणीतले ॥ पपातपादपइवप्रोद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ १६ ॥ लब्धसंज्ञोमुहूर्तेनवंगदेशाधिपोनृप ॥ आययौशरणंसोपिप्रद्युम्न

106

स्यमहात्मनः ॥ १७ ॥ यातेदत्तबलौराजन्नगरंवीरधन्वनि ॥ ब्रह्मपुत्रंसमुत्तीर्यप्रद्युम्नोमितविक्रमः ॥ १८ ॥ आसीमाधिपतिंविंबंगृहीत्वा यादवेश्वरः ॥ बलिमादाययदुभिःकामरूपंसमाययौ ॥ १९ ॥ कामरूपेश्वरःपुंड्रऐंद्रजालविशारदः ॥ निर्गतःसेनयासार्द्धंयोद्धुंप्रद्युम्नसंमुखे ॥ २० ॥ आसीमानांयदूनांचघोरंयुद्धंबभूवह ॥ बाणैःकुठारैःपरिघैःशूलैःखड्गर्षिशक्तिभिः ॥ २१ ॥ पुंड्रोविद्याश्चकाराशुपैशाचोरगराक्षसीः ॥ ततोगुह्यकगंधर्वाःसर्वतोमैथिलेश्वर ॥ २२ ॥ प्रधावंतोरणेराजन्पिशाचाःपिशिताशनाः ॥ कोटिशःकोटिशोऽगारान्क्षेपयंतोमुहुर्मुहुः ॥ २३ ॥ क्षणमात्रेणतत्सैन्यंवमंतोगरलंमुखात् ॥ फूत्कारमतिकुर्वंतोदंदशूकाःसमागताः ॥ २४ ॥ खरारूढादंतवक्रालललज्जिह्वाभयंकराः ॥ चर्वयंतोनरान्युद्धेधावंतोराक्षसास्ततः ॥ २५ ॥ यक्षाश्वसिंहवदनातुरंगवदनानृप ॥ छिन्धिभिन्धीतिगर्जंतःशूलहस्ताइतस्ततः ॥ २६ ॥ क्षणमात्रेणमेवानांसमूहैश्छादितंनभः ॥ अन्धकारोह्यभूद्राजन्नजसावातनेगतः ॥ २७ ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्हकाः ॥ भयंप्रापुर्महायुद्धेन्यस्तशस्त्रास्रदूत्तमाः ॥ २८ ॥ कृष्णदत्तंधनुःकार्ष्णिरादायप्रतिकारवित् ॥ सत्त्वात्मिकांमहाविद्यांबाणैःप्राधुंक्तमैथिल ॥ २९ ॥ बाणःपिशाचानुरगान्सयक्षान्रक्षांसिगंधर्वघनांधकारान् ॥ विभेददिव्यैःप्रभवैर्यथाहिनीहारमेघान्किरणैर्विवस्वान् ॥ ॥ ३० ॥ बाणःसपुंड्रंसरथंसवाहंसंभ्रामयित्वाघटिकाद्वयंखे ॥ निपातयामासरणेसपत्तंपद्मंपृथिव्यामिवचक्रवातः ॥३१॥ पुण्ड्रस्तदातंशरणंसमेत्यप्रधर्षितःसद्यउपायनानि ॥ लक्षैर्हयानामयुतैर्गजानांयुतानिदत्त्वाप्रणनामकार्ष्णिम् ॥ ३२ ॥ विपाशांसतदोत्तीर्यसैन्यैःशोणनदंनृप ॥ केकयानाययौधन्वीप्रद्युम्नोयदुनंदनः ॥ ३३ ॥ केकयस्याधिपोराजाधृतकेतुर्महाबलः ॥ वसुदेवस्वसुःसाक्षाच्छ्रुतकीर्तेःपतिर्महान् ॥ ३४ ॥ प्रद्युम्नमर्हयामासधृतकेतुःसयादवम् ॥ भक्त्यापरमयाराजञ्छ्रीकृष्णस्यप्रभाववित् ॥ ३५ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेउड्डीशडामरवंगासीमकामरूपकेकयविजयोनामपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ दुंदुभीन्नादयंस्तस्मात्प्रद्युम्नोयदुनंदनः ॥ मैथिलानाययौराजंस्तवदेशान्सुखावृतान् ॥ १ ॥ सुवर्णसौधैरत्युच्चैःसघटैराजितांपुरीम् ॥ मिथिलांवीक्ष्यतामाराद्युद्धंप्राहमाधवः ॥ २ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ कस्यैषानगरीमंत्रिन्दृश्यतेसांप्रतंमया ॥ राजतेबहुसौ

धैश्वपुरीभोगवतीयथा ॥ ३ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ जनकस्यपुरीह्येषामिथिलानाममानद ॥ मिथिलेंद्रोधृतिस्तस्यांमहाभागवतः
कविः ॥ ४ ॥ सर्वधर्मभृतांश्रेष्ठःश्रीकृष्णेष्टोहरिप्रियः ॥ बहुलाश्वस्तस्यसुतआबाल्याद्भक्तिकृद्धरेः ॥ ५ ॥ तस्मैस्वंदर्शनंदातुंभगवानाग
मिष्यति ॥ बहुलाश्वंराजपुत्रंश्रुतदेवद्विजंतथा ॥ ६ ॥ स्मरत्यलंद्वारिकायांश्रीकृष्णोभगवान्हरिः ॥ जेतुंनशक्योदेवेन्द्रैर्मनुजश्चकुतःप्रभो ॥
धृतिःपरमयाभक्त्याश्रीकृष्णवशकारकः ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्कार्ष्णिर्ब्रह्मचारिवपुर्दधत् ॥ स्वशिष्यमुद्ध
वंकृत्वाधृतिंद्रष्टुंसमाययौ ॥ ८ ॥ भक्तभावपरीक्षांहिकर्तुंतस्यनृपस्यच ॥ ददर्शमिथिलांकार्ष्णिरुद्धवेनसमन्वितः ॥ ९ ॥ वर्मंशस्त्रधरावी
रामालातिलकशोभिताः ॥ जपंतःकृष्णनामानिसर्वेवैयत्रमालया ॥१०॥ लिखितानिचनामानिद्वारिद्वारिहरेर्नृणाम् ॥ तथाश्रीकृष्णचित्रा
णिलिखितानिशुभानिच ॥ ११ ॥ कुडचेकुडचेगृहाणांचगदापद्मानिमानद ॥ दशावतारचित्राणिशंखचक्राणियत्रवै ॥ १२ ॥ तुलसीमंदि
राणीत्थंप्रांगणेचगृहेगृहे ॥ एवंपश्यन्ससौधानिमिथिलायांजनान्बहून् ॥ १३ ॥ मालातिलकसंयुक्तान्सर्वान्भक्तान्ददर्शह ॥ तिलकैर्द्वाद
शाख्यैश्चयुक्तैःकुंकुमजैर्वृतान् ॥ १४ ॥ गोपीचंदनमुद्राभिश्चार्चितांच्छांतविग्रहान् ॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरान्विप्रान्हरिमंदिरचित्रितान् ॥ १५ ॥
गदामुद्रांललाटेचतदूर्ध्वंहरिनामच ॥ चक्रंशंखंचकमलंकूर्मंमत्स्यंभुजद्वये ॥ १६ ॥ दधतश्चधनुर्बाणंमूर्ध्निश्रीनंदकंहृदि ॥ मुसलंचहलंराज
न्नित्थंकार्ष्णिर्ददर्शह ॥ १७ ॥ कस्यांवीथ्यांभागवतंकेचिच्छृण्वंतिमानवाः ॥ इतिहासंभारतंचहरिवंशंतथापरे ॥ १८ ॥ सनत्कुमारवासि
ष्ठयाज्ञवल्क्यपराशरीः ॥ गर्गपौलस्त्यधर्मादिसंहिताःकेपठंतिवै ॥ १९ ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचशैवंलैंगंसगारुडम् ॥ नारदीयंभागवतमाग्ने
यंस्कंदसंज्ञितम् ॥२०॥ भविष्यंब्रह्मवैवर्तंमार्कण्डेयंसवामनम् ॥ वाराहमात्स्यकौर्माणिब्रह्मांडाख्यंतथैवच ॥२१॥ वीथ्यांवीथ्यांचशृण्वंतिज
नाःसर्वेगृहेगृहे ॥ वाल्मीकिकाव्यंकेचिद्वैश्रीरामचरितामृतम् ॥ २२ ॥ स्मृतीःपठंतिकेचिद्वैकेचिद्वेदत्रयींद्विजाः ॥ केचित्कुर्वंतियज्ञंवैवै
ष्णवंमंगलायनम् ॥ २३ ॥ राधाकृष्णेतिकृष्णेतिकेवदंतिमुहुर्मुहुः ॥ केचिन्नृत्यन्तिगायंतिहरिकीर्तनतत्पराः ॥ २४ ॥ मृदंगतालवादित्रैः
कांस्यवीणामनोहरैः ॥ मंदिरेमंदिरेविष्णोःकीर्तनंश्रूयतेजनैः ॥ २५ ॥ नवलक्षणसंयुक्तांभक्तिंयांप्रेमलक्षणाम् ॥ कुर्वन्तिमैथिलाराजन्मिथि

लायांगृहेगृहे ॥ २६ ॥ एवंतुनगरींदृष्ट्वाप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ राजद्वारंसमेत्याशुमैथिलेशंददर्शह ॥ २७ ॥ मैथिलेशसभायांतुवेदव्यासः शुकोमुनिः ॥ याज्ञवल्क्योवसिष्ठश्चगौतमोहंबृहस्पतिः ॥ २८ ॥ अन्येचमुनयस्तत्रवेदमूर्तिधराइव ॥ दृश्यंतेधर्मवक्तारोहरिनिष्ठाइतस्ततः ॥ २९ ॥ मैथिलेंद्रोधृतिस्तत्रभक्तिभावनताननः ॥ बलस्यपादुकापूजांकुरुतेविधिवन्नृप ॥ ३० ॥ जपन्मुक्तिकरंनामश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ दृष्ट्वोत्थायनमश्चक्रेसशिष्यंब्रह्मचारिणम् ॥ ३१ ॥ तंपूजयित्वाविधिवत्पाद्याद्यैर्मैथिलेश्वरः ॥ कृताञ्जलिपुटोराजातदग्रेचाऽऽस्थितोभवत् ॥ ३२ ॥ ॥ जनकउवाच ॥ ॥ अद्यमेसफलंजन्ममंदिरंविशदीकृतम् ॥ देवर्षिपितरःसर्वेसंतुष्टाआगतेत्वयि ॥ ३३ ॥ निर्विकल्पाःसमदृशस्त्वादृशाःसाधवःक्षितौ ॥ निःश्रेयसायभगवन्दीनानांविचरंतिहि ॥ ३४ ॥ ॥ ब्रह्मचार्य्युवाच ॥ ॥ धन्योसिराजशार्दलधन्यातेमिथिलापुरी ॥ धन्याप्रजाश्चस्तेसर्वाविष्णुभक्तिसमन्विताः ॥ ३५ ॥ ॥ जनकउवाच ॥ ॥ ममेयंनगरीनास्तिनप्रजानगृहंधनम् ॥ कलत्रपुत्रपौत्रादिसर्वंकृष्णस्यचैवहि ॥ ३६ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असंख्यब्रह्मांडपतिर्गोलोकेधाम्निराजते ॥ ३७ ॥ वासुदेवःसंकर्षणःप्रद्युम्नोभगवान्स्वयम् ॥ अनिरुद्धस्तथाचैकश्चतुर्व्यूहोऽभवत्क्षितौ ॥ ३८ ॥ कायेनमनसावाचाबुद्ध्यावाचेंद्रियैःकृतम् ॥ तस्मैसमर्पितंशौक्ल्यंमयाब्रह्मन्महामुने ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीब्रह्मचार्युवाच ॥ ॥ हेवैदेहमहाभागविष्णुभक्तिमतांवर ॥ त्वद्भक्त्यातोषितःकृष्णस्तवैकत्वंप्रदास्यति ॥ ४० ॥ ॥ जनकउवाच ॥ ॥ दासोहंकृष्णभक्तानांत्वादृशानांमहात्मनाम् ॥ मुक्तिंनेच्छामिहेब्रह्मन्नेकतांहेतुवार्जितः ॥ ४१ ॥ ॥ ब्रह्मचार्युवाच ॥ ॥ करोम्यहैतुकींभक्तिंराजंस्त्वंहेतुवर्जितः ॥ निर्गुणैर्भक्तिभावैश्चप्रेमलक्षणसंयुतः ॥ ४२ ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षाद्दिग्जयार्थंविनिर्गतः ॥ नायातस्तवगेहेषुसंदेहोमेमहानभूत् ॥ ४३ ॥ ॥ जनकउवाच ॥ प्रद्युम्नोभगवान्त्साक्षादंतर्यामीहरिःस्वयम् ॥ सर्वगःसर्वविच्छश्वदत्रनास्तिचकिंप्रभो ॥ ४४ ॥ ॥ ब्रह्मचार्युवाच ॥ ॥ ज्ञानदृष्ट्यापिचेत्कार्ष्णिमन्यसेत्रनिरंतरम् ॥ तर्हिदर्शयतंदेवंप्रह्लादइवदिव्यदृक् ॥ ४५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वातदाराजामहाभागवतोधृतिः ॥ अश्रुपूर्णमुखोभूत्वाप्राहगद्गदयागिरा ॥ ४६ ॥ ॥ जनकउवाच ॥ ॥ यदिमेश्रीहरेर्भक्तिरनिमित्ताकृताभुवि ॥

तर्हिकार्ष्णिर्हरेःपुत्रःप्रादुर्भूयान्ममाग्रतः ॥ ४७ ॥ यदिश्रीकृष्णभक्तानांदासोहंयदितत्कृपा ॥ सर्वत्रयदितद्भावस्तर्हिभूयान्म नोरथः ॥ ४८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रादुर्बभूवाशुतदैवकार्ष्णिर्विसृज्यसद्यःकिलवर्णिरूपम् ॥ पश्यत्सुसर्वेषुजनेषुशिष्यःसउद्ध वोभूद्धरिभक्तिनिष्ठः ॥ ४९ ॥ घनप्रभंपद्मदलायतेक्षणंप्रलम्बबाहुंजगतांमनोहरम् ॥ पीतांबरंनीलगुडालकालिभिःस्वलंकृतंश्रीमुखप द्ममण्डलम् ॥ ५० ॥ शीततुंबालार्ककिरीटकुण्डलंकांच्यंगदस्फूर्जितदिव्यविग्रहम् ॥ विलोक्यतंकृष्णसुतंकृतांजलिर्ननामसाष्टांगमलंधृ तिर्नृपः ॥ ५१ ॥॥ जनकउवाच॥॥ अहोतिधन्यंममभूरिभाग्यंदत्तंत्वयामेनिजदर्शनंहि ॥ ज्ञातोद्यकायाधवतुल्यआरादहंकृतार्थोस्मिकुले नभूमन् ॥ ५२ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ धन्यस्त्वंनृपशार्दूलभक्तस्त्वंमत्प्रभाववित् ॥ भक्तिभावपरीक्षार्थंप्राप्तोहंतवसांप्रतम्॥५३॥ अद्यै वममसारूप्यंभूयात्तेमैथिलेश्वर ॥ बलमायुर्यशःकीर्तिरिहलोकेभवत्वलम् ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तवपित्राचधृतिनापूजितःपश्यतां सताम् ॥ प्रययौशिबिराद्राजन्प्रद्युम्नोभक्तवत्सलः ॥ ५५ ॥ इति श्रीमद्गर्गा०सं०वि०ना०ब०जनकोपाख्यानंनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथातोमागधाञ्जेतुंप्रद्युम्नोमीनकेतनः ॥ गिरिव्रजंजगामाशुस्वसैन्यैःपरिवारितः ॥ १ ॥ श्रुत्वागतंहरेःपुत्रंदि ग्जयार्थंविशेषतः ॥ जरासन्धोमागधेन्द्रोमहाकोपंचकारह ॥ २ ॥ ॥ जरासन्धउवाच ॥ ॥ तुच्छायेयादवाःसर्वेयुधिविक्लवचेतसः ॥ तेद्यवैजगतींजेतुंनिर्गतागतबुद्धयः ॥ ३ ॥ मथुरांस्वपुरींत्यक्त्वामद्भयान्माधवोपिहि ॥ समुद्रंशरणंप्रागात्पिताचास्यदुरात्मनः ॥ ४ ॥ प्रवर्षणेरामकृष्णौमयाभस्मीकृतौबलात् ॥ छलाद्धुद्रुवतुस्तौद्वौद्वारकायांसमाश्रितौ ॥ ५ ॥ बद्ध्वातौचानयिष्यामिसोग्रसेनौकुशस्थलीम् ॥ अयादवींकरिष्यामिपृथ्वींसागरमेखलाम् ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वानिर्गतोराजागिरिव्रजपुराद्बहिः ॥ अक्षौहिणीभिर्विंश त्यातिसृभिःसंयुतोबली ॥ ७ ॥ गोमूत्रचयसिंदूरकस्तूरीपत्रभृन्मुखैः ॥ स्रवन्मदैश्चतुर्दंतैरैरावतकुलोद्भवैः ॥ ८ ॥ शुंडादंडस्यफूत्कारैः क्षेपयद्भिस्तरून्बहून् ॥ बभौगजैर्मागधेंद्रोमेघैरिंद्रइवप्रभुः ॥ ९ ॥ रथैश्चदेवधिष्ण्याभैःसध्वजैःसाश्वनेतृभिः ॥ चामरांदोलितैराजं च्छोलचक्रध्वनद्युभिः ॥ १० ॥ तुरंगमैर्वायुवेगैश्चित्रवर्णैर्मदोत्कटैः ॥ सौवर्णपट्टहाराढ्यैःशिखारश्म्यूर्ध्वचामरैः ॥ ११ ॥ सकंचुकैर्वीर

108

जनैःखड्गचर्मधनुर्धरैः ॥ विद्याधरसमैःप्रागान्मागधेंद्रोमहाबलः ॥१२॥ ॥ धुङ्कारैर्दुंदुभीनांचदिशोनेदुर्धनुःस्वनैः ॥ चचालवसुधासैन्यैर
जोभिश्छादितंनभः ॥ १३ ॥ जरासंधस्यतत्सैन्यंप्रलयाब्धिमिवोल्बणम् ॥ विस्मितायादवाःसर्वेबभूवुर्वीक्ष्यमैथिल ॥ १४ ॥ प्रद्युम्नोभ
गवान्वीक्ष्यमागधेंन्द्रबलार्णवम् ॥ शंखंदध्मौदक्षिणाख्यंमाभैष्टेत्यभयंददत् ॥ १५ ॥ ततःसांबोमहाबाहुःप्रद्युम्नस्यप्रपश्यतः ॥ अक्षौहिणी
नांदशभिर्युयुधेमागधेनसः ॥ १६ ॥ गजागजैर्युयुधिरेरथिभीरथिनोमृधे ॥ हयाहयैःपत्तयश्चपत्तिभिर्मैथिलेश्वर ॥ १७ ॥ बभूवतुमुलंयुद्ध
मद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ मागधानांयदूनांचासुराणांनिर्जरैर्यथा ॥ १८ ॥ अश्वारूढाःकेपिवीराभल्लहस्ताइतस्ततः ॥ मर्दयन्तोगजारूढान्क
रिकुंभगतार्वपाः ॥ १९ ॥ केचिच्छक्तीस्तडिद्वर्णांगृहीत्वाचिक्षिपुर्बलात् ॥ ताःशक्तयस्त्वरीन्भित्त्वादंशितान्धरणींगताः ॥ २० ॥
केचिद्वीरानदंतःकौरथाङ्गानिचचिक्षिपुः ॥ चिच्छिदुर्वीरपटलंनीहारंरवयोयथा ॥ २१ ॥ भिंदिपालैर्मुद्गरैश्चकुठारैरसिपट्टिशैः ॥ अच्छू
रिकार्ष्टिभिस्तीक्ष्णैर्निस्त्रिंशैर्युयुधुश्चके ॥ २२ ॥ तोमरैश्चगदाभिश्चबाणैश्छिन्नानिभूतले ॥ निपेतुर्वीरकारिणामर्वतांचशिरांसिच ॥
॥ २३ ॥ कबंधास्तत्रचोत्पेतुःपातयंतोहयान्नरान् ॥ खड्गहस्ताःप्रधावंतःसंग्रामेषुभयंकराः ॥२४॥ वीरोपरिगतावीरानिपेतुश्छिन्नबाहवः ॥
हयोपरिहयाःकेचिद्बाणैःसंछिन्नकन्धराः ॥ २५ ॥ विद्याधर्यश्चगंधर्व्योवव्रिरेह्यंबरेगतान् ॥ वीरान्पतीन्समिच्छंत्यस्तासांचाभूत्कलिर्महान्
॥ २६ ॥ क्षत्रधर्मपराःकेचिद्युद्धदत्तासवोनृप ॥ नचलन्तःपदंपृष्ठेसदासंग्रामशालिनः ॥ २७ ॥ जग्मुःपरंपदंतेवैभित्त्वामार्तंडमण्डलम् ॥
ननृतुःशिशुमारेवैमंडलेचनटाइव ॥२८॥ एवंसांबमहावीरैर्मर्दितंमागधंबलम् ॥ दुद्रावपश्यतांतेषांकृष्णभक्त्यायथाऽशुभम् ॥२९॥ केचिद्वैवृ
क्णवर्माणश्छिन्नचापास्तथापरे ॥ पलायमानाधावंतस्त्यक्तखड्गर्ष्टिपाणयः ॥३०॥ पलायमानंस्वबलंवीक्ष्यतन्मागधेश्वरः ॥ धनुष्टंकारय
न्प्राप्तोमाभैष्टेत्यभयंददौ ॥३१॥ स्वबलंनोदयामासजरासन्धोधनुर्ज्यया ॥ महामात्यःपुनर्मत्तंह्यंकुशेनगजंयथा ॥३२॥ साम्बस्तदैवसम्प्रा
प्तोदशभिश्चापनिर्गतैः॥बाणैर्विव्याधसमरेमागधेंद्रंमहाबलम् ॥३३॥ धनुर्ज्यामब्धिकल्लोलभीमसंघर्षनादिनीम् ॥ चिच्छेददशभिर्बाणैःसा
म्बोजाम्बवतीसुतः ॥ ३४ ॥ धनुरन्यत्समादायजरान्धोमहाबलः ॥ धनुःसांबस्यचिच्छेदबाणैर्दशभिरग्रतः ॥ ३५ ॥ चतुर्भिश्चतुरोवा

हान्द्राभ्यांकेतुंरथंशतैः ॥ एकेनसारथिंजघ्नेमागधेंद्रोजरासुतः ॥ २६ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ पुनरन्यंसमास्थाय
रथंसाम्बोमहाबलः ॥ २७ ॥ गृहीत्वाचापमत्युग्रंसज्यंकृत्वाविधानतः ॥ तद्रथंचूर्णयामाससाम्बोबाणशतैर्बली ॥ २८ ॥ रथंत्यक्त्वाजरा
सन्धोगजमारुह्यवेगतः ॥बभौगजेमागधेन्द्रइन्द्रऐरावतेयथा ॥२९॥ चित्रपत्रविचित्रांगंकालान्तकयमोपमम् ॥ साम्बायनोदयामासमत्तेभं
क्रुद्धमानसः ॥ ४० ॥ गृहीत्वासरथंसाम्बंशुण्डादण्डेननागराट् ॥ कुर्वंश्चीत्कारविकलंचिक्षेपनवयोजनम् ॥ ४१ ॥ तदाकोलाहलेजातेसां
वसेनासुमैथिल ॥ प्रद्युम्नपार्श्वांचगदःप्राप्तोभूद्वेगतोबलम् ॥ ४२ ॥ विनाशयन्नन्धकारंयथार्कउदयाचलात् ॥ जरासंधस्यापिगजंमुष्टिना
वासुदेवजः ॥ ४३ ॥ जघानशक्रोवज्रेणयथाप्रोचंदरीभृतम् ॥ गजोमुष्टिप्रहारेणविह्वलोधरणींगतः ॥ ४४ ॥ जगामपंचतांराजंस्तदद्भुत
मिवाभवत् ॥ जरासंधस्ततःक्रुद्धोगदामादायवेगतः ॥ ४५ ॥ गदंताडसहसाजगर्जघनवद्बली ॥ तत्प्रहारेणसगदोनचचालरणांगणात्॥
॥ ४६ ॥ त्वरंगदांसमादायलक्षभारविनिर्मिताम् ॥ अताडयज्जरासंधंसिंहनादमथाकरोत् ॥ ४७ ॥ तत्प्रहारेणव्यथितोबृहद्रथसुतोबली ॥
जरासंधःसमुत्थायगृहीत्वासगदंगदम् ॥ ४८ ॥ चिक्षेपरोषतोराजन्नाकाशेशतयोजनम्॥ गदोपिमागधंनीत्वाभ्रामयित्वामहाबलः ॥४९॥
चिक्षेपगगनेतंवैयोजनानांसहस्रकम् ॥ आकाशात्पतितोराजामागधोविंध्यपर्वते ॥ ५० ॥ उत्थाययुयुधेतेनगदेनापिमहाबलः ॥ तदैवसांबः
संप्राप्तोगृहीत्वामगधेश्वरम् ॥ ५१ ॥ भूपृष्ठेपोथयामाससिंहःसिंहमिवौजसा ॥ एकेनमुष्टिनासांबंद्वितीयेनगदंतथा ॥ ५२ ॥ तताडमाग
धोराजाजगर्जाशुरणाङ्गणे ॥ मुष्टिप्रहारव्यथितौगदसाम्बौचमूर्च्छितौ ॥ ५३ ॥ हाहाकारोमहानासीत्तदैवापिरणांगणे ॥ रथेनापिपता
केनप्रद्युम्नोयादवेश्वरः ॥ ५४ ॥ अक्षौहिणीयुतःप्राप्तोमाभैष्टेत्यभयंददौ ॥ जरासंधोगदांनीत्वालक्षभारविनिर्मिताम् ॥ ५५ ॥ विवेशयदुसे
नायामरण्येगिरिवत्प्रभुः ॥ रथान्गजान्सवीरांश्चतुरङ्गान्सैंधवान्बहून् ॥ ५६ ॥ पातयामासराजेंद्रपद्मानीवमहागजः ॥ जरासंधस्ययासेना
सापिसर्वासमागता ॥ ५७ ॥ जघाननिशितैर्बाणैर्यदूनांसर्वतोबलम्॥ प्रद्युम्नोयुयुधेयुद्धेनिर्भयोयादवेश्वरः ॥ ५८ ॥ निपातयन्नरीन्बाणैर्धनु
ष्टंकारयन्मुहुः ॥ तदैवयदुपुर्यास्तुबलदेवःसमागतः ॥ ५९ ॥ प्रादुर्बभूवतत्रापिसर्वेपांपश्यतांसताम् ॥ समाकृष्यहलाग्रेणमागधेंद्रबलंमह

त् ॥ ६० ॥ मुसलेनाहनत्क्रुद्धोबलदेवोमहाबलः ॥ शतयोजनपर्यंतंरथाश्वगजपत्तयः ॥ ६१ ॥ पतिताभिन्नशिरसःसर्वेवैनिधनंगताः ॥ दृष्ट्वास्वसैन्यंपतितंजरासन्धोरणाङ्गणात् ॥ ६२ ॥ दुद्रावविरथोराजन्नेकाकीभयविह्वलः ॥ देवदुन्दुभयोनेदुर्नरदुंदुभयस्तदा ॥ ६३ ॥ बलदेवोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ तदाजयजयारावोयदूनांस्वबलेभवत् ॥ ६४ ॥ प्रद्युम्नाद्यास्ततोनेमुःकामपालंगतव्यथाः ॥ इत्थं जित्वामागधेंद्रंबलदेवोमहाबलः ॥ ६५ ॥ प्रययौद्वारकांराजन्भगवान्भक्तवत्सलः ॥ जरासंधसुतोधीमान्सहदेवउपायनम् ॥ ६६ ॥ नीत्वापुरःशंबरारेर्गिरिदुर्गाद्विनिर्गतः ॥ अश्वार्बुदंरथानांचद्विलक्षंहस्तिनांतथा ॥ ६७ ॥ ददौषष्टिसहस्राणिनत्वाकार्ष्णिप्रभाववित् ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्वसंवादेमागधविजयोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथकार्ष्णिर्गयामेत्यफल्गुंस्नात्वाससैनिकः ॥ अन्यान्देशांस्ततोजेतुंप्रस्थानमकरोत्पुनः ॥ १ ॥ श्रुत्वाजितंजरासंधंतदातंकान्नृपाःपरे ॥ उपायनंददुस्तस्मैभयार्ताःशरणंगताः ॥ २ ॥ गौतमींसरयूंपुण्यामनुस्रोतंततोऽगमत् ॥ ततोभागीरथीतीरेकाशीमभिजगामह ॥३॥ पार्ष्णिग्राहःकाशिराजोगृहीतोमृगयांगतः॥ सोपितस्मैबलिंप्रादाच्छ्रुत्वातस्यबलंमहत्॥४॥ प्रद्युम्नःसैनिकैःसार्द्धंकोसलान्प्रगतोबली॥अयोध्यानिकटेराजन्नंदिग्रामेस्थितोऽभवत्॥५ ॥कोसलेन्द्रोनग्नजिच्चचतुरंगैर्गजैरथैः॥ महाधनैःशम्बरारिमर्हयामासतत्त्ववित्॥६॥उत्तरेशोदीपतमोनयपालाधिपोगजः॥विशालेशोबर्हिणश्चह्येतेवैतंबलिंददुः॥७॥नैमिषेशोहरेर्भक्तःश्रीकृष्णस्यप्रभाववित्॥ कृताञ्जलिपुटोभूत्वाददौतस्मैबलिंनृपः ॥ ८ ॥ प्रयागंगतवान्कार्ष्णिस्त्रिवेणींपापनाशिनीम् ॥ स्नात्वाददौमहादानंतीर्थराजप्रभाववित् ॥ ९ ॥ गजाविंशतिसाहस्रमश्वनांदशलक्षकम् ॥ रथानांचचतुर्लक्षंगवांतत्रदशार्बुदम् ॥ १० ॥ हेममालासमायुक्तंहेमाम्बरसमन्वितम् ॥ दशभारसुवर्णानांमुक्तानांलक्षमेवहि॥११॥द्विलक्षंनवरत्नानांवस्त्राणांदशलक्षकम्॥काश्मीरकम्बलानांचद्विलक्षंरत्नकम्बलैः ॥१२॥ ब्राह्मणेभ्योददौकार्ष्णिस्तीर्थराजेहरिप्रिये ॥ कारूषाधिपतिस्तत्रपौंड्रकोनाममैथिल ॥१३॥ कृष्णशत्रुःसोपिकार्ष्णिपूजयामासशंकितः ॥ प्रद्युम्नंचागतंवीक्ष्यपांचालेकान्यकुब्जके ॥ १४ ॥ भयंप्रापुर्नृपाःसर्वेदुर्गेदुर्गेकृतार्गलाः ॥ कान्यकुब्जाधिपोवीरोभलन्दनइतिस्मृतः ॥ १५ ॥ द्रुपदःक

म्पिलाधीशोददतुःशकितौबलिम् ॥ १६ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुर्बिन्दुदेशांस्ततोययौ ॥ विचेलुर्यादवास्सर्वेभयार्तादुर्गमाश्रिताः ॥ १७ ॥
बिन्दुदेशाधिपोराजादीर्घबाहुर्महाबलः ॥ शम्बरारेःपरंसंधिंकर्तुंसैन्येसमाययौ ॥ १८ ॥ ॥ दीर्घबाहुरुवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेयादवेन्द्राआ
गताजयिनोदिशाम् ॥ मनोरथंमेकुरुतभवेयंतुष्टमानसः ॥ १९ ॥ सजलस्यापिकाचस्यपात्रस्यशरवेधतः ॥ नक्षरेद्बिन्दुरेकोपिबाणस्तद
धितिष्ठति ॥ २० ॥ नपात्रंशकलीभूतंतन्मध्येहस्तलाघवम् ॥ येकुर्वन्तिप्रतिज्ञांमेतेभ्योदास्यामिकन्यकाः ॥ २१ ॥ यूयंसर्वेयादवेन्द्राध
नुर्वेदविशारदाः ॥ मयापिनारदमुखाच्छ्रुताःपूर्वंमहाबलाः ॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सर्वेषांविस्मितानांचप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥
तथेत्युवाचसदसिबिन्दुदेशाधिपंनृप ॥ २३ ॥ दीर्घवंशौभुविस्थाप्यगुणंबद्धातदन्तरे ॥ गुणेबद्धाकाचकुम्भंसजलंपश्यतांसताम् ॥ २४ ॥
धनुर्गृहीत्वातद्वीक्ष्यबाणंकार्ष्णिःसमादधे ॥ काचपात्रंशरोभित्त्वातस्थौमध्येर्द्धनिःसृतः ॥ २५ ॥ एकतोमुखपुंखाभ्यांरविरश्मिरिवाम्बुदे
काचपात्रेबभौबाणस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २६ ॥ नपात्रंशकलीभूतंत्रिकुशस्यफलंयथा ॥ नचालनंकम्पनंचबिंदुस्रावोपिनाभवत् ॥ २७ ॥
प्रद्युम्नोभगवान्बाणंद्वितीयंसन्दधेपुनः ॥ सोपिपूर्वंसमुत्सृज्यतत्रतस्थौविदेहराट् ॥ २८ ॥ साम्बोपिधनुरादायत्राणान्पञ्चसमाददे ॥ काच
पात्रंचतेभित्त्वातस्थुस्तत्रार्द्धनिःसृताः ॥ २९ ॥ युयुधानोधनुर्नीत्वाबाणमेकंसमाक्षिपत् ॥ सर्वेषांपश्यतांतेषांपात्रंचूर्णीबभूवह ॥ ३० ॥ उ
च्चकैर्जहसुःसर्वेयादवाःपरसैनिकाः ॥ त्वंमहान्बाणधारीहकार्तवीर्योर्जुनोयथा ॥ ३१ ॥ अर्जुनोभरतोरामस्त्रिपुरघ्नोहिवाभवान् ॥ द्रोणोभी
ष्मोथवाकर्णोजामदग्न्यइवावदन् ॥ ३२ ॥ अन्यत्पात्रंसमाधायानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ अधोगत्वाथतद्दृष्ट्वाबाणंचिक्षेपलाघवात् ॥ ३३ ॥
सोपिपात्रतलंभित्त्वातस्थौतत्रापिनिःसृतः ॥ तत्पात्राद्धस्तपञ्चोर्ध्ववद्धापाषाणमम्बरे ॥ ३४ ॥ दीप्तिमान्धनुरादायबाणमेकंसमाददे ॥
सोपिपात्रतलंभित्त्वाबाणमुत्सृज्यचाग्रतः ॥ ३५ ॥ ताडयित्वाचपाषाणंपुनस्तत्रसमाश्रितः ॥ गतागतेनयावद्वैबिन्दुस्रावोपिनाभवत् ॥
तदावीराश्चतेसर्वेसाधुसाध्वितिवादिनः ॥ ३६ ॥ भानुर्धनुःसंगृहीत्वावीक्ष्यमीलितलोचनः ॥ आराच्चिक्षेपनाराचंसर्वेषांपश्यतांसताम् ॥
॥ ३७ ॥ सोपिपात्रंतदाभित्त्वापात्रंकृत्वाह्यधोमुखम् ॥ पुनरूर्ध्वमुखंकृत्वातस्थौतत्रार्द्धनिःसृतः ॥ ३८ ॥ बाणवेगेनतदपिबिंदुस्रावोपिनाभ

वत् ॥ नपात्रंशकलीभूतंतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३९ ॥ एवंश्रीकृष्णपुत्रायेअष्टादशमहारथाः ॥ सर्वेतेबिभिदुःपात्रंजलस्रावोपिनाभवत् ॥ ॥ ४० ॥ बिन्दुदेशाधिपोराजादीर्घबाहुःसुविस्मतः ॥ तेभ्योदात्कन्यकास्तुष्टाअष्टादशसुलोचनाः ॥ ४१ ॥ तेषांविवाहसमयेशंखभेर्यानकादयः ॥ नेदुर्जगुश्चगन्धर्वाननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥४२॥तेषामुपरिदेवास्तेजयध्वनिसमाकुलाः ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणिचक्रुःश्लाघांदिविस्थिताः ॥ ४३ ॥ गजान्षष्टिसहस्राणिहयानामर्बुदंतथा ॥ दशलक्षंरथानांचदासीनांलक्षमेवच ॥ ४४ ॥ शिबिकानांचतुर्लक्षंपारिबर्हंददौनृपः ॥ ताःप्राहिणोद्द्वारवतींवधूःकार्ष्णिर्यदूत्तमः ॥ ४५ ॥ दीर्घबाहुमनुज्ञाप्यनिषधान्प्रययौततः ॥ निषधाधिपतिर्वीरःसेनाजिन्नाममैथिल ॥ ॥ ४६ ॥उपायनंददौसोपिप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ तथाहिमद्राधिपतिःश्रीकृष्णेष्टोहरिप्रियः ॥४७॥ पूजयामाससबलंबृहत्सेनोहरेःसुतम् ॥ माथुराञ्छूरसेनांश्चमधून्प्राप्तःससैनिकः ॥ ४८ ॥ स्वजनैःपूजितःकार्ष्णिर्मथुरामाययौपुनः ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यमथुरांसवनांकिल ॥ ४९ ॥ वृन्दावनंगोवर्धनंयमुनांपुलिनानिच ॥ नमस्कृत्यगवांवृन्दंगतःश्रीनन्दगोकुलम् ॥५०॥ गोपान्गोपीर्यशोदांचनन्दराजंव्रजेश्वरम् ॥ वृषभानूपनन्दांश्चनत्वाकार्ष्णिर्बभौनृप ॥ ५१ ॥ बलिंचनन्दराजायदत्त्वादत्त्वापुनःपुनः ॥ तैःपूजितःकतिदिनैःस्थितोभून्नन्दगोकुले ॥ ५२ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्वसंवादेकाशिकोसलोत्तरनयपालवैशालनैमिषारण्यकारूपपाञ्चालकान्यकुब्जकाम्पिल्यबिन्दुनिषधभद्रमधुशूरसेनदेशविजयोनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुर्ध्वजिनीभिस्समन्वितः ॥ नादयन्दुन्दुभीन्दीर्घान्दीर्घवेगःकुरून्ययौ ॥ १ ॥ विंशतिर्योजनानाञ्चमर्यादीकृततद्बलम् ॥ तस्यौतच्छिबिराणांचविस्तारोदशयोजनम् ॥ २ ॥ पञ्चयोजनमाश्रित्यतद्बलेराजपद्धतिः ॥ धनाढ्यानांचवैश्यानामापणानिसहस्रशः ॥ ३ ॥ तथारत्नपरीक्षाणांवस्त्रव्यापारकारिणाम् ॥ काचकारावायकाश्चरङ्गकाराःकुलालकाः ॥ ४ ॥ कन्दकारास्तूलकाराःपटकारास्तथैवच ॥ कटंकराश्चित्रकाराःपत्रकाराश्चनापिताः ॥ ५ ॥ पट्टकाराहेतिकाराःपर्णकाराश्चशिल्पिनः ॥ लाक्षाकारामालिनश्चरजकास्तैलिनस्तथा ॥ ६ ॥ ताम्बूलशोधिनस्तत्रचित्रपाषाणकर्मकाः ॥ अन्नभर्जकरास्तत्रकाचभेदिनएवहि ॥७॥

मुक्तादीनांचरत्नानांसूक्ष्माणांसूक्ष्मवेधिनः ॥ एतेकारुजनाःसर्वेंदृश्यन्तेराजपद्धतौ ॥ ८ ॥ क्वचिद्भानुमतीलीलाऐंद्रजालविधा
यकाः ॥ क्वचिन्नटाश्चनृत्यन्तेयुद्धंभल्लूकयोःक्वचित् ॥९॥ क्वचित्तुवानरीलीलाडमरूवाद्यसंयुताः ॥ गायन्तिकुत्रचिद्राजन्सूतमागधबन्दिं
नः ॥ १० ॥ वाराङ्गनाश्चनृत्यन्तिभूपैर्द्वादशभिर्युताः ॥ दिव्यैःषोडशशृंगारैर्हरन्त्यप्सरसांमनः ॥ ११ ॥ बन्धूनामपिसेनानांमहातंका
द्गजाह्वये ॥ चालनंसंभ्रमोपेतंविह्वलैश्वजनैरभूत् ॥ १२ ॥ विदुद्रुवुर्जनाःसर्वेंगृहेष्वापातितार्गलाः ॥ कोलाहलोमहानासीद्गेहेगेहेजनेजने
॥ १३ ॥ वीर्य्यशौर्यबलोपेताःकौरवाश्चक्रवर्तिनः ॥ आसमुद्रक्षितीशेंद्राजातास्तेपिविशंकिताः ॥ १४ ॥ प्रद्युम्नप्रेषितःसाक्षादुद्धवोबु
द्धिसत्तमः ॥ कौरवेन्द्रपुरंप्राप्तोधृतराष्ट्रंददर्शह ॥ १५ ॥ मदच्युतामस्यनृपस्यदन्तिनांकस्तूरिकाकुंकुमगण्डशालिनाम् ॥ सिन्दूरशु
ण्डास्फुटकर्णताडितैःषडंघ्रिभिर्मण्डितमंदिराजिरम् ॥ १६ ॥ यंभीष्मकर्णगुरुशल्यकृपैश्चभूरिबाह्लीकधौम्यशकुनैःसहसंजयेन ॥
दुःशासनेनविदुरेणचलक्ष्मणेनदुर्योधनेनचकृपीसुतसोमदत्तैः ॥ १७ ॥ श्रीयज्ञकेतुसहितैःसहितंनृपेन्द्रंलीलातपत्रसितचामरहेमपीठैः ॥
संसेवितंपरिसमेत्यगजाह्वयेशंनत्वोद्धवःप्रणतआहकृतांजलिस्तम् ॥ १८ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ प्रद्युम्नेनप्रकथितंशृणुराजेंद्रसत्तम ॥
उग्रसेनःक्षितीशेन्द्रोयादवेन्द्रोमहाबलः ॥ १९ ॥ विजित्यनृपतीन्सर्वान्राजसूयंकरिष्यति ॥ प्रेषितस्तेनसेनाभिःप्रद्युम्नोरुक्मिणीसुतः
॥ २० ॥ जेतुंमहोद्भटान्वीराञ्जम्बूद्वीपस्थितान्नृपान् ॥ चैद्यशाल्वजरासन्धदन्तवक्त्रादिभूपतीन् ॥ २१ ॥ विजित्यचागतःकार्ष्णिस्त
स्मैयच्छबलिंबहुम् ॥ उपायनंचदातव्यंबन्धूनामैक्यकाम्यया ॥ २२ ॥ माभूत्कुरूणांवृष्णीनांकलिर्नोचेद्भविष्यति ॥ तेनोदितंमेकथि
तंतत्क्षमस्वनृपेश्वर ॥ दूतस्यहिनदोषःस्यात्त्वयोक्तंयद्वदामितत् ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाकौरवाःसर्वेराजन्सञ्जातम
न्यवः ॥ वीर्य्यशौर्य्यमदोन्नद्धाऊचुःप्रस्फुरिताधराः ॥ २४ ॥ ॥ कौरवाऊचुः ॥ ॥ दुरत्ययाकालगतिरहोचित्रमिदंजगत् ॥ सिंहो
परिप्रधावन्तिशृगालादुर्बलावने ॥ २५ ॥ अस्मत्सकाशात्संवृद्धाअस्मद्दत्तनपासनाः ॥ दातॄणांप्रतिकूलाःस्युःपीयूषंफणिनोयथा ॥२६॥
वृष्णयोभीरवःसर्वेयुधिविक्लवचेतसः ॥ तेद्यैवशासनंकर्तुंप्रवृत्ताहिगतह्रियः ॥ २७ ॥ उग्रसेनोल्पवीर्यश्चजम्बूद्वीपस्थितान्नृपान् ॥ विजि

त्याहोबलिंनीत्वाराजसूयंकरिष्यति ॥ २८ ॥ यत्रभीष्मश्चकर्णश्चद्रोणोदुर्योधनादयः ॥ तत्रत्वंप्रेषितोमन्त्रीप्रद्युम्नेनकुबुद्धिना ॥ २९ ॥ तस्माद्यातपुरीमध्यौयूयंवैजीवनेच्छया ॥ नचेद्यास्यथवःसर्वान्नयामोयमसादनम् ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंश्रीकृष्णविष्णुखैःकौरवैःपरिभाषितम् ॥ श्रुत्वोद्धवःशम्बरारिमेत्यसर्वंमुवाचह ॥ ३१ ॥ कौरवोक्तवचःश्रुत्वाप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ प्रतिशार्ङ्गंसंगृहीत्वा रोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥३२॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ कौरवान्घातयिष्यामिबन्धूनपिमदोद्धतान्॥बाणैस्तीक्ष्णैर्यथायोगीनियमैर्देहजारुजः ॥३३॥ यदूनांसैन्यचक्रेषुबलिंयोनप्रदास्यति ॥ कौरवेभ्योपिसपुमान्पितुर्मातुर्नचौरसः ॥३४॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यदैवयादवाःसर्वेभोजवृष्ण्यन्धकादयः॥गजाह्वयंययुःसैन्यैराजन्सञ्जातमन्यवः॥३५॥इति०श्रीग०सं०वि०कुरुदेशगमनेकौरवोपाख्यानंनामैकोनविंशोऽध्यायः॥१९॥

॥नारदउवाच॥तदैवकौरवाःसर्वेनिर्गतादीप्तमन्यवः॥स्वैःस्वैर्बलैःसमायुक्तायोद्धुंप्रद्युम्नसम्मुखे॥१॥ विजयध्वजसंयुक्तारत्नकम्बलमण्डिताः ॥ गजाःषष्टिसहस्राणिनिर्ययुःस्वर्णशृंखलाः॥२॥प्रलयाब्धिमहावर्तसंघर्षध्वनिकारिणाम् ॥ गजाःषष्टिसहस्राणिदुंदुभीनांविनिर्गताः ॥ ३ ॥ गजवाहाबृहद्भ्रष्ट्रालोहकंचुकमण्डिताः ॥ शिरस्त्रमौलिसंयुक्ताद्विलक्षाणिविनिर्ययुः ॥ ४ ॥ हेमकङ्कणकेयूरकिरीटचलकुण्डलाः ॥ ॥ गजस्थाश्वद्विलक्षाणिनिर्ययुःस्वर्णकंचुकाः ॥ ५ ॥ पीतकंचुकसंयुक्तास्तिर्यगुष्णीषशालिनः ॥ गजस्थाश्चद्विलक्षाणिसङ्ग्रामेलब्धकीर्तयः ॥ ॥ ६ ॥ रक्ताम्बरधराःकेचिद्रक्तभूषणभूषिताः ॥ रक्तकम्बलसंयुक्तैर्गजैरुच्चैर्विनिर्गताः ॥ ७ ॥ कृष्णाम्बरधरानागैर्हरिद्वस्त्रसमावृताः ॥ केचिच्छुक्लाम्बराःकेचिन्निर्ययुःपाटलाम्बराः ॥ ८ ॥ रथैश्चदेवधिष्ण्याभैर्मृगेन्द्रध्वजशोभितैः ॥ पतत्पताकैरत्युच्चैर्निर्ययुःकोटिशोनृपाः ॥ ॥ ९ ॥ आङ्गैर्वाङ्गैःसैन्धवैश्चचंचलैस्तुरगैर्नृपाः ॥ मनोजवैःस्वर्णभूषैर्निर्ययुःशस्त्रसंवृताः॥१०॥ समन्तान्निर्ययौवीरालोहकंचुकमण्डिताः ॥ विद्याधरसमाराजन्संकुलायुद्धशालिनः ॥ ११ ॥ जगुर्यशःकौरवाणांसूतमागधबन्दिनः ॥ भेरीमृदंगैःपटहैरानकैर्युद्धनिःस्वनैः ॥ १२ ॥ मृगेंद्रध्वजसंयुक्तैःशुक्लवाहनियोजितैः ॥ व्यजनैर्वज्रदण्डैश्चचामरान्दोलराजितैः ॥ १३ ॥ चतुर्योजनमात्रेणचन्द्रमण्डलचारुणा ॥ छत्रेण मण्डितोराजन्निन्द्रदत्तेमनोहरे ॥ १४ ॥ दुर्योधनोबभौसैन्येमहतिस्यन्दनेस्थितः ॥ तथान्येधार्तराष्ट्राश्चस्यन्दनेस्यन्दनेस्थिताः ॥ १५ ॥

चतुर्योजनमात्रैश्वच्छत्रैर्मुक्ताविलम्बिभिः ॥ सरथेनापिभीष्मेणकृपेणगुरुणासह ॥ १६ ॥ बाह्लीककर्णशल्यैश्वसोमदत्तेनधीमता ॥ अश्व
त्थाम्नाचधौम्येनलक्ष्मणेनधनुष्मता ॥१७॥ शकुनेनचवीरेणतथादुःशासनेनच ॥ संजयेनतथासाक्षाद्भूरिणायक्षकेतुना ॥१८॥ सुयोधनो
नृपैरेजेयथाशक्रोमरुद्गणैः ॥ इन्द्रप्रस्थात्पाण्डुपुत्रैःप्रेपितंपृतनाद्वयम् ॥१९॥ तदैवचागतंराजन्कौरवाणांसहायकृत् ॥ अक्षौहिणीभिःषोडश
भिःकुरूणांचलतांतदा ॥ २० ॥ चचालभूर्दिशोनेदूरजोव्याप्तंनभोभवत् ॥ तारकेवबभौसूर्योगजाश्वरथरेणुभिः ॥ २१ ॥ अन्धकारोभव
द्भूमौदेवाःसर्वेपिशंकिताः ॥ ॥ यत्रतत्रगजानाञ्चचोदनाभिश्वभूरुहाः ॥ २२ ॥ निपेतुस्तुरगैर्वीरैःक्षणंभूखण्डमण्डलम् ॥ सेनाःकुरूणांवृ
ष्णीनांयुयुधुश्वपरस्परम् ॥ २३ ॥ तीक्ष्णैःशस्त्रैर्यथासप्तसमुद्रास्तरलैर्लये ॥ हयाहयैरिभाश्वेभैरथिनोरथिभिःसह ॥ २४ ॥ श्येनैःश्येना
इवक्रव्येपत्तयःपत्तिभिर्मृधे ॥ महामात्यैर्महामात्याःसूताःसुतैर्नृपैर्नृपाः ॥ २५ ॥ युयुधुःक्रोधसंयुक्ताःसिंहैःसिंहाइवौजसा ॥ खड्गैःकुन्तैःश
क्तिभिश्वभल्लैःपट्टिशमुद्गरैः ॥ २६ ॥ गदाभिर्मुसलैश्वक्रैस्तोमरैर्भिंदिपालकैः ॥ शतघ्नीभिर्भुशुण्डीभिःकुठारैश्वस्फुरत्प्रभैः ॥ २७ ॥ चि
च्छिदुर्बाणपटलैःशिरांसिक्रोधमूर्च्छिताः ॥ बाणान्धकारेसञ्जातेप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ २८ ॥ दुर्योधनेनयुयुधेधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ अनि
रुद्धश्वभीष्मेणदीप्तिमांश्वकृपेणवै ॥ २९ ॥ भानुर्द्रोणेनसाम्बस्तुबाह्लीकेनमहात्मना ॥ मधुःकर्णेनचायुध्यद्बृहद्भानुःशलेनवै ॥ ३० ॥
चित्रभानुर्हरेःपुत्रःसोमदत्तेनधीमता ॥ अश्वत्थाम्नावृकश्वैवारुणोधौम्येनमैथिल ॥ ३१ ॥ पुष्करोलक्ष्मणेनाशुदुर्योधनसुतेनवै ॥ वेदबा
हुःकृष्णसुतःशकुनेनमहामृधे ॥३२॥ दुःशासनेनसमरेश्रुतदेवोहरेःसुतः ॥ तथाहियुयुधेयुद्धेसञ्जयेनसुनन्दनः ॥ ३३ ॥ विदुरेणगदःसाक्षा
त्कृतवर्माचभूरिणा ॥ अक्रूरोयुयुधेराजन्नाहवेयक्षकेतुना ॥ ३४ ॥ एवंपरस्परंयुद्धंबभूवतुमुलंमहत् ॥ कार्ष्णिर्विलोडयामासदुर्योधनबलंम
हत् ॥ ३५ ॥ बाणसंघेनवाराहोदंष्ट्रयाचयथार्णवम् ॥ बाणसंभिन्नकुम्भानांकरिणांप्रपतन्तिखात् ॥ ३६ ॥ मुक्ताफलानिरेजुःकौरात्रौता
रागणाइव ॥ बाणैःसम्पातयामासरथिनःसारथीन्रथान् ॥ ३७ ॥ महामृधेमैथिलेन्द्रवेगैर्वातोयथातरून् ॥ दुर्योधनस्तदाप्राप्तोधनुष्टंका
रयन्मुहुः ॥ ३८ ॥ प्रद्युम्नंताडयामाससायकैर्दशभिर्मृधे ॥ तान्प्रचिच्छेदभगवान्प्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ ३९ ॥ दुर्योधनःपुनस्तस्यकवचे

सायकान्दश ॥ निचखानस्वर्णपुंखान्भित्त्वावर्मतनौगताः ॥ ४० ॥ सहस्रैर्बाणपटलैःसहस्राश्वाञ्जघानह ॥ चिच्छेदबाणशतकैःकोदण्डं सगुणंपरम् ॥ ४१ ॥ शम्बरारेर्महावीरोधृतराष्ट्रसुतोबली ॥ प्रद्युम्नस्तंरथंत्यक्त्वाथान्यमारुह्यसत्वरम् ॥ ४२ ॥ कृष्णदत्तंधनुर्नीत्वासज्यंकृत्वाविधानतः ॥ एकंबाणंसमाधायकर्णांतंतचकर्षह॥४३॥ भुजदण्डस्यवेगेनतद्रथेनिचखानह ॥ गृहीत्वातद्रथंबाणोभ्रामयित्वाघटीद्वयम्॥ ॥ ४४ ॥ आकाशात्पातयामासकमण्डलुमिवार्भकः ॥ पतनेनरथःसद्यश्चूर्णीभूतोबभूवह ॥ ४५ ॥ ससूताश्वहयाःसर्वेपञ्चतांप्रापुरग्रतः ॥ अन्यंरथंसमास्थायधार्तराष्ट्रोमहाबलः ॥ ४६ ॥ प्रद्युम्नंताडयामासदशभिःसायकैर्मृधे ॥ तैस्ताडितोहरेःपुत्रोमालाहतइवद्विपः ॥ ४७ ॥ कृष्णदत्तेचकोदण्डेतथैकंबाणमादधे ॥ बाणस्तंसरथंनीत्वायावत्प्रागान्महाम्बरे ॥ ४८ ॥ तावद्बाणोद्वितीयोपितंगृहीत्वाययौत्वरम् ॥ तावत्तृतीयःसम्प्राप्तोनीत्वातंमन्दिराजिरे ॥४९॥ धृतराष्ट्रसमीपेचसरथंसाश्वसारथिम् ॥ आकाशात्पातयामासपद्मकोशमिवानिलः॥५०॥ बाणोपितंपातयित्वातूणेकार्ष्णेःसमाययौ ॥ पतनेनविशीर्णोभूदंगारइवतद्रथः ॥ सुयोधनोमूर्च्छितोभूदुद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ ५१ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे कौरवयुद्धवर्णनंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ दुर्योधनेगतेतत्रहाहाकारोमहानभूत् ॥ तदादेवव्रतोभीष्मोगांगेयःप्रययौत्वरम् ॥ १ ॥ यदूनांपश्यतांतेषांधनुष्टङ्कारयन्मुहुः ॥ भस्मीकर्तुंयदुबलंवनंवह्निरिवज्वलन् ॥ २ ॥ सर्वधर्मभृतांश्रेष्ठोमहाभागवतःकविः ॥ वीरयूथाग्रणीर्येनरामोपियुधितोषितः ॥ ३ ॥ शिरस्त्रीमुकुटीगौरःसितश्मश्रुःपितामहः ॥ यथाषोडशवर्षीयोयुद्धान्तंविचरन्बलात् ॥ ४ ॥ बाणैर्निपातयामासानिरुद्धस्य बलंमहत् ॥ करिणश्छिन्नशिरसोहयास्तेभिन्नकन्धराः ॥ ५ ॥ खड्गहस्ताभीष्मबाणैःपत्तयोपिद्विधाभवन् ॥ रथाश्चूर्णीकृताजाताहतसूताश्वनायकाः ॥ ६ ॥ अधोमुखाऊर्ध्वमुखाश्छिन्नपादानृपात्मजाः ॥ खड्गहस्ताधनुर्हस्ताःपतिताश्छिन्नबाहवः ॥ ७ ॥ केचिद्वैच्छिन्नकवचानिपेतुर्भूमिमण्डले ॥ अश्वैर्वीरैरथैर्नागैःपतितैःस्वर्णभूषितैः ॥ ८ ॥ युद्धमण्डलमारेजेवनंवृक्षैर्हतैर्यथा ॥ शस्त्रदन्ताबाणकेशाध्वजवस्त्राकरिस्तना ॥ ९ ॥ रथाङ्गकुण्डलाराजन्महामारीवभूर्बभौ ॥ क्षतजस्रावसम्भूतारथाश्वनरवाहिनी ॥ १० ॥ आपगाभून्महादुर्गानरैर्वैतर

णीयथा ॥ कूष्माण्डोन्मादवेतालानदन्तोभैरवंस्त्वनम् ॥ ११ ॥ हरमालार्थमागत्यजगृहुर्नृशिरांसिच ॥ रथेनातिपताकेनानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ १२ ॥ स्वबलंपतितंदृष्ट्वाप्रागाद्भीष्मंमृधेमहान् ॥ प्रलयाब्धिमहावर्तभीमसंघर्षनादिनीम् ॥ १३ ॥ धनुर्ज्यांतस्यचिच्छेदबाणेनैकेनकार्ष्णिजः ॥ तुण्डयातीक्ष्णयाराजन्गरुडःसर्पिणींयथा ॥ १४ ॥ भीष्मोन्यद्धनुरादायसज्यंकृत्वातदात्मवान् ॥ सर्वेषांपश्यतांतत्रब्रह्मास्त्रंसन्दधेमृधे ॥ १५ ॥ ततःप्रादुष्कृतंतेजःप्रचण्डंवीक्ष्यमाधवः ॥ स्वबलस्यापिरक्षार्थंब्रह्मास्त्रंसन्दधेस्वयम् ॥ १६ ॥ द्वादशादित्यसंकाशेयुयुधातेपरस्परम् ॥ त्रींल्लोकान्दहतीद्वेयेनिरुद्धस्तंजहारह ॥ १७ ॥ गाङ्गेयस्यापिकोदण्डंतडिद्वर्णंयदूत्तमः ॥ चिच्छेदसायकैःसूर्योनीहारमिवरश्मिभिः ॥ १८ ॥ भीष्मोगृहीत्वाथगदांलक्षभारविनिर्मिताम् ॥ प्राहिणोदनिरुद्धायसिंहनादंतदाकरोत् ॥ १९ ॥ गृहीत्वातांवामहस्तेगरुत्मानिवपन्नगीम् ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षात्प्राहिणोत्स्वांगदांहृदि ॥ २० ॥ गदाप्रहारव्यथितोमूर्च्छितःपतितोरथात् ॥ बभौसूर्योयथाकाशाद्गांगेयोमृधमण्डले ॥ २१ ॥ कृपाचार्योपितत्रैवानिरुद्धायमहात्मने ॥ शक्तिंचिक्षेपसहसारुषाप्रस्फुरिताधरः ॥ ॥ २२ ॥ दीप्तिमान्कृष्णपुत्रस्तुपथिचिच्छेदतांनृप ॥ खड्गेनशितधारेणकुवाक्येनेवमित्रताम् ॥ २३ ॥ द्रोणाचार्योमहाबाहुर्भानूपरिरुषान्वितः ॥ चिक्षेपपार्वतंचास्त्रंधनुष्टङ्कारयन्मुहुः ॥ २४ ॥ पतन्तःपर्वताव्योम्नश्चूर्णयन्तोद्विषद्बलम् ॥ तेषांपातेनराजेन्द्रहाहाकारोमहानभूत् ॥ २५ ॥ तदाहरेःसुतोभानुर्वायव्यास्त्रंसमादधे ॥ तद्वातेनाद्रयःसर्वेउड्डिताह्यभवन्रणात् ॥ २६ ॥ बाह्लिकस्तुतदाक्रुद्धोब्रह्मास्त्रंसन्दधेततः ॥ भस्मीभूतंबलंजातंवह्निनेवमहद्वनम् ॥ २७ ॥ पार्जन्यमाददेतत्रसाम्बोजाम्बवतीसुतः ॥ तेनशान्तिगतोवह्निर्ज्ञानेनैवत्वहङ्कृतिः ॥ २८ ॥ ॥ कर्णस्ततोमधुंहित्वासाम्बोपरिरुषान्वितः ॥ जघानबाणर्विंशत्याजगर्जघनवद्बली ॥ २९ ॥ तद्बाणैःसरथःसाम्बोवभ्रामघटिकाद्वयम् ॥ क्रोशंपुनःप्रपतितःकिञ्चिद्व्याकुलमानसः ॥ ३० ॥ पुनर्गदांसमादायरथंत्यक्त्वासमेत्यसः ॥ ततांडगदयाकर्णंसाम्बोजाम्बवतीसुतः ॥ ३१ ॥ गदाप्रहारव्यथितःपतितोधरणीतले ॥ मूर्च्छांप्रापरणेराजन्कर्णोवीरोमहाबलः ॥ ३२ ॥ सांबोपिस्वधनुर्नीत्वारथमारुह्यवेगतः ॥ शलंजघानविंशत्यासोमदत्तंचपञ्चभिः ॥ ३३ ॥ द्रौणिंचदशभिर्बाणैर्धौम्यंषोडशभिस्सह ॥

लक्ष्मणंदशभिस्तत्रशकुनिंपञ्चभिस्तथा ॥ ३४ ॥ दुःशासनंचत्रिंशत्याविंशत्यासञ्जयंपृथक् ॥ भूरिंबाणशतैराजन्यक्षके शतैःशितैः ॥ ॥ ३५ ॥ बाणैर्जघानसमरेजगर्जघनवद्बली ॥ दशभिर्दशभिर्नेतृनेकैकेनगजान्हयान् ॥३६॥ पञ्चभिःपञ्चभिर्वीरान्बाणैःसाम्बस्तताडह ॥ वीक्ष्यजाम्बवतीसूनोःसाम्बस्यकरलाघवम् ॥ ३७ ॥ स्वेपरेसनिकाःसर्वेविस्मयंपरमङ्गताः ॥ तदाभीष्मःसमुत्थायगृहीत्वाधनुरुत्तमम् ॥ ॥ ३८ ॥ चिच्छेददशभिर्बाणैःसाम्बकोदंडमुत्तमम् ॥ भीष्मोमहाबलोवीरोद्रोणाचार्यश्चसायकैः ॥ ३९ ॥ कर्णस्त्रयोयदुबलंजघ्नुर्ज्ञानं यथागुणाः ॥ दुर्योधनःपुनर्योद्धुंरथमारुह्यमानद ॥ ४० ॥ अहौक्षिणीभिर्दशभिर्नादयन्नाययौमृधे ॥ ४१ ॥ देवौपुराणौपुरुषौतदा विर्बभूवतुर्मैथिलरामकृष्णौ ॥ सुपर्णतालध्वजशालियानौप्रद्योतयन्तौपरितोदिशस्तौ ॥ ४२ ॥ तदाजयारावसमाकुलाःसुरागन्धर्व मुख्याश्चजगुर्मनोहरम् ॥ सुरानकादुन्दुभयोविनेदुःश्रीलाजपुष्पैर्ववृषुःसुरस्त्रियः ॥ ४३ ॥ तदैवनेमुर्यदवःपरेश्वरौदुर्योधनाद्याःकुरवस्तुसर्व तः ॥ निधायशस्त्राणिददुर्बलिंपरंसर्वेप्रसन्नाःकृतहस्तसम्पुटाः ॥ ४४ ॥ प्रद्युम्नमुख्यान्स्वसुतान्मदोद्धतान्निर्भर्त्स्यवाग्भिःपरमेश्वरौ तदा ॥ प्रणम्यदेवव्रतमुख्यकौरवान्समेत्यदुर्योधनमूचतुःपरौ ॥ ४५ ॥ ॥ श्रीरामकृष्णावूचतुः ॥ ॥ राजन्यदेभिःकिलबालबुद्धि भिस्तत्क्षम्यतांमाभवदुर्मनाः स्वतः ॥ यद्वातुकिंचित्परुषंप्रकीर्तितंप्रकीर्त्यतांनौभवतानृपेश्वर ॥ ४६ ॥ माभूत्कुरूणांसुवियादवानांक दापिकिञ्चित्कलिरेवराजन् ॥ संबंधिनोज्ञातयएवसर्वेनिचोलवस्त्रांतवहप्रियार्थाः ॥ ४७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पूजितौकुरुभिःश श्वद्रामकृष्णौसुरेश्वरौ ॥ प्रद्युम्नाद्यैःसयदुभीरेजतुर्मैथिलेश्वर ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडे नारदबहुलाश्व संवादेकुरुदेशविजयेकौरवसम्मेलनंनामैकाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ दुर्योधनंशान्तयित्वासानुजैःकुरु भिःसह ॥ जग्मतुःपाण्डवान्द्रष्टुमिन्द्रप्रस्थंयदूत्तमौ ॥ १ ॥ इन्द्रप्रस्थात्ततोराजाऽजातशत्रुर्युधिष्ठिरः ॥ भ्रातृभिःस्वजनैःसार्द्धंनेतुंकृष्णं समाययौ ॥ २ ॥ शंखदुन्दुभिनादेनब्रह्मघोषेणवेणुभिः ॥ पुष्पवर्षंप्रकुर्वद्भिरिन्द्रप्रस्थनिवासिभिः ॥ ३ ॥ रामकृष्णौपरिष्वज्यदोर्भ्यांरा जायुधिष्ठिरः ॥ परमांनिर्वृतिंलेभेयोगीवानन्दसंवृतः ॥ ४ ॥ प्रद्युम्नाद्याहरिसुताःप्रणेमुःश्रीयुधिष्ठिरम् ॥ युधिष्ठिरोनुजग्राहकराभ्यांतान्कृ

ताशिषः ॥ ५ ॥ अर्जुनंभीमसेनञ्चपरिरभ्यहरिःस्वयम् ॥ पप्रच्छकुशलंतेषांयमाभ्यांचाभिवन्दितः ॥ ६ ॥ परिपूर्णतमौसाक्षाद्रामकृष्णौ स्वयंहरी ॥ असंख्यब्रह्मण्डपतीहरिदासेनपूजितौ ॥ ७ ॥ प्रस्थाप्ययदुमुख्यांश्चप्रद्युम्नादीन्ससैनिकान् ॥ समग्रांजगतींजेतुंचाज्ञांदत्त्वा विधानतः ॥८॥ मिलित्वासानुजंधर्मंसर्वेशौभक्तवत्सलौ ॥ द्वारकांजग्मतूराजन्गौरश्यामौमनोहरौ ॥९॥ इत्थंश्रीकृष्णचरितंमयातेकथितं नृप ॥ चतुष्पदार्थदंनृणांकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १० ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कुशस्थलींगतेकृष्णेसबलेपुरुषोत्तमे ॥ ततश्चकारकिं साक्षात्प्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ ११ ॥ अद्भुतंतस्यचरितंश्रवणीयंमनोहरम् ॥ मुक्तानामपिभक्तानांजिज्ञासूनांपुनःकिमु ॥ १२ ॥ अर्था र्थिनामर्थदंसदार्तानामार्तिनाशनम् ॥ चतुर्विधानांजीवानांसर्वेषांपापनाशनम् ॥ १३ ॥ कथंदिग्विजयंकृत्वादिग्जयार्थीहरेःसुतः ॥ आ जगामपुनःसैन्यैरेतन्मेवदतत्त्वतः ॥ १४ ॥ देवर्षेत्वंब्रह्मसुतोभगवान्सर्वदर्शनः ॥ श्रीकृष्णस्यमनःसाक्षात्तस्मैतेहरयेनमः ॥ १५ ॥ ॥ श्री नारदउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्धन्यस्त्वंतत्प्रभाववित् ॥ श्रीकृष्णचरितंश्रोतुंपात्रंत्वमसिभूतले ॥ १६ ॥ कृष्णेयातेजातशत्रूर क्षार्थंस्नेहतोनृप ॥ शत्रुभ्यःशंकितःकार्ष्णेःप्रायुंक्ताशुकिरीटिनम् ॥ १७ ॥ अथकार्ष्णिर्यदुश्रेष्ठःफाल्गुनेनसमंनृप ॥ विकर्षन्महतींसेनांत्रिगर्ता न्प्रययौत्वरम् ॥ १८ ॥ त्रिगर्ताधीश्वरोधन्वीसुशर्मातेनशंकितः ॥ उपायनंददौतस्मप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ १९ ॥ विराटेनतथाराज्ञापूजितोयाद वेश्वरः ॥ सरस्वतींनदींस्नात्वाकुरुक्षेत्रंददर्शह ॥ २० ॥ पृथूदकंबिन्दुसरस्त्रितंकूपंसुदर्शनम् ॥ स्नात्वासारस्वतान्प्रागाद्दत्वादानान्यनेकशः ॥ ॥ २१ ॥ सारस्वताधिपोराजाकुशाम्बोनददौबलिम् ॥ कौशाम्बीनगरीमेत्यदुर्योधनवशानुगः ॥ २२ ॥ चारुदेष्णःसुदेष्णश्चचारुदेहश्चवीर्यवान् ॥ सुचारुश्चारुगुप्तश्चभद्रचारुस्तथापरः ॥ २३ ॥ चारुचन्द्रोविचारुश्चचारुश्चदशमस्तथा ॥ रुक्मिणीनन्दनाह्येतेप्रद्युम्नेनप्रणोदिताः ॥ २४ ॥ सिन्धुदेशहयारूढाःसर्वेषांपश्यतांगताः ॥ कौशाम्बींनगरीमेत्यचक्रुर्नाराचदुर्दिनम् ॥ २५ ॥ बाणैःप्रासादशिखराध्वजकुम्भादितोलिकाः ॥ चूर्णीभूतानिपेतुःकौलंकाट्टालायथामृगैः ॥ २६ ॥ बाणान्धकारेचकृतेरुक्मिणीनन्दनैर्यदा ॥ तदोपायनपाणिःसन्कुशाम्बोनिर्गतःपु रात् ॥ २७ ॥ कृताञ्जलिःशम्बरारिंदत्त्वानत्वाबलिंबहुम् ॥ जुगोपनगरींराजाभयार्तोभयविह्वलः ॥ २८ ॥ तदैवसौवीरपतिःसुदेवआभी

114

रनाथोपिविचित्रनामा ॥ चित्रांगदःसिन्धुपतिर्महौजाःकाश्मीरपोजांगलपःसुमेरुः ॥ २९ ॥ लाक्षेश्वरोधर्मपतिर्बिडौजागान्धारमुख्योपिसु योधनस्य ॥ वशेस्थितास्तेपिभयात्किलैतेदत्त्वाबलिंनेमुरतीवकार्ष्णिम् ॥ ३० ॥ ययौकार्ष्णिर्महाबाहुःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ अर्बुदा न्म्लेच्छदेशांश्चजेतुंकल्किरिवोद्भटः ॥ ३१ ॥ कालस्यापिसुतश्चण्डोयवनेन्द्रोमहाबलः ॥ कार्ष्णिसमागतंश्रुत्वासंमुखात्कोपपूरितः ॥ ॥ ३२ ॥ पितृहन्तुःसुतंहत्वायास्याम्यपचितिंपितुः ॥ इत्थंविचार्यमनसाम्लेच्छानांदशकोटिभिः ॥ ३३ ॥ मदच्युतंप्रोन्नदन्तंगजमारु ह्यरक्तदृक् ॥ निर्ययौसम्मुखेयोद्धुंप्रद्युम्नस्यमहात्मनः ॥ ३४ ॥ आगतांमहतींसेनांशितबाणप्रवर्षिणीम् ॥ चण्डप्रणोदितांदृष्ट्वाप्रद्युम्नोवा क्यमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ सेनांहत्वापियश्चाण्डंशिरस्त्रसहितंशिरः ॥ आनेष्यतेतंस्वबलेकरिष्यामिध्वजापतिम् ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंकार्ष्णौवदत्यारात्फाल्गुनोवानरध्वजः ॥ एकोविवेशगाण्डीवीधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ३७ ॥ वी रान्रथान्गजानश्वान्सन्मुखस्थान्द्विधाकरोत् ॥ गाण्डीवमुक्तैर्विशिखैर्गाण्डीवीरणदुर्मदः ॥ ३८ ॥ केचिच्छिन्नभुजाःपेतुःशक्तिखड्गर्ष्टि पाणयः ॥ छिन्नपादाश्छिन्नमुखाःकेचिद्वीराःसकञ्चुकाः ॥ ३९ ॥ दुद्रुवुःकारिणोयुद्धेभिन्नकक्षाश्वसक्षताः ॥ गतघण्टाःश्लथन्नीडाःपातय न्तःकरैर्जनान् ॥ ४० ॥ जिष्णुबाणैर्द्विधाभूतैर्गजैरश्वैरणाङ्गणम् ॥ बभौक्षेत्रंशंकुलयाकूष्माण्डशकलैरिव ॥ ४१ ॥ तदैवदुद्रुवुर्म्लेच्छा स्त्यक्त्वास्वंस्वंरणाङ्गणम् ॥ नभोर्करश्मिसंभिन्नानीहारपटलाइव ॥ ४२ ॥ गजारूढोम्लेच्छपतिःशक्तिंचिक्षेपजिष्णवे ॥ भ्रामयित्वामै थिलेंद्रसिंहनादमथाकरोत् ॥ ४३ ॥ विद्युल्लतामिवायान्तींबाणैःकृष्णसखोबली ॥ गाण्डीवमुक्तैराजेन्द्रलीलयाशतधाच्छिनत् ॥ ४४ ॥ यावच्चण्डोमहाम्लेच्छोधनुर्जग्राहरोषतः ॥ तावच्चिच्छेदगाण्डीवीबाणेनैकेनलीलया ॥ ४५ ॥ द्वितीयंधनुरादायसचण्डश्चण्डविक्रमः ॥ प्रलयाब्धिमहावर्तभीमसंघर्षनादिनीम् ॥ ४६ ॥ चिच्छेदसिञ्जिनींजिष्णोर्गरुत्मानिवपन्नगीम् ॥ बीभत्सुःस्वमसिंनीत्वास्फुरंतंचर्मणासह ॥ ४७ ॥ जघानतद्गजंकुम्भेशैलइन्द्रोयथापविः ॥ अग्निदत्तेनखड्गेनभिन्नकुम्भोगजोनदन् ॥ ४८ ॥ जानुभ्यांधरणींस्पृष्ट्वाकश्मलंपरमं ययौ ॥ चण्डःखड्गंगृहीत्वाथप्राहरत्पाण्डुनन्दनम् ॥ ४९ ॥ तत्खड्गंचर्मणोन्नीयप्राहिणोत्स्वकुरूद्वहः ॥ सशिरस्त्रंशिरस्तस्यदेहाद्धि

न्नंबभूवह ॥ ५० ॥ सज्यंकृत्वाधनुर्जिष्णुर्निधायविशिखेचतत् ॥ आकृष्यपातयामासप्रद्युम्नस्यबलेमहत् ॥५१॥ तदादुन्दुभिनादोभूज्जयारा
वसमाकुलः ॥ अर्जुनस्योपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ५२ ॥ तदैवकार्ष्णिःसबलस्यजिष्णुञ्चकारनाथंविजयध्वजस्य ॥ संवीज्यमानं
सितचामराद्यैःकपिध्वजंयादववृन्दमुख्यैः ॥५३ ॥ वेगवानर्बुदाधीशः प्रद्युम्नंशरणंगतः ॥ उपायनंददौभीरुर्नमस्कृत्यकृताञ्जलिः ॥५४॥
मौरंगेशोमन्दहासोहयानांशतलक्षणम् ॥ दत्त्वाभीरुर्नमश्चक्रेप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ ५५ ॥ इत्थंखण्डंभारताख्यंजित्वाकार्ष्णिर्यदूत्तमः ॥
हिमाद्रिंदक्षिणीकृत्यप्रागुदीचींदिशंययौ ॥५६॥ इति श्रीमद्गर्गा॰संहितायांविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेइंद्रप्रस्थत्रिगर्तवैराटकुरुजांग
लकोशाम्बसारस्वतसौवीराभीरसिन्धुकाश्मीरजांगललक्षगान्धारार्बुदम्लेच्छमौरंगदेशविजयेदिग्विजयोनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः॥२२॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ नदानद्यःसमुद्राश्चरथवीथिंददुर्नृप ॥ धर्षितास्तेजसातस्मैससैन्यायमहात्मने ॥ १ ॥ कैलासगिरिपार्श्वेचकरवीर
स्यसानुषु ॥ बाणस्यशोणितपुरंप्रययौयादवेश्वरः ॥ २ ॥ बाणासुरोतिसंक्रुद्धोयदून्वीक्ष्यागतान्पुनः ॥ अक्षौहिणीभिर्द्वादशभिर्युद्धंकर्तुं
मनोदधे ॥ ३ ॥ तदैवसाक्षात्पुरुषःपुराणोमहेश्वरोनन्दिवृषस्थितोसौ ॥ हिमाद्रिपुत्रीसहितस्त्रिशूलीसमेत्यबाणंनृपमाहदेवः ॥ ४ ॥
॥ श्रीशिवउवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतिर्गोलोकेशःपरात्परः ॥ ५ ॥ त्रयोवयंतत्कला
हिब्रह्मविष्णुशिवाह्वयाः ॥ मूर्ध्नाज्ञांयस्यबिभ्रतित्वाहशानांचकाकथा ॥ ६ ॥ तस्यपौत्रस्त्वयाबद्धोनिरुद्धोयेनतेभुजाः ॥ छिन्नाःकृतानजाना
सिसंग्रामेतंहरिंस्वयम् ॥ ७ ॥ तस्मात्तेसामदानाभ्यांपूजनीयाहरेःसुताः ॥ अनिरुद्धःपूजनीयोजामातातेनसंशयः ॥ ८ ॥ ॥ नददामित्व
नुज्ञांतेयुद्धायासुरपुंगव ॥ नचेद्युद्धंकुरुबलात्कृथाहष्टोमतस्तव ॥ ९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शिवप्रबोधितोबाणोनिरुद्धंधन्विनांवर
म् ॥ समाहूयचसम्पूज्यपारिबर्हंददौपुनः ॥ १० ॥ ससैन्यंसादरेणापिप्रद्युम्नंपूज्यबन्धुवत् ॥ गजायुतंचाश्वकोटिंरथानांपंचलक्षकम् ॥ ११ ॥
ददौबाणोमहाबाहुःप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ अथकार्ष्णिर्महाबन्धुःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ १२ ॥ अलकांप्रययौधन्वीपुरींगुह्यकमण्डिताम् ॥
श्रीनन्दालकनन्दाभ्यांगंगाभ्यांपरिखीकृताम् ॥ १३ ॥ रत्नसोपानयुक्ताभ्यांयक्षीभिःपरिशोभिताम् ॥ विद्याधरीभिःपरितःकिन्नरी

भिर्मनोहराम् ॥ १४ ॥ दिव्याभिर्नागकन्याभिःपुरींभोगवतीमिव ॥ धनदोनददौतस्मैप्रद्युम्नायबलिंनृप ॥ १५ ॥ हरेःप्रभावविदपिवि
ष्णोर्मायाबलंत्वहो ॥ लोकपालोस्म्यहंनित्यमित्यज्ञानविमोहितः ॥ १६ ॥ नोदितोबलिभिर्यक्षैर्युद्धंकर्तुंमनोदधे ॥ निर्धनोहिधनंप्राप्य
तृणवन्मन्यतेजगत् ॥ १७ ॥ नवानांतुनिधीनांतुपतीनांकिंसुवर्णनम् ॥ तदैवहेममुकुटोदूतोधनदनोदितः ॥ कार्ष्णिमेत्यसभामध्येनत्वेदं
प्राहमानद ॥ १८ ॥ ॥ हेममुकुटउवाच ॥ ॥ धनेश्वरोराजराजोलोकपालोलकेश्वरः ॥ तेनयत्कथितंराजञ्छृणुत्वंतद्यदूत्तम ॥ १९ ॥
देवराजोयथाशक्रःस्मृतोनान्योदिविप्रभुः ॥ तथैकोराजराजोहंकथितोभूतलेमहान् ॥ २० ॥ मनुष्यधर्माराजेन्द्रैःपूजितोहंसदाभुवि ॥
उग्रसेनेनदातव्यंमह्यंसोपायनंपरम् ॥ २१ ॥ पराक्तस्मैनदास्यामियदुराजायभूभृते ॥ नमन्यसेचेत्संग्रामंकरिष्यामिनसंशयः ॥ २२ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंदूतवचःश्रुत्वाप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ चकारकोपंरक्ताक्षोरुषाप्रस्फुरिताधरः ॥ २३ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥
वृष्णीन्द्रंराजराजेन्द्रंराजराजोनवेत्तितम् ॥ शक्रादीनांतुयःसाक्षान्मुकुटैर्घृष्टपादुकः ॥ २४ ॥ सुधर्मांपारिजातंचतस्माइन्द्रोददौभयात् ॥
श्यामकर्णान्हयान्पाशीतस्मैदत्वाननामह ॥ २५ ॥ अनेनराजराजेनभीरुणानिधयोनव ॥ प्राप्तास्तंहिनजानातिराजराजोमहाबलम् ॥
॥ २६ ॥ वर्ततेतत्सभामध्येपरिपूर्णतमोहरिः ॥ असंख्यब्रह्माण्डपतिःश्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ २७ ॥ यस्यैकमूर्ध्निंतिलवद्दृश्यतेमण्ड
लंभुवः ॥ उग्रसेनसभामध्येसोपिनित्यंविराजते ॥ २८ ॥ उग्रसेनप्रेषितोहंकुबेरायमहात्मने ॥ नाराचानांबलिंदातुंतत्करिष्यामिसाम्प्र
तम् ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वागृहीत्वास्वंकोदण्डंचण्डविक्रमः ॥ चकारभुजदण्डाभ्यांटङ्कारंताडयन्गुणम् ॥ ३० ॥
प्रत्यञ्चास्फोटनेनैवमण्डितोभूत्तडित्स्वनः ॥ ननादतेनब्रह्माण्डंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ विचेलुर्दिग्गजास्ताराराजन्भूखण्डमण्डलम् ॥३१॥
तदैवबधिरीभूतापृथिव्याजनमण्डली ॥ तदैवहेममुकुटेदूतेतस्मात्पलायिते ॥ निषंगात्त्वरमाकृष्यप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ ३२ ॥ प्रतिशा
र्ङ्गंस्वधनुषिबाणमेकंसमादधे ॥ द्वादशादित्यसंकाशंद्योतयन्मण्डलंदिशाम् ॥ ३३ ॥ चिच्छेदगुह्यकेशस्यबाणश्छत्रंसचामरम् ॥ तदा
क्रुद्धोराजराजोदृष्ट्वाचित्रमिदंमहत् ॥ ३४ ॥ आरुह्यपुष्पकंसैन्यैर्युद्धकामोविनिर्ययौ ॥ घंटानादेनयक्षेणमन्त्रिणापार्श्वमौलिना ॥ ३५ ॥

नलकूबरमणिग्रीवौशुशुभातेध्वजाग्रतः ॥ तुरङ्गवदनाःकेचिन्मृगेन्द्रवदनाःपरे ॥३६॥ शिशुमारमुखाःकेचित्केचिन्नक्रमुखान्नृप ॥ अर्धपिङ्गा अर्धकृष्णऊर्ध्वकेशामदोत्कटाः ॥ ३७ ॥ वक्रदन्ताललज्जिह्वाबृहदोष्ठामहाबलाः ॥ करालास्याःसकवचाःखड्गचर्मगदाधराः ॥ ३८ ॥ शक्तिहस्तायष्टिहस्ताभुशुण्डीपरिघायुधाः ॥ धनुर्बाणधरायक्षाःकेचित्परशुपाणयः ॥ ३९ ॥ यक्षाणांहस्तिवाहानांरथिनामश्विनांतथा ॥ विरेजुर्निर्गतानांचमण्डलानिसहस्रशः ॥ ४० ॥ शंखदुन्दुभिनादैश्चसूतमागधबन्दिभिः ॥ रेजिरेश्रीदवीराःकौमेघाइवतडित्स्वनैः ॥४१॥ एवंयक्षेषुमत्तेषुकोटिशोनिर्गतेषुच ॥ दिव्यान्महायोगमयाञ्छिवक्षेत्राद्विदेहराट् ॥ ४२ ॥ आययौतत्सहायार्थंप्रमथानांबलंमहत् ॥ भूताश्चप्रमथाःकेचित्करालास्यामदोत्कटाः ॥ ४३ ॥ डाकिन्योयातुधानाश्चवेतालाःसविनायकाः ॥ कूष्माण्डोन्मादसंयुक्ताःप्रेतामातृगणाःपरे ॥ ४४ ॥ पिशाचाश्चपिशाच्यश्चब्रह्मराक्षसभैरवाः ॥ नदन्तोभैरवंनादंछिन्दिभिन्दीतिवादिनः ॥ ४५ ॥ इत्थंतुभूतावलयःकोटिशश्चाययुस्तदा ॥ रोदस्याच्छादितेभूतामेघैःसांवर्तकैरिव ॥ ४६ ॥ मयूरस्थःकार्तिकेयोमूषकस्थोगणेश्वरः ॥ प्रमथैर्गीयमानौतौढक्कावादित्रनादिभिः ॥ ४७ ॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्तौवीरभद्रेणसंयुतौ ॥ इत्थंपुण्यजनानांतुगणानांयदुभिःसह ॥ ४८ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ रथिनोरथिभिस्तत्रपत्तिभिःसहपत्तयः ॥४९॥ हयाहयैरिभाश्चेभैर्युयुधुस्तेपरस्परम् ॥ रथेभाश्वपदातीनांचरणैरुत्थितंरजः ॥ छादयामासराजेन्द्रससूर्यंव्योममण्डलम्॥५०॥इतिश्रीमद्गर्गा०सं०वि०ना०संवादेकरवीरदेशविजयेयक्षदेशप्रयाणंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शस्त्रान्धकारेसंजातेमणिग्रीवोमहाबलः ॥ बिभेदारिबलंबाणैःकुवाक्यैर्मित्रतामिव ॥ १ ॥ मणिग्रीवस्यबाणौघैर्गजाश्वरथपत्तयः ॥ निपेतुःसक्षताभूमौवृक्षावातहताइव ॥ २ ॥ चन्द्रभानुर्हरेःपुत्रःसत्यभामात्मजोबली ॥ मणिग्रीवस्यकोदण्डमच्छिनद्बाणपञ्चभिः ॥ ३ ॥ दशभिस्तद्रथंछित्वाजगर्जघनवद्बली ॥ मणिग्रीवोपिचिक्षेपशक्तिंस्वांचन्द्रभानवे ॥ ४ ॥ भासयन्तींदिशःशश्वन्महोल्कामिवमैथिल ॥ अग्रहीच्चन्द्रभानुस्तांवामहस्तेनलीलया ॥ ५ ॥ तयाजघानसमरेमणिग्रीवंमहाबलम् ॥ पुनर्जगर्जसमरेचन्द्रभानुर्महाबलः ॥ ६ ॥ तत्प्रहारेणपतितेमणिग्रीवेप्रमूर्च्छिते ॥ चन्द्रभानुंबाणजालैर्नलकूबरनोदिताः ॥ ७ ॥ छादयामासुरसुरावर्षादित्यंयथा

116

न्मुदाः ॥ दीप्तिमान्कृष्णपुत्रस्तुखड्गमुद्यम्यवेगवान् ॥८॥ विवेशयक्षसेनासुनीहारेषुयथारविः ॥ तस्यखड्गप्रहारेणकेचिद्यक्षाद्विधाभवन् ॥ ॥ ९ ॥ केचिद्विच्छिन्नशिरसश्छिन्नपादांसबाहवः ॥ भिन्नहस्ताश्छिन्नकर्णाश्छिन्नोष्ठाःपेतुराहवे ॥ १० ॥ तेषांशिरोभिर्बीभत्सैःसकिरीटैःसकुण्डलैः ॥ सशिरस्त्रैःस्रवद्रक्तैर्महामारीवभूर्बभौ ॥ ११ ॥ शेषाविदुद्रुवुर्यक्षाःसक्षताभयविह्वलाः ॥ हाहाकारस्तदाजातोयक्षसेनासुमैथिल ॥१२॥ धनुष्टंकारयन्प्राप्तोदंशितोनलकूबरः ॥ रथेनातिपताकेनमाभैष्टेत्यभयंददौ॥१३॥ पञ्चभिःकृतवर्माणमर्जुनंदशभिःशरैः ॥ दीप्तिमन्तश्चविंशत्याताडनलकूबरः ॥ १४ ॥ कृतवर्मामहाबाहुर्जघाननलकूबरम् ॥ पञ्चभिर्विशिखैराजन्नादयन्मण्डलंदिशाम् ॥ ॥ १५ ॥ तेबाणाःकवचंभित्त्वातनुंभित्वाधरातलम् ॥ विविशुःपश्यतांतेषांवल्मीकंफणिनोयथा ॥ १६ ॥ वीक्ष्यतद्बाणभिन्नांगंमूर्छितंनलकूबरम् ॥ अपोवाहरणात्सूतोहेममालीतिनामभाक् ॥ १७ ॥ घण्टानादःपार्श्वमौलिःकुबेरस्यचमन्त्रिणौ ॥ जघ्नतुर्बाणपटलैर्यदूनामुद्भटंबलम् ॥१८॥ स्वर्णपुंखैस्तीक्ष्णमुखैर्गृध्रपक्षैर्मनोजवैः ॥ द्योतयद्भिर्दिशःसर्वामार्तण्डकिरणैरिव ॥ १९ ॥ ततोर्जुनोमहावीरःप्रतिबाणान्समादधे ॥ बाणसंघर्षणजायुद्धेविस्फुलिङ्गाःसहस्रशः ॥ २० ॥ विरेजुर्नृपखद्योतचञ्चलालातचक्रवत् ॥ सर्वंतद्बाणपटलंक्षणमात्रेणचाच्छिनत् ॥२१॥ गाण्डीवमुक्तैर्विशिखैर्गाण्डीवीरणदुर्मदः ॥ योजनद्वयमात्रेणतद्रथौसध्वजौबलात् ॥ २२ ॥ अर्जुनोबाणपटलैश्चकारशरपञ्जरम् ॥ हताविमावितिज्ञात्वासर्वेपुण्यजनास्त्वरम् ॥ २३ ॥ दुद्रुवुःस्वंरणंत्यक्त्वापरंहाहेतिवादिनः ॥ तदातुभूताबलयःकोटिशश्चाययुर्मृधे ॥ २४ ॥ डाकिन्यःकोटिशोराजंश्चिक्षिपुर्वारणान्मृधे ॥ भक्षयंत्योनरानश्वांश्चर्वयंत्योरथान्पृथक् ॥ २५ ॥ नरेनरेपृथग्भूताधावन्तोदशभिर्दश ॥ प्रमथाःपातयामासुः खट्वाङ्गेनजनान्मुहुः ॥२६॥ यातुधानाश्चर्वयन्तःशिरांसिरणमण्डले ॥ वेतालाश्चकपालेनपिबन्तोरुधिरंबहु ॥२७॥ विनायकाश्चनृत्यन्तःप्रेतागायन्तएवहि ॥ कूष्माण्डाश्चतथोन्मादाःशिरांसिजगृहुर्मृधे ॥ २८ ॥ शिवस्यमुण्डमालार्थंवीराणांभूमिगामिनाम् ॥ तथामातृगणाब्रह्मराक्षसाभैरवादयः ॥ २९ ॥ शिरांसिकन्दुकानीवक्षेपयन्तोमुहुर्मुहुः ॥ हसन्तःप्रहसन्तश्चसाट्टहासंसमाकुलः ॥ ॥ ३० ॥ पिशाचाविकरालास्याःकुर्वन्तःकेपिकुत्सितम् ॥ पिशाच्यःक्षतजन्तूर्ष्णींपाययन्त्यःशिशून्मृधे ॥ ३१ ॥ मारोदीरितिवादिन्यो

नेत्राण्यपिदद्दामऽत् ॥ इत्थंगणबलंदृष्ट्वाबलदेवानुजोबली ॥ ३२ ॥ गदोगदांसमादायजगर्जघनवन्मृधे ॥ लक्षभारभृतागुर्व्यागदयातद्ब
लंमहत् ॥ ३३ ॥ पोथयामासहिगदोवज्रेणेन्द्रोयथागिरीन् ॥ कूष्माण्डोन्मादवेतालाःपिशाचाब्रह्मराक्षसाः ॥ ३४ ॥ निपेतुर्मूर्च्छिता
भूमौतद्गदाभिन्नमस्तकाः ॥ डाकिनीर्भिन्नदन्ताश्चप्रमथान्भिन्नकन्धरान् ॥ ३५ ॥ यातुधानांश्छिन्नमुखांश्चकारसमरेगदः ॥ गद
यार्मर्दिताःप्रेताःदुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ ३६ ॥ वाराहदंष्ट्रयाभग्नालयेदैत्यायथानृप ॥ पलायितेभूतगणेवीरभद्रःसमागतः ॥ ३७ ॥
गदन्तताडगदयाबलदेवानुजम्बली ॥ गदोपरिगदांनीत्वागदःस्वांप्राहिणोद्गदाम् ॥ ३८ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंगदाभ्यांमैथिलेश्वर ॥ विस्फु
लिंगान्क्षरंत्यौद्वेगदेचूर्णीबभूवतुः ॥ ३९ ॥ मल्लयुद्धंतयोरासीन्नोदयंतौपरस्परम् ॥ भुजैश्चजानुभिःपादैःपातयंतोगिरीन्बहून् ॥ ४० ॥
करवीरंसमुत्पाट्यवीरभद्रोगिरिंबलात् ॥ अट्टहासंतदाकुर्वन्गदोपरिसमाक्षिपत् ॥ ४१ ॥ गदोगिरिंसंगृहीत्वातस्योपरिसमाक्षिपत् ॥
गृहीत्वाथगदंवीरंवीरभद्रोबलाद्बली ॥ ४२ ॥ चिक्षेपचौजसाराजन्नाकाशेलक्षयोजनम् ॥ गदोपिपतितोभूमौकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥४३॥
गृहीत्वावीरभद्राख्यंभ्रामयित्वामहाबलः ॥ ओजसाप्राक्षिपच्छीघ्रमाकाशेलक्षयोजनम् ॥ ४४ ॥ वीरभद्रस्तुपतितःकैलासशिखरोपरि ॥
गदाप्रहारव्यथितोमूर्च्छितोघटिकाद्वयम् ॥ ४५ ॥ कार्तिकेयस्तदाप्राप्तःशक्तिमुद्यम्यवेगवान् ॥ अनिरुद्धायसांबायशक्तिंचिक्षेपसत्वरम् ॥
॥ ४६ ॥ अनिरुद्धरथंभित्त्वासांबसांबरथंपुनः ॥ गजान्रथान्सहस्रंचवीरलक्षंमृधाङ्गणे ॥ ४७ ॥ भित्त्वानदंतीस्फूर्जंतीचपलेवदिशोदश ॥
विवेशभूमौफूत्कारंकुर्वंतीपन्नगीवसा ॥ ४८ ॥ तदाक्रुद्धोमहाबाहुःसांबोजांबवतीसुतः ॥ कृत्वाथसिंजिनीघोषंनिषंगाद्बाणमाददे ॥ ४९ ॥
एकोपिसबहिस्तूणाद्दशरूपीबभूवह ॥ चापेशतंकर्षणेचसहस्रंरूपमादधे ॥ ५० ॥ मोक्षणेलक्षरूपाणिकोटिरूपाणिवैरिषु ॥ अनेकरूपी
विशिखःशिखिनंशिखिवाहनम् ॥५१॥भित्त्वाबिभेदवीराणांकोटिशःकोटिशोरणे ॥ कार्तिकेयेचभिन्नाङ्गेकिंचिद्व्याकुलमानसे ॥ गणेश्वर
स्तदाप्राप्तोमूषकस्थोगजाननः ॥ ५२ ॥ गोमूत्रपत्रमृगनाभिविचित्रकुंभंश्रीकुंकुमाकलितसुन्दरवक्रतुण्डम् ॥ सिंदूरपूरितकपोलमनोहरा
भंकर्पूरधूलिधवलीकृतकणवर्णम् ॥ ५३ ॥ व्यालोलकर्णहतमत्तमधुव्रतैस्तैःश्रीगंडजातमदिरामदविह्वलाङ्गैः ॥ संगीततालकुसुमाकरगी

तरांगैःसंसेवितंगणपतिंकृतभालचंद्रम् ॥ ५४ ॥ बालार्कवर्णममलाङ्गदहेमहारंग्रैवेयमौलिकिरणैःपरितःस्फुरंतम् ॥ आखुस्थमेकदशनंगज
भव्यमूर्तिपाशांकुशांबुजकुठारचयंदधानम् ॥ ५५ ॥ प्रांशुंचतुर्भुजमतीवमृधेप्रवृत्तंकांश्चित्प्रगृह्यचकरेणधृतांकुशेन ॥ संमर्दयंतमुरुधारप
रश्वधेनश्रीभार्गवेंद्रमिवशस्त्रभृतःसमस्तान् ॥५६॥ वीरेभवाजिरथसंघबलंनिपात्यसांबंप्रगृह्यसरथंप्रधनाक्षिप्तंतम् ॥ तंवीक्ष्यविस्मितमनाः
सगणोथकार्ष्णिःपुत्रंसुबुद्धमनिरुद्धमुवाचसम्यक्॥५७॥ इति श्रीम०सं०वि०ना०यक्षयुद्धेगणयुद्धवर्णनंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥२४॥
॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णस्यकलासाक्षाद्गणेशोयंमहाबलः ॥ जेतुंनशक्योदिविजैर्मनुष्यैस्तुकुतोभुवि ॥ १ ॥ वर्ततेयस्यनिकटे
तस्यनास्तिपराजयः ॥ श्रीकृष्णेनवरोदत्तःपुरास्मैशंकरालये ॥२॥ यद्ययंवर्ततेचात्रतदानस्याज्जयश्चनः ॥ शत्रुपक्षगतोयंवैश्रीकृष्णस्यवरो
र्जितः ॥ ३ ॥ तस्मात्त्वंचंडमार्जारोभूत्वाखुंयुक्तितोबलात् ॥ विद्रावयमहाबुद्धेफूत्कारैश्चदिशोदश ॥ यावद्बलंविजेष्यामितावद्विद्रावयत्व
रम् ॥ ४ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथानिरुद्धोभगवांश्चंडमार्जाररूपधृक् ॥ अलक्षितोगणेशेननज्ञातोविष्णुमायया ॥ ५ ॥ फूत्कार
मुत्कटंकुर्वन्नुत्पपाताखुसंमुखे ॥ विदारयन्भुवंराजन्सततंनखरैःखरैः ॥ ६ ॥ गणेशेनसहैवाखुर्दंष्ट्राशुभयविह्वलः ॥ दुद्रावत्वरितंप्रोद्यन्कं
पितोरणमण्डलात्॥ ७ ॥ तमन्वधावत्कुपितोमार्जारःस्थूलरूपधृक् ॥ मूषकंस्वमपोवाहगणेशोपिमुहुर्मुहुः ॥ ८ ॥ नाययौस्वंरणंचा
खुश्चंडमार्जारपीडितः ॥ सप्तद्वीपान्सप्तसिन्धून्दिशासुविदिशासुच ॥ ९ ॥ धावन्वैसप्तलोकेषुनलेभेशर्ममैथिल ॥ यत्रयत्रगतश्चाखुर्गणे
शेनसमन्वितः ॥१०॥ तत्रतत्रगतोराजन्मार्जारश्चंडविक्रमः॥ एवंससूषकेयातेगणेशेविदिशांतरे॥११॥ विस्मितेषुसयक्षेषुगणेषुप्रमथेषुच ॥
पुष्पकस्थःकुबेरोसौमायांचक्रेथगौह्यकीम्॥ १२ ॥ गृहीत्वास्वंधनुर्दिव्यंनमस्कृत्यमहेश्वरम्॥समंत्रंकवचंधृत्वाबाणसङ्घंसमादधे ॥ १३ ॥
तदैवाच्छादितंव्योममेघैःसांवर्तकैरिव॥तडित्स्वनैर्महाभीमैस्तमोभूत्स्तनयित्नुभिः॥१४॥बिन्दवोहस्तिसदृशानिपेतुःसोपलामृधे ॥ धाराभि
रतिघोराभिर्ववृषुर्वारिदास्ततः॥१५॥क्षणेनसिंधवःसप्तप्लावयंतोधरातलम्॥पर्वतैर्जीवसहितैर्दृश्यंतेरणमण्डले ॥१६॥ प्राकृतप्रलयंज्ञात्वायाद
वाभयविह्वलाः ॥ त्यक्त्वाशस्त्राणितेप्रोचुःश्रीकृष्णेतिमुहुर्मुहुः ॥ १७ ॥ ज्ञात्वातांगौह्यकींमायांप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ सत्त्वात्मिकांच

स्वांविद्यांसर्वमायोपमर्दिनीम्॥१८॥ जप्त्वाकृत्वाकामबीजंबाणमध्येनिधायतत् ॥ मुखेचप्रणवंधृत्वापुंखेश्रीबीजमेवच ॥१९॥ आकृष्यक
र्णपर्यंतंकृष्णंस्मृत्वाचतुर्भुजम्॥चिक्षेपविशिखंचापाद्दोर्दण्डाभ्यांतडित्स्वनात् ॥२०॥ कोदण्डमुक्तोविशिखोद्योतयन्मण्डलंदिशाम्॥जघा
नगौह्यकींमायामंधकारंयथारविः ॥ २१ ॥ भयभीतोराजराजःपुष्पकस्थोरणांगणात् ॥ पलायमानोयक्षैश्चकंपितःस्वपुरींययौ ॥ २२ ॥
प्रद्युम्नस्योपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ जहसुर्यादवाःसर्वेजयारावसमाकुलाः ॥२३॥ तदातिधार्षितोराजन्राजराजःकृताञ्जलिः ॥ बलिंनीत्वा
ययौशीघ्रंप्रद्युम्नस्यापिसंमुखे ॥ २४ ॥ गजेंद्राणांद्विलक्षंचद्विशुण्डादण्डशालिनाम् ॥ दद्भिश्चतुर्भिर्युक्तानामद्रीन्स्पर्धयतांमदैः ॥ २५ ॥
दशलक्षंरथानांचमुक्तातोरणशालिनाम् ॥ शताश्वयोजितानांचरुक्माणांसूर्यवर्चसाम् ॥ २६ ॥ दशार्बुदंतथाराजन्हयानांचन्द्रवर्चसाम् ॥
शिबिकानांचतुर्लक्षंमाणिक्यैरग्निवर्चसाम्॥२७॥ पंजरस्थायिनांराजञ्छार्दूलानांद्विलक्षकम् ॥ चित्रकाणांमृगाणांचगवयानांतथैवच॥२८॥
मृगयासारमेयानांकोटिकोटिंविदेहराट् ॥ २९ ॥ शुकानांसारिकाणांचकलकंठप्रवादिनाम् ॥ हंसानांस्वर्णवर्णानामन्येषांचित्रपक्षिणाम् ॥
पंजरस्थायिनांराजँल्लक्षंलक्षंनृपेश्वर ॥ ३० ॥ विमानंविष्णुदत्ताख्यंमुक्तादामविलंबितम् ॥ अष्टयोजनमुच्चांगंनवयोजनविस्तृतम् ॥ ३१ ॥
लक्षकुंभध्वजोपेतंनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ कामगंस्वर्णशिखरंसहस्रादित्यसुप्रभम् ॥ ३२ ॥ सहस्रंकल्पवृक्षाणांकामधेनुशतंतथा ॥ चिंताम
णीनांचशतंशतंदिव्याश्मनांतथा ॥३३॥ यत्स्पर्शेनापिलोहस्तुहेमत्वंयातिमैथिल ॥ छत्राणांचामराणांचहेमसिंहासनंशतम् ॥ ३४ ॥ तथा
हिदिव्यपद्मानांमालाकिंजल्किनीशतम् ॥ शतंपीयूषद्रोणस्यफलानिविविधानिच ॥३५॥ खचिद्रत्नसुवर्णानांभूषणानांसुवाससाम्॥ दिव्या
नांकंबलानांचकोटिशःपात्रसंचयम्॥३६॥अमोघानांचशस्त्राणांकोटिसौवर्णशालिनाम् ॥ गजैर्नरैर्भारवाहैःप्रेरितांश्चनिधीन्नव॥३७॥दत्त्वाब
लिंराजराजःप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ दक्षणीकृत्यतंनत्वाप्राहेदंहर्षपूरितः ॥ ३८ ॥ ॥ कुवेरउवाच ॥ ॥ नमस्तुभ्यंभगवतेपुरुषायमहात्मने ॥
अनादयेसर्वविदेनिर्गुणायगुणात्मने ॥३९॥ प्रधानपुरुषेशायप्रत्यग्धाम्नेनमोनमः ॥ स्वयंज्योतिःस्वरूपायश्यामलांगायतेनमः ॥ ४० ॥
नमस्तेवासुदेवायनमःसंकर्षणायच ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायसात्वतांपतयेनमः ॥ ४१ ॥ मदनायचमारायकंदर्पायनमोनमः ॥ दर्पका

118

यचकामायपंचबाणायतेनमः ॥ ४२ ॥ अनंगायनमस्तुभ्यंनमस्तेशंबरारये ॥ हेमन्मथनमस्तुभ्यंनमस्तेमीनकेतन ॥ ४३ ॥ मनोभवाय देवायनमस्तेकुसुमेषवे ॥ अनन्यजन्मनेतुभ्यंरतिभर्त्रेनमोनमः ॥ ४४ ॥ नमस्तेपुष्पधनुषेमकरध्वजतेनमः ॥ स्मरायात्मभुवेनित्यजगद्वि जयकारिणे ॥ नमोरुक्मवतीभर्त्रेसुंदरीपतयेनमः ॥ ४५॥ इदंकरिष्यामिकरोमिभूमन्ममेदमस्तीतितवेदमाब्रुवन् ॥ अहंसुखीदुःखयुतःसुहृ ज्जनोलोकोह्यहंकारविमोहितोखिलः ॥ ४६ ॥ प्रधानकालाशयदेहजैर्गुणैःकुर्वन्विकर्माणिजनोनिबध्यते ॥ काचेर्भकंसैकतएवजीवनं गुणेचसर्पंप्रतनोतिसोक्षिभिः ॥ ४७ ॥ कृतंमयाहेलनमद्यमोहतस्त्वन्मायायामोहितचेतसाप्रभो ॥ नमन्यसेबालकृतंपितेवहिमाभूत्पुनर्मेम तिरीदृशीमनाक्॥४८॥ सदाभवेत्त्वच्चरणारविंदयोर्भक्तिःपरायांचबिद्धुर्गरीयसीम् ॥ ज्ञानंचवैराग्ययुतंशिवायनंदेहिप्रशस्तंनिजसाधुसंगमम् ॥ ४९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रद्युम्नस्यशुभंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ संकटेतस्यसततंसहायःस्याद्धरिःस्वयम् ॥ ५० ॥ इत्युक्तवंतंयक्षे शंप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ तथास्तूक्त्वाददौराजन्पद्मरागशिरोमणिम् ॥ ५१ ॥ माभैरित्यभयंदत्त्वालीलाछत्रंसचामरम् ॥ सिंहासनंमणि मयंप्रादाच्छ्रीयादवेश्वरः ॥ ५२ ॥ कार्ष्णिंप्रदक्षिणीकृत्यराजराजोधनेश्वरः ॥ नत्वाययौराजधानीमलकामलकेश्वरः ॥ ५३ ॥ जितं श्रुत्वाराजराजंप्रद्युम्नेनमहात्मना ॥ नकेपियुयुधुस्तेनराजानश्चबलिंददुः ॥ ५४ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुर्नादयन्दुंदुभीन्बहून् ॥ समस्तवा हिनीयुक्तःप्राग्ज्योतिषपुरंययौ ॥ ५५ ॥ भौमासुरसुतोनीलोधर्षितस्तस्यतेजसा ॥ सद्यस्तस्मैबलिंप्रादात्प्रद्युम्नायमहात्मने ॥ ५६ ॥ प्राग्ज्योतिषपुरद्वाराद्द्विविदोनामवानरः ॥ पुराप्रद्युम्नबाणेनताडितोयोमहाबलः ॥५७॥ सउत्थायरुषाविष्टोदशनैर्नखरैःखरैः ॥ विदार्यवी रानश्वांश्वभ्रूभङ्गैःप्रजगर्जह ॥५८॥लांगूलेनरथान्बद्ध्वाप्राक्षिपल्लवणांभसि ॥ गृहीत्वासगजान्दोर्भ्यांविचिक्षेपांबरेबलात् ॥५९॥ शत्रुंज्ञात्वा कपिंकार्ष्णिःप्रतिशार्ङ्गेशरंदधे ॥ नीत्वाशरस्तंसहसाभ्रामयित्वांबरेबलात् ॥ ६० ॥ पूर्ववत्पातयामासकिष्किंधायांमहाकपिम् ॥ पुनरराग तवान्बाणःप्रद्युम्नस्येषुधौस्फुरन् ॥ ६१ ॥ इतिश्रीग०सं०वि०ना०ब०यक्षदेशविजयप्राग्ज्योतिषपुरविजयोनामपंचविंशतितमोऽध्यायः ॥२५॥ ॥नारदउवाच॥ अथकार्ष्णिःपरान्देशान्दिव्यद्रुमलताकुलान् ॥ सहस्रपत्रवद्भिश्चसरोभिःशोभितान्ययौ ॥१॥ अक्षौहिणीशतयुतः

प्रद्युम्नश्चण्डविक्रमः ॥ यक्षैर्दिष्टेनमार्गेणखण्डंकिंपुरुषंययौ ॥२॥ रङ्गवल्लीपुरंयत्रहेमकूटगिरेरधः ॥ तस्यकिंपुरुषाऊचुःशंबरारेश्चशृण्वतः॥ ॥ ३ ॥ ॥ किंपुरुषाऊचुः ॥ ॥ अहोतिधन्यामथुरापुरीवराबभूवयस्यांपरमेश्वरोहरिः ॥ अहोतिधन्यंसततंयदोःकुलंजातोहियस्मिन्नखिलाण्डपालकः ॥ ४ ॥ धन्यंचतच्छूरसुतस्यमंदिरंगोलोकनाथेनपवित्रितंकृतम् ॥ धन्यंपरंमाथुरमण्डलंसुरैःसुदुर्लभंयत्रचचारमाधवः॥५॥ महावनंधन्यतमंमनोहरंपितुर्गृहाद्यत्रगतोहरिःशिशुः ॥ चचारकृष्णःशिशुनाबलेनहियशोदयादुग्धसुखःसुलालितः ॥ ६ ॥ वृंदावनंपुण्यतमंपरात्परंश्रीकृष्णपादांबुजरेणुराजितम् ॥ गाःपालयन्यत्रचचारबालोगोपालबालैःसबलःस्वयंहरिः ॥ ७ ॥ योदानलीलांकिलमानलीलां श्रीरासलीलांव्रजसुंदरीभिः ॥ वृंदावनेयत्रचचा रकृष्णोयस्यापिगायंतियशस्त्रिलोकाः ॥ ८ ॥ अहोतिधन्यावृषभानुनंदिनीलीलावतीसानिजलोकशालिनी ॥ चचारकृष्णेनकालिंदनंदिनीतटेमिलिंदध्वनिसंकुलेवने ॥ ९ ॥ अहोतिधन्यास्तिकलिंदनंदिनीश्रीकृष्णवामांससमुद्भवाया ॥ तटेमिलिंदध्वनिसंकुलेवटेतत्स्पर्शनाद्यातिनरःकृतार्थताम् ॥१०॥ समुद्भवोयोहरिवक्षसोगिरिर्गोवर्द्धनोनामगिरींद्रराजराट्॥ विराजतेसव्रजमण्डलेपरोयद्दर्शनाज्जन्मपुनर्नविद्यते ॥ ११ ॥ अहोतिधन्यायदुमण्डलीभिर्विराजतेभूमितलेमनोहरा ॥ वैकुंठलीलाधिकृताकुशस्थलीयथातडिद्भिर्जलदावलिर्दिवि ॥ १२ ॥ यत्रैवसाक्षात्पुरुषःपरेश्वरोधृत्वाचतुर्व्यूहमलंविराजते ॥ यस्तूग्रसेनायददौनृपेशतांकृष्णायतस्मैहरयेनमोनमः ॥ १३ ॥ प्रणोदितस्तेननृपेणधीमताजगद्विजेतुंमकरध्वजोमहान् ॥ कृत्वाथतद्दर्शनमद्यदुर्लभंवयंकृतार्थाहिभवेमःसर्वतः ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्थंहरिर्नृपयशोविशदैश्चरित्रैरुद्यत्त्रिलोकममलंविशदीचकार ॥ पूर्णेंदुरश्मिमिलितैस्तरलैःस्फुरद्भिःप्रोद्यद्भिरुद्धृतइवामलदुग्धसिन्धुः ॥ १५ ॥ इत्थंयशःस्वममलंनृपशंबरारिःश्रुत्वातिहर्षिततनुःप्रददौधनानि ॥ केयूरहारनवरत्नमनोहराणितेभ्यःकिरीटमणिकुण्डलकंकणानि ॥ १६ ॥ रंगवल्लीपुराधीशःसुबाहुश्चन्द्रवंशजः ॥ नत्वाबलिंददौसोपिप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ १७ ॥ तस्मैप्रसन्नोभगवान्प्रद्युम्नोमीनकेतनः ॥ दत्त्वाचूडामणिंदिव्यंपप्रच्छेदंमहामनाः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ रंगवल्लीपुरस्यापिनामकेनप्रकाशितम् ॥ एतद्ब्रूहिसुबाहोमेश्रुतंपूर्वंत्वयाकिल ॥ १९ ॥ ॥ सुबाहुरुवाच ॥ ॥ देवासुरैःपुराराजन्मथितःक्षीर

119

सागरः ॥ विनिर्गतानिमथनाद्रत्नानिचचतुर्दश ॥२०॥ निर्गतंकलशंतस्मात्सुधापूर्णंमनोहरम् ॥ तंददर्शहरिःसाक्षान्नेत्राभ्यांपुष्करेक्षणः॥ ॥ २१ ॥ तन्नेत्रहर्षबिंदुश्चकलशेनिपपातह ॥ तस्माद्वृक्षःसमुद्भूतस्तुलसीतिप्रकथ्यते ॥ २२ ॥ रङ्गवल्लीतितन्नामचकारमधुसूदनः ॥ अत्र किंपुरुषेखण्डेहेमकूटगिरेरधः ॥ २३ ॥ तस्याश्चरङ्गवल्याः कौस्थापनांसचकारह ॥ रंगवल्लीमहावृक्षः सदात्रैवविराजते ॥ २४ ॥ तन्नाम्नेदं सुप्रसिद्धंरंगवल्लीपुरंक्षितौ ॥ अत्रनित्यंहिहनुमानार्ष्टिषेणेनरागिणा ॥ २५ ॥ दर्शनार्थंसमायातिमध्याह्नेरामपूजकः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाशंबरारीरंगवल्लींमनोहराम् ॥ २६ ॥ दृष्ट्वाप्रदक्षिणीकृत्यदेशानन्याञ्जगामह ॥ हेमकूटतटीभूतंवनंप्राप्तंभयङ्करम् ॥ २७ ॥ झिल्लीझंकारसंयुक्तंसिंहचित्रकनादितम् ॥ वन्यैःकरींद्रैःसंयुक्तंशिवालूकरुतावृतम् ॥ २८ ॥ कीचकाश्वत्थमंदारवटभूर्जसमाकुलम् ॥ कृष्णा हरीतकीवल्लीखदिरैःसघनंवनम् ॥ २९ ॥ तस्माद्विनिर्गतः सर्पोदशयोजनलंबितः ॥ अग्रसद्गजवृंदानिफूत्कारंकारयन्मुहुः ॥३०॥ हाहा कारेतदाजातेसेनायांमैथिलेश्वर ॥ प्रचण्डगरलैर्वातैर्भस्मीभूतेदिगंतरे ॥ ३१ ॥ भानुःसुभानुः स्वर्भानुःप्रभानुर्भानुमांस्तथा ॥ चन्द्रभा नुर्बृहद्भानुरतिभानुस्तथाष्टमः ॥ ३२ ॥ श्रीभानुःप्रतिभानुश्चसत्यभामात्मजादश ॥ एतेजघ्नुःशरैस्तीक्ष्णैः सर्परौद्रंमदोत्कटम् ॥ ३३ ॥ बाणैःसंभिन्नसर्वांगः पतितोधरणीतले ॥ सर्परूपंविहायाशुगन्धर्वोभूत्स्फुरद्द्युतिः ॥ ३४ ॥ नत्वाश्रीकृष्णपुत्रांस्तान्द्योतयन्मण्डलंदिशाम् ॥ पुष्पैर्वर्षत्सुदेवेषुविमानेनदिवंययौ ॥ ३५ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ गन्धर्वोयंतुकः पूर्वंकेनपापेनसर्पताम् ॥ प्राप्तःकथंवदमुनेत्वं परावरवित्तमः ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आर्ष्टिषेणस्ययोभ्रातासुमतिर्नामसुंदरः ॥ रामायणंहनुमतःपठितुंससमागतः ॥ ३७ ॥ हेमकूटेहनुमतःकुर्वतोरामसेवनम् ॥ प्रातःकालात्समारभ्यघटिकाश्चचतुर्दश ॥३८॥ सलक्ष्मणंरामचन्द्रंध्यायतोजानकीपतिम् ॥ फूत्कारैः सर्पवत्तस्यध्यानभंगंचकारह ॥ ३९ ॥ तदाक्रुद्धोमहावीरोहनूमान्वानरेश्वरः ॥ शापंददौसुमतयेत्वंसर्पोभवदुर्मते ॥ ४० ॥ तदैवतस्यचर णौनत्वाप्राहकृताञ्जलिः ॥ हेदेवपाहिपाहीतिदीनंमांशरणागतम् ॥ ४१ ॥ अथप्रसन्नोभगवान्सुमतिंप्राहधर्मवित् ॥ द्वापरांतेशरैस्तीक्ष्णै र्हरिपुत्रधनुश्च्युतैः ॥ भिन्नदेहःस्वांप्रकृतिंयास्यसित्वंनसंशयः ॥ ४२ ॥ गन्धर्वःसुमतिर्नामविमुक्तोभूद्विदेहराट् ॥ सतांशापोपिवरवद्ध

रोमोक्षार्थदः किमु ॥ ४३ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुश्चैत्रदेशान्मनोहरान् ॥ वसंतमाधवीवृन्दैः शोभितान्सजगामह ॥४४॥ सहस्रदलपद्मानां षट्पदध्वनिशालिनाम् ॥ पतन्तिरेणवोयत्रसरः स्वावीरचूर्णवत् ॥४५॥ एलालवंगलतिकाः क्षुण्णाः सैन्यांघ्रिभिः पथि ॥ चक्रुर्मत्तान्महावीरान्स्पृशत्यत्रसुगन्धिना ॥ ४६ ॥ श्रीखण्डकेतकीवायुर्वायुर्यत्रसुशीतलः ॥ तेनभृंगावलीरेजेकारिकर्णप्रताडिता ॥ ४७ ॥ यत्रवैपुरुषाराजन्नागायुतसमाबले ॥ वलीपलितदौर्गंध्यस्वेदक्लमविवर्जिताः ॥ ४८ ॥ त्रेतायुगसमः कालोवर्ततेयत्रनित्यशः ॥ आयुश्चायुतवर्षाणांदिव्यौपधिनदीगुणैः ॥ ४९ ॥ पीयूषतुल्यंतोयंचहेमभूमिर्विराजते ॥ मुक्ताविद्रुमवैडूर्य्यरत्नोत्पत्तिश्चयत्रवै ॥ ५० ॥ सुंदर्यः प्रमदारामानित्ययौवनभूपिताः ॥ स्फुरंत्युपवनेष्वारात्सौदामिन्योघनेष्विव ॥ ५१ ॥ यत्रवैनगरीरम्यावसंततिलकाशुभा ॥ शृंगारतिलकोनामराजायत्रमहाबलः ॥ ५२ ॥ जैत्रान्वीरान्समाहूयगजमारुह्यदंशितः ॥ योद्धुंविनिर्ययौराजन्प्रद्युम्नस्यापिसंमुखे ॥ ५३ ॥ सांबः सुमित्रः पुरुजिच्छतजिच्चसहस्रजित् ॥ विजयश्चित्रकेतुश्चवसुमान्द्रविडः क्रतुः ॥५३॥ जांबवत्याः सुताह्येतेचक्रुर्नाराचदुर्दिनम् ॥ पलायितेषुचैतेषुबाणैर्भिन्नेषु मैथिल ॥ ५५ ॥ बाणान्धकारेसंजातेमहान्कोलाहलोह्यभूत् ॥ तदाशृंगारतिलकोगजारूढोमहाबलः ॥ ५६ ॥ त्रिशूलेनतदासाम्बंहृदिविव्याधरोपतः ॥ अन्यान्सम्पातयामासशरैः कोदण्डनिर्गतैः ॥ ५७ ॥ एकाकीविचरन्युद्धेवनेवैश्वानरोयथा ॥ तदागदः समागत्यतद्गजंसुमदोत्कटम् ॥ ५८ ॥ शुण्डादण्डेसंगहीत्वापातयामासभूतले ॥ दूरेप्रपतितः शीघ्रंशृंगारतिलकोनृपः ॥५९॥ सद्योभयातुरोभूत्वायुद्धेबद्धांजलिः स्वतः ॥ तुरंगाणामर्बुदंचरथानांलक्षमेवच॥६०॥गजानामयुतंराजाप्रद्युम्नायबलिंददौ ॥ इत्थंकिंपुरुषंखण्डंजित्वाकार्ष्णिर्महाबलः ६१॥ नैपाददर्शितैर्मार्गैर्हरिवर्षंततोययौ ॥६२॥ इति श्रीमद्ग० सं० वि० ना० रङ्गवल्लीचैत्रदेशाकिंपुरुषखण्डविजयोनामषड्विंशतितमोध्यायः॥२६॥

॥ नारदउवाच ॥ हरिवर्षंनामखंडंसर्वसंपत्तिसंयुतम् ॥ तस्यसीमागिरिः साक्षान्निषधोनाममैथिल ॥ १ ॥ वीरकोदंडटङ्कारघोषैर्व्याप्तवनांतरात् ॥ उड्डितास्तुमहागृध्राः क्रोशमात्रवपुर्धराः ॥ २ ॥ तीक्ष्णतुण्डाः सगरुडाः सर्वेदीर्घायुषोनृप ॥ अग्रसन्सैनिकान्नागान्हयांस्तेपिबुभुक्षिताः ॥ ३ ॥ आकाशेपक्षिभिर्व्याप्तेजातेपक्षप्रभंजने ॥ सेनायामन्धकारेणहाहाकारोमहानभूत् ॥४॥ तदाकार्ष्णिर्महाबाहुस्तार्क्ष्यमस्त्रं

१२०

समाददे ॥ तद्बाणान्निर्गतःसाक्षाद्वैनतेयःखगेश्वरः ॥ ५ ॥ सेनायामन्धकारेणव्याप्तायांपतगेश्वरः ॥ कांश्चित्तुण्डप्रहारेणकांश्चित्पक्षैःस्फुरत्प्रभैः ॥ ६ ॥ गृध्रान्कलिंगान्गरुडान्पातयामासभूतले ॥ भग्नदर्पाश्छिन्नपक्षाःसक्षताःपक्षिणश्चते ॥ ७ ॥ भयातुराद्रुद्रुवुस्तेताक्ष्र्येणापिदिशोदश ॥ ततःकार्ष्णिर्महाबाहुर्दशार्णान्विषयान्ययौ ॥ ८ ॥ दशार्णदेशाधिपतिःशुभाङ्गःसूर्यवंशजः ॥ नागायुतसमोयुद्धेनिष्कौशांबीपुरीपतिः ॥ ९ ॥ वेदव्याससुखाच्छ्रुत्वाप्रद्युम्नंचण्डपौरुषम् ॥ दशार्णांतांनदींदीर्घांसमुत्तीर्यसमाययौ ॥ १० ॥ कृताञ्जलिःशुभाङ्गोसौकिरीटेननताननः ॥ ददौबलिंसुरत्नानांप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ ११ ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षात्सर्वगःसर्ववित्परः ॥ पप्रच्छेदंशुभाङ्गंतंलोकसंग्रहकाम्यया ॥ १२ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ दशार्णोयंकथंदेशःकेननाम्नाबभूवह ॥ एतन्मेब्रूहिहेराजन्निष्कौशाम्बीपुरीपते ॥ १३ ॥ शुभाङ्गउवाच ॥ हिरण्यकशिपुंहत्वानृसिंहोभगवान्पुरा ॥ प्रह्लादेनत्विहागत्यहरिवर्षंस्थितोभवत् ॥ प्रह्लादंभगवान्प्राहनृसिंहोभक्तवत्सलः ॥ १४ ॥ ॥ श्रीनृसिंहउवाच ॥ ॥ शांतस्यतवभक्तस्य मयापुत्रपिताहतः ॥ तस्मान्नघातयिष्यामिवंशंतेहिमहामते ॥ १५ ॥ ॥ शुभांगउवाच ॥ ॥ इतिप्रवदतोक्षिभ्यामानन्दजलबिन्दवः ॥ पतिताःकौचतेराजन्सरोभून्मङ्गलायनम् ॥ ॥ १६ ॥ तदाप्राप्तवरोराजन्प्रह्लादोहर्षविह्वलः ॥ नृसिंहंप्राहधर्मात्मानत्वाभूत्वाकृताञ्जलिः ॥ १७ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ मातुःपितुर्मयासेवानकृतासात्वतांपते ॥ ऋणात्तयोःकथंमुच्येवदैतत्परमेश्वर ॥ १८ ॥ ॥ श्रीनृसिंहउवाच ॥ ॥ मन्नेत्रजलसम्भूतेतीर्थेवैमंगलायने ॥ स्नानंकुरुमहाभागमुच्यसेदशभिर्ऋणैः ॥ १९ ॥ मातुःपितुश्चभार्यायाःसुतानांगुरुदेवयोः ॥ विप्राणांचप्रपन्नानामृषीणांपितृणामृणम् ॥ २० ॥ यःस्नास्यतिमहातीर्थेसर्वहेलनतत्परः ॥ ऋणैश्चदशभिःसोपिमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २१ ॥ ॥ शुभाङ्गउवाच ॥ ॥ दशार्णमोचनेतीर्थेस्नात्वाकायाधवोनृणी ॥ भूत्वाद्यापिसमायातिस्नातुंतन्निषधाद्रिरेः ॥ २२ ॥ दशार्णमोचनेतीर्थेदशार्णोदेशउच्यते ॥ तत्स्रोतःसुसमुद्भूतादशार्णेयंनदीस्मृता ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्कार्ष्णिःसर्वैःपरिकरैःसह ॥ दशार्णमोचनेतीर्थेदानंस्नानञ्चकारह ॥ २४ ॥ दशार्णमोचनस्यापिकथांयःशृणुयान्नृप ॥ ऋणैश्चदशभिःसोपिमुच्यतेमुक्तिभाग्भवेत् ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्री

मद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे दशार्णदेशविजये हरिवर्षखण्डविजयोनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुःसुमेरोरुत्तरान्कुरून् ॥ ययौशृङ्गवतःपार्श्वेविचित्रानृद्धिसंवृतान् ॥ १ ॥ भद्रांगंगांततःस्नात्वावाराहीनगरंययौ ॥ कुरुखण्डाधिपस्तस्यांचक्रवर्तीगुणाकरः ॥ २ ॥ महासंभृतसंभारोदेवर्षिगणसंवृतः ॥ अश्वमेधंसमारेभेदशमंसगुणाकरः ॥ ३ ॥ तेनोत्सृष्टंहयंश्वेतंश्यामकर्णंमनोहरम् ॥ तस्यपुत्रोवीरधन्वारक्षितुंनिर्गतोऽभवत् ॥ ४ ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिर्मण्डितश्चण्डविक्रमः ॥ विचचारमहावीरोवीक्ष्यमाणस्तुरंगमम् ॥५॥ वीरश्चन्द्रश्चसेनश्चचित्रगुर्वेगवान्वृषः ॥ आमःशंकुर्वसुःश्रीमान्कुन्तिर्नाम्नजितेःसुताः ॥ ६ ॥ सर्वतस्तंहयंशुभ्रंगृहीत्वाहर्षपूरिताः ॥ कस्योत्सृष्टंवदंतस्तेकार्ष्णिसैन्यंसमाययुः ॥ ७ ॥ प्रद्युम्नस्तद्भालपत्रंपठित्वाविस्मितोभवत् ॥ सर्वेविसिष्मयुर्यदवोगृहीतपरमायुधाः ॥ ८ ॥ तदैवसेनासम्प्राप्ताविचिन्वन्तीहयंनृप ॥ दृष्ट्वारजोयदुबलाद्दूरेतस्थौसुविस्मिता ॥ ॥ ९ ॥ गुणाकरेराजनिचण्डविक्रमेनदस्यवःस्युःकुरुखण्डमण्डले ॥ गवांनकालोनहिचक्रवातकःकुतोरजःप्राप्तमहोर्कमण्डलम् ॥ १० ॥ एवंवदंतीपरवाहिनीस्वतःकोदण्डघोषंदरदस्वनम्परम् ॥ करीन्द्रचीत्कारतुरंगह्रेषणंवादित्रमिश्रंसमुपाशृणोत्ततः ॥ ११ ॥ तदोद्धवःकृष्णसुतप्रणोदितोबलं समेत्याशुसवीरधन्वनः ॥ प्रणम्यतंप्राहरथस्थितंनृपंगुणाकरस्यौरसमर्कतेजसम् ॥ १२ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ उग्रसेनःक्षितीशेंद्रोद्वारकेशोयदूत्तमः ॥ जम्बूद्वीपनृपाञ्जित्वाराजसूयंकरिष्यति ॥ १३ ॥ तेनप्रणोदितोवीरःप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ जित्वातंभारतंखण्डंतथाकिंपुरुषंनृप ॥ १४ ॥ हरिवर्षंततोजित्वाकुरुखण्डंसमागतः ॥ अक्षौहिणीदशयुतोधनदेनापिपूजितः ॥ १५ ॥ उपायनंत्वयादेयंप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ तेननीतंयज्ञपशुमाहर्तुंकःक्षमःक्षितौ ॥ १६ ॥ श्रीकृष्णचन्द्रोभगवान्सहायस्तस्यविद्यते ॥ शुभंस्याद्दानमानाभ्यांनचेद्युद्धंभविष्यति ॥ १७ ॥ ॥ वीरधन्वोवाच ॥ ॥ गुणाकरोनृपेशोयंशक्रेणापिप्रपूजितः ॥ नदास्यतिबलिंसोपिप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ १८ ॥ शृंगवत्पर्वतेरम्येवाराहोविद्यतेहरिः ॥ यस्यसेवांसदाभूमिःकरोतिपरमादरात् ॥ १९ ॥ तस्यक्षेत्रेतपस्तेपेध्यात्वादेवंगुणाकरः ॥ वर्षाणामयुतेपूर्णेहरिर्वाराहरूपधृक् ॥ २० ॥ सन्तुष्टोनृपातिंभक्तंवरंब्रूहीत्युवाचह ॥ राजोवाचहरिंनत्वारोमां

चप्रेमविह्वलः ॥ २१ ॥ भगवंस्त्वामृतेदेवोऽसुरोन्योपिनरोथवा ॥ मांजेतानभवेद्भूमावीप्सितोयंवरोमया ॥ २२ ॥ तथास्तुचोक्त्वा भगवांस्तत्रैवांतरधीयत ॥ तस्मात्तस्यपशोःशीघ्रंकर्तव्यंमोचनंस्वतः ॥ २३ ॥ नचेद्भवद्भिश्चकालिंकरिष्यामिनसंशयः ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तउद्धवस्तस्मात्स्वांसेनामेत्यभूपते ॥ २४ ॥ शशंससर्वंयद्भूतंयदूनांसदसित्वरम् ॥ श्रुतकर्मावृषोवीरःसुबाहुर्भद्रएकलः ॥ २५ ॥ शांतिर्दर्शःपूर्णमासःसोमकोवरएवच ॥ कालिन्दीनन्दनाह्येतेप्रद्युम्नस्यप्रपश्यतः ॥ २६ ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिर्वृतायोद्धुंसमागताः ॥ उत्तरैःकुरुभिःसार्द्धंयदूनांचण्डविक्रमैः ॥ २७ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धमब्धीनामब्धिभिर्यथा ॥ स्फुरद्भिर्निशितैःशस्त्रैरेजिरेवीरपुङ्गवाः ॥ २८ ॥ वर्षाकालेयथाराजंस्तडिद्भिःसर्वतोघनाः ॥ परिघैर्मुसलैःखड्गैःशक्तिकुंतपरश्वधैः ॥ २९ ॥ गदाभिःप्रासबाणौघैर्युयुधुर्वीरपुङ्गवाः ॥ क्षणमात्रेणरुधिरप्रभवारौद्ररूपिणी ॥ ३० ॥ नदीबभूवराजेंद्रशतयोजनविस्तृता ॥ विदुद्रुवुस्तदाशेषाउत्तराःकुरवोजनाः ॥ ३१ ॥ शरत्कालेयथाप्राप्तेमेघसंघाइतस्ततः ॥ पूर्णमासोमहावीरःकालिंदीनंदनोबली ॥ ३२ ॥ चूर्णयामासबाणौघैःस्यंदनंवीरधन्वनः ॥ वीरधन्वापिविरथोधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ३३ ॥ जघानबाणविंशत्यापूर्णमासंमहाबलम् ॥ पूर्णमासःस्वबाणेनमध्यतस्तान्द्विधाकरोत् ॥ ३४ ॥ वीरधन्वाथचिच्छेदधनुर्ज्यांतस्यनादिनीम् ॥ बाणेनैकेनराजेंद्रकुवाक्येनेवमित्रताम् ॥३५॥ लक्षभारमयींगुर्वींगदामादायसत्वरम् ॥ जघानवीरधन्वानंपूर्णमासोमहाबलः ॥ ३६ ॥ गदाप्रहारव्यथितोवीरधन्वामदोत्कटः ॥ परिघेणजघानाशुपूर्णमासंहरेःसुतम् ॥ ३७ ॥ पूर्णमासःसमुत्थायपवनंनामपर्वतम् ॥ समुत्पाट्यस्थितोभूत्वाहस्ताभ्यांश्रीहरेःसुतः ॥ ३८ ॥ वीरधन्वासमुत्पाट्यपाहिपात्रंचपर्वतम् ॥ स्थितोभूत्वामहाबाहुर्ननादरणमण्डले ॥ ३९॥ द्वयोराक्षेपणात्सद्योमर्दितौघर्षितौगिरी ॥ पतितौभूतलेचूर्णीचक्रतुश्चोत्तरान्कुरून् ॥ ४० ॥ गृहीत्वावीरधन्वाख्यंपूर्णमासोहरेःसुतः ॥ भ्रामयित्वाथचिक्षेपवाराह्यांपुरिवेगतः ॥ ४१ ॥ वीरधन्वाप्रपतितोगुणाकरक्रतुस्थले ॥ मूर्च्छितोभग्नवेगोभूदुद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ ४२ ॥ हाहाकारोमहानासीद्वाराह्यांपुरिमैथिल ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्नरदुंदुभयस्तदा ॥ ४३ ॥ पूर्णमासोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ यज्ञादुत्थायनृपतिःपुत्रंदृष्ट्वाचमूर्च्छितम् ॥ ४४ ॥ गृहीत्वादिव्यकोदं

ण्डंयुद्धंकर्तुंमनोदधे ॥ होताधर्मविदांश्रेष्ठोमुनींद्रःसर्ववित्कविः ॥ गन्तुमभ्युदितंवीक्ष्यवामदेवस्तमब्रवीत् ॥ ४५ ॥ ॥ वामदेवउवाच ॥ ॥
राजंस्त्वंहिनजानासिपरिपूर्णतमंहरिम् ॥ सुराणांमहदर्थायजातंयदुकुलेस्वयम् ॥ ४६ ॥ भुवोभारावतारायभक्तानांरक्षणायच ॥ भूत्वायदु
कुलेसाक्षाद्द्वारकायांविराजते ॥ ४७ ॥ तेनकृष्णेनपुत्रोयंप्रद्युम्नोयादवेश्वरः ॥ उग्रसेनमखार्थायजगज्जेतुंप्रणोदितः ॥ ४८ ॥ ॥ गुणाक
रउवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमस्यापिश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ लक्षणंवदमेब्रह्मंस्त्वंपरावरवित्तमः ॥ ४९ ॥ ॥ वामदेवउवाच ॥ ॥ यस्मिन्स
र्वाणितेजांसिविलीयंतेस्वतेजसि ॥ तंवदंतिपरंसाक्षात्परिपूर्णतमंहरिम् ॥ ५० ॥ अंशांशोंशस्तथावेशःकलापूर्णःप्रकथ्यते ॥ व्यासाद्यै
श्चस्मृतःषष्ठःपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ ५१ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोनान्यएवहि ॥ एककार्यार्थमागत्यकार्यंकोटिंचकारह ॥ ५२ ॥ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाकृष्णस्यमाहात्म्यंबालिंनीत्वागुणाकरः॥ वैरंविसृज्यप्रद्युम्नदर्शनार्थंसमाययौ॥५३॥ कार्ष्णिंप्रदक्षिणीकृत्यनत्वा
दत्त्वाबलिंततः ॥ अश्रुपूर्णमुखोभूत्वाप्राहगद्गदयागिरा ॥५४॥ ॥गुणाकरउवाच॥ ॥ अद्यमेसफलंजन्मकुलंमेऽद्यदिनेशुभम् ॥ अद्यक्रतुक्रि
याःसर्वाःसफलास्तवदर्शनात् ॥ ५५ ॥ त्वदङ्घ्रिभक्तिःपरमार्थलक्षणासदाभवेत्सज्जनसंगमात्परा ॥ त्वमेवसाक्षान्निजभक्तवत्सलःपरेशभू
मन्परिपाहिपाहि ॥ ५६ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ ज्ञानवैराग्यसंयुक्ताभक्तिस्तेप्रेमलक्षणा ॥ मद्भक्तसङ्गमोभूयाच्छ्रीःस्याद्भागवतीत्वि
ह ॥ ५७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कार्ष्णिःप्रसन्नोभक्तवत्सलः ॥ ददौतस्मैनृपतयेहयमेधतुरङ्गमम् ॥ ५८ ॥ ॥ इति
श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडे नारदबहुलाश्वसंवादेउत्तरकुरुखण्डविजयोनामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥प्रद्युम्नोथमहाबाहुर्जित्वारादुत्तरान्कुरून् ॥ हिरण्मयंनामखण्डंजेतुंकार्ष्णिर्जगामह ॥ १ ॥ यत्रसीमागिरिर्दीर्घःश्वे
तोनामस्फुरद्द्युतिः ॥ तत्रकूर्मोहरिःसाक्षादर्यमायस्यदेशकः ॥ २ ॥ पुष्पमालानदीतीरेनाम्नाचित्रवनंमहत् ॥ सपुष्पफलभाराढ्यंकंदमूल
निधिःस्वतः ॥ ३ ॥ वानराःसन्तितत्रापिवंशजानलनीलयोः ॥ न्यस्ताःश्रीरामचंद्रेणत्रेतायांमैथिलेश्वर ॥ ४ ॥ सैन्यघोषंचतेश्रुत्वायुद्ध
कामाविनिर्गताः ॥ प्रद्युम्नसैन्येचोत्पेतुर्भ्रूभङ्गैःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ ५ ॥ नखैर्दंतैश्चलांगूलैर्गजानश्वान्नरान्नृप ॥ इतस्ततःप्रधावन्तःपातय

122

मासुरुद्भटाः ॥ ६ ॥ लांगूलैश्चरथान्बद्धाचिक्षिपुश्चाम्बरेबलात् ॥ विजयध्वजनाथस्यविजयस्यार्जुनस्यच ॥७॥ रथंबद्धाथलांगूलेकेचिदु
त्पेतुरम्बरे ॥ कपिध्वजध्वजेसाक्षात्कपींद्रोहनुमान्प्रभुः ॥ ८ ॥ क्रोधाढ्यः फाल्गुनसखः उत्पपातरणांगणे ॥ धृत्वातत्रवपुर्दीर्घंशतयोज
नविस्तृतम् ॥ ९ ॥ लाङ्गूलेनचतान्बद्धापातयामासभूतले ॥ तदाप्रहर्षिताःसर्वेज्ञात्वाश्रीरामकिंकराः ॥ १० ॥ नेमुस्तंसर्वतोराजन्कृ
ताञ्जलिपुटाःशनैः ॥ केचिदालिंगनंचक्रुःकेचिदुत्पेतुरोजसा ॥ ११ ॥ केचिच्चुचुम्बुर्लाङ्गूलंकेचित्पादंचवानराः ॥ तानालिंग्यमहावी
रःस्पृष्ट्वासत्पाणिनापुनः ॥ १२ ॥ दत्त्वाशिषंतत्कुशलंपप्रच्छाथाञ्जनीसुतः ॥ नत्वातंवानराःसर्वेजग्मुश्चित्रवनंनृप ॥ १३ ॥ हनुमानर्जु
नस्यापिध्वजेह्यंतरधीयत ॥ मकराख्यांस्ततोदेशान्प्रद्युम्नोमीनकेतनः ॥ १४ ॥ ययौवृष्णिवरैःसार्द्धंदुंदुभीन्वादयन्मुहुः ॥ मकरस्यगिरेः
पार्श्वेदुंदुभिध्वनिमिश्रितः ॥ १५ ॥ मधुभक्ष्यामधुकराः कोटिशःप्रोड्डिताःकिल ॥ तैर्दंशितंबलंसर्वंहस्तिचीत्कारसंयुतम् ॥ १६ ॥ तदा
कार्ष्णिर्महाबाहुःपवनास्त्रंसमादधे ॥ तद्वातताडिताराजन्गतास्तेपिदिशोदश ॥ १७ ॥ तत्रदेशेजनाराजन्सर्वेवैमकराननाः ॥ ततस्तु
डिंडिभोदेशस्तत्रहस्तिमुखाजनाः ॥१८॥ एवंदेशांस्ततः पश्यंस्त्रिशृंगाविषयान्गतः ॥ कार्ष्णिर्ददर्शतत्रापिमनुष्याञ्छृंगधारिणः ॥ १९ ॥
त्रिशृंगस्यगिरेःपार्श्वेनगरींस्वर्णचर्चिकाम् ॥ हेमसौधमयींदिव्यांरत्नप्राकारमंडिताम् ॥ २० ॥ हिरण्यवर्णैःपुरुषैःस्त्रीजनैश्चतडिद्द्युभिः ॥
नागैश्चनागकन्याभिःपुरींभोगवतीमिव ॥ २१ ॥ चंद्रकांतानदीतीरेशोभितांमंगलायनाम् ॥ कार्ष्णिःसमाययौराजन्यथाशक्रोमरावतीम्
॥ २२ ॥ तत्रराजामहावीरोनाम्नादेवसखोबली ॥ मन्मुखात्तद्बलंश्रुत्वाबलिंनीत्वाहिरण्मयम् ॥ प्रद्युम्नंपूजयामासभक्त्यापरमयापुनः ॥२३॥
तंपप्रच्छमहाबाहुःप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ चंद्रवत्तेकथंशोभासर्वेषांचवदाशुमे ॥ २४ ॥ ॥ देवसखउवाच ॥ ॥ अर्यम्णापितृपतिनाकृ
मेरूपस्यमापतेः ॥ अंघ्रीप्रक्षालितौतेनवारिणाभून्ममहानदी ॥ २५ ॥ श्वेतपर्वतशृंगाच्चावतरंतीयदूत्तम ॥ पृषध्राख्योमनुसुतोगोपालो
गुरुणाकृतः ॥ २६ ॥ जघानकपिलांरात्रावसिनासिंहशंकया ॥ वसिष्ठेनतदाशप्तः शूद्रत्वंसमुपागतः ॥ २७ ॥ कुष्ठेनपीडिततनुः पर्यटं
स्तीर्थमाचरन् ॥ अस्यांनद्यांयदास्नातोगलत्कुष्ठान्मनोःसुतः ॥ मुक्तोभूच्चंद्रवत्तस्यदेहशोभाबभूवह ॥ २८ ॥ चंद्रकांतानदीचेयंप्रसिद्धा

भूद्धिरण्मये ॥ तस्यांमुक्तोयतः स्नात्वागलत्कुष्ठान्मनोः सुतः ॥ २९ ॥ तस्यांस्नानंचकर्तारोवयंसर्वेनृपोत्तम ॥ रूपेणचंद्रतुल्याःकौभ
वामोत्रनसंशयः ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वामहाबाहुः प्रद्युम्नोयादवैःसह ॥ चंद्रकांतांनदींस्नात्वाददौदानान्यनेकशः ॥
॥ ३१ ॥ इति श्रीग॰संहि॰वि॰नारदब॰सं॰मकरडिंडिमासिंहकौश्चत्रिशृंगदेशविजयेहिरण्यखण्डविजयोनामैकोनात्रिंशोध्यायः ॥ २९ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ एवंहिरण्मयंखण्डंजित्वाकार्ष्णिर्महाबलः ॥ जगामरम्यकंखण्डंदेवलोकमिवस्फुरन् ॥१॥ तस्यसीमागिरिः साक्षा
न्नीलोनामनगाधिराट् ॥ तत्रोत्तरेकालदेशेनगरीभीमनादिनी ॥ २ ॥ कालनेमिसुतस्तत्रकलंकोनामराक्षसः ॥ त्रेतायुगेरामचंद्राद्भी
तोयुद्धात्पलायितः ॥ ३ ॥ लंकापुर्य्याइहागत्यवासकृद्राक्षसैः सह ॥ रक्षसामयुतेनासौयुद्धायकृतनिश्चयः ॥ ४ ॥ खरारूढःकृष्णवर्णोयदू
नांबलमाययौ ॥ यदूनांराक्षसानांचघोरंयुद्धंबभूवह ॥ ५ ॥ प्रघोपोगात्रवान्सिंहोबलप्रबलऊर्ध्वगः ॥ सहओजोमहाशक्तिरपराजितए
वच ॥ ६ ॥ लक्ष्मणानंदनाह्येतेश्रीकृष्णस्यसुताःशुभाः ॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्ताबाणैस्तीक्ष्णैःस्फुरत्प्रभैः ॥ ७ ॥ राक्षसानांबलंजघ्नुर्वायुवेगै
र्यथाघनम् ॥ बाणौघैश्छिन्नभिन्नांगाराक्षसारणदुर्मदाः ॥ ८ ॥ त्रिशूलानांमुद्गराणांवर्षंचक्रुर्मदोत्कटाः ॥ कलंकस्तुतदाप्राप्तश्चर्वयन्वारणा
न्रथान् ॥ ९ ॥ हयान्नरान्सशस्त्रास्त्रान्मुखेचिक्षेपसत्वरम् ॥ गजान्पादेषुचोन्नीयसनीडान्रत्नकंबलान् ॥ १० ॥ घंटानादसमायुक्तान्प्रा
क्षिपच्चांबरेबलात् ॥ प्रघोषःश्रीहरेःपुत्रःकपीन्द्रास्त्रंसमादधे ॥ ११ ॥ तद्बाणान्निर्गतःसाक्षाद्वायुपुत्रोमहाबलः ॥ गृहीत्वामुद्गरंघोरंवज्रमिंद्रइव
प्रभुः ॥ १२ ॥ राक्षसान्पर्वताकारान्पातयामासभूतले ॥ कांश्चित्करेणचोन्नीयचिक्षेपगगनेबलात् ॥१३॥ कांश्चिद्ददारदोर्भ्यांतान्पातया
मासभूतले ॥ परिवार्यासुरान्कांश्चिल्लांगूलेनमहाबलः॥१४॥वातस्तूलमिवाकाशेचिक्षेपशतयोजनम्॥ हनूमंतंतदाज्ञात्वाकलंकोराक्षसेश्वरः॥
॥ १५ ॥ लक्षभारमयींगुर्वींगदांचिक्षेपनादयन् ॥ उत्पपातकपिर्वेगाद्गदाभूमौपपातह ॥ १६ ॥ उत्पतन्वानराधीशोभ्रूभङ्गंकारयन्मुहुः ॥
मुष्टिनाघातयित्वातंकिरीटंतस्यचाददे ॥ १७ ॥ कलंकोपितदातस्मैत्रिशूलंस्वंसमाददे ॥ उत्पतन्सकपिर्वेगात्पृष्ठदेशंपपातह ॥ १८ ॥
हनुमांस्तंतदादोर्भ्यांपातयित्वामहीतलें ॥ वैडूर्य्यपर्वतंनीत्वातस्योपरिसमाक्षिपत् ॥ १९ ॥ गिरिपातेनचूर्णाङ्गोमर्दितःपंचतांययौ ॥ त

दाजयजयारावःशंखध्वनियुतोऽभवत् ॥ २० ॥ हनुमान्भगवान्साक्षात्तत्रैवान्तरधीयत ॥ प्रद्युम्नस्योपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ २१ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ मनोहरांस्वर्णमयींमानवींनगरींययौ ॥ २२ ॥ नैःश्रेयसवनंयत्रकल्पवृक्षलतावृतम् ॥ हरिचंदनमंदारपारिजातोपशोभितम् ॥ २३ ॥ संतानामोदसंमिश्रवायुभिःसुरभीकृतम् ॥ केतकीचंपकलताकुटजैःपरिसेवितम् ॥२४॥ माधवीनांलताजालैःपुष्पितैःसफलैर्नतैः ॥नदद्भिर्हंगालिकुलैर्वैकुंठमिवसुन्दरम्॥२५॥योजनानांपंचशतंलंबितंमानवंगिरिम् ॥ अधोधःशोभितंराजञ्छतयोजनविस्तृतम् ॥२६॥ पुंस्कोकिलैःकोकिलैश्चमयूरैःसारसैःशुकैः ॥ चक्रवाकैश्चकोरैश्चहंसैर्दात्यूहकूजितम् ॥२७॥ सर्वर्तुपुष्पशोभाढ्यमाक्षिपन्नंदनंवनम् ॥ मृगशाबारमन्तेवैशार्दूलैःसहमैथिल ॥२८॥ नकुलाःफणिभिःसार्द्धंयत्रवैरविवर्जिताः ॥ अयुतंसरसांयत्रभ्रमरध्वनिसंयुतम् ॥ २९ ॥ सहस्रपत्रैःकमलैःशतपत्रैःस्फुरत्प्रभैः ॥ इतस्ततोवर्तमानमानंदमिवमूर्तिमत् ॥ ३० ॥ तद्वनंसुन्दरंदृष्ट्वानिर्गतान्नगरीजनान् ॥ प्रपच्छवाञ्छितंसाक्षात्प्रद्युम्नःसर्ववित्कविः ॥ ३१ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ कस्येयंनगरीरम्याकस्येदंवनमद्भुतम् ॥ वदताशुसविस्तारंहेलोकाःपुण्यशालिनः ॥ ३२ ॥ ॥ जनाऊचुः ॥ ॥ वैवस्वतोमनुर्नामयोह्यैवंवर्ततेनृप ॥ मानवेचगिरौरम्येमत्स्यंनारायणंहरिम् ॥ ॥ ३३ ॥ वर्तमानंसदानत्वाकरोतिविपुलंतपः ॥ तस्येयंनगरीरम्यातस्यनैःश्रेयसंवनम् ॥ ३४ ॥ वैकुण्ठाच्चसमानीतंश्रीहरेःकृपयानृप ॥ वैकुण्ठाच्चसमानीताभूमिश्चायंगिरिस्तथा ॥ ३५ ॥ यूयंसर्वेपिराजानस्तस्यवंशभवाःक्षितौ ॥ सूर्यवंशांतरेराजंश्चन्द्रवशान्तरेहिभोः ॥३६॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ क्षत्रियाणांचसर्वेषांवृद्धंतंप्रपितामहम् ॥ श्राद्धदेवंमनुंज्ञात्वाविस्मितोभूद्धरेःसुतः ॥ ३७ ॥ श्रुत्वावचस्तदासद्योभ्रातृभिर्यदुभिर्वृतः ॥ मानवाद्रिंसमारुह्यश्राद्धदेवंददर्शह ॥ ३८ ॥ शतसूर्यप्रभंकांत्याद्योतयंतंदिशोदश ॥ महायोगमयंसाक्षाद्दुटजेशान्तरूपिणम् ॥ ३९॥ वेदव्यासशुकाद्यैश्चवसिष्ठधिषणादिभिः ॥ परस्परंमहाराजशृण्वंतंश्रीहरेर्यशः ॥४०॥ ननामकार्ष्णिर्यदुभिःसहैवतंकृताञ्जलिस्तत्रसमास्थितोभवत् ॥ मनुःसमुत्थायहरेःप्रभावविद्दत्वासनंगद्गदयागिराऽब्रवीत् ॥ ४१ ॥ ॥ मनुरुवाच ॥ ॥ नमस्तेवासुदेवायनमःसंकर्षणायच ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायसात्वतांपतयेनमः ॥ ४२ ॥ अनादिरात्मापुरुषस्त्वमेवत्वंनिर्गुणोसिप्रकृतेःपरस्त्वम् ॥ सदावशी

कृत्यबलात्प्रधानंगुणैः सृजस्यत्सिचपासिविश्वम् ॥ ४३ ॥ ततोविवेकंसविहायसर्वतोमत्वाखिलंचात्रमनोमयंजगत् ॥ भजेपरंनिर्गुणमादि
पूरुषंसर्वज्ञमाद्यंपुरुषंसनातनम् ॥ ४४ ॥ जागर्तियोस्मिन्क्षयनंगतेसतिनायंजनोवेदसतःपरन्तम् ॥ पश्यन्तमाद्यंपुरुषंहियज्ञनोनपश्यति
स्वच्छमलंचतंभजे ॥ ४५ ॥ यथानभोग्निःपवनोनसज्जतेघटेनकाष्ठेनरजोभिरावृतैः ॥ तथाभवान्सर्वगुणैश्चनिर्मलोवर्णैर्यथास्यात्स्फटिको
महोज्ज्वलः ॥ ४६ ॥ व्यंगेनवालक्षणयाचवाक्पथैरर्थैःपदस्फोटपरायणैःपरम् ॥ नज्ञायतेयद्ध्वनिनोत्तमेनसद्वाच्येनतद्ब्रह्मकुतस्तुलौकि
कैः ॥ ४७ ॥ वदंतिकेचिद्ध्रुविकर्मकर्तृयत्कालंचकेचित्परयोगमेवतत् ॥ केचिद्विचारंप्रवदन्तियच्चतद्ब्रह्मेतिवेदांतविदोवदंति ॥ ४८ ॥
यंनस्पृशन्तीहगुणानकालजाज्ञानेन्द्रियंचित्तमनोनबुद्धयः ॥ महन्नवेदोवदतीतितत्परंविशंतिसर्वेनलविस्फुलिङ्गवत् ॥ ४९ ॥ हिरण्यग
र्भंपरमात्मतत्त्वंयद्वासुदेवंप्रवदंतिसन्तः ॥ एवंविधंत्वांपुरुषोत्तमोत्तमंमत्वासदाहंविचराम्यसंगः ॥ ५० ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ मनो
र्वाक्यंतदाश्रुत्वाप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ मन्दस्मितोमनुंप्राहगीर्भिःसंमोहयन्निव ॥ ५१ ॥ ॥ श्रीप्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ त्वन्नोगुरुःक्षत्रिया
णामादिस्त्वंप्रपितामहः ॥ मत्पूजनीयोवृद्धोसिश्लाघ्योधर्मधुरंधरः ॥ ५२ ॥ वःप्रजाश्चवयंराजन्रक्ष्याःपाल्याश्च सर्वशः ॥ भवतातप्यतेदि
व्यंतपस्तेनजगत्सुखम् ॥ ५३ ॥ मृग्यस्त्वत्सदृशःसाधुःपरमात्माहरिःस्वयम् ॥ नृणामन्तस्तमोहारीसाधुरेवनभास्करः ॥ ५४ ॥ ॥ श्री
नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कार्ष्णिरनुज्ञाप्यप्रणम्यतम् ॥ परिक्रम्यमनुंराजन्स्वयंभूमौजगामह ॥ ५५ ॥ इतिश्रीगर्गाचार्यसंहितायां
विश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेमानवदेशविजयेः कालदेशरम्यकखण्डविजयोनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंतुरम्यकंखंडंजित्वाकार्ष्णिर्महाबलः ॥ सुमेरोःपूर्वदिग्भागेकेतुमालंजगामह ॥ १ ॥ तस्यसीमागिरिःसा
क्षान्माल्यवान्नाममैथिल ॥ चतुर्नाम्नीयत्रगंगामहापातकनाशिनी ॥ २ ॥ गिरेर्माल्यवतःपार्श्वेपुरीमन्मथशालिनी ॥ रत्नप्राकारसौधैश्च
देवधानीवशोभिता ॥ ३ ॥ यत्रवैपुरुषाराजन्कामदेवसमप्रभाः ॥ शारदेंदीवरश्यामाःपद्मपत्रनिभेक्षणाः ॥ ४ ॥ पीतांबरधरानार्य्यःपु
ष्पहारमनोहराः ॥ क्रीडंतिकंदुकैर्यत्रकामिन्योनवयौवनाः ॥५॥ यद्देहामोदपवनोन्मत्तालिकुलनादिताः ॥ गंधीकरोतिभूभागंसमंताच्छ

तयोजनम्॥ ६ ॥ तत्पुरीवासिनोलोकानिर्गतास्तेबहुश्रुताः ॥ जगुर्यशःश्रीमुरारेःप्रद्युम्नस्यापिशृण्वतः ॥७॥ ॥ केतुमालवासिनऊचुः ॥ आदावुरंगशयनोजगदार्त्तिहारीसाक्षात्प्रधानपुरुषेश्वरआदिदेवः ॥ यःप्रार्थितःसुरवरैर्भुवनावनायतस्मैनमोभगवतेपुरुषोत्तमाय ॥ ८ ॥ जातोगतःपितृगृहात्पितरौविमोक्ष्यनंदालयंशिशुतनुःसतुनंदपत्न्या ॥ संलालितःसघृणयाबहुमङ्गलश्रीःप्राणप्रहारमकरोत्किलपूतनायाः ॥ ९ ॥ बालोबभञ्जशकटंशयनंप्रकुर्वन्दैत्यंनिपात्यमहदद्भुतमश्मपृष्ठे ॥ मात्रेप्रदर्श्यनिजरूपमलंकृतोभूद्गर्गेणसंकथितसुन्दरभाग्यलक्ष्मीः ॥ १० ॥ संक्षालितोव्रजजनैर्नवनीतचौरःश्यामोमनोहरवपुर्मृददःसबालः ॥ भित्त्वाजघासदधिपात्रमतीवदध्नोवृक्षौबभञ्जजननीलघुदासबद्धः ॥ ११ ॥ वृंदावनेसविचरन्सहवत्सगोपैर्वत्सासुरंचविनिपात्यकपित्थवृक्षे ॥ सद्योविगृह्यखरतुण्डपुटेचदोर्भ्यांदैत्यंददारसबकंतृणवत्तटिन्याम् ॥ १२॥ संधारयंश्चशिशुभिर्बहुवत्ससंघान्वेणुंक्वणन्मदनमोहनवेषभृद्यः ॥ गोपानघासुरमुखेप्रहिताञ्जुगोपगोगोपवत्सकवपुःसचकारसद्यः ॥ १३ ॥ क्षेत्रज्ञआत्मपुरुषोभगवाननंतःपूर्णःप्रधानपुरुषेश्वरआदिदेवः ॥ धृत्वावपुःसविहरन्व्रजबालकेषुसंमोहयन्विधिमजोविचचारकृष्णः ॥ १४ ॥ चिक्षेपधेनुकमसौबलिनंबलेनतालेप्रगृह्यसहसाफणिकालियाख्यम् ॥ बभ्रामवह्निमपिबद्दनुजंप्रलंबंसद्योजघानसबलोदृढमुष्टिनाच ॥ १५ ॥ संचारयन्व्रजपशून्मधुरंक्वणन्योवेणुंवनेव्रजवधूनिजगीतकीर्तिः ॥ दिव्यांबराणिसजहारवराङ्गनानांविप्राङ्गनाभिरभितःकृतभक्तभोजः ॥ १६ ॥ देवेभिवर्षतिपशून्कृपयारिरक्षुर्गोवर्धनंप्रकृतिबालइवोच्छिलींध्रम् ॥ बिभ्रद्गिरिंसगजराडिवकंजमेकहस्तेशचीपतिवचोभिरतःस्तुतोऽभूत् ॥ १७ ॥ नंदंजुगोपवरुणात्स्वजनायलोकंदिव्यंपरंचतमसोदिविदर्शयित्वा ॥ श्रीरासमण्डलगतोव्रजसुंदरीणांरेमेकालिंदतटिनीपुलिनेऽगनाभिः ॥ १८ ॥ मानंहरन्मदनयौवनमानिनीनामंतर्दधेव्रजवधूनिजगीतकीर्तिः ॥ स्रग्वीमनोहरवपुर्विरहातुराणांसाक्षाद्धरिर्मदनमोहनआविरासीत् ॥ १९ ॥ वृन्दावनेशबरराजवरांगनाभिर्विष्णुर्विभूतिभिरिवोद्धुभिरादिदेवः ॥ रेमेस्तुतःसुरवरैःसचरासरङ्गेकेयूरकुण्डलकिरीटविटंकवेषः ॥ २० ॥ नंदंविमोक्ष्यफणिनेप्रददौचमोक्षंदिव्यंमणिंसचजहारहशंखचूडात् ॥ गोपस्तुतोवृषभरूपधरंह्यरिष्टंभूमौनिपात्यनिजघानकरेणशृङ्गे ॥ २१ ॥ कंसःपरंभयमवापचतेनकेशीसंप्रेपितःसघनमेघवपुःप्रचण्डः ॥

उत्सृज्यतंचतरसापुनरापतंतंश्रीबाहुनासुखगतेनजघानकृष्णः ॥२२॥ योनारदेनबहुवर्णितभाग्यलक्ष्मीर्व्योमासुरोव्यसुरकारिपरेणयेन ॥
अक्रूरवर्णितमहोदयआदिदेवोगोपीजनातिविरहातुरचित्तचौरः ॥२३॥ श्वाफल्कयेस्तुतिकरायनिजंस्वरूपमंतर्दधेजलचयेसचदर्शयित्वा ॥
संप्रापतत्रमथुरोपवनंपरेशोगोपालकैश्चसबलोमथुरांददर्श ॥ २४ ॥ स्वैरंचरन्मधुपुरेरजकंनिकृत्यकृष्णःप्रदायचवरानथवायकाय ॥ मा
लाकृतंसमनुकंप्यचकारकुब्जामृज्वींधनुश्चसहसानमयन्बभंज ॥२५॥ द्वारिद्विपंचविनिहत्यद्विपांश्चमल्लान्हत्वाप्रगृह्यविनिपात्यसरंगभूमौ ॥
कंसंहरिस्तुपितरावथमोचयित्वाबंधान्नृपंपुरिचकारमहोग्रसेनम् ॥ २६ ॥ नंदंप्रसाद्यबहुदानकरोयदूंस्तानाहूयतर्प्यसुधनैश्चनिवेदयित्वा ॥
विद्यामधीत्यसददौप्रमृतंह्यपत्यंकृत्वावधंदनुजपंचजनस्यकृष्णः॥२७॥ गोपीजनान्समनुगृह्यसचोद्धवेनाक्रूरेणहास्तिनपुरेत्वथपांडुपुत्रान् ॥
कृष्णोविजित्यबलिनंचजरासुतंचभस्मीचकारमुचुकुंददृशात्मकालम् ॥ २८ ॥ निर्मायचाद्भुतपुरंस्थितएत्यकृष्णोनिन्येचकुंडिनपुरात्कि
लभीष्मकन्याम् ॥ पुत्रेणशंबरमरिंनिजघान चादाद्राज्ञेमणिंयुधिविजित्यसऋक्षराजम् ॥ २९ ॥ भामापतिःसचशिरःशतधन्वनस्तुहत्वाह्यु
वाहसवितुश्चसुतांपरेशः ॥ आवंत्यराजतनुजांसजहारकृष्णःसत्यांस्वयंवरगृहेवृषभान्दमित्वा ॥ ३० ॥ कैकेयराजतनुजांसजहारभद्रांश्री
लक्ष्मणामखिलभद्रपतेःसुतांच ॥ भौमंविजित्यसबलंयुधिशस्त्रसंघैर्निन्येचषोडशसहस्रवरांगनाश्च ॥३१॥ भामेच्छयासुरतरुंचसभांसुधर्मां
शक्रंविजित्यसजहारकलत्रमित्रः ॥ योरुक्मिणंचनिजघानबलेनगोष्ठ्यांबाणस्यबाहुनिचयंशतधाच्छिनत्सः॥३२॥तेनोग्रसेनकृतत्रेथजग
द्विजेतुंसंप्रेषितोनिजसुतःकिलशंबरारिः ॥ योत्रागतोभुविविजित्यनृपान्समस्ताञ्छ्रीकेतुमालपतयेत्रनमोस्तुतस्मै ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ प्रसन्नःश्रीहरिःकार्ष्णिःकुण्डलेकटकानिच ॥ हीरान्मणीन्गजानश्वान्ददौतेभ्योमहामनाः ॥ ३४ ॥ पुरांमन्मथशालिन्याःपतिः
संवत्सरोमहान् ॥ प्रद्युम्नायबलिंप्रादान्नमस्कृत्यप्रजापतिः ॥३५॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुर्दिव्यंकामवनंययौ ॥ जनैरगम्यंगम्यंचप्रजापतिदु
हितृभिः ॥ ३६ ॥ सुन्दरंमन्मथाक्रीडंवृतंकामास्त्रतेजसा ॥ नारीणांयत्रपततिव्यसुर्गर्भोनुवत्सरम् ॥ ३७ ॥ तदापरात्कामवनाद्विनिर्ग
तःश्रीपुष्पधन्वानृपपंचसायकः ॥ पीतांबरःश्यामतनुर्मनोहरस्ततानकोदंडगुणध्वनिंस्मरः ॥ ३८ ॥ यद्बाणतोयादवपुंगवाःस्वतःससै

125

निकाःसाश्वगजाःपदातिभिः ॥ निपेतुरारात्किलकामविह्वलास्तद्बाणवेगस्यनवर्णनंभवेत् ॥ ३९ ॥ अथाशुकार्ष्णौजगदीश्वरेश्वरेप्र लीनतांप्रापजलेजलंयथा ॥ सद्योविसिष्मुर्यदवःससैनिकाविज्ञायपूर्णंनृपरुक्मिणीसुतम् ॥ ४० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहिता यांविश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे मन्मथदेशविजयेकेतुमालखंडविजयोनामैकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुःकेतुमालंविजित्यसः ॥ भद्राश्वंप्रययौधन्वीखण्डंयोगसमृद्धिमत् ॥ १ ॥ यस्यसीमागि रिःसाक्षाद्राजतेगन्धमादनः ॥ सीतानाम्नीयत्रगङ्गावहंतीपापनाशिनी ॥ २ ॥ वेदक्षेत्रेमहातीर्थेसर्वपापप्रमोचने ॥ हयग्रीवोमहाविष्णुर्य त्रसंनिहितोहरिः ॥ ३ ॥ भद्रश्रवाधर्मसुतस्तस्यसेवांकरोतिहि ॥ गङ्गातीरस्यपुलिनेप्रद्युम्नस्यमहात्मनः ॥ बभूवुःशिबिरव्यूहाहेमाम्ब रमनोहराः ॥ ४ ॥ भद्रश्रवाधर्मसुतोमहात्माभद्राश्वदेशाधिपतिर्महौजाः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यननामभक्त्यादत्वाबलिंकृष्णसुतायचाह ॥ ॥ ५ ॥ भद्रश्रवोवाच ॥ ॥ ॥ त्वंसाक्षाद्भगवान्पूर्णःपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ साधूनांरक्षणार्थायजगज्जेतुंविनिर्गतः ॥ ६ ॥ भगवञ्छ म्बरोनामदैत्यःपूर्वंजितस्त्वया ॥ तस्यभ्रातामहादुष्टःकनीयानुत्कचःस्मृतः ॥ ७ ॥ गोकुलेकृष्णचन्द्रेणमारितःशकटस्थितः ॥ तस्यभ्रा तामहादुष्टोज्येष्ठोस्तिशकुनिःस्थितः ॥ जेतुंयोग्यस्त्वयादेवनान्यैरपिकदाचन ॥ ८ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ कस्यवंशेसमुद्भूतः शकुनिर्नामदैत्यराट् ॥ कस्मिन्पुरेस्थितिस्तस्यबलंकिंवदधर्मज ॥ ९ ॥ ॥ भद्रश्रवोवाच ॥ ॥ कश्यपस्यमुनेर्दित्यामादिदैत्यौ बभूवतुः ॥ हिरण्यकशिपुर्ज्येष्ठोहिरण्याक्षोनुजस्तथा ॥ १० ॥ हिरण्याक्षस्यतस्यापिबभूवुर्नवपुत्रकाः ॥ शकुनिःशंबरोहृष्टोभूतसंता पनोवृकः ॥ ११ ॥ कालनाभोमहानाभोहरिश्मश्रुस्तथोत्कचः ॥ देवकूटाद्दक्षिणाहिजठरस्यगिरेरधः ॥ १२ ॥ पुरीचन्द्रावतीनाम दैत्यानांदुर्गमंडिता ॥ शकुनिस्तत्रवसतिभ्रातृभिःषड्भिरावृतः ॥ १३ ॥ यदायदाहिमुनिभिर्यज्ञारंभोभवेदिह ॥ तदातदाहितेना पिभंगोकारियदूत्तम ॥ १४ ॥ पुरंदरस्यापिहयोरत्नमुच्चैःश्रवाःस्मृतः ॥ आहृतस्तेनबलिनाकामधेनुःसुरद्रुमः ॥ १५ ॥ यस्मात्र संतिशक्राद्याउद्विग्नाःसात्वतांपते ॥ जेतुंयोग्यस्त्वयादेवदेवध्रुग्दैत्यपुंगवः ॥ १६ ॥ त्वयाजितंजगत्सर्वंभक्तानांशांतिकारिणा ॥ प्रद्यु

म्नायनमस्तुभ्यंचतुर्व्यूहायतेनमः ॥ गोविप्रसुरसाधूनांछंदसांपतयेनमः ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंसंप्रार्थितःसाक्षात्प्रद्युम्नोभगवान्हरिः॥देवायभद्रश्रवसेमाभैरित्यभयंददौ ॥१८॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुःस्वसैन्यपरिवारितः॥ पुरींचन्द्रावतींगंतुंप्रस्थानमकरोत्तदा॥१९॥मन्मुखाच्छकुनिःश्रुत्वाप्रागच्छंतंयदूत्तमम् ॥ दैत्यानांसदसिप्राहशूलमुद्यम्यदैत्यराट्॥२०॥शकुनिरुवाच ॥ दिष्ट्यादिष्ट्याहिशत्रुर्मेप्रद्युम्नोत्रसमागतः ॥ जेतुंयोग्योमयादैत्याभ्रातुर्मेय्यस्तिवाग्रृणम् ॥२१॥ भ्रातामेशंबरोनामयेनपूर्वंचमारितः॥ तस्मात्तंघातयिष्यामिप्रद्युम्नंयदुभिःसह॥२२॥तस्माद्यातबलंतस्यविध्वस्तंकुरुतासुराः ॥ पश्चात्पुरंदरादींश्चघातयिष्यामिनिर्जरान् ॥२३॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यदैत्योहृष्टोमहाबलः ॥ आययौसंमुखेयोद्धुंदैत्यकोटिसमावृतः ॥ २४ ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षाल्लीलामानुपविग्रहः ॥ महत्याःसर्वसेनायाःगृध्रव्यूहंचकारह ॥ २५ ॥ गृध्रचञ्चौवर्तमानोनिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ ग्रीवायामर्जुनःपृष्ठेसाम्बोजाम्बवतीसुतः ॥ २६ ॥ पादयोरुभयोराजन्नास्थितौदीप्तिमद्गदौ ॥ कार्ष्णिःसाक्षात्तदुदरेपुच्छेभानुर्हरेःसुतः ॥ २७ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धंसीतागङ्गातटेनृप ॥ दैत्यानां यदुभिःसार्द्धमब्धीनामब्धिभिर्यथा ॥ २८ ॥ बाणैस्त्रिशूलैर्मुशलैर्मुद्गरैस्तोमरार्ष्टिभिः ॥ ववृषुर्दानवाःसर्वेधाराभिरिववारिदाः ॥ २९ ॥ रुरोधसूर्यंचाकाशंसैन्यपादरजोभृशम् ॥ राजन्सबाणश्चयथावारिदाःप्रावृडुद्भवाः ॥ ३० ॥ वृकोहर्षोनिलोगृध्रोवर्द्धनोनादएवच ॥ महाशःपवनोवह्निःक्षुदिश्चदशमःस्मृतः ॥ ३१ ॥ मित्रविन्दात्मजाह्येतेयुयुधुर्दानवैःसह ॥ बाणान्धकारेसंजातेवृकोनामहरेःसुतः ॥३२॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्तोधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ दैत्यान्बिभेदबाणौघैःकुवाक्यैर्मित्रतामिव ॥ ३३ ॥ गजान्रथान्हयान्वीरान्पातयामासभूतले ॥ निपेतुश्छिन्नकवचाश्छिन्नचापारणांगणे ॥३४॥ वृकबाणैर्भिन्नपादावृक्षावातहताइव ॥ अधोमुखाऊर्ध्वमुखाबाणौघैश्छिन्नबाहवः॥३५॥रेजूरणांगणेराजन्भांडव्यूहाइवाहताः ॥ द्विधाभूतागजाबाणैःपतितारणमण्डले ॥ ३६ ॥ विरेजुश्छुरिकाविद्धाःकूष्माण्डशकलाइव ॥ तदैवहर्षःसंप्राप्तःसिंहारूढोमहाबलः ॥ ३७ ॥ विभेदवृकचापस्यसिंजिनींदशभिःशरैः ॥ चतुर्भिश्चतुरोवाहान्द्वाभ्यांसूतंध्वजंत्रिभिः ॥ ३८ ॥ रथंचबाणविंशत्याबिभेददनुजाधिपः ॥ छिन्नधन्वावृकोभूत्वाहताश्वोहतसारथिः ॥ ३९ ॥ अन्यंरथंसमारुह्यधनुर्जग्राहरोपतः ॥ तावत्तस्यधनुर्हर्ष

126

श्चिच्छेदसमरेसुरः ॥ ४० ॥ तदागदांसमादायवृकोयादवपुंगवः ॥ तताडमूर्ध्निपंचास्यंदैत्यंपृष्ठस्थितंपुनः ॥ ४१ ॥ मृगेंद्रःक्रोधसंपूर्णःसमु त्पत्यरणांगणे ॥ अनेकान्पातयामासनखैर्दंतैःकरैरपि ॥ ४२ ॥ हुंकारंभीषणंकृत्वाललज्जिह्वःस्फुरत्सटः ॥ वृकंसंपातयामासरंभादंडंग जोयथा ॥ ४३ ॥ गृहीत्वातंवृकोदोर्भ्यांपातयित्वामहीतले ॥ तस्योपरिनदंस्तस्थौमल्लोमल्लंयथानृप ॥ ४४ ॥ उत्पतंतंपुनःसिंहंचर्वयंतंत नुंबलात् ॥ तताडमुष्टिनातंवैमित्रविंदात्मजोबली ॥ ४५ ॥ तस्यमुष्टिप्रहारेणकेसरीपंचतांगतः ॥ तदाक्रुद्धोहृष्टदैत्यःशूलंचिक्षेपसत्व रम् ॥ ४६ ॥ शूलंस्फुरन्महोल्काभंचिच्छेदत्वसिनावृकः ॥ तीक्ष्णयातुंडयाराजन्फणिनंगरुडोयथा ॥ ४७ ॥ हृष्टोपिस्वमसिंनीत्वानादय न्खंमहाबलम् ॥ जघानतंवृकंमूर्ध्निकंपयन्वसुधातलम् ॥ ४८ ॥ स्वखड्गकोशेतत्खड्गमुपधार्यवृकोबली ॥ कंधरेस्वेनखड्गेनतंतताडस्फुर च्छुचम् ॥ ४९ ॥ खड्गच्छिन्नंशिरस्तस्यदैत्यस्यपतितंभुवि ॥ रेजेकमण्डलुरिवसकिरीटंसकुंडलम् ॥ ५० ॥ हृष्टेमृतेतदादैत्याःशेषाः सर्वेपलायिताः ॥ भयातुरामहाराजययुश्चन्द्रावतींपुरीम् ॥ ५१ ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्नरदुंदुभयस्तदा ॥ श्रीवृकस्योपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ५२ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्व० नारदबहुलाश्वसंवादेभद्राश्वखंडगमनेचन्द्रावत्युपाख्यानेहृष्टदैत्यवधोनामद्वात्रिं० ॥ ३२ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ हृष्टंनिपतितंश्रुत्वाशकुनिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ भ्रातॄन्संप्रेषयामासदेवानांभयकारकान् ॥ १ ॥ भूतसंतापनोनाम गजमारुह्यनिर्गतः ॥ वृकःखरंसमारुह्यकालनाभोथसूकरम् ॥ २ ॥ महानाभोमत्तमुष्ट्रंहरिश्मश्रुस्तिमिङ्गिलम् ॥ वैजयंतंरथंजैत्रंमयदै त्यविनिर्मितम् ॥ ३ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णंसहस्राश्वनियोजितम् ॥ मायामयंकामगंचपताकाशतसंवृतम् ॥ ४ ॥ सहस्रकलशा ढ्यंचमुक्तादामविलंबितम् ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यंशतचंद्रसमोज्ज्वलम् ॥ ५ ॥ सहस्रचक्रसंयुक्तंघण्टाटङ्कारभूषणम् ॥ आरुह्यशकुनिःप श्चाद्योद्धुंकामोविनिर्ययौ ॥ ६ ॥ अक्षौहिणीभिर्द्वादशभिर्दैत्यानांमैथिलेश्वर ॥ धनुःस्वनैर्वीरशब्दैरश्वह्रेषारथस्वनैः ॥ ७ ॥ चीत्का रैर्हस्तिनामाशामण्डलंतुजगर्जह ॥ दैत्यसेनाप्रयाणेनचकंपेमण्डलंभुवः ॥ ८ ॥ निपेतुर्गिरयोनेकाविचेलुःसिंधवोनृप ॥ निपाति तार्गलादेवैर्बभूवाश्वमरावती ॥ ९ ॥ तत्सैन्यंभीषणंदृष्ट्वाप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ बलीधैर्यकरःकार्ष्णिःप्राहेदंयदुपुंगवान् ॥ १० ॥

॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ इदंशरीरंभुविपांचभौतिकंफेनोपमंकर्मगुणादिनिर्मितम् ॥ गतागतंकालवशंकदापिहिबुधानशोचन्तियथार्भकैःकृ
तम् ॥११॥ गच्छन्तिचोर्ध्वंकिलसात्विकाजनामध्येचतिष्ठन्तिहिराजसानराः॥ अधःप्रगच्छन्तिहितामसाः परेमुहुर्मुहुस्तेविचरन्तिकर्मभिः
॥ १२ ॥ बिभेत्ययंवागुणसर्पतोयथानेत्रभ्रमेणाचलतीवभूर्यथा ॥ तथाचसर्वंमनसाकृतंजगत्काचेभंकंह्यर्भकआवृतोयथा ॥ १३ ॥ यथा
सुखंमण्डलवर्तिनांचलं तथास्तिपातालनिवासिनामपि ॥ ॥ तथामराणांक्रतुभिःकृतंस्मरेत्सर्वंत्यजेत्तत्तृणवत्परोदनः ॥ १४ ॥ ऋतोर्गु
णोदेहगुणोवनावलीरात्रिंदिवंयातियथातथाजनाः ॥ दृश्यंचयद्यन्नहिकिंचिदस्तितद्यथाव्रजेद्गच्छतिपांथसंगमः ॥ १५ ॥ दृष्टंयथावस्तु
यदोल्कयातथापारेगतेकिंह्युडुपप्रयोजनम्॥ विधायमार्गंविचरेत्सपक्षिवत्पश्यन्हिसर्वत्रहरिंपरेश्वरम् ॥ १६ ॥ यथैंदुरेकोजलपात्रवृंदगोयथा
ग्निरेकोविदितःसमिच्चये ॥ तथापरात्माभगवाननेकवत्सोंतर्बहिःस्यात्स्वकृतेषुदेहिषु ॥ १७ ॥ योज्ञाननिष्ठोतिविरागमाश्रितःश्रीकृष्ण
भक्तस्त्वनपेक्षकोपियः ॥ तपोवनंवापिगृहंगृहंवनंस्पृशन्तितौतेत्रिगुणानसर्वतः ॥ १८ ॥ ततोमुनिश्चाध्यगमत्परात्परंसुखीसदानंदमयस्तु
बालवत् ॥ देहंनपश्यत्युतसर्वकारणंधृतंचवासोमदिरामदान्धवत् ॥ १९ ॥ सूर्योदयेसर्वतमोविलीयतेप्रदृश्यतेवस्तुगृहेयथाजनैः ॥ ज्ञानो
दयेऽज्ञानतमःपलायतेसभ्राजतेब्रह्मपरंतनौतथा ॥ २० ॥ यथेंद्रियाणांचपृथक्चवर्त्मभिर्नोन्नीयतेर्थस्त्रिगुणाश्रयःपरः ॥ एकंह्यनंत
स्यपरस्यधामतद्यथामुनीनांकिलशास्त्रवर्त्मभिः ॥२१॥ परंपदंकेपिवदन्तिवैष्णवंकेवापिवैकुण्ठपरंपरेशम् ॥ शान्तिचयत्केपितमःपरंबृहत्
कैवल्यमेकेप्रवदन्तिधामके ॥ २२ ॥ यदक्षरंकेपिदिशंवदन्तिकेगोलोकमाद्यंप्रवदंत्यथापरे ॥ केचिन्निकुंजंनिजलीलयावृतंप्राप्नोतिकृष्णस्य
पदंचतन्मुनिः ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इति कार्ष्णेर्वचःश्रुत्वासर्वेयादवपुङ्गवाः ॥ शस्त्राणिजगृहुर्दृष्ट्वातज्ज्ञानंधैर्यवर्द्धनम् ॥ २४ ॥
बभूवतुमुलंयुद्धंदैत्यानांयदुभिःसह ॥ सीतागङ्गातटेचाब्धौरक्षसांकपिभिर्यथा ॥ २५ ॥ रथिनोरथिभिस्तत्रपत्तिभिःपत्तयोनृप ॥ अश्व
वाहैरश्ववाहायुयुधुश्चगजागजैः ॥ २६ ॥ केचित्करींद्राउन्मत्तामहामात्यैःप्रणोदिताः ॥ गोमूत्रचयसिंदूरकस्तूरीपत्रभृन्मुखाः ॥ २७ ॥
हेमजालसमायुक्तारक्तकम्बलमण्डिताः ॥ गिरीन्द्राइवदृश्यंतेमुक्तानांमेघडंबरैः ॥२८॥ शुण्डादण्डैश्चफूत्कारैःसचीत्कारैःसशृंखलैः ॥ पात

127

यंतोरथानश्वान्वीरान्राजन्रणांगणे ॥ २९ ॥ शुंडादंडैःसंगृहीत्वारथान्साश्वान्ससारथीन् ॥ निपात्यभूमावुत्थाप्यचिक्षिपुश्चांबरेबलात् ॥
॥ ३० ॥ कांश्चिन्ममर्दुःपादाभ्यांसंविदार्यकरैर्दृढैः ॥ सक्षताश्चगजाराजन्प्रधावंतोरणांगणे ॥ ३१ ॥ सपक्षास्तुरगाराजन्नश्ववाहप्रणोदि
ताः ॥ उल्लंघयंतोथरथान्गजकुंभांतरेगताः ॥ ३२ ॥ केचिदश्वैर्महावीराःशक्तिहस्तामदोत्कटाः ॥ जघ्नुर्गजस्थान्नृपतीन्मृगेंद्राइवयूथपान्
॥ ३३ ॥ अश्वारूढाःकेपिसेनांसंविदार्य्यविनिर्गताः ॥ खड्गवेगैःपद्मवनंलीलाभिर्वायवोयथा ॥ ३४ ॥ केचित्परस्परंसाश्वैरुत्पतंतोर
णांगणे ॥ खड्गैर्जघ्नुर्यथाक्रव्येचंचुभिःपक्षिणोंबरे ॥ ३५ ॥ केचित्खड्गैःपरशुभिःकेचिच्चक्रैःपदातयः ॥ चिच्छिदुर्निशितैर्भल्लैःफलानीव
शिरांसिच ॥ ३६ ॥ संग्रामजिद्वृहत्सेनः शूरःप्रहरणोरिंजित् ॥ जयःसुभद्रोवामश्चसत्यकोश्वयुरेवहि ॥ ३७ ॥ भद्रायाश्चसुताह्येतेश्रीकृ
ष्णस्यौरसाःशुभाः ॥ सर्वेषामग्रतः प्राप्तायुयुधुर्दैत्यपुंगवैः ॥ ३८ ॥ भूतसंतापनोनामगजारूढोमहासुरः ॥ यदुसैन्येमहाराजचक्रेनाराचदु
र्दिनम् ॥ ३९ ॥ बाणांधकारेचकृतेभूतसंतापनेनवै ॥ संग्रामजित्तदाप्राप्तःश्रीकृष्णस्यसुतोबली ॥ ४० ॥ विव्याधबाणशतकैर्भूतसंतापनं
रणे ॥ प्रलयार्णवसंघोषभीमसंघट्टनादिनीम् ॥ ४१ ॥ धनुर्ज्यांतस्यचिच्छेदभूतसंतापनोबली ॥ संग्रामजिद्धनुश्चान्यद्गृहीत्वास्वंतडि
त्प्रभम् ॥ ४२ ॥ सज्यंकृत्वाविधानेनशतंबाणान्समादधे ॥ तेबाणास्तद्धनुर्ज्यांचकवचंलोहनिर्मितम् ॥ ४३ ॥ भित्त्वाछित्त्वातनुंतस्यगजंभि
त्त्वाविनिर्गताः ॥ बाणप्रहारव्यथितःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ ४४ ॥ गजंस्वंनोदयामासभूतसंतापनोबली ॥ कालांतकसमंनागंदृष्ट्वासंग्रा
मजिद्वली ॥ ४५ ॥ गृहीत्वास्वमसिंदिव्यंसंजघानरणांगणे ॥ तस्यखड्गप्रहारेणशुंडादण्डोद्विधाभवत् ॥ ४६ ॥ चीत्कारमुत्कटंकुर्वन्र
क्तंसंस्रावयन्करात् ॥ भूतसंतापनंत्यक्त्वाभुवनंकंपयन्गजः ॥ ४७ ॥ निपातयन्महावीरान्घंटानादैर्नदन्मुहुः ॥ नबलात्स्तंभितोदैत्यैःपुरीं
चंद्रावतींययौ ॥ ४८ ॥ कोलाहलोमहानासीद्राजन्नेवंगजेच्युते ॥ भूतसंतापनश्चक्रंश्रीकृष्णस्यसुतायवै ॥ ४९ ॥ चिक्षेपनिशितंशीघ्रंग्री
ष्ममार्तंडवत्स्फुरत् ॥ तदागतंभ्रमद्दृष्ट्वाचक्रंभद्रात्मजोबली ॥ ५० ॥ स्वचक्रेणमहाराजलीलयाशतधाच्छिनत् ॥ जठरस्यगिरेःशृंगंसमु
त्पाट्यमहासुरः ॥ ५१ ॥ चिक्षेपकृष्णपुत्रायनादयन्व्योममंडलम् ॥ संग्रामजिच्चतच्छृंगंगृहीत्वाभुजयोर्बलात् ॥ ५२ ॥ तताडतेनराजेंद्र

भूतसंतापनंरणे ॥ भूतसंतापनोदैत्यःसम्पूर्णंजठरंगिरिम् ॥ ५३ ॥ गहीत्वासंगरेतस्थावुद्भटोदैत्यपुंगवः ॥ अनेनघातयिष्यामित्वांरणेप्र
वदन्मुखात् ॥ ५४ ॥ देवकूटंसमुत्पाट्यगिरिंचश्रीहरेःसुतः ॥ अनेनघातयिष्यामित्वांरणेप्रवदन्मुखात् ॥ ५५ ॥ तस्थौतत्संमुखेराजं
स्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ क्षिपंतंपर्वतंदैत्यंभूतसंतापनंनृप ॥ ५६ ॥ तताडगिरिणास्वेनरणेसंग्रामजिद्बली ॥ जठरोदेवकूटश्चद्वौगिरीदै
त्यमस्तके ॥ ५७ ॥ पतितौभूरिभाराढ्यौवज्रसंघर्षनादिनौ ॥ भूतसंतापनस्ताभ्यांपतितःपंचतांगतः ॥ ५८ ॥ तज्ज्योतिःसंग्राम
जितिलीनंजातंविदेहराट् ॥ श्रीसंग्रामजितःसैन्येनेदुर्दुंदुभयस्तदा ॥ भद्रात्मजोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ५९ ॥ ॥ इति श्रीम
द्गर्गाचार्यसं० विश्वजित्खण्डे ना० बसं० भद्राश्वखण्डगमनेचंद्रावत्युपाख्यानेभूतसंतापनदैत्यवधोनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ संग्रामजिन्महायुद्धेसूतसन्तापनेमृते ॥ हाहाकारोमहानासीद्दैत्यसेनासुमैथिल ॥ १ ॥ शकुनिर्वृकःकालना
भोमहानाभस्तथैवच ॥ हरिश्मश्रुश्चपञ्चैतेसम्प्राप्तारणमडण्ले ॥ २ ॥ कार्ष्णिःशकुनिनायुद्धंचदनिरुद्धोवृकेणवै ॥ कालनाभेनसाम्ब
स्तुमहानाभेनदीप्तिमान् ॥ ३ ॥ हरिश्मश्रुसुरेणापिभानुःकृष्णसुतोबली ॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्तोऽनिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ ४ ॥ विभेदबाणै
र्दैत्यांश्चवज्रेणेन्द्रोयथागिरीन् ॥ अनिरुद्धशरैर्दैत्याश्छिन्नपादांसबाहवः ॥ ५ ॥ निपेतुर्मूर्च्छिताभूमौवृक्षावातहताइव ॥ अनिरुद्धशरैस्ती
क्ष्णैःसंच्छिन्नामेघडम्बराः ॥ ६ ॥ छिन्नकुम्भाभिन्नशुण्डाःपतितारणमण्डले ॥ रुग्णदन्ताश्छिन्नकक्षाःशैलावज्रहताइव ॥ ७ ॥ द्विधाभू
ताःगजाःपेतुःस्फुरत्कश्मीरकम्बलाः ॥ करिणांभिन्नकुम्भानांमुक्तारेजुःस्फुरत्प्रभाः ॥ ८ ॥ बाणान्धकारेराजेन्द्ररात्रौतारागणाइव ॥
प्रधर्षिताःकेपिवीराअनिरुद्धशरान्विताः ॥ ९ ॥ निपेतुर्मूर्च्छिताभूमौतदद्भुतमिवाभवत् ॥ केचित्कौरथिनःपेतुस्तेषांशून्यारथाःस्थिताः ॥
॥ १० ॥ कपित्थस्यफलानीवहस्तिलेंडगतानिच ॥ क्षणमात्रेणराजेन्द्रदैत्यानांवाहिनीषुच ॥ ११ ॥ नदीबभूवसंग्रामेभीषणाक्षतजस्रवा
त् ॥ द्विपग्राहाचोष्ट्रखरकवन्धाश्वादिकच्छपा ॥ १२ ॥ शिशुमाररथाकेशशैवालाभुजसर्पिणी ॥ करमीनामौलिरत्नहारकुण्डलशर्क
रा ॥ १२ ॥ शस्त्रशुक्तिश्छत्रशंखाचामरध्वजसैकता ॥ रथाङ्गावर्तसंयुक्तासेनाद्वयतटावृता ॥ १४ ॥ शतयोजनविस्तीर्णाबभौवैतरणीय

128

था ॥ प्रमथाभैरवाभूतावेतालायोगिनीगणाः ॥ १५ ॥ अट्टहासंप्रकुर्वंतोनृत्यंतोरणमण्डले ॥ पिबंतोरुधिरंशश्वत्कपालेननृपेश्वर ॥ १६॥ हरस्यमुण्डमालार्थंजगृहुस्तेशिरांसिच ॥ सिंहारूढाभद्रकालीडाकिनीशतसंवृता ॥ १७ ॥ भक्षयंतीरणेदैत्यानट्टहासंचकारह ॥ विद्याधर्यस्त्वम्बरस्थागन्धर्व्योप्सरसस्तथा ॥ १८ ॥ क्षत्रधर्मस्थितान्वीरान्वव्रिरेदेवरूपिणः ॥ परस्परंकलिरभूत्तासांपत्यर्थमम्बरे ॥ १९ ॥ ममानुरूपोनायंवइतिविह्वलचेतसाम् ॥ केचिद्वीराधर्मपरारणरङ्गान्नचालिताः ॥ २० ॥ ययुर्विष्णुपदंदिव्यंभित्त्वामार्तण्डमण्डलम् ॥ अनिरुद्धमृधंदृष्ट्वाकेचिद्दैत्याःपलायिताः ॥ २१ ॥ केचित्स्वंस्वंरणंत्यक्त्वादुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ तदावृकोमहादैत्यःखरारूढोभयंकरः ॥ ॥ २२ ॥ आजगामनदन्युद्धेधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ अनिरुद्धस्यापिचापंसिंजिनीसहितंनृप ॥ २३ ॥ चिच्छेददशभिर्बाणैर्वृकोपिरणदुर्मदः ॥ छिन्नधन्वानिरुद्धस्तुद्वितीयंधनुराददे ॥ २४ ॥ चिच्छेददशभिर्बाणैर्वृकचापंमहाबलः ॥ वृकस्त्रिशूलमुद्यम्यरुषाप्रस्फुरिताधरः ॥ ललज्जिह्वःप्रत्युवाचानिरुद्धंधन्विनांवरम् ॥ २५ ॥ ॥ दैत्यउवाच ॥ ॥ अद्यैवत्वांहनिष्यामिक्षत्रियंस्वल्पविक्रमम् ॥ त्वयासेनाहतामेद्यपश्यविक्रममद्भुतम् ॥ २६ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ येवदंतिमुखेनेहतेकुर्वंतिनकिंचन ॥ अद्यैवत्वांहनिष्यामिपश्यमेविक्रमंपरम् ॥ २७ ॥ नचेत्त्वांघातयिष्यामिशृणुताच्छपथंमम ॥ विप्रगोभ्रूणबालानांहत्यामेस्यात्सदैवहि ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वृकोपिशपथंकृत्वाखरारूढोमहाबलः ॥ जघानतंत्रिशूलेनानिरुद्धंधन्विनांवरम् ॥ २९ ॥ तच्छूलंवामहस्तेनगृहीत्वाकार्ष्णिनन्दनः ॥ तताडसहसाराजन्वृकंदैत्यंमहाबलम् ॥ ३० ॥ त्रिशूलस्तमरिंभित्त्वाखरंभित्त्वावनिङ्गतः ॥ ससर्पगोमयचयंचपलेववैदेहराट् ॥ ३१ ॥ खरस्तुपञ्चतांप्राप्तोवृकःसंमूर्च्छितोभवत् ॥ पुनर्वृकःसमुत्थायगृहीत्वामहतींगदाम् ॥ ३२ ॥ चूर्णयामाससहसाचानिरुद्धरथंबलात् ॥ प्राद्युम्निःशितधारेणखड्गेनारिभुजद्वयम् ॥ ३३ ॥ चिच्छेदभिदुरेणाशुशैलपक्षौयथावृषा ॥ तदाभिन्नभुजोदैत्यःपद्भ्यामाकंपयन्भुवम् ॥ ३४ ॥ विस्तीर्णवदनंकृत्वाललज्जिह्वंभयंकरम् ॥ करालदंष्ट्रःप्रपिबन्नाकाशंदैत्यपुंगवः ॥ ३५ ॥ तिमिंतिमिंगिलइवप्राग्रसत्कार्ष्णिनंदनम् ॥ दैत्योदरेकृष्णपौत्रःश्रीकृष्णस्यानुकंपया ॥ ३६ ॥ नममारमहाराजकार्ष्णिर्मीनोदरेयथा ॥ वृकोदरेयथाकृ

ष्णोयथागोपाह्यघोदरे ॥ ३७ ॥ बकोदरेयथाकंसोयथावृत्रोदरेवृषा ॥ हाहाकारेतदाजातेयदुसैन्येविदेहराट् ॥ ३८ ॥ गदोगदांसमादाय
बलदेवानुजोबली ॥ तताडमस्तकेदैत्यंवृकंनाममहाबलम् ॥ ३९ ॥ तदाहतशिरादैत्योरेजेक्षतजबिंदुभिः ॥ गरिष्ठजलधाराभिर्यथाविंध्या
चलोनृप ॥ ४० ॥ फाल्गुनःस्वमसिंनीत्वातत्पादौचांजसाहरत् ॥ छिन्नांघ्रिःसपपातोर्व्यांछिन्नपक्षोयथागिरिः ॥ ४१ ॥ अनिरुद्धस्तदुद
रंभित्त्वाखड्गेननिर्गतः ॥ जहारतच्छिरश्चायंयथावज्रेणवृत्रहा ॥ ४२ ॥ तदाजयजयारावोयदुसैन्येबभूवह ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्नरदुंदुभयस्त
था ॥ ४३ ॥ अनिरुद्धोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ कथितंह्यद्भुतंचैतत्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४४ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहि
तायांविश्व०नारदबहुलाश्वसंवादे भद्राश्वखण्डगमनेचन्द्रावत्युपाख्याने वृकदैत्यवधोनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥
॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ अहोअत्यद्भुतंयुद्धंमुनेप्राद्युम्निनाकृतम् ॥ वृकेहतेमहादैत्येकिंबभूवरणेपुनः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
वृकंदैत्यंहतंवीक्ष्यकालनाभोमहासुरः ॥ क्रोडारूढोरणंप्रागाद्धनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ २ ॥ अक्रूरंबाणविंशत्यागदंचदशभिःशरैः ॥ अर्जुनंदश
भिर्बाणैर्युयुधानंचपंचभिः ॥ ३ ॥ दशभिःकृतवर्माणंकार्ष्णिंबाणशतेनवै ॥ अनिरुद्धंचविंशत्यादीप्तिमंतंचपंचभिः ॥ ४ ॥ सांबंचशतबा
णैश्चविव्याधसमरेसुरः ॥ तद्बाणैर्व्याकुलावीराबभूवुर्घटिकाद्वयम् ॥ ५ ॥ हयाश्वपंचतांप्राप्ताश्चूर्णीभूतारणांगणे ॥ तद्धस्तलाघवंदृष्ट्वाप्रसन्नोरु
क्मिणीसुतः ॥ ६ ॥ कालनाभंसाधुपदैःपूजयामाससंगरे ॥ प्रद्युम्नःस्वधनुर्नीत्वाबाणमेकंसमादधे ॥ ७ ॥ कोदंडमुक्तोविशिखस्तत्क्रोडं
दीर्घरूपिणम् ॥ समुन्नीयभ्रामयित्वास्वर्लोकेलक्षयोजनम् ॥ ८ ॥ आकाशात्पातयामाससमुद्रेभीमनादिनि ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षाद्वितीयं
बाणमादधे ॥ ९ ॥ सोपिबाणःसमुन्नीयकालनाभंमहाबलम् ॥ भ्रामयन्पातयामासचंन्द्रावत्यांबलात्पुरि ॥ १० ॥ कालनाभःप्रपतितःकिंचि
द्व्याकुलमानसः ॥ गृहीत्वाथगदांगुर्वींलक्षभारविनिर्मिताम् ॥ ११ ॥ रणंप्राप्तोयदुबलंपोथयामासदैत्यराट् ॥ गजान्रथान्हयान्वीरान्गदया
वज्रकल्पया ॥ १२ ॥ पातयामासवेगेनमहावातोयथातरून् ॥ कांश्चित्कराभ्यांप्रोन्नीयचिक्षेपगगनेबलात् ॥ १३ ॥ अंबरात्तेनिपेतुःकोरा
जन्वर्षोपलाइव ॥ तदागदांसमादायसांबोजांबवतीसुतः ॥ १४ ॥ तताडमूर्ध्निंतंदैत्यंकालनाभंमहासुरम् ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंगदाभ्यांरण

१२९

मण्डले ॥ १५ ॥ विस्फुलिंगान्क्षरंत्यौद्वेगदेचूर्णीबभूवतुः ॥ अन्येगदेसमादायतस्थतुःसंगरेचतौ ॥ १६ ॥ कालनाभस्तदाप्राहसांबंजांबवतीसुतम् ॥ एकेनापिप्रहारेणजेतुंयोग्योसिमांनृप ॥ एकेनापिप्रहारेणहन्मित्वांनात्रसंशयः ॥ १७ ॥ पूर्वंप्रहारंकुरुमेइतिसांबोवदद्रणे ॥ कालनाभोथगदयासांबंमूर्ध्नितताडच ॥१८॥ गदोपरिगदांनीत्वासांबोजांबवतीसुतः ॥ जघानगदयादैत्यंकालनाभमुरस्स्थले ॥१९॥ गदयाभिन्नहृदयउद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ व्यसुःपपातभूपृष्ठेवज्राहतइवाचलः ॥ २० ॥ अभूज्जयजयारावःसाधुवादःसतांनृप ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्नरदुंदुभयस्तदा ॥ २१ ॥ सांबसेनोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ विद्याधर्यश्चगंधर्वाननृतुश्चजगुर्मुदा ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेभद्राश्वखण्डगमनेचन्द्रावत्युपाख्यानेकालनाभदैत्यवधोनामपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ कालनाभेथपतितेमहान्कोलाहलोभवत् ॥ उष्ट्रारूढोमहानाभोदैत्यःप्राप्तोरणांगणे ॥ १ ॥ मुखादग्निंसमसृजन्मायावीदैत्यपुङ्गवः ॥ तेनाग्निनाभूमिवृक्षाजज्वलुश्चदिशोदश ॥ २ ॥ वीराणांकंचुकोष्णीषकटिबंधांगरक्षकाः ॥ प्रजज्वलुर्महाराजसुञ्जपुष्पप्रतूलवत् ॥ ३ ॥ समुद्रपट्टनभवैःपीतारुणसितासितैः ॥ हरितैश्चित्रवर्णैश्चसूक्ष्मैःकाश्मीरजैरपि ॥ ४ ॥ हेमरत्नखचिद्भिश्चकंबलैःसहितागजाः ॥ प्रजज्वलुर्मृधेराजन्वृक्षैःशैलाइवाग्निना ॥ ५ ॥ शिखारत्नश्चामरैश्चहारैर्हैमैःपरिच्छदैः ॥ उत्पतंतोहयायुद्धेमृगाइवदवाग्निना ॥ ६ ॥ ध्वजानांपङ्क्तिकाभिश्चपताकैर्हैमदामभिः ॥ ज्वलंतश्चरथारेजुःशृंगाणीवाग्निनापरे ॥ ७ ॥ सैन्यंभयातुरंदृष्ट्वादीप्तिमान्कृष्णनन्दनः ॥ मायावह्निप्रशांत्यर्थंपर्जन्यास्त्रंसमादधे ॥ ८ ॥ बाणाद्विनिर्गतामेघाःसांवर्तकगणाइव ॥ ववृषुर्जलधाराभिर्नदंतोभैरवंरवम् ॥९॥ आसारेणमहाराजप्रावृट्कालोभवत्क्षितौ ॥ पुँस्कोकिलाःकोकिलाश्चमयूराःसारसादयः ॥१०॥ मण्डूकाःप्रजगुर्गीर्भिरिंद्रगोपाश्चरेजिरे ॥ इंद्रचापेनदामिन्यामैथिलेन्द्रबभौनभः ॥ ११ ॥ इत्थंशांतिंगतेवह्नौमहानाभोमहासुरः ॥ प्राहिणोन्निशितंशूलंरुषादीप्तिमतेत्वरम् ॥ १२ ॥ शूलंसपमिवायांतंदीप्तिमान्रौहिणीसुतः ॥ चिच्छेदत्वसिनायुद्धेफणिनंगरुडोयथा ॥ १३ ॥ दशतंचोद्भटंचोष्ट्रंमहानाभस्यवाहनम् ॥ दीप्तिमान्स्वेनखड्गेनसंजघानरणाङ्गणे ॥ १४ ॥ द्विधाभूतःपपातोर्व्यांखड्गसंछिन्नकन्धरः ॥ जगामपंचतामुष्ट्रोमहानाभस्यपश्यतः ॥ १५ ॥

महानाभोमहादैत्योगजमारुह्यवेगतः ॥ शूलहस्तःपुनःप्रागान्नादयन्व्योममंडलम् ॥ १६ ॥ दीप्तिमानश्वमारुह्यसैंधवंचंचलासितम् ॥
तडित्प्रभेणखड्गेनबभौश्रीकृष्णनंदनः ॥ १७ ॥ तुरगंपार्ष्णिघातेनप्रोत्पतन्धरणीतलात् ॥ आरूढोगजकुंभांतंगिरिशृंगंयथाहरिः ॥१८॥
खड्गेनशितधारेणदीप्तिमान्कृष्णनंदनः ॥ महानाभस्यसहसाशिरःकायादपाहरत् ॥ १९ ॥ बाणवर्षंप्रकुर्वंतोंसेनांतस्यदुरात्मनः ॥ जघा
नदीप्तिमान्सिंहोगजयूथंयथासिना ॥ २० ॥ केचित्खड्गेनाभिहताःशेषादैत्याःपलायिताः ॥ देवादीप्तिमतोमूर्ध्निपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ २१ ॥
जगुःकिन्नरगंधर्वाननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ऋषयोमुनयोदेवास्तुष्टुवुःश्रीहरेःसुतम् ॥ २२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खं
डेनारदबहुलाश्वसंवादेभद्राश्वखण्डगमने चन्द्रावत्युपाख्यानेमहानाभवधोनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ महानाभंमृतंश्रुत्वासेनांवीक्ष्यपलायिताम् ॥ दैत्यस्तिमिंगिलारूढोहरिश्मश्रुःसमाययौ ॥ १ ॥ हरिश्मश्रुर्महादै
त्योरुषाप्रस्फुरिताधरः ॥ उवाचपरुषंवाक्यंयादवानांचशृण्वताम् ॥ २ ॥ ॥ हरिश्मश्रुरुवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेपिमेशत्त्यामनुष्याःस्वल्प
विक्रमाः ॥ शस्त्रैर्जयंतोदीनावैपौरुषंकिंभवादृशे ॥ ३ ॥ भवतांबलवान्कोपिविनाशस्त्रंमयासह ॥ करोतिमल्लयुद्धंवैपौरुषंयेनदृश्यते ॥
॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंदैत्यवचःश्रुत्वाहष्ट्वातत्प्रोद्भटंवपुः ॥ सर्वेबभूवुस्तेतूष्णींप्रपश्यंतःपरस्परम् ॥ ५ ॥ सर्वेषांपश्यतां
भानुःसत्यभामात्मजोबली ॥ त्यक्त्वाशस्त्राणिसहसातस्थौकृष्णंस्मरन्रणे ॥ ६ ॥ तिमिंगिलात्समुत्तीर्यहरिश्मश्रुर्महाबलः ॥ तस्थौतत्सं
मुखेराजन्भुजमास्फोटयन्ततः ॥ ७ ॥ भुजाभ्यांचभुजौबद्ध्वानोदनांचक्रतुर्बलात् ॥ दंतैर्गजाविववनेप्रहरंतौपरस्परम् ॥ ८ ॥ नोदयामा
सतंभानुंसदैत्यःशतयोजनम् ॥ भुजाभ्यांराजराजेंद्रसिंहःसिंहमिवौजसा ॥ ९ ॥ ततःपुनःकृष्णसुतोहरिश्मश्रुंमहासुरम् ॥ नोदयामाससः
हसासहस्रंयोजनंबलात् ॥ १० ॥ कंधरेस्वभुजांकृत्वाकटौचविनिधायतम् ॥ भानुंजानौसंगृहीत्वापातयामासदैत्यराट् ॥ ११ ॥ भानुस्तं
पृष्ठदेशेपिसन्निधायभुजौजसा ॥ गृहीत्वाजंघयोर्दैत्यंपातयामासभूतले ॥ १२ ॥ अथतौपुनरुत्थायभुजावास्फोटयतस्थतुः ॥ त्वरंतौव
लिनौराजन्सुपर्णफणिनाविव ॥ १३ ॥ दैत्योभुजौजसानीत्वाभानुंश्रीकृष्णनंदनम् ॥ चिक्षेपधृत्वाचरणावाकाशेलक्षयोजनम् ॥ १४ ॥

130

आकाशात्पतितोभानुः किंचिद्व्याकुलमानसः ॥ प्रह्लादइवशैलांगाद्रक्षितःकृपयाहरेः ॥ १५ ॥ हरिश्मश्रुंसंगृहीत्वादीर्घश्मश्रौहरेःसुतः ॥ भ्रामयित्वाथचिक्षेपव्योम्नितंलक्षयोजनम्॥१६॥ आकाशात्पतितःसोपिकिंचिद्व्याकुलमानसः॥ मुखेकृतत्रास्वकंकूर्चंमुष्टिनातंततताडह ॥ ॥ १७ ॥ मुष्टामुष्टिरणंराजन्बभूवघटिकाद्वयम् ॥ निष्पिष्टांगोहरिश्मश्रुर्ग्रावाणंभानुमूर्धनि ॥ १८ ॥ चिक्षेपचमहावेगाद्रक्ताक्षःक्रोधमूर्च्छितः ॥ भानुर्द्रुमंसंगृहीत्वाप्राक्षिपत्तस्यमस्तके ॥ १९ ॥ सोपिद्रुमंसंगृहीत्वाप्राहिणोद्भानुमूर्धनि ॥ हरिश्मश्रुर्महादैत्योरक्ताक्षःक्रोधमूर्च्छितः ॥ २० ॥ गजंगृहीत्वाशुंडायांतेनभानुंतताडह ॥ भानुश्चान्यङ्गजन्नीत्वागृहीत्वातद्गजंकरे ॥ २१ ॥ हरिश्मश्रुंमहादैत्यं गजेनाभ्यहनद्दृढम् ॥ महच्चीत्कारंकुर्वन्तंगजंनीत्वानिपात्यतम् ॥ २२ ॥ तस्यदन्तौसमुत्पाट्यताभ्यांभानुंतताडह ॥ भानुमाकाशवागाहकूर्चेमृत्युःकिलास्यच ॥ २३ ॥ वरेणशिवदत्तेनप्रोज्झितोयंमहासुरः ॥ इतिश्रुत्वावचोभानुर्धावन्क्रोधप्रपूरितः ॥ २४ ॥ संगृहीत्वाभुजाभ्यांतंपादयोःप्रणदन्मुहुः ॥ भ्रामयित्वामहाराजसर्वेषांपश्यतांसताम् ॥ २५ ॥ पातयामासभूपृष्ठेकमण्डलुमिवार्भकः ॥ मुखात्कूर्चंसमुन्नीयसमुत्पाट्यकरौजसा ॥ २६ ॥ तताडमुष्टिनामूर्ध्निहरिश्मश्रुंमहासुरम् ॥ तदामृत्युंगतेदैत्येहरिश्मश्रौनृपेश्वर ॥ २७ ॥ देवदुन्दुभयोनेदुर्नरदुन्दुभयस्तदा ॥ अभूज्जयजयारावोननृतुर्देवनायकाः ॥ २८ ॥ प्रसन्नादिविजाराजन्पुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ इत्थंश्रीकृष्णपुत्राणांविक्रमःपरमाद्भुतः ॥ २९ ॥ मयातेकथितःपुण्यःकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीविश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेभद्राश्वखण्डेचन्द्रावत्युपाख्यानेहरिश्मश्रुदैत्यवधोनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ हरिश्मश्र्वादिकान्भ्रातॄन्मृताञ्ज्ञात्वामहासुरः ॥ शकुनिःकिञ्चकाराग्रेवदतन्मुनिसत्तम ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ हरिश्मश्रौहतेराजञ्शकुनिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ रणांगणेप्राहदैत्यान्भ्रातृशोकपरिप्लुतः ॥ २ ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ हेपौलोमाःकालकेयाःसर्वेशृणुतमद्वचः ॥ अहोदैवबलंयेनकिन्नभूयाद्विपर्ययः ॥ ३ ॥ कालनाभेनमेभ्रात्रासमुद्रमथनेयमः ॥ जितःपूर्वंसोपिदैवान्मनुष्यैरिहमारितः ॥ ४ ॥ शम्बरःसूर्यजित्साक्षात्कार्ष्णिनाशिशुनाजितः ॥ उत्कचःशक्रतेजापिमहाबलपराक्रमः ॥ ५ ॥ सोपिबालेनकृष्णेनमा

रितोनारदाच्छ्रुतम् ॥ समुद्रमथनेपूर्वमसुराणांचपश्यताम् ॥ ६ ॥ वह्निर्जितोहियेनापिहृष्टःसोपिनिपातितः ॥ यस्याग्रेवरुणः पूर्वंयुद्धभी
तःपलायितः ॥ ७ ॥ भूतसन्तापनःसोपिमारितस्तुच्छविक्रमैः ॥ येनपूर्वंमहायुद्धेविक्रमैस्तोषितःशिवः ॥ ८ ॥ सवृकोवृष्णिभिस्तुच्छै
र्मारितःसङ्गरेत्रवै ॥ महानाभेनमेभ्रात्रादिविवायुर्विनिर्जितः ॥ ९ ॥ मानुषैर्यादवैरत्रमारितःसोपिसाम्प्रतम् ॥ हादैवयेनस्वर्लोकेजितःशक्र
सुतोबली ॥ १० ॥ निपातितःसोपिचात्रहरिश्मश्रुश्चमानवैः ॥ तस्मादयादवींपृथ्वींकरिष्येशपथोमम ॥ ११ ॥ जरासन्धेनशाल्वेनदन्त
वक्रेणधीमता ॥ शिशुपालेनमित्रेणयुष्माभिःसहितोह्यहम् ॥ १२ ॥ सुतलाच्चसमाहूतैर्दानवैश्चण्डविक्रमैः ॥ देवाञ्जेतुंगमिष्यामिबाणासु
रसमन्वितः ॥ १३ ॥ कार्ष्ण्यादीनुद्भटान्सर्वान्वृष्णीञ्जित्वादुरात्मनः ॥ सस्त्रीकानमरान्बद्ध्वाक्षिपेमेरुगुहामुखे ॥ १४ ॥ गोविप्रसुरसाधूं
श्चच्छन्दांसिचतपस्विनः ॥ यज्ञंश्राद्धंतितिक्षूंश्चनानातीर्थंदयायुतान् ॥१५॥ हनिष्यामिनसन्देहःकरिष्यामिसुखंततः ॥ धन्यःकंसोमहावी
र्योदेवानांविजयीबली ॥ नविद्यतेभूमितलेमित्रंमेपरमःसुहृत् ॥ १६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाशकुनिर्युद्धेदानवेन्द्रोमहाबलः ॥
आययौदैत्यसहितःप्रद्युम्नस्यापिसम्मुखे ॥ १७ ॥ महाधनुःसमादायलक्षभारसमंदृढम् ॥ मयेननिर्मितंतज्ज्याटंकारंसचकारह ॥१८॥ धनु
ष्टंकारशब्देनदिग्गजाबधिरीकृताः ॥ निपेतुर्गिरयोनेकाविचेलुःसिन्धवोनृप ॥१९॥ ननादसर्वंब्रह्माण्डंचकम्पेमण्डलंभुवः ॥ वीरोपरिगता
वीराज्याघोषेणातिविह्वलाः ॥ २० ॥ रणाद्विदुद्रुवुर्नागाउत्पतन्तोमहामृधे ॥ एवंपलायिताःसर्वेअकस्माद्भयविह्वलाः ॥ २१ ॥ तदाग
दादयोवीराआजग्मुःस्यन्दनेस्थिताः ॥ धनुष्टंकारयंतस्तेमहाबलपराक्रमाः ॥ २२ ॥ शकुनिर्दशभिर्बाणैर्विव्याधार्जुनमाहवे ॥ गाण्डीवी
सरथस्तस्माच्चतुष्क्रोशेपपातह ॥ २३ ॥ गदश्चबाणविंशत्याशकुनिर्युद्धदुर्मदः ॥ चिक्षेपसरथंराजन्नादयन्व्योममण्डलम् ॥ २४ ॥ चत्वा
रिंशच्छरैर्वीरोनिरुद्धंधन्विनांवरम् ॥ विव्याधसरथंराजन्नादयन्व्योममण्डलम् ॥ २५ ॥ साश्वोरथोनिरुद्धस्यषोडशक्रोशमास्थितः ॥ सा
म्बश्चशितबाणैश्चतताडशकुनिर्मृधे ॥२६॥ साम्बोपिसरथोराजन्नम्बरेसमरांगणात् ॥ द्वात्रिंशद्योजनंमार्गंनिपपातविदेहराट् ॥ कार्ष्णिंसमाग
तंदृष्ट्वाशकुनिःक्रोधपूरितः ॥२७॥ सहस्रैर्बाणपटलैःसंजघानरणांगणे ॥ प्रद्युम्नस्यरथोराजन्संभ्रमन्घटिकाद्वयम् ॥२८॥ शतक्रोशेपपातोर्व्यां

कमण्डलुरिवाहतः ॥ सर्वेविसिष्मुःशकुनेर्बलंदृष्ट्वाथयादवाः ॥ २९ ॥ जघ्नुर्नानाविधैःशस्त्रैर्दैत्यमद्रिंयथागजाः ॥ गदोर्जुनोनिरुद्धस्तुसांबो जांबवतीसुतः ॥ ३० ॥ धनुष्टंकारयंतस्तेपुनर्युद्धंसमागताः ॥ अथकार्ष्णिर्महाबाहुर्वायुवेगंरथंस्थितः ॥ ३१ ॥ धनुष्टंकारयन्राजन् प्राप्तोभूद्रणमण्डलम् ॥ प्रलयार्णवसंघट्टभीमसंघर्षनादिनीम् ॥ ३२ ॥ धनुर्ज्यांशकुनेःकार्ष्णिश्चिच्छेददशभिःशरैः ॥ सहस्रैश्चसहस्राश्वान्र थंचविशिखैःशतैः ॥ ३३ ॥ सारथिंबाणविंशत्यापातयामासभूतले ॥ ततोरथंसमुत्थाप्यहयैरन्यैर्नियोजितम् ॥ ३४ ॥ अन्यंसूतंरथेकृत्वा रथमारुह्यदैत्यराट् ॥ संदधेसिंजिनींराजन्कोदण्डेचण्डविक्रमे ॥३५॥ शतंबाणान्त्समाकृष्यनिषंगात्पृष्ठतोगतात्॥चापेनिधायकर्णांतमाकृ ष्यप्राहमन्मथम् ॥ ३६ ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ एतैस्त्वांघातयिष्यामिशत्रुमुख्यंमदोत्कटम् ॥ पश्चात्सेनांहनिष्यामियदूनांस्वल्पते जसाम् ॥ ३७ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ सदावयःकालबलेनदेहिनांप्रयातिछायेवरवेर्मुहुर्मुहुः ॥ तथाचदुःखंचसुखंगतागतंघनाव लिर्वायुबलेनखेयथा ॥ ३८ ॥ कृतांकृषिंसिस्रतियांहिसर्वतश्छिनत्तिदात्रेणयथाकृषीवलः ॥ तथाहिकालःस्वकृतांजनावलिंसृजत्ययंपा तिगुणैर्विलुंपति ॥ ३९ ॥ इदंकरिष्यामिकरोम्यभूवंममेदमस्तीतितदेवमाब्रुवन् ॥ अहंसुखीदुःखयुतःसुहृज्जनोलोकस्त्वहंकारविमोहितोऽ सुर ॥ ४० ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ धन्यस्त्वंराजशार्दूलमुनीन्वाग्भिर्विडंबयन् ॥ स्वभावोदुस्त्यजोनॄणांपृथग्भूतस्त्रिभिर्गुणैः ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ॥ एवंब्रुवाणावन्योन्यंप्रद्युम्नशकुनीमृधे ॥ युयुधातेमैथिलेन्द्रशक्रवृत्राविवस्थितौ ॥ ४२ ॥ इतितद्धनुषो मुक्तान्विशिखान्सूर्यरश्मिवत् ॥ चिच्छेदकार्ष्णिर्बाणेनकुवाक्येनेवमित्रताम् ॥ ४३ ॥ लक्षभारमयींगुर्वींगृहीत्वामहतींगदाम् ॥ जघानमू र्ध्निप्रद्युम्नंशकुनिर्युद्धदुर्मदः ॥ ४४ ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षाद्गदयावज्रकल्पया ॥ काचपात्रंयथादण्डस्तद्गदांशतधाकरोत् ॥ ४५ ॥ अथदैत्यो रुपाविष्टस्त्रिशूलंचस्फुरद्रुचा ॥ प्रद्युम्नस्याहनन्मूर्ध्निशब्दमुच्चैःसमुच्चरन् ॥ ४६ ॥ त्रिशूलेनहरेःपुत्रस्त्रिशूलंशतधाच्छिनत् ॥ कुंतंतीक्ष्णंश कुनयेप्राहिणोद्रुक्मिणीसुतः ॥ ४७ ॥ कुंतेनविद्धहृदयःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ परिघेणहरेःपुत्रंसंतताडरणाङ्गणे ॥ ४८ ॥ यमदण्डंततो नीत्वारुक्मिणीनन्दनोबली ॥ चूर्णीचकारदैत्यस्यपरिघंपरमाद्भुतम् ॥ ४९ ॥ चञ्चलाश्वांश्चसहसायमदण्डेनवेगतः॥ सारथिंस्यंदनंदिव्यंपात

132

यामासभूतले ॥ ५० ॥ सूतेमृत्युंगतेसाश्वेचूर्णीभूतेरथेनृप ॥ परिघेचमहादैत्यःखड्गंजग्राहरोषतः ॥ ५१ ॥ प्रद्युम्नोपिमहावीरोयमदंडेनमैथिल ॥ द्विधाचकारतत्खड्गंपन्नगंगरुडोयथा ॥ ५२ ॥ यमदंडेनतंदैत्यंस्कंधेकार्ष्णिस्तताडह ॥ तस्याघातेनशकुनिःसद्योमूर्च्छामवापह ॥ ५३ ॥ दैत्यसेनांविवेशाशुश्रीकार्ष्णिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ निपातयन्महावीरान्वनंवैश्वानरोयथा ॥ ५४ ॥ गजांस्तुरंगांश्चरथान्दैत्यांस्तानाततायिनः ॥ पातयामासयमवद्यमदंडेनमाधवः ॥ ५५ ॥ छिन्नपादाश्छिन्नमुखाश्छिन्नाङ्गाश्छिन्नबाहवः ॥ दैतेयादनुजायुद्धेमूर्च्छितानिधनङ्गताः ॥ ५६ ॥ यमरूपधरंदृष्ट्वाप्रद्युम्नंभीमविक्रमम् ॥ त्यक्त्वास्वंस्वंरणंकेचिद्दुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ ५७ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्वसंवादेभद्राश्वखण्डगमनेचन्द्रावत्युपाख्यानेशकुनियुद्धवर्णनंनामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ शकुनिःपुनरुत्थायस्वबलंवीक्ष्यपोथितम् ॥ जग्राहसमहाराजलक्षभारसमंधनुः ॥ १ ॥ निधायबाणंनिशितंकोदंडेचंडविक्रमे ॥ कार्ष्णिप्राहरणेराजञ्छकुनिर्दैत्यराड्बली ॥ २ ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ कर्मप्रधानंजगतीतलेमहत्कर्मैवसाक्षाद्गुरुरीश्वरःप्रभुः ॥ उच्चावचत्वंभवतीहकर्मणातेनैवराजन्विजयःपराजयः ॥ ३ ॥ गवांसहस्रेषुयथाहिवत्सकःस्वमातरंविन्दतिपश्यतांसताम् ॥ तथाहियेनापिकृतंशुभाशुभंनरेषुतिष्ठत्सुतमेवगच्छति ॥ ४ ॥ ततोविजेष्यामिदृढेनकर्मणारिपुंभवंतंशपथःकृतोमया ॥ सद्यःकुरुत्वंप्रतिकारमेवतद्येनापिनस्याद्भुवितेपराजयः ॥ ५ ॥ ॥ प्रद्युम्नउवाच ॥ ॥ कर्मप्रधानंयदिमन्यसेभवान्कालंविनातर्हिफलंचविद्यते ॥ कृतेचपाकेयदिविघ्नताक्वचित्सदाबलिष्ठंसमयंविदुःपरे ॥ ६ ॥ पाकप्रकारेसतिपाकसाधनंकदापिकर्तारमृतेनजन्यते ॥ वदंतिकर्तारमतःपरंपरेनकर्मकालंशृणुदैत्यपुंगव ॥ ७ ॥ योगंविदुःकेपियथाह्ययोगतःकथंभवेत्कौकिलपाकसाधनम् ॥ सर्वंहिवायोगमृतेवृथाभवेत्कालेतथाकर्तरिकर्मणिस्थिते ॥ ८ ॥ योगेतथाकर्मणिकर्तरिस्थितेकालेविधिःसांख्यमृतेवृथाभवेत् ॥ पाकप्रकाराद्यविचारकृद्यदानतर्हिपाकस्ययथाप्रसाधनम् ॥ ९ ॥ योगकर्मविधिकारकसांख्यैर्ब्रह्मपूरुषमृतेनहिकिंचित् ॥ तन्नमामिपरिपूर्णतमांशंयेनविश्वमखिलंविदितंखे ॥ १० ॥ ॥ शकनिरुवाच ॥ हेप्रद्युम्नमहाबाहोत्वंसाक्षाज्ज्ञानशेवधिः ॥ तवदर्शनमात्रेणनरोयातिकृतार्थताम् ॥ ११ ॥ येत्वत्संगं

समासाद्यवार्तांकुर्वन्तिनित्यशः ॥ तेषांतुमहिमानंहिवक्तुंनालंचतुर्मुखः ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाशकुनिर्दैत्योमायावीदै त्यराड्बली ॥ शिक्षितंमयदैत्येनरौरवास्त्रंसमादधे ॥ १३ ॥ महोरगादंदशूकावृश्चिकाश्चविषोत्कटाः ॥ कोटिशोनिर्गताराजन्करालारौद्र रूपिणः ॥ १४ ॥ तैर्दंशितंबलंसर्वंफूत्कारैर्मत्ततांगतम् ॥ वीक्ष्यकार्ष्णिर्महाबुद्धिर्गरुडास्त्रंसमादधे ॥ १५ ॥ कोटिशोगरुडाबाणान्नील कंठाःकलापिनः ॥ अन्येचपक्षिणोभीमानिर्गतास्तस्यपश्यतः ॥ १६ ॥ अग्रसन्नुरगान्युद्धेदंदशूकान्सवृश्चिकान् ॥ दीर्घतुंडाबृहत्पक्षाःक्षणा त्तेऽदृश्यतांगताः ॥ १७ ॥ दैत्योपिराक्षसींमायांगांधर्वींगौह्यकींपुनः ॥ पैशाचींसंदधेराजन्शकुनिर्युद्धदुर्मदः ॥ १८ ॥ तद्बाणनिर्गताभू तास्तथाप्रेताश्चकोटिशः ॥ अंगारान्मुमुचुस्तेवैकरालाःकृष्णरूपिणः ॥ १९ ॥ ज्ञात्वाथतामसींमायांपैशाचींमीनकेतनः ॥ सत्त्वास्त्रंसंद धेबाणेयुद्धाकांक्षीहरेःसुतः ॥ २० ॥ तस्माद्विनिर्गताराजन्कोटिशोविष्णुपार्षदाः ॥ जघ्नुःपिशाचींतांमायांपन्नगींगरुडोयथा ॥ २१ ॥ मायांदैत्योपिमायावीगौह्यकींसंदधेपुनः ॥ संभूताःकोटिशोमेघागर्जंतोभीमरूपिणः ॥ २२ ॥ विण्मूत्रपूयरुधिरमेदोमज्जास्थिवर्षिणः ॥ ज्ञात्वाथगौह्यकींमायांप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ २३ ॥ तन्नाशार्थंमहाराजक्रोडास्त्रंसंदधेत्विषौ ॥ तद्बाणाद्यज्ञवाराहोनिर्गतोघर्घरस्वनः ॥ ॥ २४ ॥ सटाविधूयवेगेनदंष्ट्रयातीक्ष्णयाघनान् ॥ विदारयन्रणेरेजेवेणून्मत्तगजोयथा ॥ २५ ॥ छित्त्वाथगौह्यकींमायां तत्रैवांतरधी यत ॥ ततःक्रुद्धोमहादैत्यःशकुनिर्युद्धदुर्मदः ॥ २६ ॥ गांधर्वींमोहिनींमायांचकाररणमण्डले ॥ युद्धंनदृश्यतेतत्रहेमसौधानिकोटिशः ॥ ॥ २७ ॥ वस्त्रालंकारयुक्तानिबभूवुःपश्यतांसताम् ॥ विद्याधर्यश्चगन्धर्व्योगायंत्योनृत्यतत्पराः ॥ २८ ॥ मृदंगतालवादित्रैर्मोहनैरागमि श्रितैः ॥ हावभावकटाक्षैश्चतोषयंत्योजनान्नृप ॥ २९ ॥ मोहिन्यःसुन्दरीरामाःश्यामाःकमललोचनाः ॥ तासांलावण्यरागाभ्यांमोहंयाते षुवृष्णिषु ॥ ३० ॥ गांधर्वींमोहिनींमायांज्ञात्वाकार्ष्णिर्महाबलः ॥ संदधेतत्प्रहारार्थेज्ञानास्त्रंरणमण्डले ॥ ३१ ॥ ज्ञानोदयेतदाजातेमोह नाशोनृपेश्वर ॥ नाशंगतायांमायायांशकुनिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ ३२ ॥ राक्षसींसंदधेमायांमायावीदैत्यपुङ्गवः ॥ सपक्षैःपर्वतैराजन्क्षणात्त च्छादितंनभः ॥ ३३ ॥ महांधकारोऽभूत्पृथ्व्यांपरार्द्धेचघनैरिव ॥ दग्धवृक्षशिलास्थीनिकबंधरुधिराणिच ॥ ३४ ॥ गदापरिघनिस्त्रिंश

मुसलादीनि सर्वतः ॥ अंबराद्ववृषुःशैलामेघाइवविदेहराट् ॥ ३५ ॥ रक्षोगणाःशूलहस्ताश्छिधिभिंधीतिवादिनः ॥ यातुधानाश्चशतशो
भक्षयंतोद्विपान्हयान् ॥ ३६ ॥ सिंहव्याघ्रवराहाश्चदृश्यंतेरणमण्डले ॥ मर्दयंतोनखैर्नागांश्चर्वयंतोवपूंषिवै ॥ ३७ ॥ पलायमानंस्वबलंद्द
ष्ट्वाकार्ष्णिर्महाबलः ॥ जेतुंतांराक्षसींमायांनृसिंहास्त्रंसमादधे ॥ ३८ ॥ आविर्भूतोहरिःसाक्षान्नृसिंहोरौद्ररूपधृक् ॥ स्फुरत्सटोललज्जिह्वो
नखलांगूलभूषितः ॥ ३९ ॥ चलद्वालोभीषणास्योहुंकारेणातिभीषणः ॥ सिंहनादंचकुर्वन्वैसंस्थितोरणमंडले ॥ ४० ॥ ननादतेनब्रह्मां
डंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ विचेलुर्दिग्गजास्ताराराजद्भूखंडमंडलम् ॥ ४१ ॥ गृहीत्वाह्यंबरेशैलान्सवृक्षान्नखरैःखरैः ॥ पातयामासभूपृष्ठेदै
त्यानांचप्रपश्यताम् ॥ ४२ ॥ रक्षोगणान्संगृहीत्वापाटयामासवेगतः ॥ यातुधानगणान्पद्भ्यांसममर्दहरिर्मृधे ॥४३॥ सिंहान्व्याघ्रान्वराहा
श्चसंविदार्यनखैःखरैः ॥ चिक्षेपगगनेविष्णुस्तत्रैवांतर्दधेपुनः ॥ ४४ ॥ नाशंगतायांमायायांराक्षस्यांरुक्मिणीसुतः ॥ शंखंदध्मौवि
जयदंमैथिलेंद्ररणांगणे ॥ ४५ ॥ अभूज्जयजयारावोदुंदुभिध्वनिमिश्रितः ॥ प्रद्युम्नस्योपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ४६ ॥ स्वमायायांनिर्ग
तायांशकुनिर्दैत्यपुंगवः ॥ सरथःसैनिकैःसार्द्धंतत्रैवांतर्हितोभवत् ॥ ४७ ॥ मायांचकारदैतेयींमयदैत्यप्रदर्शिताम् ॥ हस्तिशुंडासमांधा
रांवर्षंतोतितडित्स्वनाः ॥ ४८ ॥ सांवर्त्तकगणामेघाआजग्मुःपश्यतांसताम् ॥ क्षणात्सर्वेसमुद्रास्तेचंडवातेनवेपिताः ॥ ४९ ॥
क्षुभिताऊर्मिसंवर्पावर्तैःप्लावितभूरुजाः ॥ भूमंडलंसंजनितंप्लावितंचात्मभिःसमम् ॥ ५० ॥ दृष्ट्वाथयादवाःसर्वेप्रापुस्तत्रभयंबहु ॥
वदंतोरामकृष्णेतिविस्मृतस्वपराक्रमाः ॥ ५१ ॥ क्षणमात्रेणराजेंद्रतूष्णींभूताःपराजिताः ॥ तदाकार्ष्णिर्महाबाहुःकोदंडेचंडविक्रमे ॥
बाणंनिधायसहसाश्रीकृष्णास्त्रंसमादधे ॥ ५२ ॥ नवार्ककोटिद्युतिमन्महन्महोवीरंजयन्मैथिलयद्दिशोदश ॥ समागतंतत्रकुशस्थली
दिशःस्वयंपरंस्वार्थमिवात्मवाञ्छितम् ॥ ५३ ॥ तस्मिन्परेतेजसिनूतनांबुदच्छविंसुवर्णांबुजरेणुवाससम् ॥ भृंगावलीकूजितकुंतलाव
लिंस्रजंदधानंनववैजयंतीम् ॥ ५४ ॥ श्रीवत्सरत्नोत्तमचारुवक्षसंचतुर्भुजंपद्मविशालवीक्षणम् ॥ स्फुरत्किरीटंवरहारनूपुरंलसन्नवार्क
द्युतिहेममकुंडलम् ॥ ५५ ॥ विलोक्यदेवंयदवोतिहर्षिताःपरंप्रणेमुःकृतहस्तसंपुटाः ॥ प्रचक्रिरेमैथिलपुष्पवर्षिणोमराजयारावमतीवस

199

वंतः ॥ ५६ ॥ दैत्यस्यशकुनेःसज्यंकोदंडंप्राच्छिनद्रुषा ॥ शार्ङ्गमुक्तेनतच्छार्ङ्गीबाणेनैकेनलीलया ॥ ५७ ॥ सच्छिन्नधन्वाशकुनिस्त्यक्त्वायुद्धंप्रधर्षितः ॥ हेतिसंहेतिमानेतुंययौचन्द्रावतींपुरीम् ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीमद्ग०वि०ना०भद्राश्व०चन्द्रावतीयुद्धेश्रीकृष्णागमनंनामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ नारदउवाच ॥ दैत्येगतेथशकुनौभगवान्कमलेक्षणः ॥ कार्ष्ण्यादियादवान्सर्वानाहूयेत्थमुवाचह॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ दैत्योयंशकुनिःपूर्वंसुमेरोःपार्श्वउत्तरे ॥ चतुर्युगंवर्जितान्नस्तपसातोषयच्छिवम् ॥२॥ चतुर्युगेव्यतीतेतुसाक्षाद्देवोमहेश्वरः ॥ प्रसन्नोदर्शनंदत्त्वावरंब्रूहीत्युवाचह ॥ ३ ॥ नत्वातंशकुनिर्दैत्यःकृतांजलिपुटःशनैः ॥ हृष्टरोमाश्रुपूर्णाक्षःप्राहगद्गदयागिरा ॥ ४ ॥ मृतःसन्भूमिसंस्पर्शाद्भूयासंजीवितःप्रभो ॥ आकाशेमेमृतिर्देवमाभूयाद्घटिकाद्वयम् ॥ ५ ॥ दैत्येनोक्तोहरःसाक्षाद्दत्त्वातस्मैवरद्वयम् ॥ पंजरस्थंशुकंदत्त्वाप्राहदैत्यंनताननम् ॥ ६ ॥ जीवकल्पंशुकंचैनंरक्षदैत्यसदानघ ॥ अस्मिन्मृतेचज्ञातव्यंनिधनंस्वंत्वयासुर ॥ ७ ॥ इतिदत्त्वावरंतस्मैरुद्रश्चांतरधीयत ॥ तस्मादस्यवधोदुर्गोभविष्यतिशुकेमृते ॥ ८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वावीरसदसिभगवान्देवकीसुतः ॥ सुपर्णंशीघ्रमाहूयप्राहप्रहसिताननः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शृणुतार्क्ष्यमहाबुद्धेगच्छचंद्रावतींपुरीम् ॥ कपटेनशुकंहत्वात्वरमागम्यतांत्वया ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथतार्क्ष्योमहाबुद्धिर्गतश्चंद्रावतींपुरीम् ॥ शतयोजनविस्तीर्णांदैत्यसेनासमाकुलाम् ॥ ११ ॥ प्रासादैर्गगनस्पर्शैर्हेमरत्नमनोहरैः ॥ विचित्रोपवनैराजञ्छोभितांदैत्यपुंगवैः ॥ १२ ॥ दुर्गैर्दुर्गैद्वारदेशेरक्षितांदैत्यपुङ्गवैः ॥ तांदृष्ट्वागरुडोराजन्सूक्ष्मरूपंदधारह ॥ १३ ॥ अलक्षितोदैत्यवृन्दैःपश्यन्प्रासादतोलिकाः ॥ उत्प्लुत्यतनुसूक्ष्मेणशकुनेर्मंदिरंगतः ॥ १४ ॥ प्रेक्ष्यञ्शुकंदैत्यजीवंक्षणंतत्रस्थितोभवत् ॥ युद्धार्थंदंशितंतत्रशकुनिंदैत्यपुंगवम् ॥ १५ ॥ नानाशस्त्रधरंवीरंक्रोधपूरितमानसम् ॥ गृहीत्वातंपरिकरेप्राहराजन्मदालसा ॥ १६ ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ राजन्सर्वेपिसुहृदोनुकूलाभ्रातरस्तव ॥ मारिताःसंगरेभर्त्तःप्रोद्भटादैत्यपुंगवाः ॥ १७ ॥ त्वयाहियोद्धुंयदुभिरागतोभगवान्हरिः ॥ देहितस्मैबलिंसद्योयेनश्रेयोह्यवाप्स्यसि ॥ १८ ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ हनिष्यामियदून्सैन्यैर्मेहताभ्रातरोबला

व ॥ मृत्युर्मेनास्तिभूमध्येशिवस्यापिवरेणमे ॥ १९ ॥ उपद्वीपेचंद्रनाम्निपतंगपर्वतेशुभे ॥ मेजीवरूपीतुशुकोवर्ततेसांप्रतंप्रिये ॥
॥ २० ॥ शंखचूडेनसर्पेणरक्षितोहर्निशंशुकः ॥ एतत्कोपिनजानातिकथंमृत्युश्चमेभवेत् ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शुकवा
र्तांततःश्रुत्वागरुडोविष्णुवाहनः ॥ उपद्वीपंतुचंद्राख्यंगंतुंतस्मान्मनोदधे ॥ २२ ॥ उत्पतन्गरुडोवेगात्समुद्रस्यतटेगतः ॥ विचिन्वन्द्वी
पचंद्राख्यमाकाशेविचरन्खगः ॥ २३ ॥ शतयोजनविस्तीर्णेसमुद्रेभीमनादिनि ॥ पक्षिराट्सिंहलंप्रापलतावृन्दमनोहरम् ॥ २४ ॥ तत्र
पप्रच्छगरुडःकिंनामास्यजनान्प्रति ॥ सिंहलोकमितिश्रुत्वागरुडःप्रोत्पतन्खगः ॥२५॥ लंकांप्राप्तोमहावेगात्त्रिकूटशिखरेनृप ॥ लंकांज्ञा
त्वाततोवेगात्पांचजन्यंजगामह ॥ २६ ॥ पांचजन्याब्धिनिकटेक्षुधितः पक्षिराड्बली ॥ प्रसह्यमीनाञ्जग्राहतीक्ष्णयातुंडयाभृशम् ॥२७॥
तत्रैकोमहान्नक्रोलंबितोयोजनद्वयम् ॥ पादेगृहीत्वागरुडंविचकर्षजलांतरे ॥ २८ ॥ बलेनगरुडस्तस्यचकाराकर्षणंतटे ॥ तयोराक
र्षणंराजन्मिथोभूद्घटिकाद्वयम् ॥ २९ ॥ प्रचण्डवेगोगरुडस्तीक्ष्णयातुण्डयाचतम् ॥ तताडपृष्ठेधृष्टांगंदंडेनयमराड्यथा ॥ ३० ॥ नक्र
रूपंविहायाशुसोभूद्विद्याधरोमहान् ॥ नत्वाश्रीगरुडंसाक्षात्प्राहप्रहसिताननः ॥ ३१ ॥ ॥ विद्याधरउवाच ॥ ॥ अहंविद्याधरःपूर्वंनाम्नावै
हेमकुंडलः ॥ आकाशगंगायांस्नातुंगतोदिग्विजमंडले ॥ ३२ ॥ तत्रस्नानंप्रकुर्वंतंककुत्स्थंमुनिसत्तमम् ॥ पादेगृहीत्वाहास्येनजलांतर्ग
तवानहम् ॥ ३३ ॥ मांशशापककुत्स्थोपित्वंनक्रोभवदुर्मते ॥ मयाप्रसादितःशीघ्रंप्रसन्नःसत्वरंददौ ॥ ३४ ॥ तार्क्ष्यतुंडप्रहारेणनक्रत्वा
त्त्वंविमुच्यसे ॥ तस्यशापाद्व्यमुक्तःकृपयातवसुव्रत ॥ ३५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाथगतेस्वर्गेविद्याध्रेहेमकुंडले ॥ उड्डितो
गरुडस्तस्मात्पक्षाभ्यांव्योममण्डले ॥ ३६ ॥ हरिणाख्यंचोपद्वीपंप्राप्तवान्वेगतःखगः ॥ अपांतरतमस्तत्रकरोतिविपुलंतपः ॥ ३७ ॥
तस्याश्रमेखगेशस्यपक्षंचंद्रंपपातह ॥ तंदृष्ट्वाप्राहगरुडमपांतरतमोमुनिः ॥ ३८ ॥ पक्षंनिधायमेमूर्ध्निगच्छपक्षिन्यथासुखम् ॥ पक्षंनी
त्वागतस्तार्क्ष्योधृत्वातन्मस्तकेचतम् ॥ ३९ ॥ तत्समानान्पक्षचन्द्राननेकान्सददर्शह ॥ प्राहातिविस्मितंतंतार्क्ष्यमपांतरतमोमुनिः ॥
॥ ४० ॥ ॥ अपांतरतमउवाच ॥ ॥ यदायदाहिश्रीकृष्णावतारोभूत्तदातदा ॥ पक्षोपिगरुडस्यात्रपतत्येकःसदाखग ॥ ४१ ॥ कल्पे

कल्पेकृष्णचंद्रावतारःपक्षःपक्षोमूर्ध्निमेसोपिसोपि ॥ आनंत्याद्वाद्यंतवंतंवदंतिपक्षिन्मूर्ध्नानौमिकृष्णायतस्मै ॥ ४२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ तच्छ्रुत्वाविस्मितस्ताक्ष्योनत्वातंमुनिपुंगवम् ॥ द्वीपंरमणकंप्रागादुत्पतन्व्योममंडलात् ॥ ४३ ॥ सर्वेभ्योपिबलिंनीत्वाद्वीपमावर्तकंग तः ॥ तत्रदिव्येसुधाकुंडेसुधांपीत्वाविराड्बली ॥ ४४ ॥ शुक्रद्वीपंतुसंप्राप्तःपप्रच्छद्वीपचंद्रभाक् ॥ मयाप्रणोदितःपक्षीप्रययावुत्तरांदि शम् ॥ ४५ ॥ चन्द्रद्वीपंतुसंप्राप्तःपतंगंपतगेश्वरः ॥ जलदुर्गंवह्निदुर्गंवैनतेयोददर्शह ॥ ४६ ॥ जलदुर्गंचंचुपुटेसर्वंपीत्वाविराड्बली ॥ वह्निदुर्गंचतेनापिसांत्वयामाससमैथिल ॥ ४७ ॥ दरीमुखेशयानायेदैत्यालक्षंसमुत्थिताः ॥ तैःसार्धंसमभूद्युद्धंताक्ष्यस्यघटिकाद्वयम् ॥४८॥ कांश्चित्पादनखैर्युद्धेविददारखगेश्वरः ॥ कांश्चिद्दैत्यान्स्वपक्षाभ्यांपातयामासभूतले ॥ ४९ ॥ कांश्चिच्चंचुपुटेनापिगृहीत्वापक्षिराड्बली ॥ पातयित्वागिरेःपृष्ठेचिक्षेपगगनेबलात् ॥ ५० ॥ केचिन्मृतास्तथाशेषादुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ इत्थंदैत्यवधंकृत्वादरीमध्येगतःखगः ॥५१॥ च कारपादविक्षेपंशंखचूडोपरिस्फुरन् ॥ शंखचूडोपिगरुडंदृष्ट्वासोतिप्रधर्षितः ॥ ५२ ॥ शुकंजलेपंजरस्थंशीघ्रंत्यक्त्वापलायितः ॥ चंचुदेशे नतंनीत्वाशुकंसद्यःसपंजरम् ॥ ५३ ॥ प्रोत्पतन्नंबरेराजन्युद्धेगन्तुंमनोदधे ॥ पलायितानांदैत्यानांतावत्कोलाहलोमहान् ॥ ५४ ॥ शुकोनीतःशुकोनीतोवदतामंबरेनृप ॥ तच्छब्दोदिक्षुसैन्यानांगतःशब्दस्तुशृण्वताम् ॥ ५५ ॥ दिविभूमौसर्वतोपिब्रह्मांडेपिप्रपूरितः ॥ शुकोनीतइतिश्रुत्वाशकुनिःशंकितोसुरः ॥ ५६ ॥ शूलंधृत्वाततःसद्यश्चंद्रावत्यांसमुत्थितः ॥ गरुडेनशुकोनीतःश्रुत्वाक्रुद्धःसमन्वया त् ॥ ५७ ॥ तच्छूलताडितस्ताक्ष्योनजहौमुखतःशुकम् ॥ सप्तद्वीपान्सप्तसिंधून्निरीक्षन्सगतःखगः ॥ ५८ ॥ तमन्वधावद्दैत्येंद्रोदिक्षु दिक्षुदिशान्तरे ॥ भ्रमन्नागान्तकोराजन्नाकाशेकोटियोजनम् ॥ ५९ ॥ दैत्यत्रिशूलक्षतभृन्नजहौमुखतःशुकम् ॥ सपञ्जरःशुकोराजन्ना काशाल्लक्षयोजनम् ॥ ६० ॥ पपातोपलवद्वेगात्सुमेरोर्गिरिमूर्द्धनि ॥ पंजरोंगारवत्तत्रव्यशीर्णोभूद्व्यसुःशुकः ॥ ६१ ॥ गरुडोथम हायुद्धेकृष्णपार्श्वंसमागतः ॥ दैत्यःखिन्नमनाराजन्पुरींचन्द्रावतींययौ ॥ ६२ ॥ ॥ इतिश्रीगर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादे भद्राश्वगमने चन्द्रावतीयुद्धोपाख्यानेगरुडागमोनामचात्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ७ ॥

॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ दैत्यान्छेषान्समानीयनानायुद्धधरोबली ॥ उच्चैःश्रवसमारुह्यहयंदिव्यंमनोहरम् ॥ १ ॥ धनुष्टंकारयन्वीरः
शकुनिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ आययौसंमुखेयोद्धुंश्रीकृष्णस्यापिसंमुखे ॥ २ ॥ पुनःप्राप्तंदैत्यसैन्यैःशकुनिंयुद्धदुर्मदम् ॥ तंवीक्ष्यवृष्णयःस
र्वेजगृहुःस्वायुधानिच ॥ ३ ॥ दैत्यानांयदुभिःसार्द्धंघोरंयुद्धंबभूवह ॥ वीरैःसंयुयुधुर्वीराःसिंहाःसिंहैरिवाहवे ॥ ४ ॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्तः
कोदण्डंनादयन्मुहुः ॥ शकुनिर्मेघवद्राजंश्चक्रेनाराचदुर्दिनम् ॥ ५ ॥ बाणान्धकारेसंजातेभगवान्गरुडध्वजः ॥ शार्ङ्गींशार्ङ्गेणधनु
पायथैन्द्रेणघनोबभौ ॥ ६ ॥ श्रीकृष्णोभगवान्साक्षाच्छकुनेरसुरस्यच ॥ चिच्छेदबाणपटलंबाणेनैकेनलीलया ॥ ७ ॥ आकृष्यकर्ण
पर्यंतंकोदंडंशकुनिर्मृधे॥तताडदशभिर्बाणैःश्रीकृष्णंहृदिमैथिल ॥८॥ प्रलयाब्धिमहावर्तभीमसंघर्षनादिनीम्॥धनुर्ज्यांशकुनेःशौरिश्चिच्छे
ददशभिःशरैः ॥ ९ ॥ मायावीशकुनिर्दैत्यःशतरूपीबभूवह ॥ युयोधहरिणायुद्धेसर्वेषांपश्यतांनृप ॥ १० ॥ सहस्राणिस्वरूपाणिधृत्वा
साक्षाद्धरिःस्वयम् ॥ युयुधेतेनदैत्येनतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ११ ॥ मयदैत्येनरचितंत्रिशूलंज्वलनप्रभम् ॥ भ्रामयित्वाथहरयेप्राहिणोद्दैत्य
राड्बली ॥ १२ ॥ ततःक्रुद्धोमहाबाहुःपरिपूर्णतमोहरिः ॥ चिच्छेदतत्तीक्ष्णतुण्डःपन्नगंगरुडोयथा ॥ १३ ॥ ततःक्रुद्धोमहाबाहुर्गदांचि
क्षेपमूर्द्धनि ॥ हयात्सम्पातयामसगदयावज्रकल्पया ॥ १४ ॥ गदाप्रहारव्यथितःक्षणंमूर्च्छाङ्गतोसुरः ॥ गृहीत्वास्वाङ्गदांयुद्धेयुयुधेमाध
वेनवै ॥ १५ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंगदाभ्यांरणमण्डले ॥ अभूच्चटचटारावोवज्रनिष्पेषवत्किल ॥ १६ ॥ श्रीकृष्णगदयातस्यचूर्णीभूतागदा
भुवि ॥ विरेजेंगारवत्तत्रसर्वेषांपश्यतांमृधे ॥ १७ ॥ त्यक्त्वाशस्त्राणिसर्वाणिबाहुभ्यांयुयुधेमृधे ॥ गिरिदर्यांयथासिंहौवनेमत्तौगजावु
भौ ॥ १८ ॥ रणमध्येतथातौद्वौयुयुधातेपरस्परम् ॥ श्रीकृष्णंनोदयामासशकुनिःशतयोजनम् ॥ १९ ॥ हरिस्तंप्रेषयामाससहस्रंयोजनं
भुवि ॥ गृहीत्वाभुजयोस्तंवैभुजाभ्यांभुवनेश्वरः ॥ २० ॥ पातयामासभूपृष्ठेकमण्डलुमिवार्भकः ॥ किञ्चिद्व्यथांगतोदैत्योगृहीत्वाजारुधिं
गिरिम् ॥ २१ ॥ प्राहिणोच्चदुराचारःशकुनिर्युद्धदुर्मदः ॥ समागतंगिरिंवीक्ष्यभगवान्कमलेक्षणः ॥ २२ ॥ हंसर्षभंगिरिंनीत्वाप्राहिणोद्भु
वनेश्वरः ॥ जयशब्दंप्रकुर्वंतावन्योन्यंताडयन्गिरिम् ॥ २३ ॥ चूर्णयामासतूराजंस्तथाचंद्रावतींपुरीम् ॥ तदादैत्योतिसंक्रुद्धोगृहीत्वाखड्गंच

मणी ॥ २४ ॥ आययौसंमुखेराजञ्छ्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ शार्ङ्गीशार्ङ्गंसंगृहीत्वाथार्द्धचंद्रमुखंशरम् ॥ २५ ॥ संदधेसहसायुद्धेग्रीष्ममार्तंडसन्निभम् ॥ शार्ङ्गमुक्तोदिव्यबाणोद्योतयन्मंडलंदिशाम् ॥ २६ ॥ शकुनेर्मस्तकंछित्त्वाभूमिंभित्त्वातलंगतः ॥ व्यसुर्भूत्वातदादैत्यःपतितोरणमंडले ॥ २७ ॥ भूमिस्पर्शात्सजीवोभूत्क्षणमात्रेणमैथिल ॥ करेणादायमुंडंस्वंस्वकबंधेनिधायसः ॥ २८ ॥ युद्धंकर्तुंसमुत्तस्थौतदद्भुतमिवाभवत् ॥ इत्थंकृष्णेननिहतःसप्तवारंमहासुरः ॥ २९ ॥ भूमिस्पर्शात्सजीवोभूद्राहुवत्पुनरुत्थितः ॥ एकाकीयादवकुलसंहारंकर्तुमुद्यतः ॥ ३० ॥ विवेशाशुमहादैत्योवनेवह्निरिवप्रभुः ॥ सतुरंगान्महावीरान्सशस्त्रानुत्कटान्गजान् ॥ ३१ ॥ संगृहीत्वाभुजाभ्यांखेप्राक्षिपल्लक्षयोजने ॥ कांश्चिद्गजान्मुखेधृत्वास्कंधयोरुभयोरपि ॥३२॥ कक्षयोरुभयोर्दैत्योबभौकालाग्निरुद्रवत् ॥ पद्भ्यांकराभ्यांदैत्यस्यनाशंयातेबलेमृधे ॥ ३३ ॥ हाहाकारोमहानासीच्छ्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ तदैवभगवान्साक्षाच्छ्रीकृष्णोविश्वरक्षकः ॥ सुदर्शनास्त्रंप्रायुंक्तसाधूनांरक्षणायवै ॥ ३४ ॥ तद्धस्तमुक्तंनिशितंसुदर्शनंलयार्ककोटिद्युतिमज्ज्वलत्प्रभम् ॥ जहाररसद्यःशकुनेर्दृढंशिरोयथाचवृत्रस्यपविर्महामृधे ॥ ३५ ॥ तावद्गृहीत्वाशकुनिंमृधेहरिश्चिक्षेपसद्योमृतमंबरेबलात् ॥ उत्क्षेपणंभोःकुरुतेषुभिर्दिवियदून्गिराश्रीपतिरित्युवाच ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंहरेर्वचःश्रुत्वासर्वेयादवपुंगवाः ॥ अंबरात्प्रपतंतंतंतेर्जुर्बाणैःस्फुरत्प्रभैः ॥ ३७ ॥ दैत्योदीप्तिमतोबाणैरंबरेशतयोजनम् ॥ गतःकंदुकवद्राजन्नूर्ध्वंलोकस्यपश्यतः ॥ ३८ ॥ सांबस्यापिसबाणेनसहस्रंयोजनंगतः ॥ पुनस्तमापतंतंखाज्जघानत्रिंषुणार्जुनः ॥ ३९ ॥ तेनबाणेनदैत्येंद्रोयोजनंचायुतंगतः ॥ अनिरुद्धस्यबाणेनलक्षयोजनमास्थितः ॥ ४० ॥ प्रद्युम्नस्यापिबाणेननियुतंयोजनंगतः ॥ पुनस्तमापतंतंखाद्वीक्ष्ययोगेश्वरेश्वरः ॥ ४१ ॥ बाणंसमादधेतेनगतःखेकोटियोजनम् ॥ एवंखेसंस्थितेदैत्येऽयतीतेप्रहरद्वये ॥ ४२ ॥ द्वितीयेनापिबाणेनतंजघानहरिःस्वयम् ॥ सबाणस्तंभ्रामयित्वादिक्षुवैकोटियोजनम् ॥ ४३ ॥ समुद्रेपातयामासवातःपद्ममिवप्रभुः ॥ एवंमृतेतदादैत्येतज्ज्योतिर्निर्गतंस्फुरत् ॥ ४४ ॥ सर्वतोपिभ्रमद्राजञ्छ्रीकृष्णेलीनतांगतम् ॥ तदाजयजयारावोदिविभूमौबभूवह ॥ ४५ ॥ विद्याधर्यश्चगंधर्व्योननृतुःखेमुखान्विताः ॥ जगुःकिन्नरगंधर्वास्तुष्टुवुःसिद्धचारणाः ॥ ४६ ॥ ऋषयोमुनयः

सर्वेप्रशशंसुर्हरिंपरम् ॥ ब्रह्मरुद्रेन्द्रसूर्याद्याःसर्वेतत्रसमागताः ॥ ४७ ॥ श्रीकृष्णस्योपरिसुराःपुष्पवर्षप्रचक्रिरे ॥४८॥ इ०ग०सं०वि०ना०
ब०सं० भद्राश्वखंडगमनेचंद्रावतीयुद्धोपाख्यानेशकुनिदैत्यवधोनामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ नारदउवाच ॥ पलायितेषुशेषेषुदैत्ये
षुरणमंडलात् ॥ वीणावेणुमृदंगादीन्नादयन्दुंदुभीन्हरिः ॥ १ ॥ गीयमानोयादवेन्द्रैःसूतमागधबंदिभिः ॥ स्वपुत्रैर्यादवैःसार्द्धंस्वसैन्यपरि
वारितः ॥ २ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मशार्ङ्गेषुधिविराजितः ॥ प्रविवेशसुरैःसार्द्धंपुरींचंद्रावतींप्रभुः ॥ ३ ॥ दुःखार्ताभर्तरिमृतेरुदंतीकरुणंबहु ॥
अंकेगृहीत्वाशकुनेःसुतंराज्ञीमदालसा ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णचरणेबालंनिधायाशुकृतांजलिः ॥ अश्रुपूर्णमुखीदीनाहरिंनत्वाजगादह ॥ ५ ॥
॥ मदालसोवाच ॥ भारावतारायभुविप्रभोत्वंजातोयदूनांकुलआदिदेवः ॥ असिष्यसेपासिभवंनिधायगुणैर्नलिप्तोसिनमामि तुभ्यम् ॥ ६॥
मदात्मजंपालयभीतभीतमसुष्यहस्तंकुरुशीर्ष्णिदेव ॥ भर्त्राकृतंमेकिलतेपराधंक्षमस्वदेवेशजगन्निवास ॥७ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्तोभगवां
स्तस्यमूर्ध्निकृत्वाकरद्वयम् ॥ सर्वंचंद्रावतीराज्यंददौतस्मैमहामनाः ॥ ८ ॥ दत्त्वाकल्पांतमायुष्यंभक्तिज्ञानंविरक्तिमत् ॥ शकुनेःशिशवे
कृष्णःस्वमालांप्रददौशुभाम् ॥ ९ ॥ उच्चैःश्रवोहयोरत्नंकामधेनुःसुरद्रुमः ॥ आहृतायेशकुनिनापुरायुद्धेपुरंदरात् ॥ १० ॥ पुरंदरायतान्प्रादा
त्प्रयत्नाच्छ्रीजनार्दनः ॥ गोविप्रसुरसाधूनांछंदसांपालकःस्वयम् ॥ ११ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ केऽमीदैत्याःपूर्वकालेशकुन्याद्याम
हाबलाः ॥ देवर्षेमेपरंचित्रंकस्मान्मोक्षमुपागताः ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ब्रह्मकल्पेपुराराजन्गन्धर्वेशःपुरावसुः ॥ आसी
त्तस्यशुभाःपुत्रावभूवुर्नवचौरसाः ॥ १३ ॥ कन्दर्पसमलावण्यादिव्यभूषणभूपिताः ॥ नित्यंजगुर्ब्रह्मलोकेगीतवाद्यविशारदाः ॥ १४ ॥
मन्दारोप्रन्दरोमन्दोमन्दहासोमहाबलः ॥ सुदेवःसुधनःसौधःश्रीभानुरितिविश्रुताः ॥ १५ ॥ एकदामोहितेपुत्रींवाग्देवींवीक्ष्यवेधसि ॥ जह
सुस्तेस्वमनसिपुरावसुसुताश्चये ॥१६॥ सुरज्येष्ठापराधेनगतायोनिंचतामसीम् ॥ वाराहेथहिरण्याक्षपत्न्यांतेजज्ञिरेनव ॥ १७ ॥ शकुनिः
शम्बरोहृष्टोभूतसन्तापनोवृकः ॥ कालनाभोमहानाभोहरिश्मश्रुस्तथोत्कचः ॥ १८ ॥ एकदागृहमायान्तमपांतरतमंमुनिम् ॥ नत्वा
सम्पूज्यविधिवत्पप्रच्छुरिदमादरात् ॥ १९ ॥ ॥ दैत्याऊचुः ॥ ॥ श्रुतंशुकमुखाद्ब्रह्मन्कैवल्येशोहरिःस्वयम् ॥ ददातिमोक्षंभगवा

न्भक्तानांभक्तवत्सलः ॥ २० ॥ अस्माभिर्नकृताभक्तिरासुरींयोनिमास्थितैः ॥ दुःसङ्गनिरतैर्दुष्टैःकथंमोक्षोभवेदिह ॥ २१ ॥ उपायंवद नोब्रह्मन्कल्याणस्यपरस्यच ॥ कल्याणार्थंविचरसिदीनानांजगतिप्रभो ॥ २२ ॥ ॥ अपान्तरतमउवाच ॥ ॥ गुणानांभोपृथग्भा वैर्येंभजन्तिहरिंपरम् ॥ तैस्तैःप्रापुःपरंदैत्यानिर्गुणंमोक्षनायकम् ॥ २२ ॥ ऐक्यंचसौहृदंस्नेहंभयंक्रोधंस्मरंतथा ॥ विधायपूर्वंसततंश्रीकृ ष्णेलीनतांगताः ॥२४॥ पृश्निगर्भस्यसंबंधात्प्रजानांपतयोयथा ॥ कायाधवःसौहृदाच्चस्नेहाच्चसुतपामुनिः ॥ २५ ॥ भयाद्धिरण्यकशिपुः क्रोधाद्दन्तवक्त्रपितासुरः ॥ स्मराच्चश्रुतयःप्रापुर्योगिनांदुर्लभंपरम् ॥ २६ ॥ येनकेनापिभावेनश्रीकृष्णेधारयेन्मनः ॥ भक्तियोगेनतद्धामयदे भिःप्राप्यतेसुराः ॥ २७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्हितेराजन्नपान्तरतमेमुनौ ॥ चक्रुर्वैरंशकुन्याद्याःपरिपूर्णतमेहरौ ॥२८॥ तेप्रापुर्वैरभावेनश्रीकृष्णंपरमेश्वरम् ॥ नचित्रंविद्धिराजेंद्रकीटःपेशस्कृतंयथा ॥२९॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीविश्वजित्खण्डे नारदबहुलाश्वसंवादेचन्द्रा०शकुन्यादिपूर्वजन्मकथने भद्राश्वखण्डविजयोनामद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्थंखण्डंतुभद्राश्वंजित्वाश्रीयादवेश्वरः ॥ यदुभिःसैनिकैःसार्द्धमिलावृतमथाययौ ॥ १ ॥ विभातियत्रैवगिरींद्रराजोभूपद्मगोलस्यचक्र र्णिकेव ॥ स्फुरद्द्युतिःस्वर्णमयःसुमेरुःसुरालयोमैथिलरत्नसानुः ॥२॥ तंसर्वतोमन्दरमेरुमन्दरौसुपार्श्वएवंकुमुदश्चतुर्थकः ॥ विभातिसैको गिरिभिर्नगेश्वरश्चतुष्पदार्थैश्चमनोरथाइव ॥ ३ ॥ जांबूनदंजंबुभवंहियत्रयतःस्वतःसिद्धिमवंसुवर्णम् ॥ यत्रारुणोदाख्यनदीचजातायद्वारि पानाद्द्युतिरामयोन ॥ ४ ॥ कदम्बजातामधुपंचधारायासान्तुपानेननृणांकदापि ॥ शीतोष्णवैवर्ण्यपरिश्रमाद्यादौर्गन्ध्यभावानभवंति राजन् ॥५॥ मदुद्भवाःकामदुघानदाश्चरत्नान्नवासःशुभभूषणानि॥शय्यासनादीनिफलानियानिदिव्यानितानित्वथचार्पयन्ति॥६॥एवंचत त्रोर्ध्ववनंप्रसिद्धंसंकर्षणोयत्रविराजतेथ॥शिवःसदासौरमतेप्रियाभिःस्त्रीभावतांयांतिजनास्तुतत्र ॥७॥ हेमांबुजापीतवसंतवायुभिरेजच्छैला विलवंगजालैः ॥ देवद्रुमामोदमदांधषट्पदैरिलावृतंखंडमतीवरेजे॥८॥पश्यन्भुवंस्वर्णमयींमनोहरांवैडूर्यरत्नांकुरवृंदचित्रिताम् ॥ इलावृतं पूर्णमलंकृतंसुरैर्विजित्यखण्डंजगृहेबलिंहरिः ॥ ९॥ श्रीशोभनोनामपुराकृतेयुगेजामातृकोभून्मुचकुंदभूभृतः ॥ एकादशींयःसमुपोष्यभारते

प्राप्तः सदेवैः किलमंदराचले॥१०॥ अद्यापिराज्यंकुरुतेकुबेरवद्राज्यायुतोसौकिलचन्द्रभागया ॥ नीत्वाबलिंदेववरस्यसंमुखेसमाययौमैथिल सुन्दरः परः ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यहरिंयदूत्तमंपादारविंदेपतितोथशोभनः ॥ भक्त्याप्रणम्याशुबलिंमहात्मनेदत्त्वाययौमैथिलमंदराचलम्॥ ॥ १२ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ शोभनेचनृपेयातेभगवान्मधुसूदनः ॥ अग्रेचकारकिंदेवोवददेवर्षिसत्तम ॥ १३ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ सरोवरंपरंदिव्यंतस्मिन्मंदरसानुनि ॥ सौवर्णपंकजंवीक्ष्यकिरीटीप्राहमाधवम् ॥ १४ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ कांचनी भिर्लताभिश्चसौवर्णैःपंकजैर्वृतम् ॥ वदमांदेवकीपुत्रकस्येदंकुंडमद्भुतम् ॥ १५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ पृथुःपूर्वोराजराजःस्वा यंभुवकुलोद्भवः ॥ ततापसतपोदिव्यंतस्येदंकुंडमद्भुतम् ॥ १६ ॥ अस्यपीत्वाजलंसद्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ स्नात्वासद्धामपरमंयाति पार्थनरेतरः ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्साक्षात्तपोभूमिंजगामह ॥ सरूपास्तत्रनृत्यंतिसर्वास्ताह्यष्टसिद्धयः ॥ तांवीक्ष्यचोद्धवःप्राहभगवंतंसनातनम् ॥ १८ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ कस्येयंसुतपोभूमिर्मंदराचलसन्निधौ ॥ मूर्तिमत्योविराजंत्यः काःस्त्रियोवदहेप्रभो ॥ १९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ स्वायंभुवेनमनुनातपश्चात्रकृतंपुरा ॥ तस्येयंसुतपोभूमिरद्यापिश्रेयसीबहु ॥ २० ॥ सदात्रैवहिवर्ततेनार्योयास्त्वष्टसिद्धयः ॥ अत्रप्राप्तस्यकस्यापिस्वतस्ताश्चभवंतिहि ॥ २१ ॥ अत्रक्षणेनतपसादेवत्वंयातिमान वः ॥ तपोभूमेश्चमाहात्म्यंवक्तुंनालंचतुर्मुखः ॥२२॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कृष्णःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ जगामप्रोत्कटा न्देशान्दुंदुभीन्नादयन्मुहुः ॥२३॥ हिरण्यकशिपुर्दैत्योयत्रतेपेतपःपुरा ॥ यत्रलीलावतीनामवर्ततेकांचनीपुरी॥२४॥ लीलावतीश्वरःसाक्षाद्वी तिहोत्रोहुताशनः ॥ नित्यंराज्यंप्रकुरुतेमूर्तिमान्भुविसुव्रतः ॥ २५ ॥ सोपिश्रीकृष्णचंद्रायपुरुषायमहात्मने ॥ बलिंदत्त्वापरांशश्वत्स्तु तिंचक्रेधनंजयः॥ २६ ॥ इत्थंपश्यन्देवदेवःसर्ववर्षमिलावृतम् ॥ जगामवेदनगरंजंबूद्वीपमनोरमम् ॥ २७ ॥ मूर्तिमान्यत्रनिगमोदृश्यतेस र्वदैवहि ॥ तत्सभायांसदावाणीवीणापुस्तकधारिणी ॥ २८ ॥ गायंतीकृष्णचरितंसुभगंमंगलायनम् ॥ उर्वशीपूर्वचित्त्याद्यानृत्यंत्यप्स रसोनृप ॥ २९ ॥ हावभावकटाक्षैश्चतोषयंत्यःश्रुतीश्वरम् ॥ अहंविश्वावसुश्चैवतुंबुरुश्चसुदर्शनः ॥ ३० ॥ तथाचित्ररथोह्येतेवादित्रा

णिमुहुर्मुहुः ॥ वेणुवीणामृदंगानिमुरुयष्टियुतानिच ॥ ३१ ॥ तालदुंदुभिभिःसार्द्धंवादयंतियथाविधि ॥ ह्रस्वदीर्घप्लुतोदात्तानुदात्तस्वरितानृप ॥ ३२ ॥ सानुनासिकभेदश्चतथानिरनुनासिकः ॥ एतैरष्टादशैर्भेदैर्गीयंतेश्रुतयःपरैः ॥ ३३ ॥ मूर्तिमंतोविराजंतेतत्रवेदपुरेनृप ॥ अष्टौतालाःस्वराःसप्ततथाग्रामत्रयंनृप ॥ ३४ ॥ वसंतिवेदनगरेमूर्तिमंतःसदैवहि ॥ भैरवोमेघमल्लारोदीपकोमालकंसकः ॥ ॥ ३५ ॥ श्रीरागश्चापिहिंडोलोरागाःषट्संप्रकीर्तिताः ॥ पंचभिश्चप्रियाभिश्चतनुजैरष्टभिःपृथक् ॥ ३६ ॥ मूर्तिमंतस्तुतेतत्रविचरंतिनरेश्वर ॥ भैरवोबभ्रुवर्णश्चमालकंसःशुक्लद्युतिः ॥ ३७ ॥ मयूरद्युतिसंयुक्तोमेघमल्लारएवहि ॥ सुवर्णाभोदीपकश्चश्रीरागोरुणवर्णभृत् ॥ हिंडोलोदिव्यहंसाभोराजतेमिथिलेश्वर ॥ ३८ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ तालानांचस्वराणांचग्रामाणांमुनिसत्तम ॥ नृत्यानांकतिभेदाये नामभिःसहितान्वद ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ रूपकश्चंचरीकश्चतालःपरमठःस्मृतः ॥ विराटःकमठश्चैवकल्लीकश्चझटिजटा ॥ ४० ॥ निषादर्षभगांधारषड्जमध्यमधैवताः ॥ पंचमश्चेत्यमीराजन्स्वराःसप्तप्रकीर्तिताः ॥ ४१ ॥ माधुर्यमथगांधार्यंध्रौव्यंग्रामत्रयंस्मृतम् ॥ रासंचतांडवंनाटचंगांधर्वंकैन्नरंतथा ॥ ४२ ॥ वैद्याधरंगौह्यकंचनृत्यमाप्सरसंनृप ॥ हावभावानुभावैश्चदशभिश्चाष्टभेदवत् ॥ ४३ ॥ सारंगममथान्यानिस्वरगम्यंपदंस्मृतम् ॥ एतत्तेकथितंराजन्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४४ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्व संवादेइलावृतखंडगमनेसुन्दरतपोदेशविजयेवेदनगरवर्णनंनामत्रिचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ छ ॥

॥ बहुलाश्वउवाच ॥ रागिणीनांचनामानिवददेवऋषेमम ॥ तथावैरागपुत्राणांत्वंपरावरवित्तमः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कालेनदेशभेदेनक्रिययास्वरमिश्रया ॥ भेदाश्चषष्टिपंचाशत्कोटचोगीतस्यकीर्तिताः ॥ २ ॥ अंतर्भेदाअनन्ताहितेषांसंतिनृपेश्वर ॥ विद्धयेनंरागमानंदंशब्दब्रह्ममयंहरिम् ॥ ३ ॥ तस्मान्मुख्याश्चभेदाःकौवदिष्यामितवाग्रतः ॥ भैरवीपिंगलाशंकीलीलावत्यागरीतथा ॥ ४ ॥ भैरवस्याऽपिरागस्यरागिण्यःपंचकीर्तिताः ॥ महर्षिश्चसमृद्धिश्चपिंगलोमागधस्तथा ॥ ५ ॥ बिलावरश्चवैशाखोललितःपंचमस्तथा ॥ भैरवस्याष्टपुत्रायेगीयंतेचपृथक्पृथक् ॥ ६ ॥ चित्राजयजयावंतीविचित्राकथितापुनः ॥ वृजमल्लार्यंधकारीरागिण्योपिमनोहराः ॥ ७ ॥ मेघमल्लार

रागस्यकथिताःपंचमैथिल ॥ श्यामाकारःसोरटश्चनटोडायनएवच ॥ ८ ॥ केदारोव्रजरंहस्योजलधारस्तथैवच ॥ विहागश्चेत्यष्टपुत्राःक
थिताःपूर्वसूरिभिः ॥ ९ ॥ मेघमल्लाररागस्यमैथिलेन्द्रमनोहराः ॥ कंचुकीमंजरीटोडीगुर्जरीशाबरीतथा ॥ १० ॥ दीपकस्यापिरागस्यरा
गिण्यःपंचविश्रुताः ॥ कल्याणःशुभकामश्चगौडकल्याणएवच ॥ ११ ॥ कामरूपःकान्हरेतिरामसंजीवनस्तथा ॥ सुखनामामन्दहासः
पुत्राश्चाष्टौविदेहराट् ॥ १२ ॥ रागस्यदीपकस्यापिकथितारागपंडितैः ॥ गांधारीवेदगांधारीधनाश्रीस्वर्मणिस्तथा ॥ १३ ॥ गुणागरीति
रागिण्यःपंचैतामैथिलेश्वर ॥ मालकोशस्यरागस्यकथितारागमंडले ॥ १४ ॥ मेघश्चमचलोमारुमाचारःकौशिकस्तथा ॥ चंद्रहारोघूंघु
टुश्चविहारोनंदएवच ॥ १५ ॥ मालकोशस्यरागस्यचाष्टपुत्राःप्रकीर्तिताः ॥ वैराटीचैवकर्णाटीगौरीगौरावटीतथा ॥ १६ ॥ चतुश्चंद्रकला
चैवरागिण्यःपञ्चविश्रुताः ॥ श्रीरागस्यापिराजेंद्रकथिताःपूर्वसूरिभिः ॥ १७ ॥ सारंगःसागरोगौरोमरुत्पंचशरस्तथा ॥ गोविंदश्चहमीरश्च
भांगीरश्चतथैवच ॥ १८ ॥ श्रीरागस्यापिराजेंद्रअष्टौपुत्रामनोहराः ॥ वसंतीपरजीहेरीतैलंगीसुंदरीतथा ॥ १९ ॥ हिंडोलस्यापिरागस्यरा
गिण्यःपंचविश्रुताः ॥ मंगलश्चवसंतश्चविनोदःकुमुदस्तथा ॥ २० ॥ एवं च विहितोनामविभासःस्वरमंडलः ॥ पुत्राश्चाष्टौसमाख्यातामै
थिलेंद्रपृथक्पृथक् ॥२१॥ बहुलाश्वउवाच ॥ शब्दब्रह्महरेःसाक्षान्निगमस्यमहात्मनः॥रागमण्डलमित्येवंहिंडोलस्यपृथक्पृथक्॥ अंगानिवद
देवर्षेकानिकानिमहीतले ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ मुखंव्याकरणंप्रोक्तंपिंगलःपादउच्यते ॥ मीमांसशास्त्रंहस्तौचज्योतिर्नेत्रंप्र
कीर्तितम् ॥ २३ ॥ आयुर्वेदःपृष्ठदेशोधनुर्वेदउरःस्थलम् ॥ गांधर्वरसनांविद्धिमनोवैशेपिकंस्मृतम् ॥ २४ ॥ सांख्यंबुद्धिरहंकारोन्यायवादःप्र
कीर्तितः ॥ वेदांततस्यचित्तंहिवेदस्यापिमहात्मनः ॥ २५ ॥ रागरूपमिदंराजन्विहारंविद्धिमैथिल ॥ एतत्तेकथितंराजन्किंभूयःश्रोतु
मिच्छसि ॥ २६ ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ तस्मिन्वेदपुरेरम्येकिंचकारहरिःस्वयम् ॥ एतन्मेवददेवर्षेत्वंसाक्षाद्दिव्यदर्शनः ॥ २७ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ आयांतंवेदनगरंश्रीकृष्णंयादवेश्वरम् ॥ निगमोपिबालैर्नीत्वासरस्वत्यातयासह ॥ २८ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चग्रामता
लैःस्वरैःसह ॥ रागैःसभेदैःसहितःप्रणनामकृतांजलिः ॥ २९ ॥ प्रसन्नोभगवान्साक्षाद्देवदेवोजनार्दनः ॥ वेदंप्राहयदूनांचसर्वेषांशृण्वतांस

ताम् ॥ ३० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ निगमत्वंवरंब्रूहियत्तेमनसिवर्तते ॥ दुर्लभंकिंत्रिलोकेषुभक्तानांहर्षितेमयि ॥ ३१ ॥ वेद उवाच ॥ यदिदेवप्रसन्नोसिसर्वेयेमेसुपार्षदाः ॥ तेषांदेवनिजंरूपंदर्शयात्रपरेश्वर ॥ ३२ ॥ यद्रूपंतेचगोलोकेस्वधाम्निप्रस्फुरदच्युतौ ॥ वृंदावने चतद्रासेतस्यदर्शनकांक्षिणः ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावेदवचःकृष्णःपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ स्वरूपंदर्शयामासराधयासहि तंपरम् ॥ ३४ ॥ तद्रूपंसुंदरंदृष्ट्वासर्वेवैमूर्च्छनांगताः ॥ पूरिताःसात्विकैर्भावैर्विस्मृत्यस्वतनुंसुखम् ॥ ३५ ॥ तदातिहर्षिताःसर्वेवादित्रै र्मधुरस्वनैः ॥ जगुस्तत्पुरतोराजन्ननृतुःपश्यतांसताम् ॥ ३६ ॥ यथाश्रुतंतथादृष्टंमाधुर्यरूपमद्भुतम् ॥ तथैवचक्रुर्वेदाद्यावर्णनंमैथिलेश्व र ॥ ३७ ॥ ॥ वेदउवाच ॥ ॥ संज्ञानमात्रंसदसत्परंबृहच्छश्वत्प्रशांतंविभवंसमंमहत् ॥ त्वांब्रह्मवंदेवसुदुर्गमंपरंसदास्वधाम्नापरिभू तकैतवम् ॥ ३८ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ महत्परंत्वांकिलयोगिनोविदुःसविग्रहंतत्रवदंतिसात्वताः ॥ दृष्टंतुयत्तेपदयोर्द्वयंमेक्षेमस्य भूयान्महसामधीश्वरम् ॥ ३९ ॥ ॥ गन्धर्वाऊचुः ॥ ॥ श्यामंचगौरंविदितंस्वधाम्निकृतंत्वयाधामनिजेच्छयाहि ॥ विराजसेनि त्यमलंचताभ्यांघनोयथामेचकदामनीभ्याम् ॥ ४० ॥ अप्सरसऊचुः ॥ यथातमालःकलधौतवल्ल्याचाघनोयथाचंचलयाचकास्ति ॥ नीलो द्रिराजोनिकषाश्मखन्याश्रीराधयाद्यस्तुतथारमण्या ॥ ४१ ॥ ॥ ग्रामाऊचुः ॥ ॥ यस्यपदस्यपरागंशंभुरमाकविदेवैः ॥ इच्छतिचेतसि राधातंभजेमाधवपादम् ॥ ४२ ॥ ॥ तालाऊचुः ॥ येनबलिःसद्विहरेत्तद्बलिमेवहरेत् ॥ तंभजेपादंतुहरेश्चेतसिसुप्तेकुहरे ॥ ४३ ॥ माना ऊचुः ॥ उत्क्षिपंतिबहिर्दुःखंसंतोयच्छरणंगताः ॥ राधामाधवयोर्दिव्यंदधामःपादपंकजम् ॥ ४४ ॥ स्वराऊचुः ॥ शरद्विकचपंकजश्रियमती वविद्वेषकंमिलिंदमुनिलीढितंकुलिशकंजचिह्नावृतम् ॥ स्फुरत्कनकनूपुरंदलितभक्ततापत्रयंचलद्द्युतिपदद्वयंहृदिदधामिराधापते ॥ ४५ ॥

॥इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडेनारदबहुलाश्वसंवादेइलावृतखंडगमनेवेदादिस्तुतिवर्णनंनामचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥४४॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ भैरवाद्यारागगणाःपुरःप्राप्ताहरेःप्रभो ॥ रूपानुरूपावयवांतनुंदृष्ट्वातिहर्षिताः ॥ १ ॥ यत्रयत्रचतेषांवैदृष्टिःप्राप्ता हरेस्तनौ ॥ तत्रस्थिताचनिर्गंतुंलावण्यान्नशशाकह ॥ २ ॥ अहोश्रीकृष्णचन्द्रस्यरूपमत्यद्भुतंहरेः ॥ दृष्ट्वोपवर्णनंतस्यचक्रुस्तेपिपृथ

क्पृथक् ॥ ३ ॥ ॥ भैरवउवाच ॥ ॥ भजहरिजानुद्वयमितिलक्ष्मीः ॥ भजतिसदांकेकमलकराभ्याम् ॥ ४ ॥ ॥ मेघमल्लारउवा
च ॥ ॥ ऊरूविष्णोरंभाखंडौहेमस्तंभौध्यायेयंद्यौ ॥ ओजःपूर्णौशोभायुक्तौवस्त्रापीतौकृष्णस्योभौ ॥ ५ ॥ दीपकउवाच ॥ ॥ सक
लसुखकरंकनकरुचिधरम् ॥ प्रथितहरिपदंभजतकटितटे ॥ ६ ॥ ॥ मालकंसउवाच ॥ ॥ कटीकेशवस्यहरेरस्तितत्रनृणांनेत्रयोर्ह
प्तिमानंदहरंती ॥ परंकंपितामंदगच्छत्समीरैःसुनम्रेणसासर्वचेतोहरेत्थम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरागउवाच ॥ ॥ नाभेःसरःपुष्करकुंडवच्चतल्ल
सत्रिवल्ल्यूर्मिमनोहरंपदम् ॥ रोमावलिप्रोज्झितकामकाननंभजामिनित्यंहृदिराधिकापतेः ॥ ८ ॥ हिंडोलउवाच ॥ अक्षरपंक्तिःकिंत्वलिपं
क्तिःपिप्पलपत्रेमोहनमाला ॥ किंकमलेयच्छ्यामलरेखाकिंत्युदरेरोमावलिरेखा ॥ ९ ॥ भैरवरागिण्यऊचुः ॥ पीतपटंयत्कृष्णहरेरिंद्रध
नुर्वद्दीतियुतम् ॥ कांचनशिल्पैश्वारुरुचिन्तद्व्रजनृणांदुःखहरम् ॥ १० ॥ ॥ भैरवपुत्राऊचुः ॥ ॥ चतुःसमुद्राइवविश्वपूरकाआनंददादेव
चतुःपदार्थवत् ॥ तेबाहवोलोकवितानदण्डवज्जयन्तिभूधारणदिग्गजाइव ॥ ११ ॥ ॥ मेघमल्लाररागिण्यऊचुः ॥ ॥ अरुणबिंबफल
द्युतिमण्डितंभजहरेरधरंमधुरंमनः ॥ नवजपादलमल्लघुविग्रहंसकलवल्लभभूमिपतेःप्रभोः ॥ १२ ॥ ॥ मेघमल्लारपुत्राऊचुः ॥ ॥ कर्पूर
केतकसुमौक्तिकहीरकाणांश्रीखंडचंद्रचपलामृतमल्लिकानाम् ॥ तेषांरुचेश्चपरिभावमकारिपूर्वंयादंतपंक्तिरमलास्मरतांपरस्य ॥ १३ ॥
॥ दीपकरागिण्यऊचुः ॥ ॥ नयनयुगलजातंपातुनोहर्निशंतेमदनशरपरीक्षंसर्वलावण्यदीक्षम् ॥ परिहृतसुरवृक्षंकोटिशोलक्ष्यलक्षंनि
जजनकृतरक्षंदानदक्षंकटाक्षम् ॥ १४ ॥ ॥ दीपकपुत्राऊचुः ॥ ॥ किंवाकुलिंगयुगलंनवपद्ममध्येदुःखक्षयायवसतांनिशितासियुग्मम् ॥
जैत्रंधनुर्जयतिकिंमकरध्वजस्यभ्रूमंडलंकिमथचंद्रमुखेपरस्य ॥ १५ ॥ ॥ मालकोशरागिण्यऊचुः ॥ ॥ परिनृत्यतइंदुमंडलेफणि
पत्न्याविवलोलकुंडले ॥ कमलेमकरंदनिर्भरेभ्रमरालीवसुगंडमंडले ॥ १६ ॥ ॥ मालकंसपुत्राऊचुः ॥ ॥ रविरेवखमंडलेकिमुयदुभ
र्तुस्त्वथवाद्यतेतडित् ॥ अधितिष्ठतिगंडमंडलंद्युतिखण्डंकलधौतकुंडलम् ॥ १७ ॥ ॥ श्रीरागिण्यऊचुः ॥ ॥ कुलिंगयोःखञ्जनयोःकिलारा
दापत्यतांयुद्धमभूदलीनाम् ॥ तेषांगतःकीरउपःप्रफुल्लेचकास्तिपद्मेरुणबिंबलिप्सुः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीरागपुत्राऊचुः ॥ ॥ परिकरीकृत

१३७

पीतपटंहरिंशिखिकिरीटनतीकृतकंधरम् ॥ लकुटवेणुकरंचलकुंडलंपटुतरंनटवेषधरंभजे ॥ १९ ॥ ॥ हिंडोलरागिण्यऊचुः ॥ ॥ अतसीकुसुमोपमेयकांतिर्यमुनाकूलकदम्बमध्यवर्ती ॥ नवगोपवधूविलासशालीवनमालीवितनोतुमंगलानि ॥ २० ॥ ॥ हिंडोलपुत्राऊचुः ॥ ॥ हरेमत्समःपातकीनास्तिभूमौतथात्वत्समोनास्तिपापापहारी ॥ इतित्वांचमत्वाजगन्नाथदेवंयथेच्छाभवेत्तेतथामांकुरुत्वम् ॥ ॥ २१ ॥ नारदउवाच ॥ इतिरागकृतंध्यानंयःशृणोतिपठेत्सदा ॥ तन्नेत्रगोचरोयातिभगवान्भक्तवत्सलः ॥ २२ ॥ इत्थंस्वंदर्शनंदत्त्वावेदादिभ्योहरिःस्वयम् ॥ बभूवपश्यतांतेषांशार्ङ्गपाणिश्चतुर्भुजः ॥ २३ ॥ कृत्वातुदर्शनंविष्णोर्गतेदेवगणैःसह ॥ सैन्येसुतंशंबरारिंस्थापयित्वायदूत्तमम् ॥ २४ ॥ द्वारकांस्वांपुरींगंतुंमनश्चक्रेपरात्परः ॥ २५ ॥ मंजीरघंटाकलकिंकिणीकलंसुकांस्यपात्रध्वनिनारथेन ॥ सुग्रीवमुख्यैरतिचंचलाश्वैर्नियोजितैर्मैथिलदारुकेण ॥२६॥ युतेनसद्रत्नमताश्रुतिस्वनैःप्रभञ्जनैजद्गरुडध्वजेन ॥ विहायसावेदपुरीम्परात्मायया पुरींयादववृंदमंडिताम्॥२७॥इति श्रीमद्गर्गा०सं० वि०ना० बहुलाश्वसंवादेरागकृतकृष्णध्यानवर्णनंनामपञ्चचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥४५॥

॥ नारदउवाच ॥ अथकृष्णेभगवतिपुरींद्वारावतींगते ॥ प्रद्युम्नःसैनिकैःसार्द्धंनदान्कामदुघान्ययौ ॥ १ ॥ शतयोजनविस्तीर्णागंधर्वाणांमहापुरी ॥ वसंतमालतीनाम्नाहेमरत्नमयीशुभा ॥ २ ॥ लवंगलतिकाजालैरेलाकाश्मीरवृंदकैः ॥ जातीफलादिजावित्रीश्रीखण्डैःपारिजातकैः ॥३॥ मन्दारवनगन्धाढचैःसर्वतःसुरभीकृताः ॥ सहस्रदलराजीवकेतकीपुष्पगन्धिभिः ॥४॥ मत्तालिनादिताभृंगैःशब्दिताचित्रपक्षिभिः ॥ गन्धर्वैराजिताभव्यैर्नागैर्भोगवतीयथा ॥ ५ ॥ पतङ्गोनामतत्रैवगन्धर्वेशोमहाबलः ॥ करोतिराज्यंसुकृतीशक्रवद्बलपौरुषः ॥ ६ ॥ श्रुत्वाप्रद्युम्नमायांतंदिग्जयार्थंविनिर्गतम् ॥ गंधर्वैरुद्भटैर्युक्तोयुद्धंकर्तुंमनोदधे ॥ ७ ॥ रथाश्वगजवीरैश्चगंधर्वैर्दशकोटिभिः ॥ पतंगआगतोयोद्धुंप्रद्युम्नस्यापिसंमुखे ॥ ८ ॥ गंधर्वैर्यदुभिःसार्द्धंघोरंयुद्धंबभूवह ॥ मल्लैर्गदाभिःपरिघैर्मुद्गरैस्तोमरर्ष्टिभिः ॥ ९ ॥ बाणांधकारेसंजातेपतंगोतिरथोबली ॥धनुष्टंकारयन्प्राप्तोजगर्जघनवन्मृधे ॥१०॥ गदोगदांसमादायबलदेवानुजोबली ॥ तद्बलंपोथयामासवज्रेणेंद्रोयथागिरीन् ॥ ११ ॥ गदस्यगदयाकेचिद्गंधर्वाःपतितारणे ॥ रथाश्चूर्णीकृताःसर्वेमातंगाभिन्नमस्तकाः ॥ १२ ॥ अश्वारूढाःकेपिवी

राः पतितारणमूर्धनि ॥ अधोमुखाऊर्ध्वमुखागंधर्वाश्छिन्नबाहवः ॥ १३ ॥ क्षणमात्रेणतत्सैन्यैरुधिराणांनदीह्यभूत् ॥ प्रमथाहरमालार्थंशि
रांसिजगृहुर्मृधे ॥ १४ ॥ सिंहारूढाभद्रकालीडाकिनीशतसंवृता ॥ कपालेनापिरुधिरंपिबंतीदृश्यतेमृधे ॥ १५ ॥ एवंयुद्धेगदकृतेगन्ध
र्वाणांपलायताम् ॥ गंधर्वेशस्तदाप्राप्तोहस्तिलक्षबलान्वितः ॥ १६ ॥ गदंतताडगदयापतंगोहृदिमैथिल ॥ गदोपितंस्वगदयापतंगंहृदि
चौजसा ॥ १७ ॥ तयोश्चगदयायुद्धंवभूवघटिकाद्वयम् ॥ विस्फुलिंगान्क्षरंत्यौद्वेगदेचूर्णीबभूवतुः ॥ १८ ॥ लक्षभारमयींगुर्वींगदामादा
यसत्वरम् ॥ गदंतताडशिरसिपतंगोरणदुर्मदः ॥ १९ ॥ गदाप्रहारेणगदःक्षणंमूर्च्छामवापह ॥ एवंकृतेघोरमृधेपतंगेनमहात्मना ॥ २० ॥
तदैवद्वारकापुर्य्यास्तेजःसंघट्टमागतम् ॥ ददृशुर्यादवाःसर्वेकोटिमार्तंडसन्निभम् ॥ २१ ॥ तस्मिंस्तेजसिगौरांगोबलदेवोमहाबलः ॥ आ
विर्बभूवसहसाभगवान्भक्तवत्सलः ॥ २२ ॥ गंधर्वाणांबलंसर्वंसमाकृष्यहलेनवै ॥ तताडमुसलंकुद्धोबलोनीलांबरोबली ॥ २३ ॥ रथाग
जास्तुरंगाश्ववीराःशस्त्रभृतांवराः ॥ निपेतुर्युगपत्सर्वेचूर्णिताश्चोपलाइव॥२४॥पतंगोविरथस्तस्माद्भयभीतःपुरींययौ ॥ पुनर्योद्धुंयादवैश्चसे
नाव्यूहंचकारह ॥ २५ ॥ शतयोजनविस्तीर्णांगंधर्वाणांमहापुरीम् ॥ वसंतमालतींसर्वामुद्धिदार्यहलेनवै ॥ २६ ॥ विचकर्षबलःक्रुद्धोनदे
कामदुघेनृप ॥ हाहाकारस्तदैवासीन्नगर्यांपतितैर्गृहैः ॥ २७ ॥ तिर्यक्पोतमिवाघूर्णंनगरंवीक्ष्यसत्वरम् ॥ पतंगःसर्वगंधर्वैर्धर्षितःसन्कृतां
जलिः ॥ २८ ॥ खचिद्धेमसुवर्णानांमुक्तातोरणशालिनाम् ॥ दशयोजनदीर्घाणांकृतानांविश्वकर्मणाम् ॥ २९ ॥ कामगानांपताकाभिर्युता
नांकुंभकोटिभिः ॥ सहस्रार्कप्रकाशानांविमानानांद्विलक्षकम् ॥३०॥ चतुर्लक्षंगजानांचतुरंगाणांदशार्बुदम् ॥ दिव्यानांनवरत्नानांभारंदश
दशार्बुदम् ॥३१॥ एलालवंगकाश्मीरजातीफलदलैःसह ॥ सुधाफलानांदिव्यानांकोटिशोभाजनानिच ॥३२॥ नीत्वाबलिंसरामायदत्त्वान
त्वाप्रधर्षितः ॥ कृतांजलिःप्राहबलंबलभद्रप्रभाववित्॥३३॥ ॥ पतंगउवाच ॥ ॥ रामराममहावीर्यनजानेतवविक्रमम् ॥ यस्यैकमूर्ध्निति
लवद्दृश्यतेभूमिमंडलम् ॥३४॥ देवाधिदेवभगवन्कामपालनमोस्तुते ॥ नमोनंतायशेषायसाक्षाद्रामायतेनमः ॥३५॥ जयजयाच्युतदेवपरा
त्परस्वयमनंतदिगंतगतश्रुते ॥ सुरमुनींद्रफणींद्रवरायतेमुसलिनेबलिनेहलिनेनमः ॥ ३६ ॥ नारदउवाच ॥ एवंस्तुतःपतंगेनबलभद्रो

१७०

महाबलः ॥ प्रसन्नचेतागंधर्वंमाभैरित्यभयंददौ ॥ ३७ ॥ स्थापयित्वाबलेकार्ष्णिप्रणतंयादवेश्वरः ॥ यादवैःसंस्तुतःशीघ्रंपुरींद्वाराव तींययौ ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादे इलावृतखण्डगमनेगंधर्वदेशविजयेवसंत मालतीकर्षणंनामषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रद्युम्नोथमहावीरोनादयन्जयदुंदुभीन् ॥ यदुभिः सैनिकैःसार्द्धंमधुधारातटंययौ ॥ १ ॥ सुवर्णाद्रितटीभूतेवनेवैश्रंभकेशुभे ॥ सुवर्णवर्णहंसाढ्येकांचनीलतिकावृते ॥ २ ॥ हेमा वतीषुद्रोणीषुदेवदुर्गासुमैथिल ॥ दानवानामगम्यासुगङ्गावेत्रवतीषुच ॥ ३ ॥ दानवेभ्यःप्रभीतानांक्वचित्स्वर्गात्पलायिनाम् ॥ अष्टानांलो कपालानांनिधयोयत्रसंतिहि ॥ ४ ॥ तत्रशक्रसखोदेवआधिपत्याभिरक्षकः ॥ श्रुत्वागतंचप्रद्युम्नंयुद्धंकर्तुंमनोदधे ॥ ५ ॥ प्रद्युम्नप्रेषितः साक्षादुद्धवोबुद्धिसत्तमः ॥ पप्रच्छहृष्टमार्गैश्चजनैस्तस्यपुरंययौ ॥ ६ ॥ नत्वादेवंशक्रसखंसभायामुद्धवःप्रभुः ॥ प्रद्युम्नकथितंप्राहविस्तरा न्मंत्रिणांवरः ॥ ७ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ उग्रसेनोयादवेन्द्रोद्वारकेशोनृपेश्वरः ॥ जंबूद्वीपनृपाञ्जित्वाराजसूयंकरिष्यति ॥ ८ ॥ तेनप्रणोदितोजेतुंरुक्मिणीनंदनोबली ॥ जित्वासभारतादीनिखंडानिस्वस्यतेजसा ॥ ९ ॥ अद्यैवेलावृतंप्राप्तोजेतुंकार्ष्णिर्महाबलः ॥ त स्मैयच्छबलिंशीघ्रंकुलकौशल्यहेतवे ॥ नचेद्युद्धंहिभवताराजन्सर्वविदांवर ॥ १० ॥ ॥ शक्रसखउवाच ॥ ॥ शृणुदूतसदादेवैःपूजि तोहंनरैःकिमु ॥ सिद्धोहंवैमहावीरोनागलक्षसमोबले ॥ ११ ॥ अष्टानांलोकपालानामाधिपत्याभिरक्षकः ॥ कुबेरइवकोशाढ्यःपुरंदरइ वोद्भटः ॥ १२ ॥ उग्रसेनेनदातव्यंमह्यंचोपायनंपरम् ॥ पराक्तस्मैनदास्यामियदुराजायभूभृते ॥ १३ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ यथातिरस्कृतांप्राप्तःकुबेरोयदुतेजसा ॥ यथाशृंगारतिलकश्चैत्रदेशाधिपोबली ॥ १४ ॥ शुभांगोहरिवर्षेशउत्तरेशोगुणाकरः ॥ यथादैत्यस खोराजालंकेशोराक्षसेश्वरः ॥ १५ ॥ संवत्सरःकेतुमालःशकुन्याद्यामहासुराः ॥ तथाभूतस्त्वंहिराजन्बलिंतस्मैप्रदास्यसि ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युद्धववचःश्रुत्वाक्रुद्धःशक्रसखोबली ॥ उद्धवंप्रत्युवाचाथशृणुभागवतोत्तम ॥ १७ ॥ यावद्बलिंप्रदास्यामिताव त्त्वंसंस्थितोभव ॥ अन्यथातेगतिर्नास्तिसत्यंसत्यंमहामते ॥ १८ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ वयंतुमंत्रिप्रवराःपूर्णज्ञानप्रदावराः ॥ म

च्छिक्षणंनमन्यंतेतेषांदंडभवंफलम् ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंसदृष्टरोधेनरोधयामासचोद्धवम् ॥ बद्धापाशैरौपगर्विकारागा
रेरुरोधह ॥ उद्धवोनागतोराजन्यदूनामनुशोचताम् ॥ २० ॥ दिनानिकतिचित्तत्रव्यतीयुस्तमपश्यताम् ॥ मन्मुखात्तदुपाकर्ण्यप्रद्युम्नो
भगवान्हरिः ॥ २१ ॥ जेतुंशक्रसखंप्रागात्त्रिपुरंत्र्यंबकोयथा ॥ यदुभिर्भ्रातृभिःसार्द्धंससैन्यपरिवारितः ॥ २२ ॥ सुवर्णाद्रिगुहास्वारात्सं
प्राप्तोमकरध्वजः ॥ वीरकोदंडटंकारैर्दुंदुभिध्वनिमिश्रितैः ॥ २३ ॥ अश्वहेषैर्हस्तिनादैर्विनेदुश्चदिशोदश ॥ सैन्यपादरजोभिश्चयुयुधे
यादवैःसह ॥२४॥ बभूवतुमुलंयुद्धंछादितंव्योममण्डलम् ॥ वीक्ष्यसर्वेमेरुदेवाभयंप्रापुर्नृपेश्वर ॥२५॥ अथशक्रसखःक्रुद्धोरथारूढोमहाब
लः ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिर्युयुधेयादवैःसह ॥ २६ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धंदेवानांयदुभिःसह ॥ प्राकृतप्रलयेराजन्नब्धीनामब्धिभिर्यथा ॥२७॥
शस्त्रांधकारेसंजातेसारणोरोहिणीसुतः ॥ बलदेवानुजोवीरोदंशितोगजसंस्थितः ॥ २८ ॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्तोधनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ तद्बलं
पोथयामासबाणैःकोदंडनिर्गतैः ॥ २९ ॥ श्रीसारणस्यबाणौघैःकेचिद्वीराद्विधाकृताः ॥ तिर्यग्भूतारथायुद्धेनिपेतुःपादपाइव ॥ ३० ॥
गजानांभिन्नकुंभानांमौक्तिकान्यपतंस्तदा ॥ बाणांधकारेसंजातेरात्रौतारागणाइव ॥३१॥ संछिद्यमानैरश्वैश्चवीरैर्नागैरणांगणम् ॥ बभौभू
तगणैर्युक्तंयथाक्रीडमुमापतेः ॥ ३२ ॥ सारणस्यबलंदृष्ट्वासर्वेदेवाःपलायिताः ॥ संछिन्नभिन्नकोदंडाअभितःशीर्णकंचुकाः ॥ ३३ ॥
पलायमानंस्वबलंदृष्ट्वाशक्रसखोबली ॥ धनुष्टंकारयन्प्राप्तोजगर्जघनवद्बली ॥ ३४ ॥ अर्जुनंदशभिर्बाणैर्विंशत्याभानुमेवच ॥ सांबंबाण
शतैर्युद्धेनिरुद्धंचशतैःशरैः ॥ ३५ ॥ द्विशतैश्चगदंवीरंसहस्रैःसारणंतथा ॥ तताडसमरेवीरोधन्वीशक्रसखोबली ॥ ३६ ॥तद्बाणैःसरथावी
राबभ्रमुर्घटिकाद्वयम् ॥ चक्रवत्कुंभकारस्यतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३७ ॥ हयाश्चपंचतांप्राप्ताःश्लथद्धंधारथाभ्रमात् ॥ रथिनःखिन्नमनसःसूतामू
र्च्छांगतामृधे ॥३८॥ सांबोन्यंरथमारुह्यधनुष्टंकारयन्बलात् ॥ धनुःशक्रसखस्यापिचिच्छेददशभिःशरैः ॥३९॥ द्वाभ्यांसूतंशतैरश्वान्सहस्रै
स्तद्रथंशरैः ॥ चूर्णयामासराजेंद्रसांबोजांबवतीसुतः ॥ ४० ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ नागेंद्रमत्तमारुह्यशूलंजग्राहरोपतः
॥४१॥ विव्याधसांबंशूलेनहृदिशक्रसखोबली॥तेनघातेनसांबोपिकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥४२॥ योजनेपादविक्षेपंकज्जलाद्रिसमप्रभम् ॥

चतुर्योजनमुच्चांगंयोजनार्धंरदद्वयम् ॥ ४३ ॥ महच्चीत्कारंकुर्वंतंत्रिशुंडादंडमंडलैः ॥ शृंखलैःपातयंतंतंचतुर्योजनविस्तृतैः ॥ ४४ ॥ गजान्वीरान्मर्दयंतंरथानश्वानितस्ततः ॥ दंतैःपादैर्घातयंतंकालांतकयमोपमम् ॥ ४५ ॥ आगतंवीक्ष्यनागेंद्रंशत्रुणानोदितंपरम् ॥ विचरंतंमृधाद्भीतायदुसेनाविदुद्रुवुः ॥ ४६ ॥ गदोगदांसमादायबलदेवानुजोबली ॥ जघानतद्गजंकुंभेगदयावज्रकल्पया ॥ ४७ ॥ गदासंभिन्नकुम्भोथिगजोयुद्धेपपातह ॥ छिन्नपक्षोयथाशैलस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४८ ॥ अथशक्रसखोयावद्गदांजग्राहरोषतः ॥ तावत्तताडगदयागदःशक्रसखंहृदि ॥ ४९ ॥ तेनघातेनसगजात्पतितोमूर्च्छितोभवत् ॥ पुनरुत्थायसगदंभुजाभ्यांजगृहेमृधे ॥ ५० ॥ गदशक्रसखौयुद्धेयुयुधातेपरस्परम् ॥ रंगेमल्लाविववनेवन्यौतौवारणाविव ॥ ५१ ॥ भुजाभ्यांतंसमुत्थाप्यबलदेवानुजोबली ॥ चिक्षेपतत्पुरोवीरंबलात्तंशतयोजनम् ॥ ५२ ॥ तदाजयजयारावोयदुसैन्येबभूवह ॥ जयदुंदुभयोनेदुःप्रशशंसुर्मुहुर्जनाः ॥ ५३ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेइलावृतखण्डगमनेदेवदेशविजयेशक्रसखयुद्धंनामसप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥४७॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्वपुरेपतितोमूर्च्छांगतःशक्रसखोभृशम् ॥ उत्तस्थौचक्षणंतत्रकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ १ ॥ अथकार्ष्णिपरंब्रह्मज्ञात्वाशक्रसखस्त्वरम् ॥ स्वसकाशाद्बलिंनीत्वायदूनांचबलंययौ ॥ २ ॥ ऐरावतकुलेभाश्चत्रिशुंडादंडशालिनः ॥ चतुर्दंताःश्वेतवर्णाःसहस्राणिमदच्युतः ॥ ३ ॥ हेमाद्रिप्रभवानागायोजनद्वयविग्रहाः ॥ कोटिशःपर्वताकाराउन्मत्तादिग्गजाइव ॥ ४ ॥ दिव्याश्वादिव्यगतयःकोटिशःकोटिशोनृप ॥ शतार्बुदारथादिव्याःशातकुंभमयाःपराः ॥ ५ ॥ अयुतानिविमानानांयोजनद्वयशालिनाम् ॥ नियुतंकामधेनूनांपारिजातसहस्रकम् ॥ ६ ॥ करिदंतखचिद्दण्डाहेमरत्नखचित्पदाः ॥ मुक्तास्तबकसंबद्धगुणयंत्रस्फुरत्प्रभाः ॥ ७ ॥ मल्लिकामकरंदार्द्राःशिरीषकुसुमाकुलाः ॥ पयःफेननिभाःशय्याःकोटिशःसोपबर्हणाः ॥ ८ ॥ वितानानिविचित्राणिभित्तिवस्त्राणिकोटिशः ॥ आसनानिमृदुस्पर्शंचित्रवर्णानिसर्वशः ॥ ९ ॥ दीर्वाणिचोपबर्हाणिविश्वकर्मकृतानिच ॥ मुक्तास्तबकहेमाद्यैःखचितानिसहस्रशः ॥ १० ॥ सहस्रशोजवनिकाःशिबिकाश्चैवकोटिशः ॥ छत्राणांचामराणांचदिव्यसिंहासनैःसह ॥ ११ ॥ व्यजनानांतथाकोटीराज्यश्रीभूषणानिच ॥

पीयूषाणांद्रोणकोटिःसुधर्माचसभातथा ॥ १२ ॥ एवंचसर्वतोभद्रपद्मानीतिसहस्रशः ॥ हीरकाणांचहरितांमुक्तानांचतथैवहि ॥१३॥ गोमेदानांकोटिभारानीलकानांतथैवच ॥ आदित्यचंद्रकांतीनांवैडूर्याणांसहस्रशः ॥ १४ ॥ स्यमंतकमणीनांचकोटिभाराःसमागताः ॥ तथावैपद्मरागाणांभारान्विद्धयर्बुदंनृप ॥ १५ ॥ जांबूनदसुवर्णानांहाटकानांतथैवच ॥ सुवर्णाद्रिसुवर्णानांकोटिभाराश्चकोटिशः ॥ १६ ॥ इत्थंनवनिधीन्सर्वान्दैवानांमैथिलेश्वर ॥ अष्टानांलोकपालानामाधिपत्याधिरक्षकः ॥ १७ ॥ नीत्वोद्धवंशक्रसखोदत्वैवंबलिमद्भुतम् ॥ कौशल्यहेतवेकार्ष्णिंप्रणनामकृतांजलिः ॥ १८ ॥ तस्मैतुष्टःशंबरारिःप्रददौरत्नमालिकाम् ॥ संस्थाप्यराज्येतंराजन्नेषाहिप्रकृतिःसताम् ॥ ॥ १९ ॥ इत्थंशक्रसखंजित्वाप्रद्युम्नोभगवान्हरिः ॥ विकर्षन्महतींसेनामरुणोदातटान्ययौ ॥ २० ॥ श्रुत्वाजितंशक्रसखंसिद्धेशाःकिन्नरास्तथा ॥ नकेपियुयुधुस्तेनप्रद्युम्नायबलिंददुः ॥ २१ ॥ शिबिराणांसमूहोभूदरुणोदानदीमनु ॥ महाधनखचिद्भिश्चवितानैःशतयोजनम् ॥ २२ ॥ पतत्पताकैर्दिव्याभैर्भून्यस्तविजयध्वजैः ॥ विरेजेशिबिरव्यूहोलहरीभिर्यथोदधिः ॥ २३ ॥ आकाशादागतंतत्रगजारूढंपुरंदरम् ॥ ससैन्यंसहसाराजन्दुंदुभिध्वनिसंयुतम् ॥ २४ ॥ संवीक्ष्यवेगतोवीराजगृहुःशस्त्रसंहतिम् ॥ पुनरिंद्रंचतंज्ञात्वाबभूवुर्हर्षितानृपाः ॥ २५ ॥ श्रीप्रद्युम्नंसभामध्येसंप्राप्तोथपुरंदरः ॥ दत्तासनोयदुवरैःप्रद्युम्नंप्राहदेवराट् ॥ २६ ॥ ॥ श्रीपुरंदरउवाच ॥ शृणुकार्ष्णेमहाबाहोत्वंपरावरवित्तमः ॥ लीलावतीनामपुरीशुभाहेमाद्रिसानुषु ॥ २७ ॥ विद्याधरेशःसुकृतीतत्रराज्यंकरोतिहि ॥ तत्कन्यासुंदरीनामशतचन्द्रनिभाशुभा ॥ २८ ॥ आगतादेवताःसर्वास्तस्याराजन्स्वयंवरे ॥ लोकपालास्तथासर्वेसंप्राप्तादिव्यविग्रहाः ॥ २९ ॥ यंदृष्ट्वामूर्च्छिताहंस्यांसमेभर्ताभवत्विति ॥ गिरेत्येवंप्रजलपंतीसुंदरंवरमिच्छती ॥ ३० ॥ तत्रापिगच्छसहसाभ्रातृभिःसहकौतुकम् ॥ स्वयंवरंपश्यपरंदेवलोकैश्चमंडितम् ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्कार्ष्णिर्यादवैर्भ्रातृभिःसह ॥ पुरंदरेणसहसापुरीलीलावतींययौ ॥ ३२ ॥ विशालाजिरसंयुक्तेखचिद्रत्नमनोहरे ॥ चंदनागुरुकस्तूरीकुंकुमद्रवचर्चिते ॥ ३३ ॥ मुक्तायुक्तैस्तोरणैश्चवितानैःसुमहाधनैः ॥ जांबूनदासनैःसाक्षादिंद्रलोकइवामले ॥ ३४ ॥ तस्मिन्स्वयंवरेतस्थौप्रद्युम्नोदिव्यआसने ॥ गिरिशृंगेयथा

सिंहःसर्वेषांपश्यतांनृप ॥ ३५ ॥ प्रजेशामुनयस्तत्रदेवारुद्रगणास्तथा ॥ मरुतोरवयश्चैववसवोह्यग्नयोश्विनौ ॥ ३६ ॥ यमोथवरुणः सोमोधनदःशक्रएवहि ॥ सिद्धाविद्याधराश्चैवगंधर्वाःकिन्नरास्तथा ॥ ३७ ॥ अन्येसमागताःसर्वेरत्नाभरणभूषिताः ॥ जहुर्वैवाहिकी माशांप्रद्युम्नंवीक्ष्यमैथिल ॥ ३८ ॥ सासुन्दरीतत्रसुरत्नमालयारतिंचरंभांक्षिपतीवनिर्गता ॥ वाणींरमांरूपवतींपुलोमजांविडंबयंतीवब भौवरांगना ॥ ३९ ॥ यांवीक्ष्यसर्वेषुसदःसुसर्वतोमोहंप्रयातेषुतथैवमैथिल ॥ श्रीःसर्वलोकस्यचपश्यतोवरंविचिन्वतीसाचपलेवचांबुदम् ॥ ४० ॥ दिव्यांबरंपद्मदलायतेक्षणंप्रद्युम्नवीरंनरलोकसुन्दरम् ॥ समेत्यमूर्च्छांसमवापसुन्दरीविद्याधरीसापुनरापसंज्ञाम् ॥ ४१ ॥ समुत्थितासात्वतिहर्षविह्वलातस्थौसुमालांविनिधायतद्गले ॥ विद्याधरेशःसुकृतींचसुन्दरींसुतांददौमैथिलशंबरारये ॥ ४२ ॥ नदत्सूतूर्य्ये षुतदैवनिर्जरानसेहिरेवीक्ष्यविवाहमंगलम् ॥ तंसर्वतःसंरुरुधुःस्वयंवरंप्रचंडमेघाइवभास्करंपरम् ॥ ४३ ॥ क्रोधावृतांस्तानमरान्धनुर्धरा न्मदोद्धतान्वीक्ष्यहरेःसुतोबली ॥ श्रीकृष्णदत्तंसशरंधनुःस्वयंत्वरंगृहीत्वायदुभिर्जगर्जह ॥ ४४ ॥ तच्चापमुक्तैर्विशिखैःस्फुरत्प्रभैश्छिन्ना युधामैथिलशीर्णकंचुकाः ॥ विदुद्रुवुस्तेचदिशोदशामरानीहारमेघाइवसूर्यरश्मिभिः ॥ ४५ ॥ प्रद्युम्नोभगवान्साक्षादित्थंजित्वास्वयंव रम् ॥ विजित्येलावृतंखण्डंभारतंगंतुमुद्यतः ॥ ४६ ॥ भ्रातृभिर्यदुभिःसैन्यैःसर्वमंत्रिजनैःसह ॥ आययौभारतंखण्डंनादयञ्जयदुंदुभीन् ॥ ॥ ४७ ॥ पश्यन्देशाननेकांश्चजंबूद्वीपंययौबली ॥ आनर्तान्द्वारकादेशान्प्राप्तोभूच्छ्रीहरेःसुतः ॥ ४८ ॥ प्रद्युम्नप्रेषितःसाक्षादुद्धवोबुद्धिस त्तमः ॥ प्रणनामोग्रसेनंतंसभायांश्रीहरिंबलम् ॥४९॥ वर्षेवर्षेपियज्जातंजम्बूद्वीपजयोयथा ॥ तत्सर्वंह्ययथायोग्यंकथयामासचोद्धवः॥५०॥ श्रीकृष्णबलदेवाभ्यांसर्वैर्वृद्धजनैःसह ॥ प्रद्युम्नंतंसमानेतुमुग्रसेनोविनिर्गतः ॥ ५१ ॥ गीतवादित्रघोषेनब्रह्मघोषेणभूयसा ॥ मुक्तावर्षैर्लाज पुष्पैःपाठारावैःसुमंगलैः ॥ ५२ ॥ वारणेंद्रंपुरस्कृत्यसौवर्णैःकलशैर्नृप ॥ गंधर्वैर्वारमुख्याभिःशंखदुंदुभिवेणुभिः ॥ ५३ ॥ गंधाक्षतैर्हेमपा त्रैःपुष्पैर्धूपैर्यवांकुरैः ॥ उग्रसेनःशंबरारेःसंमुखंचजगामह ॥ ५४ ॥ खड्गंनीत्वोग्रसेनस्यपुरोधृत्वाकृतांजलिः ॥ ननामकार्ष्णिर्यदुभिर्भ्रा तृभिःसहमैथिल ॥ ५५ ॥ श्रीकृष्णंसबलंनत्वासर्वान्वृद्धान्प्रणम्यच ॥ गर्गाचार्यंननामाशुप्रद्युम्नोमीनकेतनः ॥ ५६ ॥ संश्लाघ्याभ्यर्च्य

विधिवद्ब्राह्मणैर्वेदसूक्तिभिः ॥ आरोप्यवारणेकार्ष्णिमुग्रसेनःपुरींययौ ॥ ५७ ॥ द्वारकायांमंगलोभूद्यदूनांचगृहेगृहे ॥ इत्थंजयस्तेकथितःकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडे नारदबहुलाश्वसंवादेइलावृतखंडविजयेस्वयंवरविजये प्रद्युम्नद्वारकागमनंनामाष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ छ ॥ श्रीबहुलाश्वउवाच ॥ ॥ कथंचकारविधिवद्राजसूयाध्वरंनृपः ॥ एतन्मेब्रूहिविप्रेंद्रत्वंपरावरवित्तमः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथोग्रसेनोनृपतिःसर्वधर्मभृतांवरः ॥ श्रीकृष्णेनसहायेनक्रतुराजंचकारह ॥ २ ॥ गर्गाद्यदुकुलाचार्यान्मुहूर्तंबोध्ययत्नतः ॥ बंधुभ्यःप्रददौराजन्सुहृद्भ्योपिनिमंत्रणम् ॥३॥ भक्त्यापरमयाहूताऋषयोमुनयोद्विजाः ॥ आजग्मुर्द्वारकांसर्वेपुत्रशिष्यैःसमावृताः॥४॥वेदव्यासःशुकःसाक्षान्मैत्रेयोथपराशरः ॥ पैलःसुमंतुर्दुर्वासावैशंपायनइत्यहम् ॥५॥ जैमिनिर्भार्गवोरामोदत्तात्रेयोसितोमुनिः ॥ अंगिरावामदेवोत्रिर्वसिष्ठःकण्वएवच ॥६॥ विश्वामित्रःशतानंदोभारद्वाजोथगौतमः ॥ कपिलःसनकाद्याश्चविभांडश्चपतंजलिः ॥७॥ द्रोणःकृपःप्राड्विपकःशांडिल्योमुनिसत्तमः ॥ अन्येचमुनयोराजन्सशिष्यास्तुसमागताः ॥८॥ ब्रह्माशिवोजंभभेदीदेवारुद्रगणास्तथा ॥आदित्यामरुतःसर्वेवसवोह्यग्नयोश्विनौ॥९॥यमोथवरुणःसोमोधनदोगणनायकः ॥ सिद्धाविद्याधराश्चैवगंधर्वाःकिन्नरादयः ॥ १० ॥ गंधर्व्यप्सरसःसर्वाविद्याधर्य्यःसमागताः ॥ वितलाद्दानवादैत्याःप्रह्लादोबलिनासह ॥११॥ रक्षोभिर्भीषणैस्सार्द्धलंकाधीशोविभीषणः ॥ सर्वैश्चवानरैःसार्द्धंहनूमान्वायुनंदनः ॥१२॥ ऋक्षैश्चदंष्ट्रिभिःसार्द्धंजांबवानृक्षराड्बली ॥ सर्वैश्चपक्षिभिःसार्द्धंगरुडःपक्षिराड्बली ॥१३॥ सर्वैःसरीसृपैः सार्द्धंवासुकिर्नागराण्महान् ॥ गोरूपधारिणीपृथ्वीसर्वाभिःकामधेनुभिः॥१४॥ सर्वैःशैलैर्मूर्त्तिमद्भिःसुमेरुश्चहिमाचलः ॥ गुल्मवृक्षलताभिश्चवटःसाक्षात्प्रयागतः ॥१५॥ महानदीभिःसहिताश्रीगंगायमुनानदी ॥ पारावाराःसप्ततथारत्नोपायनसंयुताः ॥ १६ ॥ आजग्मुरुग्रसेनस्यराजसूयेमहाध्वरे ॥ सप्तपुर्यस्त्रयोग्रामानवारण्यानवोपराः ॥ १७ ॥ चतुर्दशैवगुह्यानिविख्यातानिमहीतले ॥ तीर्थराजःप्रयागश्चपुष्करंबद्रिकाश्रमः ॥ १८ ॥ सिद्धाश्रमोविनशनःकुंडैःसर्वैःसरोवरैः ॥ वनानिदंडकादीनिसर्वैश्चोपवनैःसह ॥ १९ ॥ क्षेत्रैःसमग्रैर्विमलैरेतेतत्रसमाययुः ॥ श्रीमद्गोवर्द्धनोनामगिरिराजोत्रजाद्गिरिः ॥ २० ॥ वृन्दावनंव्रजवनैःसरःकुंडैःसमाय

149

यौ ॥ नंदोपनंदानंदश्चतथाषड्वृषभानवः ॥ २१ ॥ वृषभानुवरःसाक्षात्सुचंद्रोनाममैथिल ॥ सर्वंगोपगणैर्गोभिर्नंदराजःसमाययौ ॥२२॥ कीर्तिर्यशोमतिःसाक्षाद्गोपीभिर्गोपिकेश्वरी ॥ श्रीराधाशिबिकारूढासखीसंघैश्चकोटिभिः ॥ २३ ॥ शतयूथैश्चगोपीनांद्वारकांप्रययौमुदा ॥ तासांवासोयत्रयत्रगोपीभूमिश्चसाभवत् ॥ २४ ॥ तदंगरागसंजातंगोपीचंदनमेवहि ॥ गोपीचंदनलिप्तांगोनरोनारायणोभवेत् ॥ ॥ २५ ॥ चतुर्वर्णास्तथासर्वेआजग्मुस्तस्यचाध्वरे ॥ धृतराष्ट्रोबुद्धिचक्षुःसाक्षाद्दुर्योधनःकलिः ॥ २६ ॥ शल्योभीष्मश्चकर्णश्चकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ भीमोर्ज्जुनोथनकुलःसहदेवस्तथापरे ॥ २७ ॥ दमघोषोवृद्धशर्माजयसेनोमहानृपः ॥ धृष्टकेतुर्भीष्मकश्चनग्नजित्कोसलेश्वरः ॥२८॥बृहत्सेनोधृतिःसाक्षान्मैथिलेशःपितातव ॥ अन्येपितत्रराजानः सुहृत्संबंधिबांधवाः ॥ सहस्त्रीभिस्तथापौत्रैःपुत्रैराजग्मुरध्वरम् ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसं० वि० खं० ना० ब० सं० यज्ञारंभेस्वजननिमंत्रणंनामैकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥४९॥ नारदउवाच ॥ अर्थसिद्ध्योरिवद्वारेरेवताद्रिसमुद्रयोः ॥ मध्येपिंडारकेक्षेत्रेयज्ञारंभोबभूवह ॥ १ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णःकुंडोभूद्यस्यचाध्वरे ॥ योजनेब्रह्मकुंडस्तुगव्यूतिःपंचकुंडकाः ॥ २ ॥ मेखलागर्तविस्तारवेदीभिर्निर्मितादश ॥ सहस्रहस्तमुच्चांगोयज्ञस्तंभोबभौमहान् ॥ ३ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णः सौवर्णोयज्ञमंडपः ॥ वितानतोरणैरेजेकदलीखंडमंडितः ॥ ४ ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्हकैः ॥ देवैश्चसहितोराजाबभौशक्रइवाध्वरे ॥ ५ ॥ यज्ञावतारःश्रीकृष्णःपरिपूर्णतमोध्वरे ॥ बभौपुत्रैश्चपौत्रैश्चपरमात्मेवभूतिभिः ॥ ६ ॥ महासंभृतसंभारेराजसूयेध्वरेवरे ॥ गर्गाचार्यंगुरुंकृत्वायदुराजोह्यदीक्षत ॥ ७ ॥ होतारोदशलक्षाणिदशलक्षाणिदीक्षिताः ॥ अध्वर्यवःपंचलक्षमुद्गातारस्तथापरे ॥ ८ ॥ हस्तिशुंडासमाधाराभुक्काज्यस्यहुताशनः ॥ अजीर्णंप्रापतद्यज्ञेनचित्रंविद्धिमैथिल ॥ ९ ॥ केपिजीवास्त्रिलोक्यांतुनबभूवुर्बुभुक्षिताः ॥ सर्वेदेवास्तुसोमेनह्यजीर्णत्वमुपागताः ॥ १० ॥ रुचिमत्याधर्मपत्न्योग्रसेनोयदुराड्बली ॥ अध्वरावभृथस्नानंतीर्थेपिंडारकेकरोत् ॥ ११ ॥ व्यासाद्यैर्मुनिभिःस्नातोविधिवद्वेदसूक्तिभिः ॥ यथादक्षिणयायज्ञोरुचिमत्याबभौनृपः ॥ १२ ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्नरदुंदुभयस्तदा ॥ उग्रसेनोपरिसुराःपुष्पवर्षप्रचक्रिरे ॥ १३ ॥ गजानांदेवभाराणांनियुतानिचतुर्दश ॥ शतार्बुदंहयानांतु

यज्ञांतेदक्षिणांपराम् ॥ १४ ॥ कोटिशोनवरत्नानांमहाहारांबरैःसह ॥ गर्गाचार्यायमुनयेगृहोपस्करसंयुताम् ॥ १५ ॥ उग्रसेनोददौराजा यादवेंद्रोमहामनाः ॥ गजानांतत्रसाहस्रंहयानामयुतंतथा ॥ १६ ॥ विंशद्भारंसुवर्णानांब्राह्मणेब्राह्मणेददौ ॥ मरुतस्यमहायज्ञेत्यक्तपात्राय थाद्विजाः ॥ १७ ॥ तथोग्रसेनस्यक्रतौसंतुष्टाहर्षितागताः ॥ संतुष्टादेवताःसर्वाःप्राप्तभागादिवंगताः ॥ १८ ॥ भूरिद्रव्यावंदिनश्चजयारा वागृहंगताः ॥ रक्षोदैत्यावानराश्चदंष्ट्रिणःपक्षिणस्तथा ॥ १९ ॥ नागाःसंतुष्टमनसःसर्वेस्वंस्वंगृहंययुः ॥ गावःशैलावृक्षसंघानद्यस्तीर्थाश्च सिंधवः ॥ २० ॥ संतुष्टाःप्राप्तभागायेतेसर्वेस्वंगृहंययुः ॥ राजानोयेसमाहूताःपारिबर्हेणभूयसा ॥ २१ ॥ पूजितादानमानाभ्यांतेपिस्वं स्वंगृहंगताः ॥ नंदाद्यागोपमुख्यायेश्रीकृष्णेनप्रपूजिताः ॥ २२ ॥ हर्षिताःप्रेमदानाभ्यांतेपिसर्वेव्रजंययुः ॥ एतत्तेकथितंराजन्महायज्ञ स्यमंगलम् ॥ २३ ॥ यत्रश्रीकृष्णचंद्रोस्तितत्राकसफलंनहि ॥ येशृण्वंतिकथामेतांपठंतिसततंनराः ॥ २४ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमोक्ष स्तेषांप्रजायते ॥ २५ ॥ पूर्णःपरेशःपरमेश्वरःप्रभुःपुनातुवोयःपुरुषःपुराणः ॥ शृण्वंतियेतस्यकथांविचित्रांकुर्वंतितीर्थंस्वकुलंनरास्ते ॥ ॥ २६ ॥ छलेनयज्ञस्यहरिःपरेश्वरोभारंविदेहेशभुवोवतारयत् ॥ योभूच्चतुर्व्यूहधरोयदोःकुलेतस्मैनमोनंतगुणायभूभृते ॥ २७ ॥ अत्य द्भुतमिमंग्रंथंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ श्रीनिकेतस्यसोपानमिदंवैकुंठदुर्लभम् ॥ २८ ॥ यःशृणोतिनरोभक्त्यासकृतार्थोनसंशयः ॥ २९ ॥ गर्गाचार्येणसंप्रोक्तंसर्वसारसमुद्धृतम् ॥ ३० ॥ यैःश्रुतंपठितंसम्यक्तेषांवासोहरेःपदम् ॥ इहैवचसुखंप्राप्यपुत्रपौत्रादिसंततेः ॥ ३१ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविश्वजित्खंडे नारदबहुलाश्वसंवादे उग्रसेनमहोदये राजसूययज्ञोत्सववर्णनंनामपंचाशत्तमोध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीविश्वजित्खंडसमाप्तिमगमत् ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

144

इति श्रीमद्गर्गसंहितायां विश्वजित्खंडं समाप्तम् ।

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विश्वजित्खंडः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां बलभद्रखण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् ८

195

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ बहुलाश्वउवाच ॥ ॥ श्रुतंतवसुखाद्ब्रह्मन्मंगलंपरमाद्भुतम् ॥ सुधाखंडात्परंमिष्टंखंडंविश्वजितंपरम् ॥ १ ॥ परिपूर्णतमस्यापिश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांपुत्रादशदशाभवन् ॥ २ ॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चबभूवुःकोटिशोमुने ॥ रजांसिभूमेर्गणयेन्नकविश्वेद्धरेःकुलम् ॥ ३ ॥ रेवत्यांबलदेवस्यरामस्यापिमहात्मनः ॥ पुत्रोदयःकथंनस्यादेतन्मेब्रूहितत्त्वतः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ बाढमुक्तंभगवतः संकर्षणस्याच्युताग्रजस्यबलभद्रस्यरामस्यकामपालस्यकथांसर्वथातवाग्रेकथयिष्यामि ॥ ५ ॥ अथ कदाचित्प्राड्विपाकोनाममुनींद्रोयोगींद्रोदुर्योधनगुरुर्गजाह्वयंनामपुरंप्राजगाम ॥ ६ ॥ सुयोधनेनसंपूजितःपरमादरेणसोपचारेणमहार्हसिंहासनेस्थितोऽभूत् ॥ ७ ॥ तंप्रदक्षिणीकृत्यप्रणिपत्यकृतांजलिःपुरःस्थितोमनःसंदेहंस्मृत्वाधार्तराष्ट्रइतिहोवाच ॥ ८ ॥ संकर्षणः साक्षाद्बलभद्रःकिंकारणात्कस्माल्लोकात्केनप्रार्थितोभूलोकानाजगामयेनेदंपुरंतिर्यग्भूतमभवत्तस्यममगुरोगेदाशिक्षाकरस्याहोतत्प्रभावं नितरांवदतात् ॥ ९ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ युवराजकुरूद्वहयदूद्वहस्यप्रभावंशृणुयच्छ्रवणेपापहानिःपरंभूयात् ॥ १० ॥ अस्मिन्द्वापरांतेनृपव्याजदैत्यानीककोटिभिर्भूरिभाराक्रांताभूर्गौर्भूत्वास्वयंभुवंशरणंजगाम ॥ ११ ॥ तदुपधार्यसुरज्येष्ठःसर्वसुरगणैःसमृडोवैकुंठनाथंपुरस्कृत्य श्रीवामनवामपादांगुष्ठनखनिर्भिन्नोर्ध्वांडकटाहविवरमार्गेणबहिर्निर्गत्यकोटिशोंडनिचयान्ब्रह्मद्रवेसंप्रेक्षन्विरजातीरंप्राप्तवान् ॥ १२ ॥ अथाग्रेऽसंख्यकोटिमार्तंडज्योतिषांमंडलमवेक्ष्यधातानत्वाध्यात्वातत्रानंतंसहस्रवदनंसंकर्षणंसर्वगुणलक्षणलक्षितंदेवैःसह ददर्श ॥१३॥ तद्भोगकुंडलीभूतोत्संगेवृंदारण्यकालिंदीगोवर्द्धनाद्रिकुंजनिकुंजलतातरुपुंजगोपालगोपीगोकुलसंकुलंललितंगोलोकंसर्वलोकनमस्कृतंसमेत्यतत्रनिजनिकुंजेनिजाज्ञांनीत्वांतःप्राप्यसाक्षात्परिपूर्णतमंस्वयंश्रीकृष्णचंद्रमसंख्यब्रह्मांडपातिंश्रीराधापतिंश्यामलच्छविंपीतांबरवनमालावंशीधरंक्वणत्कनकनूपुरकिंकिणीकटकांगदहारस्फुरत्कौस्तुभांगुलीयकैः सर्वतःपरिस्फुरत्कोटिबालमार्तण्डमंडलकिरीटकुंडलमंडितगंडस्थलमलकालिभिर्विभ्राजमानमुखारविंदंनमस्कृत्यविधिःसर्वैःसर्वभूभारवृत्तांतंकथयांबभूव ॥ १४ ॥ तेषांविज्ञाप्तिंविज्ञायभूमिभारहरणार्थंभगवान्स्वजनान्सर्वदेवान्यथायथमाज्ञांदत्वाऽनंतंसहस्रवदनमितिहोवाच ॥ १५ ॥ अंगपुरस्त्वमपिवसुदेवस्यदेवक्यां

भूत्वारोहिण्युदरादाविर्भवपश्चाद्देवक्याःपुत्रतामहंप्राप्स्यामि॥१६॥ इ०मद्ग०सं०ब०दुर्योधनप्राड्विपाकसं०बलदेवावतारकारणंनामप्र०॥१॥
॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसहस्रवदनोगंतुमभ्युदितःस्वसभायांस्थितोऽभूत् ॥ तदैवसिद्धचारणगन्धर्वाःसर्वतस्तंनतकंधराबभूवुः ॥
॥ १ ॥ अथसुमतिःसारथिर्दिव्यंरथंतालांकंसाश्वंसमानीयसंमुखःस्थितोभूत ॥ २ ॥ परसैन्यविदारणंमुसलंदैत्यदमनंहलंतेतूर्णंपुरस्ता
दुपतस्थतुर्ब्रह्ममयंनामवर्मचोपतस्थे ॥ ३ ॥ अथतत्रश्रीबलभद्रसभायांसर्वेषांपश्यतांपुरोवैकुंठात्समागतःपाणिनिपतंजलिभिर्मुनिभिः
स्तूयमानःसिद्धचारणचामरसंसेव्यमानःशेषस्तमनंतंसंकर्षणंस्तुत्वातद्विग्रहेसंलीनोऽभूत् ॥ ४ ॥ अथाजिद्वैकुंठात्समागतोजैकपादहि
र्बुध्न्यबहुरूपमहदादिभिःसंवेष्टितोघोरैःप्रेतविनायकैःसंवेष्टितःशेषःसहस्रवदनःसमागत्यससभायामनंतंस्तुत्वातस्मिन्संलीनोऽभूत् ॥५॥
अथश्वेतद्वीपात्समागतःकुमुदःकुमुदाक्षादिभिःपार्षदप्रवरैः संसेव्यमानःसहस्रफणमौलिविराजमानःसिताचलाभोनीलांबरोनीलकुंतलाभो
भीमाभःसर्वेषांपश्यतामनंतविग्रहेसोपिसंलीनोऽभूत् ॥६॥ अथतदैवेलावृतखंडात्समागतःस्त्रीगणार्बुदसहस्रैर्भवानीनाथैःसमावृतःशेषोदश
सहस्रवदनमौलिमंडलमंडितःप्रस्फुरत्किरीटकटकांगदःसभामेत्यानंतविग्रहेसंप्रलीनोऽभूत् ॥ ७ ॥ अथपातालस्याधस्ताद्द्वात्रिंशद्योजनसह
स्रांतरात्समागतोभगवतस्तामसीकलासाक्षात्सहस्रवदनः किरीटमार्तंडमंडलमंडितोवेदव्यासपराशरसनकसनंदनसनातनसनत्कुमारनारद
सांख्यायनपुलस्त्यबृहस्पतिमैत्रेयादिमहर्षिभिः संशोभितोवासुकिमहाशंखश्वेतधनंजयधृतराष्ट्रकुहककालियतक्षककंबलाश्वतरदेवदत्तादि
भिर्नागेंद्रैश्चामरपाणिभिःसंसेव्यमानोमृगमदागरुकुंकुमचंदनपंकावलिप्यमानाभिर्नागकन्याभिः संस्तूयमानः सिद्धचारणगंधर्वविद्याधर
गणैरुद्गीयमानोहाटकेश्वरत्रिपुरबलकालकेयकालिनिवातकवचैरनुयायिभिः पुरःसरैरुद्रैकादशव्यूहैर्नाभिकामधेनुवरुणैःपश्चात्प्रयायिभिर्वीणा
वेणुमृदंगतालदुंदुभिध्वानैर्गीयमानःफणींद्रोनागेंद्रइवतूर्णंगतिर्विराजतेयस्यैकफणेचेदंक्षितिमंडलंसिद्धार्थइवलक्ष्यतेसोप्यागत्यश्रीमदनंतवि
ग्रहेसंलीनोऽभूव ॥ ८ ॥ तच्चित्रंदृष्ट्वातत्सभापार्षदाःसर्वेतंपरिपूर्णतमंज्ञात्वावनताविस्मिताबभूवुः ॥ ९ ॥ अथानंतवदनोमहानंतः
संकर्षणोभगवान्स्वपार्षदान्सिद्धानुवाच ॥ १० ॥ अहंभूमिभारहरणार्थंभुवंगमिष्यामितस्माद्यूयंयादवेषुभविष्यथ ॥ ११ ॥ भोःप्र

146

बलोद्भटसुमतेसारथेभवतात्रैवस्थीयतां शोकंमाकुरुतात् यदायुद्धार्थीत्वत्स्मरणंकरिष्यामितदात्वंदिव्यंतालांकरथंनीत्वामत्समीपमाग मिष्यसि ॥ १२ ॥ हेहलमुसलेयदायदायुवयोःस्मरणंकरिष्यामितदातदामत्पुरआविर्भूतेभवतम् ॥ १३ ॥ भोवमंत्वमपिचाविर्भवहे सुनयः पाणिन्यादयोहेव्यासादयोहेकुमुदादयोहेकोटिशोरुद्रा हेभवानीनाथहेएकादशरुद्राहेगंधर्वाहेवासुक्यादिनागेंद्राहेनिवातकवचा वरुणहेकामधेनोभूम्यांभरतखंडेयदुकुलेऽवतरंतंमांयूयंसर्वेसर्वदाएत्यममदर्शनंकुरुत ॥ १४ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ इत्याज्ञप्ताःस् र्वेस्वंस्वंधामसमाजग्मुः तेषुगतेषुनागकन्यायूथंभगवाननंतःप्राहयुष्माकमभिप्रायोमयाज्ञातस्तस्माद्गोपालानांगृहेषुजन्मानिप्राप्यममदर्श नंकुरुत ॥ १५ ॥ कदाचित्कलिंदनंदिनीकूलेविहारमाधुर्य्यमूलेयुष्माभिःसहरासमंडलंकरिष्यामियुष्माकंमनोरथःसफलोभविष्यति ॥ ॥ १६ ॥ अथनिवातकवचानांराजाकलिःस्वामिपादकृतमस्तकाञ्जलिःश्रीभगवंतंप्रत्युवाच ॥ १७ ॥ अहंकिंकरिष्यामिमय्याज्ञांकुरु भगवन्यत्रत्वंगमिष्यसितत्राप्यहंगमिष्यामिहवावत्त्वद्वियोगेनमहान्खेदोभविष्यतिसहैवमांनयत्वंभक्तवत्सलोसि ॥ १८ ॥ एवंसंप्रार्थि तोभगवाननंतःकलिंराजानंस्वभक्तंप्रसन्नः प्रत्युवाचसुखेनत्वंमत्सहैवागच्छभरतखण्डेकौरवेंद्राणांकुलेधृतराष्ट्रस्यपुत्रोभूत्वादुर्योधनोनामच क्रवर्तीभविष्यसित्वत्सहायमहंकरिष्यामिगदाशिक्षांदास्यामि ॥ १९ ॥ इत्युक्तःकलिस्तंनमस्कृत्यस्वधामगतवान्सएषकलिस्त्व मेवजातोसिविष्णुमाययास्वात्मानंनस्मरसि ॥ २० ॥ इ०मद्ग०सं०ब०प्रा ड्विपाकदुर्योधनसं०संकर्षणगमनमंत्रोनामद्वितीयोऽध्यायः॥२॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ अथागताकोटिशरच्चंद्रमंडलप्रतीकाशानागलक्ष्मीर्महारथस्थासखीकोटिमंडितासंकर्षणंमहानंतंभर्तारंसभा यांप्राह ॥ १ ॥ अहमपित्वयासहैवभगवन्भुवमागमिष्यामित्वद्वियोगातुराप्राणान्नधारयामि ॥ २ ॥ इतिबाष्पकंठींप्रियांसंप्रेक्ष्य भगवाननंतःसर्वजगत्कारणकारणःसर्वभक्तदुःखनिवारणोमहेंद्रवारणइवभोगवारणइतिहोवाच ॥ ३ ॥ रंभोरुत्वंरेवतीविग्रहेसंलीनाभू त्वाभूलोकेमांभजतान्माशोकंकुरुतात् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वानागलक्ष्मीःप्रत्युवाच रेवतीकाकस्यसुताक्ववर्तमानानितरांवदेतत् ॥ तच्छ्रुत्वा भगवाननंतःसस्मितःस्वप्रियांप्रत्युवाच ॥ ५ ॥ आदिसर्गेकश्यपस्यकद्रुसुतोह्यहंजातःश्रीकृष्णाज्ञयात्वखंडंभूखंडमंडलंखरदंडगजरा

डिवचैकफणेकमण्डलुमिवधृत्वासर्वतोधस्ताद्विराजमानोहंबभूव ॥ ६ ॥ अथमयिस्थितेचक्षुषःपुत्रोऽतिबलश्चाक्षुषोनाममनुःसप्तद्वीपभूखं
डमंडलेषुमण्डलपतिभिर्घृष्टपादपुंडरीकः पुरंदरादिभिरलंघितचंडशासनः प्रचंडदोर्दंडविखंडितारिदोर्दंडः सर्वगुणमंडितःसंम्राड्बभूव ॥
॥ ७ ॥ तस्यपुरुषसुद्युम्नाद्याःपुत्राबभूवुःतस्ययज्ञकुंडसमुद्भवाकन्याज्योतिष्मतीजाता ॥ ८ ॥ एकदास्नेहाच्चाक्षुषःपुत्रींपप्रच्छकीदृशं
वरमिच्छसीतिविदसातदोवाचयःसर्वेषांबलवान्समेवरोभूयात् ॥ ९ ॥ तच्छ्रुत्वाराजाशक्रंबलवंतंज्ञात्वातमाजुहावतदैवसद्यःसमागतंवज्रि
णंपुरःस्थितंसादरेणासनंदत्वामनुःप्राह ॥ १० ॥ त्वत्तःकोपिबलवान्वर्ततेनवा तत्सत्यंवदनचेत्स्मृतिः ॥ नहिसत्यात्परोधर्मइतिहोवा
चभूरियम् ॥ सर्वंवोढुमलंमन्येऽऋतेलीकपरंनरम् ॥ ११ ॥ इंद्रउवाच ॥ अहंबलवान्नास्मिमत्तोबलवान्वायुरस्तियेनसहायेनकार्यंकरिष्या
मि इत्युक्त्वागतेशक्रेराजावायुमाजुहावाहच त्वत्तःकोपिबलवान्वर्ततेसत्यंवदतात् ॥ १२ ॥ ॥ वायुरुवाच ॥ ॥ मत्तोबलवंतः पर्व
ताःसंतिमद्वेगेननोड्डीयमानाइत्युक्त्वागतेवायौराजापर्वतानाजुहावाहच भवद्भ्यःकोपिकोबलवान्वर्ततेसत्यंवदतात् ॥ १३ ॥ पर्वताःप्राहुर
स्मद्धारणाद्भूखंडंबलवद्वर्ततेयत्रवयंस्थिताःस्मःपर्वतेषुगतेषुभूखंडमंडलंसमाहूयराजाप्राहत्वत्तःकोपिबलवान्वर्ततेनवासत्यंवद ॥ १४ ॥
॥ तच्छ्रुत्वाभूखंडमुवाच ॥ ॥ मत्तोबलवान्संकर्षणोभगवान्वर्ततेसोयंसदानतोनंतगुणार्णवआदिदेवोवासुदेवः सहस्रवदनोनागेंद्रइवभ
व्यवपुः कैलासइवशुक्लप्रकाशःकोटिसूर्यप्रतिभासःकोटिकंदर्पदर्पहारिलावण्येनविभ्राजमानः कमलपत्राक्षः कमलकर्णिकादिव्यविम
लवनमालानिर्मलपरिमलपरिलोभितमधुकरनिकरसंगीयमानःसिद्धचारणगंधर्वविद्याधरवरगणैरुपगीयमानःसुरासुरोरगमुनिगणैःसंध्याय
मानः सर्वोपरिविराजमानआस्ते ॥ १५ ॥ यस्यैकस्मिन्मूर्ध्निसगिरिसरित्समुद्रवनजीवकोटिमंडितंभूखंडमण्डलमहंदृश्येयन्नामानुकीर्त
नात्रिलोक्यांत्रैलोक्यघात्यपिकैवल्यंप्राप्नोति ॥ १६ ॥ एवंप्रभावोभगवान्सर्वतोबलवान्सर्वकारणकारणःसर्वेश्वरोदुरंतवीर्य्योमूलेरसायाः
स्थितस्तस्मात्परःकोपिनास्ति ॥ १७ ॥ ॥ महानंतउवाच ॥ इत्युक्त्वागतेभूखंडेचाक्षुषःकन्याज्योतिष्मतीममभाधुर्यप्रभावंबलंचविज्ञा
यपित्राज्ञांगृहीत्वाविंध्याचलेमत्प्राप्त्यर्थंवर्षाणांलक्षाणिब्रह्मतपस्तेपे ॥ १८ ॥ ग्रीष्मेपंचाग्नितप्तावर्षासुसर्वासारधारिणीशिशिरआकंठम

ग्राशीतोदकेभूत्वास्थंडिलशायिनीबभूव ॥१९॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांबलभद्रखण्डेज्योतिष्मत्युपाख्यानंनामतृतीयोऽध्यायः॥३॥ ॥ श्रीमहानंतउवाच ॥ ॥ अथज्योतिष्मतींशतचंद्रप्रतीकाशांनवयौवनांसुन्दरींतपस्विनींवीक्ष्यशक्रयमधनदाग्निवरुणसूर्यसोममंगलबुधबृहस्पतिशुक्रशनयःसर्वेतद्रूपोद्दीपितकामसंमोहितचित्तास्तदाश्रममेत्यतामूचुः ॥ १ ॥ हेसुन्दरिरंभोरुधन्यासिकस्यार्थंतपः करोषितेवयस्तपोयोग्यंनास्तिमनोभिप्रायंस्त्वकमस्माकंवदेतितच्छ्रुत्वाज्योतिष्मत्युवाच ॥ भगवाननंतःसहस्रवदनोममभर्ताभूयादेतदर्थंतपस्तपामीतितद्वचः श्रुत्वासर्वेजहसुः पृथक्पृथक्तेषांपूर्वमिन्द्रइदमाह ॥ २ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ सर्पराजंवरंकर्तुंकिंवृथातपसेशुभे ॥ देवराजंवरयमांस्त्वतःप्राप्तंशतक्रतुम् ॥ ३ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यमराजंवरयमांदंडनेतारमाजगत् ॥ सर्वोत्तमात्वंमत्पत्नीपितृलोकेभविष्यसि ॥ ४ ॥ धनदउवाच ॥ राजराजंहिमांविद्धिनिधीशंहेवरांगने ॥ त्वंभजाशुविशालाक्षित्यजसंकर्षणेरतिम् ॥ ५ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ ॥ सर्वदेवमुखंविद्धिसर्वयज्ञप्रतिष्ठितम् ॥ भजमांत्वंविशालाक्षिविहायान्यत्रवासनाम् ॥ ६ ॥ ॥ वरुणउवाच ॥ लोकपालंवरयमांपाशिनंयादसांपतिम् ॥ सप्तानांहिसमुद्राणांवैभवंपश्यभामिनि ॥ ७ ॥ ॥ सूर्यउवाच ॥ ॥ जगच्चक्षुःसदाहंवैचंडांशुश्चाक्षुषात्मजे ॥ विहायपातालपतिंवरमांस्वर्गभूषणम् ॥ ८ ॥ ॥ सोमउवाच ॥ ॥ द्विजराजश्चौषधीशोनक्षत्रेशःसुधाकरः ॥ कामिनीबलदोहंवैभजमांगजगामिनि ॥ ९ ॥ ॥ मंगलउवाच ॥ ॥ इयंमहीहिमेमातापितासाक्षादुरुक्रमः ॥ मंगलंभजमांभद्रेभूत्वाभूरिभवार्थिनी ॥ १० ॥ ॥ बुधउवाच ॥ ॥ बुधोहंबुद्धिमान्वीरःकामिनीरसवर्द्धनः ॥ विसृज्यसर्वंनाकेशात्रमस्त्वत्वंमयासह ॥ ११ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ गीष्पतिर्धिषणोहंवैसुराचार्योबृहस्पतिः ॥ साक्षाद्देवगुरुर्लोकेभजमांमान्यसेशुभे ॥ १२ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ साक्षाद्दैत्यगुरुःकाव्योभार्गवोहंमहामते ॥ स्वश्रेयस्तुविचार्यैवंभवमद्भामिनीभृशम् ॥ १३ ॥ ॥ शनिरुवाच ॥ ॥ सर्वेषांबलवान्भद्रेअहंदेवोपरिस्थितः ॥ त्यजशोकंवरयमांलोकभस्मीकरंदृशा ॥ १४ ॥ ॥ महानंतउवाच ॥ ॥ अथज्योतिष्मतीतेषांवचांसिश्रुत्वारुणनेत्रास्फुरदधराचलभ्रूभंगाप्रोद्यद्रोपाग्निप्रकर्षोच्छलच्छटामांपरंसस्मारपरंक्रोधंचकार ॥ १५ ॥ तेनसखंडंमहीमंडलंब्रह्मांडमपिपरंचाब्रह्मलोकाद्दृढमेजत्सर्वतो

महद्भयंबभूव ॥ १६ ॥ तदैवशक्राद्याःशापभयभीताःप्रकंपिताःकृतबलिपाणयःपादपद्मेपरितोनिपेतुःपाहिपाहीतिजगुस्तैरित्थंशांतापि
ज्योतिष्मतीपृथक्पृथक्ताञ्छशाप ॥ १७ ॥ ॥ ज्योतिष्मत्युवाच ॥ ॥ छलयितुमिहमांसमागतस्त्वंभवखलपंगुरधःसमीक्षणश्च ॥ कृश
तनुरतिकृष्णकुत्सिताभोभवसहसासितमाषतैलभक्षी ॥ १८ ॥ हेशुक्रअक्ष्णाभवकाणआशुस्त्रीसंज्ञकस्त्वंभवगीष्पतेत्र ॥ हेसौम्यतेवा
रदिनंहिशून्यंवदंतिगच्छंतिनकेकदाचित् ॥ १९ ॥ हेमंगलत्वंभववानराननोनिशाकरत्वंभवराजयक्ष्मवान् ॥ त्वंभग्नदंतोभवभोदिवाक
रपाशिन्कचित्तेभवताज्जलोदरम् ॥ २० ॥ त्वंसर्वभक्षोभवतादुषर्बुधमनुष्यधर्मन्हृतपुष्पकोभव ॥ वैवस्वतत्वंबहुमानभंगोभवाशुयुद्धेप्र
बलेनरक्षसा ॥ २१ ॥ मांहर्तुमागत्यसुराधमस्थितःकरोपिनिंदांपरमात्मनोगिरा ॥ तवप्रियांकोपिनृपोहरिष्यतिकरिष्यतिस्वर्गसुखंगते
त्वयि ॥ २२ ॥ पाशेनबद्धंयुधिनिर्जितंत्वांबलाद्गृहीत्वाखलुकोपिरक्षः ॥ लंकांपुरीमेत्यदिवस्पतेर्थिन्कारागृहेंधेकिलकारयिष्यति ॥ २३॥
॥ श्रीमहानंतउवाच ॥ ॥ अथहवावतयाशप्तानांदेवानांमध्येशक्रोपितांशशापकोपकारिणिसंकर्षणंवरमपिप्राप्याात्रजन्मन्यन्यत्रवाकदाचि
त्तवपुत्रोत्सवोमाभूत् ॥ एवमुक्त्वाशक्रोपितत्तेजसाधर्षितःसर्वदेवगणैःसहस्वर्गंजगामपुनःसातपस्तेपे ॥ २४ ॥ अथतत्तपोदृष्ट्वाब्रह्माब्रह्म
विद्भिर्ब्राह्मणैर्मरीच्यादिभिःसंवृतःसर्वजगत्कारणभूतःस्वभवनाद्धंसयानेनागतवान् ॥ २५ ॥ अंबरेस्थित्वातामाहेतिहेज्योतिष्मतिचाक्षु
षात्मजेत्वत्तपःसफलंजातंतेनसिद्धासिपरमहंप्रसन्नोस्मिवरंब्रूहीतिजगाद ॥ २६ ॥ तच्छ्रुत्वाऽऽकंठजलाद्विनिर्गत्यब्रह्माणंप्रणिपत्यस्तुत्वा
कृतांजलिरित्यब्रवीद्धेभगवन् यदिप्रसन्नोसिकिलेहसंकर्षणोभगवान् सहस्रवदनोममवरोभूयात इतिश्रुत्वाहत्वाविबुधर्षभःप्रत्युवाच ॥
॥ २७ ॥ हेपुत्रितत्रमनोरथोदुर्लभोस्तितथापिपूर्णंकरिष्यामि ॥ अद्यैववैवस्वतमन्वंतरःप्राप्तोस्तिअस्यत्रिनवचतुर्युगविकल्पितेकालेस
तितववरःसंकर्षणोभगवान्भविष्यति ॥ २८ ॥ तच्छ्रुत्वाज्योतिष्मतीब्रह्माणमाहदेवदेवभगवन्महान्कालोवर्ततेममनोरथःशीघ्रंभूयात्
त्वंसर्वकार्यंकर्तुंसमर्थः ॥ नचेत्तुभ्यंशापंदास्यामियथादेवेभ्योदत्तः ॥ २९ ॥ इतिप्रोक्तोब्रह्माशापभीतःक्षणंविचार्यपुनराहहेराजपुत्रि
त्वमानर्तपतेरेवतस्यकुशस्थल्यांपुत्रीभवतस्मिञ्जन्मनित्रिनवचतुर्युगविकल्पितःकालःकेनचित्कारणेनक्षणवद्भविष्यति ॥ इतितस्यैवरंद

त्वातत्रैवांतरधीयत ॥ ३० ॥ अथसाप्यानर्तेषुकुशस्थलीपतेरेवतस्यभार्यायांजन्मलेभेतत्रज्योतिष्मतीरेवतीनामरूपौदार्य्यगुणमंडि तानवशरत्कंजनेत्राविवाहयोग्याबभूव ॥ ३१ ॥ तांरेवतःस्नेहेनांतःपुरेसभार्यउवाच कीदृशंवरमिच्छसीतिवद ॥ श्रुत्वासातदोवाचयः सर्वेषांबलवान्समेवरोभूयात् ॥ ३२ ॥ इतिश्रुत्वाराजारेवतःसभार्योपिसुतांनीत्वादिव्यंरथमारुह्यबलवंतंवरंदीर्घायुषंपरिप्रष्टुंलोकानुल्लंघ्य ब्रह्मलोकंगतवान् ॥ ३३ ॥ तत्रक्षणमास्थितोभूत्तेनक्षणेनभूलोकेऽष्टैवत्रिनवचतुर्युगविकल्पितःकालोजातःसाद्यैवब्रह्मलोकेवर्ततेरंभोरु तस्यांत्वंसंलीनाभूत्वाऽऽवेशावतारिणीद्वारकायांमांप्राप्यरमस्व ॥ ३४ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ इत्थंतद्वाक्यंश्रुत्वानागलक्ष्मीःसं कर्षणंभर्तारमनुज्ञाप्यब्रह्मलोकमेत्यरेवतीविग्रहेस्वावेशंचकार ॥ ३५ ॥ अथसंकर्षणोभगवान्भूरिभूमिभारहरणार्थंलोकनमस्कृताद्गोलोक धामसकाशादवततारेदंबलभद्रस्यभगवतआगमनंमयातेकथितम् ॥ सर्वदुरितापहरणंमंगलायनंयुवराजकौरवेंद्रकिंभूयःश्रोतुमिच्छसीति ॥ ॥ ३६ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीबलभद्रखंडेज्योतिष्मत्युपाख्यानेरेवत्युपाख्यानंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥

॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ मुनींद्रअहोऽहंधन्योस्मिपुरासंकर्षणस्यभक्तोऽस्मित्वयास्मारितोभगवतोवासुदेवस्यप्रभावंमाहात्म्यंपरमद्भुतं श्रुतमत्रावतारौभूत्वाभूम्यांरामकृष्णौपितुःपुरात्कथंव्रजेगतवंतौव्रजवासिभिर्नज्ञातौगुप्तौकथमभूतांतदुच्यताम् ॥ १ ॥ ॥ प्राड्विपाकउ वाच ॥ ॥ अथैकदामथुरायांयदुपुर्य्यामुग्रसेनाग्रजोदेवकोदेवकींसुतांवसुदेवायददौ वरवध्वोःप्रयाणकालेकंसउग्रसेनात्मजस्तयोःस्यं दनंनोदयामास ॥ २ ॥ तदैवदेववाणीकंसमाहरेयांवहसेऽस्याश्चाष्टमोगर्भोहित्वांहनिष्यति ॥ इतिश्रुत्वासमहासुरःकालनेमिःकंसःखड्ग पाणिर्भगिनींहंतुंप्रवृत्तः ॥ ३ ॥ तदैववसुदेवस्तंबोधयित्वाप्राहैनांमामारयअस्याःपुत्रान्समर्पयिष्येयतस्तेभयंजातंतमपि ॥ इतिश्रुत्वा तद्वाक्यसारवित्कंसस्तौकारागारेकारयित्वानिश्चलोत्यभवत् ॥ ४ ॥ अथदेवक्याःप्रथमंजातंपुत्रंकंसायवसुदेवःप्रददौतंसत्यवादिनं ज्ञात्वाकंसोभकंनजघान ॥ ५ ॥ अंकानांवामतोगतिस्तथादेवानांतस्मादयंवाशत्रुःसर्वेयादवादेवाःसंतितववधमिच्छंतीतिनारदवाक्या त्पुनर्जातंजातमपिनिर्जघान ॥ ६ ॥ अथकंसभयात्पलायितानांयदूनांमहान्कष्टोबभूव ॥ अथसप्तमोगर्भोदेवक्याभगवाननंतोह्यभवत्

तत्तेजः श्रीकृष्णाज्ञयायोगमायादेवक्युदरात्संनिकृष्यवसुदेवस्यभार्यायांकंसभयाद्गोकुलस्थितायांरोहिण्यामर्पयितुमाजगाम ॥ ७ ॥ तत्रै
तेश्लोकाः ॥ देवक्याःसप्तमेगर्भेहर्षशोकविवर्द्धने ॥ व्रजंप्रणीतेरोहिण्यामनंतेयोगमायया ॥ अहोगर्भःक्वविगतइत्यूचुर्माथुराजनाः ॥ ८ ॥
अथव्रजेपंचदिनेषुभाद्रेस्वातौचपष्ठ्यांचसितेबुधेच ॥ उच्चैर्ग्रहैःपंचभिरावृतेचलग्नेतुलाख्येदिनमध्यदेशे ॥ ९ ॥ सुरेषुवर्षत्सुचपुष्पवर्षंघनेषुमुं
चत्सुचवारिबिंदून् ॥ बभूवदेवोवसुदेवपत्न्यांविभासयन्नंदगृहंस्वभासा ॥ १० ॥ नंदोपिकुर्वञ्छिशुजातकर्मददौद्विजेभ्योनियुतंगवांच ॥
गोपान्समाहूयसुगायकानांरावैर्महामंगलमाततान ॥ ११ ॥ अथाष्टमोदेवक्याःपरिपूर्णतमोभगवान् श्रीकृष्णचन्द्रोवततार ॥ तदै
वतदाज्ञयानिशीथेतंप्रेंखेनिधायनंदपत्न्यांजातयायोगनिद्रयासंसुप्तेजगतिसति यमुनामुत्तीर्यमहावनमेत्ययशोदाशयनेसुतंनिधायसुतामादा
यपुनर्वसुदेवोगृहानाययौ ॥ १२ ॥ अथकारागारेबालध्वनिंश्रुत्वाशत्रुभीतःकंसःसमागत्यजातमात्रांतांकन्यांगृहीत्वाशिलापृष्ठेपोथया
मास ॥ १३ ॥ तदैवतद्धस्तात्समुत्पत्यांबरेयोगनिद्राभूत्वासिद्धचारणगंधर्वविद्याधरमुनिगणैःस्तूयमानाकंसमिदमाह हेखलतवपूर्वशत्रु
रत्रक्वाजातोवृथादेवकीवसुदेवौदीनौदुनोपि इत्युक्त्वासाविंध्याचलंजगाम ॥ १४ ॥ इत्युक्तोविस्मितःकंसोदेवकीवसुदेवंचविमुच्यपू
तनादीन्दैत्यान्समाहूयचानिर्दशान्निर्दशान्बालान्हंतुमाज्ञांचकारतेपितथाचक्रुः ॥ १५ ॥ अथनंदोपिपुत्रोत्सवंश्रुत्वामहोत्सवंचकारएवं
कंसभयमिषेणव्रजंप्राप्तौरामकृष्णौस्वमाययालक्षितौव्रजवासिनांकृपांकतुंजातमात्रांवद्भुतांबाललीलांचक्रतुःकौरवेंद्राकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
॥ १६ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां बलभद्रखण्डे श्रीवलभद्रश्रीकृष्णजन्मोत्सवोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ मुनींद्ररामोनंतोऽनंतलीलःश्रीकृष्णोपिभूम्यांभूत्वारराजतस्यसंक्षेपेणचरित्रंवदव्रजेकिंमथुरायांकिंद्वारकायांकिं
मत्रकिमन्यत्रकिंचकार ॥ १ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ अथहवावश्रीकृष्णोजातमात्रोऽद्भुतांलीलांपूतनामोक्षशकटासुरतृणा
वर्तवधयुतांविश्वरूपदर्शनदधिचौर्य्यब्रह्मांडदर्शनयमलार्जुनद्रुमखंडभंगादिसंयुक्तांदुर्वाससोदार्शितमायावैभवां श्रीमद्गर्गाचार्यवर्णितराधाकृ
ष्णनामौदार्य्यमाहात्म्ययुक्तां सुरज्येष्ठकारितवृषभानुवरनंदिनीविवाहरासमण्डलकथामण्डितांचकार ॥ २ ॥ ततःश्रीवृंदावनागमनेस

तिवत्सासुरबकासुराघासुराणांवधंकृत्वागोपालैःसहगोचारणवृंदावनादिवनेषुविचचार ॥ ३ ॥ अथतालवनेधेनुकासुरंखररूपंखरस्वनं स्वपद्भ्यांताडयंतंभुजदंडाभ्यांगृहीत्वामहाबलोबलदेवस्तालवृक्षेतंपातयित्वा पुनरापतंतंतंभूपृष्ठेपोथयामास समूर्च्छितोभग्नमस्तकःसद्य स्तन्मुष्टिप्रहारेणनिधनंजगाम ॥ ४ ॥ अथश्रीकृष्णःकालियदमनदावाग्निपानादीनिचरित्राणिकृत्वाश्रीराधाप्रेमप्रकाशप्रीतिपरीक्षणवृं दावनविहारदानमानलीलाहावभावयुक्तां शंखचूडवधादिशिवासुर्य्युपाख्यानकथांकथनीयांलीलांचकार ॥ ५ ॥ अथैकदागिरिराजपू जनेकृतेभग्नबलिरिंद्रः सांवर्तमेघमंडलैर्व्रजमंडलेववर्षतदाभगवान्भयातुरंव्रजंवीक्ष्यमाभैष्टेत्यभयंदत्त्वाएककरेणगिरिराजंसमुत्पाट्योच्छि लींध्रंबालइवदधारहवावसप्तवर्षोयंःसप्ताहंसुस्थिरंतस्थौ ॥ ६ ॥ अथेंद्रःसर्वदेवगणैर्भयभीतः सार्धंश्रीकृष्णचन्द्रश्रीमत्पादारविंदद्वयंप्रणम्य किरीटेननतोभूत्वातदभिषेकंकृत्वामहेंद्राट्सुरभिसुरमुनिभिःसार्द्धंस्वर्गंजगाम ॥ ७ ॥ तदद्भुतंगोवर्द्धनोद्धरणंदृष्ट्वागोपाविसिष्मुस्तेभ्यो मुक्तारोहणादिवैभवंसंदर्शयामास ॥ ८ ॥ अथश्रुतिरूपर्षिरूपामैथिलाकौशलाऽयोध्यापुरवासिनीयज्ञसीतापुलिंदकारमावैकुंठश्वेतद्वी पोर्ध्ववैकुंठाजितपदश्रीलोकाचलवासिनीश्रीसखीदिव्यादिव्यात्रिगुणवृत्तिभूमिगोपीदेवजनस्त्रीजालंधरीबर्हिष्मतीपुरंध्र्यप्सरःसुतलवासिनी नागेंद्रकन्यादिभिर्गोपीयूथैः पृथक्पृथक् श्रीकृष्णोव्रजमंडलेरासमंडलंचकार ॥ ९ ॥ एकदागाश्चारयन्सबलःश्रीकृष्णोगोपालबालै र्भांडीरेबाललीलांवाह्यवाहकलक्षणांकृतवान् ॥ तत्रप्रलंबोगोपरूपोदैत्योविहारेविहारविजयंरामंस्वपृष्ठेनिधायोवाह ॥ १० ॥ अथहवाव मथुरांगंतुमुद्यतंगिरींद्रसदृशंतमुद्वीक्ष्यपृष्ठगतोबलदेवोमहाबलोरुषामुष्टिनाशिरसिमहाद्रिंयथाद्रिभित्तताडतेनसद्योविशीर्णमस्तकोवज्रहतोगि रिवदैत्योभूम्यांनिपपात ॥ ११ ॥ एकदाग्रीष्मेकुंजारण्यगतासुगोषुचगोपालेषुसत्सुसद्यःसंभूतोदावाग्निःप्रलयाग्निरिववव्रृधेततःकृ ष्णरामेतिवदतःपाहिपाहीतिगोपालाञ्छरणंगतान्वीक्ष्यलोचनानिनिमीलयताशुमाभैष्टेत्युक्त्वातमग्निमपिबत् ॥ १२ ॥ अथहवावभां डीराद्यमुनापारेगोपालगोगणंनीत्वाप्राप्तोभूत् ॥ तत्राशोकवनेयज्ञपत्न्यानीतंभोजनंकृतवान् ॥ १३ ॥ अथव्रजेनंदराजेवरुणग्रस्तेवरुणस्य मानभंगंकृत्वानंदादिभ्योगोपेभ्योपिसर्वलोकनमस्कृतंवैकुंठंदर्शयामास ॥ १४ ॥ अथांबिकावनेश्रीकृष्णःसरस्वतीतीरेनंदंग्रसंतंमुदर्श

नंसर्पंकिलाखिललोकपालवंदितेनश्रीमच्चरणारविंदेनस्पृष्ट्वासर्पदेहात्तंमोचयामास ॥ १५ ॥ अथसबलःश्रीकृष्णोनिलायनक्रीडायांचोर
पालकलक्षणंचोररूपंव्योमासुरंकंससखंभुजदंडाभ्यांगृहीत्वादशदिक्षुभ्रामयन्भगवान्भूपृष्ठेपातयामास ॥ १६ ॥ तथारिष्टासुरंकंसप्रणो
दितंशृंगयोःसमुद्धृत्यपातयामास अथनारदमुखाच्छ्रुतश्रीकृष्णकथनेनकंसेनप्रणोदितंकेशिनंश्रीकृष्णोभुजप्रवेशेनसंममर्देत्थमनेकालीलाः
सहसाव्रजमंडलेबलेनकारयामास ॥१७॥ इ०श्रीम०सं०श्रीब० प्राड्विपाकदुर्योधनसंवादेरामकृष्णव्रजलीलावर्णनंनामषष्ठोऽध्यायः ॥६॥
॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ अथमथुरायांरामकृष्णौयानिचरित्राणिकृतवंतौतानिसंक्षेपेणयुवराजशृणुतात् अथकालनेमिनाकंसेनप्रयुक्तोऽक्रूरो
रामकृष्णौसमानेतुंव्रजमंडलमागतवान् ॥ १ ॥ तत्रगंतुमभ्युदितंनंदराजसूनुंवीक्ष्यगोपीगणाविरहातुराबभूवुःपृथक्पृथक्ताताश्वास्य
भगवान्रथमारुह्यसबलोऽक्रूरेणयदुपुरींगच्छन्मार्गेयमुनाजलेषुचश्वाफल्कायस्वंधामदर्शयामास ॥ २ ॥ अथपूर्वाह्णेमथुरोपवनेस्थित्वा
पराह्णेमथुरांपुरींसर्वतोददर्शअथरामकृष्णौदेवौपुराणौपुरुषौलीलयानरवरवेषधरौदिदृक्षवः पौराश्चपुरंध्र्यः कर्माणित्यक्त्वाव्यधावन्नापगाउ
दधिमिव ताभ्यःकोटिकंदर्पदर्पहरसौंदर्यंस्वंसंदर्शयंतौचेतोहरंतौविचरेतुःस्म ॥ ३ ॥ अथराजमार्गेतद्याचितवस्त्राण्यदास्यंतंरजकंरंगका
रंकराग्रेणसर्वेषांपश्यतांनिजघानतथावस्त्रवेषंकुर्वतेवायकायस्वसारूप्यंप्रादात् ॥ ४ ॥ ततःसैरंध्रींकुब्जांत्रिवक्रांचंदनादानमिषेणऋज्वीं
त्रिलोकसुंदरींकृत्वाततोवश्यजनान्समाभाष्यमथुराभर्कैःसहितोधनुःस्थले प्रविष्टो यथेंद्रंहेमचित्रंसप्ततालकंसहस्रशःपुरुषैर्नेतुंशक्यंबृह
द्वारंचाष्टधातुमयंलक्षभारसमंयज्ञमंडपधृतंकंसायभार्गवेणदत्तंसाक्षाच्छेषमिवकुंडलीभूतंकोदंडंवैष्णवंवीक्ष्यप्रसह्याददे ॥ ५ ॥ तदैव
पश्यतांलोकानांसज्यंकृत्वालीलयाकृष्यकर्णपर्यंतंदोर्दंडाभ्यांयथेक्षुदंडंवेतंडःशुंडादंडेनकोदंडंमध्यतोबभंज ॥ ६ ॥ भज्यमानस्यध
नुषष्टंकारेणसप्तलोकबिलैःसहसर्वंब्रह्मांडंननाद ॥ ततस्तारादिग्गजाश्चविचेलुःसर्वभूखंडमंडलंस्थालीवघटिकाद्वयमात्रंप्रचकंपे ॥ ७ ॥
अथापराह्णेरंगभूमिद्वारिद्विपंकुवलयापीडंसमेत्यक्षणंबाललीलयायुद्धंकृत्वाशुंडादंडेसंगृहीत्वात्वितस्ततोभ्रामयित्वाबालकःकमंडलुमिवभूपृ
ष्ठेतंपातयामास ॥ ८ ॥ तमित्थंनिहत्यरंगभूमौकंससभायांजनितायांयथाभावंदर्शनंदत्त्वामल्लयुद्धंकृत्वाचाणूरमुष्टिककूटशलतोशल

150

कान्कंसस्याग्रेसर्वेषांपश्यतांभूपृष्ठेरामकृष्णौपातयामासतुः ॥ ९ ॥ अथतत्कर्मवीक्ष्यदुर्वचनानिविकत्थमानस्यकंसस्यमधुसूदनःस
हसोत्पत्यमंचंमहोन्नतंसमारुरोह॥१०॥ ततः सत्वरंमृत्युमिवआगतंवीक्ष्यमंचकादुत्थायतंनिर्भर्त्सयन्मदोद्धतःकंसःखड्गचर्मणीजगृहेहरिःस
हसाचर्मासिसंयुक्तंकंसंसविषंफणींद्रमिवतुंडविभागाभ्यांविराडिवदोर्दंडाभ्यांबलात्समग्रहीत् ॥ ११ ॥ यथातार्क्ष्यंतुण्डात्फणीवकंसोखु
जबंधाद्बलाद्विनिर्गत्यपतत्खड्गचर्मणीगृहीत्वापुनरुद्यतोभूत् ॥ पुनर्मंचेचलितौवेगान्मर्दयन्तौशैलेसिंहाविवशुशुभाते ॥ १२ ॥ ततोबला
दुत्पतंतंकंसंशतहस्तमंबरेकृष्णउत्पतञ्छचेनंश्येनइवतंसमग्रहीत् पुनर्गच्छंतंदैत्यपुंगवंप्रचंडभुजदंडाभ्यांगृहीत्वात्रैलोक्याधारइतस्ततो
भ्रामयित्वा महांबरान्मंचोपरिपातयामास ॥ १३ ॥ ततस्तडित्पाताद्द्रुमखंडइवभग्नदंडोमंचोबभूवसवज्रांगःपतितोपिकिंचिद्व्याकुलः
सहसोत्थायमहात्मनापुनर्युयुधेपुनस्तंभुजदंडाभ्यांभगवान्गृहीत्वामंचेक्षिप्त्वाहृदयमारुह्यतन्मौलिंगृहीत्वासद्यः केशेषुप्रगृह्यमंचाद्रंगोपरिपात
यित्वाशैलाद्गंडशिलामिवतस्योपरिष्टात्सनातनः सर्वाधारोनंतोनंतविक्रमोवेगात्स्वयंनिपपाततयोर्निपातेननिम्नीभूतंभूखंडमंडलंस्थालीवद्व
त्रसहसाचकंपे ॥ १४ ॥ अथसंपरेतंभोजराजंयदुराजोभूमिगतंनागेंद्रंमृगेंद्रइवसर्वेषांपश्यतांविचिकर्षतदैवभूभुजांहाहाकारआसीत्अ
होवैरभावेनयंभजन्कंसोपितस्यसारूप्यंभृंगिणःकीटकइवजगाम ॥ १५ ॥ ततःकंसंमृतंसहसावीक्ष्यसमागतान्तस्यानुजान्खड्गचर्मधरान्दृ
ष्ट्वाबलभद्रोमुद्गरंनीत्वासर्वतोभिजघानतदादेवदुंदुभयोनेदुर्जयध्वनिश्चाभूद्देवाःपुष्पैर्ववृषुर्विद्याधर्योननृतुर्विद्याधरगंधर्वकिन्नराजगुः ॥ १६ ॥
अथसर्वानाश्वास्यपितरौविमोक्ष्योग्रसेनायराज्यंदत्वोपवीतंप्राप्यसांदीपनाद्विद्याअधीत्यतस्मैमृतंसुतं दक्षिणांदत्वाशंखंहत्वामथुरामेत्य
वसन्व्रजशांत्यैचोद्धवंप्रेषयित्वापुनःस्वयंव्रजंगत्वाराधायैगोपीभ्योदर्शनंदत्वारासमध्येऋभुमोक्षंकृत्वापुनर्मथुरायांमाथुरेशोरराज रामोपि
कोलवधंकृत्वातस्यांविरराजेतितयोर्मथुरायांसहस्रशःपवित्राणिविचित्राणिचरित्राणिबभूवुः ॥ १७ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्री
बलभद्रखंडे प्राड्विपाकदुर्योधनसंवादे मथुरालीलावर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ अथयुवराज
धार्तराष्ट्रतयोर्द्वारकालीलांसंक्षेपेणशृणुतात् ॥ ततःकंसस्यपारोक्ष्यंसौहृदंकुर्वंतंसमागतंजरासंधंजित्वा द्वारकाख्यंसमुद्रेदुर्गंनिर्मायतत्रैकरात्रे

णज्ञातीन्समाधायमुचकुंदद्दशाकालंघातयित्वापुनारामकृष्णौप्रवर्षणाद्रिमेत्यतस्माद्द्वारकामाजग्मतुः ॥१॥ अथब्रह्मलोकात्समागतोरेवतः
सुतांरत्नमालान्वितांविधिवद्बलशालिनेबलभद्रायदत्त्वातपःकर्तुंबदर्याख्यंगतवान् ॥ २ ॥ अथश्रीकृष्णःशत्रूणांपश्यतांकुंडिनपुराद्रुक्मिणीं
जहारतथाजांबवतींसत्यभामांकालिंदींमित्रविंदांनाग्निजितींभद्रांलक्ष्मणांचभौमंहत्वाषोडशसहस्रंशतंचराजकन्याउवाह ॥ ३ ॥ राजन्भी
ष्मककन्यायांरुक्मिण्यांश्रीकृष्णस्यपुत्रःप्रथमःकामदेवावतारःपितृसमसुन्दरआसीत्तस्मादनिरुद्धःसुरज्येष्ठावतारोऽभूत् ॥ ४ ॥ अथैक
दोग्रसेनराजसूयाध्वरेनागवल्लींगृहीत्वादिग्विजयार्थीनिर्गतः प्रद्युम्नोयादवैर्भ्रातृभिःसहजंबुद्वीपेनवखंडविजयंकुर्वन्कामदुघनदसमीपेवसंत
मालतीपुराधीशेनपतंगेनगंधर्वराजेनयुयुधे ॥ ५ ॥ तत्रगदायुद्धेगदामादायगदोबलदेवानुजोगदाधरंस्वगदयापतंगंतताड सोपितंहृदिचौ
जसाजघानेत्थंतयोर्गदायुद्धंघटिकाद्वयंबभूवपतंगगदाप्रहारेणगदोयुद्धेक्षणंमूर्च्छांजगाम ॥ ६ ॥ तदाहाहाकारेजाते कोटिमार्तंडसन्निभो
बलभद्रआविर्भूत्वागंधर्वाणांसर्वंबलंहलाग्रेणसमाकृष्यतदुपरिपरिक्षिप्तमुसलताडनंचकारतेनयुगपत्सर्वंसैन्यंसभटद्विपरथंचूर्णीबभूव ॥ ७ ॥
अथपतंगोपिविरथोभयभीतस्तस्मात्पुरींगत्वापुनर्योद्धुंयादवैःसेनाव्यूहंचकारतच्छ्रुत्वाक्रुद्धोबलभद्रो गंधर्वाणांमहापुरींशतयोजनविस्ती
र्णांवसंतमालतीनाम्नींसर्वांहलेनसंविदार्यसहसाकामदुघेनदेवःसंकर्षणोविचकर्ष ॥ ८ ॥ अथहवावपतितैर्गृहैर्हाहाकारेजातेतिर्यक्पातमि
वाघूर्णांसमस्तांनगरींवीक्ष्यगंधर्वैर्गंधर्वेशः पतंगःकृतांजलिर्धार्पितोविश्वकर्मकृतानांविमानानांद्विलक्षंगजानांचतुर्लक्षंचाश्वशतार्बुदंचदिव्यानां
रत्नानांभारंदशशतार्बुदंचबलिंनीत्वाबलशालिनेबलायदत्त्वाप्रदक्षिणीकृत्यप्रणनाम ॥ ९ ॥ अथतथासांबमोक्षार्थंबलभद्रइहागतोभ
वतांपश्यतांपुरमिदंहलाग्रेणसंविदार्यश्रीगंगांसाक्षात्संकर्षणोविचकर्ष तथैवनागकन्याभिर्गोपीभिर्निर्मितेरासमण्डलेकालिंदींहलाग्रेणविच
कर्ष ॥१०॥ अथैकदाद्विविदोनामवानरःसुग्रीवसचिवोभौमसखोनारदेनप्रेरितोहरिंयोद्धुकामोवतरैवतकाचलमेत्यबलेनघटिकाचतुष्टयंयुयु
धेद्रुमदंडशिलामुष्टिभिर्विनिघ्नंतंतंबलभद्रोमुसलेनमूर्ध्निनिर्जघानपुनर्नमृतंमुष्टिनाघातयित्वापलायंतंभुजदंडाभ्यांगृहीत्वारैवतकाचलपृष्ठेपा
तयित्वाच्युताग्रजोदृढेनमुष्टिनाहृदितंतताड तत्पतनेनसटंकःशैलेंद्रःकमंडलुरिवचकंपे ॥ ११ ॥ अथहवावराजन्नद्यभवतांपांडवैःसहयुद्धो

द्यमंश्रुत्वातीर्थाभिषेकव्याजेनब्राह्मणैर्नागरैःसहितःपुराद्विनिर्गतोद्वारकांप्रदक्षिणीकृत्यसिद्धाश्रमप्रभासयोःस्नात्वापश्चिमायांदिशिसरस्वतीप्र
तिस्रोतःसैंधवारण्यजंबूमार्गोत्पलावर्तांबुदहेमवंतसिंधूनुपस्पृश्यपृथूदकबिंदुसरस्त्रितकूपसुदर्शनत्रितौशनसाग्नेयवायवसौदासगुहतीर्थश्राद्धदेवा
दीनितीर्थानिस्नात्वोत्तरस्यांदिशिकैलासकरवीरमहायोगगणेशकौबेरप्राक्ज्योतिषरंगवल्लीसीतारामक्षेत्रचैत्रदेशवसन्ततिलकादशार्णभद्राकू
र्मतीर्थपुष्पमालाचित्रवनचंद्रकांतानैःश्रेयसमनुपर्वतचक्षुःकामशालिनीकामवनवेदक्षेत्रसीतापृथुतीर्थतपोभूमिलीलावतीवेदनगरगांधर्वशक्र
तीर्थादीनि कृत्वा पुनरागत्य विशालां ब्रह्मतीर्थचक्रमेत्य प्राचींसरस्वतीं स्नात्वा बदर्याश्रमकेदारावुपस्पृश्यपुनर्भारते
श्रीजाह्नवीकालिंदीहरिद्वारकुरुक्षेत्रमथुरापुष्करेषु स्नात्वापुनस्तस्माच्छांभलं सौकरं प्राप्यचान्यानिकुर्वन्तीर्थानिसाक्षात्संकर्षणो
नैमिषारण्यंजगाम ॥ १२ ॥ तंसमागतं वीक्ष्य शौनकादयो मुनयःसमुत्थायववंदिरेचार्चयन् ॥ १३ ॥ तत्रवेदव्यासशिष्यंरोमहर्षणम
प्रत्युत्थायिनंवीक्ष्यकरस्थेनकुशाग्रेणतंजघानेतितदाहाहेति वादिनोमुनीन्वीक्ष्यलोकपावनोपिलोकसंग्रहार्थंद्वादशमासान्तीर्थस्नानविशुद्ध
येमनोदधे ॥ १४ ॥ तत्रेल्वलसुतोबल्वलोनामदैत्य उपावृत्तेपर्वणि पांसुवर्षणप्रचण्डेनवायुनापूयशोणितविण्मूत्रसुरामांसदुर्गन्धेन
समागतःखेदृष्टोभूत् अथबृहज्जिह्वं वज्रांगं भिन्नकज्जलांजनचयकृष्णं तप्तताम्रश्मश्रुं भयंकरं ब्रह्मद्रुहं ब्रह्मशांतये हलाग्रेणसमाकृष्य
गगनान्मुसलेनमूर्ध्नि बलभद्रस्तंतताड ॥ तत्ताडनेनाकाशात्सोपिकमंडलुरिवव्यसुःपपात ॥ १५ ॥ अथप्रसन्नामुनयोपिरामंसंस्तुत्याऽ
वितथाशिषःप्रयुज्यवृत्रघ्नंविबुधाइवाभ्यषिंचन् ॥ तैरभ्यनुज्ञातः सरयूकौशिकमानससरोवरगंडकीगौतमीषुस्नात्वाऽयोध्यानंदिग्रामबर्हिष्म
तीब्रह्मावर्तादीन्युपस्पृश्यतीर्थराजंप्रयागंजगामतत्रायुतगजदानंचकार ॥ १६ ॥ ततश्चित्रकूटविंध्याचलकाशीविपाशाशोणमिथिला
गयादिषुस्नात्वागंगासागरसंगमंजगाम तत्रसुवर्णशृंगांबरसंयुक्तंपृथक्सुवर्णरत्नभारसहितंगवांकोटिशतंब्राह्मणेभ्यःप्रादात् ततःक्रमशो
दक्षिणस्यां दिशिमहेन्द्राद्रिसप्तगोदावरीवेणीपंपाभीमरथीस्कंदक्षेत्रश्रीशैलवेङ्कटकांचीकावेरीश्रीरंगर्षभाद्रिसामुद्रसेतुकृतमालाताम्रपर्णीम
लयाचलकुलाचलदक्षिणसिंधुफाल्गुनपंचाप्सरोगोकर्णशूर्पारकतापीपयोष्णीनिर्विंध्यादंडकरेवामाहिष्मत्यवंतिकादीनितीर्थानिसाक्षात्सं

कर्षणः करिष्यतिततस्त्वत्सहायार्थंविनशनेचागमिष्यति ॥ १७ ॥ इदंबलभद्रचरित्रंपवित्रंसर्वपापाभिहरणंतीर्थयात्रावर्णनंनितरांम
यावर्णितंसर्वमंगलकारणंकौरवेंद्रकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीबलभद्रखंडेप्राड्विपाकदुर्योधनसं
वादेद्वारकालीलावर्णनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ मुनिशार्दूलभगवन्भगवान्बलभद्रोनागकन्याभिर्गोपीभिःकदाकालिंदीकूलेविजहार ॥ १ ॥ ॥ प्राड्विपाक
उवाच ॥ ॥ एकदाद्वारकानगरात्तालांकंरथमास्थायसुहृद्दिदृक्षुः परमुत्कंठोनंदराजगोकुलंगोगोपालगोपीगणसंकुलं संकर्षण आगत
श्चिरोत्कंठाभ्यां नंदराजयशोदाभ्यां परिष्वक्तोगोपीगोपालगोभिर्मिलित्वातत्रद्वौमासौवासंतिकौचावात्सीत् ॥ २ ॥ अथचयानागक
न्याःपूर्वोक्तास्तागोपकन्याभूत्वाबलभद्रप्राप्त्यर्थंगर्गाचार्याद्बलभद्रपंचांगंगृहीत्वातेनैवसिद्धाबभूवुः ताभिर्बलदेवएकदाप्रसन्नःकालिंदीकू
लेरासमंडलंसमारेभेतदैवचैत्रपूर्णिमायांपूर्णचंद्रोरुणवर्णःसंपूर्णवनंरंजयन्विरेजे ॥ ३ ॥ शीतलामंदयानाःकमलमकरंदरेणुवृंदसंवृताः
सर्वतोवायवःपरिवव्रुः कलिंदगिरिनंदिनीचलहरीभिरानंददायिनीपुलिनंविमलंद्यचित्रंचकार तथाकुंजप्रांगणनिकुंजपुंजैःस्फुरल्ललितपल्ल
वपुष्पपरागैर्मयूरकोकिलपुंस्कोकिलकूजितैर्मधुमत्तमधुपमधुरध्वनिभिर्व्रजभूर्विभ्राजमानाबभूव ॥ ४ ॥ तत्रक्वणद्घाटकनूपुरःस्फुरन्मणि
मयकटककटिसूत्रकेयूरहारकिरीटकुंडलोपरिकमलपत्रैर्नीलांबरो विमलकमलपत्राक्षोयक्षीभिर्यक्षराडिवगोपीभिर्गोपराड्रासमंडलेरेजे ॥
॥ ५ ॥ अथ वरुणप्रेपितावारुणीदेवीपुष्पभारगंधिलोभिमिलिंदनादितवृक्षकोटरेभ्यःपतंतीसर्वतोवनंसुरभिचकार तत्पानमदविह्वलः
कमलविशालताम्राक्षो मकरध्वजावेशचलद्भ्रुर्य्यांगभंगोविहारखेदस्वेदांबुकणैर्गलद्वंडस्थलपत्रभंगो गजेंद्रगतिर्गजेंद्रशुंडादंडसमदोर्द
डमंडितोगजीभिर्गजराजेंद्रइवोन्मत्तः सिंहासन्यस्तहलेशोमुसलपाणिः कोटींदुपूर्णमंडलसंकाशःप्रोद्गमद्रत्नमंजीरप्रचलन्नूपुरप्रक्वणत्क
नककिंकिणीभिः कंकणस्फुरत्ताटंकपुरटहारश्रीकंठांगुलीयशिरोमणिभिः प्रविडंबिनीकृतसर्पिणीश्यामवेणीकुंतलललितगंडस्थलप
त्रावलिभिःसुंदरीभिर्भगवान्भुवनेश्वरोविभ्राजमानोविरराजअथचरेमे ॥ ६ ॥ अथहवावकालिंदीकूलेकांतारपर्यटनविहारपरिश्रमोद्य

152

त्स्वेदबिंदुप्रार्द्रमुखारविंदःस्नानार्थंजलक्रीडार्थंयमुनांदूरात्सआजुहाव ततस्त्वनागतांतटिनींहलाग्रेणकुपितोविचकर्षइतिहोवाचच ॥ ७ ॥ अद्यमामवज्ञायनायासिमयाहूतापिसुसलेनत्वांकामचारिणींशतधानेष्येएवंनिर्भर्त्सितासाभूरिभीतायमुनाचकितातत्पादयोः पतितोवाच ॥ ८ ॥ रामरामसंकर्षणबलभद्रमहाबाहोतवपरंविक्रमंनजाने यस्यैकस्मिन्मूर्धिसर्षपवत्सर्वंभूरिभूखंडमंडलंदृश्यतेतस्यतवपरमनुभावमजानंतींप्रसन्नांमांमोक्तुंयोग्योसित्वंभक्तवत्सलोसि ॥ ९ ॥ इत्येवंयाचितोबलभद्रोयमुनांततोऽमुंचत्पुनःकरेणुभिःकरीवगोपीभिर्गोपराङ्जलंविजगाह पुनर्जलाद्विनिर्गत्यतटस्थायबलभद्रायसहसायमुनाचोपायनंनीलांबराणिहेमरत्नमयभूषणानिदिव्यानिचददौ ह्वावतानिगोपीयूथायपृथक्पृथक्विभज्यस्वयंनीलांबरेवसित्वाकांचनीं मालांनवरत्नमयीं धृत्वामहेंद्रोवारणेंद्रइवबलभद्रोविरेजे ॥ १० ॥ इत्थंकौरवेंद्रयादवेंद्रस्यरमतःसर्वावासंतिक्योनिशाव्यतीताबभूवुः ॥ भगवतोबलभद्रस्यहस्तिनापुरमिववीर्यंसूचयतीवद्यापिचकृष्टवर्त्मनायमुनावहंती इमांरामस्यरासकथांयःशृणोतिश्रावयति च ससर्वपापपटलंछित्वा तस्यपरस्परमानंदपदंप्रतियातिकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीबलभद्रखंडेप्राड्विपाकदुर्योधनसंवादेरासक्रीडावर्णनंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ भगवन्गर्गाचार्येणगोपीयूथायकथंदत्तंबलभद्रपंचांगंतत्कृपयावदतात्त्वंसर्वज्ञोसि ॥ १ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ कौरवेंद्रएकदागर्गाचार्यःकलिंदनंदिनींस्नातुंगर्गाचलाद्व्रजमंडलंचाजगाम तत्रैकांतेमरुल्लीलैजल्लुलितलतातरुपल्लवपुष्पगंधमत्तमिलिंदपुञ्जेकालिंदीकूलकलितनिकुंजेश्रीरामकृष्णध्यानतत्परंगर्गाचार्यं प्रणम्यनागेंद्रकन्याःस्म इतिजातिस्मरागोपकन्याः श्रीमद्बलभद्रप्राप्त्यर्थंसेवनंपप्रच्छुस्तासांपरमांभक्तिंवीक्ष्यपद्धतिपटलस्तोत्रकवचसहस्रनामानिगोपीयूथायसप्रददौकिंभूयस्त्वंतद्ग्रहणंकर्तुमिच्छसिवदतात् ॥ ॥ २ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ रामस्यपद्धतिंब्रूहिययासिद्धिंव्रजाम्यहम् ॥ त्वंभक्तवत्सलोब्रह्मन्गुरुदेवनमोस्तुते ॥ ३ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ राममार्गस्यनियमंशृणुपार्थिवसत्तम ॥ येनप्रसन्नोभवतिबलभद्रोमहाप्रभुः ॥ ४ ॥ सहस्रवदनोदेवोभगवान्भुवनेश्वरः ॥ नदानैर्नचतीर्थैश्चभक्त्यालभ्यस्त्वनन्यया ॥ ५ ॥ सत्संगमेत्याशुशिक्षेद्भक्तिंवैश्रीहरेर्गुरोः ॥ ससिद्धःकथितोजातंयस्यवैप्रेमलक्षणम् ॥६॥

ब्राह्ममुहूर्तेचोत्थाय रामकृष्णेतिचब्रुवन् ॥ नत्वागुरुंभुवंचैव ततोभूम्यांपदंन्यसेत् ॥ ७ ॥ वार्य्युपस्पृश्यरहसिस्थितोभूत्वाकुशास
ने ॥ हस्तावुत्संगआधायस्वनासाग्रनिरीक्षणः ॥ ८ ॥ ध्यायेत्परंहरिंदेवंबलभद्रंसनातनम् ॥ गौरंनीलांबरंह्यद्यंवनमालाविभूषितम् ॥ ९ ॥
एवंध्यानपरोनित्यंप्रीत्यर्थंहलिनःप्रभोः ॥ त्रिकालसंध्याकृच्छुद्धोमौनीक्रोधविवर्जितः ॥ १० ॥ अकामीगतलोभश्चनिर्मोहःसत्यवाग्भ
वेत् ॥ द्विवारंजलपानार्थीएकभुक्तोजितेंद्रियः ॥ ११ ॥ क्षौमांबरोभूमिशायीभूत्वापायसभोजनः ॥ एवंनिर्जितषड्वर्गोभवेदेकाग्रमानसः
॥ १२ ॥ तस्यप्रसन्नोभवतिसदासंकर्षणोहरिः ॥ परिपूर्णतमःसाक्षात्सर्वकारणकारणः ॥ १३ ॥ इत्थंश्रीबलभद्रस्यकथितापद्धतिर्मे
या ॥ कौरवेंद्रमहाबाहोकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १४ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ मुनींद्रदेवदेवस्यपटलंब्रूहिमेप्रभोः ॥ येनसेवांकरि
ष्यामितत्पदांबुजयोःसदा ॥ १५ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ बलस्यपटलंगुह्यंविद्धिसिद्धिप्रदायकम् ॥ एकांतेब्रह्मणादत्तंनारदाय
महात्मने ॥ १६ ॥ प्रणवंपूर्वमुद्धृत्यकामबीजंततःपरम् ॥ कालि[illegible]भेदनपरंसंकर्षणमतःपरम् ॥ १७ ॥ चतुर्थ्यंतंद्वयंकृत्वास्वाहापश्चाद्वि
धायच ॥ मंत्रराजमिमंराजन्ब्रह्मोक्तंषोडशाक्षरम् ॥ १८ ॥ जपेल्लक्षंव्रतीभूत्वासहस्राणिचषोडश ॥ इहामुत्रपरांसिद्धिंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥
॥ १९ ॥ अथजप्तस्यमंत्रस्यमहापूजांसमाचरेत् ॥ द्वात्रिंशत्पत्रसंयुक्तकर्णिकाकेसरोज्ज्वलम् ॥ २० ॥ भव्यंकंजंपंचवर्णैर्लिखित्वास्थं
डिलेशुभे ॥ तस्योपरिन्यसेद्राजन्हेमसिंहासनंशुभम् ॥ तस्मिञ्छ्रीबलदेवस्यपरांमूर्तिंप्रपूजयेत् ॥ २१ ॥ ॐनमोभगवतेपुरुषोत्तमायवा
सुदेवायसंकर्षणायसहस्रवदनायमहानंतायस्वाहा ॥ अनेनमंत्रेणशिखाबंधनंकृत्वासर्वतस्तंप्रणम्यतत्संमुखोभूत्वास्वयंनतोभवेत् ॥
ॐजयजयानंतबलभद्रकामपालतालांककालिंदीभंजनआविराविर्भूयममसंमुखोभवेतिअनेनमंत्रेणावाहनंकुर्यात् ॥ ॐनमस्तेस्तुसीरपाणे
हलमुसलधररौहिणेयनीलांबररामरेवतीरमणनमस्तेस्तु ॥ अनेनमंत्रेणासनपाद्यार्घ्यस्नानमधुपर्कधूपदीपयज्ञोपवीतनैवेद्यवस्त्रभूषणगंध
पुष्पाक्षतपुष्पांजलिनीराजनादीनुपचारान्प्रकल्पयेत् ॥ ॐविष्णवेमधुसूदनायवामनायत्रिविक्रमायश्रीधरायहृषीकेशायपद्मनाभायदा
मोदरायसंकर्षणायवासुदेवायप्रद्युम्नायानिरुद्धायाधोक्षजायपुरुषोत्तमायश्रीकृष्णायनमः इतिपादगुल्फजानूरुकट्युदरपार्श्वपृष्ठिभुजाकं

153

धरकर्णनासिकाधरनेत्रशिरांसिपृथक्पूजयामीतिमंत्रणसर्वांगपूजांकुर्यात् ॥ अथशंखचक्रगदापद्मासिधनुर्बाणहलमुसलकौस्तुभवनमाला श्रीवत्सपीतांबरनीलांबरवंशीवेत्रगरुडांकतालांकरथदारुकसुमतिकुमुदकुमुदाक्षश्रीदामादीन्प्रणवपूर्वेण चतुर्थ्यंतेननमःसंयुक्तेननाममंत्रेण पृथक्पृथक्संपूज्यतथाविष्वक्सेनवेदव्यासदुर्गाविनायकदिक्पालग्रहादीन्कमलेसर्वतः स्वेस्वेस्थानेसंपूजयेत् पुनःपरिसमूहनादिस्था लीपाकविधानेन वैश्वानरंसंपूज्य पूर्वोक्तेनमूलमंत्रेणपञ्चविंशतिसहस्राण्याहुतीर्जुहुयात् ॥ तथाष्टौसहस्राणिद्वादशाक्षरेणतथाष्टौसहस्राणि चतुर्व्यूहमंत्रेणाहुतीर्जुहुयात् ॥ ततोदेवंप्रदक्षिणीकृत्यनमस्कृत्याचार्यंमहार्हवस्त्रसुवर्णाभरणताम्रपात्रसवत्सगोसुवर्णदक्षिणाभिःसंपूज्य तथा ब्राह्मणान्भोजनाद्यैःसंपूज्य नगरजनेभ्योभोजनंदत्त्वाचार्यान्प्रणमेत् ॥ इत्थंबलस्यपटलानुसारेणयोनुस्मरतिइहामुत्रसिद्धिसमृद्धिभिः संवृतोभवति ॥ रामस्यपटलंगुह्यंमयातेवर्णितंशुभम् ॥ सर्वसिद्धिकरंराजन्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २२ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहिता यां श्रीबलभद्रखण्डे प्राड्विपाकदुर्योधनसंवादे पद्धतिपटलवर्णनंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ स्तोत्रं श्रीबलदेवस्यप्राड्विपाकमहामुने ॥ वदमांकृपयासाक्षात्सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ १ ॥ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ स्तवराजंतुरामस्य वेदव्यासकृतंशुभम् ॥ सर्वसिद्धिप्रदंराजञ्छृणुकैवल्यदंनृणाम् ॥ २ ॥ देवादिदेवभगवन्कामपालनमोस्तुते ॥ नमोनंतायशेषायसाक्षाद्रा मायतेनमः ॥ ३ ॥ धराधरायपूर्णायस्वधाम्नेसीरपाणये ॥ सहस्रशिरसेनित्यंनमःसंकर्षणायते ॥ ४ ॥ रेवतीरमणस्त्वंवैबलदेवोच्युता ग्रजः ॥ हलायुधःप्रलंबघ्नःपाहिमांपुरुषोत्तम ॥ ५ ॥ बलायबलभद्रायतालांकायनमोनमः ॥ नीलांबरायगौरायरौहिणेयायतेनमः ॥ ॥ ६ ॥ धेनुकारिर्मुष्टिकारिःकूटारिर्बल्वलांतकः ॥ रुक्म्यरिःकूपकर्णारिःकुंभांडारिस्त्वमेवहि ॥ ७ ॥ कालिंदीभेदनोसित्वंहस्तिना पुरकर्षकः ॥ द्विविदारिर्यादवेंद्रोव्रजमंडलमंडनः ॥ ८ ॥ कंसभ्रातृप्रहंतासितीर्थयात्राकरःप्रभुः ॥ दुर्योधनगुरुःसाक्षात्पाहिपाहिप्रभो जगत् ॥ ९ ॥ जयजयाच्युतदेवपरात्परस्त्वयमनंतदिगंतगतश्रुतः ॥ सुरमुनींद्रफणींद्रवरायतेमुसलिनेबलिनेहलिनेनमः ॥ १० ॥ यःप ठेत्सततंस्तवनंनरःसतुहरेःपरमंपदमाव्रजेत् ॥ जगतिसर्वबलंत्वरिमर्दनंभवतितस्यधनंस्वजनोधनम् ॥ ११ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्य

संहितायां श्रीबलभद्रखण्डे बलभद्रस्तवराजवर्णनंसम्पूर्णम् ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ गोपीभ्यःकव
चंदत्तंगर्गाचार्येणधीमता ॥ सर्वरक्षाकरंदिव्यंदेहिमह्यंमहामुने ॥ १ ॥ प्राड्विपाकउवाच ॥ ॥ स्नात्वाजलेक्षौमधरःकुशासनःपवित्रपाणिः
कृतमंत्रमार्जनः ॥ स्मृत्वाथनत्वाबलमच्युताग्रजंसंधारयन्धर्मसमाहितोभवेत् ॥ २ ॥ गोलोकधामाधिपतिःपरेश्वरःपरेषुमांपातुपवित्र
कीर्तनः ॥ भूमण्डलंसर्षपवद्विलक्ष्यतेयन्मूर्ध्निमांपातुसभूमिमण्डले ॥ ३ ॥ सेनासुमांरक्षतुसीरपाणिर्युद्धेसदारक्षतुमांहलीच ॥ दुर्गेषु
चाव्यान्मुसलीसदामांवनेषुसंकर्षणआदिदेवः ॥ ४ ॥ कलिन्दजावेगहरोजलेषुनीलांबरोरक्षतुमांसदाग्नौ ॥ वायौचरामोवतुखेबलश्चमहा
र्णवेनन्तवपुःसदामाम् ॥ ५ ॥ श्रीवासुदेवोवतुपर्वतेषुसहस्रशीर्षाचमहाविवादे ॥ रोगेषुमांरक्षतुरौहिणेयोमांकामपालोवतुवाविपत्सु ॥
॥ ६ ॥ कामात्सदारक्षतुधेनुकारिःक्रोधात्सदामांद्विविदप्रहारी ॥ लोभात्सदारक्षतुबल्वलारिर्मोहात्सदामांकिलमागधारिः ॥ ७ ॥ प्रातः
सदारक्षतुवृष्णिधुर्यःप्राह्णेसदामांमथुरापुरेन्द्रः ॥ मध्यंदिनेगोपसखःप्रपातुस्वराट्पराह्णेवतुमांसदैव ॥ ८ ॥ सायंफणींद्रोवतुमांसदैवप
रात्परोरक्षतुमांप्रदोषे ॥ पूर्णेनिशीथेचदुरन्तवीर्यःप्रत्यूषकालेवतुमांसदैव ॥ ९ ॥ विदिक्षुमांरक्षतुरेवतीपतिर्दिक्षुप्रलम्बारिरधोयदूद्वहः ॥
ऊर्ध्वंसदामांबलभद्रआरात्तथासमन्ताद्बलदेवएवहि ॥ १० ॥ अन्तःसदाव्यात्पुरुषोत्तमोवहिर्नागेंद्रलीलोवतुमांमहाबलः ॥ सदान्तरा
त्मानमतोहरिःस्वयंप्रपातुपूर्णःपरमेश्वरोमहान् ॥ ११ ॥ देवासुराणांभयनाशनञ्चहुताशनंपापचयैंधनानाम् ॥ विनाशनंविघ्नघटस्यविद्धि
सिद्धासनंवर्मवरम्बलस्य॥१२॥(२३)इ०श्रीम०सं०श्रीबलभद्रखण्डे प्राड्विपाकदुर्योधनसंवादेस्तोत्रकवचवर्णनंनामैकादशोऽध्यायः॥११॥
॥ दुर्योधनउवाच ॥ बलभद्रस्यदेवस्यप्राड्विपाकमहामुने ॥ नाम्नांसहस्रंमेब्रूहिगुह्यंदेवगणैरपि ॥ १ ॥ ॥प्राड्विपाकउवाच ॥ सा
धुसाधुमहाराजसाधुतेविमलंयशः ॥ यत्पृच्छसेपरमिदंगर्गोक्तंदेवदुर्लभम् ॥ २ ॥ नाम्नांसहस्रंदिव्यानांवक्ष्यामितवचाग्रतः ॥ गर्गाचार्ये
णगोपीभ्योदत्तंकृष्णातटेशुभे ॥ ३ ॥ ॐ अस्यश्रीबलभद्रसहस्रनामस्तोत्रमंत्रस्य ॥ गर्गाचार्यऋषिःअनुष्टुप्छंदःसंकर्षणःपरमात्मादे
वता बलभद्रइतिबीजं रेवतीरमणइतिशक्तिः ॥ अनंतइतिकीलकं बलभद्रप्रीत्यर्थंजपेविनियोगः ॥ अथध्यानम् ॥ स्फुरदमलकिरीटंकिंकि

154

णीकंकणार्हंचलदलककपोलंकुंडलश्रीमुखाब्जम् ॥ तुहिनगिरिमनोज्ञनीलमेघांबराढ्यंहलमुसलविशालंकामपालंसमीडे ॥ ४ ॥ ॐब लभद्रोरामभद्रोरामःसंकर्षणोच्युतः ॥ रेवतीरमणोदेवःकामपालोहलायुधः ॥ ५ ॥ नीलांबरःश्वेतवर्णोबलदेवोच्युताग्रजः ॥ प्रलंबघ्नोमहा वीरोरौहिणेयःप्रतापवान् ॥ ६ ॥ तालांकोमुसलीहारीहलीयदुवरोबली ॥ सीरपाणिःपद्मपाणिर्लगुडीवेणुवादनः ॥ ७ ॥ कालिंदीभेद नोवीरोबलःप्रबलऊर्ध्वगः ॥ वासुदेवकलानंतःसहस्रवदनःस्वराट् ॥ ८ ॥ वसुर्वसुमतीभर्तावासुदेवोवसूत्तमः ॥ यदूत्तमोयादवेंद्रोमाध वोवृष्णिवल्लभः ॥ ९ ॥ द्वारकेशोमाथुरेशोदानीमानीमहामनाः ॥ पूर्णःपुराणःपुरुषःपरेशःपरमेश्वरः ॥ १० ॥ परिपूर्णतमःसाक्षात्परमः पुरुषोत्तमः ॥ अनंतःशाश्वतःशेषोभगवान्प्रकृतेःपरः ॥ ११ ॥ जीवात्मापरमात्मासदंतरात्माध्रुवोव्ययः ॥ चतुर्व्यूहश्चतुर्मूर्तिश्चतुर्वेदश्चतु ष्पदः ॥ १२ ॥ प्रधानंप्रकृतिःसाक्षीसंघातःसंघवान्सखी ॥ महामनाबुद्धिसखश्चेतोहंकारआवृतः ॥ १३ ॥ इंद्रियेशोदेवतात्माज्ञानंक र्मचशर्मच ॥ अद्वितीयोद्वितीयश्चनिराकारोनिरंजनः ॥ १४ ॥ विराट्सम्राट्महौघश्चाधारःस्थास्नुश्चरिष्णुमत् ॥ फणीन्द्रःफणिराजश्चस हस्रफलमंडितः ॥ १५ ॥ फणीश्वरःफणीमूर्तिःफूत्कारीचीत्करःप्रभुः ॥ मणिहारोमणिधरोवितलीसुतलीतली ॥ १६ ॥ अतलीसु तलेशश्चपातलश्चतलातलः ॥ रसातलोभोगितलःस्फुरदंतोमहातलः ॥ १७ ॥ वासुकीशंखचूडाभोदेवदत्तोधनंजयः ॥ कंबलाश्वो वेगतरोधृतराष्ट्रोमहाभुजः ॥ १८ ॥ वारुणीमदमत्तांगोमदघूर्णितलोचनः ॥ पद्माक्षःपद्ममालीचवनमालीमधुश्रवाः ॥ १९ ॥ कोटिकं दर्पलावण्योनागकन्यासमार्चितः ॥ नूपुरीकटिसूत्रीचकटकीकनकांगदी ॥ २० ॥ मुकुटीकुंडलीदंडीशिखंडीखंडमंडली ॥ कलिःक लिप्रियःकालोनिवातकवचेश्वरः ॥ २१ ॥ संहारकृद्रुद्रवपुःकालाग्निःप्रलयोलयः ॥ महाहिःपाणिनिःशास्त्रभाष्यकारःपतंजलिः ॥ २२ ॥ कात्यायनीफक्किमाभूःस्फोटायनउरंगमः ॥ वैकुंठोयाज्ञिकोयज्ञोवामनोहरिणोहरिः ॥ २३ ॥ कृष्णोविष्णुर्महाविष्णुःप्रभविष्णुर्विशेषवित् ॥ अंसोयोगेश्वरःकूर्मोवाराहोनारदोमुनिः ॥ २४ ॥ सनकःकपिलोमत्स्यःकमठोदेवमंगलः ॥ दत्तात्रेयःपृथुर्वृद्धऋषभोभार्गवोत्तमः ॥ २५ ॥ धन्वंतरिर्नृसिंहश्चकल्किर्नारायणोनरः ॥ रामचंद्रोराघवेंद्रःकोसलेंद्रोरघूद्वहः ॥ २६ ॥ काकुत्स्थःकरुणासिंधूराजेंद्रःसर्वलक्षणः ॥ शूरो

दाशरथिस्त्राताकौसल्यानंदवर्द्धनः ॥ २७ ॥ सौमित्रिर्भरतोधन्वीशत्रुघ्नःशत्रुतापनः ॥ निषङ्गीकवचीखड्गीशरीज्याहतकोष्ठकः ॥ २८ ॥
बद्धगोधांगुलित्राणःशंभुकोदंडभंजनः ॥ यज्ञत्रातायज्ञभर्तामारीचवधकारकः ॥ २९ ॥ असुरारिस्ताडकारिर्विभीषणसहायकृत् ॥ पितृ
वाक्यकरोहर्षीविराधारिर्वनेचरः ॥ ३० ॥ मुनिर्मुनिप्रियश्चित्रकूटारण्यनिवासकृत् ॥ कबंधहादंडकेशोरामोराजीवलोचनः ॥ ३१ ॥ मतं
गवनसंचारीनेतापंचवटीपतिः ॥ सुग्रीवःसुग्रीवसखोहनुमत्प्रीतमानसः ॥ ३२ ॥ सेतुबंधोरावणादिलंकादहनतत्परः ॥ रावणारिःपुष्पक
स्थोजानकीविरहातुरः ॥ ३३ ॥ अयोध्याधिपतिःश्रीमाँल्लवणारिःसुरार्चितः ॥ सूर्यवंशीचंद्रवंशीवंशीवाद्यविशारदः ॥ ३४ ॥ गोपति
र्गोपवृंदेशोगोपोगोपीशतावृतः ॥ गोकुलेशोगोपपुत्रो गोपालोगोगणाश्रयः ॥ ३५ ॥ पूतनारिर्बकारिश्चतृणावर्तनिपातकः ॥ अघारिर्धेनु
कारिश्चप्रलंबारिर्व्रजेश्वरः ॥ ३६ ॥ अरिष्टहाकेशिशत्रुर्व्योमासुरविनाशकृत् ॥ अग्निपानोदुग्धपानोवृंदावनलताश्रितः ॥ ३७ ॥ यशो
मतिसुतोभव्योरोहिणीलालितःशिशुः ॥ रासमंडलमध्यस्थोरासमंडलमंडनः ॥ ३८ ॥ गोपिकाशतयूथार्थीशंखचूडवधोद्भटः ॥ गोव
र्द्धनसमुद्धर्ताशक्रजिद्व्रजरक्षकः ॥ ३९ ॥ भानुवरोनंदआनंदोनंदवर्धनः ॥ नंदराजसुतःश्रीशःकंसारिःकालियांतकः ॥ ४० ॥ रज
कारिर्मुष्टिकारिःकंसकोदंडभंजनः ॥ चाणूरारिःकूटहंताशलारिस्तोशलांतकः ॥ ४१ ॥ कंसभ्रातृनिहंताचमल्लयुद्धप्रवर्तकः ॥ गजहंता
कंसहंताकालहंताकलंकहा ॥ ४२ ॥ मागधारिर्यवनहापांडुपुत्रसहायकृत् ॥ चतुर्भुजःश्यामलांगःसौम्यश्चोपगविप्रियः ॥ ४३ ॥ युद्ध
भृदुद्धवसखोमंत्रीमंत्रविशारदः ॥ वीरहावीरमथनःशंखचक्रगदाधरः ॥ ४४ ॥ रेवतीचित्तहर्ताचरेवतीहर्षवर्द्धनः ॥ रेवतीप्राणनाथश्चरेव
तीप्रियकारकः ॥ ४५ ॥ ज्योतिर्ज्योतिष्मतीभर्तारैवताद्रिविहारकृत् ॥ धृतिनाथोधनाध्यक्षोदानाध्यक्षोधनेश्वरः ॥ ४६ ॥ मैथिलार्चितपा
दाब्जोमानदोभक्तवत्सलः ॥ दुर्योधनगुरुर्गुर्वीगदाशिक्षाकरःक्षमी ॥ ४७ ॥ मुरारिर्मदनोमंदोनिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ कल्पवृक्षः
कल्पवृक्षीकल्पवृक्षवनप्रियः ॥ ४८ ॥ स्यमंतकमणिर्मान्योगांडीवीकौरवेश्वरः ॥ कुभाण्डखंडनकरःकूपकर्णप्रहारकृत् ॥ ४९ ॥ सेव्योरै
वतजामातामधुमाधवसेवितः ॥ बलिष्ठःपुष्टसर्वांगोहृष्टस्तुष्टःप्रहर्षितः ॥ ५० ॥ वाराणसीगतःक्रुद्धःशर्वःपौंड्रकघातकः ॥ सुनंदी

शिखरीशालीद्विविदांगनिषूदनः ॥ ५१ ॥ हस्तिनापुरसंकर्षीरर्थीकौरवपूजितः ॥ विश्वकर्माविश्वधर्मादेवशर्मादयानिधिः ॥ ५२ ॥ महाराजश्छत्रधरोमहाराजोपलक्षणः ॥ सिद्धगीतःसिद्धकथःशुद्धचामरवीजितः ॥ ५३ ॥ ताराक्षःकीरनासश्चबिंबोष्ठःसुस्मितच्छविः ॥ करींद्रकरदोर्दंडःप्रचंडोमेघमंडलः ॥ ५४ ॥ कपाटवक्षाःपीनांसःपद्मपादस्फुरद्द्युतिः ॥ महाविभूतिर्भूतेशोवंधमोक्षीसमीक्षणः ॥ ५५ ॥ चैद्यशत्रुःशत्रुसंधदंतवक्रनिषूदकः ॥ अजातशत्रुःपापघ्नोहरिदाससहायकृत् ॥ ५६ ॥ शालबाहुःशाल्वहतातीर्थयायीजनेश्वरः ॥ नैमिषारण्ययात्रार्थीगोमतीतीरवासकृत् ॥ ५७ ॥ गंडकीस्नानवान्स्रग्वीवैजयंतीविराजितः ॥ अम्लानपंकजधरोविपाशीशोणसंप्लुतः ॥ ५८ ॥ प्रयागतीर्थराजश्चसरयूसेतुबंधनः ॥ गयाशिरश्चांधनदःपौलस्त्यःपुलहाश्रमः ॥ ५९ ॥ गंगासागरसंगार्थीसप्तगोदावरीपतिः ॥ वेणीभीमरथीगोदाताम्रपर्णीवटोदका ॥ ६० ॥ कृतमालामहापुण्याकावेरीचपयस्विनी ॥ प्रतीचीसुप्रभावेणीत्रिवेणीसरयूपमा ॥ ६१ ॥ कृष्णापंपानर्मदाचगंगाभागीरथीनदी ॥ सिद्धाश्रमःप्रभासश्चबिन्दुर्बिन्दुसरोवरः ॥ ६२ ॥ पुष्करःसैंधवोजंबूनरनारायणाश्रमः ॥ कुरुक्षेत्रपतीरामोजामदग्न्योमहामुनिः ॥ ६३ ॥ इल्वलात्मजहंताचसुदामासौख्यदायकः ॥ विश्वजिद्विश्वनाथश्चत्रिलोकविजयीजयी ॥ ६४ ॥ वसंतमालतीकर्षीगदोगद्योगदाग्रजः ॥ गुणार्णवोगुणनिधिर्गुणपात्रोगुणाकरः ॥ ६५ ॥ रंगवल्लीजलाकारोनिर्गुणःसगुणोवृहत् ॥ दृष्टःश्रुतोभवद्भूतोभविष्यज्ज्ञानविग्रहः ॥ ६६ ॥ अनादिरादिरानंदःप्रत्यग्धामानिरंतरः ॥ गुणातीतःसमःसाम्यःसमदृङ्निर्विकल्पकः ॥ ६७ ॥ गूढोव्यूढोगुणोगुण्योगुणाभासोगुणाग्रहः ॥ नित्योक्षरोनिर्विकारोक्षरोजस्रसुखोऽमृतः ॥ ६८ ॥ सर्वगःसर्ववित्सार्थःसमबुद्धिःसमप्रभः ॥ अक्लेद्योच्छेद्यआपूर्णोशोष्योदाह्योनिवर्तकः ॥ ६९ ॥ ब्रह्मब्रह्मधरोब्रह्माज्ञापकोव्यापकःकविः ॥ अध्यात्मकोधिभूतश्चाधिदैवःस्वाश्रयाश्रयः ॥ ७० ॥ महावायुर्महावारिचेष्टारूपतनुस्थितः ॥ प्रेरकोबोधकोबोधीत्रयोविंशतिकोगणः ॥ ७१ ॥ अंशांशिकोनरावेशोवतारोभूपरिस्थितः ॥ महर्जनस्तपःसत्यंभूर्भुवःस्वरितित्रिधा ॥ ७२ ॥ नैमित्तिकःप्राकृतिकआ

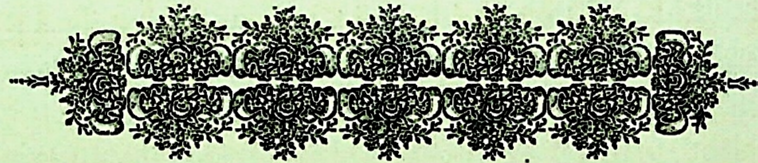
त्यंतिक्रमयोलयः ॥ सर्गोविसर्गःसर्गादिर्निरोधोरोधकृतिमान् ॥ ७३ ॥ मन्वंतरावतारश्चमनुर्मनुसुतोनघः ॥ स्वयंभूःशांभवःशंभुःस्वायं भुवसहायकृत् ॥ ७४ ॥ सुरालयोदेवगिरिर्मेरुर्हेमार्चितोगिरिः ॥ गिरीशोगणनाथश्चगौरीशोगिरिगह्वरः ॥ ७५ ॥ विंध्यस्त्रिकूटोमैनाकः सुवेलःपारिभद्रकः ॥ पतंगःशिशिरःकंकोजारुधिःशैलसत्तमः ॥ ७६ ॥ कालंजरोबृहत्सानुर्दरीभृन्नंदिकेश्वरः ॥ संतानस्तरुराजश्चमं दारःपारिजातकः ॥ ७७ ॥ जयंतकृज्जयंतांगोजयंतीदिग्जयाकुलः ॥ वृत्रहादेवलोकश्चशशीकुमुदबांधवः ॥ ७८ ॥ नक्षत्रेशःसुधासिंधु र्मृगःपुष्यःपुनर्वसुः ॥ हस्तोभिजिच्चश्रवणोवैधृतिर्भास्करोदयः ॥ ७९ ॥ ऐन्द्रःसाध्यःशुभःशुक्लोव्यतीपातोध्रुवःसितः ॥ शिशुमारोदेवम योब्रह्मलोकोविलक्षणः ॥ ८० ॥ रमावैकुंठनाथश्चकोटिवैकुण्ठनायकः ॥ श्वेतद्वीपोजितपदोलोकालोकाचलाश्रितः ॥ ८१ ॥ भूमि वैकुंठदेवश्चकोटिब्रह्मांडकारकः ॥ असंख्यब्रह्मांडपतिर्गोलोकेशोगवांपतिः ॥ ८२ ॥ गोलोकधामधिषणोगोपिकाकंठभूषणः ॥ श्रीधरः श्रीधरोलीलाधरोगिरिधरोधुरी ॥ ८३ ॥ कुंतधारीत्रिशूलीचबीभत्सीघर्घरस्वनः ॥ शूलसूच्यर्पितगजोगजचर्मधरोगजी ॥ ८४ ॥ अंत्रमालीमुंडमालीव्यालीदंडकमंडलुः ॥ वेतालभृद्भूतसंघःकूष्मांडगणसंवृतः ॥ ८५ ॥ प्रमथेशःपशुपतिर्मृडानीशोमृडोवृषः ॥ कृतांत कालसंघारिःकूटःकल्पांतभैरवः ॥ ८६ ॥ षडाननोवीरभद्रोदक्षयज्ञविघातकः ॥ खर्पराशीविषाशीचशक्तिहस्तःशिवार्थदः ॥ ८७ ॥ पिनाकटंकारकरश्चलज्झंकारनूपुरः ॥ पंडितस्तर्कविद्वान्वैवेदपाठीश्रुतीश्वरः ॥ ८८ ॥ वेदांतकृत्सांख्यशास्त्रीमीमांसीकणनामभाक् ॥ कणादोगौतमोवादीवादोनैयायिकोनयः ॥ ८९ ॥ वैशेषिकोधर्मशास्त्रीसर्वशास्त्रार्थतत्त्वगः ॥ वैयाकरणकृच्छान्दोवैयासःप्राकृतिर्वचः ॥ ॥ ९० ॥ पंचरात्रीसंहितावित्काव्यकृन्नाटकप्रदः ॥ पौराणिकःस्मृतिकरोवैद्योविद्याविशारदः ॥ ९१ ॥ अलंकारोलक्षणार्थोव्यंग्यविद्ध्वनि विद्ध्वनिः ॥ वाक्यस्फोटःपदस्फोटःस्फोटीवृत्तीरसाथवित् ॥ ९२ ॥ शृंगारउज्ज्वलःस्वच्छोद्भुतोहास्योभयानकः ॥ अश्वत्थोयवभोजी चयवक्रीतोयवाशनः ॥ ९३ ॥ प्रह्लादरक्षकःस्निग्धऐलवंशविवर्द्धनः ॥ गताधिरबरीषांगोविगाधिगाधिनांवरः ॥ ९४ ॥ नानामणिसमा कीर्णोनानारत्नविभूषणः ॥ नानापुष्पधरःपुष्पीपुष्पधन्वाप्रपुष्पितः ॥९५॥ नानाचंदनगंधाढ्योनानापुष्परसार्चितः ॥ नानावर्णमयो

वर्णोनानावस्त्रधरःसदा ॥ ९६ ॥ नानापद्मकरःकोशीनानाकौशेयवेषधृक् ॥ रत्नकंबलधारीचधौतवस्त्रसमावृतः ॥ ९७ ॥ उत्तरीयधरः पूर्णोघनकंचुकसंघवान् ॥ पीतोष्णीषःसितोष्णीपोरक्तोष्णीषोदिगंबरः ॥ ९८ ॥ दिव्यांगोदिव्यरचनोदिव्यलोकविलोकितः ॥ सर्वोप मोनिरुपमोगोलोकांकीकृतांगणः ॥९९॥ कृतःस्वोत्संगगोलोकःकुंडलीभूतआस्थितः ॥ माथुरोमाथुरादर्शीचलत्खंजनलोचनः ॥१००॥ दधिहर्तादुग्धहरोनवनीतसिताशनः ॥ तक्रभुक्तक्रहारीचदधिचौर्यकृतश्रमः ॥ १ ॥ प्रभावतीबद्धकरोदामीदामोदरोदमी ॥ सिकताभूमि चारीचबालकेलिर्व्रजार्भकः ॥ २ ॥ धूलिधूसरसर्वांगःकाकपक्षधरःसुधीः ॥ मुक्तकेशोवत्सवृंदःकालिंदीकूलवीक्षणः ॥ ३ ॥ जलकोला हलीकूलीपंकप्रांगणलेपकः ॥ श्रीवृंदावनसंचारीवंशीवटतटस्थितः ॥ ४ ॥ महावननिवासीचलोहार्गलवनाधिपः ॥ साधुप्रियतमःसाध्यः साध्वीशोगतसाध्वसः ॥ ५ ॥ रंगनाथोविट्ठलेशोमुक्तिनाथोऽघनाशकः ॥ सुकीर्तिःसुयशाःस्फीतोयशस्वीरंगरंजनः ॥ ६ ॥ रागषट्कोरागपु त्रोरागिणीरमणोत्सुकः ॥ दीपकोमेघमल्हारःश्रीरागोमालकंसकः ॥ ७ ॥ हिन्दोलोभैरवाख्यश्चस्वरजातिस्वरोमृदुः ॥ तालोमानप्रमाण श्चस्वरगम्यःकलाक्षरः ॥ ८ ॥ शमीश्यामीशतानंदःशतयानःशतक्रतुः ॥ जागरःसुप्तआसुप्तःसुषुप्तःस्वप्नउर्वरः ॥ ९ ॥ ऊर्जःस्फूर्जोनिर्ज रश्चविज्वरोज्वरवर्जितः ॥ ज्वरजिज्ज्वरकर्ताचज्वरयुक्त्रिज्वरोज्वरः ॥ ११० ॥ जांबवाञ्जंबुकाशंकीजंबूद्वीपोद्विपारिहा ॥ शाल्मलिःशा ल्मलिद्वीपःप्लक्षःप्लक्षवनेश्वरः ॥ ११ ॥ कुशधारीकुशःकौशीकौशिकःकुशविग्रहः ॥ कुशस्थलीपतिःकाशीनाथोभैरवशासनः ॥ १२ ॥ दाशार्हःसात्वतोवृष्णिर्भोजोंधकनिवासकृत् ॥ अंधकोदुंदुभिर्द्योतःप्रद्योतःसात्वतांपतिः ॥ १३ ॥ शूरसेनोनुविषयोभोजवृष्ण्यंधकेश्व रः ॥ आहुकः सर्वनीतिज्ञउग्रसेनोमहोग्रवाक् ॥ १४ ॥ उग्रसेनप्रियःप्रार्थ्यःपार्थोयदुसभापतिः ॥ सुधर्माधिपतिःसाक्षाद्वृष्णिचक्रावृतोभि षक् ॥१५॥ सभाशीलःसभादीपःसभाग्निश्चसभारविः ॥ सभाचंद्रःसभाभासःसभ्योदेवसभापतिः ॥ १६ ॥ प्रजार्थदःप्रजाभर्ताप्रजापालन तत्परः ॥ द्वारकादुर्गसंचारीद्वारकाग्रहविग्रदः ॥१७॥ द्वारकादुःखसंहर्ताद्वारकाजनमङ्गलः ॥ जगन्माताजगत्त्राताजगद्भर्ताजगत्पिता॥१८॥

जगद्बंधुर्जगद्भ्राताजगन्मित्रोजगत्सखः ॥ ब्रह्मण्यदेवोब्रह्मण्योब्रह्मपादरजोदधत् ॥ १९ ॥ ब्रह्मपादरजःस्पर्शीब्रह्मपादनिषेवकः ॥ विप्रांघ्रिजलपूतांगोविप्रसेवापरायणः ॥ १२० ॥ विप्रमुख्योविप्रहितोविप्रगीतमहाकथः ॥ विप्रपादजलार्द्रांगोविप्रपादोदकप्रियः ॥ २१ ॥ विप्रभक्तोविप्रगुरुर्विप्रोविप्रपदानुगः ॥ अक्षौहिणीवृतोयोद्धाप्रतिमापंचसंयुतः ॥ २२ ॥ चतुरंगिराःपद्मवर्तीसामंतोद्धृतपादुकः ॥ गजकोटिप्रयायीचरथकोटिजयध्वजः ॥ २३ ॥ महारथश्चातिरथोजैत्रस्यंदनमास्थितः ॥ नारायणास्त्रीब्रह्मास्त्रीरणश्लाघीरणोद्भटः ॥ २४ ॥ मदोत्कटोयुद्धवीरोदेवासुरभयंकरः ॥ करिकर्णमरुत्प्रेजत्कुंतलश्चलकुण्डलः ॥ २५ ॥ अग्रगोवीरसंमर्दोमर्दलोरणदुर्मदः ॥ भटःप्रतिभटःप्रोच्चोबाणवर्षीषुतोयदः ॥ २६ ॥ खड्गखंडितशूरांगःपोडशाब्दःपडक्षरः ॥ वीरघोषःक्लिष्टवपुर्वज्रांगोवज्रभेदनः ॥ २७ ॥ रुग्णवज्रोभग्नदंडःशत्रुनिर्भर्त्सनोद्यतः ॥ अट्टहासःपट्टधरःपट्टराज्ञीपतिःपटुः ॥ २८ ॥ कलःपटहवादित्रोहुंकारोगर्जितस्वनः ॥ साधुर्भक्तपराधीनःस्वतंत्रःसाधुभूषणः ॥ २९ ॥ अस्वतंत्रःसाधुमयःसाधुग्रस्तमनामनाक् ॥ साधुप्रियःसाधुधनःसाधुज्ञातिःसुधाघनः ॥ १३० ॥ साधुचारीसाधुचित्तःसाधुवश्यःशुभास्पदः ॥ इतिनाम्नांसहस्रंतुबलभद्रस्यकीर्तितम् ॥ ३१ ॥ सर्वसिद्धिप्रदंनॄणांचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ शतवारंपठेद्यस्तुसविद्यावान्भवेदिह ॥ ३२ ॥ इंदिरांचविभूतिंचाभिजनंरूपमेवच ॥ बलमोजश्चपठनात्सर्वंप्राप्नोतिमानवः ॥ ३३ ॥ गंगाकूलेथकालिंदीकूलेदेवालयेतथा ॥ सहस्रावर्तपाठेनबलात्सिद्धिःप्रजायते ॥ ३४ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनम् ॥ बंधात्प्रमुच्यतेबद्धोरोगीरोगान्निवर्तते ॥ ३५ ॥ अयुतावर्तपाठेनपुरश्चर्याविधानतः ॥ होमतर्पणगोदानविप्रार्चनकृतोद्यमात् ॥ ३६ ॥ पटलंपद्धतिंस्तोत्रंकवचंतुविधायच ॥ महामंडलभर्तास्यान्मंडितोमंडलेश्वरैः ॥ ३७ ॥ मत्तेभकर्णप्रहितामदगंधेनविह्वला ॥ अलंकरोतितद्वारंभ्रमद्भृंगावलिर्भृशम् ॥ ३८ ॥ निष्कारणःपठेद्यस्तुप्रीत्यर्थंरेवतीपतेः ॥ नाम्नांसहस्रंराजेंद्रसजीवन्मुक्तउच्यते ॥ ३९ ॥ सदावसेत्तस्यगृहेबलभद्रोच्युताग्रजः ॥ महापातक्यपिजनःपठेन्नामसहस्रकम् ॥ १४० ॥ छित्त्वामेरुसमंपापंभुक्त्वासर्वंसुखंत्विह ॥ परात्परंमहाराजगोलोकंधामयातिहि ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाच्युताग्रजस्यबलदेवस्यपंचांगंधृतिमान्धार्तराष्ट्रःसपर्ययासहितयापरया

भक्त्याप्राड्विपाकंपूजयामास ॥ तमनुज्ञाप्याशिषंदत्त्वाप्राड्विपाकोमुनींद्रोगजाह्वयात्स्वाश्रमंजगाम ॥ ४२ ॥ भगवतोनंतस्यबलभद्रस्यपरब्रह्मणःकथांयःशृणुतेश्रावयतेयआनन्दप्रेमातुरोगायतिहसतिसकृतार्थोब्रह्मानंदमयोभवति ॥ ४३ ॥ इदंमयातेकथितंनृपेंद्रसर्वार्थदंश्रीबलभद्रखण्डम् ॥ शृणोतियोधामहरेःसयातिविशोकमानंदमखण्डरूपम् ॥ १४४ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीबलभद्रखण्डे प्राड्विपाकदुर्योधनसंवादे बलभद्रसहस्रनामवर्णनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ छ ॥ ॥

इति श्रीमद्गर्गसंहितायां बलभद्रखंडं समाप्तम् ।

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां बलभद्रखंडः समाप्तः।

इदं श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां बलभद्रखंडं श्रीकृष्णदासा-
त्मज–खेमराजेन स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये
मुद्रितम् । सं० १९६६, शके १८३१.

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विज्ञानखण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् ९

157

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ बहुलाश्व उवाच ॥ ॥ हरेःश्रीकृष्णचंद्रस्यभक्तिमार्गस्तुयःपरः ॥ तंवदाशुमुनेमह्यंयेनभक्तोभवाम्यहम् ॥ १ ॥ नारदउवाच ॥ भक्तिमार्गंवदिष्यामिवेदव्यासमुखाच्छ्रुतम् ॥ येनप्रसन्नोभवतिभगवान्भक्तवत्सलः ॥ २ ॥ शक्रंविजित्यकृष्णेनभुजदंडबलाद्धृता ॥ द्वारावत्यांसभादिव्यासुधर्मानाममैथिल ॥ ३ ॥ यत्रमंडपदेशस्यवैडूर्यस्तंभपंक्तयः ॥ राजंतेकोटिशोराजन्विश्वकर्मविनिर्मिताः ॥ ॥ ४ ॥ पद्मरागखचिद्भूमौश्रेण्यांवैविद्रुमाचिताः ॥ यत्रचित्रवितानानिभ्राजंतेमौक्तिकालिभिः ॥५॥ सिंहासनानिकुडयानिकालमेघतडिद्द्युभिः ॥ जांबूनदसुवर्णानांप्रस्फुरत्कुंभकोटिभिः ॥ ६ ॥ बालार्करत्नकेयूरकांचीकंकणनूपुरैः ॥ शतचंद्रप्रतीकाशाःस्फुरत्कुंडलमंडिताः ॥ ७ ॥ गायन्तियत्रगंधर्व्योविद्याधर्योमुदान्विताः ॥ नृत्यंत्यःकलवादित्रैःस्पर्द्धयंत्यःपरस्परम् ॥ ८ ॥ यस्याश्चतुर्षुकोणेषुदेववृक्षैर्मनोरमैः ॥ नंदनंसर्वतोभद्रंध्रौव्यंचैत्ररथंवनम् ॥९ ॥ लक्षाणियत्रराजेंद्रसरांसिविमलानिच ॥ सहस्रदलपद्मानिभ्रमरैःसंकुलानिच ॥ १० ॥ दशयोजनविस्तीर्णापंचयोजनमूर्द्धगा ॥ एतादृशीसुधर्माऽऽस्तेपताकाध्वजमंडिता ॥११॥ यत्रप्रविष्टःपुरुषआत्मानंमन्यतेऽमरम् ॥ यत्सिंहासनमासाद्यशक्रोहमितिमन्यते ॥ १२ ॥ सद्यस्त्रैलोक्यचातुर्यंतस्यदेहेप्रवर्तते ॥ यस्तिष्ठतेयत्रयावत्तावदूर्मिषडार्तिहा ॥ १३ ॥ यावंतश्चजनास्तत्रप्रविशंतिनरोत्तम ॥ स्वप्रभावेनसहसातावतीसाप्रकाशते ॥ १४ ॥ षट्पञ्चाशत्कोटिसंख्यायादवायत्रसानुगाः ॥ तत्रत्वरस्यैकदेशेदृश्यंतेतेचमैथिल ॥ १५ ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ यत्रास्तेतस्यराजेंद्रवर्णनंकःकरोतिहि ॥ १६ ॥ अथतस्यांसुधर्मायांयदुकोटिसमावृतः ॥ उग्रसेनोगीयमानः सूतमागधबंदिभिः ॥ १७ ॥ आकाशादागतःसाक्षाद्वेदव्यासोमहामुनिः ॥ पाराशर्योघनश्यामस्तडित्पिंगजटाधरः ॥ १८ ॥ तंदृष्ट्वासहसोत्थाययदुराजःकृतांजलिः ॥ नत्वासनंसोपचारंदत्त्वातत्संमुखोभवत् ॥ १९ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ अद्यमेसफलंजन्मसफलंगेहमद्यमे ॥ अद्यमेसफलोधर्मोब्रह्मंस्त्वय्यागतेसति ॥२०॥ सदानंदेषुकुशलंकृष्णोन्वेष्योभवत्सुहि ॥ वदमेकुशलंदेवयेनस्वस्थोभवाम्यहम् ॥ २१ ॥ यत्रयत्रव्रजंतस्तेत्वादृशाःसाधवःप्रभो ॥ तत्रतत्रभवेत्सिद्धिर्लौकिकीपारलौकिकी ॥ २२ ॥ यत्रक्षणंस्थिताःसंतस्तत्रसाक्षात्स्वयंहरिः ॥ किमुलोकगणाब्रह्मन्पाराशर्यमहामुने ॥ २३ ॥ मयातुपुण्यंयज्ञोवाकिंकृतंपूर्वजन्मनि ॥ येनवै

द्वारकाराज्यंप्राप्तोहंमुनिपुंगव ॥ २४ ॥ भवादृशाविप्रमुख्यागृहमायांतिनित्यशः ॥ तस्मात्परंहिसुकृतंजानेस्वस्यनसंशयः ॥ २५ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ धन्योसिराजशार्दूलधन्यातेविमलामतिः ॥ परंकृतंत्वयाराजन्सुकृतंपूर्वजन्मनि ॥ २६ ॥ पुरात्वंमरुतोराजाकृत्वायज्ञंजगज्जितम् ॥ निष्कारणोभूर्मनसाप्रसन्नोभूद्धरिस्तदा ॥ २७ ॥ अनीप्सितेनभावेनप्राप्तंचेदंपरंतप ॥ परिपूर्णमतःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोभगवान्हरिः॥ ॥ २८ ॥ असंख्यब्रह्मांडपतिर्गोलोकेशःपरात्परः ॥ सोयंभक्त्यावशीभूतःस्ववशस्तवमंदिरे ॥ २९ ॥ अहोभोजपतेमुक्तिंददातिभजतांहरिः ॥ नकर्हिचिद्भक्तियोगंदुर्लभंविद्धितंनृप ॥ ३० ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविज्ञानखण्डेनारदबहुलाश्वसंवादेव्यासागमनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मितवदर्शननिर्वृतः ॥ हृद्युद्भूतंचसंदेहंदूरीकर्तुंभवान्क्षमः ॥ १ ॥ कर्मणांसनिमित्तानांकागतिःकिंचलक्षणम् ॥ कतिभेदाहितेषांवैब्रूहिब्रह्मन्यथातथम् ॥ २ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ गुणैःसर्वाणिकर्माणिसनिमित्तानिसंतिहि ॥ तान्येवचानिमित्तानिराजंस्त्यक्तफलानिहि ॥ ३ ॥ सनिमित्तंचयत्कर्मबंधनेविद्धियादव ॥ अनिमित्तंचयत्कर्ममोक्षदंपरमंशुभम् ॥ ४ ॥ सत्त्वंरजस्तमइतिगुणाःप्रकृतिसंभवाः ॥ तैर्व्याप्तंहिजगत्सर्वंयथार्थमिवविष्णुना ॥ ५ ॥ सत्त्वेप्रलीनाःस्वर्यांतिनरलोकंरजोलयाः ॥ तमोलयास्तुनरकंयांतिकृष्णंहिनिर्गुणाः ॥ ६ ॥ पंचाग्नितप्तकायावैसततंवनवासिनः ॥ लोकंसप्तऋषीणांतेयांतिनिर्गतकल्मषाः ॥ ॥ ७ ॥ संन्यासाश्रमकर्तारस्त्रिदंडधृतपाणयः ॥ जितेंद्रियमनोधर्माःसत्यलोकंव्रजंतिहि ॥ ८ ॥ अष्टांगयोगयोगींद्रानिर्मलाऊर्ध्वरेतसः ॥ जनलोकंमहर्लोकंयांतितेनात्रसंशयः ॥९॥ यज्ञकर्ताशक्रलोकेवसतेशाश्वतीःसमाः ॥ दानीचांद्रमसंलोकंव्रतीसौरंव्रजत्यलम् ॥१०॥ तीर्थयायीचाग्निलोकंसत्यसंधश्चवारुणम् ॥ वैष्णवाश्चापिवैकुंठंशैवाःशैवंव्रजंतिहि ॥११॥ पितॄन्व्रजंतियेनित्यंसुखैश्वर्यप्रजेप्सवः॥दक्षिणेनपथार्यम्णापितृलोकंव्रजंतिते॥१२॥स्वर्लोकंवैतथास्मार्ताःपञ्चपूजनतत्पराः ॥ प्रजापतियजोयांतिदक्षादींश्चप्रजापतीन् ॥१३॥ भूतानियांतिभूतेज्यायक्षान्यक्षयजस्तथा ॥ येयस्यभक्तास्तल्लोकंयांतिराजन्नसंशयः ॥ १४ ॥ तथापापरताराजन्दुःसंगवशवर्तिनः ॥ यमलोकंचतेयांतिनिरयैर्दारुणैर्वृतम् ॥१५॥ पुनरावर्तिनोलोकाःसर्वेचाब्रह्मलोकतः ॥ पुनरावर्तिनोलोकान्विद्धिराजन्महामते ॥१६॥ कर्मणांसनिमित्तानां

160

मार्गएषगतागतः ॥ तावत्प्रमोदतेस्वर्गेयावत्पुण्यंसमाप्यते ॥१७॥ क्षीणपुण्यःपतत्यर्वागनिच्छन्कालचोदितः ॥ यादवेंद्रमहाबाहोतस्मा त्कर्मफलंत्यज ॥ १८ ॥ भक्तोनिष्कारणोभूत्वाज्ञानवैराग्यसंयुतः ॥ प्रेमलक्षणयाभक्त्याहरिभक्तजनप्रियः ॥ १९ ॥ भजश्रीकृष्णपादा ब्जमभयंहंससेवितम् ॥ योमृत्युःसर्वलोकानांबलात्संहारकारकः ॥ २० ॥ सयत्रभगवद्धाम्निगतःसन्मृत्युमाप्नुयात् ॥ २१ ॥ उग्रसेनउ वाच ॥ ॥ सर्वेलोकाहिभगवन्पुनरावर्तिनःस्मृताः ॥ तेभ्योजातंचवैराग्यंमनसोमेसमंततः ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णधामपरमंयतोनावर्ततेगतः ॥ तल्लोकंवदमेब्रह्मन्कचास्तेसर्वतःपरम् ॥ २३ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ ब्रह्माण्डेभ्योबहिर्द्धामश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ यद्गतानिवर्तंते तद्गोलोकंविदुःपरम् ॥ २४ ॥ ॥ब्रह्माण्डोयंजीवसंघःपञ्चाशत्कोटियोजनैः ॥ विस्तृतःपरितोद्वाभ्यांशतकोटिविलंबितः ॥ २५ ॥ यदन्तरग तोराजँल्लक्ष्यतेपरमाणुवम् ॥ तदन्तरगताश्चान्येकोटिशोब्रह्मण्डराशयः ॥ २६ ॥ नतद्भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः ॥ कामःक्रोधश्चलो भश्चनमोहोयत्रयातिच ॥ २७ ॥ नयत्रशोकोनजरानमृत्युर्नार्तिरेवच ॥ नप्रधानंनकालश्चविशंतेचगुणाःकुतः ॥ २८ ॥ शब्दब्रह्माप्यनि र्वाच्यंतद्वर्णयितुमक्षमम् ॥ श्रीकृष्णतेजःसंभूतास्तत्रसंतिचपार्षदाः ॥ २९ ॥ अकिञ्चनाश्चयेदान्ताःशान्तावैसमचेतसः ॥ श्रीकृष्णचन्द्र पादाब्जमकरन्दरसालयाः ॥ ३० ॥ प्रेमलक्षणयाभक्त्यासदानिष्कारणाःपराः ॥ लोकानुल्लंघ्यतद्धामयांतिराजन्नसंशयः ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीमद्ग०सं०विज्ञा०ना०ब०सं०व्यासोग्रसेनसंवादे लोकगतिनिरूपणंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ श्रुतातवमुखा द्ब्रह्मन्गुणकर्मगतिर्मया ॥ पुनरावर्तिनोलोकास्तयासंतिविनिश्चिताः ॥ १ ॥ निष्कारणाद्धरेःसाक्षात्सेवनाद्धामदुर्लभम् ॥ लभतेपरमंदि व्यंभक्तानांतच्छ्रुतंमया ॥ २ ॥ भक्तियोगःकतिविधोवदमेवदतांवर ॥ येनप्रसन्नोभवतिभगवान्भक्तवत्सलः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ द्वारावतीशधन्योसिश्रीकृष्णेष्टोहरिप्रियः ॥ पृच्छसेभक्तियोगंत्वंधन्यातेविमलामतिः ॥ ४ ॥ यंश्रुत्वानिर्मलोभूयाद्विश्वघात्यपिपातकी ॥ तंभक्तियोगंविशदंतुभ्यंवक्ष्यामियादव ॥ ५ ॥ भक्तियोगोद्विधाराजन्सगुणश्चैवनिर्गुणः ॥ सगुणःस्याद्बहुविधोनिर्गुणश्चैकलक्षणः ॥ ६ ॥ भावोविभिद्यतेपुंसांगुणमार्गेणदेहिनाम् ॥ त्रैगुणैस्त्रिविधाभक्ताभवंतिशृणुतान्पृथक् ॥ ७ ॥ हिंसांदंभंचमात्सर्यमभिसंधायभिन्नदृक् ॥ कुर्या

द्भावंहरौक्रोधीतामसःपरिकीर्तितः ॥ ८ ॥ यशऐश्वर्यविषयानभिसंधाययततः ॥ अर्चयेद्योहरिंराजन्राजसःपरिकीर्तितः ॥ ९ ॥ उद्दिश्य कर्मनिर्हारमपृथग्भावएवहि ॥ मोक्षार्थंभजतेविष्णुंसभक्तःसात्त्विकःस्मृतः ॥ १० ॥ जिज्ञासुरार्तोज्ञानीचतथार्थार्थीमहामते ॥ चतुर्विधा जनाविष्णुंभजंतिकृतमंगलाः ॥ ११ ॥ एवंबहुविधेनापिभक्तियोगेनमाधवम् ॥ भजंतिसनिमित्तास्तेजनाःसुकृतिनःपरे ॥ १२ ॥ लक्षणंभ क्तियोगस्यनिर्गुणस्यतथाशृणु ॥ तद्गुणश्रुतिमात्रेणश्रीकृष्णेपुरुषोत्तमे ॥ १३ ॥ परिपूर्णतमेसाक्षात्सर्वकारणकारणे ॥ मनोगतिरविच्छि न्नाखंडिताहैतुकीचया ॥ १४ ॥ यथाम्बावंभसागंगासाभक्तिर्निर्गुणास्मृता ॥ निर्गुणानांचभक्तानांलक्षणंशृणुमानद ॥ १५ ॥ सार्वभौमंपा रमेष्ठ्यंचशक्रधिष्ण्यंतथैवच ॥ रसाधिपत्यंयोगर्द्धिंनवांछंतिहरेर्जनाः ॥ १६ ॥ हरिणादीयमानंवासालोक्यंयादवेश्वर ॥ नगृह्णन्तिकदाचित्ते तत्संगानंदनिर्वृताः ॥ १७ ॥ सामीप्यंतेनवांछंतिभगवद्विरहातुराः ॥ सन्निकृष्टेनतत्प्रेमयथादूरतरेभवेत् ॥ १८ ॥ सारूप्यंदीयमानंवासमा नत्वाभिमानिनः ॥ नैरपेक्ष्यान्नगृह्णंतिभक्तास्तत्सेवनोत्सुकाः ॥ १९ ॥ एकत्वंचापिकैवल्यंनवांछंतिकदाचन ॥ एवंचेत्तर्हिदासत्वंकस्वामित्वं परस्यच ॥२०॥ निरपेक्षाश्चयेशांतानिर्वैराःसमदर्शिनः ॥ आकैवल्याल्लोकपदग्रहणंकारणंविदुः ॥२१॥ नैरपेक्ष्यंमहानंदोनैरपेक्ष्याजनाहरेः ॥ जानातिहियथानासापुष्पामोदंनचक्षुषी ॥ २२ ॥ सकामाश्चतदानंदंजानंतिहिकथंनच ॥ रसकर्तायथाहस्तोरसस्वादंनवेत्तिहि ॥ २३ ॥ तस्माद्राजन्भक्तियोगंविद्धिचात्यंतिकंपदम् ॥ भक्तानांनिरपेक्षाणांपद्धतिंकथयामिते ॥ २४ ॥ स्मरणंकीर्तनंविष्णोःश्रवणंपादसेवनम् ॥ अर्चनंवंदनंदास्यंसख्यमात्मनिवेदनम् ॥ २५ ॥ कुर्वंतिसततंराजन्भाक्त्यंयेप्रेमलक्षणाम् ॥ तेभक्तादुर्लभाभूमौभगवद्भावभावनाः ॥ २६ ॥ कुर्वंतोमहतांमानंदयांदीनेषुसर्वतः ॥ समानेषुतथामैत्रींसर्वभूतदयापराः ॥ २७ ॥ कृष्णपादाब्जमधुपाःकृष्णदर्शनलालसाः ॥ कृष्णंस्मरं तिप्राणेशंयथाप्रोषितभर्तृकाः ॥ २८ ॥ श्रीकृष्णस्मरणाद्येषांरोमहर्षःप्रजायते ॥ आनंदाश्रुकलाश्चैववैवर्ण्यंतुक्वचिद्भवेत् ॥ २९ ॥ श्रीकृ ष्णगोविन्दहरेब्रुवन्तःश्लक्ष्णयागिरा ॥ अहर्निशंहरौलग्नास्तेहिभागवतोत्तमाः ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां श्रीविज्ञानख ण्डे ना०ब०सं० श्रीवेदव्यासोग्रसेनसंवादेनिर्गुणभक्तियोगवर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ खेवायौसलिलेव

न्नौमह्यांज्योतिर्गणेषुच ॥ श्रीकृष्णदेवंपश्यंतोहर्षिताश्चपुनःपुनः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णोराधिकानाथःकोटिकंदर्पमोहनः ॥ तन्नेत्रगोचरोयाति ब्रुवञ्छ्रीनंदनंदनः ॥ २ ॥ सदानंदंचतेदृष्ट्वाप्रहसंतिप्रहर्षिताः ॥ क्वचिद्रुदंतिधावंतिनंदंतिचवदन्तिच ॥ ३ ॥ क्वचिद्गायंतिनृत्यंतिक्वचित्तू ष्णींभवंतिच ॥ कृष्णचंद्रस्वरूपास्तेकृतार्थावैष्णवोत्तमाः ॥ ४ ॥ तेषांदर्शनमात्रेणनरोयातिकृतार्थताम् ॥ नकालोनयमोयेषांदंडंदातुंन चक्षमः ॥५॥ गदाकौमोदकीवामेदक्षिणेचसुदर्शनम् ॥ अग्रेशार्ङ्गधनुःपश्चात्पांचजन्योघनस्वनः ॥ ६ ॥ नंदकश्चमहाखड्गःशतचंद्रेषवःशि ताः ॥ एतान्यायुधमुख्यानितांश्चरक्षंत्यहर्निशम् ॥ ७ ॥ तेषामूर्ध्वंमहापद्मंछायांकर्तुंपुनःपुनः ॥ गरुडःपक्षवातेनश्रमहर्तासतामपि ॥ ८ ॥ यत्रयत्रगताःसंतस्तत्रतत्रस्वयंहरिः ॥ तीर्थीकुर्वन्भूमिभागंश्रीमत्पादाब्जरेणुभिः ॥ ९ ॥ क्षणंयत्रस्थिताःसंतस्तत्रतीर्थानिसंतिहि ॥ तत्रकोपिमृतःपापीयातिविष्णोःपरंपदम् ॥१०॥ दूरात्संप्रेक्ष्यकृष्णेष्टान्नाधयोव्याधयस्तथा ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चपलायंतेदिशोदश ॥११॥ नद्योनदाःपर्वताश्चसमुद्राश्चतथापरे ॥ मार्गंददतिसाधुभ्योनिरपेक्षेभ्यएवच ॥ १२ ॥ साधूनांज्ञाननिष्ठानांविरक्तानांमहात्मनाम् ॥ अजातशत्रूणांतेषांप्रतिबंधोनकुत्रचित् ॥ १३ ॥ शतजन्मतपःपूतोभारतेयाज्ञिकःपुमान् ॥ संगंसलभतेतेषांदुर्लभंपुण्यवर्जितैः ॥ १४ ॥ यस्मिन्कुलेकृष्णभक्तोजायतेब्रह्मलक्षणः ॥ तत्कुलंविमलंविद्धिमलीमसमपिस्वतः ॥ १५ ॥ राजञ्छ्रीकृष्णभक्तस्तुपितॄन्दशकुलोद्भवान् ॥ प्रियापक्षेपिदशचमातृपक्षेतथादश ॥ १६ ॥ पुरुषानुद्धरेद्राजन्निरयात्पापबंधनात् ॥ साधुसंबंधिनश्चान्येभृत्याद्याश्चसुहृज्जनाः ॥ १७ ॥ शत्रवोभारवाहाश्चतद्गृहेपक्षिणस्तथा ॥ पिपीलिकाश्चमशकास्तथाकीटपतंगकाः ॥ १८ ॥ सांख्ययोगंविनाराजंस्तीर्थधर्ममखैर्विना ॥ साधुसंसर्गतस्तेपिप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥१९॥ अब्रह्मण्येकृष्णसारेसौवीरेकीटकेतथा ॥ देशेऽपिम्लेच्छेदेवेशभक्तोलोकान्पुनातिहि ॥ २० ॥ इत्थंश्रीकृष्णभक्तानांमाहात्म्यंकथितंमया ॥ चतुःपदार्थदानृणांकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २१ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ परिपूर्णतमेसा क्षाच्छ्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ दंतवक्रस्यदुष्टस्यज्योतिर्लीनंबभूवह ॥ २२ ॥ अहोमहदिदंचित्रंसायुज्यंमहतामपि ॥ योग्यंस्याद्विप्रमुख्येंद्र कथंचानेनशत्रुणा ॥ २३ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ ममाहमितिवैषम्यंभूतानांत्रिगुणात्मनाम् ॥ क्रोधाद्यैर्वर्ततेराजन्नहरौपरमात्मनि ॥२४॥

ह्रौकेनापिभावेमनोलग्नंकरोतियः ॥ यातितद्रूपतांसोपिभृंगिणःकीटकोयथा ॥ २५ ॥ स्नेहंकामंभयंक्रोधमैक्यंसौहृदमेवच ॥
कृत्वातन्मयतांयांतिसांख्ययोगंविनाजनाः ॥ २६ ॥ स्नेहान्नंदयशोदाद्यावसुदेवादयोऽपरे ॥ कामाद्गोप्योहरिंप्राप्तानतुब्रह्मतयानृप ॥२७॥
तद्रूपगुणमाधुर्यभावसंलग्नमानसाः ॥ भयात्कंसस्तवसुतस्तत्सायुज्यंजगामह॥२८॥क्रोधादयंदंतवक्रःशिशुपालादयोऽपरे ॥ ऐक्याद्वयाद
वायूयंसौहृदाच्चवयंयथा ॥२९॥ तस्मात्केनाप्युपायेनमनःकृष्णेनिवेशयेत् ॥ अहानशंहिस्मरणंभवेच्छत्रोर्नकस्यचित् ॥ शत्रुभावंहरौतस्मा
त्कुर्वंतिदनुजादयः ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचायसंहितायांविज्ञानखण्डे श्रीव्यासोग्रसेनसंवादेभक्तमाहाम्यंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥४॥
॥ श्रीवेदव्यासउवाच ॥ ॥ वत्साघधेनुकबकीबककेशिकालारिष्टप्रलंबकपिबल्वलशंखशाल्वाः ॥ वैरेणयंकिमुतभक्तियुतानरेंद्रप्रापुःपरं
प्रकृतिपूरुषयोःपुमांसम् ॥ १ ॥ पूर्वासुरावतिबलौमधुकैटभाख्यौस्वर्णाक्षहेमकशिपूचतथा परौच ॥ वैरंविधायनृपरावणकुंभकर्णौविष्णोःकि
लापतुरलंपरमंपदंहि ॥ २ ॥ केकेनविष्णुपदमागतवंतआदौप्रह्लादबाणबलियक्षविभीषणाद्याः ॥ तत्संगिसंगनिरताबहुमानपात्राःश्रीमत्प
दाब्जमकरंदरजोधिलुब्धाः ॥ ३ ॥ देवर्षिगीष्पतिवसिष्ठपराशराद्याःसांख्यायनासितशुकाःसनकादयश्च ॥ निष्कारणाभुविचरंत्यरविंदने
त्रपादारविंदमकरंदमिलिंदमुख्याः ॥ ४ ॥ यत्युत्कलांगभरतार्जुनमैथिलाश्वगाधिप्रियव्रतयदुप्रमुखांबरीषाः ॥ निष्कारणाःपरमहंसवराश्च
रंतिश्रीकृष्णचंद्रचरितामृतपानमत्ताः ॥ ५ ॥ मंदोदरीचशबरीचमतंगशिष्यातारातथाऽत्रिवनितानिपुणात्वहल्या ॥ कुंतीतथाद्रुपदराज
सुतासुभक्ताएताःपरंपरमहंससमाःप्रसिद्धाः ॥ ६ ॥ सुग्रीववालिसुतवातसुतर्क्षराजनागारिगृध्रवरकाकभुशुंडिमुख्याः ॥ कुब्जादिवायकसु
दामगुहादयोन्येतत्संगमेत्यहरिभक्तवराबभूवुः ॥ ७ ॥ कृष्णंनरोधयतिधर्मतपोनयोगःसांख्यंनयज्ञउततीर्थयमव्रतानि ॥ छंदांसिपूर्तनिय
मौचनदक्षिणाचनेष्टंनदानमथभक्तिमृतेनकश्चित् ॥८॥ यज्ञव्रताध्ययनतीर्थतपोनियोगैरिष्टस्वधर्मनियमादिकसांख्ययोगैः ॥ यत्प्राप्यते
तदखिलंभवतीहभक्त्याभक्तेःपदंहिकर्हिचिन्नभवेत्किलैभिः ॥ ९ ॥ उद्धारिणीयमधमस्यचविश्वपापादुत्तारिणीभवमहार्णववारिवेगात् ॥
संहारिणीविषयसंचितकर्मणांचसत्कारिणीहरिपदस्यपरात्परस्य ॥ १० ॥ श्रीकृष्णदर्शनरसोत्सुकभावराजदुग्रद्धसंतपरमोत्सवपंचमीयम्॥

162

दिव्यालतातिफलपल्लवभारनम्रासंराजतेहिसततंकुसुमाकरस्य॥ ११॥ संमोहकालघनमध्यतडित्स्फुरंतीशास्त्रार्थदर्शवचसांपददीपिकेयम् ॥ दीपावलिर्विजयतेजयकार्तिकस्यजेतुंगुणान्विजयिनोदशमीजयस्य ॥ १२ ॥ सांख्यंचयोगइतिपार्श्वगतेहिदंडकीलानिचात्रशतशोगुणभावभेदाः ॥ अस्याःक्रमान्नवकथाश्रवणादयश्चश्रेणीयमस्तिसरलाभगवत्पदस्य ॥ १३ ॥ इ०ग०सं०श्रीविज्ञा०व्यासोग्रसेनसंवादेभक्त्युत्कर्षवर्णनंनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ कर्मग्रहोगृहस्थोयंश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ सेवांवैकेनविधिनाकुर्यात्तद्ब्रूहिमेमुने ॥ १ ॥ भक्त्यंकुरोयस्यनास्तिनास्तितस्यनवर्द्धते ॥ तस्यकेनप्रकारेणप्रसन्नःस्याद्धरिःस्वयम् ॥ २ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ यदिभक्त्यंकुरोनस्यात्सत्संगेनप्रजायते ॥ बलाद्विवर्द्धतेतस्मात्सतांसंगंसमाचरेत् ॥ ३ ॥ कृष्णसेवाविधिंतुभ्यंवक्ष्यामिसुलभंपरम् ॥ यथागृहस्थोयंशीघ्रंश्रीकृष्णंप्राप्नुयान्नृप ॥ ४ ॥ आचार्यंकुलसम्भूतंश्रीकृष्णध्यानतत्परम् ॥ एतादृशंगुरुंकृत्वासिद्धोभवतिमानवः ॥ ५ ॥ विष्णुदीक्षाविहीनस्यश्राद्धसंकल्पएवच ॥ यज्ञोदानंतपस्तीर्थंसर्वंभवतिनिष्फलम् ॥ ६ ॥ विष्णुसेवाधिकारोस्यकथंभवतिपार्थिव ॥ निर्गुरोर्दर्शनंकृत्वाहतपुण्योभवेन्नरः ॥ गुरोःसेवाविधिंशिक्षेच्छ्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ ७ ॥ उत्तराभिमुखंशश्वत्कारयेद्धरिमंदिरम् ॥ तत्रसिंहासनंप्रोच्चंसपीठंकुम्भमण्डितम् ॥ ८ ॥ सच्चिदानन्दनामस्यात्सोपानत्रयभूषितम् ॥ महार्हवस्त्रैराच्छन्नंतत्रतूल्यासनंमृदु ॥ ९ ॥ पार्श्वोपबर्हणावीतंस्फुरद्धेमांबरावृतम् ॥ नानाचित्रयुतैःकुडचैरन्तःपटसमन्वितैः ॥ १० ॥ सर्वतोमण्डलैस्तद्वत्तोरणैःसमलंकृतम् ॥ गवाक्षवारियन्त्राढ्यंचतुःशालसुजालकैः ॥ ११ ॥ राजतेप्राङ्गणोद्देशःसभामण्डपमण्डलैः ॥ तत्रप्राङ्गणमध्येतुतुलसीमन्दिरंशुभम् ॥ १२ ॥ मन्दिरस्यबहिर्द्वारिकारयेचद्विपद्वयम् ॥ तथावैकृत्रिमंराजन्सिंहद्वयमधिष्ठितम् ॥१३॥ सुवर्णशिखरस्याधश्चक्रंचशिखरोपरि ॥ द्वारेपिहरिनामानिप्रालेख्यानिशुभानिच ॥ १४ ॥ शंखंपद्मंगदांशार्ङ्गमालेख्यंभित्तिपार्श्वयोः ॥ इषुधीचतथाबाणाःसव्येदक्षिणएवच ॥ १५ ॥ तथामंदिरपृष्ठेवैशतचंद्रंचनंदकम् ॥ हलंचमुसलंचैवलेखनीयंप्रयत्नतः ॥१६॥ सिंहासनस्यपृष्ठेतुगोप्योगावस्तथैवच ॥ गोपालास्तत्रसोपानेकपाटेविजयोजयः॥१७॥ देहल्यांकल्पवृक्षश्चस्तंभेषुचलताःशुभाः॥ यत्रतत्रचकुडचेषुश्रीगंगापापहारिणी॥१८॥ वृंदावनंगोवर्द्धनंयमुनापुलिनानिच ॥

तथावैचीरहरणमालेख्यंरासमण्डलम्॥१९॥ चित्रकूटःपंचवटीलेखनीयंप्रयत्नतः॥रामरावणयोर्युद्धंजानकीहरणंविना॥२०॥ दशावतारचि
त्राणिनरनारायणाश्रमः॥ सप्तपुर्य्यस्त्रयोग्रामानवारण्यंनवोपराः॥२१॥ एवंलिखित्वाचित्राणिमंदिरंकारयेद्बुधः॥ वंशीभावोद्यतकरंवक्रीभूतां
घ्रिदक्षिणम्॥२२॥ किशोराकृतिकृष्णस्यरूपंसेव्यतमंस्मृतम्॥ तत्प्रतिष्ठांविधायाशुगुरुहस्तेनमंदिरे॥२३॥भक्तःपरमयाभक्त्यास्थापयेत्तत्प
रोभवेत्॥ तत्प्रसादेचरसनांघ्राणंतत्तुलसीदले॥ न्यसेत्कर्णौतच्छ्रवणएवंसेवापरोभवेत्॥२४॥ अहर्निशंकृष्णसेवांयःकरोतिचभाववित्॥ तंप्रे
मलक्षणंभक्तंविदुर्भागवतोत्तमम्॥२५॥अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच॥ राजञ्छ्रीकृष्णसेवायाःकलांनार्हंतिषोडशीम्॥२६॥ श्रीकृष्ण
देशिकस्यापियःकुर्याद्दर्शनंनरः॥ कोटिजन्मकृतैःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः॥२७॥ देहांतेतंसमानेतुंश्यामसुन्दरविग्रहाः॥ रथंनीत्वाप्रधावंतिगो
लोकात्कृष्णपार्षदाः॥२८॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांश्रीविज्ञानखण्डेनारदबहुलाश्वव्यासोग्रसेनसंवादेहरिमंदिरप्रतिष्ठावर्णनंनामषष्ठोऽ
ध्यायः॥६॥ श्रीवेदव्यासउवाच॥ ॥ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायकशिपोश्चमुदानृप॥ गुरोर्नामचगोविंदनामानिप्रवदन्मुहुः॥१॥ भूमिंनत्वान्यसेत्पादं
जलंस्पृष्ट्वाहरेर्जनः॥ उपवि[illegible]यासनेशीघ्रंसकामोयोयथासुखम्॥२॥ हस्तावुत्संगआधायश्वासजिद्ध्यानमास्थितः॥ ज्ञानमुद्राधरंशां
तंश्रीगुरुंस्वस्तिकासनम्॥ ३॥ ध्यात्वाकृष्णंपरंध्यायेद्भक्तएकाग्रमानसः॥ किशोरंश्यामलंहृद्यंवंशीवेत्रविभूषितम्॥ ४॥ एवंकृत्वाहरे
ध्यानंपुनर्गच्छेद्बहिःस्थलम्॥ तच्छौचंशृणुराजेंद्रगृहस्थस्ययथातथम्॥ ५॥ अश्वक्रांतेतिमंत्रेणमृत्स्नयाचजलेनच॥ एकालिंगेगुदेतिस्र
स्तथावामकरेदश॥ ६॥ उभयोर्हस्तयोःसप्ततिस्रस्तिस्रःपदेपदे॥ एतद्धिद्विगुणंप्रोक्तंब्रह्मचारिवनस्थयोः॥ ७॥ यतेश्चतुर्गुणंरात्रौतदर्धं
शौचमाचरेत्॥ तदर्धंरोगिपांथानां[illegible]स्त्रीशूद्राणांतदर्धकम्॥ ८॥ शौचकर्मविहीनस्यसकलानिष्फलाःक्रियाः॥ मुखशुद्धिविहीनस्यमंत्रा
नफलदाःस्मृताः॥ ९॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वन्नोदेहिवनस्पते॥ १०॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यकुर्य्या
द्वैदंतधावनम्॥ कण्टकीक्षीरिकार्पासनिर्गुण्डीब्रह्मवृक्षकान्॥ ११॥ वटैरण्डविगन्धाद्यान्वर्जयेद्दन्तधावने॥ हरितह्रयमंत्रेणसूर्यंनत्वा
कृतांजलिः॥ १२॥ प्रणमेद्भ[illegible]क्तांश्चप्रह्लादादीन्समाहितः॥ तुलसीमृत्तिकांनीत्वाततःस्नानंसमाचरेत्॥ १३॥ पठितव्यंप्रयत्नेन

श्रीगंगायमुनाष्टकम् ॥ अयोध्यामथुरामायाकाशीकांचीअवंतिका ॥ पुरीद्वारावतीचैवसप्तैतामोक्षदायिकाः ॥ १४ ॥ शालिग्रामोमहायोगे शंभलोहरिमंदिरे ॥ नंदिग्रामःकोसलेतुत्रयोग्रामाःप्रकीर्तिताः ॥ १५ ॥ दंडकंसैंधवारण्यंजंबूमागचपुष्करम् ॥ उत्पलावर्तमारण्यंनैमिषंकुरुजांगलम् ॥ १६ ॥ अर्बुदंहेमवंतंचनवारण्यानिवैविदुः ॥ एतानितीर्थनामानिसमुच्चार्यपुनःपुनः ॥१७॥ इत्थंस्नात्वाततोबिभ्रदंबरंक्षौममुत्तमम् ॥ द्वादशान्तिलकान्बिभ्रदष्टमुद्राधरःपरः ॥ १८॥ कृतसंध्यःशुचिर्मौनीगत्वाश्रीकृष्णमंदिरम् ॥ घंटानादंजयारावंतलशब्दंविधाय च ॥ १९ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठगोविंदयोगनिद्रांविहायच ॥ उक्त्वापीमांस्मृतिंराजन्भक्तउत्थापयेद्धरिम् ॥२० ॥ मङ्गलार्तिक्यमादायभ्रामयंस्तन्मुखोपरि ॥ निवेद्यबहुपक्वान्नंनत्वानत्वापुनःपुनः ॥ २१ ॥ ततःस्नानंकारयित्वादेशकालप्रभाववित ॥ शृंगारंभाववित्कृत्वावस्त्रभूषणमंगलैः ॥ २२ ॥ आर्तिक्यंतुततःकृत्वाभोगान्पञ्चविधायच ॥ ततोधृत्वामहाभोगंनानारसमयंपरम् ॥ २३ ॥ राजभोगार्तिकंकृत्वाकारयेच्छयनंहरेः ॥ ततःप्रसादंपरमंतुलसीगंधमिश्रितम् ॥ २४ ॥ भुंजीतयोहरेर्नित्यंसकृतार्थोनसंशयः ॥ राजभोगार्तिकंकृत्वाकारयेच्छयनंहरेः ॥ २५ ॥ चतुर्घटचवशेषेतुदिनउत्थापयेद्धरिम् ॥ शंखनादेनविधिवद्भोगंधृत्वायथातथम् ॥ २६ ॥ ततःसंध्यार्तिकंकृत्वादुग्धादीनिनिवेद्यच ॥ ततःप्रदोषसमयेपुनरार्तिक्यमाचरेत् ॥ २७ ॥ धृत्वाभोगंपरंमिष्टंकारयेच्छयनंहरेः ॥ राजसेचैवराजेंद्रराजसेवेयमस्तिवै ॥ २८ ॥ एवंश्रीकृष्णचंद्रस्यसेवासंलग्नमानसः ॥ तारयित्वाकुलशतंयातिचात्यंतिकंपदम् ॥ २९ ॥ कृष्णजन्माष्टमीचैवश्रीरामनवमीतथा ॥ राधाष्टम्यन्नकूटश्चद्वादशीवामनस्यच ॥ ३० ॥ चतुर्दशीनृसिंहस्यतथानंतचतुर्दशी ॥ एषुकालेषुकृष्णस्यमहापूजांसमाचरेत् ॥ ३१ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायांविज्ञानखण्डेव्यासोग्रसेनसंवादेराजसेवावर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥७॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अथस्नात्वाचकृत्वाथनित्यनैमित्तिकींक्रियाम् ॥ पञ्चवर्णसमायुक्तेशुद्धेस्थंडिलमंडले ॥१॥ द्वात्रिंशद्दलसंयुक्तंकर्णिकाकेसरोज्ज्वलम् ॥ विधायकमलंदिव्यंविधिवद्वेदसूक्तिभिः ॥ २ ॥ कर्णिकायांन्यसेद्राजन्हरेःसिंहासनंशुभम् ॥ तत्रराधांरमांस्थाप्यभूदेवींविरजांतथा ॥ ३ ॥ तन्मध्येस्थापयेत्साक्षाच्छ्रीकृष्णंपुरुषोत्तमम् ॥ तथाष्टदलमध्येतुराधिकाष्टसखीःशुभाः ॥ ४ ॥ ततोष्टदलमध्येतुश्रीकृष्णस्यतथासखीन् ॥

तथाषोडशपर्णेषुसखीनांचद्वयंद्वयम् ॥५॥ कमलस्यचपार्श्वेषुशंखंचक्रंगदांतथा ॥ पद्मंचनंदकंशार्ङ्गंबाणांश्चमुसलंहलम् ॥६॥ कौस्तुभंवनमालांचश्रीवत्संनीलमंबरम् ॥ पीतांबरंतथावंशींवेत्रंचस्थापयेद्बुधः ॥ ७ ॥ ततःपार्श्वेषुतालांकंगरुडांकंरथंतथा ॥ सुमतिंदारुकंसूतंगरुडंकुमुदंतथा ॥ ८ ॥ नंदंसुनंदंचंडंचप्रचंडंचमहाबलम् ॥ कुमुदाक्षंबलंचैवस्थापयेच्चततःसुधीः ॥ ९ ॥ तथादिक्षुचदिक्पालान्संस्थाप्यचपृथक्पृथक् ॥ विष्वक्सेनंशिवंमांचविधिंदुर्गांविनायकम् ॥ १० ॥ नवग्रहांश्चवरुणंतथाषोडशमातृकाः ॥ तत्पद्माग्रेवीतिहोत्रंस्थंडिलेस्थापयेद्बुधः ॥ ११ ॥ आवाहनमासनंचपाद्यमर्घ्यंविशेषतः ॥ स्नानंचमधुपर्कंचधूपंदीपंतथैवच ॥ १२ ॥ यज्ञोपवीतंवस्त्रंचभूषणंगंधमेवच ॥ पुष्पंतथाक्षतांश्चैवनैवेद्यंचमनोहरम् ॥ १३ ॥ जलमाचमनंचैवतांबूलंदक्षिणांतथा ॥ प्रदक्षिणांप्रार्थनांचतथानीराजनंस्मृतम् ॥ १४ ॥ नमस्कारंततःकुर्यात्क्रमेणचपृथक्पृथक् ॥ आवाहनेतुपुष्पाणिआसनेतुकुशद्वयम् ॥ १५ ॥ पाद्येश्यामाचदूर्वांचविष्णुक्रांतातथैवच ॥ सौगंधिकानिपुष्पाणिह्यर्घेयोग्यानियादव ॥ १६ ॥ चंदनोशीरकर्पूरकुंकुमागुरुमिश्रितम् ॥ एतादृशंजलंयोग्यंस्नानेराजन्महामते ॥ १७ ॥ मधुपर्केह्यामलकमरविंदंतथामतम् ॥ धूपेगंधाष्टकंदेयंदीपेकर्पूरमेवच ॥ १८ ॥ यज्ञोपवीतंपीतंचवस्त्रेपीतांबरंमतम् ॥ भूषणेचैवसौवर्णंगंधेकुंकुमचंदने ॥ १९ ॥ तुलसीमंजरीपुष्पेऽक्षतेषुशालितंडुलाः ॥ नैवेद्येतुरसाःषट्चभोगानानाविधामताः ॥ २० ॥ जलेगंगाजलंयोग्यंयमुनाजलमेवच ॥ जातीफलंचकंकोलंमतमाचमनेनृप ॥ २१ ॥ तांबूलेचोषणंत्वेलादक्षिणायांतुहाटकम् ॥ प्रदक्षिणायांभ्रमणंघृतंनीराजनेगवाम् ॥ २२ ॥ प्रार्थनायांहरेर्भक्तिःप्रेमलक्षणसंयुता ॥ नमस्कारेमहाराजसाष्टांगनतविग्रहः ॥ २३ ॥ द्वादशाक्षरमंत्रेणशिखांबद्ध्वाशुचिःपुमान् ॥ उपचारान्पुरस्कृत्यश्रीमुखेसंमुखोभवेत् ॥ २४ ॥ इति श्रीमद्ग० सं० वि० खंडे व्यासोग्रसेनसंवादेमहापूजाविधिवर्णनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥८॥ श्रीव्यासउवाच ॥ उपचारस्यमन्त्राणिवेदोक्तानिशुभानिच ॥ तुभ्यंवक्ष्यामिराजेंद्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥१॥ अथावाहनम् ॥ गोलोकधामाधिपतेरमापतेगोविंददामोदरदीनवत्सल ॥ राधापतेमाधवसात्वतांपतेसिंहासनेस्मिन्ममसंमुखोभव ॥२॥ अथासनम् ॥ श्रीपद्मरागस्फुरदूर्ध्वपृष्ठंमहार्हवैडूर्यखचित्पदाब्जम् ॥ वैकुण्ठवैकुण्ठपतेगृहाणपीठंतडिद्धाटककुम्भखण्डम् ॥ ३ ॥ ॥ अथपाद्यम् ॥ परं

164

स्थितंनिर्मलरौक्मपात्रेसमाहृतंबिंदुसरोवराद्धि ॥ योगेशदेवेशजगन्निवासगृहाणपाद्यंप्रणमामिपादौ ॥ ४ ॥ अथार्घ्यम् ॥ जलजचम्प
कपुष्पसमन्वितंविमलमर्घ्यमनर्घ्यदरस्थितम् ॥ प्रतिगृहाणरमारमणप्रभोयदुपतेयदुनाथयदूत्तम ॥ ५ ॥ अथस्नानम् ॥ काश्मीरपाटीर
विमिश्रितेनसुमल्लिकोशीरवताजलेन ॥ स्नानंकुरुत्वंयदुनाथदेवगोविन्दगोपालकृतीर्थपाद ॥ ६ ॥ ॥ अथमधुपर्कस्नानम् ॥ मध्याह्न
चण्डार्कभवश्रमापहंसितांगसंपर्कमनोहरंपरम् ॥ गृहाणविष्णोमधुपर्कमाहृतंसंदृश्यपीताम्बरसात्वतांपते ॥ ७ ॥ ॥ अथवस्त्रम् ॥ ॥ विभो
सर्वतःप्रस्फुरत्प्रोज्ज्वलंचस्फुरद्रश्मिशून्यंपरंदुर्लभञ्च ॥ स्वतोनिर्मितंपद्मकिंजल्कवर्णंगृहाणांबरंदेवपीताम्बराख्यम् ॥ ८ ॥ अथयज्ञोप
वीतम् ॥ सुवर्णाभमापीतवर्णंसुमन्त्रैःपरंप्रोक्षितंवेदविनिर्मितञ्च ॥ शुभम्पञ्चकार्येषुनैमित्तिकेषुप्रभोयज्ञयज्ञोपवीतंगृहाण ॥ ९ ॥ ॥ अथ
भूषणम् ॥ कनकरत्नमयंमयनिर्मितंमदनरुक्कदनंसदनंरुचाम् ॥ उपसिपूषसवर्णविभूषणंसकललोकविभूषणगृह्यताम् ॥ १० ॥ ॥
अथगंधम् ॥ ॥ शंखेंदुशोभंबहुमङ्गलंश्रीकाश्मीरपाटीरकपंकपृक्तम् ॥ सुमण्डनंगन्धचयंगृहाणसमस्तभूमण्डलभारहारिन् ॥ ११ ॥
अथाक्षतान् ॥ ॥ ब्रह्मावर्तैर्ब्राह्मणापूर्वमुक्तान्ब्राह्मैस्तोयैःसिञ्चितान्विष्णुनाच ॥ रुद्रेणाराद्रक्षितान्राक्षसेभ्यःसाक्षाद्भूमन्नक्षतांस्त्वंगृहाण ॥
॥ १२ ॥ ॥ अथपुष्पाणि ॥ मन्दारसंतानकपारिजातकल्पद्रुमश्रीहरिचंदनानाम् ॥ गृहाणपुष्पाणिहरेतुलस्यामिश्राणिसाक्षान्नवमंजरीभिः
॥ १३ ॥ अथधूपम् ॥ लवङ्गपाटीरजचूर्णमिश्रंमनुष्यदेवासुरसौख्यदञ्च ॥ सद्यःसुगन्धीकृतहर्म्यदेशंद्वारावतीभूपगृहाणधूपम् ॥ १४ ॥
अथदीपम् ॥ तमोहारिणंज्ञानमूर्तिंमनोज्ञंलसद्वर्तिकर्पूरपूरंगवाज्यम् ॥ जगन्नाथदेवप्रभोविश्वरूपस्फुरज्ज्योतिषंदीपमुख्यंगृहाण ॥ १५ ॥
अथनैवेद्यम् ॥ रसैःशरैर्भेदविधिव्यवस्थितंरसैरसाढ्यंचयशोमतीकृतम् ॥ गृहाणनैवेद्यमिदंसुरोचितंगव्यामृतंसुन्दरनन्दनन्दन ॥ १६ ॥
॥ अथजलम् ॥ गंगोत्तरीवेगबलात्समुद्धृतंसुवर्णपात्रेणहिमांशुशीतलम् ॥ सुनिर्मलाभंह्यमृतोपमंजलंगृहाणराधावरभक्तवत्सल ॥ १७ ॥
अथाचमनम् ॥ ॥ राधापतेश्रीविरजापतेप्रभोश्रियःपतेसर्वपतेचमूपते ॥ कंकोलजातीफलपुष्पवासितंपरंगृहाणाचमनंदयानिधे ॥ १८ ॥
॥ अथताम्बूलम् ॥ ॥ जातीफलैलासुरपुष्पयुक्तंजावित्रिपूगीफलपत्रवृन्दम् ॥ मुक्तासुधाखादिरसारयुक्तंगृहाणताम्बूलमिदंरमेश ॥ १९ ॥

॥ अथदक्षिणा ॥ ॥ नाकपालवसुपालमौलिभिर्वंदितांघ्रियुगलप्रभोहरे ॥ दक्षिणांपरिगृहाणमाधवलोकदक्षवरदक्षिणापते ॥ २० ॥ ॥ अथप्रदक्षिणा ॥ ॥ समस्ततीर्थयज्ञदानपूर्तकादिजंफलम् ॥ लभेत्परस्यशाश्वतंकरोतियःप्रदक्षिणाम् ॥ २१ ॥ ॥ अथनीराजनम् ॥ ॥ प्रस्फुरत्परमदीप्तिमंगलंगोघृताक्तनवपञ्चवर्तिकम् ॥ आर्तिकंपरिगृहाणचार्तिहन्पुण्यकीर्तिविशदीकृतावने ॥ २२ ॥ ॥ अथप्रार्थना ॥ हरेमत्समःपातकीनास्तिभूमौतथात्वत्समोनास्तिपापापहारी ॥ इतित्वंचमत्वाजगन्नाथदेवयथेच्छाभवेत्तेतथामांकुरुत्वम् ॥ २३ ॥ ॥ नमस्कारः ॥ ॥ नमोस्त्वनन्तायसहस्रमूर्तयेसहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ॥ सहस्रनाम्नेपुरुषायशाश्वतेसहस्रकोटीयुगधारिणेनमः ॥ २४ ॥ ॥ अथस्तुतिः ॥ संज्ञानमात्रंसदसत्परंमहच्छश्वत्प्रशांतंविभवंसमंमहत् ॥ त्वांब्रह्मवंदेहिसुदुर्गमंपरंसदास्वधाम्नापरिभूतकैतवम् ॥ २५ ॥ एवंसंपूज्यदेवेशमेभिर्मंत्रैर्महामते ॥ प्रणम्यविष्णुंसर्वांगपूजांकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ २६ ॥ ॐनमोनारायणायपुरुषायमहात्मने ॥ विशुद्धसत्त्वधिष्ण्यायमहाहंसायधीमहि ॥ २७ ॥ इतिमंत्रेणप्राणायामंकृत्वा ॥ ॥ ॐ विष्णवे मधुसूदनाय वामनाय त्रिविक्रमाय श्रीधराय हृषीकेशाय पद्मनाभाय दामोदराय संकर्षणाय वासुदेवाय प्रद्युम्नाय अनिरुद्धाय अधोक्षजाय पुरुषोत्तमाय श्रीकृष्णाय नमः ॥ इतिपादगुल्फजानूरुकट्युदरपार्श्वपृष्ठभुजास्कन्धरकर्णनासिकाधरनेत्रशिरस्सुपृथक्पृथक्पूजयामीतिसर्वांगपूजांकुर्यात् ॥ तथासखीसखशंखचक्रगदापद्मासिधनुर्बाणहलमुसलादीन् ॥ तथाकौस्तुभवनमालाश्रीवत्सपीताम्बरनीलाम्बरवंशीवेत्रादीन् ॥ तथातालांकगरुडांकरथदारुकसुमतिसारथिगरुडकुमुदनन्दसुनन्दचण्डमहाबलकुमुदाक्षबलादीन् ॥ प्रणवपूर्वेणचतुर्थ्यंतेननमःसंयुक्तेननाम्नातथाविष्वक्सेनशिवरमाविधिदुर्गाद्रिनायकदिक्पालवरुणनवग्रहमातृकादीन्मंत्रैःपूजयेत् ॥ पुनःपरिसमूहनादिस्थालीपाकविधानेनवैश्वानरंसंपूज्य ॥ ॐ नमोवासुदेवायनमः संकर्षणायच ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धायसात्वतांपतयेनमः ॥२८॥ इति मंत्रेणशतमाहुतीर्जुहुयात् ॥ देवंप्रदक्षिणीकृत्यमहाभोगंनिधायच ॥ प्रणमेद्दंडवद्भूमौमंत्रमेतदुदीरयेत् ॥ २९ ॥ ध्येयंसदापरिभवघ्नमभीष्टदोहंतीर्थास्पदंशिवविरंचिनुतंशरण्यम् ॥ भृत्यार्तिहन्प्रणतपालभवाब्धिपोतंवंदेमहापुरुषतेचरणारविंदम् ॥ ३० ॥ इतिनत्वाहरिंराजन्पुनर्नीराजनंहरेः ॥ कारयेद्विधिवद्भक्तोहरिभक्तजनैःसह ॥३१॥

घंटावाद्यरणद्धूंटाकांस्यवीणादिकीचकैः ॥ करतालमृदंगाद्यैःकीर्तनंकारयेद्बुधः ॥ ३२ ॥ नृत्यंतिश्रीहरेरग्रेभक्तावैप्रेमविह्वलाः ॥ जयध्वनिसमायुक्ताःसत्कथागानतत्पराः ॥ ३३ ॥ पुनःप्रभुंनमस्कृत्यमंदिरेशयनोज्ज्वले ॥ शयनंकारयेत्सम्यक्छ्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ ॥३४॥एवंकरोतिश्रीकृष्णसेवांयोलग्नमानसः॥प्रणमंतिचतंराजन्देवताःस्वर्गसंभवाः॥३५॥सोपिराजेंद्रनाकेपिपदंधृत्वाहरेर्जनः ॥ अंतेयाति परंधामगोलोकंयोगिदुर्लभम्॥३६॥इतिश्रीकृष्णसेवायाविधानंवर्णितंमया ॥ चतुष्पदार्थदंनॄणांकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥३७॥ इतिश्रीमद्गर्गसं० विज्ञानखंडेव्यासोग्रसेनसंवादेपूजनप्रकारवर्णनंनामनवमोऽध्यायः॥९॥उग्रसेनउवाच॥ सिद्धोस्म्यनुगृहीतोस्मित्वयाश्रीकृष्णरूपिणा॥ श्रीकृष्णपद्धतिःसाक्षाच्छ्रुतावैविधिवन्मया॥१॥अहोलोकामहामूढालोभमोहमदान्विताः॥ नाप्नुवंतिहिवैराग्यंभजंतिनहरिंकचित् ॥२॥ भगवन्नस्यजगतोमोहकारणमद्भुतम् ॥ कथंजातंवदविभोकथमेतन्निवर्तते॥३॥व्यासउवाच॥यथांभसिप्रातमदोविधोःस्वतस्तत्प्रेंखतेकेवलमेव वेगतः॥तथाहिबिंबःपरमस्यमाययाममेत्यहंभावगतेःप्रवर्तते॥४॥प्रधानकालाजयदेहजैर्गुणैःकुर्वन्विकर्माणिजनोनिबद्ध्यते ॥ काचेभकंसैकतएवजीवनंगुणेचसर्पंप्रतनोतिसोक्षिभिः॥५॥राजञ्जगन्मोहमयंरजोमयंतमोमयंसत्त्वमयंतथाक्वचित् ॥ मनोविलासंविकृतंचविभ्रमंविद्ध्याश्विदंलोलमलातचक्रवत् ॥ ६ ॥ इदंकरिष्यामिकरोम्यभूवंममेदमस्तीतितवेदमब्रुवन् ॥ अहंसुखीदुःखयुतःसुहृज्जनोलोकस्त्वहंकारविमोहितोमतः ॥७॥ उग्रसेनउवाच ॥ वदमेकृपयाब्रह्मँल्लक्षणंपरमात्मनः ॥ कतिधाकवयःकृष्णंवदंतिजयवर्त्मभिः ॥८॥ ॥श्रीव्यासउवाच॥ सनातनस्यात्रनमृत्युजन्मनीनशोकमोहौनजरायुवादयः ॥ अहंमदोव्याधियुतोभयंसुखंशुचःक्षुधेच्छानरतिर्नचाधयः ॥ ९ ॥ आत्मानिरीहोह्यतनुःससर्वगोनाहंकृतिःशुद्धमयोगुणाश्रयः ॥ स्वयंपरोनिष्कलआत्ममंगलोज्ञानात्मकोयोविदितोमुनीश्वरैः ॥ १० ॥ जागर्तियोस्मिञ्छयनंगतेसतिनायंजनोवेदसवेदतंहितम् ॥ पश्यंतमाद्यंपुरुषंहियंजनोनपश्यतिस्वक्षमलंचतंभजे ॥ ११ ॥ यथानभोग्निःपवनोनसज्जतेघटेनकाष्ठेनरजोभिरावृतः ॥ तथापुमान्सर्वगुणैश्चनिर्मलोवर्णैर्यथास्यात्स्फटिकोमहोज्ज्वलः ॥ १२ ॥ व्यंग्येनवालक्षणयाचवाक्पथैरर्थैः पदस्फोटपरायणैःपरम् ॥ नज्ञायतेतद्ध्वनिनोत्तमेनसद्वाच्यंततोब्रह्मकुतस्तुलौकिकैः ॥ १३ ॥ वदंतिकेचिद्धुविकर्मकर्तृयत्कालंचकेचित्प

रियोगमेवतत् ॥ केचिद्विचारंप्रवदन्तियच्चतद्ब्रह्मेतिवेदांतविदोवदंतिहि ॥ १४ ॥ यंनस्पृशंतीहगुणानकालजामायेंद्रियंचित्तमनोनबुद्धयः ॥
महन्नवेदोवदतीतितत्परंविशंतिसर्वेनलविस्फुलिंगवत् ॥ १५ ॥ हिरण्यगर्भंपरमात्मतत्त्वंयद्वासुदेवंप्रवदंतिसंतः ॥ विचार्य्यतदेववरस्यरू
पंविसृज्यमोहंविचरेदसंगः ॥१६॥ यथेंदुरेकोजलपात्रवृन्दगोयथाग्निरेकोविदितःसमिच्चये ॥ तथापरात्माभगवाननेकवदंतर्बहिःस्यात्सुक्
तेषुदेहिषु ॥ १७॥ सूर्योदयेसर्वतमोविलीयतेप्रदृश्यतेवस्तुगृहेयथाजनैः ॥ ज्ञानोदयेऽज्ञानतमःप्रलीयतेसंप्राप्यतेब्रह्मपरंतनौतथा ॥ १८ ॥
यथेंद्रियाणांचपृथक्प्रवृत्तिभिर्नानेयतेर्थोतिगुणाश्रयःपरः ॥ एकंह्यनंतस्यपरस्यधामतत्तथाम्रुनीनांकिलशास्त्रवर्त्मभिः ॥ १९ ॥ साक्षा
द्धरिर्यःपुरुषोत्तमोत्तमःश्रीकृष्णचंद्रोनिजभक्तवत्सलः ॥ कैवल्यनाथोनृगमुज्जहारतंपूर्णंस्वयंब्रह्मपरंनमाम्यहम् ॥ २० ॥ श्रीनारदउवाच ॥
इत्युक्त्वातमनुज्ञाप्यभगवान्बादरायणिः ॥ पश्यतांयादवानाञ्चतत्रैवांतरधीयत ॥ २१ ॥ इदंमयातेकथितंहरिभक्तिविवर्द्धन
म् ॥ विज्ञानखण्डंविशदंश्रोतॄणांमोक्षदंस्मृतम् ॥ २२ ॥ गर्गाचार्येणकथितानाम्नेयंगर्गसंहिता ॥ सर्वदोपहरापुण्याचतुर्वर्गफलप्रदा ॥२३॥
गोलोकवृन्दावनयोर्गिरीश्वरमाधुर्ययोःश्रीमथुरापुरस्यच ॥ द्वारावतीविश्वजितोर्हलायुधविज्ञानयोःखण्डचयाःपृथङ्गव ॥ २४ ॥ श्रीकृ
ष्णमूर्तिःपरमैरसैर्यथायथाचभूमिर्भरतादिभिर्भृशम् ॥ तथाहिशश्वन्मुनिगर्गसंहिताविभातिखंडैर्नवभिर्नृपेश्वर ॥२५॥ यथाहिरत्नैर्नवभि
र्विराजतेदेवांगुलौतप्तसुवर्णमुद्रिका ॥ तथाचतुर्वर्गफलप्रदेविधौसर्गैर्विसर्गैर्मुनिगर्गसंहिता ॥ २६ ॥ नरेंद्रशश्वन्मुनिसंहितायानवाहयज्ञे
नजनाःपुनीताः ॥ इहैवसौख्यंपरमाप्नुवन्तस्ततस्तुगोलोकपुरंप्रयांति ॥ २७ ॥ कृत्वाथपट्टाम्बरबन्धनंत्विमांशृणोतिवन्ध्याबहुलालसाभृ
शम् ॥ ह्रस्वेनकालेनगृहांगणेशिशून्सँल्लालयंतीविचरत्यहर्निशम् ॥ २८ ॥ रोगीपुमान्रोगगणात्प्रमुच्यतेभीतोभयाद्बन्धगतश्चबन्धना
त् ॥ श्रुत्वाकथांनिर्धनएतिवैभवंमूर्खोभवेत्पण्डितएवसत्वरम् ॥ २९ ॥ यःकार्तिकेमासिनृपःश्रियायुतःशृणोतिशश्वन्मुनिगर्गसंहिताम् ॥ स
चक्रवर्तीभवितानसंशयोनरेंद्रहस्तोद्धृतचारुपादुकः ॥ ३० ॥ मनोजवैःसिंधुतुरङ्गमैर्नवैर्द्विपैश्चविंध्याचलसंभवैःपरैः ॥ वैतालिकोद्गीतय
शामहीतलेनिषेवितोवारवधूजनैःसह ॥ ३१ ॥ सुवर्णशृंगाम्बरताम्रपृष्ठंसंभूषणंरौप्यखुरंसवत्सम् ॥ ददातिखण्डंप्रतिगोद्वयंयःप्राप्नोतिसर्वं

हिमनोरथंसः ॥ ३२ ॥ निष्कारणोसौ शृणुतेविदेहराट्सर्वामिमांवैमुनिगर्गसंहिताम् ॥ हृत्पुण्डरीकेवसतेस्यसर्वदाश्रीकृष्णचन्द्रोनिजभक्तवत्सलः ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातमनुज्ञाप्यनारदोदेवदर्शनः ॥ सर्वेषांपश्यतांब्रह्मन्नम्बरङ्गतवान्मुनिः ॥ ॥ ३४ ॥ बहुलाश्वोमहाराजःश्रीकृष्णेलग्नमानसः ॥ सर्वतस्तुकृतार्थोभूच्छ्रुत्वेमांसंहितांहरेः॥ ३५॥ तवप्रश्नोपरिब्रह्मन्कथितासंहितामया॥ श्रुतावापाठिताकैश्चित्कोटियज्ञफलप्रदा ॥ ३६ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ धन्योहंचकृतार्थोहंत्वत्संगेनमहामुने॥ प्राप्तोस्मिपरमांभक्तिंश्रीकृष्णप्रेमवर्द्धिनीम् ॥ ३७ ॥ विशदहृदिमुनीनांमानसेराजहंसःसकलसुखविराजन्नादमाधुर्य्यवंशः ॥ जगतिविचलदंशःशूरवंशावतंसःकरबलहतकंसःपातुवःसत्प्रशंसः ॥ ३८ ॥ इत्युक्तातान्मुनीन्सर्वान्गर्गाचार्योमहामुनिः ॥ अनुज्ञाप्यप्रसन्नात्मागन्तुमभ्युद्यतोभवत् ॥ ३९ ॥ नवसर्गविसर्गाढ्यांस्वर्गभृद्गर्गसंहिताम् ॥ चतुर्वर्गप्रदामुक्त्वागर्गोगर्गाचलंययौ॥ ४०॥शरद्विकचपंकजश्रियमतीवविद्वेषकंमिलिन्दमुनिलेढितंकुलिशकञ्जचिह्नावृतम् ॥ स्फुरत्कनकनूपुरंदलितभक्ततापत्रयंचलद्द्युतिपदद्वयंहृदिदधामिराधापतेः ॥ ४१ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विज्ञानखंडे नारदबहुलाश्वसंवादांतर्गतव्यासोग्रसेनसंवादे परब्रह्मनिरूपणंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ इति श्रीविज्ञानखंडं समाप्तम् ॥ ॥ श्रीराधाकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

इति श्रीमद्गर्गसंहितायां विज्ञानखंडं समाप्तम् ।

इदं श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विज्ञानखंडं श्रीकृष्णदासा-
त्मज–खेमराजेन स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये
मुद्रितम् । सं० १९६६, शके १८३१.

इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायां विज्ञानखण्डः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डं प्रारभ्यते।

खण्डम् १०

108

श्रीकृष्णायनमः ॥ श्रीगोपीजनवल्लभायनमः॥नमःश्रीकृष्णचंद्रायनमःसंकर्षणायच ॥ नमःप्रद्युम्नदेवायानिरुद्धायनमोनमः॥१॥नारायणं नमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ २ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ सभायामागतंवीक्ष्यरोमहर्षणनं दनम् ॥ शौनकःप रिपप्रच्छप्रणिपत्याभिवाद्यच ॥ १ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ त्वन्मुखात्सर्वशास्त्राणिपुराणानिमहामते ॥ नानाह रिचरित्राणिश्रुतानिविमलानिमे ॥ २ ॥ पुरागर्गेणकथितामम्माग्रेगर्गसंहिता ॥ राधामाधवयोर्यस्यांमहिमाबहुवर्णितः ॥ ३ ॥ अ द्याहंश्रोतुमिच्छामित्वत्तःकृष्णकथांपुनः ॥ सर्वदुःखहरांसौतेकथयस्वविचार्यच ॥ ४ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ अष्टाशीतिसहस्रै श्चमुनिभीरौमहर्षणिः ॥ पृष्टःप्रोवाचकृष्णस्यस्मरन्पादांबुजंकिल ॥ ५ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अहोशौनकधन्योसियस्यतेमति रीदृशी ॥ कृष्णचंद्रपदद्वंद्वमकरंदस्पृहावती ॥ ६ ॥ संगमंवैष्णवानांचदेवाःश्रेष्ठंवदंतिहि ॥ पापक्षयकरायस्माच्छ्रीकृष्णस्यकथाभ वेत् ॥ ७ ॥ अनंतंकृष्णचंद्रस्यचरितंकल्मषापहम् ॥ किंचिज्जानातिब्रह्माचतथाकिंचिदुमापतिः ॥ ८ ॥ मशकोमादृशःकोपिवासुदेवक थार्णवे ॥ मोहितानवदिष्यंतियत्रब्रह्मादयःसुराः ॥ ९ ॥ श्रीगर्गोयादवेंद्रस्यह्युग्रसेनस्यभूपतेः ॥ अश्वमेधंक्रतुवरंदृष्ट्वाप्रत्याह चैकदा ॥ १० ॥ धन्योराजायादवेंद्रोयश्चकारक्रतूत्तमम् ॥ श्रीकृष्णस्याज्ञयापुर्यांतेनाहंविस्मयंगतः ॥ ११ ॥ मयावैसंहितायांचकथाः कृष्णस्यवर्णिताः ॥ परिपूर्णतमस्यापियथादृष्टायथाश्रुताः ॥ १२ ॥ तस्यांवैवाजिमेधस्यकथानकथितामया ॥ अद्याहंकथयिष्या मिहयमेधकथांपुनः ॥ १३ ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणनराणांहिकलौयुगे ॥ भुक्तिंमुक्तिंचभगवान्छीघ्रमेवप्रयच्छति ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वाश्रीमु निर्गर्गोकृष्णभक्त्याचशौनक ॥ उग्रसेनस्ययज्ञस्यचरितंसन्नचीकृपत् ॥ १५ ॥ हयमेधचरित्रस्यसुमेरुर्नामसुंदरम् ॥ धृत्वागर्गस्तुभग वान्कृतकृत्योभवन्मुने ॥ १६ ॥ कृत्वाकथामष्टदिनेनश्रीमुनिर्श्दोगुरुर्बुद्धिमतांवरःपरः ॥ अथाययौवैमथुरांहरेःपुरींवज्रंनृपेंद्रंचनिरीक्षितुं खलु ॥ १७ ॥ अंबरादागतंतत्रगर्गंज्ञानवतांवरम् ॥ वीक्ष्योत्थायनमश्चक्रेवज्रनाभिर्द्विजैःसह॥१८॥स्वर्णसिंहासनंदत्त्वावनिज्यतत्पदांबुजे॥ अर्चयित्वापुष्पस्रग्भिर्मिष्टान्नंचनिवेदयत् ॥ १९ ॥ तत्पादसलिलंपीत्वाशीर्षेधृत्वाकृतांजलिः ॥ भूत्वाश्रीवज्रनाभिस्तुश्यामःपंकजलोच

नः ॥ २० ॥ पुष्टदेहोवृहद्बाहुर्वीरःषोडशवार्षिकः ॥ इतिहोवाचस्वगुरुंशतसिंहसमोद्भटः ॥ २१ ॥ ॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ ॥ नमस्तु
भ्यंस्वागतंतेब्रह्मन्किंकरवामते ॥ मन्येत्वांभगवद्रूपंब्रह्मर्षीणांवरंपरम् ॥ २२ ॥ गुरुर्विधिर्गुरुरुद्रोगुरुरेवबृहस्पतिः ॥ गुरुर्नारायणःसाक्षात्त
स्मैश्रीगुरुवेनमः ॥ २३ ॥ नराणांचमुनिश्रेष्ठदर्शनंतवदुर्लभम् ॥ अस्माकंनितरांदेवविषयासक्तचेतसाम् ॥ २४ ॥ गर्गाचार्यकुलाचार्यते
जस्विन्योगभास्कर ॥ त्वद्दर्शनेनापिवयंपाविताःसकुटुम्बकाः ॥२५॥ श्रुत्वायदूनामृषभस्यवाक्यंमुनीन्द्रवर्यस्तुमहान्महात्मा ॥ स्मरन्हरेः
श्रीचरणारविंदंमुदानृपेंद्रंनिजगादसद्यः ॥ २६ ॥ युवराजमहाराजयदुवंशशिरोमणे ॥ त्वयासाधुकृतंसर्वंपालितापृथिवीजनाः ॥२७॥ स्था
पितंचत्वयावत्सधर्मंवैपृथिवीतले ॥ विष्णुरातश्चतेमित्रंनृपाश्चान्येवशास्मृताः ॥ २८ ॥ धन्यस्त्वंराजशार्दूलधन्यातेमथुरापुरी ॥ धन्या
श्चतेप्रजासर्वाधन्यावैव्रजभूश्चते ॥ २९ ॥ भुंक्ष्वभोगान्भजन्कृष्णंबलंप्रद्युम्नमेवच ॥ अनिरुद्धंचनिःशंकोभूत्वाराज्यंकुरुनृप ॥ ३० ॥
॥ श्रीसूतउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंसमाकर्ण्यगर्गस्यनृपसत्तमः ॥ संकर्षणंचश्रीकृष्णंपितरंचपितामहम् ॥ ३१ ॥ विरहेणस्मरन्राजाचाश्रुपू
र्णमुखोभवत् ॥ तंनृपंदुःखितंदृष्ट्वास्थितंभूमावधोमुखम् ॥ गर्गस्तुविस्मितःप्राहदुःखंप्रशमयन्निव ॥ ३२ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ कस्मा
द्रोदसिराजेंद्रभयंकिंतेमयिस्थिते ॥ कारणंस्वस्यदुःखस्यवदसर्वंममाग्रतः ॥ ३३ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाराजानंप्राहदुःखितः ॥ पुनःपृष्टश्च
गुरुणाप्राहगद्गदयागिरा ॥३४॥ राजोवाच ॥ मांत्यक्त्वायादवाःसर्वेकृष्णसंकर्षणादयः ॥ गतादेवपरंलोकंतेनाहंदुःखितोऽभवम् ॥ ३५ ॥
स्वाम्यमात्यसुहृद्राष्ट्रकोशदुर्गबलानिच ॥ एकाकिनश्चमेब्रह्मन्नेतेप्रीतिकरानहि ॥ ३६ ॥ मयाचरित्रंकृष्णस्यनदृष्टंनश्रुतंवद ॥ दृष्टंयादवसं
हारंतस्माद्दुःखंनयातिमे ॥ ३७ ॥ चतुर्व्यूहेनहरिणायापुरीशोभितापुरा ॥ सापिमग्नासमुद्रेतुकृष्णोभक्तैःपरंगतः ॥३८॥ कस्यहेतोःकिमर्थंच
जीवामिशिष्यवत्सल ॥ अद्ययास्यामिगहनंराज्यंकर्तुंनमेमनः ॥ ३९ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ ततोमुनीनामृषभोमहात्माश्रुत्वागिरंयादवस
त्तमस्य ॥ संश्लाघ्यदुःखंशमयन्हितुष्टोगर्गोऽब्रवीद्भूपतिंवज्रनाभिम् ॥४०॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ वृष्णिप्रवरमद्वाक्यंशृणुशोकविनाशनम् ॥ सर्वं
पापहरंपुण्यंसावधानतयाशुभम् ॥४१॥ योराजतेकुशस्थल्यांकृष्णचंद्रोहरिःपुरा ॥ विराजतेससर्वत्रभक्त्यातंपश्यभूपते ॥ ४२ ॥ अद्यतेकथ

यिष्यामिभुक्तिमुक्तिप्रदांकथाम् ॥ शृणुत्वंवसुधानाथश्रीकृष्णबलयोःपराम्॥४३॥सूतउवाच ॥इत्युक्त्वाभगवान्गर्गोवज्रायस्वांचसंहिताम् ॥ कथयामासविप्रेंद्रपुण्यांनवदिनैःकिल ॥ ४४ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेगर्गवज्रनाभिसंवादेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वावज्रनाभिर्मुनेःश्रीगर्गसंहिताम् ॥ सृशंप्रमोदाथगुरुंप्रत्युवाचप्रणम्यच ॥ १ ॥ अत्रश्रीकृष्णचंद्रस्यचरित्रंतुश्रुतं मया ॥ त्वन्मुखान्मुनिशार्दूलतेनदुःखाक्ष्मेगताः ॥२॥ मेमनस्तुकृपानाथपुनःश्रोतुंहरेर्यशः ॥ अतृप्तस्यास्तिकृष्णस्यवदस्वचरितंपरम् ॥ ॥ ३ ॥ द्वार्वत्यामुग्रसेनेनहयमेधःकृतःपुरा ॥ तच्चरित्रंवदमुनेर्किंचित्पूर्वंश्रुतंमया ॥ ४ ॥ अनुव्रतानांशिष्याणांसुतानांचमुनीश्वर ॥ ब्रूयुर्गु प्तमनापृष्टंगुरवःकरुणामयाः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीसूतउवाच ॥ ॥ एवंभाषितमाकर्ण्ययादवानांगुरुर्मुनिः ॥ प्रीतःप्रत्याहराजेंद्रंस्मरन्पादा बुजंहरेः ॥ ६ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ धन्यस्त्वंकृष्णचंद्रस्यपादयोर्भक्तिरीदृशी ॥ जातातेयादवश्रेष्ठदिष्ट्यातुदुर्लभानृणाम् ॥७॥ कथयां म्यत्रतेराजन्नितिहासंशृणुष्ववै ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ८ ॥ द्वापरेपीडिताराजन्धराभारेणपापिनाम् ॥ ब्रह्माग्रेकथयामा ससोपिश्रुत्वाहरिंययौ ॥ ९ ॥ गत्वाचकथयामासश्रुत्वाश्रीराधिकापतिः ॥ महीमाश्वास्यदेवैश्चभारंहर्तुंमनोदधे ॥ १० ॥ विवाहोवसुदेव स्यमधुपुर्यामभूत्ततः ॥ कंसबोधनषट्पुत्रवधःकंसभयंनृप ॥ ११ ॥ मायाज्ञामनुदेवादिस्तुतिःकृष्णसमुद्भवम् ॥ वर्णनंरूपकृष्णस्यवसु देवस्यसंस्तुतिः ॥ १२ ॥ देवक्यादिपुराकृत्यकथनंजगदीशितुः ॥ गोकुलंनयनंकन्यापातनंतद्विभाषणम् ॥ १३॥ सांत्वनंवसुदेवस्यमोच नंभार्ययासह ॥ कंसदुर्मंत्रदैत्येषुसाधुबालउपद्रवः ॥ १४ ॥ प्रादुर्भूतेव्रजेकृष्णेव्रजराजमहोत्सवः ॥ मथुरागमनंनंदवसुदेवसमागमः॥१५॥ पूतनासुपयःपानंनंदगोपादिविस्मयः ॥शकटव्यत्ययेदैत्यचक्रवातवधःशिशोः ॥ १६ ॥ संलालनेमुखेधात्र्याजृंभणेविश्वदर्शनम् ॥ रामके शवयोर्नाम्नोःकारणंकेलिरेतयोः ॥ १७ ॥ धौत्यंगोपवधूगेहेप्रसंगान्मृदभक्षणम् ॥ दर्शनंविश्वरूपस्यनंदभाग्यपुराकथा ॥ १८ ॥ चौर्यंहैयं गवस्याथबंधनंदामभिर्बलात् ॥ यमलार्जुनयोःशापोभंगश्चैवस्तुतिस्तयोः ॥ १९ ॥ बालक्रीडोपनंदादिमंत्रणंगमनंततः ॥ वृन्दावने तयोःक्रीडावयस्यैर्वत्सचारिणोः ॥ २० ॥ वत्सासुरस्यचवधोबकाद्यसुरयोरपि ॥ भोजनंसखिभिस्तीरेयमुनायाहरेर्मुदा ॥ २१ ॥ वत्सा

द्याहरणंधात्राकृष्णत्वंवत्सपालयोः ॥ ब्रह्मणोगमनंपश्चात्स्तुतिःकृष्णरतिर्गतिः ॥ २२ ॥ गोचारणेमहाक्रीडाधेनुकादिवधस्तथा ॥ व्रज
आगमनंकृष्णगोपीनेत्रमहोत्सवः ॥ २३ ॥ मृतान्विषांभःपानेनगोपान्हरिरजीवयत् ॥ कालीयदमनेस्तोत्रंतद्भार्याणांप्रलापनम् ॥ २४ ॥
ह्रदेकालीयसंबंधकथनंवह्निमोचनम् ॥ क्रीडाप्रलंबनिधनंदावाग्नेर्मोचनंगवाम् ॥२५॥ वर्षाशरद्वर्णनंचगोपीनांवचनामृतम् ॥ व्रतंगोकुलक
न्यानांवस्त्राणांहरणंमुदा ॥ २६ ॥ वनभाग्यकथागोपप्रार्थनाप्रेषणंमखे ॥ विप्रभार्याप्रसादश्चपश्चात्तापोद्विजन्मनाम् ॥२७॥ यागभंगोमहें
द्रस्यधृतिर्गोवर्द्धनस्यच ॥ सुरेंद्रगर्वहरणगगजातस्यवर्णनम्॥२८॥ गोपशंकापगमनमिन्द्रधेन्वाभियाचितम् ॥ नंदस्यमोक्षणंगोपवैकुंठगम
नंततः ॥ २९॥ पंचाध्यायनिशाक्रीडासर्पान्नंदस्यमोक्षणम् ॥ शंखचूडवधःपश्चाद्गोपीगीतंवृषार्दनम् ॥ ३० ॥ कंसनारदसंवादःकंसाक्रूरक
थाततः ॥ केशिनोनिधनंकृष्णान्नारदर्षिकथाततः ॥ ३१ ॥ व्योमासुरवधोक्रूरागमनंगोकुलेषुच ॥ दर्शनान्नंदोत्त्हष्टात्मारोमांचोगद्गद
द्गिरः ॥ ३२ ॥ संवादोरामकृष्णाभ्यांवर्णितंकंसचेष्टितम् ॥ रामकृष्णप्रयाणंचतथागोपीप्रलापनम् ॥ ३३ ॥ मथुरागमनंमध्येह्रदेकृष्णस्य
दर्शनम् ॥स्तुतिःपुरागतिःपश्चाद्दर्शनंपुरसंपदः ॥३४॥ रजकस्यशिरश्छेदोवायकस्यवरादयः ॥ सुदाम्नोवरदानंचकुब्जासंदर्शनंहरेः॥३५॥
धनुर्भंगःसैन्यवधःकंसदुर्हेतुदर्शनम् ॥ रंगोत्सवःकुवलयापीडयुद्धविघातनम् ॥ ३६ ॥ दर्शनंरामकृष्णस्यपौराणांप्रेमवर्द्धनम् ॥ मल्ला
नांनिधनंरंगेकंसस्यसहबंधुभिः ॥ ३७ ॥ पित्रोश्चसांत्वनंसर्वसुहृदांचैवतोषणम् ॥ उग्रसेनाभिषेकंचनंदादिव्रजप्रेषणम् ॥ ३८ ॥ ईशद्विजा
तिसंस्कारंपठनंचगुरोर्गृहे ॥ मृतपुत्रप्रदानंचगुरोःपंचजनार्दनम् ॥ ३९ ॥ पुनरागमनंशौरेर्मधुपुर्यांमहोत्सवः ॥ उद्धवप्रेषणंगोपीविलापप
रिसांत्वनम् ॥ ४० ॥ मेलनार्थंतुकृष्णस्यागमनंनंदगोकुले ॥ पुनर्वैकोलदैत्यस्यवधःपश्चात्प्रकीर्तितः ॥ ४१ ॥ कुब्जारतिस्तथाक्रूरप्रेषणं
गजसाह्वये ॥ पांडवेषुचवैषम्यंधृतराष्ट्रस्यबोधनम् ॥ ४२ ॥ इति श्रीमद्ग०सं०अश्वमेधखण्डेकृष्णलीलावर्णनंनामद्वितीयोऽध्यायः॥ २ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ जामातृवधसंतप्तजरासंधचमूवधः ॥ बहुशःसेनयोर्युद्धेद्वारिकादुर्गकारणम् ॥ १ ॥ यवनस्यवधंहष्ट्वामुचकुंदस्यसंस्तुतिः ॥
वरंदत्वाततोम्लेच्छवधंकृत्वाधनेततः ॥२॥ नीयमानेवनेहृत्तजरासंधात्पलायनम् ॥ रैवतोरेवतींकन्यांबलदेवसमर्पणम् ॥ ३ ॥ रुक्मिणीप्रि

यसंदेशश्रवणादखिलान्नृपान् ॥ निर्जित्यनिर्गमोगेहेहृत्वातामंबिकागृहात् ॥ ४ ॥ नृपैःसांत्वनंचैद्यस्यततोरुक्मीसमागमः ॥ युद्धापेक्षापराधाद्वैमुंडनंतस्यकृष्णतः ॥ ५ ॥ रुक्मिणीदुःखशमनंरामवाक्याच्चमोक्षणम् ॥ ततोविवाहोरुक्मिण्याविधिवत्स्वपुरेमुदा ॥ ६ ॥ प्रद्युम्नोत्पत्तिकथनंहरणंसूतिकागृहात् ॥ मायावत्योक्तवृत्तांतंशंबरस्यवधस्ततः ॥ ७ ॥ पुनरागमनंगेहेसंतोषोद्वारकौकसाम् ॥ सूर्यात्स्यमंतकप्राप्तिर्याचनंतस्यवैहरेः ॥ ८ ॥ तत्संबंधात्प्रसेनस्यवधोऽकीर्तिर्हरेस्तथा ॥ तन्मार्जनाच्चऋक्षस्यगृहेषुगमनंतयोः ॥ ९ ॥ युद्धंज्ञात्वालोकनाथंजांबवत्यासमर्पणम् ॥ सत्राजितायचमणिःप्राप्ताश्रीहरिणाबिलात् ॥ १० ॥ विवाहःसत्यभामायाःपारिबर्हेतथामणिः ॥ रामेणसहकृष्णस्यगमनंहस्तिनापुरे ॥ ११ ॥ अक्रूरकृतवर्माभ्यांशतधन्वातुप्रेरितः ॥ सत्राजितंजघानाशुसोपिकृष्णेनपातितः ॥ १२ ॥ रामस्तुमिथिलायांचगदाशिक्षासुयोधने ॥ अक्रूरेमणिदानंचशक्रप्रस्थेहरिर्गतः ॥ १३ ॥ कालिंद्यासंगतिःशौरेर्विवाहःस्वपुरेततः ॥ विवाहोमित्रविंदायासत्यायाश्चतथैवच ॥ १४ ॥ भद्रायालक्ष्मणायाश्चविवाहोहरिणाततः ॥ पारिजातंतुसत्यायैशक्रंजित्वाददौहरिः ॥ १५ ॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ प्रियायैदत्तवान्कस्माच्छक्रंजित्वासुरद्रुमम् ॥ श्रीकृष्णस्तत्कथांसर्वांमुनेमेब्रूहिविस्तरात् ॥ १६ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ पारिजातैककुसुमेचानीतेनारदात्कदा ॥ दत्तेसतिश्रीरुक्मिण्यैसत्यातुदुःखिताभवत् ॥ १७ ॥ तांदृष्ट्वाकुपितांप्राहक्रोधागारगतांहरिः ॥ माशोचंकुरुदास्यामिपारिजातद्रुमंचते ॥ १८ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ तदैवकथितंसर्वंकृष्णाग्रेभौमचेष्टितम् ॥ शक्रेणश्रुत्वाभगवान्प्राहपश्यन्कृतांजलिम् ॥ १९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ मत्प्रियांदुःखितांपश्यरुदंतींवृत्रसूदन ॥ पारिजातस्यवृक्षार्थेकिंकरिष्याम्यहंवद ॥ यदास्यैपारिजातस्यवृक्षंदास्यसित्वंहरे ॥ २० ॥ तदाभौमंससैन्यंचहनिष्यामिनसंशयः ॥ कृष्णभाषितमाकर्ण्यप्रहसन्प्राहवासवः ॥ ॥ २१ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ पारिजातद्रुमाःसर्वेवर्ततेनंदनेचये ॥ गृहाणतान्वतःकृष्णस्त्वंहत्वानरकासुरम् ॥ २२ ॥ तथास्तुचोक्त्वाभगवान्सत्यभामासमन्वितः ॥ गरुडस्कंधमारूढोप्राग्ज्योतिषपुरंययौ ॥ सत्यभामाहरिंप्राहस्वर्गमिंद्रेगतेसति ॥ २३ ॥ सत्योवाच ॥ पूर्वंगृहाणशक्रात्त्वंद्रुमराजंजगत्पते ॥ २४ ॥ कार्येभूतेसतिहरेनकरिष्यतित्वत्प्रियम् ॥ प्रियावाक्यंसमाकर्ण्यप्रियःप्राहप्रियंवचः ॥ २५ ॥

॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ सपारिजातंयदिनप्रदास्यतिप्रयाच्यमानस्तुमयामरेश्वरः ॥ ततःशचीव्यामुदितानुलेपनेगदांविमोक्ष्यामिपुरंदरोरसि ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कृष्णोभौमासुरपुरंगतः ॥ नानादुर्गैःसप्तभिश्चवेष्टितंचमहासुरैः ॥ २७ ॥ सर्वान्बिभेददुर्गान्वैगदाचक्रशरादिभिः ॥ जघानमुरुदैत्यंचतत्पुत्रान्छन्नसंयुतान् ॥ २८ ॥ शस्त्रास्त्रवर्षमुंचंतंससैन्यंनरकंहरिः ॥ क्षिप्त्वाचक्रंद्विधाचक्रेगरुडेनजघानच ॥ २९ ॥ हत्वाभौमंजगन्नाथोवररत्नानियादवः ॥ जग्राहतत्रकन्यानांसमूहंवैददर्शह ॥३०॥ दैत्यसिद्धनृपाणांचसहस्राणिचषोडश ॥ शताधिकानिकन्याश्चप्रेषयामासस्वांपुरीम् ॥ ३१ ॥ गृहीत्वाथमणिंछत्रंदेवमातुश्चकुंडले ॥ पारिजातद्रुमार्थेवैययाविंद्रपुरींहरिः ॥ ३२ ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेकृष्णकथावर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ गत्वास्वर्गंतु शक्रायदत्वाछत्रंमणिंतथा ॥ अदित्यैकुंडलेकृष्णोदत्वाभिप्रायमब्रवीत् ॥ १ ॥ अभिप्रायंहरेर्ज्ञात्वावासवोनददौद्रुमम् ॥ देवाञ्जित्वातदापारिजातंजग्राहमाधवः ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाकथांराजायादवोविस्मयान्वितः ॥ पप्रच्छस्वगुरुंभूयःश्रद्दधानोहरेर्गुणे ॥ ३ ॥ ॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्छक्रस्तुदेवेन्द्रोजानन्कृष्णंहरिंपरम् ॥ अपराधंहिकृतवान्सकथंब्रूहितत्त्वतः ॥ ४ ॥ कृष्णाग्रेकथितंसत्यभामयाशक्रचेष्टितम् ॥ तस्मान्मेविस्तराद्युद्धमिंद्रमाधवयोर्वद ॥ ५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अदित्यासंस्तुतःकृष्णोशक्रवाक्याच्चनंदनम् ॥ वनंगत्वापारिजातान्सददर्शबहून्द्रुमान् ॥६॥ तेषांमध्येमहावृक्षंमंजिरीपुंजधारिणम् ॥ क्षीरोदमथनाज्जातंपद्मगंधसमन्वितम् ॥७॥ सुराणांसुखदंताम्रपल्लवैःपरिवेष्टितम् ॥ वनेविभूषणंदिव्यंवरंस्वर्णसमत्वचम् ॥ ८ ॥ तंदृष्ट्वामाधवंप्राहसत्यभामाचमानिनी ॥ एनंगृह्णाम्यहंकृष्णश्रेष्ठंसर्ववनेद्रुमम् ॥९॥ इत्युक्तःप्रिययोत्पाट्यपारिजातंगरुत्मति॥लीलयारोपयामासप्रहसञ्जगदीश्वरः॥१०॥ तदैवकुपिताःसर्वेवनपालाःसमुत्थिताः॥धनुर्बाणधराकृष्णमूचुःप्रस्फुरिताधराः॥११॥इन्द्रप्रियायावृक्षश्चहृतःकस्मात्त्वयानर ॥ यदृच्छयाकिलास्माकंतृणीकृत्यक्यास्यसि ॥१२॥ इंद्राणीप्रीतयेदेवैःपुराह्युदधिमंथने ॥ उत्पादितोयंनक्षेमीगृहीत्वेनंभविष्यसि ॥१३॥ गिरीणांयेनसर्वेषांपक्षाःपूर्वंविनाशिताः॥तंकिंवृत्रहणंवीरंजित्वावृक्षंनयिष्यसि ॥१४॥ तस्माद्गच्छमहावीरपारिजातंविहायच ॥ नदास्यामोद्रुमंतुभ्यंशक्रस्यानुचरावयम् ॥१५॥

यदादास्यतितुभ्यंवैपारिजातंपुरंदरः ॥ ननिषेधंकरिष्यमःवनपालावयंतदा ॥ १६ ॥ तेषांभाषितमाकर्ण्यसत्यभामारुषान्विता ॥ तूष्णींभू तेसतिहरावभीताप्राहतान्नृप ॥ १७ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ काशचीपारिजातश्चकःशक्रोवासुरेश्वरः ॥ सामान्यःसर्वलोकानां यदीशोमृतमंथने ॥ १८ ॥ समुत्पन्नःसुरःकस्मादेकोगृह्णातिवासवः ॥ यथासुधायथैवेंदुर्यथाश्रीर्वनरक्षिणः ॥ १९ ॥ सामान्यःसर्वलोक स्यपारिजातस्तथाद्रुमः ॥ भर्तृबाहुमहागर्वारुणद्धचेनंमृषाशची ॥ २० ॥ तत्कथ्यतामलंक्षांत्यासत्याहारप्रतिद्रुमम् ॥ कथ्यतांचद्रुतंगत्वा पौलोम्यावचनंमम ॥ २१ ॥ सत्यभामावदत्येतदतिगर्वोद्धताक्षरम् ॥ यदित्वंदयिताभर्तुर्यदिवश्यःपतिस्तव ॥ २२ ॥ मद्भर्तुर्हरतोवृक्षंतत्का रयनिवारणम् ॥ जानामितेपतिंशक्रंयुष्माञ्जानामितत्त्वतः ॥ पारिजातंतथाप्येनंमानुषीहारयामिते ॥ २३ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ कृष्ण प्रियायावचनंवनपालानिशम्यच ॥ २४ ॥ इंद्राणीनिकटंगत्वाप्रोचुःसर्वंयथोदितम् ॥ रक्षकाणांवचःश्रुत्वाशचीप्राहरुषान्विता ॥ कृष्णंनि वारणार्थायनयास्यंतंपुरंदरम् ॥ २५ ॥ शच्युवाच ॥ मदीयंपारिजातंवैमाधवेनबलीयसा ॥२६॥गृहीतंस्वप्रियार्थेवैत्वांतृणीकृत्यवज्रिणम् ॥ तस्मान्मोचयवृक्षेशंपाकसूदनवृत्रहन् ॥ २७ ॥ सत्यभामावशंकृष्णंविनिर्जित्यमहारणे ॥ त्वयावैपूर्वमद्रीणांपक्षावज्रेणनाशिताः ॥ २८ ॥ भयंविसृज्ययुद्धायगच्छतस्मात्सुरैर्वृतः ॥ इतिश्रुत्वाशचीवाक्यंशक्रोनमुचिसूदनः ॥ २९ ॥ नचकारतुयुद्धायमनोभयसमन्वितः ॥ तत श्चबहुशःपत्न्याप्रेरितःकोपयुक्तया ॥ तदाकोपेनश्रीकृष्णंनिंदन्प्राहमदान्वितः ॥ ३० ॥ इंद्रउवाच ॥ येनतेपारिजातंवैगृहीतंसुन्दरानने ॥ ॥ ३१ ॥ मृधेतंपातयिष्यामिवज्रेणशतपर्वणा ॥ इत्युक्त्वावासवोराजन्नारुह्यैरावणंगजम् ॥३२॥ शुंडादंडैस्त्रिभिर्युक्तंरक्तकंबलमंडितम् ॥ च तुर्भिःशोभितंदंतैर्हिमाद्रिसदृशंशुभम् ॥३३॥ स्वर्णशृंखलयाजुष्टंशुशुभेनिर्जरैर्वृतः ॥ तथामरुद्गणाःसर्वेयमाग्निवरुणादयः ॥ ३४ ॥ रुद्रा श्चद्वादशात्मानोवसवोधनदादयः ॥ विद्याधराश्चगंधर्वाःसाध्यापितृगणास्तथा ॥ ३५ ॥ त्रयस्त्रिंशत्कोटिसंख्याःशक्रस्यानुचराःसुराः ॥ एतेसमागताःक्रुद्धायोद्धुंश्रीकृष्णसंमुखे ॥३६॥ आहूताःकेपिशक्रेणसहायार्थंतुस्वात्मनः ॥ तथातुनारदेनापिकेचिद्देवाश्चप्रेषिताः ॥३७॥ ततःपरिघनिस्त्रिंशगदाशूलपरश्वधैः ॥ बभूवुस्त्रिदशाःसज्जाःशक्रेवज्रकरेस्थिते ॥ ३८ ॥ इतिश्री०पारिजातहरणंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ श्रीगर्गउवाच ॥ अथदृष्ट्वाकृष्णचंद्रोगजेंद्रोपरिशोभितम् ॥ इंद्रंदेवपरीवारंयुद्धायसमुपस्थितम् ॥ १ ॥ शंखंदध्मौस्वयंकृष्णःशब्देनापूरयन्दिशः ॥ मुमोचचशरव्रातंसहस्रायुधसंमितम् ॥ २ ॥ ततोदिशश्चगगनंदृष्ट्वाबाणशतान्वितम् ॥ मुमुचुर्विबुधाःसर्वेशरांश्चक्रायुधोपरि ॥ ३ ॥ एकैकमस्त्रंशस्त्रंचसुरैर्मुक्तंसहस्रधा ॥ स्वबाणैर्भगवान्कृष्णोचिच्छेदनृपलीलया ॥ ४ ॥ पाशिनश्चाहिपाशंचचिच्छिदत्पन्नगाशनः ॥ यमराजेनप्रहितंदंडंलोकभयंकरम् ॥ ५ ॥ गदयापातयामासभूमौकृष्णस्तुलीलया ॥ चक्रेणधनदस्यापिशिबिकांतिलशोबहु ॥ ६ ॥ चकारकृष्णःसूर्यंचकोपदृष्ट्याहतौजसम् ॥ महाग्निमागतंवीक्ष्यमुखेनचपपौहरिः ॥ ७ ॥ ततोरुद्रगणैर्मुक्तान्छूलांश्चिच्छेदवैरुषा ॥ चक्रेणचहरीरुद्रान्पातयामासबाहुना ॥ ८ ॥ ततोमरुद्गणादेवाःसाध्याविद्याधरास्तथा ॥ मुमुचुर्बाणपटलान्माधवोपरिभूपते ॥ ९ ॥ शरवर्षंप्रमुंचंतींसेनांसर्वांसमागताम् ॥ विलोक्यसत्यभामातुभयंप्रापतदामृधे ॥ १० ॥ तांभीतांप्राहगोविंदोसत्येत्वंमाभयंकुरु ॥ आगतांशक्रसेनांवैहनिष्यामिनसंशयः ॥ ११ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्क्रुद्धोबाणैःशार्ङ्गधनुश्च्युतैः ॥ ताडयामासविबुधान्कोपघूर्न्सिंहोनखैर्यथा ॥ १२ ॥ ततःप्रत्याहगरुडंकंसहाकोपपूरितः ॥ वैनतेयत्वयायुद्धंनकृतंरणमंडले ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वातुसभार्यंचस्कंधेसंधारयन्हरिम् ॥ कोपाद्विष्णुरथःसद्यःपक्षाभ्यांनखरांकुरैः ॥ १४ ॥ तुंडेनभक्षयन्देवाँस्ताडयन्विचचारवै ॥ ततश्चदुद्रुवुर्देवाहन्यमानागरुत्मता ॥ १५ ॥ अथबाणैर्महीपालइंद्रोपेंद्रौमहाबलौ ॥ परस्परंचवर्षंतौधाराभिरिवतोयदौ ॥ १६ ॥ ऐरावतेनराजेंद्रसुपर्णोयुयुधेतथा ॥ गजस्तार्क्ष्यंतुदशनैर्जघानगरुडस्तथा ॥ १७ ॥ गजंतुतुंडपक्षैश्चछिन्नभिन्नंचकारह ॥ सुरैःसमस्तैर्युयुधेवज्रिणाचयदूत्तमः ॥ १८ ॥ भगवान्मघवंतंवैमघवान्मधुसूदनम् ॥ बाणैर्वर्षतुःक्रुद्धावन्योन्यविजिगीषिणौ ॥ १९ ॥ छिन्नेष्वशेषबाणेषुशस्त्रेष्वस्त्रेषुचत्वरम् ॥ वज्रंजग्राहमघवाभगवांश्चक्रमेवच ॥ २० ॥ हाहाकारस्तदैवासीत्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ वज्रचक्रधरौवीक्ष्यसुरेश्वरनरेश्वरौ ॥ २१ ॥ जग्राहवामहस्तेनक्षिप्तंवज्रंचवज्रिणा ॥ नमुमोचहरिश्चक्रंतिष्ठतिष्ठेत्युवाचच ॥ २२ ॥ लज्जितंवज्रहीनंचताक्ष्र्येणक्षतवाहनम् ॥ भीतंपलायमानंचालोक्यसत्याजहासवै ॥ २३ ॥ शचीवीक्ष्यागतंशक्रंप्राहकोपेनपूरिता ॥ एकाकिनामाधवेनप्रधनेतुविनिर्जितः ॥ २४ ॥ महासैन्ययुतस्त्वंवैतस्मात्तेधिग्बलंसुर ॥ अहंगत्वारणेकृष्णंविनिर्जित्यसुरद्रु

मम् ॥ मोचयामिनसंदेहोपश्यत्वंचसुराधम ॥ २५ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाशिबिकांशीघ्रमारुह्यकुपिताशची ॥ २६ ॥ योद्धुकामाययौराजन्पुनःसुरगणैर्वृता ॥ तामागतांवीक्ष्यकृष्णोयुद्धायनदधेमनः ॥ २७ ॥ ततःसत्याहरिंप्राहरुषाप्रस्फुरिताधरा ॥ अद्ययुद्धंकरिष्यामिशच्यासार्द्धमहंप्रभो ॥२८॥ तच्छ्रुत्वाप्रहसन्कृष्णोदत्वातस्यैसुदर्शनम् ॥ स्थापयित्वासुपर्णेचजगाहद्युतरुंस्वयम् ॥२९॥ यदाहरिप्रियाक्रुद्धायुद्धंकर्तुंसमागता ॥ तदासर्वत्रब्रह्मांडेचासीत्कोलाहलोमहान् ॥ ३० ॥ भयंप्रापुःसुराःसर्वेविधिशक्रादयोनृप ॥ तदैवगीष्पतीराजन्नाययौशक्रचोदितः ॥ आगत्यवारयामासयोद्धुकामांपुलोमजाम् ॥ ३१ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ शचिश्शृणुमदीयंवैवचनंबहुबुद्धिदम् ॥ ३२ ॥ कृष्णस्तुभगवान्साक्षात्सत्यभामाचश्रीसमा ॥ तयासार्द्धंकथंयुद्धंकरिष्यसिहरिप्रिये ॥ ३३ ॥ तस्मादवज्ञांसंत्यज्यकृष्णेत्वंगृहंव्रज ॥ सत्यांवैपारिजातंचदत्वारक्षसुरान्भयात् ॥ ३४ ॥ यद्भयाद्वातिश्वसनोवह्निर्दहतियद्भयात् ॥ भयाद्यन्मृत्युश्चरतिब्रह्मोव्रजतियद्भयात ॥ ३५ ॥ यस्माद्बिभेतिब्रह्मावैकपर्दीचपुरंदरः ॥ तंनजानासिश्रीकृष्णंभौमंहत्वासमागतम् ॥ ३६ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ इतिश्रुत्वाशचीवाक्यंभामांकृष्णंचलज्जया ॥ नत्वाजगामसदनमात्मानंचविगर्हयन् ॥ ३७ ॥ ततःशक्रंनसंतंचव्रीडितंवीक्ष्यमाधवः ॥ उवाचशक्रमाव्रीडांगतेचभिदुरेकुरु ॥ ३८ ॥ द्वंद्वयुद्धेहिचैकस्यभविष्यतिपराजयः ॥ इतिश्रुत्वाचप्रोवाचवचनंपाकशासनः ॥ ३९ ॥ इंद्रउवाच ॥ यस्मिञ्जगत्सकलमेतदनादिमध्येयस्माद्यतश्चनभविष्यतिसर्वभूतात् ॥ तेनोद्भवप्रलयपालनकारणेनव्रीडाकथंभवतिदेवविनिराकृतस्य ॥ ४० ॥ सकलभुवनसूतेर्मूर्तिरन्यातिसूक्ष्माविदितसकलवेद्यैर्ज्ञायतेयस्यनान्यैः ॥ तमजमकृतमीशंशाश्वतंस्वेच्छयैनंजगदुपकृतिमर्त्यंकोविजेतुंसमर्थः ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वासत्यभामांवैशक्रस्तूष्णींबभूवच ॥ ततःप्रहस्यभगवान्प्राहगंभीरयागिरा ॥ ४२ ॥ भवान्देवाधिपःशक्रवयंभूमिनिवासिनः ॥ क्षंतव्यमपराधंतद्भवताचकृतंमया ॥ ४३ ॥ भोशक्रपारिजातश्चनीयतामुचितास्पदम् ॥ गृहीतोयंमयासत्यभामावचनकारणात् ॥ ४४ ॥ गृहाणकुलिशंचेदंप्रहितंयत्त्वयामयि ॥ तवैवास्त्रंशुनासीरतद्वैरिपुनिवारणम् ॥ ४५ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ कृष्णकिंमोहयसिमांनरोहमितिकिंवद ॥ जानीमस्त्वांजगन्नाथंनतुसूक्ष्मविदोवयम् ॥ ४६ ॥ योसिसोसिजगत्राणप्रवृत्तौनाथसंस्थितिः ॥

विश्वस्यशल्यनिष्कर्षंकरोपिगरुडध्वज ॥ ४७ ॥ अयंचनीयतांकृष्णपारिजातःकुशस्थलीम् ॥ नरलोकेत्वयामुक्तेनायंसंस्थास्यतेभुवि ॥ आगमिष्यतिगोविंदस्त्वयमेवत्रिविष्टपम् ॥ ४८ ॥ गर्गउवाच ॥ तच्छ्रुत्वावज्रिणेवज्रंदत्त्वासोप्याजगामकौ ॥ ४९ ॥ द्वारकांद्वारकानाथो स्तूयमानःसुरेश्वरैः ॥ उपाध्मायततःकंबुंसंस्थितोद्वारकोपरि ॥ ५० ॥ उत्पादयामाससमुदंद्वारकावासिनांनृप ॥ सुपर्णादवतीर्याथकृ ष्णोभामासमन्वितः ॥ ५१ ॥ पारिजातंचनिष्कूटेस्थापयामासलीलया ॥ जुष्टंसुरद्रुमंकृष्णोभ्रमरैःस्वर्गपक्षिभिः ॥५२॥ अथैकस्मिन्मुहू र्त्तेवैमाधवेमाधवःस्वयम् ॥ उवाहराजकन्याश्चपृथग्गेहेषुधर्मतः ॥ ५३ ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणिशताधिकानिचाष्टच ॥ तावंतिचक्रेरूपाणिपरि पूर्णतमोहरिः॥५४॥एकैकस्यांदशदशकृष्णोजीजनदात्मजान् ॥ यावंत्यआत्मनोभार्याह्यमोघगतिरीश्वरः ॥ ५५ ॥ इतिश्रीमद्गर्गा० अश्व० पारिजातहरणंनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ पुनस्तेकथयिष्यामियशःसंक्षेपतोहरेः ॥ चकारहास्यंभगवान्रुक्मिण्यासहचाद्भु तम्॥१॥अनिरुद्धविवाहेचावधीद्भ्रात्रातुरुक्मिणम्॥उखास्वप्नकथाचित्रलेखयाहरणंहरेः॥२॥ पौत्रस्यबंधनंचापिबाणयादवसंयुगः॥ कृष्णशं करयोर्युद्धेज्वरसंस्तवनंततः॥३॥ बाणबाहुच्छिदीरुद्रस्तुतिर्बाणस्यरक्षणे ॥ उखाप्राप्तिर्नृगाख्यानंबलस्यचव्रजागमः॥४॥ गोपीविलापोराम स्यस्तुतिर्गोपीभिरेवच॥यमुनाकर्षणंकाशीपतिपौण्ड्रकघातनम्॥५॥कृत्योत्पत्तिर्दाहनंचकाश्यांकपिवधस्ततः ॥ साम्बस्यबंधनेरामविक्रमो गजसाह्वये॥६॥उग्रसेनंराजसूयेजघानशकुनंहरिः॥नारदेनहरेर्लीलादर्शनंगृहमेधिनाम् ॥७॥ आह्निकंवासुदेवस्यराजदूतेनवैस्तुतिः ॥ इंद्रप्र स्थेचगमनमुद्धवेनतुयादवैः ॥८॥ जरासंधंचभीमेननिजघानगिरिव्रजे॥सहदेवाभिषेकश्चराजभिश्चकृतास्तुतिः॥९॥राजसूयेहरेःपूजाशिशुपा लवधस्तथा॥दुर्योधनाभिमानस्यभंगःप्रद्युम्नशाल्वयोः॥१०॥युद्धंत्रिनवरात्रंचकृष्णस्यागमनंततः॥ शाल्वस्यदंतवक्रस्यतद्भ्रातुर्लीलयावधः ॥११॥ततोगजाह्वयेराजन्दुर्द्यूतेनचकौरवैः ॥ विनिर्जितोभ्रातृयुक्तोसभार्यस्तुयुधिष्ठिरः॥१२॥ वनंजगामसंस्थाप्यपृथांचविदुरालये ॥ गत्वा रण्येनिवासंवैचकारबहुभिर्दिनैः ॥ १३ ॥ ततश्चपालयामासमहींदुर्योधनोमुदा ॥ प्रजास्तंनाभ्यनंदन्स्मपांडुपुत्रेगतेसति ॥ १४ ॥ अर ण्येवर्त्तमानान्वैपांडवान्दुःखकर्शितान् ॥ मिलित्वाश्वासयामासह्यनंतश्चैकदाहरिः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वाथपांडवान्कृष्णोह्याजगामकुशस्थलीम् ॥

उग्रसेनसुधर्मायांशशंसचेष्टितंचतत् ॥ तच्चश्रुत्वायादवाश्चप्रोचुःसर्वेहिविस्मिताः ॥ १६ ॥ यादवाऊचुः ॥ किंकृतंधृतराष्ट्रेणदीनाभ्रातृसुताअहो ॥ १७ ॥ दुर्वृत्तेनविनिर्जित्याधर्मान्निष्काशितागृहात् ॥ स्वाऽधर्मेणविनश्यंतिकौरवाराज्यलोलुपाः ॥ पांडवेभ्यस्तुभगवांस्तास्माद्दास्यतिसंपदम् ॥१८॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ इतिश्रुत्वायादवानांवाक्यंचमधुसूदनः ॥ १९ ॥ आययौवैस्वसदनंसायंकालेनृपेश्वरः ॥ आगतंस्वात्मजंवीक्ष्यनमंतंदेवकीमुदा ॥ २० ॥ दत्त्वाशिषंभोजनंचकारयामासवैसती ॥ २१ ॥ ततःसचाययौकृष्णोस्वस्त्रीणांमंदिराणिच ॥ प्रियाभिःपूजितस्तत्रचकारशयनंकिल ॥२२॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसं०अश्व०श्रीकृष्णचरित्रवर्णनेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ देवर्षिश्चैकदाराजन्दृष्टुरामंचकेशवम् ॥ सुवीणांवादयन्कृष्णगाथांगायन्समाययौ ॥१॥ ब्रह्मलोकात्सर्वलोकान्पश्यन्भास्करसन्निभः ॥ साकंतुंबुरुणापिंगजटाभारेणशोभितः ॥ २ ॥ किंचिच्छ्यामोमृगाक्षश्चकाश्मीरतिलकैर्युतः ॥ पीतेनधौतवस्त्रेणतथपीतांबरेणच ॥ ३ ॥ रंगवल्लीमालयाचस्रजश्रीचंदनेनच ॥ वृद्धःपंचदशाब्दैश्चमंडितःशुशुभेबहु ॥ ४ ॥ दृष्ट्वातमागतंराजाशक्रसिंहासनेस्थितः॥सुधर्मायांसचोत्थायनत्वासिंहासनंददौ ॥ ५ ॥ तदंघ्रीचावनिज्याथकृत्वापूजनमुत्तमम् ॥ तज्जलंमस्तकेधृत्वाचोग्रसेनस्तमब्रवीत् ॥६॥ उग्रसेनउवाच ॥ अद्यमेसफलंजन्मसफलंसदनंचमे ॥ अद्यमेसफलश्चात्मादेवर्षेतवदर्शनात् ॥ ७ ॥ नमस्तस्मैभगवतेनारदायमहात्मने ॥ कामक्रोधविहीनायऋषीणांप्रवरायच ॥८॥ किमर्थमागतोसित्वमाज्ञांकुरुममोपरि ॥ निशम्यवचनंतस्यऋषिर्निर्जरदर्शनः ॥ उवाचनृपशार्दूलंमनसानोदितोहरेः ॥९॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यादवेंद्रमहाराजधन्यस्त्वंपृथिवीपते ॥ १० ॥ त्वद्भक्त्याकौनिवसतिबलेनसहकेशवः ॥ राजसूयःक्रतुवरःपुरामद्वचनात्त्वया ॥ ११ ॥ कृतःश्रीकृष्णकृपयाद्वारकायांसुखेनच ॥ येनत्रिलोकेतेकीर्तिर्नृपविस्तारिताभुवि ॥ १२ ॥ राजसूयाश्वमेधौचकठिनौमण्डलेश्वरैः ॥ हरिभक्तस्यराजेंद्रसुलभौचक्रवर्तिनः ॥ १३ ॥ द्वयोर्मध्येकृतश्चैकोराजसूयस्त्वयानृप ॥ तथायुधिष्ठिरेणापिकृतःकृष्णाज्ञयाततः ॥१४॥ द्वापरांतेभारतेचहयमेधःक्रतूत्तमः ॥ नकृतःकेनराज्ञापिमुक्तिदस्त्वघनाशनः ॥ १५ ॥ द्विजहाविश्वहागोघ्नोवाजिमेधेनशुध्यति ॥ तस्माद्वरंचयज्ञानांहयमेधंवदंतिहि ॥ १६ ॥ निष्कारणंनृपश्रेष्ठवाजिमेधंकरोतियः ॥ व्रजेत्सुपर्ण

केतोःससदनंसिद्धदुर्लभम् ॥ १७ ॥ इतिदेवर्षिवचनमुग्रसेनोनिशम्यच॥हयमेधंयज्ञवरंकर्तुंचक्रेमतिंनृप ॥१८॥ तदैवसहरामेणकृष्णंवीक्ष्या
गतंनृपः ॥ पूजयित्वासनेस्थाप्यसाकंचऋषिणाब्रवीत् ॥ १९ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथजगदीशजगन्मय ॥ वासुदे
वत्रिलोकेशशृणुष्ववचनंमम ॥ २० ॥ मत्पुत्रेणचकंसेनबालकाश्चसहस्रशः ॥ विनापराधेनहरेमारिताश्चमहासुरैः ॥ २१ ॥ तस्यमुक्तिश्चगो
विंदकथंभवतिपापिनः ॥ कस्मिँल्लोकेगतःकंसोबालघातीवदस्वमाम् ॥ २२ ॥ तस्यपापेनाहमपिभीतोस्मिजगदीश्वर ॥ पुत्रस्यपापेनपि
तानरकेपततिध्रुवम् ॥ २३ ॥ पितुःपापेनपततिनिरयेहितथासुतः ॥ तस्माच्चकिंकरिष्येहमुपायंवदमाधव ॥२४॥ कथितंनारदेनाद्यतच्छृ
णुष्वजगत्पते ॥ विप्रहाविश्वहागोघ्नोहयमेधेनशुध्यति ॥ तस्मिन्यज्ञेमनोमेस्तियदिचाज्ञांप्रदास्यति ॥ २५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ इतितस्य
वचःश्रुत्वासुदामदनमोहनः॥२६॥ मनसिप्राहसंपश्यन्धरांभारेणपीडिताम् ॥ अहोमयाचबहुशोधराभारोऽवतारितः॥२७॥ तथापिसतिकौ
मध्येसोऽश्वमेधेननश्यति ॥ नाहंहनिष्येशत्रूंस्तैस्स्वहस्तेनमृधांगणे॥२८॥ इतिप्रतिज्ञाचमयाविदूरथवधेकृता ॥ तस्माच्चप्रेषयिष्यामिस्वपुत्रा
न्यादवांस्तथा ॥२९॥ जेतुंवसुंधरांसर्वांहयमेधमिषेणच ॥ इतिवार्तांवज्रनाभेविष्वक्सेनोविचार्यच ॥ सुधर्मायांचप्रहसन्नुग्रसेनमुवाचवै॥३०॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ मयाहतोमहाराजकंसोवैकुंठमद्भुतम्॥३१॥ गतोभूत्वाममाकारःनित्यंवसतितत्रहि ॥ तथात्वमसिराजेंद्रविपापोदर्श
नान्मम ॥३२॥ तथापिहयमेधंत्वंयशोर्थंकुरुभूपते ॥ यज्ञेनतेमहाकीर्तिःपृथिव्यांचभविष्यति ॥३३॥ इतितत्कथितंश्रुत्वाकृष्णस्याक्लिष्टक
र्मणः॥उवाचपरमंवाक्यमुग्रसेनोमुदानृप॥३४॥राजोवाच॥अद्यदेवकरिष्येहमश्वमेधंक्रतूत्तमम् ॥ सभविष्यतिशीघ्रंवैगोविंदकृपयातव ॥३५॥
हयमेधस्यचविधिंसर्वंमेब्रूहिविस्तरात् ॥ इतिश्रुत्वाचतद्वाक्यमवोचद्विष्टरश्रवाः ॥ ३६ ॥ हयमेधविधिंपृच्छदेवर्षिंनारदंप्रति ॥ सतवाग्रेच
वदतिसर्वंज्ञातायदूद्वह ॥ ३७ ॥ इतिवाक्यंहरेःश्रुत्वायदुराजोमुदान्वितः ॥ सभायांसंस्थितंराजन्देवर्षिंनिजगौनृप ॥ ३८ ॥ तुरंगःकीदृ
शोभाव्यःकतिसंख्याद्विजोत्तमाः ॥ दक्षिणाकीदृशीब्रह्मन्वदमेकीदृशंव्रतम् ॥ ३९ ॥ उग्रसेनस्यवचनमाकर्ण्यदेवदर्शनः ॥ स्मयमानइव
प्राहप्रीत्याकृष्णंविलोकयन् ॥ ४० ॥ श्रीनारदउवाच ॥ चंद्रवर्णंरक्तमुखंपीतपुच्छंमनोहरम्॥सर्वांगसुंदरंदिव्यंश्यामकर्णंसुलोचनम् ॥४१॥

प्रवदंतिमहाराजयज्ञेस्मिन्हयमीदृशम् ॥ मधुमासेपूर्णिमायांमोच्योयंघोटकोनृप ॥४२॥ महावीरैःपालनीयोवर्षमात्रंहयोत्तमः ॥ अश्वस्यागमनंयावद्भविष्यतिस्वकेपुरे ॥ ४३ ॥ निवसेद्धैर्यसंयुक्तोतावत्कर्त्ताप्रयत्नतः ॥ यत्रयत्रपुरीषंचमूत्रंचकुरुतेहयः ॥ ४४ ॥ कर्त्तव्यंहवनंविप्रैर्दातव्यंगोसहस्रकम् ॥संलिख्यकांचनं पत्रंस्वनामबलचिह्नितम् ॥४५॥हयस्यभालेबद्ध्वाचकथनीयमिदंवचः॥ सर्वेशृणुतराजानोविमुक्तोस्तिहयोमया ॥ ४६ ॥ कश्चिद्भूपःश्यामकर्णप्रतिगृह्णातुचेद्बलम् ॥ गृह्णातियस्तंमानेनसजेतव्योबलात्स्वयम् ॥ ४७ ॥ विप्राविंशतिसाहस्रायज्ञेदौकीर्त्तितानृप ॥ वेदज्ञास्सर्वशास्त्रज्ञाःकुलीनाश्चतपस्विनः ॥ ४८ ॥ अत्रतेकथयिष्यामिसमर्थस्त्वंशृणुष्वच ॥ वाजिमेधेमहाराजविप्राणांदीर्घदक्षिणाम् ॥ ४९ ॥ तुरगानांसहस्रंचगजानांशतमेवच ॥ द्विशतंस्यंदनानांचसहस्रंचगवांतथा ॥ ५० ॥ विंशद्भारंसुवर्णानांप्रदातव्यंद्विजेद्विजे ॥ यज्ञस्यादौतथाचांतेईदृशीदक्षिणास्मृता ॥ ५१ ॥ असिपत्रव्रतंकृत्वाब्रह्मचर्यसमन्वितः ॥ कौपत्न्यासार्द्धमेकत्रकुर्याच्चशयनंनिशि॥५२॥वर्षमात्रंमहाराजकर्त्तव्यंव्रतमीदृशम्॥दीनानांचप्रदातव्यमन्नंवाबहुशोधनम्॥५३॥ विधिनानेनराजेंद्रक्रतुरेषभविष्यति ॥ असिपत्रव्रतयुतोबहुपुत्रफलप्रदः ॥५४॥ भीष्मंविनाहिमदनंकोविजेतुंभवेन्नरः ॥ तस्माद्भीतानकुर्वंतिकठिनंचैनमद्भुतम् ॥५५॥ कामंप्रतिविजेतुंवैशक्तिस्तेविद्यतेयदि ॥ कुरुगर्गंसमाहूययज्ञारंभंनृपोत्तम ॥ ५६ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेयज्ञोद्योगवर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यस्पष्टाक्षरसमन्वितम् ॥ राजर्षिःप्राहदेवर्षिंविस्मितःप्रहसन्निव ॥ १ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ मुनेयज्ञंकरिष्येहंयज्ञयोग्यंतुरंगमम् ॥ गत्वाममाश्वशालायांहयानांत्वंविलोकय ॥ २ ॥ नृपस्यवचनंश्रुत्वातथेत्युक्त्वाचनारदः ॥ वाजिशालांययौतेनद्रष्टुंकृष्णेनघोटकम् ॥ ३ ॥ सगत्वातत्रतुरगान्धूम्रवर्णान्मनोहरान् ॥ श्यामवर्णान्कृष्णवर्णान्पद्मवर्णान्ददर्शवै ॥ ४ ॥ तथाचान्यत्रशालायांदुग्धाभाञ्जलसन्निभान् ॥ हरिद्राभान्कुंकुमाभान्पालाशकुसुमप्रभान् ॥ ॥ ५ ॥ तथाचित्रविचित्रांगान्स्फटिकांगान्मनोजवान् ॥ हरिद्वर्णांस्ताम्रवर्णान्कौसुंभांगाञ्छुकप्रभान् ॥ ६ ॥ इंद्रगोपनिभान्गौरान्दिव्यान्पूर्णशशिप्रभान् ॥ सिंदूरांगानग्निवर्णान्बालसूर्यसमान्नृप ॥ ७ ॥ ईदृशांश्चहयान्दृष्ट्वानारदोविस्मयान्वितः ॥ उवाचकृष्णसहितमुग्रसेनंह

सन्निव ॥ ८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ वाजिनस्तेमहाराजसर्वेहिबहुसुंदराः ॥ ईदृशानैवस्वर्ल्लोकेपृथिव्यांचरसातले ॥ ९ ॥ वर्तंते वाजिशालायांकृष्णस्यकृपयातव ॥ एकोपिश्यामकर्णस्तुतेषांमध्येनदृश्यते ॥ १० ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ निशम्यवाक्यंदेवर्षेर्नृप स्तुदुःखितोऽभवत् ॥ यज्ञोभविष्यतिकथंमनसीतिविचारयन् ॥ ११ ॥ उदासीनंनृपंदृष्ट्वाभगवान्मधुसूदनः ॥ अवोचत्प्रहसञ्छीघ्रंमेघगं भीरयागिरा ॥ १२ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुमद्वचनंराजन्सर्वंशोकंविहायच ॥ गत्वाममाश्वशालांवैश्यामकर्णंविलोकय ॥ १३ ॥ इत्युदीरितमाकर्ण्यकृष्णेनचसुरर्षिणा ॥ हरेश्ववाजिशालांहिजगामनृपसत्तमः ॥ १४ ॥ ददर्शतांसगत्वाचयज्ञयोग्यान्सहस्रशः ॥ श्या मकर्णान्पीतपुच्छांश्चंद्रवर्णान्मनोजवान् ॥ १५ ॥ सर्वांगसुंदरान्दिव्यांस्तप्तहेममुखाञ्छुभान् ॥ एतान्दृष्ट्वाहयात्राजाविस्मयंपरमंगतः ॥ हर्षेणमहतायुक्तोकृष्णंनत्वाब्रवीद्वचः ॥ १६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ श्यामकर्णाश्वबहुशोमयाचाद्यनिरीक्षिताः ॥ १७ ॥ दुर्लभंकिं जगन्नाथत्वद्भक्तानांधरातले ॥ यथामनोरथः पूर्वंप्रह्लादस्यध्रुवस्यच ॥ १८ ॥ आसीत्त्वत्कृपयाकृष्णतथाममनोरथः ॥ इतिश्रुत्वाहरीराज ञ्छार्ङ्गीभूपमवोचत ॥ १९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एकंत्वंश्यामकर्णानामश्वानांचंद्रवर्चसाम् ॥ गृहीत्वानृपशार्दूलकुरुयज्ञंममाज्ञया ॥ २० ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ श्रुत्वावाक्यंहरिंप्राहकरिष्येहक्रतूत्तमम् ॥ इत्युक्त्वातेनसहितोनारदेनसभांययौ ॥ २१ ॥ ततःकृष्णमनुज्ञाप्यनारदःसहतुं बुरुः ॥ राजानमाशिषंदत्त्वास्वयंभूसदनंययौ ॥ २२ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्व०खं०तुरङ्गदर्शनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ अथराजाकुशस्थल्यांगतेदेवर्षिसत्तमे ॥ स्वदूतान्प्रेषयामासमामानेतुंनृपेश्वर ॥ १ ॥ तऊचुरुग्रसेनस्यममाग्रेवचनंनराः ॥ ॥ दूताऊचुः ॥ देवदेवमुनेब्रह्मन्भूदेवानांशिरोमणे ॥ २ ॥ अस्माकंवचनंसर्वंकृपयाशृणुविस्तरात् ॥ कृष्णेच्छयाद्वारकायामुग्रसेनेनभो मुने ॥ ३ ॥ निरूपितक्रतुवरंतवशिष्येणधीमता ॥ त्वमागच्छमुनेशीघ्रंतस्मिन्यज्ञमहोत्सवे ॥ ४ ॥ तेषामहंवचःश्रुत्वाजग्मिवान्द्वारकांपुरीम् ॥ गर्गाचलान्नृपश्रेष्ठयज्ञकौतुकसंयुतः ॥ ५ ॥ ततोदृष्टापुरीदूराच्चानर्तेद्वारकामया ॥ नानाद्रुमगणैर्जुष्टानानाचोपवनैर्वृता ॥ ६ ॥ नानात डागैर्वापीभिर्नानापक्षिगणैस्तथा ॥ नीलरक्तसितांभोजैःपीतपद्मैःसरोवराः ॥ राजंतेकुमुदैश्चैवशुकपुष्पैर्नृपेश्वर ॥ ७ ॥ विल्वैःकदंबै

न्यग्रोधैःशालैस्तालैस्तमालकैः ॥ बकुलैर्नागपुन्नागैःकोविदारैश्चपिप्पलैः ॥ जंबीरैर्हारशिंगारैराम्रैराम्रातकैरपि ॥ ८ ॥ केतकीभिर्गोस्तनीभिःकदलीभिश्चजंबुभिः ॥ श्रीफलैःपिंडखर्जूरैःखदिरैःपत्रनिंबुभिः ॥ ९ ॥ अगरैस्तगरैश्चैवचंदनैरक्तचंदनैः ॥ पलाशैश्चकपित्थैश्चपुंक्षैर्वैत्रैश्चवेणुभिः ॥ १० ॥ मल्लिकाभिर्यूथिकाभिर्मोदिनीभिर्महीरुहैः ॥ तथामदनबाणैश्चसहस्रांशुसुखद्रुमैः ॥ ११ ॥ प्रियावंशैर्गुल्मवंशैःकर्णिकारैश्चपुष्पितैः ॥ सहस्राख्यैःकंदुकैर्वैचागस्त्यैश्चसुदर्शनैः ॥ १२ ॥ चंद्रकाख्यैश्चकुंदैश्चकर्णपुष्पैश्चदाडिमैः ॥ अनुजीरैर्नागरंगैराडुकैर्जानकीफलैः ॥१३॥ पूगीफलैर्बदामैश्चतूलैराजादनैर्द्रुमैः ॥ एलाभिःसेवतीभिश्चतथावैदेवदारुभिः ॥ १४ ॥ ईदृशैश्चमहावृक्षैःशोभितानगरीहरेः ॥ कूजंतियत्रराजेंद्रमयूराःसारसाःशुकाः ॥ १५ ॥ हंसाःपारावताश्चैवकपोताःकोकिलास्तथा ॥ सारिकाश्चक्रवाकाश्चखंजनाश्चटकाःकिल ॥ १६ ॥ एतेपक्षिगणाःसर्वेवैकुंठाच्चसमागताः ॥कृष्णकृष्णेतिमधुरांवाणींगायंतियत्रहि ॥ १७॥ इत्थंपश्यन्व्रजन्राजन्ददर्शद्वारकामहम् ॥ ताम्ररौप्यसुवर्णैश्चत्रिभिर्दुर्गैश्चवेष्टिताम् ॥ १८ ॥ गिरिणारैवतेनापिदेववृक्षमयेनच ॥ रत्नाकरेणगोमत्यावृतांपरिखयान्विताम् ॥ १९ ॥ कृष्णस्यनगरींरम्यांकृतकौतुकतोरणाम् ॥ मुदायुक्तजनाकीर्णांसुवर्णभुवनैर्युताम् ॥ २० ॥ तथाहाटकहट्टाभिःपताकाभिश्चमंडिताम् ॥ विष्णोश्चमंदिरैःप्रोच्चैर्महेशस्यालयैर्वृताम् ॥ २१ ॥ यदुभिश्चमहाशूरैर्विमानैश्चसहस्रशः ॥ शतशृंगाटकैश्चैवकलशैर्भर्मकर्बुरैः ॥ २२ ॥ रथ्याभिर्मंदुराभिश्चदंतिशालाभिरेवच ॥ गोशालाभिःसभाभिश्चसुरौप्यपथिभिर्युताम् ॥ २३ ॥ प्रासादैर्नवलक्षैश्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ तथाषोडशसाहस्रैर्भुवनैर्वेष्टितांपुरीम् ॥ २४ ॥ द्वारेद्वारेद्वारकायांशूरवीराश्चकोटिशः ॥ रक्षंत्यहर्निशंराजन्सर्वशस्त्रधराःकिल ॥ २५ ॥ प्रगायंतिजनाःसर्वेश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥ गृहेगृहेचनामानिशृण्वंतिचरितानिच ॥ २६ ॥ इत्थंविलोकयन्सर्वान्सुधर्मायामहंगतः ॥ कृष्णेतिपादुकारूढस्तुलसीमालयाजपन्॥२७॥अथोग्रसेनोराजर्षिर्दृष्ट्वामांचसमागतम् ॥ समुत्थायमुदायुक्तोशक्रसिंहासनात्किल ॥ २८ ॥ षट्पंचाशत्कोटिसंख्यैर्यादवैःसहभूपते ॥ नत्वासिंहासनेस्थाप्यपूजयामासचाहुकः ॥ २९ ॥ मदंघ्रीचावनिज्याथयादवानांचसन्निधौ ॥ पादोदकंस्वशिरसिधृत्वाप्राहनृपेश्वरः ॥ ३० ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ विप्रेंद्रनारदमुखाच्छ्रुतंयस्यम

हत्फलम् ॥ तंयज्ञमश्वमेधाख्यंकरिष्येहंतवाज्ञया ॥ ३१ ॥ यस्यांघ्रिसेवयापूर्वेमनोरथमहार्णवम् ॥ तेरुर्जगत्तृणीकृत्यसकृष्णश्चात्रवर्त्तते ॥ ३२ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ यादवेंद्रमहाराजसम्यग्व्यवसितंत्वया ॥ हयमेधेनतेकीर्तिस्त्रिलोक्यांसंभविष्यति ॥ ३३ ॥ कःप्रयास्य तिरक्षार्थंतुरगस्यनृपेश्वर ॥ बहवःशत्रवःसंतितस्मात्तंनिश्चयंकुरु ॥ ३४ ॥ वर्षमात्रंप्रकर्त्तव्यमसिपत्रव्रतंत्वया ॥ तदातुकुशलेनापिभवि ष्यतिक्रतूत्तमः ॥३५॥ प्रद्युम्नेनराजसूयेजितासर्वामहीपुरा ॥ तुरंगस्याध्वरक्षार्थंतंपुनःकिंनियोक्ष्यसि ॥३६॥ इतिमद्वचनंश्रुत्वाराजाचिंता परायणः ॥ ददर्शसंस्थितंनॄणांसर्वदुःखहरंहरिम्॥३७॥तदैवभगवान्दृष्ट्वाशोकेनापूरितंनृपम् ॥ तांबूलवीटकंनीत्वाप्रहसन्निदमब्रवीत् ॥३८॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ भोःशूरायादवाःसर्वेबलिनोरणकोविदाः ॥ उग्रसेनस्यचाग्रेवैशृण्वंतुममभाषितम् ॥३९॥ योमोचयतिराजभ्योहय मेधतुरंगमम् ॥ महारथीमनस्वीचसोयंगृह्णातुवीटकम् ॥ ४०॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंयादवायुद्धकोविदाः ॥ परस्परंप्रपश्यन्तोगतमानाःपुनः पुनः ॥ ४१ ॥ संस्थितोघटिकामात्रंरेजेतांबूलवीटकः ॥ कृष्णस्यसुंदरेहस्तेयथातामरसेशुकः ॥ ४२ ॥ ततश्चसर्वेषुगतेषुतूष्णीमूषाप तिश्चापधरोमहात्मा ॥ प्रगृह्यतांबूलचयंनृपेन्द्रंनत्वाचकृष्णंनिजगादसद्यः ॥ ४३ ॥ ॥ श्रीमदनिरुद्धउवाच ॥ अहंहिश्यामकर्णस्यरा जन्येभ्यश्चपालनम् ॥ करिष्यामिजगन्नाथतस्मान्मांत्वंनियोजय ॥ ४४ ॥ नकरिष्येघोटकस्यपालनंयदितच्छृणु ॥ प्रतिज्ञांममगोविंददीन स्यदीनवत्सल ॥ ४५ ॥ ब्राह्मणीगमनात्क्षत्रीवैश्यश्चशूद्रएवच ॥ यांगतिंप्राप्नुयान्नूनंतामहंदुःखदायिनीम् ॥ ४६ ॥ विप्रंकृत्वागुरुंपूर्वंपश्चा त्तंयोनसेवते ॥ सयातियांगतिंदेवप्राप्नुयांतामहंध्रुवम् ॥ ४७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्ययादवाविस्मयंगताः ॥ तदैवकृ ष्णःसंतुष्टोजग्राहपौत्रमेवच ॥ ४८ ॥ ततोहरिःसुधर्मायामनिरुद्धंकृतांजलिम् ॥ सर्वेषांशृण्वतांप्राहघननिर्ह्रादयागिरा ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीकृ ष्णउवाच ॥ ॥ अनिरुद्धतुरंगस्यवर्षमात्रंचपालनम् ॥ राजन्येभ्यश्चकृत्वात्वंपुनरागच्छचात्रवै ॥५०॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्व मेधखण्डेगर्गागमनंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिश्रीकृष्णेहंसस्थश्चतुराननः ॥ आजगाम कुशस्थल्यामीश्वरेणसमन्वितः॥१॥ततइंद्रःकुबेरश्चयमोवरुणएवच ॥ वायुर्वायुसखश्चैवनैर्ऋतश्चनिशाकरः ॥२॥ एतेसमाययूराजन्कृष्णद

र्शनकांक्षया ॥ ततश्चद्वादशादित्यावेतालाश्चमरुद्गणाः ॥ ३ ॥ विश्वेदेवाश्चसाध्याश्चगंधर्वाःकिन्नरास्तथा ॥ विद्याधराश्चमुनयःश्रीकृष्णंद्रष्टु
माययुः ॥ ४ ॥ तत्रागतानांदेवानामुग्रसेनेनमाधवः ॥ यथाविध्युपसंगम्यसर्वेषांमानमादधे ॥ ५ ॥ आसनेषूपविष्टेषुसभायांनिर्जरेष्वथ ॥
श्लाघांचकारसर्वेषांलीलानरवपुर्हरिः ॥६॥ अथब्रह्माहरेःपार्श्वेस्थितःशक्रेणनोदितः ॥ प्रत्युवाचजगन्नाथंबलभद्रसमन्वितम् ॥ ७ ॥ ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ पौत्रस्तेबालकःकृष्णराजन्येभ्यश्चपालनम् ॥ कठिनंश्यामकर्णस्यकरिष्यतिकथंहरे ॥ ८ ॥ मातंप्रेषयतस्मात्त्वंरक्षणायहयस्यवै ॥
विद्याश्चबहवःसंतिप्रद्युम्नंप्रेषयस्वच ॥ ९ ॥ संकर्षणंवागोविंदमथवारक्षत्वंहयम् ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वानिजगौप्रहसन्हरिः ॥ १० ॥ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ ॥ अनिरुद्धोहठाद्यातिमन्निषेधंनमन्यते ॥ तस्मात्तन्निकटेगत्वानिषेधंकुरुयत्नतः ॥ ११ ॥ कृष्णस्यवाक्यमाकर्ण्यवि
धिश्चेंद्रसमन्वितः ॥ ययौनिवारणार्थायानिरुद्धंकार्ष्णिनंदनम् ॥१२॥ यदागतौसमीपेतुसुरज्येष्ठकलानिधी ॥ विग्रहेह्यनिरुद्धस्यसद्यस्तौ
लीनतांगतौ ॥ १३ ॥ बभूवुर्विस्मिताःसर्वेशिवशक्रादयःसुराः ॥ यादवामुनयश्चैवह्युग्रसेनादयोनृपाः ॥ १४ ॥ वज्रनाभत्वत्पितरंसत्वंमु
निगणाःकिल ॥ परिपूर्णतमंतस्मादनिरुद्धंवदंतिहि ॥ १५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथोग्रसेनोनृपतिःसभातलादुत्थायकृष्णंमन
साप्रणम्यच ॥ स्वांतःपुरंसुन्दररत्नवेष्टितंजगामराजन्क्रतुकौतुकावृतः ॥ १६ ॥ गत्वाह्यंतःपुरेराजासुरेन्द्रसदनोपमे ॥ पर्यंकस्थांरुचिमतीं
शचीतुल्यांवराननाम् ॥ १७ ॥ दासीभिःसेवितांराज्ञींवस्त्रालंकारवेष्टिताम् ॥ वीजितांचामरैःशुक्लैर्ददर्शनृपसत्तमः ॥ १८ ॥ साविलोक्याग
तंतत्रस्वपतिंयादवेश्वरम् ॥ उत्थायचादरंराजश्चकारविधिनाकिल ॥ १९ ॥ ततःस्थित्वासपर्यंकेवृष्णीशोस्वांप्रियांपराम् ॥ प्रोवाचप्रहसन्
वाण्याघनशब्दगभीरया ॥२०॥ हयमेधंकरिष्येहंप्रियेकृष्णाज्ञयाह्यवै ॥ नरोयस्यप्रतापेनलभतेवाञ्छितंफलम् ॥ २१ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥
इतितद्वचनंश्रुत्वापुत्रदुःखेनदुःखिता ॥ स्मरंतीकृपणापुत्रान्प्रत्युवाचनृपेश्वरम् ॥२२॥ राज्ञ्युवाच ॥ पुत्रदर्शनहीनायाराजन्मेसर्वसंपदः ॥
नरोचंतेसुरैःप्रार्थ्याःसुखेनत्वंक्रतुंकुरु ॥ २३ ॥ यदियज्ञप्रतापेनपुत्रोभवतिसुन्दरः ॥ तदाप्रसन्नचित्ताहंभविष्यामिनृपेश्वर ॥ २४ ॥ तस्या
वाक्यंसमाकर्ण्यनृपःखिन्नमनाह्यभूत् ॥ पुनराहप्रियांतत्रश्रद्धांश्राद्धसुरोयथा ॥ २५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ शृणुभद्रेप्रवक्ष्यामिपुत्राशांबहु

दुःखदाम् ॥ त्यक्त्वाविमुक्तिदंसाक्षात्कृष्णभजपरात्परम् ॥ २६ ॥ अहंवृद्धस्तुत्वंवृद्धाकथंपुत्रोभविष्यति ॥ तस्मादज्ञानजंशोकंत्यजबं
धनकारणम् ॥ २७ ॥ श्रुत्वातुयादवेंद्रस्यवाक्यंविज्ञानदंपरम् ॥ राजन्रुचिमतीप्राहयदूनांप्रवरंपतिम् ॥२८॥ रुचिमत्युवाच ॥ राजन्यज्ञप्र
तापेनप्राप्यतेवाञ्छितंफलम् ॥ अहंतुकामयेद्रष्टुंहतपुत्रान्समागतान् ॥ २९ ॥ यदित्वमीदृशंवाक्यंमृतानांदर्शनंकुतः ॥ वदिष्यसिमदग्रेत्वं
ततोन्यच्छृणुमन्मुखात् ॥ ३० ॥ कृष्णेनदत्तंतत्पुत्रंगुरवेगुरुदक्षिणाम् ॥ तद्वत्स्वपुत्रान्राजेंद्रकामयेद्रष्टुमागतान् ॥ ३१ ॥ गर्गउवाच ॥
इतिश्रुत्वाह्वयामासमांचकृष्णंवृहच्छ्रवाः॥ तयोःसपर्यांमहतीमागताभ्यांचकारह॥३२॥तौपूजयित्वाभिप्रायंताभ्यांसर्वंन्यवेदयत्॥उग्रसेनस्य
वाक्यंवैश्रुत्वामद्वचनाद्धरिः ॥ उपशक्रोयथाशक्रंप्राहतद्वन्नृपेश्वर ॥ ३३ ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ शृणुराजंस्तवसुताःप्रधनेनिहताःपुरा ॥३४॥
तेसर्वेदिव्यदेहेनवर्ततेदिविदेववत् ॥ तस्मात्त्वंनृपशार्दूलपुत्रशोकंविहायच ॥ ३५ ॥ अश्वमेधंक्रतुवरंकुरुधैर्येणभूपते ॥ दर्शयिष्याम्यहंसर्वा
न्यज्ञस्यांतेचतेसुतान् ॥३६॥ निशम्यकृष्णवचनमुर्वीशस्स्वांप्रियांमुदा॥ आश्वास्यचशुभैर्वाक्यैःसुधर्मांसुजनैर्ययौ ॥३७॥ आगतंतुनृपंवी
क्ष्यश्रीकृष्णेनसमन्वितम्॥ दिक्पालाश्चप्रणेमुर्वैरामेशानादयःसुराः॥३८॥उग्रसेनस्यभूपस्यवज्रनाभेतपःपरम्॥किंवर्णयामियंसर्वेश्रीकृष्णा
द्यानमंतिहि ॥ ३९ ॥ यादवेंद्रस्तुसर्वान्वैदेवान्नत्वाविलज्जितः ॥ शक्रसिंहासनेदिव्येनारुरोहविचारयन्॥ ४० ॥ तदैवकृष्णोभगवान्गृहीत्वा
पाणिनानृपम् ॥ स्वभक्तंस्थापयामासतस्मिन्वैवासवासने ॥४१॥ इति श्रीमद्गर्गसंहितायामश्वमे०च०राजराज्ञीसंवादेदशमोऽध्यायः॥१०॥
॥ श्रीगर्गउवाच ॥ अथराजासुधर्मायांवासुदेवेननोदितः ॥ संस्थितानृत्विजोवव्रेमूर्ध्नानम्यप्रसाद्यच ॥ १ ॥ पराशरश्चव्यासश्चदेवलश्च्य
वनोऽसितः ॥ शतानंदोगालवश्चयाज्ञवल्क्योबृहस्पतिः ॥२॥ अगस्त्योवामदेवश्चमैत्रेयोलोमशःकविः ॥ अहंक्रतुर्जैमिनिश्चवैशंपायनएवच
॥३॥ पैलःसुमंतुःकण्वश्चभृगूरामोकृतव्रणः ॥ मधुच्छंदोवीतिहोत्रोकषवोधौम्यआसुरिः ॥ ४ ॥ जाबालिर्वीरसेनश्चपुलस्त्योपुलहस्तथा ॥
दुर्वासाश्चमरीचिश्चह्येकतश्चद्वितस्त्रितः ॥ ५ ॥ अंगिरानारदश्चैवपर्वतःकपिलोमुनिः ॥ जातूकर्ण्योह्युतथ्यश्चसंवर्तश्चमृगीसुतः ॥ ६ ॥
शांडिल्यःप्राड्विपाकश्चकहोडःसुरतोमुनुः ॥ कचस्थलशिराश्चैवस्थूलाक्षःप्रतिमर्दनः ॥७॥ बकदाल्भ्यश्चकौंडिन्योरैभ्योद्रोणःकृपस्तथा ॥

१७७

प्रकटाक्षोयवक्रीतोवसुधन्वाचमित्रभूः ॥ ८ ॥ अपान्तरतमोदत्तोमार्कंडेयोमहामुनिः ॥ जमदग्निःकश्यपश्चभरद्वाजश्चगौतमः ॥ ९ ॥ अत्रिर्मुनिर्वसिष्ठश्चविश्वामित्रःपतंजलिः ॥ कात्यायनिःपाणिनिश्चवाल्मीक्याद्याश्चऋत्विजः ॥ १० ॥ पूजितायादवेंद्रेणप्रसन्नास्तेभवन्नृप ॥ ततःसर्वेऋत्विजश्चनृपमूचुर्निमंत्रिताः ॥ ११ ॥ ॥ मुनयऊचुः ॥ ॥ उग्रसेनमहाराजसुरासुरनमस्कृत ॥ यज्ञंकृष्णस्यकृपयाकुरुसोपिभविष्यति ॥ १२ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वा परितुष्टाखिलेंद्रियः ॥ सर्वान्वैक्रतुसंभारानाजहारांधकेश्वरः ॥ १३ ॥ ततःकृष्ट्वायज्ञभूमिंविप्राःकनकलांगलैः ॥ पिंडारकेयथान्यायंदीक्षयांचक्रिरेनृपम् ॥ १४ ॥ चतुर्योजनपर्यंतंविलिख्यबहुशोमहीम् ॥ यज्ञस्यार्थेनृपस्तत्ररचयामासमंडपान् ॥ १५ ॥ योनिमेखलयायुक्तंमध्येकुंडंविधायच ॥ तस्मिन्वैस्थापयामासविधिनाजातवेदसम् ॥ १६ ॥ रत्नानेकैर्विरचितांपताकाभिर्युतांसभाम् ॥ ममवाक्याद्वज्रनाभेरचयामासचाहुकः ॥ १७ ॥ अथदृष्ट्वासभांकृष्णोनिजगौस्वसुतंप्रति ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ प्रद्युम्नशृणुमद्वाक्यंतन्निशम्यकुरुत्वरम् ॥ गत्वाशस्त्रधरैःशूरैर्यत्नेनहयमानय ॥ १८ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंप्रद्युम्नोधन्विनांवरः ॥ १९ ॥ तथेत्युक्त्वाहयंनेतुंवाजिशालांजगामह ॥ ततःकृष्णेनरक्षार्थंस्वपुत्राश्चहयस्यवै ॥ २० ॥ प्रेषितावाजिशालायांभानुसांबादयोनृप ॥ सगत्वावाजिशालायांरुक्मिणीनंदनोबली ॥ २१ ॥ स्वर्णशृंखलयाबद्धाञ्छ्यामकर्णान्सहस्रशः ॥ विलोक्यैकंस्वहस्तेनयज्ञयोग्यंतुरंगमम् ॥ २२ ॥ प्रहसन्मोचयामासबंधनान्नृपलीलया ॥ सहयोनिनयौमुक्तःशालायाश्चशनैःशनैः ॥ २३ ॥ रक्ताननःपीतपुच्छःश्यामकर्णोमनोहरः ॥ स्रग्भिर्मुक्ताफलानांचशोभितोदिव्यदर्शनः ॥ २४ ॥ श्वेतातपत्रेणयुतोचामरैःसमलंकृतः ॥ अग्रतोमध्यतश्चैवपृष्ठतश्चहरेःसुताः ॥ २५ ॥ सेवंतेहरिराजंवैसुराःसर्वेहरिंयथा ॥ तथान्यैरक्ष्यमाणस्तुमंडलेशैस्तुरंगमः ॥ २६ ॥ प्राप्तोथमंडपंकुर्वन्खुराक्षततलांमहीम् ॥ नृपोवीक्ष्यागतंतत्रश्यामकर्णंमुदान्वितः ॥ २७ ॥ प्रेषयामासमाराजन्क्रियाकर्तव्यतांप्रति ॥ सोहंनृपंचसंस्थाप्यरुचिमत्यासमन्वितम् ॥ २८ ॥ पिंडारकेप्रयोगंवैकारयामासधर्मतः ॥ नृपश्चैत्रेपूर्णिमायांदीक्षितोजिनसंवृतः ॥ २९ ॥ असिपत्रव्रतंराजन्सचकारमदाज्ञया ॥ अहंतुयादवेंद्रस्यकुलपूर्वगुरुर्मुनिः ॥ ३० ॥ सर्वेषांचैवविप्राणामाचार्योह्यभवन्नृप ॥ अथविप्राब्रह्मघोषैःश्रीकृष्णस्याज्ञयास्थिताः ॥ ३१ ॥

सर्वान्प्रपूजयामासुर्हेरंबादीन्सुरान्पृथक् ॥ ततःसर्वेमुनिगणाःसंस्थाप्यतुरगंनृप ॥ काश्मीरचंदनेनापिपुष्पस्रग्भिश्चतंदुलैः ॥ ३२ ॥ नी
राजनादिभिर्धूपैःसुधाकुंडलकादिभिः॥पूजयित्वाहयंभूपंदानार्थेतुह्यनोदयन् ॥ ३३ ॥ ततःश्रुत्वाहुकःशीघ्रंपूर्वंमह्यंददौधनम् ॥ एकलक्षंतुरं
गाणांसहस्रंहस्तिनांतथा॥३४॥द्विसहस्रंरथानांचधेनूनांलक्षमेवच ॥ शतभारसुवर्णानामीदृशींदक्षिणांनृपः ॥३५॥ निमंत्रितेभ्योविप्रेभ्यउग्र
सेनोनृपस्ततः ॥ यथोक्तांदक्षिणांराजन्प्रददौतांचत्वंशृणु ॥ ३६ ॥ घोटकानांसहस्रंचद्विपानांशतमेवच॥रथानांद्विशतंचैवसहस्रंचगवांतथा॥
॥ ३७ ॥ विंशद्भारंचहेमानामीदृशींदक्षिणांपुनः॥अथागतेभ्योविप्रेभ्योनत्वांराजाविधानतः॥३८॥गजमेकंरथंगांचस्वर्णभारंचघोटकम्॥एकै
कस्मैचविप्रायदक्षिणांप्रददौनृपः ॥३९॥ एवंकृत्वातुदानंवैललाटेतुरगस्यच॥कमनीयेकुंकुमाढ्येस्वर्णपत्रंबबंधह ॥४०॥तत्राहसुग्रसेनस्यप्रता
पंवीर्यमूर्जितम्॥ततोऽखिलंसभायांवैयादवानांचपश्यताम्॥४१॥चंद्रवंशेयदुकुलउग्रसेनोविराजति॥इंद्रादयस्सुरगणायस्यादेशानुवर्तिनः ॥
॥ ४२ ॥ सहायोयस्यभगवाञ्छ्रीकृष्णोभक्तपालकः॥अस्तिवैद्वारकापुर्यांतद्भक्त्यानिवसन्हरिः॥४३॥तद्वाक्याद्धयमेधंसउग्रसेनोनृपेश्वरः॥
चक्रवर्तीहठाद्यज्ञंस्वयशोर्थेकरोतिहि ॥ ४४॥ मोचितस्तेनतुरगोहयानांप्रवरःशुभः ॥ तद्रक्षकःकृष्णपौत्रोऽनिरुद्धोवृकदैत्यहा ॥ ४५ ॥ ग
जाश्वरथवीराणांसेनासंघसमन्वितः ॥ राजानोयेकरिष्यंतिराज्यंकौशूरमानिनः ॥ ४६ ॥ तेगृह्णंतुयज्ञहयंस्वबलातपत्रशोभितम् ॥ तम्मो
चयतिधर्मात्मागृहीतंचहयंनृपैः ॥ ४७ ॥ स्वबाहुबलवीर्येणानिरुद्धोलीलयाहठात् ॥ तस्यान्यथाचपदयोःपतित्वायांतुधन्विनः ॥ ४८ ॥
इतिपत्रेचलिखितेदध्मुःशंखान्यदूत्तमाः ॥ कांस्यतालमृदंगाद्यानेदुर्भेर्यश्चगोमुखाः ॥ ४९ ॥ मंगलानिचरित्राणिश्रीकृष्णबलदेवयोः ॥
गंधर्वास्तत्रगायंतिननृतुरप्सरसोमुदा ॥ ५० ॥ अथानिरुद्धंतुरगस्यपालनेभूत्वाप्रसन्नःकिलकार्ष्णिनंदनम् ॥ समादिदेशाच्युतएवसंस्थितं
यदूत्तमानामधिपस्यपश्यतः ॥ ५१ ॥ ॥ इति श्रीगर्गसंहितायामश्वमेधखण्डेहयपूजनंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ अथराजाकुशस्थल्यांपूजयित्वातुरंगमम् ॥ मुमोचब्रह्मघोषेणविधिनाबद्धचामरम्॥१॥सुधाकुंडलकान्सोपिभुक्त्वातुरगराट्
ततः ॥ निर्ययौस्वर्णमालाभिःशोभितःकुंकुमेनच ॥२॥ रक्षणार्थहयस्यार्थेचादरेणनृपेश्वरः ॥ अनिरुद्धंवृकहणमूचेरक्षार्थमुद्यतम् ॥ ३ ॥

उग्रसेनउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णपौत्रप्राद्युम्नेत्वयायत्कथितंवचः ॥ पालनार्थंतुरंगस्यस्वेच्छयातत्कुरुत्वरम् ॥ ४ ॥ मद्राजसूयेपूर्वंवैप्रद्युम्नेनजि
तामही ॥ त्वंतुशूरोसिबलवान्धन्वीतस्यात्मजोमहान् ॥ ५ ॥ वृकस्तुशकुनेर्भ्रातामहादैत्योहतस्त्वया ॥ राजानश्चजितास्सर्वेभीष्मोयु
द्धेहितोषितः ॥ ६ ॥ अहोमृगांकलोकेशौयस्मिन्संलीनतांगतौ ॥ तस्मात्त्वामृषयःसर्वेपरिपूर्णंवदंतिहि ॥ ७ ॥ तस्मात्पालयत्वंवीरसेन
याचपरीवृतः ॥ राजन्येभ्यश्चसर्वेभ्योहयमेधतुरंगमम् ॥ ८ ॥ अर्भकान्विरथान्भीतान्प्रपन्नान्दीनमानसान् ॥ सुप्तान्प्रमत्तानुन्मत्तान्नणेता
न्मानिपातय ॥ ९ ॥ श्रीकृष्णस्यप्रतापेननिर्विघ्नंतेस्तुकार्ष्णिज ॥ साश्वस्त्वंपुनरागच्छकुशलीसेनयान्वितः ॥ १० ॥ ॥ गर्गउवाच ॥
ततःश्रुत्वानिरुद्धस्तुनृपस्यवचनंशुभम् ॥ तथेत्युक्त्वाहयस्यापिपालनार्थंमनोदधे ॥११॥ अथानिरुद्धंतेविप्राःकृष्णचंद्राज्ञयात्वरम् ॥ तंमं
त्रैःस्नापयित्वाचपूजांचक्रुर्मुदान्विताः ॥ १२ ॥ अनिरुद्धस्यतिलकंकृत्वाराजाविधानतः ॥ बलिंदत्त्वाचयुद्धायकरवालंददौततः ॥ १३ ॥
शूरोददौरत्नमालांतस्मैशौरिश्चकुंडले ॥ बलदेवश्चकवचंस्वचक्रंहरिरेवच ॥ १४ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धायकृष्णदत्तंधनुर्ददौ ॥ तथास्व
तूणौराजेंद्रतस्मैचाक्षयसायकौ ॥ १५ ॥ स्वत्रिशूलात्समुत्पाद्यत्रिशूलंप्रमथाधिपः ॥ उद्धवश्चकिरीटंवैपीतवस्त्रंचदेवकः ॥ १६ ॥ प्रचेता
नागपाशंचशक्तिंशक्तिधरःकिल ॥ श्वसनोव्यजनेदिव्येस्वदंडंयमराट्पुनः ॥ १७ ॥ हीराहारंराजराजोपरिघंतुधनंजयः ॥ भद्रकालीगदां
गुर्वींददौकुंतंदिवाकरः ॥ १८ ॥ भूःपादुकेयोगमयोपद्मंदिव्यंगणाधिपः ॥ शंखंचदक्षिणावर्त्तमक्रूरोविजयप्रदम् ॥ १९ ॥ सहस्रवाजिसंयु
क्तंविश्वकर्मविनिर्मितम् ॥ सहस्रचक्रंस्वर्णाढ्यंब्रह्मांडांतर्बहिर्गतिम् ॥ २० ॥ छत्रेणशतकुंभैश्चपताकाभिःशतैरपि ॥ शोभितंमेघनिर्घोषंघं
टामंजीरनादितम् ॥ २१ ॥ मनोवेगंमहादिव्यंजैत्रंरत्नमयंरथम् ॥ अनिरुद्धायप्रददौद्वारकायांपुरंदरः ॥ २२ ॥ कंबुदुंदुभयोनेदुःकांस्यवी
णादयस्तदा ॥ मृदंगवेणवोरागैर्जयध्वनिसमाकुलैः ॥ २३ ॥ ब्रह्मघोषैर्लाजपुष्पैर्मुक्तावर्षसमन्वितैः ॥ अनिरुद्धोपरिसुराःपुष्पवर्षं
प्रचक्रिरे ॥ २४ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेऽनिरुद्धविजयाभिषेकोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥
श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ अथनत्वागुरून्सोपिप्रायात्प्रष्टुंचदेवकीम् ॥ रोहिणींरुक्मिणींभामामन्याःसर्वाहरिप्रियाः ॥ १ ॥ नत्वारतिंरुक्मवती

महंगच्छाम्युवाचह ॥ राज्ञादिष्टोपालनार्थंहयस्यसहयादवैः ॥ २ ॥ ताश्चगद्गदभाषिण्यस्तंपरिष्वज्यकार्ष्णिजम् ॥ आशिषंप्रददूराजंतस्मै
चप्रणतायवै ॥ ३ ॥ नत्वाताश्चययौसोपिभार्याणांभुवनानिच ॥ तमागतंस्वभर्तारंतिस्रःपत्न्योविलोक्यच ॥ ४ ॥ आदरंतस्यताश्चक्रु
र्विरहात्खिन्नमानसाः ॥ आश्वासयित्वाताःसोपिचाजगामसभांकिल ॥ ५ ॥ अथाध्वरार्थैराजेंद्रमुनिभिःकृतमंगलः ॥ सर्वान्नृपी
न्गुरूंश्चैवनृपेंद्रंशूरमेवच ॥ ६ ॥ वसुदेवंचहलिनंकृष्णंस्वपितरंतथा ॥ अन्यांश्चयादवान्पूज्यानिरुद्धःप्रणम्यच ॥ ७ ॥ पूजितोनागरैः
सर्वैर्धनुष्पाणिःशरीनृप ॥ बद्धगोधांगुलित्राणःकवचीकुंडलावृतः ॥ ८ ॥ उपानद्गूढपादश्चपंचास्यसमविक्रमः ॥ करवालधरश्चर्मीकिरीटीश
क्तिहस्तकः ॥ ९ ॥ महावीरःसुवर्णस्यह्यलंकारैरलंकृतः ॥ पुरंदररथेनापिनिर्ययौस्वपुराद्बहिः ॥ १० ॥ गीतवादित्रघोषेणब्रह्मघोषेणकार्ष्णिजम् ॥
यास्यंतंचामरैर्युक्तंददृशुःपुरवासिनः ॥ ११ ॥ ततःश्रीकृष्णचंद्रेणप्रेषिताउद्धवादयः ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्हकाः ॥ १२ ॥
अथराजायदून्प्राहानिरुद्धस्यचयादवाः ॥ सहायार्थंतुप्रधनेवदतात्कःप्रयास्यति ॥ १३ ॥ उग्रसेनवचःश्रुत्वासांबोजांबवतीसुतः ॥ सर्वे
षांपश्यतांनत्वानृपंवचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ सांबउवाच ॥ अनिरुद्धस्यराजेंद्रसहायमहमेवच ॥ महारणेचशत्रुभ्यःकरिष्येसर्वदाकिल ॥ १५ ॥
यद्यहंतस्यरक्षांवैनकरिष्येरणांगणे ॥ प्रतिज्ञांममराजेंद्रशृणुष्वसत्यवादिनः ॥ १६ ॥ त्याज्यांतुदशमीविद्धांयःकृत्वैकादशींनरः ॥ प्रयाति
यांगतिंराजन्तामहंप्राप्नुयांध्रुवम् ॥ १७ ॥ गोहंतॄणांगतिर्यातुयागतिर्ब्रह्मघातिनाम् ॥ सागतिर्ममभूयाद्वैनकुर्य्यांकर्मचेदिदम् ॥ १८ ॥ गर्गउ
वाच ॥ ॥ इत्युक्त्वावचनंसोपिययौचांतःपुरंततः ॥ नत्वाचमातरंसर्वमभिप्रायंन्यवेदयत् ॥ १९ ॥ श्रुत्वासातंपरिष्वज्यविरहादाशिषंद
दौ ॥ ततोमातृस्तुताःसर्वानत्वापत्नीगृहंगतः ॥ २० ॥ सातमायांतमालोक्यलक्ष्मणावरलक्षणा ॥ दत्त्वासनंबाष्पकंठीनतुकिंचिदुवा
चह ॥ २१ ॥ आश्वासयित्वातांसांबोह्यभिप्रायमवर्णयत् ॥ इतिश्रुत्वापतिंप्राहविरहात्खिन्नमानसा ॥ २२ ॥ ॥ लक्ष्मणोवाच ॥ ॥
अनिरुद्धस्यतुरगोरक्षणीयस्त्वयापते ॥ युद्धंहिसंमुखंकार्यंविमुखंनकदाचन ॥ २३ ॥ त्वद्भ्रातॄणांस्त्रियःसंतिमानवत्यःसहस्रशः ॥ संग्रामे
यदितेनाथनिशम्यचपराजयम् ॥ २४ ॥ स्मिताननाभविष्यंतिहष्ट्वामांचतवप्रियाम् ॥ तदादुःखेनमेनाथमरणंतुभविष्यति ॥ श्रुत्वैतद्वचनं

सांबःप्रत्युवाचप्रियांहसन् ॥ २५ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ प्रधनेममसंप्राप्तंत्रैलोक्यंसंमुखंकिल ॥ २६ ॥ श्रोष्यसेत्वंमयाभद्रेसर्वंचविद लीकृतम् ॥ यदिसांबोरणाच्छूरोविमुखोजायतेशुभे ॥ २७ ॥ तदासोस्तुस्वपापेनब्रह्मविप्रविनिंदकः ॥ पुनस्त्वहंनपश्यामिचंद्राकारंतवान नम् ॥ २८ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ इत्याश्वास्यप्रियांसांबोद्वितीयांचप्रयत्नतः ॥ अभिमन्युंसुभद्रांचमिलित्वानिर्ययौगृहात् ॥ २९ ॥ चापीनौद्विंशकःसज्जःस्यंदनीयादवैर्वृतः ॥ भ्रातश्चोपवनेशांतोनिरुद्धोयत्रवर्त्तते ॥ ३० ॥ ततःस्वभ्रातरःसर्वेश्रीकृष्णेनगदादयः ॥ प्रेषिता आत्मजाश्चैवभानुदीतिमतादयः ॥ ३१ ॥ सर्वेहिधन्विनःशूरादंशितायुद्धकोविदाः ॥ चतुरंगबलोपेतानिर्जग्मुःकोटिशःपुरात् ॥ ३२ ॥ तालहंसमीनबर्हिमृगराजध्वजैरथैः ॥ दिव्यैश्चकनकांगैश्चचतुर्वाजिसमन्वितैः ॥ ३३ ॥ महोच्चैर्देवधिष्ण्याभैश्छत्रचामरसंयुतैः ॥ सूर्याभै श्चसुवर्णस्यकुंभैर्जालकतोरणैः ॥ ३४ ॥ रेजुःसर्वेकृष्णसुताःकुशस्थल्याविनिर्गताः ॥ ततश्चनिर्ययूराजन्हेमनीडाश्चहस्तिनः ॥ ३५ ॥ गोमूत्रचयसिंदूरकस्तूरीपत्रभृन्मुखाः ॥ अंजनाभाःकज्जलाभाघनश्यामामदच्युतः ॥ ३६ ॥ राजीवमूलसदृशाःशुक्लदंतामृगद्विपाः ॥ महोच्चाःपर्वताकाराश्रणद्घंटामहोद्भटाः ॥ ३७ ॥ ऐरावतकुलेभाश्चत्रिशुंडाश्चापिपांडुराः ॥ चतुर्दंतास्तुकृष्णेनभौमान्नीताश्चनिर्ययुः ॥ ३८ ॥ ध्वजयुक्तालक्षगजालक्षादुंदुभिसंयुताः ॥ लक्षाःशून्यामहामात्यैःस्वर्णकंबलमंडिताः ॥ ३९ ॥ ततःशूरैश्चसंयुक्तागजेंद्राएककोटयः ॥ इतस्ततोविरेजुस्तेबलेऽब्धौमकरायथा ॥ ४० ॥ उत्पाटयगुल्माञ्छुंडैश्चक्षेपयंतोनभस्तले ॥ महींपादैःकंपयंतआर्द्रीकृत्वामदैरपि ॥ ४१ ॥ प्रासाददुर्गशैलांगान्पातयंतःशिरस्थलैः ॥ रिपूणांचबलंसर्वंखंडयंतोमहाबलाः ॥ ४२ ॥ श्यामपीतकृष्णशुक्लरक्तवर्णैश्चकंबलैः ॥ सुवर्ण शृंखलैर्युक्तारेजुरेतादृशागजाः ॥ ४३ ॥ ततस्तुरंगमायेवैनारदेनविलोकिताः ॥ तेसर्वेनिर्गताराजन्स्वर्णहारैश्चसंयुताः ॥ ४४ ॥ केचिद्वै चंचलांगाश्चधूम्रवर्णामनोहराः ॥ श्यामवर्णाःपद्मवर्णाःकृष्णवर्णाःसुकंधराः ॥ ४५ ॥ दुग्धाभाघोटकाःकेचित्तथाकीलालसन्निभाः ॥ हरिद्राभाःकुंकुमाभाःपालाशकुसुमप्रभाः ॥ ४६ ॥ केचिच्चित्रविचित्रांगाःस्फटिकांगामनोजवाः ॥ हरिद्वर्णास्ताम्रवर्णाःकौसुंभाभाःशुक प्रभाः ॥ ४७ ॥ इंद्रगोपनिभागौरादिव्याःपूर्णेंदुसन्निभाः ॥ सिंदूरांगाश्चाग्निवर्णारविबालसमप्रभाः ॥ ४८ ॥ एतेतुरंगमाराजन्सर्वदेशा

त्समागताः ॥ पुर्यांकृष्णप्रतापेनतेतुसर्वेविनिर्गताः ॥ ४९ ॥ कृष्णस्यवाजिशालासुयेवर्ततेचतेहयाः ॥ वैकुंठवासिनश्चैवश्वेतद्वीपनिवा
सिनः ॥ ५० ॥ केचिन्मयूरवर्णाश्चनीलकंठनिभास्तथा ॥ विद्युद्वर्णास्ताक्ष्यर्यवर्णाःसर्वेपक्षैरलंकृताः ॥ ५१ ॥ शिखामणिधराःशुक्लचाम
रैःसमलंकृताः ॥ स्रग्भिर्मुक्ताफलानांचरक्तवस्त्रैर्विभूषिताः॥५२॥स्वर्णेनमंडिताःपुच्छमुखपट्टस्फुरत्प्रभाः ॥ सर्वांगसुन्दरादिव्यानिर्गतास्ते
सहस्रशः ॥ ५३ ॥ नस्पर्शंतःपदैर्भूमिंह्येतेकृष्णहयानृप ॥ चंचलावायुवेगाश्चमनोवेगामनोहराः ॥५४॥ बुद्बुदेष्वतिगाश्चैवपक्वसूत्रेषुभूपते ॥
लूताजालेषुकेचिद्वैचलंतःपारदंह्यनु ॥५५॥ स्फारावारिषुदृश्यंतेनिराधारानृपेश्वर ॥ अन्येपिनिर्गताराजन्म्लेच्छदेशभयावहयाः ॥ ५६ ॥
शतयोजनगाश्चैवकोटिशःकोटिशोनृप ॥ गर्तदुर्गनदीसौधशैलादींश्चहरेर्हयाः ॥ उल्लंघयंतोनृपतेसवीरास्तेतुरंगमाः ॥ ५७ ॥ ततश्चनिर्य
युःसर्वेद्वारकायाःपदातिनः ॥ धन्विनोदंशिताश्शूरामहाबलपराक्रमाः ॥ ५८ ॥ खड्गचर्मधराउच्चालोहकंचुकमंडिताः ॥ संग्रामेबहुशत्रू
णांजेतारोगजसन्निभाः ॥ ५९ ॥ इत्थंविनिर्गतंसैन्यंयादवानांनिरीक्ष्यच ॥ देवदैत्यनराःसर्वेविस्मयंपरमंगताः ॥ ६० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गा
चार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेयदुसैन्यनिर्गमनंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ अथतन्मिल
नार्थंवैउग्रसेनाज्ञयानृप ॥ वसुदेवःकामपालःश्रीकृष्णःकार्ष्णिरेवच ॥ १॥ अन्येपियादवाराजन्रथैःसर्वेविनिर्ययुः ॥ गत्वानिरुद्धंददृशुःसेन
यातुपरीवृतम् ॥ २ ॥ प्रद्युम्नायराजसूयेयानीतिःकथितापुरा ॥ तांसर्वामनिरुद्धायकथयामासमाधवः ॥ ३ ॥ इतिश्रुत्वाचकृष्णस्यशासनं
सर्वयादवाः ॥ शिरसाजगृहूराजन्ननिरुद्धादयोमुदा ॥४॥ अथगर्गंमुनींश्चैववसुदेवंहलायुधम् ॥ श्रीकृष्णचंद्रंकार्ष्णिंचप्राद्युम्निःप्रणनामह ॥५॥
वसुदेवरामकृष्णप्रद्युम्नाद्याःशुभाशिषम् ॥ अनिरुद्धायदत्त्वाचप्रविष्टास्तेपुरींरथैः ॥ ६ ॥ अथानिरुद्धस्यहयोदेशेदेशेगतोनृप ॥ नकेपिज
गृहुस्तंवैभयात्कृष्णस्यभूमिपाः ॥ ७ ॥ यत्रयत्रगतोवाजीतत्रतत्रससैनिकः ॥ कार्ष्णिजःपृष्ठतस्तस्यजेतुंशत्रून्गतःकिल ॥ ८ ॥ इत्थंविलो
कयन्राज्यान्यनिरुद्धतुरंगमः ॥ राजितांनर्मदातीरेययौमाहिष्मतींपुरीम् ॥९॥ चातुर्वर्ण्यसमाकीर्णामश्वदुर्गेणमंडिताम्॥ सदनैर्गगनस्पर्शैर्म
हेशस्यालयैर्वृताम् ॥१० ॥ इंद्रनीलेनराज्ञापिपालितांपंचयोजनाम् ॥ शालैस्तालैस्तमालैश्चवटैर्बिल्वैश्चपिप्पलैः ॥११॥ तडागैश्चैववापी

भिर्घुष्टंपक्षिगणैस्तथा ॥ ईदृशींनगरीमश्वोददर्शोपवनेगतः॥१२॥ इंद्रनीलस्यतनयोनाम्नानीलध्वजोबली ॥ पुर्य्याःसहस्रवीरैश्चमृगयार्थीवि निर्गतः ॥१३॥ ततोददर्शतुरगंसपत्रंनृपनंदनः॥प्रफुल्लितेचोपवनेकदंबस्यतलेस्थितम्॥१४॥ चरंतंचामरैर्युक्तंसौरभेयीपयःप्रभम्॥स्त्रीणांकुंकु महस्तैश्चमुक्ताहारैरलंकृतम् ॥१५॥ हयंदृष्ट्वाराजसुतोस्ववाहादवतीर्यच ॥ केशेषुतंनिजग्राहहर्षेणनृपलीलया॥१६॥ तत्पत्रंवाचयामासयाद वेंद्रेणयत्कृतम्॥द्वारकाधिपतीराजासर्वशूरशिरोमणिः॥१७॥ नान्योस्तितत्समःकोपिचक्रवर्तीबृहच्छ्रवाः ॥ विमोचितस्तुरगराट्तेनासौपत्र संयुतः ॥१८॥ पाल्यमानोनिरुद्धेनगृह्णंतुसबलानृपाः ॥ तस्यान्यथाप्रपदयोःपतित्वायांतुक्षत्रियाः ॥१९॥ इत्यभिप्रायमालोक्यकोपेनाह नृपात्मजः ॥ अनिरुद्धोधनुर्द्धारीधन्विनोनवयंस्मृताः ॥ मत्पितरिस्थितेमह्यांकस्तुगर्वंसमाचरेत् ॥२०॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ इत्युक्त्वास हयंनीत्वाप्रययौनृपसन्निधौ ॥२१॥ कथयामासवृत्तांतंपितुरग्रेहयस्यच॥ श्रुत्वापुत्रस्यवचनमिंद्रनीलोमहीश्वरः ॥ शिवभक्तोमहामानीपुत्रं प्राहमहाबलः ॥२२॥ इंद्रनीलउवाच ॥ ॥ समर्थेनपुरादत्तोराजसूयेक्रतूत्तमे ॥२३॥ प्रद्युम्नायबलिःकिंचित्कुमंत्रिवचनान्मया ॥ अद्यानि रुद्धस्तुहयंपालयन्पुनरागतः ॥ २४ ॥ अहोदैवबलंयेनकिन्नभूयाद्विपर्य्ययः ॥गतावृद्धिंद्वारकायामल्पकालेनवृष्णयः ॥२५॥ तस्मात्सर्वा न्विजेष्यामिकार्ष्णिजप्रमुखान्यदून् ॥ श्यामकर्णंनदास्यामितस्मैमानवृतायच ॥२६॥ पालयिष्यतिमांयुद्धेभक्त्यासंतोपितःशिवः ॥ इत्यु क्त्वासेनयायुक्तोवीरोमाहिष्मतीपतिः॥२७॥ स्वर्णदाम्नाहयंबध्वायुद्धंकर्तुंमनोदधे ॥ ततोनिरुद्धःसंप्राप्तस्तुरगंचविलोकयन्॥२८॥अक्षौहि णीशतयुतोनर्मदायास्तटेनृप ॥ सांबोमधुर्बृहद्बाहुश्चित्रभानुर्वृकोरुणः॥२९॥ संग्रामजित्सुमित्रश्चदीप्तिमान्भानुरेवच ॥ वेदबाहुःपुष्करश्चश्रु तदेवःसुनंदनः॥३०॥विरूपश्चित्रबाहुश्चन्यग्रोधश्चकविस्तथा ॥ एतेसमाययूराजन्ननिरुद्धसहायिनः॥३१॥ गदश्चसारणोक्रूरःकृतवर्माहिचोद्ध वः॥युयुधानःसात्यकिश्चशूराएतेचवृष्णयः॥३२॥ सहायमनिरुद्धस्यकर्तुंसर्वेसमागताः ॥ स्थित्वातेनर्मदातीरेभोजवृष्ण्यंधकादयः ॥३३॥ श्यामकर्णमपश्यंतोह्यब्रुवन्विस्मयान्विताः ॥ केननीतःसपत्राश्वउग्रसेनस्यभूपतेः ॥३४॥ तस्मान्मित्राणिसोप्यत्रश्यामकर्णोनदृश्यते ॥ राजसूयेपुरायस्मैनरदैत्यसुरादयः ॥ ३५ ॥ नवखंडाधिपाश्चैवनिर्जिताश्चबलिंददुः ॥ यस्यवैशासनंचंडंतिरस्कृत्यकुधीर्नृपः ॥ ३६ ॥ तुर

गंहृतवान्मानात्सस्तेनोदंडमर्हति ॥ सर्वेषामितिवाक्यंतुश्रुत्वाहृष्टापुरींपुरः ॥ ३७ ॥ उद्धवंमंत्रिणांश्रेष्ठंप्राहरुक्मवतीसुतः ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ नगरीयंनदीतीरेकस्यभूपस्यराजते ॥ ३८ ॥ तुरंगमोगतोस्त्यस्यामितिमन्येत्वहंकिल॥इतितद्वाक्यमाकर्ण्यप्राहकृष्णसखोमुदा ॥ ३९ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ इंद्रनीलस्यनगरीनाम्नामाहिष्मतीशुभा॥महेशपूजनरतावर्णायस्यांवसंतिहि॥४०॥नृपेणानेनवृष्णीशनर्मदायास्तटेपुरा॥द्वादशवर्षपर्यंतंपूजितोनर्मदेश्वरः ॥ ४१ ॥ ततःशिवःप्रसन्नोभूदुपचारैश्चषोडशैः ॥ तस्मैस्वदर्शनंदत्त्वावरार्थंतमनोदयत् ॥ ४२ ॥ महेशस्यवचःश्रुत्वानृपोमाहिष्मतीपतिः ॥ भूत्वाकृतांजलीरुद्रंप्राहगद्गदयागिरा ॥ ४३ ॥ ईशानत्वांनमस्येहंनर्मदेशंजगद्गुरुम् ॥ पुरुषाणांसकामानांकामरूपसुरद्रुमम् ॥ ४४ ॥ त्वत्तःप्रदातुःकांक्षेहंवरमेतम्महेश्वर ॥ देवदैत्यनरेभ्यस्त्वंरक्षमांसर्वदाभयात ॥ ४५ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यकृत्तिवासामुदान्वितः ॥ तथास्तुचोक्त्वाराजेंद्रततश्चांतरधीयत ॥ ४६ ॥ तस्मादेषनृपःशूरोहयंतुभ्यंनदास्यति ॥ विनायुद्धेनरुद्रस्यवरात्कंदर्पनंदन ॥४७॥ इत्थमौपगवेर्वाक्यमनिरुद्धोनिशम्यच ॥ बलीधैर्येणप्रत्याहयादवानांचशृण्वताम्॥ ॥ ४८ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ नृपस्यैतस्यरुद्रस्तुसहायस्तेमुदाहृतः ॥ तथाकृष्णस्तुभगवाञ्छृणुमंत्रिन्ममोपरि ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वायादवैःसार्द्धंवीरोरुक्मवतीसुतः ॥ हयस्यमोचनार्थंवैनृपंजेतुंमनोदधे ॥ ५० ॥ ततःपरिघनिस्त्रिंशगदाचापपरश्वधैः॥ बभूवुर्यादवाःसज्जाःप्राद्युम्नेदंशितेस्थिते ॥ ५१ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डअनिरुद्धप्रयाणंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथेन्द्रनीलस्यसुतोमहाबलोह्यक्षौहिणीभिस्त्रिभिरेवसंयुतः ॥ यदून्विजेतुंस्वपुराद्विनिर्गतोपितुश्चवाक्याद्भुरोषपूरितः ॥ १ ॥ तमागतंवीक्ष्यनृपस्यपुत्रंश्रीकृष्णपौत्रस्तुधनुर्गृहीत्वा ॥ युद्धंप्रकर्तुंप्रययौसएकःवृत्रंविजेतुंचयथाबिडौजाः ॥ २ ॥ ॥ गत्वानिरुद्धःसंग्रामेशत्रूणामुपरित्वरम् ॥ मुमोचबाणपटलान्सर्वेषांत्रासयन्मनः ॥ ३ ॥ ततश्चदुद्रुवुःसर्वेनीलकेतोश्चसैनिकाः ॥ रणाद्भीताःस्वशंखंचदध्मौप्रद्युम्ननंदनः ॥ ४ ॥ पलायमानांस्वांसेनांदृष्ट्वानीलध्वजोबली ॥ चापटंकारयञ्छीघ्रमाययौरणमंडले ॥ ५ ॥ सेनांस्वांनोदयामासपुनःसोपिधनुर्ज्यया ॥ द्विषांमध्येनिरुद्धंतंदृष्ट्वासांबोत्यमर्षितः ॥ ६ ॥ धनुष्टंकारयन्प्राप्तोह्यक्षौहिण्यावृतोरुषा ॥ विंशद्बाणैर्नीलकेतुंपं

चभिः पंचभीरथान् ॥ ७ ॥ अताडयद्गजांश्चैवतथासतुहयान्नरान् ॥ भूम्यांनिपेतुस्तेसर्वेसांबबाणैश्चताडिताः ॥ ८ ॥ गजोपरिगजाःकेचि द्रथोपरिरथास्तथा ॥ हयोपरिहयाश्चैवनरोपरिनराश्चवै ॥ ९ ॥ तत्क्षणेनाप्यभूद्भूमीरुधिरौघपरिप्लुता ॥ पतितैश्छिन्नभिन्नैश्चद्विपाश्वरथ पत्तिभिः ॥१०॥ ततःप्रभग्नंस्वबलंविलोक्यनीलध्वजोभूपधनुर्गृहीत्वा ॥७॥ बाणान्विमुंचन्किलयादवानांजेतुंमनोयस्यसचागमद्वै ॥११॥ सगत्वाप्रधनेराजन्दशबाणैरुषान्वितः॥ चापंसांबस्यचिच्छेदप्रेमदुर्वचनैरिव ॥ १२ ॥ चतुर्भिश्चतुरोवाहान्द्वाभ्यांकेतुंरथंशतैः ॥ एके नजघ्नेसूतंसइन्द्रनीलसुतोबली ॥ १३ ॥ एवंकृत्वाचविरथंसांबंवैनृपनंदनः ॥ पुनःसमागतांतस्यसेनांबाणैर्जघानह ॥ १४ ॥ अथनी लध्वजस्यापिसेनासर्वासमागता ॥ यादवानांबलंसंख्येजघाननिशितैःशरैः ॥ १५ ॥ ततःसमभवद्युद्धमुभयोःसेनयोर्मृधे ॥ निस्त्रिंशैः परिघैर्बाणैर्गदापरुषशक्तिभिः ॥१६॥ सांबोन्यंरथमारुह्यसज्जंकृत्वाधनुर्दृढम् ॥ तद्रथंचूर्णयामासशतबाणैरणेबली ॥१७॥ सच्छिन्नधन्वावि रथोगदामुद्यम्यवेगवान् ॥ अभ्यधावद्रणेक्रुद्धःसांबस्योपरिमानद ॥ १८ ॥ तदैवसांबःसहसावतीर्याथरथाद्गदाम् ॥ नीत्वानीलध्वजस्यापि संमुखेगतवान्रुषा ॥ १९ ॥ ततांडगदयासांबमागतंवीक्ष्यभूपजः ॥ नचचालप्रहारेणमालाहतगजोयथा ॥ २० ॥ ततःसांबस्तुगदया तताडनृपनंदनम् ॥ तत्प्रहारेणपतितोमूर्च्छांप्राप्तोरणेतुसः ॥ २१ ॥ सैनिकादुद्रुवस्तस्यहाहाकारंसमुच्चरन् ॥ ततोयुद्धायसंक्रुद्धइंद्रनीलः समागतः ॥ २२ ॥ साकमक्षौहिणीभ्यांचविमुंचन्धनुषाशरान् ॥ तमागतंविलोक्याथमधुःकृष्णसुतोबली ॥ २३ ॥ धानुष्कोविरथंचक्र इंद्रनीलंशिलीमुखैः ॥ सेनांसमागतांतस्ययुयुधानोर्जुनप्रियः ॥ २४ ॥ शरैर्विव्याधसमरेमैत्रींदुर्वचनैरिव ॥ ततश्चयादवैर्मुक्तोनृपोमाहि ष्मतींययौ ॥ २५ ॥ गत्वापुर्य्यांचदुःखार्तःसस्मारस्वपतिंशिवम् ॥ अथतस्मैशिवःसाक्षाद्दत्त्वादर्शनमुत्तमम् ॥ २६ ॥ पप्रच्छसर्ववृत्तांतंश्रु त्वासतुन्यवेदयत् ॥ इत्थंनिशम्यवचनंप्रत्याहप्रमथेश्वरः ॥ २७ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शोकंमाकुरुराजेंद्रमद्भरोपिमृषानहि ॥ देवदैत्यनराः सर्वेत्वांविजेतुंनचक्षमाः ॥ २८ ॥ एतेकृष्णसुताराजञ्छ्रीकृष्णस्यांशसंभवाः ॥ नदेवायेमहाराजनदैत्यानचमानुषाः ॥ २९ ॥ एतैर्विनिर्जि तस्त्वंतुदुर्मनाभवमानृप ॥ अपराधंतुकृष्णस्यकर्तुंनार्हसिभूपते ॥ ३० ॥ समागतेभ्यएतेभ्यस्तस्मात्त्वंविधिनानृप ॥ शीघ्रंप्रयच्छभद्रं

तेहयमेधतुरंगमम् ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेरुद्रोनृपोज्ञात्वाजगत्पतेः ॥ माहात्म्यंचमुदायुक्तोगृहीत्वाक्रतुवाहनम् ॥ ३२ ॥ नीलध्वजेनसहितोरत्नान्यादायभूरिशः ॥ स्वर्णभारशतंचैवमतंगजसहस्रकम् ॥३३॥ नियुतंघोटकानांचह्यादायस्यंदनायुतम् ॥ यत्रानिरुद्धःप्रययौनमस्कृतुंजनैर्वृतः ॥ ३४ ॥ अनिरुद्धस्यनिकटेगत्वाराजाविधानतः ॥ सर्वंनिवेदयामासनत्वावचनमब्रवीत् ॥३५॥ ॥ इंद्रनीलउवाच ॥ ॥ नमःकृष्णायरामायप्रद्युम्नायमहात्मने ॥ नमोनमोनिरुद्धायसात्वतांप्रवरायच ॥ ३६ ॥ आदेशोदीयतांमह्यंकिंकरोम्यसुरार्दन ॥ अनिरुद्धस्तुतंप्राहमयासहनृपोत्तम ॥३७॥ शत्रुभ्यश्चमित्रहयंपालयत्वंहिमामकम् ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचश्श्रुत्वातथेत्युक्त्वानृपोनृप ॥ ॥३८॥ नीलध्वजायराज्यंतुदत्त्वागंतुंमनोदधे ॥३९॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेध०मा० विजयवर्णनंनामपंचदशोऽध्यायः॥१९॥

॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथमुक्तस्तुतुरगोदेशान्सर्वान्विलोकयन् ॥ उशीनरेचविषयेप्राप्तश्चंपावतींपुरीम् ॥ १ ॥ राज्ञाहेमांगदेनापिपालितांदुर्गमंडिताम् ॥ चातुर्वर्ण्यजनाकीर्णांप्रासादैःपरिवेष्टिताम् ॥२॥ यत्रहेमांगदोराजापुत्रेणहंसकेतुना ॥ राज्यंकरोतिसुकृतिर्महाशूरजनैर्वृतः ॥ ३ ॥ गृहीतस्तेनतुरगोऽनिरुद्धस्यमहात्मनः ॥ स्वपुर्यांलीलयाराजन्यादवानगणय्यच ॥ ४ ॥ बद्ध्वाहेमांगदोराजास्वर्णदाम्नाचवाजिनम् ॥ द्वारेषुचकपाटादीन्दत्त्वाक्रोधेनपूरितः॥५॥ यादवानांविनाशायदुर्गभित्तिषुमानद ॥ शतघ्न्यश्चद्विलक्षाणिधृत्वायुद्धायवैमनः॥६॥ ततःप्राप्तोनिरुद्धस्तुससैन्योश्वंविलोकयन् ॥ चंपावत्याह्युपवनेशिबिरोभूच्चतस्यवै ॥७॥ अथप्रद्युम्नतनयोतत्राहष्ट्वातुरंगमम् ॥ उद्धवंकृष्णचन्द्रस्यसखायमिदमब्रवीत् ॥ ८ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ कस्येयंनगरीमंत्रिन्केननीतोहयोमम ॥ त्वंजानासिमहाबुद्धेकथयस्वविचार्यच ॥ ९ ॥ इत्थंनिशम्यतद्वाक्यमुद्धवोबुद्धिसत्तमः ॥ ज्ञात्वावार्तांचशत्रूणामिदंवचनमब्रवीत् ॥ १० ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ इयंचंपावतीनाम्नानगरीद्वारकेश्वर ॥ हंसध्वजेनपुत्रेणयत्रहेमांगदोनृपः ॥ ११ ॥ करोतिराज्यंतेनापिगृहीतस्तुरगस्तव ॥ एषराजामहाशूरोयज्ञस्याश्वंनदास्यति ॥ १२ ॥ पुर्यांस्थित्वाभुशुंडीभिर्बहुयुद्धंकरिष्यति ॥ ननिर्गमिष्यतिबहिर्युद्धायसनृपःपुरात् ॥ १३ ॥ तस्मात्तवेच्छानृपतेयथाभूयात्तथाकुरु ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वासउवाचरुषान्वितः ॥१४॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ अहंसर्वान्हनिष्यामिदुर्गयुक्तान्वहून्द्विपः ॥

लोहशक्तिसमैर्बाणैःप्रहारार्द्धेनसत्तम ॥ १५ ॥ इत्थंतद्वाक्यमाकर्ण्ययादवाःक्रोधपूरिताः ॥ पुरींहंतुंययुःशीघ्रंमुंचन्बाणांश्चकोटिशः ॥ १६ ॥ अंधकानांचबाणौघैःपुर्यांकोलाहलोप्यभूत् ॥ शत्रवःशंकिताःसर्वेवीराहंसध्वजादयः ॥ १७ ॥ ततोनृपस्यवचनाद्वीरास्तेसाहसेनवै ॥ दुर्गभित्तिष्वथारुह्ययादवान्ददृशुर्बहिः ॥ १८ ॥ दृष्ट्वातेचभयंप्रापुःसन्नद्धान्यदुपुंगवान् ॥ शस्त्रवर्षंप्रकुर्वन्तःसर्वतःपरिमंडितान् ॥ १९ ॥ तेभ्यःशतघ्नीर्व्यसृजश्चतुर्दिक्षुचवह्निना ॥ सर्वानेवहनिष्यामोनदास्यामोहयंब्रुवन् ॥ २० ॥ अथानिरुद्धसेनायांहाहाकारोमहानभूत् ॥ विह्वलावृष्णयःसर्वेशतघ्नीभिःप्रताडिताः ॥ २१ ॥ संछिन्नभिन्नसर्वांगाःकेचिद्युद्धात्पलायिताः ॥ केचिन्मूर्च्छांगताराजन्केचिद्वैनिधनंगताः ॥ २२ ॥ केचित्प्रज्वलितायुद्धेभस्मीभूतास्तथापरे ॥ केचिद्वैपादहीनाश्चकरहीनाविबाहवः ॥ २३ ॥ निःशस्त्राःपतिताश्चैवकेचिज्ज्वलितकंचुकाः ॥ हाहेतिवादिनःकेचिद्रामकृष्णेतिवादिनः ॥२४॥ शतघ्नीभिर्विशीर्णांगागजाःकेचिन्मृधांगणे ॥ दुद्रुवुश्चैवपतितामूर्च्छितानिधनंगताः ॥ २५ ॥ उत्पतंतोद्रुद्रुवंतश्छिन्नदेहास्तुरंगमाः॥मृधेमृत्युंगताःकेचिद्विशीर्णाःपतितारथाः॥२६॥अग्निनापूरितंसर्वंयदुसैन्यंभयानकम् ॥ दृष्ट्वानिरुद्धःसंग्रामेशुशोचसंस्मरन्हरिम् ॥ २७ ॥ ततःकृष्णस्यकृपयाबुद्धिंप्राप्तउषापतिः ॥ प्रतिशार्ङ्गंगृहीत्वावैनिषंगाच्छरमेवच ॥ २८॥ नीत्वानिधायकोदंडेपर्जन्यास्त्रंसमादधे ॥ २९ ॥ बाणेप्रमुक्तेसतिवैबलाहकःसमागतोवैयदुसैन्यमंडले ॥ जलंववर्षाथयदून्प्रपालयन्कृपीटयोनिंकिलशांतयन्नृप ॥ ३० ॥ ततस्तेग्निभयान्मुक्ताःशीतलांगाश्चवृष्णयः ॥ श्लाघांकृत्वानिरुद्धस्ययुद्धंकर्तुंसमुत्थिताः ॥ ३१ ॥ तान्प्रत्याहानिरुद्धस्तुह्यहंयास्येपुरींप्रति ॥ अर्वेणदक्षयुक्तेनैकोविजेतुंद्विषांपतिम् ॥३२॥ श्रीगर्गउवाच ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यसांबाद्याःकृष्णनंदनाः ॥ प्रोचुःसर्वेचतंराजन्नष्टादशमहारथाः ॥ ३३ ॥ हरिपुत्राऊचुः ॥ गंतुंनार्हसित्वंराजञ्छत्रूणांनगरींप्रति ॥ प्रयास्यामोवयंसर्वेविजेतुंचाततायिनम् ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वाकुपिताःसर्वेसहसारुह्यघोटकान् ॥ सपक्षान्धन्विनोवीरादंशितायुद्धकोविदाः ॥ ३५ ॥ उल्लंघयित्वाप्राकारंपुर्यांप्राप्ताहरेःसुताः ॥ गत्वाजघ्नुर्द्विषःसर्वान्बाणैरुरगसन्निभैः ॥३६॥ तेशत्रवस्तुसहसानृपस्यवचनान्नृप ॥ युद्धार्थंधन्विनःक्रुद्धाआगताएककोटयः ॥ ३७ ॥ तानागतान्बहून्वीरान्कुपितानुद्यतायुधान् ॥ सांबोमधुर्बृहद्बाहुश्चित्रभानुर्वृकोऽरुणः ॥ ३८ ॥

संग्राममजित्सुमित्रश्चदीप्तिमान्भानुरेवच ॥ वेदबाहुःपुष्करश्चश्रुतदेवःसुनंदनः ॥ ३९ ॥ विरूपश्चित्रबाहुश्चन्यग्रोधश्चकविस्तथा ॥ एतेकृ
ष्णसुताःसर्वेजघ्नुर्बाणैर्निरीक्ष्यच ॥ ४० ॥ ततःपुर्यांचवीराणांरुधिरेणभयंकरा ॥ नदीबभूवराजेंद्रपुरद्वाराद्विनिःसृता ॥ ४१ ॥ तामागतां
नदींघोरामनिरुद्धस्तुशंकितः ॥ प्रत्युवाचरुषाराजन्मुखेनपरिशुष्यता ॥ ४२ ॥ मत्पितृभ्रातरःसर्वेरणेकिंनिहताअहो ॥ तस्मादस्मान्प्लाव
यितुंनदीघोरासमागता॥४३॥एतामग्निमयैर्बाणैःशोषयिष्येनसंशयः॥पातयिष्यामिनगरीमहंगिरिसमैर्गजैः॥४४॥ ततोनिरुद्धवचनाद्धस्ति
पैर्लक्षहस्तिनः ॥ महोच्चाश्चमदोन्मत्ताःकज्जलाद्रिसमप्रभाः ॥ ४५ ॥ करैर्गुल्मान्समुत्पाट्यक्षेपयंतश्चतत्पुरे ॥ कंपयंतोभुवंपादैःपुरोपरिस
मागताः ॥ ४६ ॥ गत्वातेकुंजराःसर्वेहेमांगदपुरींरुषा ॥ सर्वतःपातयामासुःशीघ्रंकुंभस्थलैर्नृप ॥ ४७ ॥ कपाटाःपतिताःसर्वेद्वाराणांदृढशृं
खलाः ॥ दुर्गस्यपतिताःपुर्यांगजैःपाषाणभित्तयः ॥ ४८ ॥ पातयित्वाकपाटादीन्दुर्गंचैवहरेर्गजाः ॥ पुर्यांप्राप्तानृपश्रेष्ठरिपूणांपातयन्गृहान्
॥ ४९ ॥ हाहाकारोमहानासीच्चंपावत्यांतदैवहि ॥ भयभीताजनाःसर्वेनृपाद्याविस्मयंगताः ॥ ५० ॥ तदातुधर्षितोराजास्रजाबद्धाकरद्वयम्॥
संमुखेहरिपुत्राणामाययौपाहिमांब्रुवन् ॥ ५१ ॥ तमागतंनृपंवीक्ष्यरणेसांबस्तुधर्मवित् ॥ भ्रातॄन्निवारयामासदीनहंतॄंश्चहस्तिपान् ॥ ५२ ॥
निवारयित्वासर्वान्सराजानमिदमब्रवीत् ॥ सांबउवाच ॥ आगच्छराजन्भद्रंतेनीत्वाममतुरंगमम् ॥ ५३ ॥ गच्छानिरुद्धनिकटेततःश्रेयो
भविष्यति॥ इतिश्रुत्वासतद्वाक्यंनीत्वायज्ञतुरंगमम् ॥ हरिपुत्रैर्युतोराजानिश्चक्रामपुराद्बहिः ॥५४॥ गत्वानिरुद्धनिकटेसाकंपुत्रेणभूपतिः ॥
हयंनिवेदयामासस्वर्णकोटिंचमानद॥५५॥अनिरुद्धस्तुराजेंद्रनीतिविद्दीनवत्सलः॥तत्करौमालयाबद्धौमोचयित्वेदमब्रवीत्॥५६॥ मयासह
नृपश्रेष्ठपालयैनंतुरंगमम्॥राजन्येभ्यश्चशत्रुभ्यःकृष्णस्यप्रीतिहेतवे॥५७॥श्रुत्वानिरुद्धस्यवचोमहात्माहेमांगदोबुद्धिमतांवरिष्ठः ॥ दत्वाचरा
ज्यंस्वसुतायप्रीत्यागंतुंमनस्तत्रचकारतेन॥५८॥इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधच०चंपावतीविजयवर्णनंनामषोडशोऽध्यायः ॥१६॥
॥ श्रीगर्गउवाच ॥ अथानिरुद्धस्यहयोविमुक्तोयदुप्रवीरैश्चमहोऽज्वलांगः ॥ उशीनराद्वीरवरान्प्रपश्यन्विनिर्गतःसोपिशनैःशनैश्च ॥ १ ॥
एवंसविचरन्राजन्राष्ट्राद्राष्ट्रंहयोत्तमः ॥ नृपैश्चबहुभीराजन्गृहीतश्चविमोचितः ॥ २ ॥ इंद्रनीलंजितंश्रुत्वातथाहेमांगदंनृपम् ॥ नृपाश्चान्येमंड

लेशाःप्रांतंनजग्मुर्हयम् ॥ ३ ॥ वीरहीनान्बहून्देशान्विलोक्यतुरगोत्तमः ॥ यदृच्छयानृपश्रेष्ठस्त्रीराज्यंतुजगामह ॥ ४ ॥ राजन्यकन्याका चिद्वैसुरूपानामसुन्दरी ॥ यत्रापिराज्यंकुरुतेराजातत्रनजीवति ॥ ५ ॥ यत्रदेशेस्त्रियंप्राप्ययस्तांभजतिकामतः ॥ ऊर्ध्वंसंवत्सराद्राजन्क दाचित्सनजीवति ॥ ६ ॥ तत्पुरेतुरगोगत्वाह्युद्यानेपुष्पसंकुले ॥ लवंगलतिकावृंदेस्वेलागंधसमाकुले ॥ ७ ॥ पक्षिभिर्मधुपैर्घुष्टेस्थितोभू च्चिंचिणीतले ॥ ददृशुःस्त्रीजनाःसर्वेश्यामकर्णमनोहरम् ॥८॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राद्रष्टुंसमागताः ॥ हयंदृष्ट्वास्त्रियोगत्वास्वामिनी मवदन्नृप ॥ ९ ॥ श्रुत्वाराज्ञीरथेस्थित्वाच्छत्रचामरवीजिता ॥ नारीकोटिसमायुक्ताहयंद्रष्टुंसमाययौ ॥ १० ॥ अश्वंदृष्ट्वाचतत्पत्रंवाचयित्वा रुषान्विता ॥ पुनःपुरेहयंबद्ध्वायुद्धंकर्तुंमनोदधे ॥ ११ ॥ काश्चिन्नार्योगजारूढारथारूढाःसमाययुः ॥ हयारूढास्तथाकाश्चिद्दंशिताःशस्त्रसं युताः ॥ १२ ॥ ताः सर्वाःकुपितावीक्ष्यशस्त्रवर्षंप्रकुर्वतीः ॥ आगताअनिरुद्धस्तुहेमांगदमुवाचह ॥ १३ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ राज न्नेताश्चकानार्योयुद्धंकर्तुंसमागताः ॥ विस्तरेणापिकथययेनमेस्याच्छिवंत्विह ॥ १४ ॥ ॥ हेमांगदउवाच ॥ ॥ अत्रदेशेचकुरुतेराज्ञीराज्यं नृपेश्वर ॥ नजीवतिनृपोराज्येतस्मात्स्त्रीभिःसमन्विता ॥ १५ ॥ हयंगृहीत्वातेसाचसंग्रामंकर्तुमागता ॥ इतिश्रुत्वानिरुद्धस्तुराजानमिद मब्रवीत् ॥ १६ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ कस्मात्स्त्रीकुरुतेराज्यंराजाकस्मान्नजीवति ॥ एतांविस्तरतोवार्तांयत्त्वंजानासितद्वद ॥१७॥ इति तद्वाक्यमाकर्ण्यराजाहेमांगदोब्रवीत् ॥ संस्मरन्याज्ञवल्क्यस्यस्वगुरोश्चपदांबुजम् ॥१८॥ यादवेंद्रपुरावृत्तंयाज्ञवल्क्यमुखाच्छ्रुतम्॥चंप कायांमयापूर्वंकथयिष्यामितच्छृणु ॥ १९ ॥ पुराकृतयुगेराजन्नत्रदेशेबभूवह ॥ नारीपालइतिख्यातोराजातुमंडलेश्वरः ॥ २० ॥ तस्यासी न्मोहिनीभार्यासिंहलद्वीपसंभवा ॥ पद्मिनीहंसगमनापूर्णचंद्रनिभानना॥२१॥तस्याःसौंदर्यजलधौमग्नोभूत्वामहीपतिः ॥अहर्निशमविज्ञा यरेमेतांशतवत्सरैः॥२२॥नचकारप्रजानांवैन्यायंकामेनमोहितः ॥ तदासर्वाःप्रजाराजन्बभूवुर्दुःखपीडिताः॥२३॥प्रजानांकदनंवीक्ष्यमोहि नीनृपवल्लभा ॥ न्यायंचकारसर्वासांस्वशक्त्यायादवेश्वर ॥ २४ ॥ एकदातंनृपंद्रष्टुमष्टावक्रोमहामुनिः ॥ आजगामनृपस्यापिप्राप्तश्चांतःपुरे किल ॥२५॥ तमागतंमुनिंदृष्ट्वानृपःस्त्रीलग्नमानसः ॥ विजहासकुरूपोयंकस्मात्प्राप्तइतिब्रुवन् ॥२६॥ ततोरुषामुनिःप्राहशृणुमूढनपुंसक ॥

मुनीनांस्त्रीजितोभूत्वापमानांकककरिष्यसि॥ २७॥त्वद्देशेचसदाराज्यंनार्यःकुर्वंतिनित्यशः ॥ नजीवतिनृपोराज्येतस्माद्गच्छत्वमालयात् ॥ २८ ॥ अत्रदेशेस्त्रियंप्राप्ययस्तांभजतिनित्यशः ॥ सतुसंवत्सरांतेवैनजीवतिनसंशयः ॥२९॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वास्वाश्रमंसोपि प्रययौमुनिसत्तमः॥गतेमुनौनृपस्तत्रक्लीबोभूत्तस्यशापतः॥३०॥सर्वंमुनिकृतंज्ञात्वागर्हयामासभूपतिः॥ आत्मानमात्मनाचैवसदीनोदुःखदुःखितः ॥३१॥ ॥ नारीपालउवाच ॥ ॥ किंकृतंमंदभाग्येनस्त्रीजितेनमयाह्यहो ॥ मुनीनांपूजनंत्यक्त्वातथानिरययायिनम् ॥३२॥ अद्यमां पापिनंदुष्टंयमदूतैर्विलोकितम् ॥ दृष्ट्वावैतरणीयोग्यंकःस्वतेजात्प्रमोचति ॥३३॥ इत्युक्त्वासगृहंत्यक्त्वाविचचारवनेवने ॥ भजन्विमुक्तिदं विष्णुंलेभेचांतेहरेःपदम् ॥ ३४ ॥ अत्रदेशेचराजानोराज्यंशापभयान्विताः ॥ नकरिष्यंतिनार्यश्चकरिष्यंतिनसंशयः ॥ ३५ ॥ ॥ गर्ग उवाच ॥ ॥ एवंतयोःकथयतोनार्यःक्रुद्धाःसमागताः ॥ व्यमुञ्चन्धनुषाबाणान्पुंश्चल्यःक्रोधपूरिताः ॥ ३६ ॥ ताःस्त्रीर्वीक्ष्याऽनिरुद्धस्तुविस्मितोभूद्भयान्वितः ॥ कथंकरिष्येयुद्धंवैस्त्रीभिःसार्द्धमितिब्रुवन् ॥ ३७ ॥ तदैवतस्यनिकटेसुरूपामंडलेश्वरी ॥ स्त्रीभिःप्राप्ता चानिरुद्धंदृष्ट्वावचनमब्रवीत् ॥ ३८ ॥ ॥ राज्ञ्युवाच ॥ ॥ तिष्ठतिष्ठरणेवीरकुरुयुद्धंमयासह ॥ सेनायुक्तस्तथापित्वंकिंशोचसिवृथारणे ॥ ३९ ॥ अहंत्वांमानिनंजित्वाप्रधनेवृष्णिभिर्युतम् ॥ क्रीडामृगंकरिष्यामिमदनज्वरपीडिता ॥ ४० ॥ इतितस्यावचः श्रुत्वानिरुद्धोभयविह्वलः ॥ प्रत्याहदीनयावाचासर्वंविन्मंडलेश्वरीम् ॥ ४१ ॥ तुरंगंकृष्णचंद्रस्यसर्वदेवेश्वरस्यच ॥ मह्यंप्रयच्छहे राज्ञिक्रतोरर्थेतुस्वेच्छया ॥ ४२ ॥ नाहंकरिष्येयुद्धंवैत्वयासार्द्धंवरानने ॥ गच्छद्वारवतींतस्माद्दर्शनार्थंहरेश्चवै ॥ ४३ ॥ यन्नामस्मरणाद्भद्रेनरोयातिकृतार्थताम् ॥ तस्यवैदर्शनस्यापिफलंकिंकथयामिते ॥ ४४ ॥ इतिसाचानिरुद्धेनबोधितानिपुणेनवै ॥ पूर्ववार्तांस्मरन्त्याहब्रह्माणंमोहिनीयथा ॥ ४५ ॥ ॥ सुरूपोवाच ॥ ॥ अहंपुराऽभवंदेवस्वर्वेश्यापूर्वजन्मनि ॥ मोहिनीनामविख्याताकंजांगाकंजलोचना ॥ ४६ ॥ एकदाहंसयानेनव्रजंतंपद्मसंभवम् ॥ दृष्ट्वातन्निकटेगत्वाभजमामित्युवाचह ॥ ४७ ॥ यदानजगृहेब्रह्माशापंदत्वातदाह्यहम् ॥ गत्वाककुद्मतीतीरेचकारदुष्करंतपः ॥ ४८ ॥ तपसातोषितोब्रह्मातपोंतेचसमागतः ॥ तपस्विनींप्रसन्नात्मावरंब्रूहीत्युवाचह ॥ ४९ ॥

तच्छ्रुत्वामोहिनीप्राहदेवदेवनमोस्तुते ॥ वरंवरयलोकेशदीनांमांतपसिस्थिताम् ॥ ५० ॥ यदिमांत्वंनगृह्णासिदुःखितांशरणागताम् ॥ तदा रोषेणत्यक्ष्यामितपसाचकृशांतनुम् ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वाविधिःप्राहशोकंमाकुरुभामिनि ॥ अन्यजन्मनितेभद्रेभविष्यतिमनोरथः ॥५२॥ अहंपौत्रोभविष्यामिद्वारकायांहरेश्चवै ॥ सुवर्णश्चानिरुद्धाख्यःस्त्रीराज्येत्वंभविष्यसि ॥ ५३ ॥ ततोगृह्णामित्वांभद्रेनानृतंवचनंमम ॥ इतिश्रुत्वाचतद्वाक्यंजाताहंपृथिवीतले ॥ ५४ ॥ ब्रह्मात्वंयादवश्रेष्ठमदर्थेचसमागतः ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ वाक्यंतस्याःसमाकर्ण्ययाद वाविस्मयंययुः ॥ ५५ ॥ अनिरुद्धस्तुधर्मात्माप्रत्याहविमलंवचः ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ गच्छश्रीद्वारकांभद्रेतत्रगृह्णामित्वांप्रियाम् ॥ अद्ययास्यामितुरगंराजन्येभ्यश्चपालयन् ॥५६॥ ततःसातस्यवाक्येनप्रमिलांमंत्रिणींवराम् ॥ राज्येकृत्वातुरंगंचदत्त्वाद्वारवतींययौ ॥५७॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेस्त्रीराज्यविजयोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथस्तु क्तोऽनिरुद्धेनक्रतोर्वाजीपयःप्रभः ॥ सिंहलद्वीपनिकटेविचचारयदृच्छया ॥ १ ॥ तृषार्तस्तुरगस्तत्रदृष्ट्वावापींजलान्विताम् ॥ वृक्षैश्चबहुभि र्गुप्तांदृष्ट्वातोयंपपौस्वयम् ॥ २ ॥ वाप्यामश्वंविलोक्याथभीषणोनामराक्षसः ॥ वाचयित्वाचतत्पत्रंजग्राहतुरगंमुदा ॥ ३ ॥ तदैवयादवाःस वेंतंपश्यन्तःसमागताः ॥ राक्षसेनगृहीतंवैददृशुःक्रतुवाजिनम् ॥ ४ ॥ ततस्तेकौणपंप्राहुर्यादवायुद्धशालिनः ॥ ॥ यादवाऊचुः ॥ ॥ कस्त्वंश्रीयादवेंद्रस्यह्युग्रसेनस्यभूपतेः ॥ ५ ॥ सिंहवस्तुक्रोष्टइवहयंनीत्वाक्वयास्यसि ॥ तिष्ठतिष्ठरणंधूर्तअस्माभिःकुरुधैर्यतः ॥ ६ ॥ तुरगं मोत्रयिष्यामोवधिष्यामोरणेचत्वाम् ॥ शकुनिर्भ्रातृसहितोनरकोबाणएवच ॥ ७ ॥ कलंकश्चैवराजानएतेस्माभिर्विनाशिताः ॥ तस्मान्नग णयिष्यामोयुद्धेत्वांचतृणोपमम् ॥ ८ ॥ गच्छगच्छहयंदत्वाघातयामोनचेत्खलु ॥ तेषांभाषितमाकर्ण्यभीषणःसुरभीषणः ॥ ९ ॥ शूलीगदाधरःखड्गीतान्प्रत्याहरुषान्वितः ॥ ॥ भीषणउवाच ॥ ॥ केयूयंप्रतियोद्धारोममभक्ष्यानराःस्मृताः ॥ १० ॥ संमुखे राक्षसानांतेकिंकरिष्यंतिपौरुषम् ॥ यदाविश्वजितंयज्ञंयादवेनकृतंपुरा ॥ ११ ॥ तदाहंकौणपान्नेतुंलंकायांचगतःकिल ॥ यदाहंराक्षसान्नी त्वास्वपुर्यांचसमागतः ॥ १२ ॥ तदाश्रृणोन्नारदाद्वैयज्ञंपूर्णंबभूवह ॥ पुनर्वैहयमेधस्यप्रयासंचवृथाकृतम् ॥ १३ ॥ युष्मत्सुमद्गृहीतंचतुर

गमोचयंतिके ॥ तस्माद्भयाशांत्यक्त्वातुयूयंगच्छतगच्छत ॥ १४ ॥ नचेत्सर्वान्प्रभक्षंतिचतुर्लक्षाममानुगाः ॥ अत्रस्थानात्ससुद्रेतुपुरीद्वा दशयोजने ॥ १५ ॥ उपलंकाचनाम्नावैवर्त्ततेममनिर्मिता ॥ निशाचरगणैर्युक्तासर्पैर्भोगवतीयथा ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वासहयंनीत्वासहसास्व पुरींययौ ॥ आकाशमार्गेणनृपशोकंचक्रुश्चयादवाः ॥ १७ ॥ अनिरुद्धस्ततःप्राहभोजराजतुरंगमम् ॥ निशाचरेणनीतंवैमोचयामोवयंक थम् ॥ १८ ॥ इतिश्रुत्वाचसांबाद्याःप्रत्याहुर्नयकोविदाः ॥ शोकंमाकुरुतेराजन्स्थितेष्वस्मासुकिंभयम् ॥१९॥ हयाःसपक्षास्त्वत्सैन्येविमा नानिशरास्तथा ॥ शूराःसंतिमहावीरालोकद्वयजिगीषवः ॥ २० ॥ अश्वैर्वयंगमिष्यामोसेतुंकृत्वाथवाशरैः ॥ विष्णुदत्तेनवाराजन्छत्रू णांनगरींप्रति ॥ २१ ॥ सर्वेषांवचनंश्रुत्वानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ उद्धवंमंत्रिणांश्रेष्ठंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ किंक रिष्याम्यहंमंत्रिन्छ्चामकर्णेगतेसति ॥ त्वच्छासनेभगवताप्रेरितोहंवदस्वतत् ॥२३॥ मत्पितृभ्रातरःसर्वेउपायंप्रवदंतिहि ॥ यदिदास्यसित्वं चाज्ञांतदासर्वंकरोम्यहम् ॥२४ ॥ उद्धवस्तद्वचःश्रुत्वाप्रत्युवाचविलज्जितः॥ अहंकृष्णस्यपुत्राणांपौत्राणांचविशेषतः ॥ २५ ॥ सदादासोऽ स्मिनितरामाज्ञावर्तीवदामिकिम् ॥ यदीच्छातवचैतेषांकुरुसाचभविष्यति॥२६॥ततःप्राहानिरुद्धस्तुयास्येहंदैत्यपत्तनम् ॥ अक्षौहिणीदश युतोविष्णुदत्तेनयादवाः ॥ २७ ॥ सारणःकृतवर्माचयुयुधानश्चसात्यकिः ॥ अक्रूरसहिताएतेसेनांरक्षंतुचात्रहि ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वासवि मानंत्वारुरोहसहसेनया ॥ अष्टादशैर्हरेःपुत्रैरुद्धवेनगदेनच ॥ २९ ॥ रेजेततोभास्करबिंबतुल्यंधनेशयानंस्वबलेननीतम् ॥ श्रीकृष्णपौत्रेण यदुप्रवीरैर्यथाचरामेणपुराकपीन्द्रैः ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेविमानारोहणंनामाऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथरुक्मवतीपुत्रोमहत्यासेनयावृतः॥ उपलंकांविमानेनप्रययौधनदोयथा ॥ १ ॥ यदविस्तत्रगत्वाथशरैराशीवि षोपमैः ॥ बभंजुर्नगरींराजन्वनान्युपवनानिच ॥२॥ क्रीडास्थानानिद्वाराणिसदनाट्टालतोलकाः ॥ गोपुराणिविमानाग्रान्निपेतुःशस्त्रवृष्ट यः ॥ ३ ॥ मुसलाःशक्तयश्चैवपरिघाश्चशराःशिलाः ॥ ॥ चंडवायुरभूद्राजन्रजसाच्छादितादिशः ॥ ४ ॥ इत्यर्द्यमानायदुभिर्भीषणस्यपुरी भृशम् ॥ नाभ्यपद्यतकल्याणंयथाशाल्वैश्चद्वारिका ॥५॥ हाहाकारस्तदैवासीन्नगर्यांनृपसत्तम ॥ असुराभीषणाद्याश्चबभूवुर्भयविह्वलाः ॥६॥

बाध्यमानांचनगरींदृष्ट्वाराक्षसपुंगवः ॥ माभैष्टेत्यभयंदत्त्वाराक्षसैःसहनिर्ययौ ॥ ७ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंयादवानांनिशाचरैः ॥ तत्पुर्यां चैवलंकायांकपिभीरक्षसांयथा ॥ ८ ॥ वृष्णीनांचैवबाणौघैराक्षसाश्छिन्नकंधराः ॥ निपेतुस्तेसमुद्रेवैवृक्षावातहताइव ॥ ९ ॥ केचित्पृथिव्यांपतिताःकेचित्पुर्य्यामधोमुखाः ॥ केचिद्दूरंमुखाराजन्केचिद्वैपंचतांगताः ॥ १० ॥ तत्रतेषांशोणितेनदुर्नदीचभयंकरा ॥ बभूव साचदुष्पारामहावैतरणीयथा ॥ ११ ॥ तत्रतेषांबलंवीक्ष्यभीषणोविस्मयंगतः ॥ तिरश्चीनेननेत्रेणदृष्ट्वाप्राहयदूनिदम् ॥ १२ ॥ भवद्भिश्च कृतंयुद्धमाकाशान्निर्बलैरिव ॥ अश्लाघनीयंचवृथायूयंमानंकरिष्यथ ॥ १३ ॥ युष्माकंयदिदेहेषुशक्तिश्चेद्विद्यतेधुना ॥ महीतलेतदागत्य मयाकुरुतवैरणम् ॥ १४ ॥ इत्याकर्ण्यवचःसोपिकार्ष्णिजःकरुणामयः ॥ विमानंभूतलेकृत्वाप्रत्युवाचमहासुरम् ॥१५॥ अनिरुद्धउवाच॥ सहसात्वंमयासार्द्धंरणंकुरुमहारणे ॥ किंविचारेणभवतिभयंत्यक्त्वामहासुर ॥ १६ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यभीषणोभीमविक्रमः ॥ धनुषापंचनाराचांस्तस्योपरिमुमोचह ॥१७॥ अनिरुद्धोनिरीक्ष्याथस्वबाणैस्तान्द्विधाकरोत् ॥ चिच्छेदचधनुस्तस्यशरेणैकेनलीलया ॥१८॥ सोप्यन्यद्धनुरादायसज्जंकृत्वानिशाचरः ॥ सर्पाकारैःशतशरैर्जघानकार्ष्णिनंदनम् ॥ १९ ॥ रथस्तुतस्यभग्नोभूत्सारथिःपंचतांगतः ॥ हया मृत्युंगताःसर्वेप्राद्युम्निर्मूर्च्छितोऽभवत् ॥ २० ॥ तदैववृष्णयःसर्वेस्फुरिताधरपल्लवाः ॥ स्वनाथंपतितंदृष्ट्वाशरान्मुञ्चन्समागताः ॥ २१ ॥ तानागतान्बहून्दृष्ट्वाचापंधृत्वाऽसुरोरुषा ॥ गदयापोथयामासदंष्ट्रयैवमृगान्हरिः ॥ २२ ॥ गदाप्रहारव्यथितायादवाःपतिताभुवि ॥ संभिन्नच्छिन्नसर्वांगाःकेचिन्निपतितारणे ॥ २३ ॥ ततोगृहीत्वास्वगदांगदःसंकर्षणानुजः ॥ ताडयामाससमरेभीषणस्यचमूर्द्धनि ॥ २४ ॥ गदाप्रहारव्यथितःसपपातमहीतले ॥ चालयन्वसुधांराजन्यथावज्रहतोगिरिः ॥ २५ ॥ भीषणंपतितंदृष्ट्वामूर्च्छितंभग्नशीर्षकम् ॥ असुरास्तेगदं हंतुंप्राप्ताःशस्त्रधराःकिल ॥ २६ ॥ तान्सर्वान्पोथयामासगदयावज्रकल्पया ॥ रामानुजोयथाराजन्नृसिंहोदंष्ट्रयागजान् ॥ २७ ॥ अथोत्थितोनिरुद्धस्तुस्रुवन्धन्वीक्षणेनवै ॥ भीषणोममशत्रुर्वैक्कगतःक्कगतःखलः ॥ २८ ॥ उत्थितंचहरेःपौत्रंदृष्ट्वायादवपुंगवाः ॥ चक्रुर्जयजयारावंदेवाःसर्वेचहर्षिताः ॥ २९ ॥ ततोनारदवाक्याद्वैबकोनाममनिशाचरः ॥ भीषणस्यपिताऽरण्यात्क्रुद्धस्तत्राजगामह ॥ ३० ॥ कज्जलाद्रिस

मोराजन्तालवृक्षदशोत्थितः ॥ ललज्जिह्वश्चदुर्नेत्रस्त्रिशूलीचगदाधरः ॥ ३१ ॥ हस्तिनंवामहस्तेनगृहीत्वाचमुखेनवै ॥ प्रभक्षन्रुधिराक्रां
तःपिशाचसदृशोमहान् ॥ ३२ ॥ पद्भ्यांतालप्रमाणाभ्यांकंपयन्पृथिवीतलम् ॥ भयप्रदश्चदेवानांजनकालोऽव्यदृश्यत ॥ ३३ ॥ तमायांतंवि
लोक्याथशंकितास्तत्रयादवाः ॥ प्रोचुःपरस्परंसर्वेस्मरन्कृष्णपदांबुजम् ॥ ३४ ॥ यादवाऊचुः ॥ कोयंमित्राणिगदतनिकटेचसमागतः ॥
महावीभत्सरूपीवैकृतांतइवनिर्भयः ॥ ३५ ॥ इतिब्रुवत्सुसर्वेषुआसीत्कोलाहलोमहान् ॥ प्रसन्नास्तंनिरीक्ष्याथबभूवुस्तेनिशाचराः ॥३६॥
भीषणंमूर्च्छितंदृष्ट्वाबकोराक्षसपुंगवः ॥ शुशोचराजन्संग्रामेहादैवेतिसुहुर्वदन् ॥३७॥ ततोमूर्च्छांमुहूर्तेनविहायभीषणोनृप ॥उत्थितस्तुब्रुवन्वा
क्यंगदःकुत्रगतोभयात ॥ ३८ ॥ स्वपुत्रमुत्थितंदृष्ट्वापुरुषादस्तुहर्षितः ॥आलिंग्याऽऽश्वासयामासवाक्यैश्चवाक्यकोविदः ॥ ३९ ॥भीषणःपित
रंदृष्ट्वासहायार्थंसमागतम् ॥ नमश्चक्रेमहाराजभूत्वासचप्रसन्नधीः ॥४०॥इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेबकागमनंनामैकोनविंशो
ध्यायः ॥ १९ ॥ गर्गउवाच ॥ अथाऽसुराणांमध्येवैस्थित्वाराजन्रुषान्वितः ॥ अभिप्रायंभीषणंचबकःपप्रच्छराक्षसः ॥१॥ किमर्थंयादवैः
सार्द्धंयुद्धमासीत्तृणोपमैः ॥ त्वंतुयत्रगतोमूर्च्छांराक्षसानिहताअहो ॥२॥ इत्युक्तःसबकेनापिभूत्वाराजन्नवाङ्मुखः ॥ हयमेधतुरंगस्यवार्तांसर्वा
मवर्णयत् ॥ ३ ॥ श्रुत्वापुत्रस्यवचनंगृहीत्वास्वगदांबकः ॥ विवेशयदुसैन्येवैज्वलनस्तुयथावने ॥ ४ ॥ पद्भ्यांममर्दपाणिभ्यांयादवान्संमु
खेगतान् ॥ भुजाभ्यांगदयासिंहःप्रसुप्तांश्चमृगान्यथा ॥५॥ हयाँश्चिक्षेपगगनेगजाँश्चैवरथाँस्तथा॥ नराँश्चभक्षयन्युद्धेशब्दंचक्रेबकोबली॥६॥
ननादतेनलोकेश्वविश्वंशब्देनयादव ॥ जाताचबधिरीभूतापृथिव्यांजनमण्डली ॥७॥ अथतस्यापियुद्धेनविपरीतेनयादवाः ॥ हाहेतिवादिन
स्सर्वेबभूवुःखिन्नमानसाः ॥ ८ ॥ बाध्यमानांचस्वांसेनांराक्षसेनदुरात्मना ॥ भृशंनिरीक्ष्यतत्तोभूत्सांबोजांबवतीसुतः ॥ ९ ॥ गृहीत्वापंच
नाराचान्कोदंडेचंडविक्रमः ॥ निधायाशुमुमोचाथबकस्योपरिमानद ॥१० ॥ तेबाणास्तच्छरीरंवैभित्वाराजन्महीतलम् ॥ विविशुस्तेतुग
त्वावैपपुर्भोगवतीजलम् ॥ ११ ॥ सहतस्तुशरैराजन्पपातचालयन्महीम् ॥ पुनरुत्थायचबकोननादजलदस्वनः ॥ १२ ॥ पुनर्जांबवतीपु
त्रोजघ्नेतंपञ्चभिःशरैः ॥ तैर्बाणैर्विभ्रमन्सोपिलंकायांनिपपातह ॥ १३ ॥ आगत्यत्रिशिखंरक्षस्त्रिशूलंज्वलनप्रभम् ॥ राजन्सांबायचिक्षेपप्र

मूनमिवहस्तिने ॥ १४ ॥ त्रिशूलमागतंदृष्ट्वासांबोबाणेनलीलया ॥ चिच्छेदप्रधनेशीघ्रंनागंनागांतकोयथा ॥ १५ ॥ ततोनीत्वागदांगुर्वीं बकस्तुरणदुर्मदः ॥ सांबस्यतुरगान्राजञ्जघानसारथिंतथा ॥ १६ ॥ रथंचैवपताकांचहत्वासांबमुवाचह ॥ रथमन्यंसमारुह्ययुद्धंकुरुमया सह ॥ १७ ॥ विरथंत्वामधर्मेणनहनिष्याम्यहंरणे ॥ इतीरितोसौदैत्येनहसन्किंचिद्रुषान्वितः ॥ १८ ॥ शीघ्रंजघानगदयाहृत्कपाटेबक स्यच ॥ गदाहतोबकोयुद्धेकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ १९ ॥ अगणय्यततःसांबंयदुसैन्येविवेशह ॥ सगत्वातत्रगदयागजवाजिरथान्नरान् ॥ ॥ २० ॥ कौणपःपोथयामासमृगेंद्रस्तुयथामृगान् ॥ हाहाकारस्तदैवासीद्यदुसैन्येनृपेश्वर ॥ २१ ॥ ततोविलोक्यरोषेणराजन्रुक्मवती सुतः ॥ तत्रागतोऽभयंकुर्वन्रथेनाऽक्षौहिणीयुतः ॥ २२ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ किंकरिष्यसिहेमूढत्यक्त्वावीरस्यसंमुखम् ॥ भी तानांमारणेश्लाघानभविष्यतितेऽसुर ॥ २३ ॥ यदिशक्तिश्चत्वद्देहेविद्यतेशृणुमद्वचः ॥ मत्संमुखेसमागत्यकुरुयुद्धंप्रयत्नतः ॥ २४ ॥ इतिश्रुत्वाऽनिरुद्धस्यवाक्यंराजन्बकासुरः ॥ रुषास्फुरत्सर्पइवयुद्धार्थंशीघ्रमाययौ ॥ २५ ॥ आगतंतंविलोक्याथानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ नाराचैर्दशभीराजञ्जघानप्रधनेरुषा ॥ २६ ॥ तेशरास्तच्छरीरंवैशीघ्रंभित्त्वाबहिर्गताः ॥ पुनस्तेभीषणंभित्त्वाविविशुर्वैमहीतलम् ॥ २७ ॥ ततःपपातसबकोभीषणेनसमन्वितः ॥ पृथिव्यांमूर्च्छितोभूत्वायथावज्रहतोगिरिः ॥ २८ ॥ तदाजयजयारावोयदुसैन्येबभूवह ॥ नेदुर्दुंदुभय श्चैवभेर्य्यःशंखाश्चगोमुखाः ॥ २९ ॥ ततश्चराक्षसाःसर्वेक्रोधपूरितमानसाः ॥ स्वनाथौपतितौदृष्ट्वायदून्हंतुंसमाययुः ॥ ३० ॥ ततःसमभ वद्युद्धमुभयोःसेनयोर्मृधे ॥ बाणैःखड्गैर्गदाभिश्चशक्तिभिर्भिंदिपालकैः ॥ ३१ ॥ राक्षसानांबलंतीव्रंदृष्ट्वाराजन्हरेःसुताः ॥ अष्टादशचसांबा द्यानिर्जघ्नुर्निशितैःशरैः ॥ ३२ ॥ तत्रतेषांचबाणौघैःकौणपाःपतितामृधे ॥ केचिन्मृत्युंगताःकेचिद्दुद्रुवुर्जीवितैषिणः ॥ ३३ ॥ अथोत्थितो मुहूर्त्तेनबकोराजन्भयंकरः ॥ त्वरन्नागामशत्रोश्चाऽनिरुद्धस्यतुसंमुखः ॥ ३४ ॥ तत्रगत्वागदांगुर्वीं चिक्षेपतच्छिरोपरि ॥ बाहुनाचबकोरा जन्हतोसीतिब्रुवन्वचः ॥ ३५ ॥ तामागतांविलोक्याथयमदंडेनमाधवः ॥ चिच्छेदसहसाराजन्कुवाक्येनेवमित्रताम् ॥ ३६ ॥ ततःक्रुद्धो बकोयुद्धेप्रसार्यसुखमंडलम् ॥ दुद्रावतंभक्षयितुंराहुश्चंद्रमिवक्वचित् ॥ ३७ ॥ आगतंतंनिरीक्ष्याथानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ यमदंडंपुनर्नी

त्वाताडयामासतेनतम् ॥ ३८ ॥ ततोभग्नशिराभूत्वाह्युद्वमन्रुधिरंमुखात् ॥ चालयन्वसुधांराजन्पतितोमूर्च्छितोऽभवत् ॥ ३९ ॥ तत
श्चभीषणोरोषात्पितरंवीक्ष्यमूर्च्छितम् ॥ परिघेणरणेराजन्निजघानतुयादवान् ॥ ४० ॥ ततोनिरुद्धोबलवान्नागपाशेनरोषतः ॥ चक
र्षभीषणंबद्ध्वानागंविष्णुरथोयथा ॥ ४१ ॥ तंबद्धंपाशिनःपाशैर्भग्नमानमधोमुखम् ॥ विनिर्जितंहीनबलंसांबोवचनमब्रवीत् ॥ ४२ ॥ अ
सुरेंद्राऽनिरुद्धस्यहयमेधतुरंगमम् ॥ शीघ्रंप्रयच्छभद्रंतेपुरींगत्वाविधानतः ॥ ४३ ॥ अनिरुद्धंहरेःपौत्रंश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ नृणांप्र
दर्शयन्रूपंविचरंतंमिषेणच ॥४४॥ यंनमंतिसमागत्यदेवदैत्यनराःसुराः ॥ तंविद्धिकृष्णसद्दशंनृणांपापप्रणाशनम् ॥४५॥ तेनत्वंनिर्जितोयु
द्धेदुःखंमाकुरुराक्षस ॥ अस्माभिःसहितोगच्छकर्तुंकृष्णस्यदर्शनम् ॥ ४६ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ बोधितःसोपिसांबेनमुक्तःपाशैश्च
वारुणैः ॥ पुरींगत्वाददौतस्मैद्रव्ययुक्तंतुरंगमम् ॥ ४७ ॥ ततःसोप्यनिरुद्धेनतुरंगस्यतुपालने ॥ प्रार्थितोभीषणोराजन्प्रत्युवाचविचार्य
तम् ॥ ४८ ॥ भीषणउवाच ॥ यदाभवतिचैतन्योमत्पितासुरपालक ॥ तदाहंतस्यवचनादागमिष्येनसंशयः ॥ ४९ ॥ इतीरितोसौकिल
भीषणेनप्रद्युम्नपुत्रःक्रतुवाहनंच ॥ कृत्वाविमानेयदुसेनयावैस्वयंसमारुह्यजगामखंहि ॥ ५० ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखंड
उपलंकाविजयोनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ ॥ ततःप्राप्तःस्वसेनायांविमानस्थउषापतिः ॥ शीघ्रंचाकाशमार्गेणनादयञ्जयदुन्दुभीन् ॥ १ ॥ दृष्ट्वातानागतान्स
र्वेह्यक्रूराद्याश्चयादवाः ॥ मिलित्वाकुशलंसर्वंपप्रच्छुस्तेनिवेदयन् ॥ २ ॥ ततस्त्यक्त्वाविमूर्च्छांवैबकस्तुसहसोत्थितः ॥ अद्दष्ट्वायादवांस्त
त्रपुत्रंपप्रच्छरोषतः ॥ ३ ॥ ततःपित्रेभीषणोवैवार्तांसर्वामवर्णयत् ॥ श्रुत्वावचःप्राहबकोरुषाप्रस्फुरिताधरः ॥ ४ ॥ अहंजानामियदवोवि
मानेनकुशस्थलीम् ॥ मद्भयाच्चगताःपुत्रयथासिंहभयान्मृगाः ॥ ५ ॥ तस्माद्यादवींपृथ्वींकरिष्येहंनसंशयः ॥ हनिष्यामियदून्सर्वान्गत्वा
कृष्णस्यद्वारकाम् ॥ ६ ॥ ॥ भीषणउवाच ॥ ॥ मन्युंनियच्छभोराजन्नस्माकंसमयोनहि ॥ प्रसीदतियदादेवोतदाजेष्यामयादवान् ॥
॥ ७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ बोधितःसोपिपुत्रेणतूष्णींभूत्वाबकासुरः ॥ विचचारवनेराजन्वनजंतून्प्रभक्षयन् ॥ ८ ॥ ततस्तुरंगंविधिना

भिषिच्यदानानिदत्त्वाद्विजपुंगवेभ्यः ॥ विमोचयामासपुनर्जयायप्रद्युम्नपुत्रोविजयीनृपेंद्र ॥९॥ हयस्तुमुक्तःकिलकार्ष्णिजेनस्वरंप्रकुर्वन्नृपधै वतंच ॥ पश्यन्सदेशान्बहुवीरयुक्तान्भद्रावतींनामपुरींजगाम ॥ १० ॥ तत्रभद्रावतीमश्वोनानाचोपवनैर्वृताम् ॥ गिरिदुर्गेणराजेंद्रतथाराज तमंदिरैः ॥ ११ ॥ महावीरजनैर्युक्तांयौवनाश्वेनपालिताम् ॥ दृढांलोहकपाटैश्चनृपस्याग्रेस्थितोऽभवत् ॥ १२ ॥ तंगृहीत्वातुतस्यापि वार्तांज्ञात्वानृपेश्वरः ॥ युद्धंकर्तुंचकुपितःससैन्योनिर्ययौपुरात् ॥ १३ ॥ ससैन्यमागतंदृष्ट्वायौवनाश्वंमहाबलम् ॥ आहूयमंत्रिणंप्राहकृष्ण भक्तंहिकार्ष्णिजः ॥ १४ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ कोयंसमागतोमंत्रिन्संमुखेसहसेनया ॥ .हयहर्ताशत्रुमुख्योतत्सर्वंकथयस्वच॥१५॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ नृपोयंयौवनाश्वाख्योमरुधन्वपतेःसुतः ॥ अत्रराज्यंचकुरुतेमृतेपितरिसत्तम ॥ १६ ॥ अयंषोडशवर्षीयःकुमंत्रि वचनाद्रणम् ॥ करिष्यतिमहाराजमारणीयःसनत्वया ॥ १७ ॥ इतिश्रुत्वातथेत्युक्त्वायौवनाश्वेनकार्ष्णिजः ॥ युद्धंचकारप्रधनेयथानागे ननागहा ॥ १८ ॥ तंतुवैविरथंचक्रेहत्वाचाक्षोहिणीत्रयम् ॥ प्रत्याहविमलंवाक्यंयौवनाश्वमुषापतिः ॥ १९ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ राजन्प्रयच्छतुरगंयुद्धंकुरुनचेन्मया ॥ वाक्यंश्रुत्वाहरेःपौत्रंज्ञात्वाराजाभयान्वितः ॥ २० ॥ अर्पयामासविधिनातस्मैयज्ञतुरंगमम् ॥ भूत्वा कृतांजलीराजाप्रार्थितस्तेनचाऽब्रवीत् ॥ २१ ॥ ॥ यौवनाश्वउवाच ॥ ॥ द्वारकायांयदायज्ञोभविष्यतिनृपेश्वर ॥ तदाहंचाग मिष्यामिकृष्णस्यांघ्रीविलोकितुम् ॥ २२ ॥ ततश्चकृत्वातंराज्येवंदितस्तेनकार्ष्णिजः ॥ मुमुचेवाजिनंश्रेष्ठंविजयीविजयायच ॥ २३ ॥

॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेभद्रावतीविजयोनामैकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ यदुप्रवीरस्यतुरंगमोवैविलोकयन्राजपुरंजगाम ॥ निरीक्ष्यमार्गेसफरांनदींचह्यवंतिकायांविपिनेस्थितोभूत् ॥१॥ तदैवत त्रागतवान्महात्मासांदीपनिःकृष्णगुरुर्द्विजेंद्रः ॥ स्नातुंगृहाच्छ्रीतुलसीस्रजाढ्यःसधौतवस्त्रःप्रजपन्हिकृष्णम् ॥२॥ ददर्शतत्रापिजलंपिबंतंतुरं गमंवैधवलंसपत्रम् ॥ वाक्यंब्रुवन्नेषकृतोश्ववाजीविमोचितःकेननृपेश्वरेण॥३॥तत्रस्नानंप्रकुर्वंतंदृष्ट्वाबिंदुंनृपात्मजम् ॥ हयस्यार्थेमुनिर्गत्वानो दयामासतंनृप ॥ ४ ॥ ततःसर्वीरैर्बहुभिश्चराजन्राजाधिदेवीतनयश्चशूरः ॥ जग्राहवाहंसहसानिरीक्ष्यनत्वागुरुंतद्वचसाप्रसन्नः ॥ ५ ॥ हयं

गृहीत्वागुरवेदर्शयामासहर्षितः ॥ सपत्रंवाचयित्वाऽहनृपंसांदीपनिर्मुदा ॥ ६ ॥ ॥ सांदीपनिरुवाच ॥ ॥ उग्रसेनस्यतुरगंविद्धिप्राद्युम्निपालितम् ॥ यदृच्छयागतंराजन्कार्ष्णिजोत्रागमिष्यति ॥ ७ ॥ आगमिष्यंतिबहवोयादवायुद्धशालिनः ॥ मित्रविंदात्मजाश्चैवपश्यंतस्तेतुरंगमम् ॥८॥ पूजनीयास्त्वयासर्वेकृष्णचंद्रस्यनंदनाः ॥ मद्वाक्याद्युद्धबुद्धिंत्वंत्यक्त्वादेहितुरंगमम् ॥९॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंधन्वीशूरोनृपात्मजः ॥ हयंनेतुंमनोयस्यतत्रतूष्णींबभूवह ॥ १० ॥ तदैवयदुसेनायाःशब्दोभूल्लोकमानहा ॥ महानादंदुंदुभीनांटंकारंधनुषांतथा ॥११॥ चीत्कारंदंतिनांचैवहयानांहेषणंतथा ॥ झणत्कारंरथानांचवीराणांगर्जनंतथा ॥१२॥ शतघ्नीनांमहाशब्दंलोकानांभयदायकम् ॥ श्रुत्वाराजकुमारस्तुविस्मयंपरमंगतः॥१३॥ ततःसमागताःसर्वेरथिभिश्चगजैर्हयैः ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्हकाः॥१४॥ रजोभिश्चनभोव्याप्तंकुर्वंतश्चालयन्महीम् ॥ केननीतःकुत्रगतोहयःसर्वेब्रुवन्वचः ॥१५॥ ततश्चददृशुःसर्वेघोटकंबद्धचामरम् ॥ महाद्भुतेचोपवनेपुष्पितद्रुमसंकुले ॥१६॥ गृहीतंलीलयातत्रनृपपुत्रेणविंदुना ॥ दृष्ट्वानिरुद्धंनिकटेगत्वासर्वेह्यवर्णयन् ॥१७॥ इतिश्रुत्वानिरुद्धस्तुविस्मितःप्रहसन्नृप ॥ उद्धवंप्रेषयामासविंदोःपार्श्वेचधर्मवित् ॥१८॥ ततःपुर्यांमहाराजचासीत्कोलाहलोमहान् ॥ भयभीताजनाःसर्वेसेनांवीक्ष्यभयंकराम् ॥१९॥ अथवैभ्रातरंद्रष्टुंह्यनुर्विंदुर्भयान्वितः ॥ कोटिवीरगणैःसार्द्धंस्वपुर्यानिर्ययौबहिः ॥२०॥ दृष्ट्वायज्ञहयंतत्रसपत्रंचपयःप्रभम् ॥ भ्रात्रागृहीतंचभयान्निपेधंसचकारह ॥२१॥ अनुविंदुरुवाच ॥ यदूनांकृष्णदेवानांभ्रातर्मोचयघोटकम् ॥ सम्बधस्यमिषेणापिकुलकौशलहेतवे ॥२२॥ यादवानांबलंपश्यदेवदैत्यनरासुराः ॥ पुरायज्ञेराजसूयेसर्वेभ्रातर्विनिर्जिताः ॥ २३ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यविंदुर्ज्येष्ठोऽवधर्षितः ॥ आगतंह्युद्धवंदृष्ट्वाहयस्थंप्रत्युवाचह ॥ २४ ॥ विंदुरुवाच ॥ मयागृहीतस्तुरगोमित्राणांमिलनायच ॥ तस्मान्निमंत्रिताःसर्वेस्थितिंकुरुतचात्रवै ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वोद्धवोराजन्विंदुंसंश्लाघ्यहर्षितः ॥ अनिरुद्धस्यनिकटेगत्वासर्वमुवाचह ॥ २६ ॥ श्रुत्वानिरुद्धस्तद्वाक्यंभूत्वाराजन्प्रसन्नधीः ॥ सेनयाऽवंतिकायांचनदीतीरेऽवसत्किल ॥ २७ ॥ अनेकाःशिबिराराजन्तत्रवैदशयोजने ॥ नानावर्णाःसकलशाह्यभूवन्नद्भुताःशुभाः ॥२८॥ भक्ष्यंभोज्यचंलेह्यंन्नचोष्यमेतैश्चभोजनैः ॥ आगतेभ्यश्चसर्वेभ्योविंदुरर्हणमाहरत् ॥ २९ ॥ तथाचैवतृणान्नादीन्पशुभ्योदत्तवान्नृपः ॥

ईदृग्विधंचसत्कारंवृष्णीनांसचकारह ॥ ३० ॥ नृपोराजाधिदेवीचद्रौतथानृपनंदनौ ॥ भृशंमुमुदिरेसर्वेवीक्ष्यसर्वान्हरेःसुतान् ॥३१॥ ततो निशायांकिलकार्ष्णिपुत्रोविद्यागुरुंतुस्वपितामहस्य ॥ आहूयनत्वाऽऽसनमेवदत्त्वाप्रत्याहकृत्वावरपूजनंच ॥ ३२ ॥ भगवन्द्वारकायां चकृष्णवाक्यात्क्रतूत्तमम् ॥ करोतिहयमेधाख्यंचक्रवर्तीयदूत्तमः ॥ ३३ ॥ तस्मिन्क्रतुवरेब्रह्मन्कृपांकृत्वाममोपरि ॥ त्वंतुगच्छमुनिश्रेष्ठ पुत्रेणचसमन्वितः ॥ ३४ ॥ अनिरुद्धस्यवचनंश्रुत्वासांदीपनिर्मुनिः ॥ कृष्णदर्शनकांक्षीचचलितुंसमनोदधे ॥३५॥ ॥ इति श्रीगर्गाचा र्यसंहितायामश्वमेधखण्डअवंतिकागमनंनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथसांदीपनिंतत्रकृष्णपौत्रोब्रवीद्वचः॥ स्मृत्वातुकिंचित्संदेहंगुरुंवृद्धश्रवाइव ॥ १ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ भगवन्ब्रूहिमेसारंयेनानंदेरमाम्यहम् ॥ विहायचास्यजगतःसुखान्स्वप्नोपमान्मुने ॥ २ ॥ इतीरितोनिरुद्धेनराजन्सांदीपनिर्मुनिः ॥ प्रत्या हप्रहसन्प्रीत्याकुमारःपृथुनायथा ॥ ३ ॥ ॥ सांदीपनिरुवाच ॥ ॥ आदिदेवस्त्वमेवासिश्रीहरेर्नाभिपंकजात् ॥ तस्मात्तवाग्रेलोकेशक थयिष्यामिकिंत्वहम् ॥ ४ ॥ तथापिवर्णयिष्यामिराजंस्त्वद्वाक्यगौरवात् ॥ कल्याणार्थंनराणांचसर्वेषांदीनचेतसाम् ॥ ५ ॥ त्वयापृष्टंचय द्राजन्तच्छृणुष्वसुखान्मम ॥ कृष्णचंद्रस्यपदयोःसारमस्तिहिसेवनम् ॥ ६ ॥ ययोःपूजनमात्रेणध्रुवोध्रुवपदंव्रजेत ॥ प्रह्लादश्चांबरीषश्चगय श्चैवयदुस्तथा ॥ ७ ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रश्रीकृष्णस्यचसेवनम् ॥ सर्वेषांसाररूपंयन्मनसाकुरुयत्नतः ॥ ८ ॥ यूयंलोकेभूरिभागाःश्रीकृ ष्णस्यचवंशजाः ॥ ज्ञातिसंबंधिनश्चैवजीवन्मुक्ताहरेःप्रियाः ॥ ९ ॥ केचिज्जानंतिश्रीकृष्णंतनयंकेपिभ्रातरम् ॥ पितरंकेपिमित्रंचकिंकर्त्तव्यं परंचतैः ॥ १० ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ कःकर्ताचास्यजगतआदिरूपःसनातनः ॥ यस्मादासीत्पूर्वमिदंतन्मेवर्णयविस्तरात्॥११॥ केनकेनापिरूपेणभगवाञ्जगदीश्वरः ॥ युगेयुगेमुनेधर्मंकरोतीतिवदस्वनः ॥ १२ ॥ ॥ सांदीपनिरुवाच ॥ ॥ उत्पत्तिश्चनिरोधश्चय स्मादासीद्यदूद्वह ॥ सईश्वरःपरब्रह्मभगवानेकएवच ॥ १३ ॥ युगेयुगेभवंत्येतेदक्षाद्यानृपसत्तम ॥ पुनश्चैवनिरुद्धचंतेविद्वाँस्तत्रनमुह्यति ॥ ॥ १४ ॥ राजन्कृष्णःपरंब्रह्मयतःसर्वमिदंजगत् ॥ जगच्चयोयत्रचेदंयस्मिँश्चलयमेष्यति ॥ १५ ॥ तद्ब्रह्मपरमंधामसदसत्परमंपदम् ॥ यस्य

सर्वमभेदेनजगदेतच्चराचरम् ॥ १६ ॥ सएवमूलप्रकृतिर्व्यक्तरूपीजगच्चसः ॥ तस्मिन्नेवलयंसर्वंयातितत्रैवतिष्ठति ॥ १७ ॥ यतःप्रधानपुरुषोयतश्चैतच्चराचरम् ॥ कारणंसकलस्यास्यसमेकृष्णःप्रसीदतु ॥ १८ ॥ चतुर्युगेप्यसौविष्णुःस्थितिव्यापारलक्षणः ॥ युगव्यवस्थांकुरुते यथाराजेन्द्रतच्छृणु ॥ १९ ॥ कृतेयुगेपरंज्ञानंकपिलादिस्वरूपधृक् ॥ ददातिसर्वभूतात्मासर्वभूतहितेरतः ॥ २० ॥ चक्रवर्त्तिस्वरूपेणत्रेतायामपिसप्रभुः ॥ दुष्टानांनिग्रहंकुर्वन्परिपातिजगत्रयम् ॥ २१ ॥ वेदमेकंचतुर्भेदंकृत्वासशतधाविभुः ॥ करोतिबहुलंभूयोवेदव्यासस्वरूपधृक् ॥ २२ ॥ वेदांश्चद्वापरेन्यस्यकलेरंतेपुनर्हरिः ॥ कल्किस्वरूपीदुर्वृत्तान्मार्गेस्थापयतिप्रभुः ॥ २३ ॥ एवंकृष्णोजगत्सर्वंपरिपातिकरोतिच ॥ हंतिचांतेष्वनंतात्मानान्यस्माद्व्यतिरेकतः ॥ २४ ॥ नमोस्तुहरयेतस्मैयस्माद्भिन्नमिदंजगत् ॥ ध्येयःसजगतामाद्यःसप्रसीदतुमेव्ययः ॥ २५ ॥ तस्मान्नृपेंद्रहरिपौत्रमनोमयंचसर्वंविहायचगतश्चसुखंचदुःखम् ॥ मोक्षप्रदंसुरवरंकिलसर्वदंत्वंद्वारावतीनरपतिंभजकृष्णचंद्रम् ॥ २६ ॥ इतिकृष्णस्यहरेश्चवृत्तसारंकथयतियश्चशृणोतिभक्तियुक्तः ॥ सविमलमतिरेतिनात्ममोहंभवतिचसंस्मरणेषुभक्तियोग्यः ॥ २७ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेवैराग्यकथनंनामत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ इतीदंवचनंश्रुत्वानिरुद्धस्तुमुदान्वितः ॥ निवेश्यकृष्णपदयोःस्वमनःप्राहतंमुनिम् ॥ १ ॥ गतःशत्रुश्चमेमोहस्त्वद्वाक्येनासिनाविभो ॥ अद्यत्वंगच्छकृष्णस्यपुरींपुत्रेणसंयुतः ॥२॥ तस्यवाक्यंसमाकर्ण्यमुदासांदीपनिर्मुनिः ॥ कृष्णदत्तेनपुत्रेणरथस्थोद्वारकांययौ ॥ ३ ॥ सपुर्य्यांरामकृष्णाभ्यामादरेणनिवासितः ॥ पूजितोयादवैःसर्वैर्भोजेंद्रेणविधानतः ॥ ४ ॥ अथप्रद्युम्नतनयःश्यामकर्णमहोज्ज्वलम् ॥ स्वर्णशृंखलयाबद्धंसुमोचविजयायच ॥ ५ ॥ हयश्चशीघ्रंप्रव्रजन्नृपेंद्रसुरंभ्रुवन्राजपुरेगतःसः ॥ यत्रानुशाल्वोनृपतिश्चराज्यंशाल्वस्यभ्राताकुरुतेचनित्यम् ॥६॥ तत्रवैतुरगंप्राप्तमनुशाल्वोयदृच्छया ॥ गृहीत्वावाचयामासतत्पत्रंचप्रहर्षितः ॥७॥ अभिप्रायंनिरीक्ष्यैवतिरश्चीनेनचक्षुषा ॥ स्वसैनिकान्प्रत्युवाचरुषाप्रस्फुरिताधरः ॥८॥ दिष्ट्यादिष्ट्याशत्रवोमेसर्वेचात्रसमागताः ॥ घातयिष्यामितान्सर्वान्यैर्मेभ्राताचमारितः ॥९॥ इत्युक्त्वासेनयायुक्तोनिश्चक्रामपुराद्बहिः ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिस्तृणीकृत्यतुयादवान् ॥ १० ॥ तदैववृष्णयःसर्वेदृष्ट्वासेनांसमागताम् ॥

बाणवर्षंप्रमुंचंतींमुमुचुस्तेशराश्ववै ॥११॥ उभयोःसेनयोर्युद्धंततःस मभवन्मृधे ॥ खड्गैर्बाणैर्गदाभिश्वशक्तिभिर्भिंदिपालकैः ॥१२॥ पलाय
मानांस्वांसेनामनुशाल्वोमहाबलः ॥ वारयित्वानदन्युद्धेचाजगामरथेनवै ॥ १३ ॥ तमागतंविलोक्याथदीप्तिमान्कृष्णनंदनः ॥ तेनसार्द्धं
रणंकर्तुंतदैवसंमुखेऽभवत् ॥ १४ ॥ दीप्तिमंतंरणेवीक्ष्यधनुषादशभिःशरैः ॥ तताडामर्षितःसोपिद्विपंद्वीपीनखैरिव ॥ १५ ॥ ताडित
स्तैःशरौघैस्तुरुधिराक्षतबाहुना ॥ नीत्वाशरासनंसद्योबाणाञ्जग्राहरोषतः ॥ १६ ॥ निधायकिलकोदंडेदशबाणान्मुमोचह ॥ तेशरास्त
च्छरीरंवैभित्त्वाराजन्बहिर्गताः ॥ १७ ॥ यथातृणगृहंराजन्सहसापन्नगाशनः ॥ तैर्बाणैर्निहतोयुद्धेनुशाल्वोमूर्च्छितोभवत् ॥ १८ ॥ ततस्त
त्सैनिकाःसर्वेरुषाप्रस्फुरिताधराः ॥ दीप्तिमंतंरणेजघ्नुश्चित्रशस्त्रैःशरैरपि ॥ १९ ॥ तत्रागत्यहरेःपुत्रोभानुःसर्वान्रिपूञ्छरैः ॥ नीहाराभ्रान्भा
नुरिवच्छिन्नभिन्नांश्चकारह ॥ २० ॥ ततश्चदुद्रुवुःसर्वेऽनुशाल्वस्यतुसैनिकाः ॥ तदैवतस्यमंत्रीवैप्रचंडोनामरोषतः ॥ २१ ॥ शक्त्याजघान
समरेसत्यभामात्मजंनृप ॥ भानोश्चहृदयंभित्वासाविवेशमहीतले ॥ २२ ॥ सचापिमूर्च्छितोभूत्वानिपपातरथाङ्गणे ॥ सएवंकौतुकंवीक्ष्य
सांबस्तत्ररुषाज्वलन् ॥२३॥ शीघ्रंगृहीत्वाकोदंडमाजगामरथेनवै ॥ प्रचंडस्यरथंसांबःसतुरंगंससारथिम्॥२४॥ सध्वजंशतबाणैश्चसर्वंचूर्णी
चकारह ॥ रथेभग्नेगदांनीत्वाप्रचंडोरणदुर्मदः ॥२५॥ आजगामरिपुंहंतुंपतंगइवपावकम् ॥ आगतंतंविलोक्याथचंद्रार्काकारवर्चसा ॥२६॥
शरेणैकेनसांबस्तुजहारतच्छिरोमृधे ॥ हाहाकारस्तदैवासीत्तत्सेनायांनृपेश्वर ॥ २७ ॥ अथोत्थितोनुशाल्वस्तुमूर्च्छांत्यक्त्वामुहूर्ततः ॥
ददर्शमंत्रिणंतत्रसांबेननिहतंमृधे ॥ २८ ॥ निरीक्ष्यरथमारुह्यधन्वीखड्गीचदंशितः ॥ शिलीमुखैश्चतुर्भिश्चसांबस्यचतुरोहयान् ॥ २९ ॥ द्वा
भ्यांकेतुंत्रिभिःसूतंपंचभिश्चशरासनम् ॥ त्रिंशद्भिश्चशरैर्यानंचघानसमरेनृपः ॥३०॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ रथंचान्यं
समारुह्यरेजेजांबवतीसुतः ॥ ३१ ॥ ततोगृहीत्वाकोदंडंशतबाणैरमर्षितः ॥ तताडसरिपुंयुद्धेसपंपक्षैर्यथाविराट् ॥ ३२ ॥ यानस्तस्या
पिभग्नोभूत्तुरगाःपंचतांगताः ॥ सूतोमृत्युंगतोयुद्धेनुशाल्वोमूर्च्छितोभवत् ॥ ३३ ॥ ततस्तत्सैनिकाःसर्वेगृध्रपक्षैःस्फुरत्प्रभैः ॥ आशीविष
समैर्बाणैःसांबंजघ्नूरुषान्विताः ॥ ३४ ॥ सांबमेकंरणेवीक्ष्यमधुःकृष्णसुतोरुषा ॥ पारावतसमेनापिहयेनागतवान्मृधे ॥ ३५ ॥ साकंसांत्रेन

तान्सर्वान्निस्त्रिंशेनरिपून्खलान् ॥ प्रहरार्द्धेनराजेंद्रमारयन्विचचारह ॥ ३६ ॥ ततोनुशाल्वउत्थायदृष्ट्वास्वस्यपराजयम् ॥ सलिलेनशुचिर्भूत्वाहंतुंसर्वान्मनोदधे ॥ ३७ ॥ ब्रह्मास्त्रंसंदधेरोपान्मयदैत्येनशिक्षितम् ॥ अजानन्तस्तुनाशंचसंप्राप्तेप्राणसंकटे ॥ ३८ ॥ तस्यापिदारुणंतेजस्त्रींल्लोकान्प्रदहन्महत् ॥ चचारह्यंतरिक्षेचद्वादशादित्यसन्निभम् ॥ ३९ ॥ तत्तेजसादुर्विषहेणसर्वेसंदह्यमानायदवश्चभीताः ॥ प्राद्युम्निपार्श्वंप्रययुर्ब्रुवन्तोरक्षस्वदुःखान्नृहरेमहात्मन् ॥ ४० ॥ ततःकृत्वाऽभयंराजन्वीरोरुक्मवतीसुतः ॥ ब्रह्मास्त्रेणतुब्रह्मास्त्रंजहारप्रधनेरुषा ॥ ४१ ॥ वह्न्यस्त्रंसोपिचिक्षेपवह्निनापूरितंनभः ॥ दह्यमानाचभूस्तत्रज्वालाभिरिवखांडवम् ॥ ४२ ॥ ततोनिरुद्धोबलवान्वारुणास्त्रंपुनर्दधे ॥ प्रचंडमेघधाराभिर्वह्निःशीतलतांगतः ॥ ४३ ॥ मण्डूकाःकोकिलाश्चैवमयूराःसारसादयः ॥ प्रत्यनंदन्महामेघैर्वर्षांज्ञात्वापुनःपुनः ॥४४॥ ततोनुशाल्वोमायावीपवनास्त्रंसमादधे ॥ दृष्ट्वानिरुद्धोयुयुधेपर्वतास्त्रेणसर्वतः॥४५॥ ततोभारसहस्राढ्यांनीत्वासोपिगदांमृधे ॥ अनिरुद्धंशूरमणिंक्रुद्धोवचनमब्रवीत्॥ ४६ ॥ त्वत्सैन्येनास्तिराजेंद्रगदायुद्धविशारदः ॥ यदिचास्तितर्हिमह्यंतंतुशीघ्रंप्रदर्शय ॥ ४७ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यगदाधारीगदोमहान् ॥ उवाचचाग्रतोभूत्वानिरुद्धस्यप्रपश्यतः ॥४८॥ अत्रवैबहवःसंतिसर्वशस्त्रविशारदाः ॥ मानंमाकुरुदैत्येंद्रत्वमेकाकीरणेऽसिहि ॥ ४९ ॥ नमन्यसेत्वंमद्वाक्यंमयासाकंरणेसुर ॥ कुरुपूर्वंगदायुद्धंततोन्यान्द्रष्टुमर्हसि ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वासगदांनीत्वालक्षभारमयींदृढाम् ॥ तथाऽनुशाल्वंजघ्नेतुमूर्ध्निवक्षस्थलेनृप ॥ ५१ ॥ अनुशाल्वस्तुगदयाजघानसमरेगदम् ॥ ततोऽन्योन्यंगदाभ्यांचजघ्नतुःक्रोधमूर्च्छितौ ॥ ५२ ॥ ततोगदःसमुत्थाप्याऽनुशाल्वंगगनेऽक्षिपत् ॥ भ्रामयित्वाशतगुणंनिपपातमहीतले ॥ ५३ ॥ ततोनुशाल्वउत्थायगृहीत्वारोहिणीसुतम् ॥ भूमौममर्दराजेंद्रतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ५४ ॥ गदोगजंगृहीत्वैकमनुशाल्वोपरिक्षिपत् ॥ तमायांतंगजंनीत्वाचिक्षेपसबलानुजे ॥ ५५ ॥ जानुभिर्मुष्टिभिर्घोरैःप्रहारैस्तौचजघ्नतुः ॥ मर्दितौतावुभौमह्यांपतितौमूर्च्छनांगतौ ॥ ५६ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेराजपुरविजयोनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ एवंदृष्ट्वातयोर्युद्धंयादवाःपरसैनिकाः ॥ ऊचुःपरस्परंधन्योनुशाल्वस्तुगदोमहान्॥ १॥ इतिब्रुवत्सुसर्वेषुगदस्तत्रैवचोत्थितः॥

क्रगतःक्कगतःशस्त्रैर्हत्वामांचस्त्रुवन्रणात् ॥ २ ॥ ततोनुशाल्वंहस्तेनगृहीत्वाकृष्यरोषतः ॥ अनिरुद्धस्यनिकटेपातयामासवेगतः ॥ ३ ॥ पतितंमूर्च्छितंदृष्ट्वाह्यनिरुद्धस्त्वधोमुखम् ॥ कारयामासचैतन्यंव्यजनैःसलिलेनच ॥ ४ ॥ तदैवसप्रवुद्धोभूदनुशाल्वोऽसुरेश्वरः ॥ दृष्ट्वाग्रेसुंदरंसोपिकृष्णपौत्रंघनप्रभम् ॥ ५ ॥ नत्वाप्रत्याहवचनंत्वंतुमेप्राणरक्षकः ॥ अनिरुद्धहरेःपौत्रअपराधंक्षमस्वतम् ॥ ६ ॥ ॐनमोवासुदेवायनमःसंकर्षणायच ॥ प्रद्युम्नायनमस्तुभ्यमनिरुद्धायतेनमः ॥ ७ ॥ गृहाणत्वैतुरंगंतमहंयास्यामिपालयन् ॥ इत्युक्त्वास्वपुरंगत्वाददौतस्मैतुरंगमम् ॥ ८ ॥ अयुतंहस्तिनांचैवहयानांनियुतंतथा ॥ अर्द्धलक्षंरथानांचशिबिकानांसहस्रकम् ॥ ९ ॥ उष्ट्राणांहिसहस्रंचगवयानांसहस्रकम् ॥ पञ्जरेसंस्थितानांचसिंहानांद्विसहस्रकम् ॥ १० ॥ मृगयासारमेयाणांसहस्रंनृपसत्तम ॥ शिबिराणांसहस्रंचशिञ्जानांनियुतंतथा ॥ ११ ॥ जवनिकानामयुतंधेनूनांलक्षमेवच ॥ सहस्रभारंस्वर्णानांरजतानांचतुर्गुणम् ॥ १२ ॥ मुक्तानांभारमेकंचानिरुद्धायददौनृपः ॥ अनिरुद्धस्ततस्तस्मैमणिहारंददौमुदा ॥ १३ ॥ अनुशाल्वःस्वराज्येतुकृत्वात्वैसचिवंवरम् ॥ यादवैःसहितःसोपिदेशानन्याञ्जगामह ॥ १४ ॥ ततोविमुक्तस्तुरगोमणिकांचनभूषितः ॥ देशानन्यान्वीरयुक्तान्पश्यन्बभ्रामभूपते ॥ १५ ॥ अनुशाल्वंजितंश्रुत्वायौवनाश्वंचभीषणम् ॥ राजानोऽन्येमंडलेशाःप्रापतंनजगृहुर्हयम् ॥ १६ ॥ इत्येवंभ्रमतस्तस्यतुरगस्यविशांपते ॥ मासाश्चप्रगताःषड्वैताहशाश्चावशेषिताः ॥ १७॥ हयोमणिपुरेशेनगृहीतश्चविमोचितः ॥ तथारत्नपुरेशेनह्यनिरुद्धभयान्नृप ॥१८॥ राष्ट्रान्सर्वानशूरांश्चविहायतुरगोत्तमः ययौप्राचींदिशंराजन्बल्वलोयत्रदैत्यराट् ॥ १९ ॥ सोपिदैत्योहयस्यापिवार्तांश्रुत्वाचनारदात् ॥ यज्ञंशीघ्रंनाशयित्वानैमिषाच्चाजगामह॥ ॥ २० ॥ स्थितंत्रिवेण्यांसलिलंपिबंतंप्रयागतीर्थेक्रतुवाहनंच ॥ विलोक्यराजन्किलबल्वलाख्योजग्राहशीघ्रंह्यगणय्यकृष्णम् ॥ २१ ॥ ततदैववृष्णयःसर्वेदंडकंचविलोकयन् ॥ चर्मण्वतींसमुत्तीर्यचित्रकूटंसमाययुः ॥ २२ ॥ रामक्षेत्रेचदानानिकृत्वाश्वंचविलोकयन् ॥ तस्यापिपृष्ठतोलग्नाआजग्मुस्तीर्थवासवम् ॥ २३ ॥ दहशुस्तत्रतुरगंसपत्रंयदुसत्तमाः ॥ गृहीतंस्वबलाद्राजन्नसुरेणदुरात्मना ॥ २४ ॥ ततस्तेबल्वलंदृष्ट्वानीलांजनचयोपमम् ॥ योजनद्वयमुच्चांगमुग्रमंगारलोचनम् ॥. २५ ॥ तप्तताम्रशिखाश्मश्रुदंष्ट्रोग्रभ्रुकुटीमुखम् ॥ ब्रह्मद्रुहं

ललज्जिह्वंगजायुतसमंबले ॥ २६ ॥ तमूचुर्यादवारोपात्स्फुरिताधरपल्लवाः ॥ कस्त्वंयज्ञपशुंनीत्वाह्यस्माकंचक्वयास्यसि ॥ २७ ॥ तस्मा न्मोचयतंशीघ्रंनचेद्धन्मोरणेचत्वाम् ॥ इतिश्रुत्वासुरश्चाहवचःशृणुतमेनराः ॥ २८ ॥ बल्वलउवाच ॥ अहंतुबल्वलोदैत्योदेवानांदुःखदा यकः ॥ यस्याग्रेमानुपाःसर्वेभवंतिभयविह्वलाः ॥ २९ ॥ इतिश्रुत्वाचयदवोजघ्नुर्बाणैश्चबल्वलम् ॥ सहतस्तैश्चसहसासहयोंतर्दधेनृप ॥ ॥ ३० ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेबल्वलेनतुरंगहरणंनामपञ्चविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ अथसर्वेयदुगणागतेक्रतुपशौनृप ॥ शोकंचक्रुःक्वगच्छामःकरिष्यामश्चकिंभुवि ॥ १ ॥ नतत्प्रतिविधिंसर्वेनिरुद्धाद्याविदुस्ततः ॥ तदानारदरूपीवैभगवानागमन्नृप ॥ २ ॥ तमागतंमुनिंदृष्ट्वानिरुद्धोयादवैर्वृतः ॥ पूजयित्वासनेस्थाप्यप्रीतःप्राहमुनीश्वरम् ॥ ३॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ भगवन्यज्ञतुरगोबल्वलेनदुरात्मना ॥ नीतःकुत्रगतःसर्वंवदमेवदतांवर ॥ ४ ॥ त्वंपर्यटन्नर्कइवत्रिलोकींदिव्यदर्शनः ॥ अंतश्चरोवायुरिवह्यात्मसाक्षीचसर्ववित् ॥ तस्मात्कथयसर्वंमेश्रुत्वासोप्याहमाधवम् ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ राजंस्तवतुरंगोवैबल्वलेननिवेशितः ॥ ६ ॥ उपद्वीपेपांचजन्येसिंधुमध्येनृपेश्वर ॥ मृतेमित्रेचशकुनौयादवानांवधायच ॥ ७ ॥ सुतलाच्चसमाहूयदैत्यवृंदान्महासुरः ॥ राज्यंकरोतितत्रापिशिवस्यवरदर्पितः ॥ इतिश्रुत्वानिरुद्धस्तुवचःप्रोवाचशंकितः ॥ ८॥ अनिरुद्धउवाच ॥ तस्मैचंद्रललामेनकिंदत्तंप्रवरंवरम् ॥ ९ ॥ तन्ममाख्याहिदेवर्षेकस्मात्संतोपितोभवत् ॥ ततोबभाषेसमुनिःशृणुराजन्वचोमम ॥ १० ॥ कैलासेचैकदादैत्योह्येकपादेनसंस्थितः॥वर्षद्वादशपर्यंततपश्चक्रेसुदारुणम्॥ ११॥ततश्चतोपितोदेवोवरंब्रूहीत्युवाचह ॥ तच्छ्रुत्वासउवाचाथसदाशिवनमोस्तुते ॥१२॥ महामृधेचमांदेवपालयस्वकृपानिधे ॥ तथास्तुचोक्त्वादेवस्तुतत्रैवांतर्दधेनृप ॥ १३ ॥ सदैत्यःपाञ्चजन्येवैराज्यंचक्रेवलात्ततः ॥ स्वतस्तुभ्यंनतुरगंविनायुद्धेनदास्यति ॥ १४ ॥ अनिरुद्धस्तुप्रोवाचहत्वादुष्टंचबल्वलम् ॥ ससैन्यंचमुनिश्रेष्ठमोचयिष्येतुरंगमम् ॥ १५ ॥ सशिवस्यवरेणापियदियुद्धंकरिष्यति ॥ नपालयिष्यतिमृधेशिवःकृष्णद्विषंखलम् ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वाचानिरुद्धोवैप्रयाणार्थंजयायच ॥ यादवेभ्यश्चसर्वेभ्यःसहसाज्ञांचकारह ॥ १७ ॥ ततोनुज्ञाप्यदेवर्षिर्युद्धकौतुकसंयुतः ॥ ययौचाकाशमार्गेणतत्रस्थानेनृपेश्वर ॥ १८ ॥ तदैव

यादवाःसर्वेसञ्जीभूतारुषान्विताः॥स्नात्वाकृत्वाचदानानितीर्थराजेविधानतः ॥ १९ ॥ उपद्वीपंययूराजन्रथिभिश्चगजैर्हयैः ॥ द्विलक्षामार्गकाराश्चमार्गंचक्रुर्दिनेदिने ॥ २० ॥ भिंदिपालैश्चसर्वत्रसेनायाःपूर्वमेवहि ॥ सुखेनयत्रगच्छंतिगजवाजितुरंगमाः ॥ २१ ॥ पदातयश्चराजेंद्रमार्गेनिष्कंटकेत्वरम् ॥ इत्थंतुयदुसेनायाःशेषोभारेणपीडितः ॥ २२ ॥ इतिहोवाचमनसिकिंबभूवधरातले ॥ अनिरुद्धोऽग्रतोभूत्वाऽलक्षितःप्रययौनृप ॥ २३ ॥ हयरक्षापदेशाद्वैनाशयन्निवपापिनः ॥ यत्रयत्रगतोराजन्हयस्यार्थेचकार्ष्णिजः ॥ २४ ॥ तत्रतत्रोपशृण्वानःश्रीकृष्णस्ययशोखिलम् ॥ श्लाघांयेवैकरिष्यंतिगोविंदबलदेवयोः ॥ २५ ॥ ददौतेभ्यश्चरत्नानिवस्त्राण्याभरणानिच ॥ यत्किंचित्तस्यसैन्येषुवसुमात्रमनुत्तमम् ॥ २६ ॥ तत्सर्वमददात्प्रीतःकृष्णगाथाहृताशयः ॥ इत्थंशृण्वन्हरेर्गाथांकाशींपश्यन्गयांतथा ॥ २७ ॥ कुर्वन्दानानिराजेंद्रकाष्ठांप्राचींजगामसः ॥ इत्थंभयंकरांसेनांयादवानांविलोक्यच ॥ २८ ॥ गिरिव्रजपुराधीशःसहदेवस्तुशंकितः ॥ भूत्वाकृतांजलिर्नीत्वारत्नानिविविधानिच ॥ २९ ॥ अनिरुद्धस्यपदयोःपपातभयविह्वलः ॥ अनिरुद्धस्ततस्तस्मैरत्नमालांददौमुदा ॥ ३० ॥ राज्येकृत्वाचतंशीघ्रंशरणागतवत्सलः ॥ समन्वितोवृष्णिवरैर्जगामकपिलाश्रमम् ॥ ३१ ॥ स्नात्वाचतत्रैवयदुप्रवीरोभागीरथीसागरसंगमेच ॥ विलोक्यसिद्धंकपिलंमुनींद्रंससेनयासोपिनमश्चकार ॥ ३२ ॥ तत्रस्थानाद्दक्षिणस्यांसिंधुतीरेचतस्यवै ॥ बभूवुःशिबिराराजन्नुच्चाःप्रासादसन्निभाः ॥ ३३ ॥ शिबिरेष्वनिरुद्धाद्यायादवास्तत्रसानुगाः ॥ चक्रुर्निवासंराजेंद्रशूराःसर्वेजयैषिणः ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेतुरगार्थउपद्वीपगमनंनामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथानिरुद्धोयदुराट्प्रातःकालेविशांपते ॥ उद्धवंतुसमाहूयप्राहगंभीरयागिरा ॥ १ ॥ कतिदूरंपांचजन्यंतन्ममाख्याहिसत्तम ॥ यस्मिन्मदीयस्तुरगोनीतोदैत्येनवर्त्तते ॥ २ ॥ इत्युदाहृतमाकर्ण्यमंत्रीकृष्णसुहृत्सखः ॥ मनसाकृष्णपादाब्जंस्मृत्वाप्रोवाचमाधवम् ॥ ३ ॥ प्रभोसर्वज्ञभगवन्नहंत्वद्वाक्यगौरवात् ॥ कथयिष्यामिलोकेशयथामार्गेश्रुतंतथा ॥ ४ ॥ त्रिंशद्योजनविस्तीर्णात्सागरात्पारमेवच॥उपद्वीपंपांचजन्यंदक्षिणेस्तिनृपेश्वर ॥५॥ उद्धवस्यवचःश्रुत्वानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ बलीधैर्यधरःक्रुद्धःप्राहेदंयदुपुंगवान् ॥६॥

॥ अनिरुद्ध उवाच ॥ अहंयास्यामिपारंवैतस्माद्यादवसत्तमाः ॥ सेतुंकुरुतशीघ्रन्तुसागरस्यशरैरपि ॥ ७ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वायादवा युद्धकोविदाः ॥ सागरेमुमुचुर्बाणान्प्रहसंतःपरस्परम् ॥ ८ ॥ ततःसर्वेजलचरास्तीक्ष्णबाणैःप्रताडिताः ॥ कोलाहलंप्रकुर्वंतोदुद्रुवुस्तेचतुर्दिशम् ॥ ९ ॥ नकेषांप्रगताबाणाःपारंवैसागरस्यच ॥ इतिवैकथितंवाक्यंखस्थेनचसुरर्षिणा ॥ १० ॥ तदाक्रूरोहृदीकश्चसात्यकिश्चोद्धवो बली ॥ कृतवर्मासारणश्चयुयुधानादयोनृप ॥ ११ ॥ हेमांगदइंद्रलीलोऽनुशाल्वाद्याश्चभूपते ॥ गतमानाबभूवुर्वैनारदोक्तंनिशम्यच ॥ १२ ॥ ततोनिरुद्धोबलवान्स्मरन्कृष्णपदांबुजम् ॥ प्रतिशार्ङ्गंगृहीत्वावैदिव्यान्बाणान्मुमोचह ॥ १३ ॥ ततोहृष्टाऋषिःप्राहह्यनिरुद्धशिलीमुखाः ॥ पारंगत्वासमुद्रस्यविविशुस्तेचतत्तटम् ॥ १४ ॥ इतिश्रुत्वाऋषेर्वाक्यंसांबदीप्तिमतादयः ॥ मुमुचुस्तेशरान्राजंस्तेषांपारंगताःशराः ॥ १५ ॥ शरेषुचशराराजन्कोटिशःकोटिशःकिल ॥ विविशुर्वीक्ष्यसर्वेऽपिधन्विनोविस्मयंगताः ॥ १६ ॥ चक्रुःसेतुंचतेसर्वेत्रिंशद्योजनलंबितम् ॥ दृढं जलाच्चांतरिक्षमेकयोजनविस्तृतम् ॥ १७ ॥ बध्वाततश्चतेसेतुंचतुर्भिःप्रहरैरपि ॥ अनिरुद्धादयोरात्रौसुषुपुःशिबिरेषुवै ॥ १८ ॥ तस्माद्वैपुत्रपौत्राणां कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ शूराणांकृष्णबिंबानांबलंकिंकथयाम्यहम् ॥ १९ ॥ इतिश्रीमद्गर्गा०सं०अ० सेतुबंधनंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ ॥ २७ ॥ श्रीगर्ग उवाच ॥ ॥ कृत्वातुशौचादिकमेवकर्मप्रभातकालेयदुनंदनश्च ॥ जगामपारंयदुभिश्चसिंधोरामोयथावैकपिभिर्नृपेंद्र ॥ १ ॥ ददृशुस्तत्रतेगत्वानिरुद्धाद्याश्चयादवाः ॥ उपद्वीपंपांचजन्यंशतयोजनविस्तृतम् ॥ २ ॥ राजतेतत्रराजेंद्रनाम्नावैचासुरीपुरी ॥ विंशद्योजनविस्तीर्णादैत्यवृंदसमाकुला ॥ ३ ॥ पुन्नागैर्नागचंपैश्चतिलकैर्देवदारुभिः ॥ अशोकैःपाटलैराम्रैर्मंदारैःकोविदारकैः ॥ ४ ॥ निंबजंबूकदंबैश्चप्रियालपनसैस्तथा ॥ सालैस्तालैस्तमालैश्चमल्लिकाजातियूथिकैः ॥ ५ ॥ नीपैःकदंबैर्बकुलैश्चंपकैर्मदनाभिधैः ॥ शोभितानगरीरम्यारत्नप्रासादसंयुता ॥ ६ ॥ यदून्समागताञ्छ्रुत्वामयंमायाविनंखलः ॥ प्रेषयामासगणितुंयादवानांमहात्मनाम् ॥ ७ ॥ सचापिशुकरूपेणगत्वा दृष्ट्वायदूत्तमान् ॥ आगत्यस्वपुरीमध्येबलवलंविस्मितोब्रवीत् ॥ ८ ॥ ॥ मयउवाच ॥ ॥ कःकरिष्यतिसंख्यांवैवृष्णीनांबलिनांनृप ॥ नियुतानांचनियुतकोटिनास्तेसकार्ष्णिजः ॥ ९ ॥ सेतुंकृत्वाशरैःसिन्धोःप्राप्ताःसर्वेतवोपरि ॥ तेषांपश्यबलंराजन्देवविस्मयकारकम् ॥ १० ॥

सागरस्यशरैःसेतुंनदृष्टंनश्रुतंकृतम् ॥ वृद्धेनचमयाराजंस्त्वदग्रेद्यविलोकितम् ॥११॥ राघवेणपुरासेतुंपाषाणैर्द्रुमवेष्टितम् ॥ स्वनाम्नश्चप्रतापेनलंकायानिकटेकृतम् ॥ १२ ॥ तत्सर्वंचमयादृष्टमद्यदृष्टंहिचाद्भुतम् ॥ श्रीकृष्णेनपुराराजन्कंसाद्याःशकुनादयः ॥ १३ ॥ मारिताःसंगरेदैत्यानृपाःसर्वेविनिर्जिताः ॥ कृष्णस्तुभगवान्साक्षाद्ब्रह्मणाप्रार्थितःपुरा ॥ १४ ॥ गोलोकादागतोभूमौभक्तानांरक्षणायच ॥ अभक्तानांचनाशायकुशस्थल्यांविराजते ॥१५॥ तस्माद्यदूत्तमाःसर्वेनिरुद्धाद्यामहाबलाः ॥ भीषणंचबकंजित्वाह्यन्याञ्जित्वात्रचागताः॥१६॥पुत्राःपौत्राश्चकृष्णस्यज्ञातयश्चयदूत्तमाः ॥ आकाशंजेतुमिच्छंतिकावार्त्ताभूतलस्यच ॥ १७ ॥ अनिरुद्धायतस्माद्वैतुरगंदेहिबल्वल ॥ दैत्यानांहतशेषाणांकुलकौशल्यहेतवे ॥ १८ ॥ ततोनिरुद्धायहयंचदत्त्वासुरद्विषांवैसुखहेतवेच ॥ श्रीकृष्णचंद्रंप्रभजँश्चभुंक्ष्वराज्यंस्वकीयंतपसात्तुलब्धम् ॥१९॥ एवंशुभैश्चवचनैर्बोध्यमानोपिबल्वलः ॥ निश्वस्योवाचरोषेणमयंकृष्णपराङ्मुखः ॥ २० ॥ बल्वलउवाच ॥ विनायुद्धेनत्वंदैत्यकथंभीतोभविष्यसि ॥ वदिष्यसिममाग्रेत्वंशूरहास्यकरंवचः ॥ २१ ॥ त्वंबुद्धिबलहीनश्चवृद्धत्वाच्छठतांगतः ॥ तस्मात्त्वदीयंवचनंनाहंगृह्णामिसांप्रतम् ॥ २२ ॥ यदिकृष्णोहरिःसाक्षादेतेकृष्णस्यवंशजाः ॥ ममाग्रेशिवभक्तस्यकिंकरिष्यंतिपौरुषम् ॥२३॥ भयंमाकुरुतस्मात्त्वंमायाःकुत्रगतास्तव ॥ अहंतवाश्रयेणापियुद्धंकर्तुंव्रजामिवै ॥२४॥ अनिरुद्धोमहाशूरःशूराःकिंनवयंस्मृताः ॥ स्थितेमयिमहीमध्येकोयंगर्वोऽभवन्महान् ॥२५॥ फलंगर्वस्यप्राप्नोतुममनिर्मुक्तसायकैः ॥ अद्यमेनिशिताबाणाअनिरुद्धंचमानिनम् ॥२६॥ प्रकुर्वंतिरणेदैत्यरक्तांगंछिन्नकंचुकम् ॥ यथाकिंशुकवृक्षंवैवसंतदिवसाःकिल ॥ २७ ॥ दारयंतुकपोलानिनाराचाममहस्तिनाम् ॥ हयान्पश्यंतुशतशोरुधिरौघपरिप्लुतान् ॥ २८ ॥ पिबंतुयोगिनीवृंदारुधिराणिनृमस्तकैः ॥ भूयाच्चकालीसंतुष्टामद्वैरिक्रव्यभक्षणैः ॥ २९ ॥ ममबाहुबलंसर्वेपश्यंतुसुभटाःकिल ॥ महाकोदंडनिर्मुक्तभल्लकोटीर्विमुंचतः ॥ ३० ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यमयोमायीमहामतिः ॥ जानन्कृष्णस्यमाहात्म्यंमदांधंचेदमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ ॥ मयउवाच ॥ ॥ यदाविजेष्यसिरणेकृष्णपुत्रांश्चयादवान् ॥ आगमिष्यतिश्रीकृष्णोजेतुंत्वांवाबलश्चवै ॥ ३२ ॥ इतिश्रुत्वामहादैत्यःसत्यंहितकरंवचः ॥ कालपाशेनसंबद्धोनजग्राहरुषाज्वलन् ॥ ३३ ॥ ॥ बल्वलउवाच ॥ ॥ ममारी

रामकृष्णौचशत्रवोवृष्णयश्चमे ॥ तान्सर्वान्मारयिष्यामियैर्मेमित्राश्चमारिताः ॥ ३४ ॥ हत्वाचयादवानत्रपश्चाद्यज्ञंकरोम्यहम् ॥ तस्तदि
ग्विजयेनापिविजेष्यामिहरेःपुरीम् ॥ ३५ ॥ ॥ मयउवाच ॥ ॥ मानंमाकुरुदैत्येन्द्रकालरूपस्तुरंगमः ॥ प्राप्तस्तवपुरेहंतुंहतशेषान्म
हासुरान् ॥ ३६ ॥ अनिरुद्धशराःसर्वेसद्यस्तवपुरींनृप ॥ छिन्नभिन्नांशूरहीनांकरिष्यंतिनसंशयः ॥ ३७ ॥ हिरण्याक्षादयोदैत्याराव
णाद्यानिशाचराः ॥ मारितायेनकृष्णःसजातोयदुकुलेश्रुतम् ॥ ३८ ॥ किंचिद्राज्यस्यमानेनत्वंनजानासिबल्वल ॥ प्रयच्छतुरगंतस्मैनयु
द्धसमयोऽस्तिहि ॥ ३९ ॥ ॥ बल्वलउवाच ॥ ॥ अहंजानामित्वद्वार्त्तांयुद्धंतैर्नकरिष्यसि ॥ अनिरुद्धंगच्छतस्मात्त्वंविभीषणव
त्किल ॥ ४० ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ बल्वलस्यवचःश्रुत्वामयोमायाविदांवरः ॥ प्रतिव्योढुंतत्रदुःखमिदमेवान्वपद्यत ॥ ४१ ॥ वैर
भावेनपूर्वंवैवैकुंठंबहवोगताः ॥ निशाचराश्चदैत्याश्चतंभावंयःकरोतिहि ॥ इत्थंविचार्यसहसासउवाचमहासुरम् ॥ ४२ ॥ ॥ मयउवाच ॥
अद्यत्वांचमहावीरंननिषेधंकरोम्यहम् ॥ ४३ ॥ युद्धंकुरुरणेगत्वायदून्मारयसायकैः ॥ अहमेवकरिष्यामियुद्धंत्वद्वाक्यतोमृधे ॥ इत्यु
क्त्वावचनंसोपिविररामप्रहर्षयन् ॥ ४४ ॥ ऊर्द्ध्वकेशनदःसिंहःकुशाबाद्याश्चमंत्रिणः ॥ ऊचुःप्रकुपिताःसर्वेचत्वारोबल्वलंनृप ॥ ४५ ॥
॥ मंत्रिणऊचुः ॥ ॥ पूर्ववयंगमिष्यामोहंतुंसर्वान्यदूत्तमान् ॥ बहुभिर्दिवसैराजन्संग्रामोनकृतोयतः ॥ ४६ ॥ चिंतांमाकुरुराजेंद्रमयदै
त्येनसंयुतः ॥ क्षणेनमारयिष्यामःकोटिशःकोटिशोनरान् ॥ ४७ ॥ गर्गउवाच ॥ तेषांभाषितमाकर्ण्यबल्वलस्तुमुदान्वितः ॥ चकारा
ज्ञांनृपश्रेष्ठरणार्थेरणकोविदः ॥ ४८ ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेदैत्यमंत्रवर्णनंनामाऽष्टाविंशोध्यायः ॥ २८ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ अथयुद्धायराजेंद्रचत्वारःकिलमंत्रिणः ॥ दैत्यकोटिसमायुक्तानिर्जग्मुर्दंशिताःपुरात् ॥ १ ॥ सर्वेहिधन्विनःशूराविद्याध
रसमाःकिल ॥ खड्गैःशूलैर्गदाभिश्चपरिघैर्मुद्गरैर्नृप ॥ २ ॥ एकघ्नीभिर्दशघ्नीभिःशतघ्नीभिर्भुशुंडिभिः ॥ कुंतैश्चभिंदिपालैश्चचक्रसायकश
क्तिभिः ॥ ३ ॥ संयुताःसर्वशस्त्रैश्चलोहकंचुकमंडिताः ॥ रथैर्गजैस्तुरंगैश्चगवयैर्महिषैर्मृगैः ॥ ४ ॥ उष्ट्रैःखरैःसूकरैश्चवृकैःसिंहैश्चक्रोष्टुभिः ॥
महागृध्रैःशंखचिल्लैर्मकरैश्चतिमिंगिलैः ॥ ५ ॥ एतैश्चवाहनैराजन्संयुक्तारणकर्कशाः ॥ शंखदुंदुभिनादेनवीराणांगर्जनेनच ॥ ६ ॥ श

तन्नीनांचशब्देनचचालवसुधाभृशम् ॥ इत्थंभयंकरांसेनामसुराणांविलोक्यच ॥ ७ ॥ भयंप्रापुःसुरासर्वेमहेंद्रधनदादयः ॥ यादवास्तेपिब लिनोनिर्जितायैश्चभूःपुरा ॥ ८ ॥ विषण्णमनसोऽभूवन्दैत्यसेनांनिरीक्ष्यच ॥ प्रद्युम्नेनराजसूयेचंद्रावत्यांपुरानृप ॥ ९ ॥ यादवेभ्यःप्रक थितंयन्नीतिधैर्यवर्द्धनम ॥ तत्सर्वंकथयामासयदुभ्यःकार्ष्णिजः पुनः ॥ १० ॥ गर्गउवाच ॥ इतिश्रुत्वाचयदवःशस्त्राणिजगृहुस्त्वरम् ॥ मृ त्युंवरंमन्यमानाविजयाच्चपलायनात् ॥ ११ ॥ ततःसमभवद्युद्धंदैत्यानांयदुभिःसह ॥ पांचजन्येचलंकायांरक्षसांकपिभिर्यथा ॥१२॥ रथि नोरथिभिस्तत्रपत्तिभिःपत्तयोमृधे ॥ हयाहयैरिभाश्चेभैर्युयुधुस्तेपरस्परम् ॥ १३ ॥ केचिद्वैदंतिनोमत्ताःशुंडादंडैरितस्ततः ॥ जघ्नूर थांस्तुरंगांश्चवीरान्राजन्महामृधे ॥ १४॥ शुंडादंडैःसंगृहीत्वारथान्साश्वान्ससारथीन् ॥ निपात्यभूमावुत्थाप्यगगनेचिक्षिपुर्बलात्॥१५॥कॉ श्चिन्ममर्दुःपादाभ्यांसंविदार्यकरैर्दृढैः ॥ सक्षताश्चगजाराजन्प्रधावंतोरणांगणात् ॥ १६ ॥ तुरगास्तत्रधावंतःसवीरास्तेनृपेश्वर ॥ उल्लंघयंतश्चरथान्प्रोत्पतंतोगजान्प्रति ॥ १७ ॥ अंबष्ठंगजिनंयुद्धेमर्दयन्तश्चसिंहवत् ॥ उत्पतंतश्चतुरगागजवृंदंमहाबलाः ॥ १८ ॥ असि प्रहारंकुर्वंतोविदार्यचरिपून्बहून् ॥ वाजिपृष्ठेनदृश्यंतेतेदृश्यंतेनटाइव ॥ १९ ॥ केचिद्वीरांस्तुखड्गैश्चद्विधाकुर्वन्तुरंगमान् ॥ केचिद्दंतान्संगृही त्वाकुंभेषुकरिणांगताः ॥२०॥ तुरगस्थाःकेपिबलंसंविदार्यविनिर्गताः ॥ खड्गवेगैःकंजवनंलीलाभिर्वायवोयथा ॥२१॥ बभूवतुमुलंयुद्धमद्भु तंरोमहर्षणम् ॥ बाणैर्गदाभिःपरिघैःखड्गैःशूलैश्चशक्तिभिः ॥२२॥युद्धेगजाश्चगर्जंतिहर्षंतितुरगाभृशम् ॥ हाहावीराःप्रकुर्वंतिनदंतिरथनेमयः ॥ २३ ॥ सैन्यपादरजोवृंदैरंधीभूतंनभोभवत् ॥ तत्रस्वीयोनपारक्योदृश्यतेचमृधांगणे ॥ २४ ॥ परस्परंचबाणौघैःकेचिद्वीराद्विधाकृताः॥ तिर्यग्भूतारथायुद्धेनिपेतुःपादपाइव ॥ वीरोपरिगतावीराहयोपरिहयाश्चवै ॥ २५ ॥ उत्पेतुस्तत्रशूराणांकबंधाश्चभयंकराः ॥ पातयंतःखड्ग हस्ताहयान्वीरान्महारणे ॥२६॥ हस्तिनांभिन्नकुंभानांमौक्तिकानिपतंतिखात् ॥ शस्त्रांधकारेप्रधनेरात्रौतारागणाइव ॥ २७ ॥ ततश्च सेनयोर्मध्येरुधिराणांनदीह्यभूत् ॥ वेतालाःशिवमालार्थंजगृहुस्तेशिरांसिच ॥ २८ ॥ मृगेंद्रस्थामहाकालीडाकिनीभिःसमागता ॥ कपालेनापिरुधिरंपिबंतीदृश्यतेमृधे ॥ २९ ॥ डाकिन्योरुधिरंतत्रपाययंत्यःसुतान्मृधे ॥ मारोदिष्टेतिवादिन्योनेत्राण्यपिददामवः ॥ ३० ॥

विद्याधर्यस्त्वंबरस्थागंधर्व्योऽप्सरसस्तथा ॥ क्षत्रधर्मस्थितत्वाच्छूरान्वव्रिरेदेवरूपिणः ॥३१॥ परस्परंकलिरभूत्तासांपत्यर्थमंबरे ॥ ममानुरू
पोनायंवइतिविह्वलचेतसाम् ॥ ३२॥ केपिशूराधर्मपरारणाद्राजन्नचालिताः ॥ जग्मुस्तेवैष्णवंलोकंभित्त्वातपनमंडलम् ॥३३॥ केचिद्दी
रामहायुद्धंदृष्ट्वायुद्धात्पलायिताः ॥ ततवालुकमार्गेणजग्मुस्तेनिरयंनृप ॥ ३४ ॥ एवंदैत्यान्महावीराञ्जघ्नुःसर्वेयदूत्तमाः ॥ तथायदून्महा
युद्धेनानाशस्त्रैश्चदानवाः ॥ ३५ ॥ रणेमृत्युंगताःसर्वेराजन्दैत्याश्चकोटिशः ॥ तथामृत्युंगतायुद्धेयादवाश्चसहस्रशः ॥ ३६ ॥ बाणां
धकारेसंजातेऽनिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ ऊर्द्ध्वकेशेनयुयुधेयथावृत्रेणवासवः ॥३७॥नदेनचगदोराजन्सिहेनवृकएवच॥ कुशांबेनचसांबोवैयुयुधेर
णमंडले ॥ ३८ ॥ एवंपरस्परंयुद्धंबभूवतुमुलंमहत् ॥ ऊर्द्ध्वकेशस्तदाराजन्धनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ ३९ ॥ कार्ष्णिजंताडयामासनाराचैर्दश
भिर्मृधे ॥ तान्प्रचिच्छेदभगवान्धन्वीरुक्मवतीसुतः॥४०॥ऊर्द्ध्वकेशःपुनस्तस्यकवचेसायकान्दश॥ निचखानस्वर्णपुंखान्भित्त्वावर्मतनौ
गताः ॥ ४१ ॥ चतुर्भिश्चशरैस्तस्यजघानचतुरोहयान् ॥ चिच्छेदबाणैर्विंशद्भिःकोदंडंसगुणंपरम् ॥ ४२ ॥ अनिरुद्धस्यराजेंद्रबल्व
लस्यानुगोबली ॥ अनिरुद्धस्तुतंत्यक्त्वारथंचान्यंसमारुहत् ॥ ४३ ॥ शक्रदत्तंनृपश्रेष्ठप्रतिशार्ङ्गधरोमहान् ॥ कृष्णदत्तेचकोदंडेशर
मेकंनिधायच ॥ ४४ ॥ तद्रथेनिचखानाथरुषाढचोहस्तलाघवात् ॥ सायकस्तद्रथंनीत्वाभ्रामयित्वाघटीद्वयम् ॥ ४५ ॥ गगनात्पा
तयामासकाचपात्रंयथार्भकः ॥ अंगारवद्रथस्तस्यविशीर्णोभूद्धयाश्चवै ॥ ४६ ॥ ससूताश्चनृपश्रेष्ठपंचतांप्रापुरग्रतः ॥ ऊर्द्ध्वकेशस्तु
पतनान्मूर्च्छितोभूद्रणांगणे ॥ ४७ ॥ इति श्रीमद्ग॰ सं॰ अ॰ चरित्रेयादवासुरसंग्रामवर्णनंनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥
तदोत्थितश्चोर्द्ध्वकेशोरथंचान्यंसमाश्रितः ॥ अनिरुद्धस्यसंग्रामेयावदायातिसंमुखम् ॥ १ ॥ तावद्भंजनिशितैर्नाराचैस्तद्रथंपुनः ॥ स
भग्नंस्यंदनंदृष्ट्वापुनरन्यंसमाश्रितः ॥ २ ॥ सोपिभग्नःशरैराशुकार्ष्णिजेनरणेनृप ॥ एवंनवरथाभग्नाऊर्द्ध्वकेशस्यवैरणे ॥ ३ ॥ ततःक्रुद्धोरणे
दैत्यःशक्तिंचिक्षेपसत्वरम् ॥ दृष्ट्वातामागतांवीरोनाराचैर्दशधाच्छिनत् ॥ ४ ॥ ऊर्द्ध्वकेशस्तदासंख्येस्थित्वारुक्ममयेरथे ॥ आजगामसवेगे
नानिरुद्धंप्रतियोधितुम् ॥ ५ ॥ कार्ष्णिजंपंचभिर्बाणैस्ताडयामासहर्षितः ॥ शरैस्तैर्निहतःसोपिकश्मलंपरमंगतः ॥ ६ ॥ संक्रुद्धोधनुरुद्य

म्यचित्रवाजान्छरान्दश ॥ मुमोचहृदयेतस्यसहसाहस्तलाघवात् ॥ ७ ॥ शरास्तेपपुरेतस्यरुधिरंबहुदारुणाः ॥ पीत्वापेतुर्यथाभूमौ कूटसाक्ष्यस्यपूर्वजाः ॥ ८ ॥ ऊर्द्ध्वकेशःपुनःक्रुद्धस्तिष्ठतिष्ठेतिचब्रुवन् ॥ बाणैस्तुदशसंख्यैश्चतताडतस्यमूर्द्धनि ॥ ९ ॥ सायकास्तेनिरुद्धस्यह्युष्णीपोपरिनिष्ठिताः ॥ विराजंतेस्मराजेंद्रदशशाखास्तरोरिव ॥ १० ॥ नविव्यथेसतैर्बाणैर्युद्धेरुक्मवतीसुतः ॥ यथापुष्पैश्चप्रहृतोद्विरदोनृपसत्तम ॥ ११ ॥ बाणान्छतंस्वधनुषिनिधायाकृष्यमाधवः ॥ चित्रवाजान्स्वर्णपुंखान्मुमोचबहुरोषतः ॥१२॥ तेबाणास्तस्यसर्वांगंभित्त्वाशीघ्रमधोगताः ॥ रुधिराक्तायथाराजन्कृष्णभक्तिपराङ्मुखाः ॥ १३ ॥ शरसंघैश्चसहतोपंचतांप्रधनेगतः ॥ हाहाकारश्चतत्सैन्येबभूवनृपसत्तम ॥ तदाजयजयारावोयादवानांबभूवह ॥१४॥ अनिरुद्धोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥१५॥ ऊर्द्ध्वकेशस्तुप्रधनाद्दिव्यदेहेनयादव ॥ ययौविमानमारुह्यस्वर्गंसुकृतिनांपदम् ॥१६॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वानदःशोकेनपूरितः ॥ कुंजरस्थोगदंबाणैःकुंजरस्थंजघानह ॥१७॥ आगतान्सायकान्दृष्ट्वाधनुर्द्धारीगदोमहान् ॥ तान्प्रचिच्छेदबाणेनानिरुद्धस्यप्रपश्यतः ॥ १८ ॥ नदस्तदैवसंक्रुद्धोभ्रातृशोकपरिप्लुतः ॥ अकरोद्विगजंबाणैःसंग्रामेरोहिणीसुतम् ॥ १९ ॥ गजस्तुशतबाणैश्चभिन्नांगःपंचतांगतः ॥ निपपातगदोभूमौतदद्भुतमिवाभवत् ॥ २० ॥ ततःक्रुद्धोगदांनीत्वाहंतुंशत्रुंरणेगदः ॥ आजगामज्वलन्छीघ्रंसिंहःसिंहंवनेयथा ॥ २१ ॥ आगतंतंगृहीत्वातुशुंडादंडेनतद्गजः ॥ चिक्षेपसगदंराजन्नाकाशेशतयोजनम् ॥ २२ ॥ पतितःखात्ससुत्थायशुंडादंडंप्रगृह्यसः ॥ पातयामासभूपृष्ठेभ्रामयित्वागजंगदः ॥ २३ ॥ गजोमृत्युंगतोयुद्धेविस्मितोभून्महासुरः ॥ जग्राहस्वगदांगुर्वींश्लाघांकृत्वागदस्यच ॥ २४ ॥ शीघ्रंतमाह्वयामासगदंवीरंगदाधरम् ॥ तथासोपिनदंद्वैत्यंसंग्रामार्थेविशांपते ॥ २५ ॥ नदःप्रत्याहवचनंत्वंमनुष्योसियादव ॥ तस्माल्लज्जांकरिष्यामिकथंयुद्धंकरिष्यसि ॥ २६ ॥ पूर्वंप्रहारंकुरुमेपश्चात्त्वंतुनजीवसि ॥ इतिश्रुत्वागदःप्राहयथावृत्रंपुरंदरः ॥२७॥ गदउवाच ॥ नकिंचित्तेप्रकुर्वंतियेवदन्तिमुखेनवै ॥ नवदंतिरणेशूरादर्शयंतिपराक्रमम् ॥ २८ ॥ इतिश्रुत्वानदःक्रुद्धोगदस्यहृदयेनदन् ॥ ताडयामासराजेंद्रगरिष्ठांमहतींगदाम् ॥ २९ ॥ गदयाताडितोवीरोनचचालमृधेगदः ॥ मदोन्मत्तोयथाहस्तीबालेनमालयाहतः ॥ ३० ॥ कथयामासवीराग्र्योदानवंवीक्ष्यलज्जितम् ॥ सहस्वैकंप्रहारंमेयदिवीरः

परंतप ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वानिजघानाथललाटेगदयाभृशम् ॥ सचापितंरुषास्कंधेताडयामासधर्मवित् ॥ ३२ ॥ एवंभृशंप्रकुर्वंतौगदायुद्धवि
शारदौ ॥ गदायुद्धंप्रकुर्वाणौपरस्परवधैषिणौ ॥ ३३ ॥ अन्योन्यघातविमतौक्रोधयुक्तौजयोद्यतौ ॥ नकोवैतत्रजीयेतनप्रहीयेतकोपितु ॥
॥ ३४ ॥ भालेस्कंधेतथामूर्ध्निहृदिगात्रेषुसर्वतः ॥ रुधिरौघप्लुतौक्लिन्नौकिंशुकाविवपुष्पितौ ॥ ३५ ॥ तयोरासीन्महायुद्धंगदाभ्यामेवसं
युगे ॥ विस्फुलिंगान्क्षरंत्यौद्वेगदेचूर्णीबभूवतुः ॥ ३६ ॥ ततोयुद्धममूद्घोरंबाहुभ्यांगददैत्ययोः ॥ तदारामानुजःक्रुद्धोभुजाभ्यामुपगृह्यतम्
॥ ३७ ॥ पातयामासभूपृष्ठेमहिषंहरिराड्यथा ॥ तदादैत्यस्तुतस्यापिहृदिजघ्नेप्रमुष्टिना ॥ ३८ ॥ तदासोपिशिरस्येकंमुष्टिंबद्ध्वाजघान
ह ॥ मुष्टिभिर्जानुभिःपादैस्तालस्फोटैश्चबाहुभिः ॥ ३९ ॥ परस्परंजघ्नतुस्तौसंदष्टाधरपल्लवौ ॥ ततःक्रुद्धोरणेदैत्योगदस्यचरणंबलात्
॥ ४० ॥ गृहीत्वाभ्रामयित्वाचपातयामासभूतले ॥ तदागदःसमुत्थायगृहीत्वाचरणंरिपोः ॥ ४१ ॥ भ्रामयित्वागजोपस्थेनिजघानरुषा
ज्वलन् ॥ पुनर्दैत्यःसमुत्थायगृहीत्वारोहिणीसुतम्॥४२॥चिक्षेपचौजसाराजन्गगनेशतयोजनम् ॥ पतितोपिसवज्रांगःकिंचिद्व्याकुलमान
सः ॥ ४३ ॥ चिक्षेपगगनेदैत्यंयोजनानांसहस्रकम् ॥ पतितोपिसमुत्थायपुनर्युद्धंचकारसः ॥ ४४ ॥ गदोनदंनदोगदंनिजघ्नतुःपरस्परम् ॥
प्रमुष्टिभिश्चदारुणैर्महेंद्रेणनृपेश्वर ॥ दंडादंडिमुष्टामुष्टिकेशाकेशिनखानखि ॥ दंतादंत्युभयोर्युद्धंघोरमेवंबभूवह ॥ ४५ ॥ इत्थंनियुद्धमा
नौतौप्रकुर्वंतौरणंपुनः ॥ पादेपादंहृदिहृदंकरेकरंमुखेमुखम् ॥ ४६ ॥ अन्योन्यमित्थंसंलग्नौपरस्परवधैषिणौ ॥ बलाक्रांतावुभौतौद्वौप
तितौचसुमूर्च्छतुः ॥ ४७ ॥ इत्थंदृष्ट्वातयोर्युद्धंयादवाश्चैवदानवाः ॥ गदोधन्योनदोधन्यःप्रोचुर्वाक्यमिदंनृप ॥४८॥ गदंनिपतितंदृष्ट्वानिरु
द्धःशोकपूरितः ॥ चैतन्यंकारयामासजलेनव्यजनेनच॥४९॥ तदैवसोपिराजेंद्रउत्थितःक्षणमात्रतः ॥ क्वनदःक्वनदोयातस्त्यक्त्वायुद्धंभयान्म
म ॥ ५० ॥ निरीक्ष्यदानवंतत्रमूर्च्छितंपंचतांगतम् ॥ चक्रुर्जयजयारावंयादवाश्चैवदेवताः ॥ ५१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्य
संहितायामश्वमेधखण्डऊर्ध्वकेशनदवधोनामत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥गर्गउवाच ॥ स्वस्याःपराजयंदृष्ट्वासिंहोदत्योरुषान्वितः ॥ निजघानवृकंबाणैरथस्थंखरवाहनः ॥१॥ दृष्ट्वासमागतान्बाणान्वृकोवैकृष्ण

नंदनः ॥ चिच्छेदतान्स्वबाणैश्चलीलयाप्रधनेनृप ॥ २ ॥ पुनश्चिक्षेपबाणान्वैतांश्चचिच्छेदकृष्णजः ॥ ततःक्रुद्धोरणेराजसिंहनामाऽसुरे
श्वरः ॥ ३ ॥ शरासनेसमाधत्तवसुसंख्याञ्छिलीमुखान् ॥ चतुर्भिस्तुरगान्वीरोवृकस्यह्यनयत्क्षयम् ॥ ४ ॥ एकेनध्वजमत्युग्रंचिच्छेद
तरसाहसन् ॥ एकेनसारथेःकायाच्छिरोभूमावपातयत् ॥ ५ ॥ एकेनसगुणंचापमच्छिनत्प्रधनेरुषा ॥ एकेनहृदिविव्याधवृकस्यवेगवा
न्नृप ॥ ६ ॥ तस्यकर्माद्भुतंदृष्ट्वावीराविस्मयमागताः ॥ वृकस्तदैवसहसादैत्यंशक्त्याजघानह ॥ ७ ॥ साशक्तिस्तत्तनुंभित्वाखरंभित्वा
विनिर्गता ॥ विवेशभूतलेराजन्विवरंपन्नगोयथा ॥ ८ ॥ खरोमृत्युंगतस्तत्रदैत्यःशीघ्रंपपातह ॥ जगर्जपुनरुत्थायसिंहःसिंहइवस्फुटम् ॥
॥ ९ ॥ गहीत्वाविशिखंशूलंचिक्षेपसवृकोपरि ॥ तमापतंतंजग्राहवृकोवामकरेणवै ॥ १० ॥ तेनैवशत्रुंनिजघानराजन्कृष्णस्यपुत्रोबहुरोष
युक्तः ॥ निर्भिन्नदेहोनिपपातभूमौहाहाप्रकुर्वन्सजगाममृत्युम् ॥ ११ ॥ हाहाकारस्तदैवासीद्दानवानांरणांगणे ॥ पुष्पवर्षंसुराश्चक्रुर्जयारावं
यदूत्तमाः ॥ १२ ॥ तदाकुशांबःसंक्रुद्धोसांबादीन्यादवान्मृधे ॥ रथस्थःशीघ्रमागत्यसर्वान्विव्याधसायकैः ॥ १३ ॥ तस्यबाणैश्चबहवःपेतु
श्छिन्नामहागजाः ॥ तिर्यग्भूतारथायुद्धेतुरगाश्छिन्नकंधराः ॥ १४ ॥ तथापदातयस्तत्रशिरोहीनाविबाहवः ॥ इत्थंसमारयन्राजन्नानेकान्वि
चचारह॥ १५॥एवंपराक्रमंदृष्ट्वासांबोजाबवतीसुतः॥कुशांबंचाह्वयामासयुद्धार्थंयुद्धकोविदः॥ १६॥ ॥सांबउवाच॥अगच्छवीरसहसामयासहर
णंकुरु॥किमन्यैस्त्रासितैर्दीनैर्निहतैःकोटिभिर्नरैः॥ १७॥ इत्युक्तवंतमालोक्यकुशांबःप्रहसन्बली॥जघानहृदयेतस्यवसुसंख्याञ्छिलीमुखान्॥
॥ १८ ॥ तदमृष्यन्हरेःपुत्रःस्वकोदंडेदधच्छरान् ॥ तताडसप्तभिःशत्रुंदानववक्षसोंतरे ॥ १९ ॥ उभौसमरसंरब्धावुभावपिजयैषिणौ ॥
रेजातेतौहिसंग्रामेयथाषण्मुखतारकौ ॥२०॥ सांबःकुशांबंप्रधनेकुशांबःसांबमेवच ॥ अन्योन्यंसर्पसदृशैर्बाणैरपिववर्षतुः ॥ २१ ॥ बाणा
न्धनुषिसंधायशतसंख्यान्स्फुरत्प्रभान् ॥ अकरोद्विरथंतैश्चसांबंछिन्नशरासनम् ॥ २२ ॥ सच्छिधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ आरुरो
हरथंचान्यंकुपितश्चापसंयुतः ॥ २३ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ कुत्रयास्यसित्वंदैत्यकृत्वादीर्घंपराक्रमम् ॥ क्षणमात्रंरणेस्थित्वापश्यमे
विक्रमंपरम् ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वासायकंचोग्रंस्वकोदंडेनिधायच ॥ मंत्रयित्वाचमंत्रेणतद्रथेनिचखानह ॥ २५ ॥ अलातचक्रवद्भ्रमौतेनबाणेन

तद्रथः ॥ बभ्रामयोजनेशीघ्रंससूतःसतुरंगमः ॥ २६ ॥ अमंतरसथंदैत्यंदृष्ट्वाप्राहहसन्मुखः ॥ सांबोजांबवतीपुत्रोबाणंकृत्वाशरासने ॥२७॥
॥ सांबउवाच ॥ ॥ त्वादृशाश्चमहावीराःस्वर्गयोग्याभवंतिहि ॥ नराजंतेमहीमध्येशक्रतुल्यपराक्रमाः ॥२८॥ तस्माच्चममबाणेनद्वितीयेन
दिवंव्रज ॥ सरथस्त्वंसदेहश्चमत्कृपातोऽसुरेश्वर ॥२९॥ गगनप्रापकंचास्त्रमित्युक्त्वाविसुमोचसः ॥ शरेणतेनसरथोविभ्रमन्भूतलान्नृप ॥३०॥
लोकान्बहूनतिक्रम्यजगामरविमंडलम् ॥ सहयःसूतसहितस्तत्रसूर्यस्यज्वालया ॥ ३१ ॥ दग्धोभूत्तद्रथःसद्योदैत्योदग्धकलेवरः ॥ पपात
भूतलेपुर्यांबल्वलस्यचसन्निधौ ॥३२॥तस्मिन्निपतितेपापेगतेमृत्युंचदानवे ॥ हाहाकारंततश्चक्रुर्दैत्याःसर्वेभयान्विताः ॥३३॥ यादवानांततः
सैन्येनेदुर्दुंदुभयोमुहुः ॥ पुष्पवर्षंमुदाचक्रुःसांबस्योपरिनिर्जराः ॥ ३४॥ ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेसिंहकुशांबवधोना
मैकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथवैबल्वलंदैत्यंशोचंतंकांचनासने ॥ मयःप्रत्याहवचनंज्येष्ठंकुंभश्रुतिर्यथा ॥१॥
अद्यदृष्टंत्वयाराजन्यदूनांबलमेवहि ॥ दैत्यवृंदैश्चनिहताश्चत्वारोमंत्रिणस्तव ॥ २ ॥ अवशिष्टस्त्वमेवासिह्यथवाहंचत्वत्पुरे ॥ तस्मात्तवेच्छा
दैत्येंद्रयथाभूयात्तथाकुरु ॥ ३ ॥ बल्वलःप्राहवचनमद्ययास्याम्यहंरणे ॥ शीघ्रंहंतुंयदून्सर्वांस्त्वंगुप्तोभवमंदिरे ॥ ४ ॥ हरिःकृष्णस्तुनंद
स्यपुरापुत्रःप्रकीर्तितः ॥ वसुदेवोमन्यतेतंमत्पुत्रोयंगतत्रपः ॥ ५ ॥ हैयंगवीनदुग्धाज्यदधितक्रादिकंतुसः ॥ चोरयामासगोपीनांरसिको
रासमंडले ॥ ६ ॥ जरासुतभयात्सोपिसमुद्रंशरणंगतः ॥ मारितोमातुलोयेनाकिंकरिष्यतिपौरुषम् ॥ ७ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यमयःप्रकु
पितोऽब्रवीत् ॥ ॥ मयउवाच ॥ ॥ यस्माद्बिभेतिब्रह्माचशिवोमायापुरंदरः ॥ ८ ॥ भयदंनिर्भयंकृष्णंतंविनिंदसिनिंदक ॥ कृष्णं
निंदतियोमूढोह्यज्ञानांच्चकुसंगतः॥९॥कुंभीपाकेसपततियावद्द्वैब्रह्मणोवयः॥१०॥चंडपालशिशुपालमंडलीभंजनंदनुजदर्पखंजनम् ॥ माधवं
मदनमोहनंपरंत्वंभजस्वकुलकौशलायच ॥ ११ ॥ मयस्यवचनंश्रुत्वाज्ञानंप्राप्तोपिबल्वलः॥ क्षणंविचार्यराजेन्द्रप्रोवाचप्रहसन्निव ॥ १२ ॥
॥ बल्वलउवाच ॥ ॥ जानाम्यहंविश्वपतिंचकृष्णंशेषंबलंवैमदनंचकार्ष्णिम् ॥ अत्रागतंपद्मभवंहिचैषांवध्यावयंतेनहयोहृतोयम् ॥ १३ ॥
एषांबाणैश्चनिहतोयदाहंनिधनंगतः ॥ तदासुखेनयास्यामिशीघ्रंविष्णोःपरंपदम् ॥ १४॥पुराचवैरभावेनवैकुंठंबहवोगताः ॥ दानवाराक्ष

माश्चैवतंचभावंकरोम्यहम् ॥१५॥ इत्युक्त्वादंशितोभूत्वादानवानांशिरोमणिः ॥ स्वसैन्यपालकंतूर्णंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥१६॥ पटहेनममा ज्ञांत्वंपुर्यांदेहिप्रयत्नतः ॥ अनिरुद्धेनयुद्धायवीरेषुसैन्यपालक ॥ १७ ॥ येममाज्ञांनमन्यंतेतेवधार्हारणंविना ॥ आत्मजावाभ्रातरोवाह्य न्येषांचैवकाकथा ॥ १८ ॥ इतिश्रुत्वासतद्वाक्यंरथ्यांरथ्यांगृहेगृहे ॥ पटहेनापितस्याज्ञांघोषयामासवेगतः ॥ १९ ॥ श्रुत्वापटहनिर्घोषं दैत्याःशीघ्रंभयातुराः ॥ गृहीत्वासर्वशस्त्राणिह्याजग्मुस्तेसभातलम् ॥ २० ॥ सैन्यपालस्ततःपूर्वंलक्षदैत्यैःपरिवृतः ॥ रथेनकवचीधन्वीनि र्जगामपुराद्बहिः ॥ २१ ॥ दुर्नेत्रोदुर्मुखश्चैवदुःखभावश्चदुर्मदः ॥ एतेवैमंत्रिणांपुत्राश्चत्वारस्तेविनिर्ययुः ॥ २२ ॥ मतंगजैर्महामत्तैश्चंचलां गैस्तुरंगमैः ॥ रथैश्चदेवधिष्ण्याभैर्विद्याधरसमैर्नरैः ॥२३॥ सद्यःकामगयानेनमयदत्तेनबल्वलः ॥स्वयंजगामयुद्धार्थंचतुर्लक्षैर्महासुरैः ॥२४॥ सैन्यपालस्यपुत्रस्तुभोजनंकुरुतेगृहे ॥ बुभुक्षितश्चयुद्धायशीघ्रंसोपिननिर्गतः ॥२५॥ नागतंतंविलोक्याथसैन्येबल्वलसैनिकाः ॥ नृपायक थयामासुस्तस्यवार्तांचशंकिताः ॥ २६ ॥ ततस्तद्वचनाद्वीराबद्ध्वातंदामभीरुषा ॥ नृपाग्रेचानयामासुःप्रफुल्लवदनेक्षणाः ॥ २७ ॥ तंह ष्ट्वाभर्त्सयित्वाचबल्वलश्चंडशासनः ॥ भुशुंडीवदनेनापिमारयामासवेगतः ॥ २८ ॥ दैत्याःसर्वेभयंप्रापुर्वधंतस्यनिरीक्ष्यच ॥ सैन्यपालस्तु संग्रामेमृतंपुत्रंनिशम्यच ॥ २९ ॥ रथात्पपातदुःखार्तस्ताडयन्मस्तकंकरैः ॥ विललापभृशंसोपिपुत्रदुःखेनदुखितः ॥३०॥ हापुत्रवीरपितरं त्यक्त्वामांजरठंरणे ॥ गतःशतघ्नीमार्गेणस्वर्गेमामविलोक्यच ॥ ३१ ॥ विनायुद्धेनहेपुत्रक्कगतोनृपशासनात् ॥ इत्येवंविलपंस्तत्ररुरो दरणमण्डले ॥ ३२ ॥ ततश्चमंत्रिणांपुत्राःशोचंतंप्रोचुरग्रतः ॥ ॥ मंत्रिपुत्राऊचुः ॥ ॥ रोदनंमाकुरुरणेशूरोसित्वंतुपालक ॥ ३३ ॥ दुःखेकृतेचत्वत्पार्श्वेनागमिष्यतिवैमृतः ॥ आजन्मतश्चजंतूनांमृत्युर्भवतिसांप्रतम् ॥ ३४ ॥ धीरास्तत्रनशोचंतिमूर्खाःशोचंतिनित्यशः ॥ गर्भेपिचमृताःकेचित्केचिद्वैजन्ममात्रतः ॥ ३५ ॥ बालत्वेयौवनत्वेचवृद्धत्वेकेचिदेवहि ॥ केचिच्छस्त्रेणरोगेणदुःखेनपतनेनच ॥ ३६ ॥ सर्वेमृत्युंगमिष्यंतिदैवात्कर्मवशानराः ॥ कोवाकस्यपितापुत्रःकोवाकस्यप्रियाप्रसूः ॥ ३७ ॥ संयुनक्तिविधातावैवियुनक्तिचकर्मणा ॥ संयोगेपरमानंदोवियोगेप्राणसंकटम् ॥३८॥ शश्वद्भवतिमूढस्यनात्मारामस्यनिश्चितम् ॥ आत्मघातीयदाभूत्वाप्राणांस्त्यजसिदुःखितः ॥३९॥

पुनर्जन्मचनिरयंव्रजिष्यसिनसंशयः ॥ तस्माद्यदूत्तमैः सार्द्धंयुद्धंकुरुमहारणे ॥ ४० ॥ क्षत्रियस्यपरंश्रेयोधर्मयुद्धान्नविद्यते ॥ धर्मयुद्धेनसंग्रामेयेहताःशत्रुसंमुखे ॥ व्रजंतितेविष्णुपदंलोकान्सर्वान्विहायच ॥ ४१ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एवंसंबोधितोदैत्यैःशोकंसर्वंविहायच ॥ ४२ ॥ सर्वान्वीरानागतांश्चददर्शरोषपूरितः ॥ दृष्ट्वासर्वान्ससंग्रामेशीघ्रंप्राहरुषाज्वलन् ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेसैन्यपालसुतवधोनामद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सैन्यपालउवाच ॥ ॥ अत्रागताश्चसर्वेपिधन्विनोयुद्धदुर्मदाः ॥ युवराजोनृपसुतोरणेचात्रनदृश्यते ॥ १ ॥ सकिंकरिष्यतिगृहेमारयित्वाचमत्सुतम् ॥ सभुशुंडीमुखेनापितन्मार्गंकिंनयास्यति ॥२॥ इत्युक्त्वारोषताम्राक्षोगृहीतुंनृपनंदनम् ॥ जगामनगरींशीघ्रंसैन्यपालःप्रहर्षितः ॥३॥ सराजपुत्रोमदिरांपीत्वावैभोजनांतरे ॥ चकारशयनंरात्रौविस्मृतोमदविह्वलः ॥ ४ ॥ तत्पत्नीबोधयामासभर्तारंनृपनंदनम् ॥ श्रुत्वापटहनिर्घोषंरुदंतीभयविह्वला ॥ ५ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठहेवीरप्रातःकालोबभूवह ॥ त्वत्पितुःशासनंपुर्य्यांभेरीघोषेणश्रूयते ॥ ६ ॥ येनयास्यंतियुद्धार्थंतेवधार्हाःसुतादयः ॥ तस्मात्प्रयाहिशीघ्रंत्वंगत्वाताततंविलोकय ॥ ७ ॥ प्रिययाबोधितःसोपिचैतन्योनबभूवह ॥ पुनःसाबोधयामाससरसैन्येबल्वलेगते ॥ ८ ॥ ततःसनिद्रांचविहायचोत्थितःसद्योगृहीत्वासशरंधनुःकिल ॥ शिवंगणेशंमनसाचसंस्मरञ्जगामयुद्धायरथेनभूपजः ॥ ९ ॥ तमागतंवीक्ष्यनृपस्यनंदनमुवाचरोषेणतुसैन्यपालकः ॥ कथंत्वयादैत्यवरस्यशासनंविलोपितंकेनबलेनमांवद ॥ १० ॥ मत्सुतस्त्वादृशोभूत्वाशीघ्रंनागतवान्मृधे ॥ समारितोबल्वलेनशतघ्नीप्रमुखेनच ॥ ११ ॥ तस्माद्गच्छपितुःपार्श्वंसत्यवादीपितातव॥मारयिष्यतिशीघ्रंवैनेतुंत्वांप्रेषितोस्म्यहम् ॥ १२ ॥ वचस्तीक्ष्णंसमाकर्ण्यभयाच्छुष्कमुखस्तुसः ॥ पितुःपार्श्वंययौतेनसुधन्वादुःखितोयथा ॥ १३ ॥ ददर्शपितरंगत्वादैत्यवृंदैःपरीवृतम् ॥ रथस्थंकुपितंतत्रह्यनिरुद्धजयोत्सुकम् ॥ १४ ॥ दृष्ट्वाताततंनमस्कृत्यव्रीडितोभयविह्वलः ॥ अधोमुखःस्थितोभूमौदानवेंद्रस्यपश्यतः ॥ १५ ॥ बल्वलःकुपितःप्राहदंतान्दंतैर्विनिष्पिपन् ॥ आज्ञाभंगस्त्वयाकेनकृतस्स्वात्मविघातने ॥ १६ ॥ तस्माद्विभीतंकिलयुद्धमंडलाद्गृहेगतंप्राणपरीप्सयासुतम् ॥ कुनंदनंशत्रुसमंमलीमसंहित्वाशतघ्नी

वदनेनहन्म्यहम् ॥१७॥ इत्युक्त्वास्वसुतंवीरोदुःखादश्रुपरिप्लुतः ॥ खिन्नःप्रत्याहमनसिप्रतिज्ञाकिंकृतामया ॥ १८ ॥ अहोविनापराधेनसै न्यपालसुतोहतः ॥ तेनपापेनमत्पुत्रोमरिष्यतिनसंशयः ॥ १९ ॥ मोचयिष्येयदिसुतंवीरंमृत्युमुखाद्बलात् ॥ तदामत्सैनिकाःसर्वेमां शपंतिहसंतिच ॥ २० ॥ शोचंतमित्थंनृपतिंचदुःखितंस्वपुत्रशोकेनतुखिन्नमानसम् ॥ विलोक्यरोषेणहसन्नमर्षितोह्युवाचवाक्यंकिलसै न्यपालकः ॥ २१ ॥ ॥ सैन्यपालकउवाच ॥ ॥ एनंमारयशीघ्रंत्वंस्वपुत्रंचकुनंदनम् ॥ पश्चाद्भवतिसंग्रामोयादवानांचदानवैः ॥२२॥ त्वंसत्यवादीदैत्येंद्रइदंकर्मचदारुणम् ॥ नकरिष्यसिदुःखेननिरयस्तेभविष्यति ॥ २३ ॥ सत्याद्रामसमंपुत्रंतत्याजकोशलेश्वरः ॥ हरिश्चंद्रःप्रियांपुत्रंस्वात्मानंचैवभूपते ॥ २४ ॥ बलिश्चैवमहींसर्वांजीवनंचविरोचनः ॥ अकीर्तिंचशिबिश्चैवदधीचःस्वतनुंयथा ॥ २५ ॥ पृषध्रंतुगुरुश्चैवरंतिदेवश्चभोजनम् ॥ आज्ञाभंगकरंपुत्रंतथामारयत्वंनृप ॥ २६ ॥ त्वयापूर्वंचयत्प्रोक्तंस्वपुत्रमपिभ्रातरम् ॥ आज्ञाभंगक रंहन्मिशीघ्रमन्यस्यकाकथा ॥ २७ ॥ तस्मिन्देशेचवस्तव्यंयस्मिन्भूपश्चसत्यवाक् ॥ तस्मिन्देशेनवस्तव्यंयस्मिन्भूपोह्यसत्यवाक् ॥ २८ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यबल्वलःखिन्नमानसः ॥ मारणार्थंतुतस्यापितस्मैचाज्ञांचकारह ॥ २९ ॥ ततोजगा मदुःखाढ्योयदूनांसंमुखेतुसः ॥ सैन्यपालस्तुतस्याज्ञांतत्पुत्राग्रेन्यवेदयत् ॥ ३० ॥ श्रुत्वाप्रत्याहवचनंशीघ्रंतस्मैकुनंदनः ॥ ॥ रा जपुत्रउवाच ॥ ॥ कर्त्तव्याचनृपस्याज्ञात्वयापरवशेनवै ॥ ३१ ॥ रामेणसुहृतंशीर्षंस्वमातुःपितुराज्ञया ॥ सैन्यपालप्रतीतो हंकृताधर्मक्रियामया ॥ ३२ ॥ मरणान्नभयंमह्यंशतघ्न्यांचनिवेशय ॥ इत्युक्त्वाराजपुत्रस्तुसकिरीटंतथांगदम् ॥ ३३ ॥ मुक्ताहारंस्वर्ण हारंकुंडलेकटकानिच ॥ ब्राह्मणेभ्योददौसर्वंतेदुःखादाशिषंददुः ॥ ३४ ॥ ततःस्नात्वासतीर्थस्थलेपयित्वाचमृत्तिकाम् ॥ तुलसीपल्लवंमा लांमुखेकंठेनिधायच ॥ ३५ ॥ ब्रुवञ्छ्रीकृष्णरामेतिचकारस्मरणंहरेः ॥ सैन्यपालस्तुतंशीघ्रंगृहीत्वाभुजयोर्बलात् ॥ ३६ ॥ कारयामास राजेंद्रशतघ्नीवदनेरुषा ॥ हाहाकारस्तदैवासीत्सैनिकारुरुदुर्भृशम् ॥ ३७ ॥ रुरोदबल्वलस्तत्ररुरुदुस्तेद्विजातयः ॥ दृष्ट्वाशतघ्नींतत्रापि प्रतप्तांमदपूरिताम् ॥ ३८ ॥ ताम्रगोलकसंयुक्तामग्नियुक्तांभयंकराम् ॥ सराजपुत्रःश्रीकृष्णंसर्वव्यापिनमीश्वरम् ॥ ३९ ॥ अश्रुपूर्णमुखो

भूत्वाप्रत्याहविमलंवचः ॥ ४० ॥ कृष्णंमुकुंदमरविंददलायताक्षंशंखेंदुकुंददशनंनरनाथवेषम् ॥ इंद्रादिदेवगणवंदितपादपद्मंप्राणप्रयाण समयेचहरिंस्मरामि ॥ ४१ ॥ श्रीकृष्णगोविंदहरेमुरारेश्रीकृष्णगोविंदकुशस्थलीश ॥ श्रीकृष्णगोविंदव्रजेशभूपश्रीकृष्णगोविंदभयात्प्रपा हि ॥ ४२ ॥ स्मरणात्तवगोविंदग्राहान्मुक्तोमतंगजः ॥ स्वायंभुवश्चप्रह्लादोह्यंबरीषोध्रुवस्तथा ॥ ४३ ॥ आनर्त्तश्चैवकक्षीवान्मृगेंद्राद्वहुला तथा ॥ रैवतश्चंद्रहासश्चतथाहंशरणंगतः ॥४४॥ पूर्वंभवतिमेमृत्युःसंग्रामंचविनाह्यहो ॥ नतोषितश्चप्रधनेऽनिरुद्धोविशिखैर्मया॥४५॥ नतो पितायादवाश्चनदृष्टाःकृष्णनंदनाः ॥ शार्ङ्गमुक्तैश्चविशिखैर्नदेहःशकलीकृतः ॥४६॥ कुनंदनस्यशूरस्यस्तेनस्येवाभवद्गतिः ॥ त्वद्भक्तंमांच पापिष्ठास्तस्मात्सर्वेहसंतिहि ॥ ४७ ॥ यंवीक्ष्यभूमौचपलायतेवैयमोमरिष्यंतिविनायकाश्च ॥ निरंकुशंकृष्णजनंचपूज्यंकथंशतघ्नीकिल मांहनिष्यति ॥ ४८ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इत्थंवदतिशूरेवैसैन्यपालस्यचाज्ञया ॥ शतघ्नींमुमुचेकश्चिद्धाहाशब्दस्तदाऽभवत् ॥४९॥ स्मरणा त्कृष्णचंद्रस्यचित्रमेकंबभूवह ॥ शतघ्नीशीतलाजाताज्वालाशांतिंगतानृप ॥ ५० ॥ दृष्ट्वाश्चर्यंचतत्रापिजनाःसर्वेनृपादयः ॥ विसिष्मूरा जशार्दूलसैन्यपालस्तदाब्रवीत् ॥ ५१ ॥ शतघ्न्यांशुष्कमदिरागोलकेनसमन्विता ॥ नविद्यतेत्वसौतस्मान्नमृतोरणमंडले ॥ ५२ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रोचुर्वीरारुषान्विताः ॥ अयंनिष्किल्बिषःशूरःकृष्णभक्तोमहामतिः ॥ ५३ ॥ रक्षितस्तेनदुःखाद्वैपुनर्हंतुंचनार्हसि ॥ तेषांवाक्यंसमाकर्ण्यसैन्यपालोरुषान्वितः ॥५४॥ ददर्शराजपुत्रंवैशतघ्नीवदनेस्थितम् ॥ जपंतंकृष्णकृष्णेतिस्रजामीलितलोचनम् ॥५५॥ दृष्ट्वातंहिपुनर्हंतुंशतघ्नींमुमुचेखलः ॥ साशतघ्नीतदाभिन्नाशब्दोवज्रनिपातवत् ॥ ५६ ॥ बभूवसैन्यपालस्तुगोलकेनमृतोभवत् ॥ तथा तदनुगास्तस्याज्वालयाज्वलिताःकिल ॥ ५७ ॥ हाहाशब्दंप्रकुर्वंतोदुद्रुवुःकेचिदेवहि ॥ केचिद्वैबधिरीभूताःकेचिद्धूमेनविह्वलाः ॥ ५८ ॥ ततश्चददृशुःसर्वेनृपपुत्रंचनिर्भयम् ॥ चक्रुर्जयजयारावंबल्वलाद्यानृपेश्वर ॥ ५९ ॥ ॥ दैत्याऊचुः ॥ ॥ यंचरक्षतिश्रीकृष्णस्तंकोभक्षतिमा नवः ॥ भक्तंहंतुंचागतोयःसविनश्यतिदैवतः ॥ ६० ॥ तस्मात्कृष्णसमोनास्तियेनायंरक्षितोभयात् ॥ सर्वेवयंनमस्यामस्तंकृष्णंभक्तवत्स लम् ॥ ६१ ॥ · ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेराजपुत्रजीवननामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ अथवैबल्वलःपुत्रंरोपयित्वारथेमुदा ॥ तेनसार्द्धंससैन्यस्तुयुद्धार्थंप्रययौत्वरम् ॥ १ ॥ नानाशस्त्रधराःसर्वेनानावाहनसंस्थिताः ॥ नानाकंचुकसंयुक्तानानारूपाभयंकराः ॥ २ ॥ गजेंद्रसदृशाःपुष्टामृगेंद्रसमविक्रमाः ॥ कंपयंतश्चपृथिवींवृष्णीनांसंमुखेययुः ॥ ३ ॥ तानागतान्बहून्दैत्याननिरुद्धस्तुशंकितः ॥ रक्षणार्थंचसर्वेषांचक्रव्यूहमकल्पयत् ॥ ४ ॥ सर्वतोयादवाःशूराःसर्वशस्त्रधराःकिल ॥ गजैरथैस्तुरंगैश्चबभूवुःपरिमंडिताः ॥ ५ ॥ तेषांमध्येस्थिताराजन्निंद्रनीलादयोनृपाः ॥ अक्रूरकृतवर्माद्यास्तेषांमध्येस्थिताःशुभाः ॥ ६ ॥ तेषांमध्येचराजेंद्रगदाद्याःकृष्णभ्रातरः ॥ तेषांमध्येमहावीराःसांबदीप्तिमदादयः ॥ ७ ॥ चक्रव्यूहंविनिर्मायचेदृशंतत्रभूपते ॥ तन्मध्येकार्ष्णिपुत्रस्तुदंशितःसंस्थितोभवत् ॥ ८ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धंतत्रसिंधुतटेनृप ॥ यदुभिर्दानवानांचह्यब्धीनामब्धिभिर्यथा ॥ ९ ॥ रथिनोरथिभिस्तत्रगजवाहागजैःसह ॥ अश्ववाहैरश्ववाहावीरावीरैःपरस्परम् ॥ १० ॥ युयुधुस्तीक्ष्णबाणैश्चखड्गचर्मगदर्ष्टिभिः ॥ पाशैःपरश्वधैराजञ्छतघ्नीभिर्भुशुंडिभिः ॥ ११ ॥ हन्यमानाश्चयदुभिर्बल्वलस्यचसैनिकाः ॥ सर्वेस्वंस्वंरणंत्यक्त्वादुद्रुवुस्तेभयान्विताः ॥ १२ ॥ रुरोधगगनेसूर्यंसैन्यपादरजोभृशम् ॥ अंधकारेमहादैत्यारणात्सर्वेपराङ्मुखाः ॥ १३ ॥ केचिन्निपतिताःकूपेकेचिद्गर्तेह्यधोमुखाः ॥ केचित्तडागेवाप्यांवैयदूनांसायकैर्हताः ॥ १४ ॥ ततोदृष्ट्वाबलंभग्नंबल्वलोरोषपूरितः ॥ चतुर्भिर्मंत्रिणांपुत्रैःस्वपुत्रेणाजगामह ॥ १५ ॥ अनिरुद्धोबल्वलेनतत्रायुद्ध्यन्महामृधे ॥ दुर्नेत्रेणबृहद्बाहुर्दुर्मुखेणाऽरुणोबली ॥ १६ ॥ न्यग्रोधोदुःस्वभावेनदुर्मदेनकविस्तथा ॥ कुनंदनेनसंग्रामेकृष्णपुत्रःसुनंदनः ॥ १७ ॥ एवंबभूवसंग्रामोदेवविस्मयकारकः ॥ प्रगतास्तत्रराजेंद्रसर्वेकार्तिकवासराः ॥ १८ ॥ बल्वलःकुपितोराजन्धनुष्टंकारयन्मुहुः ॥ इन्द्रनीलंत्रिभिर्बाणैःषड्भिर्हेमांगदंमृधे ॥ १९ ॥ अनुशाल्वंचदशभिरक्रूरंदशभिस्तथा ॥ गदंद्वादशभिर्बाणैर्युयुधानंचपञ्चभिः ॥ २० ॥ पञ्चभिःकृतवर्माणमुद्धवंदशभिःशरैः ॥ कार्ष्णिजंशतबाणैश्चविव्याधसमरेऽसुरः ॥ २१ ॥ तच्छरैःसरथाःसर्वेबभ्रमुर्घटिकाद्वयम् ॥ तुरगाःपञ्चतां प्राप्ताश्चूर्णीभूतारथारणे ॥२२॥ तद्धस्तलाघवंदृष्ट्वायादवाविस्मयंगताः ॥ रथानारुरुहुःसर्वेनिरुद्धाद्याश्चमानद ॥ २३ ॥ बल्वलोपिययौराजन्नन्यान्वीरान्विलोकितुम् ॥ अनिरुद्धस्ततःप्राहक्रोधादरुणलोचनः ॥ २४ ॥ तिष्ठतिष्ठममाग्रेत्वदर्शयित्वाप

राक्रमम् ॥ कुत्रयास्यसिहेदैत्यपश्यमन्निशिताञ्छरान्॥२५॥ इतितस्यवचःश्रुत्वायुवराजःकुनन्दनः॥उवाचवचनंशीघ्रंबल्वलस्यचपश्यतः॥ ॥ २६ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ दैत्येंद्रंचरणेद्रष्टुंत्वंतुनार्हसिकार्ष्णिज ॥ तस्मान्मदीयंचबलंपूर्वंपश्यमृधांगणे ॥ २७ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ त्वं बालोसिदैत्यपुत्रयुद्धंकर्तुंचनार्हसि ॥ तस्माच्चस्वगृहंगत्वाक्रीडनंकुरुकृत्रिमैः ॥ २८ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ अत्रपश्यमहावीरैर्बालस्य ममक्रीडनम् ॥ गृहेयदिकरिष्यामितत्रकोपिनपश्यति ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वाचंडकोदंडेदधारशतसायकान् ॥ तताडकार्ष्णिजंतैश्चरथस्थंद र्शयन्बलम् ॥ ३० ॥ तैर्बाणैःसरथःसोपिससूतःसतुरंगमः ॥ विभ्रमन्नभमार्गेणपपातकपिलाश्रमे ॥ ३१ ॥ हाहाकारस्तदैवासीदनिरुद्धेग तेसति ॥ ततःक्रुद्धाश्चतंहंतुंसांबाद्याआययुर्मृधे ॥ ३२ ॥ आगतांस्तान्बहून्दृष्ट्वायुवराजःप्रहर्षितः ॥ सांबंचदशभिर्बाणैःपञ्चभिश्चमधुंतथा॥ ॥ ३३ ॥ बृहद्बाहुंत्रिभिर्बाणैश्चित्रभानुंचपञ्चभिः ॥ वृकंचदशभिर्युद्धेसप्तभिश्चारुणंशरैः ॥ ३४ ॥ पंचभिःसंग्रामजितंसुमित्रंचत्रिभिःशरैः॥ दीप्तिमंतंत्रिभिर्बाणैर्भानुंचदशभिर्मृधे ॥ ३५ ॥ वेदबाहुंपञ्चभिश्चपुष्करंसप्तभिःशरैः ॥ अष्टभिःश्रुतदेवंचसंमुखस्थंसुनंदनम् ॥ ३६ ॥ विंशत्यासायकैस्तीक्ष्णैर्विरूपंदशभिस्तथा ॥ चित्रबाहुंचनवभिर्न्यग्रोधंदशभिःशरैः ॥ ३७ ॥ कविंचनवभिर्बाणैस्तताडप्रधनेबली ॥ शंखंदध्मौमुदायुक्तोनदन्मानीकुनंदनः॥३८॥ तद्बाणैर्विभ्रमंतश्चसरथाःसतुरंगमाः ॥ पेतुःकेचिद्योजनेचपञ्चक्रोशेद्वियोजने॥३९॥ हाहाका रेतदाजातेसेनायां नृपसत्तम ॥ रुरुदुर्यादवाःसर्वेरामकृष्णेतिवादिनः ॥ ४० ॥ तदागदादयःसर्वेमुंचतोनिशिताञ्छरान् ॥ इंद्रनीलादय श्चैवह्याजग्मुःक्रोधपूरितः ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वासमागतान्वीरान्राजपुत्रोमहाबलः ॥ विव्याधसायकैःसर्वेह्यभूवन्मूर्च्छितारणे ॥ ४२ ॥ तत्पश्चा द्यादवाञ्छूरान्बाणौघैर्बल्वलात्मजः ॥ तताडतच्छरैराजन्बहवःपञ्चतांगताः ॥ ४३ ॥ संग्रामेतस्यबाणौघैरुधिराणांनदीह्यभूत् ॥ हस्तिनो यत्रमग्नाश्चसजीवास्तेम्रियंतिच ॥ ४४ ॥ हाहाकारस्तदैवासीत्सेनायांचनभस्तले ॥ महेन्द्रवरुणाद्याश्चभयंप्रापुश्चविस्मिताः ॥ जयंदृष्ट्वा ऽसुराःसर्वेबभूवुर्मुदिताननाः ॥ ४५ ॥ गर्गउवाच ॥ अथवैमूर्च्छितंदृष्ट्वानिरुद्धंकपिलोमुनिः ॥ ४६ ॥ हतयानंनिपतितंशरनिर्भिन्नवक्षसम् ॥ चकारतंतुचैतन्यंहस्तेनतपसानृप ॥४७॥ ततःसोपिसमुत्थायसिद्धंनत्वायदूत्तमः ॥ सेतुमार्गेणाजगामयदून्सर्वान्प्रहर्षयन् ॥४८॥ अथान्यं

रथमारुह्यप्रतिशार्ङ्गधरोबली॥निचखानशरंचैकंराजपुत्ररथेरुषा ॥ ४९ ॥ सशरस्तद्रथंनीत्वाससूतंसतुरंगमम् ॥ चतुर्मुहूर्त्तपर्यंतंभ्रामयामा सह्यंबरे ॥५०॥ततश्चददृशुःसर्वेदानवाश्चैववृष्णयः ॥ गगनेविभ्रमंतंवैसरथंचकुनंदनम्॥५१॥अथसांबादयोवीरारथानारुह्यवेगतः ॥ अनुशा ल्वादयश्चैवाऽजग्मुःसर्वेधनुर्धराः ॥५२॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेदैत्ययादवयुद्धवर्णनंनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथवैतत्रसंग्रामेऽनुशाल्वोदुर्मुखेनच ॥ युयुधेचेन्द्रनीलस्तुदुर्नेत्रेणदुरात्मना ॥ १ ॥ हेमांगदोदुर्मदेनदुःस्वभावेनसा रणः ॥ एवंपरस्परंयुद्धंबभूवरणमंडले ॥ २ ॥ सारणोगदयादैत्यंमारयामासवेगतः ॥ हेमांगदस्त्रिभिर्बाणैस्तताडदुर्मदंमृधे ॥ ३ ॥ सस्वबा णैर्मृधेतंतुसोपिशक्त्याजघानतम् ॥ इंद्रनीलश्चदुर्नेत्रंजघानलीलयाशरैः ॥ ४ ॥ दुर्मुखंचानुशाल्वोवैचकारविरथंशरैः ॥ सचान्यंरथमा रुह्यचक्रेतंविरथंशरैः ॥ ५ ॥ परिघेणानुशाल्वस्तुजघानदुर्मुखंमृधे ॥ दुर्नेत्रेदुःस्वभावेचदुर्मुखेदुर्मदेहते ॥ ६ ॥ अवशेषादुद्रुवुर्वैदैत्याः प्राणपरीप्सया ॥ ततःपपातचाकाशाद्राजपुत्रश्चविभ्रमन् ॥ ७ ॥ मूर्च्छितोभूद्रणेराजन्रुद्रमन्नुधिरंमुखात् ॥ रथश्चांगारवत्तस्यभग्नोभूत्तु रगाहताः ॥ ८ ॥ ततश्चबल्वलःक्रुद्धःपुत्रंदृष्ट्वाचमूर्च्छितम् ॥ मुमोचधनुषाबाणाननिरुद्धायवेगतः ॥ ९ ॥ तानागतान्दशशरान्दृष्ट्वारुक्मव तीसुतः ॥ स्वबाणैस्तीक्ष्णधारैश्चचिच्छेदस्वर्णभूषितैः ॥ १० ॥ ततोदैत्योरुषाविष्टश्चापेधृत्वापुनःशरम् ॥ उवाचमाधवंयुद्धेप्रद्युम्नंशकुनि र्यथा ॥ ११ ॥ ॥ बल्वलउवाच ॥ ॥ अनेनबाणेनयदुप्रवीरधनुर्द्धरंत्वांरणमानिनंच ॥ मृधेहनिष्येनवदाम्यसत्यंरक्षस्वप्राणान्यदिजी वितेच्छा ॥ १२ ॥ सोपिश्रुत्वास्वकोदंडेशरमेकंनिधायच ॥ प्रत्याहप्रहसन्वाक्यंप्रद्युम्नःशकुनिंयथा ॥ १३ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ कःके नहन्यतेजंतुस्तथाकःकेनरक्ष्यते ॥ हनिष्यतिसदाकालस्तथारक्षतिदुःखतः ॥ १४ ॥ अहंकरोमिकर्त्ताहंहर्ताहंपालकोप्यहम् ॥ योवदेच्चे दृशंवाक्यंसविनश्यतिकालतः ॥ १५ ॥ नाहंत्वांतुविजेष्यामिनविजेष्यसित्वंतुमाम् ॥ त्वांमांजेष्यतिविश्वात्माकालरूपीजगत्पतिः ॥१६॥ नजानेकस्यकुरुतेजयंवाचपराजयम् ॥ कालस्तंमनसावंदेविजयार्थेचदानव ॥ १७ ॥ तस्मादवेहिमनसाकालंहिबलिनांवरम् ॥ मद्वाक्याच्च महाऽज्ञानंविहायत्वंरणंकुरु ॥ १८ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाबल्वलोविस्मयान्वितः ॥ तमाहतोषितःप्रीतोयथात्वाष्ट्रोमरुत्पतिम् ॥ १९ ॥

॥ बल्वलउवाच ॥ ॥ कर्मप्रधानंभूमध्येकमैंवगुरुरीश्वरः ॥ उच्चावचत्वंभवतिकर्मणावैयदूत्तम ॥ २० ॥ सहस्रेषुगवांवत्सोयथाविंदति मातरम् ॥ तथाशुभाशुभंयेनकृतंतिष्ठत्सुपश्यति ॥ २१ ॥ ततोजेष्यामिसंग्रामेभवंतंदृढकर्मणा ॥ मयाकृतश्चशपथःप्रतीकारंकुरुत्वरम् ॥ ॥ २२ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ प्रधानंमन्यसेकर्मविनाकालेनतत्फलम् ॥ नविद्यतेयथापाकेकृतेस्याद्विघ्नताक्वचित् ॥ २३ ॥ पाकप्रकारेपा कश्चविनाकर्त्रानजायते ॥ तस्माद्वदंतिकर्त्तारंकर्मकालात्परंवरम् ॥ २४ ॥ सकर्त्ताकृष्णचंद्रस्तुगोलोकेशःपरात्परः ॥ येनवैनिर्मिताःसर्वे ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ २५ ॥ बल्वलउवाच ॥ श्रीकृष्णपौत्रधन्यस्त्वमृषीन्वाक्यैर्विडंबयन् ॥ त्रिभिर्गुणैःपृथग्भूतःस्वभावोदुस्त्यजो नृणाम् ॥ २६ ॥ सावधानतयाचाद्यपश्यप्राणहरंशरम् ॥ संप्राप्तंयादवश्रेष्ठकृत्वायुद्धेमनःस्वकम् ॥२७॥ इत्युक्त्वाव्यसृजन्मायांस्वबाणेनमय स्यच ॥ तदाभवत्तमस्तीव्रंतत्रकोपिनलक्ष्यते ॥२८॥ नचस्वीयोनपारक्योविदामासजनान्बहून् ॥ शिलाःपर्वततुंगाभाःपतंतिसुभटोपरि ॥ २९ ॥ वार्भिर्हताश्चसर्वेपिव्याकुलाश्चसमंततः ॥ विद्युतोविलसंत्यत्रगर्जंतिवारिदाभृशम्॥३०॥ वर्षंतिरुधिरंचोष्णंमुंचंतिसशकृज्जलम् ॥ गगनात्पतमानानिकबंधानिशिरांसिच ॥ ३१ ॥ तदाव्याकुलिताःसर्वेपरस्परभयातुराः ॥ पलायनपराजाताःसंग्रामेचयदूत्तमाः ॥ ३२॥ तदानिरुद्धःप्रधनेस्मृत्वाकृष्णपदद्वयम् ॥ मायांतांसविधूयाथमोहनास्त्रेणलीलया ॥ ३३ ॥ तदादिशःप्रसेदुस्ताःसूर्यस्त्वपरिवेषवान् ॥ मेघायथागतंयाताश्चपलाःशांतिमागताः ॥ ३४ ॥ तदादैत्यश्चपुरतोदृश्यतेदानवैर्युतः ॥ नानायुधधरोराजन्मायावीचंडविक्रमः ॥ ३५ ॥ ब्रह्मास्त्रंसंदधेक्रुद्धोयादवानांवधायच ॥ ब्रह्मास्त्रेणतुब्रह्मास्त्रंजहारमाधवःपुनः ॥ ३६ ॥ ततश्चबल्वलःक्रुद्धोगांधर्वींमोहनींपराम् ॥ विजयार्थे चसंग्रामेमायांसोपिचकारह ॥३७॥ गंधर्वनगरंयत्रदृश्यतेनृपसत्तम ॥ नदृश्यतेचसंग्रामःस्वर्णसौधानिकोटिशः॥३८॥ बभूवुस्तत्रगन्धर्व्यो नृत्यंत्योगानतत्पराः ॥ वीणातालमृदंगैश्चकलकंठैश्चकंदुकैः ॥ ३९ ॥ हावभावकटाक्षैश्चकटिवेणीनिदर्शनैः ॥ तोषयंत्योजनान्सर्वान्सुं दर्यःकंजलोचनाः ॥ ४० ॥ तासांदृष्ट्वाचसौंदर्यंयादवाःस्मरविह्वलाः ॥ ऊचुःपरस्परंसर्वेधृत्वाशस्त्राणिभूतले ॥ ४१ ॥ वयंकुत्रागताः सर्वेस्वर्लोकेकिंतुदैवतः ॥ यत्रनृत्यंतिसुंदर्यःकलकंठचोमनोहराः ॥ ४२ ॥ आसांलावण्यजलधौवयंमग्नाःस्मरातुराः ॥ कथंभविष्यतिजयो

रणंचात्रनदृश्यते ॥ ४३ ॥ इतिब्रुवत्सुसर्वेषुबल्वलःक्रोधपूरितः ॥ शीघ्रंनिस्त्रिंशमादायहंतुंसर्वान्समाययौ ॥ ४४ ॥ आगत्यखड्गेनयदुप्र वीरान्विमोहितान्सोपिसहस्रशश्च ॥ जघानयुद्धेयदितेनिपेतुर्दृष्ट्वानिरुद्धस्तुरुषातमूचे ॥ ४५ ॥ किंकरिष्यसिसंग्रामेऽधर्मंसद्भिर्विगर्हितम् ॥ मोहितानांमारणेचनश्लाघातेभविष्यति॥४६॥यदिशक्तिःशरीरेस्तिमयासार्धंरणंकुरु॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यबल्वलोबलदर्पितः॥आजगामप दातिर्वैखड्गचर्मधरोनदन्॥४७॥ तमापतंतंसनिरीक्ष्यरोषाद्रथादवप्लुत्यमनोजपुत्रः॥कृतांतदंडेनजघानदैत्यंयथामहेंद्रोभिदुरेणशैलम्॥४८॥ निर्भिन्नहृदयोदैत्यःपपातचालयन्महीम् ॥ चतुर्वासरपर्यंतंमूर्च्छितोभूद्रणांगणे ॥ ४९ ॥ तदानिपतितेदैत्येमायाशांतिंगतास्वतः ॥ युद्धंप्रदृश्यतेतत्रयादवाविस्मयंगताः ॥ ५० ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डअनिरुद्धजयोनामपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ कुनंदनोपिसंमूर्च्छांत्यक्त्वागाद्रणमंडले॥ रथस्थःक्रोधसंयुक्तःप्रवर्षन्धनुषाशरान् ॥ १ ॥ दृष्ट्वासमागतंवीरोनिरुद्धःपर वीरहा ॥ पप्रच्छसेवकांस्तस्यवार्तांरोषेणदीपितः ॥ २ ॥ सेवकास्तेततःप्रोचुरेषबल्वलनंदनः ॥ त्वयासार्द्धंमहाराजयुद्धंकर्तुंसमागतः ॥३॥ श्रुत्वानिरुद्धःप्रोवाचहनिष्येहंकुनंदनम् ॥ तदैवतमुवाचाथकृष्णपुत्रःसुनंदनः ॥४॥ सुनंदनउवाच ॥ राजन्कोयंदैत्यपुत्रःकेदंपरिमितंबलम्॥ जेष्येहंत्वत्प्रतापेनतस्माद्गच्छाम्यहंप्रभो ॥ ५ ॥ राजञ्शृणुप्रतिज्ञांमेतवानंदप्रदायिनीम् ॥ नचेत्कुनंदनंजेष्येबहुसंग्रामकोविदम् ॥ ६ ॥कृ ष्णस्यचरणांभोजमध्वास्वादवियोगिनाम् ॥ यत्पापंचभवेत्तन्मेनजयेयदिदानवम् ॥७॥ योगुरुंभवहर्त्तारंपितरंचनसेवते ॥ यदघंतुभवेत्तस्य तन्मेभूयाज्जयेनवै ॥ ८॥ इतिप्रतिज्ञामाकर्ण्यानिरुद्धस्तस्य भूपते ॥ जहर्षचित्तेतंवीरंनिर्दिदेशरणंप्रति ॥ ९ ॥ इत्याज्ञप्तोनिरुद्धेनचैका कीकृष्णनंदनः ॥ जगामदंशितस्तत्रयत्रास्तेबल्वलात्मजः ॥ १० ॥ कुनंदनस्तमाज्ञायत्वागतंप्रधनेरुषा ॥ प्रत्युज्जगामवीराग्र्योरथीशू रशिरोमणिः ॥ ११ ॥ अन्योन्यंतौसंमिलितौरथस्थौचापधारिणौ ॥ रेजातेराजशार्दूलयथादमनपुष्कलौ ॥ १२ ॥ उभौसायकभिन्नांगा वुभौरुधिरविप्लुतौ ॥ मुंचंतौशरकोटीश्चसंधंतौतरसाशरान् ॥ १३ ॥ आदानंनैवसन्धानंमोचनंचनभूपते ॥ दृश्येतेतौमहाशूरौकुंडलीकृ तकार्मुकौ ॥ १४ ॥ तद्रथंराजपुत्रस्तुभ्रामकास्त्रेणशोभिना ॥ भूतलेभ्रामयामासकुंभकारस्यचक्रवत् ॥ १५ ॥ भ्रांत्वामुहूर्त्तमात्रंतुतद्र

थोवाजिसंयुतः ॥ स्थितिंलेभेततःकार्ष्णिर्जघानतद्रथेशरम् ॥ १६ ॥ सयानस्तेनबाणेनखेबभ्रामयतंगवत् ॥ पपातकौविशीर्णोभूद्यथावै काचभाजनम् ॥ १७ ॥ उत्थितःसोपिविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ अन्यंरथंसमारुह्ययावदायातिसंमुखम् ॥ १८ ॥ बभंजतावद्बाणैश्चतद्र थंकृष्णनंदनः ॥ एवंसप्तरथाभग्नादैत्यपुत्रस्यवैरणे ॥ १९ ॥ तदाकुनंदनःसंख्येस्थित्वायानेविचित्रिते ॥ आययौनृपवेगेनकृष्णपुत्रंनि योधितुम् ॥२०॥आगत्यदशभिर्बाणैस्ताडयामासतंमृधे ॥ शरैस्तैःसोपिनिहतःपरंकश्मलतांगतः ॥२१॥ ततःसधनुरुद्यम्यगृहीत्वादशसाय कान् ॥ मुमोचतस्यहृदयेक्रुद्धःकृष्णात्मजोबली ॥ २२ ॥ तेशरारुधिरंपीत्वानिपेतुस्तेमहीतले ॥ यथाहिपितरोराजन्नरकेकूटसाक्षिणः॥ ॥२३॥ कुनंदनःसुनंदनंसुनंदनःकुनंदनम्॥महद्रणेमहच्छरैर्निजघ्नतुःपरस्परम् ॥२४॥ एवंहितौद्वौशरभिन्नगात्रौरक्ताप्लुतौचापधरौरुषाढ्यौ॥ प्रचक्रतुर्युद्धवरंशरैश्चकुशांबसांबाविवसंयुगेवै ॥२५॥ ततःकृष्णात्मजोवीरःकोदंडेस्वर्णनिर्मिते ॥ मृगांकार्द्धमुखंबाणंधृत्वाशीघ्रंतमब्रवीत् ॥ ॥२६॥ सुनंदनउवाच ॥ शृणुमद्वचनंवीरबाणेनानेनत्वच्छिरः ॥ सद्यश्छिन्नंकरिष्येहंशिरोरक्षबलीयदि ॥२७॥ यदिमद्वचनंसत्यंप्रधनेत्वं नमन्यसे ॥ तदाशृणुप्रतिज्ञांमेतवमृत्युविपूचिकाम् ॥२८॥ सतींचगुरुपत्नींचयोदूषयतिकामतः ॥ सयातियातनायांवैयमराजस्यसन्निधौ ॥ ॥ २९ ॥ सायातनाचमेभूयात्सत्यंममप्रतिश्रुतम् ॥ यःसमर्थश्चस्वगुरुंपितरंचनपालयेत् ॥ ३० ॥ तस्यपापंममैवास्तुनहनिष्येचत्वांरणे ॥ इतिश्रुत्वाचतद्वाक्यंदैत्यआहरुषाज्वलन् ॥ ३१ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ बिभेमिनाहंमरणात्संग्रामेशत्रुसम्मुखे ॥ प्राणिनांचैवसर्वेषांमृत्युर्भव तिसांप्रतम् ॥ ३२ ॥ यदिमुंचसिसंग्रामेमद्वधार्थेमहाशरम् ॥ तदाहंस्वशरेणापिशीघ्रंछेत्स्मिनसंशयः ॥३३॥ एकादश्यांचयेमानादन्नंभुंजंति भूतले ॥ मातरंभ्रातृपत्नींचभगिनींचसुतांतथा ॥ पापंतेषांममैवास्तुनच्छेद्मियदित्वच्छरम्॥३४॥ इतितस्यवचःस्पष्टंश्रुत्वाशंकितमानसः॥ प्रत्युवाचपुनर्वाक्यंश्रीकृष्णंसोपिसंस्मरन् ॥ ३५ ॥ सुनंदनउवाच ॥ मयाकृष्णांघ्रियुगलंसेवितंमनसायदि ॥ कपटेनविनातर्हिसत्यंभू याद्वचोमम ॥ ३६ ॥ स्वपत्नींचविनावीरनान्यांपश्यामिकामतः ॥ तेनसत्येनसंग्रामेवाक्यंभूयाद्धतंमम ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वासायकंतीक्ष्णं विमुमोचसुनंदनः ॥ मंत्रयित्वाचमंत्रेणमहाकालानलोपमम् ॥३८॥ प्रमुक्तंवीक्ष्यविशिखंस्वबाणेननृपात्मजः ॥ सद्यश्चिच्छेदहियथासर्पं

क्षेणपक्षिराट् ॥ ३९ ॥ छिन्नेतस्मिञ्छरेराजन्हाहाकारस्तदाभवत् ॥ चचालपृथिवीलोकैर्देवास्तेविस्मयंगताः ॥ ४० ॥ परार्द्धःपतितो बाणःपूर्वार्द्धःफलसंयुतः ॥ शिरश्चिच्छेददैत्यस्यतरोःस्कंधंयथागजः ॥ ४१ ॥ किरीटकुण्डलैर्युक्तंपतितंतस्यमस्तकम् ॥ निरीक्ष्यहाहाशब्दं वैचक्रुर्दैत्याश्चदुःखिताः ॥ ४२ ॥ कुनंदनकबंधस्तुशीघ्रमुत्थायसंयुगे ॥ खड्गेनमुष्टिभिःपादैर्बहूञ्छत्रूञ्जघानह ॥ ४३ ॥ ततश्चयदुसेना यांनेदुर्दुंदुभयोमुहुः ॥ सुनंदनोपरिसुराःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ४४ ॥ इति श्रीमद्ग०सं०अ०दैत्यपुत्रवधवर्णनंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ ॥ कुनंदनेहतेब्रह्मन्बल्वलेमूर्च्छितेरणे ॥ नकृतंतुसहायंवैरुद्रेणकरुणात्मना ॥ १ ॥ कस्मान्नचागतोरुद्रोयज्ञः पूर्णःकथंभवेत् ॥ कथंविमुक्तस्तुरगस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वागर्गोज्ञानवतांवरः ॥ स्मृत्वास र्वांकथांब्रह्मन्नुवाचयदुसत्तमम् ॥ ३ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ बल्वलेमूर्च्छितेराजन्हतेशूरेकुनंदने ॥ महत्कोपंशिवश्चक्रेप्रेरितस्तुमुर र्षिणा ॥ ४ ॥ आरुह्यनंदिनंक्रुद्धोभक्तरक्षाकरःशिवः ॥ चंद्रलेखांवहन्मूर्ध्निजटाजूटांतरेनृप ॥ ५ ॥ सर्पहारैर्मुंडहारैर्भस्मलिप्तोभयंकरः ॥ दशबाहुःपंचमुखोनेत्रैःपंचदशैर्वृतः ॥ ६ ॥ सिंहचर्मांबरधरोमदमत्तोलयंकरः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरोधनुर्बाणधरःपरः ॥ ७ ॥ कुठारपाश परिघभिंदिपालैर्विभूषितः ॥ सहस्ररविसंकाशःसर्वभूतगणावृतः ॥ ८ ॥ हंतुंसर्वान्वृष्णिवरान्कार्ष्णिजप्रमुखान्मृधे ॥ कैलासादाययौशीघ्रं चालयन्पृथिवीतलम् ॥ ९ ॥ कोलाहलोमहानासीदाकाशेभूतलेनृप ॥ देवदैत्यनराःसर्वेभयंप्रापुश्चविस्मिताः ॥ १० ॥ सगणंसपरीवारमा गतंवीक्ष्यशंकरम् ॥ क्रुद्धंप्रलयकर्तारंभयंप्रापुर्यदूत्तमाः ॥ ११ ॥ अनिरुद्धस्यचमुखंनिस्तेजस्कमभूद्भयात् ॥ चकंपेहृदयंतस्यदुःखित स्यरणांगणे ॥ १२ ॥ ततःप्रत्याहवचनंनिष्ठुरंसर्वयादवान् ॥ शूलंगृहीत्वाहस्तेनगिरीशःक्रोधपूरितः ॥ १३ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ अनिरुद्धःकुत्रगतोगतःकुत्रसुनंदनः ॥ सांबादयःकुत्रगताभक्तंहत्वाकुनंदनम् ॥१४॥ बल्वलंमूर्च्छितंकृत्वामद्भक्तंदैत्यसत्तमम् ॥ तस्यानुगा न्मृधेहत्वाकुत्रयास्यंतिवृष्णयः ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वान्हनिष्यामिमद्भक्तानांरिपून्मृधे ॥ अहंविष्णुर्विधिश्चैतेभक्तंरक्षंतिदुःखतः ॥ १६ ॥ गर्ग उवाच ॥ इत्युदीर्य्यानिरुद्धंसप्रेषयामासभैरवम् ॥ त्वंहियोद्धुंगच्छशूरकार्ष्णिजंजयिनंमृधे ॥ १७ ॥ सुनंदनंनंदिनंचप्रेषयामासरोषतः ॥

गदंचवीरभद्रंवैसांबंचशिखिवाहनम् ॥ १८ ॥ भानुंचभृंगिगणंयुद्धेविरूपाक्षःसमादिशत् ॥ यदूंश्चप्रेषयामासभूतप्रेतांस्ततःशिवः ॥ १९ ॥
ततस्तेरुद्रवचनाद्भूतप्रेतविनायकाः ॥ भैरवाःप्रमथाश्चैववेतालाब्रह्मराक्षसाः ॥ २० ॥ उन्मादाश्चैवकूष्मांडाआजग्मुःकोटिशोमृधे ॥ भूता
निजघ्नुश्चांगारैर्यादवाश्चविनायकाः ॥ २१ ॥ पट्टिशैर्भैरवाःशूलैःखट्वांगैःप्रमथाःकिल ॥ गजानश्वान्गृहीत्वातुभक्ष्यंतिब्रह्मराक्षसाः ॥ २२ ॥
यातुधानाश्चर्वयंतोमनुष्याणांशिरांसिच ॥ कपालैस्तत्रवेतालाःपिबंतोरुधिरंरणे ॥ २३ ॥ पिशाचास्तत्रनृत्यंतःप्रेतागायंतएवहि ॥ शिरां
सिकंदुकानीवक्षेपयंतोमुहुर्मुहुः ॥ २४ ॥ अट्टहासंप्रकुर्वंतःप्रधावंतइतस्ततः ॥ गजान्रथांश्चर्वयंतोदृश्यंतेरणमंडले ॥ २५ ॥ रक्तंपिशा
च्योडाकिन्यःपाययंत्यःसुतान्मृधे ॥ मारोदीरितिवादिन्यअक्षीणिचददामवै ॥ २६ ॥ उन्मादाश्चैवकूष्मांडानिर्मायमुंडभिःस्रजः ॥
संयच्छंतिमहेशायशूराणांस्वर्गगामिनाम् ॥ २७ ॥ हाहाकारस्तदैवासीद्यदुसैन्येनृपेश्वर ॥ दुद्रुवंतोभयादश्वाधावंतस्तत्रदंतिनः ॥ २८ ॥
वीराःप्रपतितायुद्धेगतामृत्युंसहस्रशः ॥ दृष्ट्वाचेत्थंगणबलंदीप्तिमान्माधवात्मजः ॥ २९ ॥ चापेनिधायविशिखान्मुमुचेपरमाद्भुतान् ॥
तेशराविविशुस्तिग्माभूतप्रेतविनायकान् ॥ ३० ॥ कोटिशःकोटिशोराजन्यथारण्यंशिखंडिनः ॥ ततश्चदुद्रुवुर्भिन्नाःसर्वेभूतगणाःशरैः ॥
॥ ३१ ॥ केचिन्निपतितायुद्धेकेचिद्वैनिधनंगताः ॥ नहताश्चशरैःकेपिपतिताःपूर्वमेवच ॥ ३२ ॥ पलायितेप्रेतगणेभैरवःक्रोधपूरितः ॥
त्रिशूलीसारमेयस्थआजगामकृतांतवत् ॥ ३३ ॥ तंदृष्ट्वाकालरूपंचभैरवंतुभयंकरम् ॥ नकोपियुयुधेतेनानिरुद्धोयुयुधेनृप ॥ ३४ ॥
अनिरुद्धःपंचशरैस्तताडभैरवंमृधे ॥ सचापिपार्ष्णिनापिबभंजतद्रथंवरम् ॥३५॥ सोप्यन्यंरथमारुह्यसज्जंकृत्वाधनुर्दृढम् ॥ तताडदशभिर्बा
णैरौद्रंमायाविनंमृधे ॥ ३६ ॥ तैर्बाणैर्निहतःसोपिकिंचित्कश्मलतांगतः ॥ त्रिशूलंत्रिशिखंतस्मैचिक्षेपज्वलनप्रभम् ॥३७॥ शूलंसमागतंदृष्ट्वा
बाणैश्चिच्छेदकार्ष्णिजः ॥ छिन्नंस्त्रीयंत्रिशूलंवैदृष्ट्वारुद्रसुतोबली ॥३८॥ ससृजेमाययातत्रमुखादनलमेवच ॥ तेनाग्निनाजज्वलुश्चमहीवृक्षा
दिशोदश ॥ ३९ ॥ पदातीनांरथानांचहयानांदंतिनांतथा ॥ जज्वलुश्चशरीराणिमंजुपुष्पप्रतूलवत् ॥ ४० ॥ केचित्प्रज्वलितावीराःकेचिद्वै
भस्मतांगताः ॥ अग्निनापूरितंसैन्यंकृष्णंकेचित्स्मरंतिहि ॥ ४१ ॥ सेनांभयातुरांदृष्ट्वानिरुद्धोधन्विनांवरः ॥ दधारविशिखंचापेज्ञात्वा

मायांविनिर्मिताम् ॥४२॥ मंत्रयित्वाचमंत्रेणपर्जन्यास्त्रेणसायकम् ॥ मुमोचगगनेशीघ्रंस्मरन्कृष्णपदांबुजम् ॥४३॥ शरेमुक्तेसमागत्यमेघाः प्रववृषुर्जलम् ॥ अग्निःशांतिंगतोराजन्यथाप्रावृट्तथाबभौ ॥ ४४ ॥ शिखंडिनःकोकिलाश्चचातकाःसारसादयः ॥ मंडूकाद्याश्चप्रजगुरिंद्र गोपाविरेजिरे ॥ ४५ ॥ पुरंदरस्यचापेनसौदामिन्याबभौनभः ॥ प्रयासंनिष्फलंदृष्ट्वाभैरवोभैरवंरवम् ॥ ४६ ॥ चकारस्वमुखेनापिसर्वेषां त्रासयन्मनः ॥ ननादतेनब्रह्मांडंसप्तलोकैर्बिलैःसह ॥ ४७ ॥ विचेलुर्दिग्गजास्ताराराजद्भूखंडमंडलम् ॥ तदैवबधिरीभूताबभूवुःपतितानराः ॥ ४८ ॥ पुनश्चभैरवःक्रुद्धोहस्तंहस्तेनपीडयन् ॥ निष्पिषन्नधरंदंतैर्लेलिहानःस्वजिह्वया ॥४९॥ नेत्राभ्यांरक्तवर्णाभ्यांपश्यन्सर्पैर्विभूषितः ॥ जग्राहपरशुंतीक्ष्णंतृणीकृत्ययदूत्तमम् ॥ ५० ॥ तदैवजृंभणास्त्रेणानिरुद्धोरणकोविदः ॥ भैरवंमोहयामासश्रीकृष्णइवशंकरम् ॥ ५१ ॥ ते नास्त्रेणरणेराजन्ननिरुद्धस्यपश्यतः ॥ पपातभूतलेरौद्रोजृंभितोनिद्रितोऽभवत् ॥ ५२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेध खण्डेभैरवमोहनंनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ तदामृत्युंजयःक्रुद्धोभैरवंवीक्ष्यनिद्रितम् ॥ वृषभंप्रेरयामासकार्ष्णिजंशू रमानिनम् ॥१॥ तदैववृषभःकोपाच्छृंगाभ्यांमा रयन्यदून् ॥ दंतैःपश्चिमपादाभ्यांसेनायांविचचारह ॥ २ ॥ त्वरंजघानशृंगेणसंमुखस्थंसुनंदनम् ॥ शृंगेणभिन्नहृदयःपपातपञ्चतांगतः ॥ ॥ ३ ॥ तदाऽजगामसंक्रुद्धोऽनिरुद्धोगजसंस्थितः ॥ धनुर्धरोदंशितश्चमाभैर्माभैरितिब्रुवन् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वातत्रहतंवीरंकृष्णपुत्रंसुनंदनम् ॥ प्रा तोदुःखंमृधेत्यंतंकंपितःशोकपूरितः ॥ ५ ॥ हतेतस्मिन्महावीरेशोचंतंतंशिवोब्रवीत् ॥ माकृथास्त्वंरणेशोकमनिरुद्धमहाबल ॥ ६ ॥ रणमध्येपातनंचशूराणांकीर्तयेस्मृतम् ॥ तस्मात्त्वमपिसंग्रामेमयायुद्ध्यस्वयत्नतः ॥ ७ ॥ प्रयाताद्राक्षस्वप्राणान्समाग्रेयुद्धकांक्षया ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाशोकंत्यक्त्वायदूत्तमः ॥ ८ ॥ निचखानपञ्चबाणाञ्छिवस्यशिरसिनृप ॥ नाराचास्तेमहेशस्यज टाजूटेषुनिष्ठिताः ॥ ९ ॥ दृश्यंतेगृद्ध्रपक्षाढ्याःशाखाइववनस्पतेः ॥ ततोरुद्रःस्वकोदंडेबाणमेकंनिधायच ॥ १० ॥ चिच्छेदतेनसह सातस्यचापस्यसिंजिनीम् ॥ अनिरुद्धःपुनःशीघ्रंसज्यंकृत्वाधनुर्दृढम् ॥ ११ ॥ उग्रचापस्य चिच्छेदसिंजिनींसायकेनच ॥ ततःश्रुत्वातयोर्युद्धम

द्भुतंरोमहर्षणम् ॥ १२ ॥ विमानस्थाश्चशक्राद्याआजग्मुःकौतुकान्विताः ॥ ऊचुःपरस्परंखस्थानिरीक्ष्यभयविह्वलाः ॥ १३ ॥ देवाऊचुः ॥
अमूलोकत्रयस्यापिह्युत्पत्तिलयकारकौ॥एतयोश्चरणंतस्माद्विफलंरणमण्डले ॥ कोविजेष्यतिसंग्रामंप्राप्स्यतेकःपराजयम् ॥ १४ ॥ गर्ग
उवाच ॥ ॥ ततस्त्रिदिनपर्यंतंयुद्धमासीत्तयोर्भृशम् ॥ १५ ॥ पुनःशरासनंरुद्रःसज्जंकृत्वारुषान्वितः ॥ ब्रह्मास्त्रंसंदधेतत्रलोकप्रलयका
रकम् ॥ १६ ॥ ब्रह्मास्त्रेणतुब्रह्मास्त्रंभिदुरास्त्रेणपार्वतम् ॥ पर्ज्जन्यास्त्रेणचाग्नेयमनिरुद्धोजहारह ॥ १७ ॥ तदाप्रकुपितोऽत्यंतंपिनाकीप्रज्व
लन्निव ॥ त्रिशिखेनत्रिशूलेनजघानकार्ष्णिनंदनम् ॥ १८ ॥ सत्रिशूलश्चतंभित्त्वागजंभित्त्वाविनिर्गतः ॥ स्थितोभूच्चतयोर्मध्येऊर्द्ध्वपुंख
अधोमुखः ॥ १९ ॥ गजोमृत्युंगतोयुद्धेऽनिरुद्धोमूर्च्छितोऽभवत् ॥ पेततुस्तौचसंलग्नौभिन्नवक्षस्थलौमृधे ॥ २० ॥ हाहाकारस्तदैवासी
द्रुरुदुःसर्वयादवाः ॥ रुद्रस्याग्रेयथाभीतायमस्याग्रेचपापिनः ॥ २१ ॥ अनिरुद्धंनिपतितंमृततुल्यंविमूर्च्छितम् ॥ श्रुत्वाऽऽययौशंकितश्च
सांबःस्कंदंविहायच ॥ २२ ॥ मूर्च्छितंयदुवीरंतुवीक्ष्यक्रोधपरिप्लुतः ॥ अश्रुपूर्णमुखःसांबःशर्वप्राहधनुर्द्धरः ॥ २३ ॥ कस्मात्करिष्यसे
रुद्रदानवानांहिपालनम् ॥ हत्वानिरुद्धंसंग्रामेवीरंचैवसुनंदनम् ॥ २४॥ वेदेभागवतेशास्त्रेपुराविप्रैःश्रुतंमया॥ श्रीकृष्णाख्यंपरंनित्यंशिवः
सेवतिवैष्णवः ॥ २५ ॥ मृषाजातंहितत्सर्वंकार्ष्णिजेपतितेसति ॥ सुनंदनःकृष्णसुतोसोपियुद्धेत्वयाहतः ॥ २६ ॥ वृथाकरिष्यसेयुद्धंधि
क्त्वांतस्मान्महेश्वर ॥ अहंत्वांपातयिष्यामिरणेकृष्णपराङ्मुखम् ॥ २७ ॥ क्षुरप्रैःसायकैःशीघ्रंतिष्ठतिष्ठरणेशिव ॥ एतद्वचःसमाकर्ण्यप्र
सन्नःशंकरोब्रवीत् ॥ २८ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ धन्यस्त्वंयादवश्रेष्ठसत्यंवदसिनोभवान् ॥ मन्नाथःकृष्णचंद्रोयंदेवदानववंदितः ॥
॥ २९ ॥ कुनंदनेचनिहतेबल्वलेमूर्च्छितेरणे ॥ सहायार्थमहंवीरभक्तरक्षार्थमागतः ॥ ३० ॥ सत्यंकर्तुंस्ववचनंकिंचित्कोपेनपूरितः ॥
करोमिप्रधनेयुद्धंभक्तप्रियचिकीर्षया ॥ ३१ ॥ इत्थंवदतिभूतेशेसांबोरोषप्रपूरितः ॥ तताडशीघ्रंचापेनक्षुरप्रैःसायकैर्मृडम् ॥ ३२ ॥ तैर्बा
णैर्निहतोरुद्रोनाकिंचित्कश्मलंगतः ॥ यथामतंगजःपुष्पैर्जग्राहस्वधनुःशिवः ॥ ३३ ॥ तताडनिशितैर्बाणैर्युद्धेजांबवतीसुतम् ॥ सांबःशिवं
शिवःसांबंजघ्नतुस्तौपरस्परम् ॥ ३४ ॥ दृष्ट्वायुद्धंतयोर्लोकसंहारंमेनिरेऽमराः ॥ भूतलेगगनेराजन्महान्कोलाहलोऽभवत् ॥ ३५ ॥ भीता

श्ववृष्णयस्तत्रनाथंकृष्णंस्मरंतिहि ॥ ३६ ॥ तदाहरिःश्रीयदुपालकश्श्वज्ञात्वायदूनांचमहाविपत्तिम् ॥ रथेनतत्रागतवान्त्रिपुघ्नोयुक्तेनवैसूततुरंगमैश्च ॥ ३७ ॥ श्यामःकरीटीनवकंजनेत्रोनवार्ककोटिद्युतिमादधानः ॥ कौमोदकीशंखरथांगपद्मकोदंडबाणैर्नियुतोसिधारी ॥ ३८ ॥ श्रीवत्सचिह्नेनतुकौस्तुभेनपीतांबरेणापिचमालयाढ्यः ॥ नीलालकैःकुंडलकंकणाद्यैर्विभूषितःकोटिमनोजतुल्यः ॥ ३९ ॥ समुद्गलद्भिःसितफेनशीकरान्मुक्ताफलानीवचराजहंसकैः ॥ सुग्रीवमुख्यैरतिवेगवत्तरैर्हयैर्युतःसुंदरसामगायनैः ॥ ४० ॥ दृष्ट्वास्वनाथंयदवःस्वागतंहर्षविह्वलाः ॥ बभूवुःसुखिनःसर्वेशीतभीतारविंयथा ॥ ४१ ॥ तदाजयजयारावोयदुसैन्येबभूवह ॥ प्रचक्रिरेपुष्पवर्षंगगनस्थाश्चदेवताः ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वासांबस्तुश्रीकृष्णंसहायार्थंसमागतम् ॥ पपातपदयोस्तस्यचापंत्यक्त्वाप्रहर्षतः ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेऽनिरुद्धादिसाहाय्यार्थंश्रीकृष्णागमनंनामाऽष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ कृष्णंदृष्ट्वाहरस्तत्रभीतःशंकितमानसः ॥ त्यक्त्वाचापत्रिशूलादीन्भक्त्याश्रीनाथमब्रवीत् ॥ १ ॥ शंकरउवाच ॥ ॐ अविनयमपनयविष्णोदमयमनःशमयविषयमृगतृष्णाम् ॥ भूतदयांविस्तारयतारयसंसारसागरतः ॥२॥ दिव्यधुनीमकरंदेपरिमलपरिभोगसच्चिदानंदे ॥ श्रीपतिपदारविंदेभवभयखेदच्छिदेवंदे ॥३॥ सत्यपिभेदापगमेनाथतवाहंनमामकीनस्त्वम् ॥ सामुद्रोहितरंगःक्वचनसमुद्रोनतारंगः ॥ ४ ॥ उद्धृतनगनगभिदनुजदनुजकुलामित्रमित्रशशिदृष्टे ॥ दृष्टेभवतिप्रभवतिनभवतिकिंभवतिरस्कारः ॥ ५ ॥ मत्स्यादिभिरवतारैरवतारवतावतावसुधाम् ॥ परमेश्वरपरिपाल्योभवताभवतापभीतोहम् ॥ ६ ॥ दामोदरगुणमंदिरसुन्दरवदनारविंदगोविंद ॥ भवजलधिमथनमंदरपरमंदरमपनयत्वंमे ॥ ७ ॥ नारायणकरुणामयशरणंकरवाणितावकौचरणौ ॥ इतिषट्पदीमदीयेवदनसरोजेसदावसतु ॥ ८ ॥ इतिस्तुतःशंकरेणप्रीतःसंकर्षणानुजः ॥ पप्रच्छसर्वाभिप्रायंनमंतंचंद्रशेखरम् ॥ ९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ किंकृतस्तेऽपराधोवैमत्पुत्रेणकुबुद्धिना ॥ यतस्त्वयाहतःसंख्येनिरुद्धोमूर्च्छितःकृतः ॥ १० ॥ हतंयदुबलंकस्मात्कस्मात्त्वंचागतोरणे ॥ कस्माद्युद्धंचकृतवांस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ११ ॥ इत्थंश्रीकृष्णवचनंनिशम्यप्रमथेश्वरः ॥ उवाचलज्जितोभूत्वाविचार्यंमधुसूदनम् ॥ १२ ॥ शंकर

उवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथराधिकेशजगन्मय ॥ पाहिपाहिकृपाकारिन्निग्रहंमांकृतागसम् ॥ १३ ॥ त्वंनजानासिकिंदेवकथयिष्यामि किंत्वहम् ॥ भक्तस्यपालनंकर्तुंमाययातवमोहितः ॥ १४ ॥ अहमागतवान्देवत्वंसर्वंक्षंतुमर्हसि ॥ शास्ताहंसर्वलोकस्यमानादितिमयाहरे ॥ १५ ॥ मारिताःसंगरेशूरावृष्णयःकृष्णदेवताः ॥ तस्मात्संतःस्वयंत्यक्त्वापरमैश्वर्यमीप्सितम् ॥ १६ ॥ ध्यायंतेसततंकृष्णपादाब्जंतेनि रापदम् ॥ सुखंदुःखंनृणांतावद्यावत्कृष्णेनमानसम् ॥ १७॥ कृष्णेमनसिसंजातोभक्तिखड्गोदुरत्ययः ॥ नराणांकर्मवृक्षाणांमूलच्छेदंकरोतियः ॥ १८ ॥ मद्भक्तिबलदर्पिष्ठामत्प्रभुंत्वांयदूत्तमम् ॥ नमन्यंतेचतेसर्वेयास्यंतिनिरयंध्रुवम् ॥ १९ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तूष्णींभूत्वाकृष्णस्यपा दयोः ॥ पपातदंडवद्भक्त्याह्यश्रुपूर्णाकुलेक्षणः ॥ २० ॥ उत्थाप्याश्वास्यतंरुद्रंपार्श्वतस्तत्प्रदर्शनात् ॥ मिलित्वाभगवान्कृष्णआलुलो कसुधार्द्रदृक् ॥ २१ ॥ आहकृष्णःसुराःसर्वेकुर्वंतिभक्तपालनम् ॥ त्वयाजुगुप्सितंकर्मकिंकृतंभक्तपालने ॥ २२ ॥ ममासिहृदयेत्वंतुभवतो हृदयेह्यहम् ॥ आवयोरंतरंनास्तिमूढाःपश्यंतिदुर्धियः ॥ २३ ॥ त्वांनमंतिचमद्भक्तास्त्वद्भक्तामांसदाशिव ॥ येनमंन्यंतिमद्वाक्यंयास्यंति नरकंचते ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कृष्णोहतंपुत्रंसुनंदनम् ॥ दृष्ट्यापीयूषवर्षिण्याजीवयामाससंयुगे ॥२५॥ तत्पश्चादनिरुद्धस्यहृदयाच्छू लमेवच ॥ शनैःशनैःसमाकृष्यजीवयामासतंहरिः ॥ २६ ॥ तत्पश्चाद्यादवान्सर्वान्निहतान्संयुगेभृशम् ॥ अजीवयत्सुधादृष्ट्याकृष्णस्तुप्रभु रीश्वरः ॥ २७ ॥ तावत्सदुंदुभिरवंपुष्पवृष्टिंदिवौकसः ॥ उत्साहलक्षणांचक्रुःप्रसाद्यगरुडध्वजम् ॥ २८ ॥ सर्वत्रैलोक्यनेतारंकृष्णंदृष्ट्वायदू त्तमाः ॥ उत्थायसंभ्रमाच्चक्रुर्जयारावंमुदान्विताः ॥ २९ ॥ अथोत्थितोबल्वलस्तुमहादेवेनरक्षितः ॥ कृगतश्चानिरुद्धोवैब्रुवन्वाक्यंरुषा न्वितः ॥ ३० ॥ ततःशर्वेणदैत्यस्तुबोधितोवचनैःशुभैः ॥ ज्ञात्वाकृष्णस्यमाहात्म्यंमुदितोऽभून्महामनाः ॥ ३१ ॥ ततःप्रणम्यगोविंदं स्तुत्वादैत्यस्तुबल्वलः ॥ तुरंगंप्रददौराजन्बहुद्रव्येणसंयुतम् ॥ ३२ ॥ ततोयज्ञहयंनीत्वापुत्रपौत्रपरीवृतः ॥ सेतुमार्गेणकृष्णस्तुप्रययौपश्चि मांदिशम् ॥ ३३ ॥ कृष्णेगतेभगवतिराज्येसंस्थाप्यबल्वलम् ॥ कैलासंप्रययौरुद्रःसगणस्तुसभैरवः ॥३४॥ एतत्कृष्णचरित्रंतुयेशृण्वंतिगृहे जनाः ॥ तेषांसाहाय्यंभगवान्कारिष्यतिसदाहरिः ॥ ३५ ॥ इतिश्रीमद्ग०अ०अनिरुद्धविजयवर्णनंनामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

॥ गर्ग उवाच ॥ मुक्तस्तुरगः कृष्णेन पञ्चचामरभूपितः ॥ प्रययौ सबहून्देशान्नेत्राभ्यां च विलोकयन् ॥ १ ॥ बलं नलं निर्जितं श्रुत्वा नानादेशाधिपा नृपाः ॥ हयं न जगृहुः प्राप्तं श्रीकृष्णस्य भयान्नृप ॥ २ ॥ इत्थं व्रजन्भारते वै यदुवीरतुरंगमः ॥ एकमासेन राजेंद्र प्राप्तोऽभूद्व्रजमंडले ॥ ३ ॥ ततः कृष्णां समुत्तीर्य दृष्ट्वा वृंदावनं वनम् ॥ तमालस्य तले राजन्स्थितोऽभूद्धयसत्तमः ॥ ४ ॥ दूर्वां चरंतं तुरगं विलोक्य विहायगास्ते किल गोपबालाः ॥ समाययुस्ते नृपकौतुकेन हयस्य पार्श्वे करताडनैश्च ॥ ५ ॥ इति पश्यत्सु सर्वेषु श्रीदामा गोपनायकः ॥ जग्राह लीलया राजंश्चरंतं चंचलं हयम् ॥ ६ ॥ गोपाशेन हयं बद्ध्वा गले गोपैः परीवृतः ॥ केनोत्सृष्टो वदन्वाक्यं नंदस्य निकटं ययौ ॥ ७ ॥ आगतं वाजिनं दृष्ट्वा नंदोऽपि हर्षपूरितः ॥ तत्पत्रं वाचयित्वाऽऽह सर्वान्गद्गदया गिरा ॥ ८ ॥ उग्रसेनहयश्चैष पुरे मम समागतः ॥ पालितो ह्यनिरुद्धेन मत्प्रपौत्रेण सर्वतः ॥ ९ ॥ गृह्णामि यज्ञतुरगं मित्राणां मेलनाय च ॥ ततः प्रपौत्रं पश्यामि कृष्णाकारं प्रियंकरम् ॥ १० ॥ इत्युक्त्वा नंदराजस्तु द्रष्टुं गोपैः परीवृतः ॥ कथयित्वा यशोदाग्रेऽभिप्रायं निर्ययौ पुरात् ॥ ११ ॥ तदैव यादवाः सर्वे भोजवृष्ण्यंधकादयः ॥ हयस्य पृष्ठतो लग्नास्तत्राजग्मुर्नृपेश्वर ॥ १२ ॥ विलोकयंतो नयपालतीर्थं तथा च मार्गे मिथिलामयोध्याम् ॥ बर्हिष्मतीं चैव हिकान्यकुब्जं सांकर्षणं गोकुलमेव राजन् ॥ १३ ॥ मार्त्तंडकन्यां मथुरां पुरीं च विराजते यत्र तु केशवश्च ॥ वृंदावने नंदपुरे नृपेंद्र समागताः कृष्णयुताश्च सर्वे ॥ १४ ॥ नंदग्रामं तत्र दृष्ट्वा रथस्थो नंदनंदनः ॥ सर्वेषामग्रतो भूत्वा ह्याययौ यादवैर्वृतः ॥ १५ ॥ ददर्श तत्र पुरतो गोपालैः पितरं हरिः ॥ संस्थितं तु पुरस्कृत्य वारणेंद्रमलंकृतम् ॥ १६ ॥ वादित्रैः शंखशब्दैश्च जयशब्दैर्नृपेश्वर ॥ पुष्पालंकारकलशलाजाद्यैः परिभूषितम् ॥ १७ ॥ ततश्च यादवाः सर्वे नेमुर्नंदं निरीक्ष्य च ॥ हर्षाश्रुविप्लुता राजन्नुद्धवाद्याश्च तत्र वै ॥ १८ ॥ तदैव नंदराजस्य दक्षिणांगमथास्फुरत् ॥ उवाच दृष्ट्वा मनसि ह्युत्तमं शकुनं नृप ॥ १९ ॥ अद्य पश्यामि नेत्राभ्यां कृष्णं किं प्रियवादिनम् ॥ यस्मान्ममाक्षः स्फुरति दक्षिणश्च प्रियंकरः ॥ २० ॥ मन्नेत्रगोचरः कृष्णो यदा भूयात्तदा ह्यहम् ॥ गवां लक्षं प्रदास्यामि ब्राह्मणेभ्यो ह्यलंकृतम् ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वा वचनं नंदो विरराम यदा नृप ॥ तदाशृणोत्स्वपुत्रस्यागमनं व्रजवासिभिः ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णागमनं श्रुत्वा नंदो विरहविप्लुतः ॥ पश्यन्हरिं च सर्वेषां विचचार रुदन्निव ॥ २३ ॥ वदन्कृष्णेति कृष्णेति गिरा गद्गदया भृशम् ॥ हे कृष्णचंद्र क्व गतो दुःखि

तंमांनपश्यसि ॥ २४ ॥ ततोनिरीक्ष्यपितरंश्रीकृष्णःपितृवत्सलः ॥ अवप्लुत्यरथात्तूर्णंपपातचरणौपितुः ॥ २५ ॥ श्रीनंदराजस्तनयंसमु
त्थायचिरागतम् ॥ स्नापयामाससलिलैःकृत्वावक्षसिनेत्रयोः ॥ २६ ॥ अक्षिभ्यांकृष्णचंद्रस्तुमुमोचाश्रुघृणातुरः ॥ श्रीदामादीन्सखीन्ह
ष्ट्वापश्चात्प्रेमपरिप्लुतान् ॥ २७॥ पृथक्पृथक्परिरेभेकृष्णःप्रेमपरिप्लुतः ॥ भक्तानांकोस्तिमाहात्म्यमहोवक्तुंधरातले ॥ २८ ॥ नंदाद्यारुरुदुर्गो
पाःश्रीकृष्णाद्याश्चयादवाः ॥ प्रवक्तुंनसमर्थास्तेसर्वेविरहविक्लवाः ॥ २९ ॥ अश्रुपूर्णमुखःकृष्णोगोपान्गद्गदयागिरा ॥ सर्वानाश्वासयामा
सप्रेमानंदसमाकुलान् ॥ ३० ॥ परिपूर्णतमंसाक्षाच्छ्रीकृष्णंजगदीश्वरम् ॥ तादृशंददृशुःसर्वेयादृशोमथुरांगतः ॥ ३१ ॥ नवीननीरदश्या
मंकिशोरवयसंशिशुम् ॥ शरत्प्रभातकमलकांतिमोचनलोचनम्॥३२॥शरत्पूर्णेंदुशोभाढ्यंशोभास्वाच्छादनाननम् ॥ कोटिमन्मथलाव
ण्यंलीलानंदितसुन्दरम् ॥३३॥ सस्मितंमुरलीहस्तंद्विभुजंह्यतिसुन्दरम् ॥ तडिद्वस्त्रधरंदेवंमत्स्यकुंडलिनंहरिम्॥३४॥ चंदनोक्षितसर्वांगंकौ
स्तुभेनविराजितम् ॥ आजानुमालतीमालावनमालाविभूषितम्॥३५॥मयूरपिच्छचूडंचसद्रत्नमुकुटोज्ज्वलम्॥ पक्वबिंबाधिकोष्ठंचनासिको
न्नतशोभनम् ॥ ३६ ॥ एवंकृष्णस्यराजेंद्ररूपंनेत्रैर्व्रजौकसः ॥ पपुरानंदसंमग्नाःपीयूषमानवाइव ॥ ३७ ॥ अनिरुद्धंततोनंदःसांबादींश्चैव
यादवान् ॥ आशिषंप्रददौराजन्प्रीतःप्रेमपरिप्लुतः ॥ ३८ ॥ ततःसर्वैश्चयदुभिःपुत्रपौत्रपरीवृतः ॥ विवेशस्वपुरंनंदोगतदुःखोमहामतिः ॥
॥ ३९ ॥ अवप्लुत्यरथात्कृष्णःसांबाद्यैःपरिभूषितः ॥ त्वरंस्वमातुर्भवनमानंदंप्रददद्ययौ ॥ ४० ॥ दृष्ट्वास्वमातरंकृष्णोगृहद्वारेसमा
गताम् ॥ रुदतींबाष्पकंठींतांननामप्ररुदन्हरिः ॥४१॥ यशोदातस्यजननीस्वप्राणेभ्यःप्रियंसुतम् ॥ उपगुह्यददौतस्मैगिरागद्गदयाशिषः ॥
॥ ४२ ॥ नंदस्तथोपनंदश्चतथाषड्वृषभानवः ॥ वृषभानुवरश्चैवह्येतेद्रष्टुंसमाययुः ॥ ४३ ॥ तत्रागतानांगोपानांश्रीकृष्णोयादवैर्वृतः ॥
यथाविध्युपसंगम्यसर्वेषांमानमादधे ॥ ४४ ॥ तेतुकृष्णस्यकुशलंपप्रच्छुर्मुदिताननाः ॥ तेषांकृष्णस्तुभगवान्पप्रच्छकुशलंपरम्
॥ ४५ ॥ ततश्चयमुनातीरेवृन्दारण्येनृपेश्वर ॥ बभूवुःशिविराःसर्वेऽनिरुद्धस्यमहात्मनः ॥ ४६ ॥ शिबिरेष्वनिरुद्धाद्याःसांबाद्याश्चोद्धवा
दयः ॥ निवासंचक्रिरेकृष्णःस्थितोभून्नंदपत्तने ॥ ४७ ॥ आगतेभ्यश्चसर्वेभ्योनंदःकृष्णेनसंयुतः ॥ भोजनंप्रददौराजन्पशुभ्यश्चतृणा

निच ॥ ४८ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेव्रजप्रवेशोनामचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ छ ॥
आहूतोराधयाकृष्णःसंध्यायांनंदनंदनः ॥ जगामशश्वदेकांतेशीतलंकदलीवनम् ॥ १ ॥ रंभादलैश्चंदनस्यपंकयुक्तंमनोहरम् ॥ स्फारास्फुर न्नग्रगेहंयमुनावायुशीकरम् ॥ २ ॥ एतादृशंराधिकायाःसुंदरंमेघमंदिरम् ॥ सर्वंदुःखाग्निनानित्यंभस्मीभूतंबभूवह ॥ ३ ॥ श्रीदामशापेननृ पदुःखेनवृषभानुजा ॥ तनुंरक्षतितत्रापिकृष्णागमनहेतवे ॥ ४ ॥ निशम्यकृष्णंस्ववनेसमागतंसखीमुखाच्छ्रीवृषभानुनंदिनी ॥ आनेतु मुत्थायवरासनात्त्वरंद्वारेसखीभिर्नृपसाजगामह ॥५॥ ददौह्यासनपाद्याद्यानुपचारान्व्रजेश्वरी ॥ वदंतीकुशलंवाक्यंकृष्णाकृष्णंव्रजेश्वरम् ॥ ॥ ६ ॥ परिपूर्णतमंदृष्ट्वापरिपूर्णतमानृप ॥ जहौविरहजंदुःखंसंयोगेहर्षपूरिता ॥ ७ ॥ चकारस्वस्याःशृंगारंवस्त्रालंकारचंदनैः ॥ कुशस्थ ल्यांगतेनाथेश्रृंगारोनकृतस्तया ॥ ८ ॥ पुरातयानभुक्तंचतांबूलंमिष्टभोजनम् ॥ कृतंनशय्याशयनंक्वचिद्धास्यंनवाकृतम् ॥ ९ ॥ सिंहासने स्थितंराधादेवंमदनमोहनम् ॥ हर्षाश्रूणिप्रमुंचंतीजगौगद्गदयागिरा ॥ १० ॥ राधोवाच ॥ गोकुलंमथुरांत्वक्त्वागतःकस्मात्कुशस्थलीम् ॥ वदतन्मेहृषीकेशत्वंसाक्षाद्गोकुलेश्वरः ॥११॥ क्षणंयुगसमंनाथजानामित्वद्वियोगतः ॥ घटींमन्वंतरसमांद्विपरार्द्धसमंदिनम् ॥१२॥ कस्मि न्कुकालेविरहोमेबभूवचदुःखदः ॥ येनत्वच्चरणौदेवनद्रक्ष्यामिसुखप्रदौ ॥ १३ ॥ यथारामंतुसीतेवमानसंवरटेवच ॥ तथारासेश्वरंत्वांतुमा नदंहिसमुत्सहे ॥१४॥ सर्वंजानासिसर्वज्ञःकिंदुःखंकथयाम्यहम् ॥ शतवर्षंगतंनाथवियोगोनगतोमम ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वावचनंराजन्स्वामि नीस्वामिनंपरम् ॥ वियोगखिन्नादुःखानिस्मरंतीसारुरोदह ॥१६॥ दृष्ट्वाप्रियांरुदंतींतांप्रियःप्राहप्रियंवचः ॥ तस्याश्चशमयन्वाक्यैःकृष्णःक श्मलमेवच ॥ १७ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ नकर्त्तव्यस्त्वयाराधेशोकश्चतनुशोषकः ॥ तेजश्चैकंद्विधाभूतमावयोरूपयोविदुः ॥ १८ ॥ यत्राहंत्वंसदातत्रयत्रत्वंह्यहमेवच ॥ वियोगआवयोर्नास्तिमायापुरुषयोर्यथा ॥ १९ ॥ भेदंहिचावयोर्मध्येयेपश्यंतिनराधमाः ॥ देहांतेन रकान्राधेतेप्रयांतिस्वदोषतः ॥ २० ॥ अथातस्त्वंतुमांराधेनित्यंद्रक्ष्यसिचांतिके ॥ प्रभातेचक्रवाकीवचक्रवाकंप्रियंकरम् ॥ २१ ॥ किंचि त्कालेनदयितेगोपगोपीभिरेवच ॥ साकंत्वयाऽक्षरंब्रह्मश्रीगोलोकंव्रजाम्यहम् ॥ २२ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ माधवस्यवचःश्रुत्वागोपी

भिःसहराधिका ॥ प्रसन्नापूजयामासरमेशंचरमायथा ॥ २३ ॥ श्रीराधयापुनःकृष्णोरासार्थंप्रार्थितोनृप ॥ प्रसन्नोवृंदकारण्येरासंकर्तुंमनो दधे ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेराधाकृष्णमेलनंनामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ हेमंतेमासिपूर्वस्मिन्राकायांराधिकेश्वरः ॥ वंशींवशकरींदध्मौयथावृंदावनेपुरा ॥ १ ॥ ध्वनिर्बभूवतस्याश्चसर्वेषामाहरन्मनः ॥ निशम्यगोप्यःसंखिन्नाःकामखेदेनतत्रसुः ॥ २ ॥ रुंधन्नंबुभृतश्चमत्कृतिपरंकुर्वन्मुहुस्तुंबरंध्यानाद्धंतनयन्सनंदनमुखान्विस्मे रयन्वेधसम् ॥ औत्सुक्याद्बलिभिर्बलिंचटुलयन्भोगेंद्रमाघूर्णयन्भिन्दन्नंडकटाहभित्तिमभितोबभ्रामवंशीध्वनिः ॥ ३ ॥ अथोदगाच्चंद्र मास्तुचर्पणीनांशुचोमृजम् ॥ यथाप्रियायाराजेंद्रविदेशादागतप्रियः ॥ ४ ॥ तदैवयमुनाराजंस्तनुंदिव्यंदधारह ॥ वृंदावनंगिरींद्रश्चव्रजभू मिश्चमानद ॥ ५ ॥ कृष्णानदीजयतियत्रमणींद्रमुक्तामाणिक्यशुभ्रहरिताकरतोलिकाभिः ॥ वैडूर्यनीलकहरिद्धरिवज्रपीतसोपानमण्डप युताभिरतिस्फुरंती ॥ ६ ॥ स्वच्छंदमुत्पतितमत्स्यगणैर्वहंतीसच्छ्यामलेनवपुषाऽघगणंहरंती ॥ उत्तुंगलोललहरीकमलैर्लसंतीकृष्णा नदीजयतिकृष्णगृहेलुठंती ॥ ७ ॥ गोवर्द्धनंभजगिरिंशतचंद्रयुक्तमंदारचंदनलतावृतकल्पवृक्षम् ॥ श्रीरासमंडलयुतंमणिमंडपाढ्यंकोटी रमंजुलनिकुंजकुटीरकोटिम् ॥ ८ ॥ वृंदावनंचयमुनातटनीरतीरसंपृक्तमंदगमनैरतिगंधवातैः ॥ तत्कंपितंचसुरभीकृतसर्वदेशंश्रीखंडकुंकुम मृदागुरुचर्चितांशम् ॥ ९ ॥ जुष्टंवसंतनवपल्लवपुष्परंगैर्मंदारचंदनसुचंपकनीपनिंबैः ॥ आम्रातकाम्रपनसागुरुनागरंगैःश्रीतालपिप्पलवटै र्नवनारिकेरैः ॥ १० ॥ खर्जूरश्रीफललवंगविराजमानमंजीरशालकतमालकदंबयुक्तम् ॥ संतानकुंदबदरीकदलीसिताढ्यंश्रीशालमलीबकु लकेतकिसच्छिरीषम्॥११॥सन्मोदिनीजलजवृंदमनोहराभंवृंदारकंवरवनंतुलसीलताढ्यम् ॥ श्रीमल्लिकाऽमृतलतामधुमाधवीभिःसंराजि तंस्मरनृपेंद्रव्रजस्यमध्ये ॥ १२ वंशीवटंचकलकंठविहंगमैश्चकृष्णातटेचपुलिनंकिलवालुकाढ्यम् ॥ श्रीपाटलैर्मधुकार्किंशुकसत्प्रियालैरौदुं बरैःक्रमुकद्राक्षकपित्थयुक्तम् ॥ १३ ॥ श्रीकोविदारपिचुमंदलतार्जुनैश्चप्लक्षैरशोकसरलैःसुरदारुभिश्च ॥ जंबूसुवेत्रनलकुब्जकस्वर्णयूथीपुन्नाग नागकुटजैःकुरवैर्वृतंच ॥ १४ ॥ चक्राह्वसारसशुकैःसितराजहंसैःकारंडवैश्चजलकुक्कुटकूजितंच ॥ १५ ॥ दात्यूहकोकिलकपोतक

नीलकंठैर्नृत्यन्मयूरकलराववृतंस्मरत्वम् ॥ १६ ॥ श्यामाचकोरकलखंजनसारिकाभिःपारावतैर्भ्रमरतित्तिरतित्तिरीभिः ॥ श्रीकांचनीम
धुलतामधुयूथिकाभिःसंवेष्टितंहरिणमर्कटमर्कटीभिः ॥ १७ ॥ श्रीपद्मरागशिखरंचनिकुंजगेहंश्रीकौस्तुभेंद्रमणिराजिविराजमानम् ॥ को
टींदुमंडलवितानगणैश्चहैमैःश्रीपट्टसूत्ररचितैर्मणितोरणाढ्यम् ॥ १८ ॥ मुक्तावृतैःकनकपीतपतत्पताकैःपारावतैःसितपतत्रिभिरावृतंच ॥
मंदारकुंदकरवीरकयूथिकानांमालाविचित्ररचितंनवचंपकानाम् ॥१९॥ नागेशपद्महरिचंदनपल्लवानांश्रीमालतीकुरवकांचनयूथिकानाम् ॥
मालाभिरावृतमनंगहरंगृहंतत्सद्रत्नदर्पणवृतंसितचामरैश्च ॥ २० ॥ सिंहासनैश्चनवपल्लवपुष्पयुक्तैःशय्यासनैःकनकविद्रुमपादवृन्दैः ॥
श्रीचंदनागुरुजलैर्मकरंदसंघैःकस्तूरिकामुदितकुंकुमचर्चितंतत् ॥ २१ ॥ एजद्वसंततरुपल्लवमेववातैःशीतैर्गजेंद्रगमनैःसुरभीकृतांगम् ॥
एतादृशंहरिनिकुंजगृहंस्मरत्वंसन्नम्रशाखतरुयुक्तमतीवपुष्पैः ॥ २२ ॥ श्रीवेणुगीतंबहुकामवर्द्धनंनिशम्यसर्वाव्रजयोषितोनृप ॥ श्रीकृ
ष्णकांतेनगृहीतमानसाविसृज्यकर्माणिसमाययुर्वने ॥ २३ ॥ रुद्धायाःपतिभीराजन्कृष्णेनहृतमानसाः ॥ स्थूलंशरीरंतास्त्यक्त्वात्वरंकृ
ष्णांतिकंययुः॥२४॥ सिंहासनेहेमदुकूलसंयुतेमध्येस्थितंसुन्दरनंदनंदनम् ॥ श्रीसुन्दरंराधिकयासमंपरंगलेदधानंमधुमालतीस्रजम् ॥२५॥
श्यामंप्रभातार्ककिरीटिनंहरिंस्फुरत्प्रभंश्रीमुरलीमनोहरम् ॥ पीतांबरंमन्मथराशिमोहनंव्रजस्त्रियस्तंददृशुःसमागताः ॥ २६ ॥ दृष्ट्वाप्रिया
प्रियतमंमत्स्यकुडलिनंहरिम् ॥ गोप्योमूर्च्छांगताःसद्योभूपचालक्षितोद्यमाः ॥ २७ ॥ सांत्वयामासताःकृष्णोमिष्टवाक्यैःसुधासमैः ॥ तदा
गोप्योवनोद्देशेसर्वाश्चैतन्यतांगताः ॥ २८ ॥ कृष्णंगद्गदयावाचास्तुत्वाभीतास्त्रियोवराः ॥ त्यक्त्वाविरहजंदुःखंगोविंदंददृशुःप्रियम्॥२९॥
वृन्दावनेभ्राजमानेमालतीवनसंकुले ॥ दिव्यद्रुमलताजालेमधुपध्वनिनादिते ॥ ३० ॥ विचचारहरिःसाक्षाद्देवोमदनमोहनः ॥ पद्माभपद्म
हस्तेनगृहीत्वाराधिकाकरम् ॥३१॥ प्रहसन्भगवान्साक्षादाययौयमुनातटम् ॥ कृष्णातीरेनिकुंजेवैश्रीकृष्णोनिषसादह ॥३२॥ तस्मिन्गृहे
मधुपतेःशृणुगोपिकानांश्रीकृष्णचंद्रचरणस्मरणावृतानाम् ॥ झंकारनूपुरझणत्करकंकणानांमंजीररत्नविचलत्कटिकिंकिणीनाम् ॥ ३३ ॥
स्मेरद्युतिस्फुटचमत्कृतगंडदेशैःश्रीदंतपंक्तिविलसत्तडिदालिवेशैः॥ कोटीरहारहरिदंगदभूषितानांबालार्कमंडलविकुंडलमंडितानाम् ॥३४॥

तासांतुकापियुवतीकथिताचसुग्धामध्यापिकापितरुणीरुचिराप्रगल्भा ॥ काचित्तरुंविनयतीमधुरंहसंतीकाचित्सखीमदयुतासुवनेत्र जंती ॥ ३५ ॥ संताडयतामपिकरेणतुकाप्यधावत्संगृह्यकापिसुवनेकमलैर्जघान ॥ काचिच्छ्रथत्कनकहारमुपाजहारकाचित्प्रमुक्त कबरीतुविहारमत्ता ॥ ३६ ॥ श्रीजाह्नवीचयमुनामधुमाधवीचशीलारमाशशिमुखीविरजासुशीला ॥ चंद्राननाचललितात्वचलाविशा खामायाऽऽल्यएवकथिताभवनेत्वसंख्याः ॥ ३७ ॥ लीलातपत्रमतिमौक्तिकदामजालनीत्वाचलंतिमणिभूमिषुतत्रकाश्चित् ॥ श्रीचामर व्यजनदंडधरावयस्यःकाश्चिद्व्रजंतिधृतपीतपतत्पताकाः ॥ ३८ ॥ नृत्यंतितत्रहरिवेषधरास्तुकाश्चिद्वीणाकरामधुरतालमृदंगहस्ताः ॥ वंशीधराश्चवृषभानुसुतासुवेषाःकेयूरकुंडलयुतामणिवेत्रहस्ताः ॥ ३९ ॥ सद्भावभावरसतालयुतस्मितात्तैर्झंकारनूपुरयुतैर्विशदैःकटाक्षैः ॥ संगीतनृत्यविदितैर्भ्रुकुटीविभंगैराधांहरिंचसततंपरितोषयंत्यः ॥ ४० ॥ तस्मिन्निकुंजभवनेयमुनातटेपिवंशीवटेवनधरानिकटेहारिंतम् ॥ श्रीराधयाचगिरिराजतटंव्रजंतंनंदात्मजंचनटवेषधरंस्मरत्वम् ॥ ४१ ॥ श्रीपद्मरागनखदीप्तिपदारविंदंझंकारनूपुरधरंस्फुरदंगदेशम् ॥ कुर्वं तमेवतुपदाऽरुणभूमिदेशंश्रीमत्परागसुरुचालमितस्ततस्तु ॥ ४२ ॥ लक्ष्मीकराब्जपरिलालितजानुदेशंरंभोरुपीतवसनंतुकृशोदराभम् ॥ रोमावलिभ्रमरनाभिसरस्त्रिरेखंकांचीधरंभृगुपदंमणिकौस्तुभाढ्यम् ॥४३॥ श्रीवत्सहाररुचिरंनवमेघनालंपीतांबरंकरिकरस्फुटबाहुदंडम् ॥ रत्नांगदंचमणिकंकणपद्महस्तंश्रीराजहंसवरकंधरशोभमानम् ॥ ४४ ॥ श्रीकंबुकंठललितंविलसत्कपोलंमध्यंतुनिम्नचिबुकंकिलकुंद दंतम् ॥ बिंबाधरंस्मितलसच्छुकचंचुनासंपीयूषकल्पवचनंप्रचलत्कटाक्षम् ॥ ४५ ॥ श्रीपुंडरीकदलनेत्रमनंगलीलंभ्रूमंडलस्मितगुणावृत कामचापम् ॥ विद्युच्छटोच्छलितरत्नकिरीटकोटिंमार्तंडमंडलविकुंडलमंडिताभम् ॥४६॥ वंशीधरंत्वहिविलोलगुडालकाढ्यंराधापतिंस जलपद्ममुखंचलंतम् ॥ कंदर्पकोटिघनमानहरंकृशांगंवंशीवटेनटवरंभजसर्वथात्वम् ॥४७॥ आरक्तरक्तनखचंद्रपदाब्जशोभांमंजीरनूपुररण त्कटिकिंकिणीकाम् ॥ श्रीवंटिकाकनककंकणशब्दयुक्तांराधांदधामितरुपुंजनिकुंजमध्ये ॥४८॥ नीलांबरैःकनकरश्मितटस्फुरद्भिःश्रीभानु जातटमरुद्गतिचंचलांगैः ॥ सूक्ष्मस्वरूपललितैरतिगौरवर्णांरासेश्वरींभजमनोहरमंदहासाम् ॥ ४९ ॥ बालार्कमंडलमहांगदरत्नहारांताटं

कतोरणमणींद्रमनोहराभाम् ॥ श्रीकंठभालसुमनोनवपंचदाम्नींरत्नांगुलीयललितांव्रजराजपत्नीम् ॥५०॥ चूडामणिद्युतिलसत्स्फुरदर्द्धचद्रांग्रैवेयकालपनपत्रविचित्ररूपाम् ॥ श्रीपट्टसूत्रमणिपट्टचलद्द्विदाम्नींस्फूर्ज्जत्सहस्रदलपद्मधरांभजस्व ॥ ५१ ॥ श्रीबाहुकंकणलसत्कुचरत्नदीप्तिंश्रीनासिकाभरणभूषितगंडदेशाम्॥ सद्यौवनालसगतिंकलसर्पवेणींसंध्येंदुकोटिवदनांस्फुटचंपकाभाम् ॥ ५२ ॥ सद्भावभावसहितांनवपद्मनेत्रांस्फूर्ज्जत्स्मितद्युतिकलांप्रचलत्कटाक्षाम् ॥ कृष्णप्रियांललितकुंतलधुंतलाभांमंदारहारमधुरभ्रमरीरवाढ्याम् ॥ ५३ ॥ श्रीखंडकुंकुममृदागुरुवारिसिक्तांश्रीबिंदुकीरुचिरपत्रविचित्रचित्राम् ॥ संतानपत्ररुचिरामलमंजनाभांरासेश्वरींगजगतिंभजपद्मिनींताम् ॥ ५४ ॥ एताहशींरतिवरांतुसमेत्यकृष्णोगच्छन्निकुंजवनजालविलोकनाय ॥ धावंतितत्रमणिछत्रधराश्चगोप्योनीत्वातथाचमरचारुपतत्पताकान् ॥ ॥ ५५ ॥ षड्रागमेववरधैवतमध्यमाद्यैर्गायंतमादिपुरुषंभजनंदपुत्रम् ॥ षट्त्रिंशतस्तदनुवार्त्तितरागिणीनांवंशीरवेणललितेनवरंव्रजंतम् ॥ ॥ ५६ ॥ श्रृंगारवीरकरुणाद्भुतहास्यरौद्रबीभत्सशांतकभयानकनित्ययुक्तम् ॥ भक्तप्रियंव्रजवधूमुखपद्मभृंगंयोगींद्रहृत्कमलविस्फुरदंघ्रियुग्मम् ॥ ५७ ॥ क्षेत्रज्ञमादिपुरुषंस्त्वधियज्ञरूपंसर्वेश्वरंसकलकारणकारणेशम् ॥ कृष्णंहरिंप्रकृतिपूरुषयोःपुमांसंसर्वंनिरस्तकपटंनिजतेजसेह ॥ ५८ ॥ यंवैस्तुवंतिशिवधर्मसुरेशशेषलोकेशसिद्धिदगणेशसुरादयोपि ॥ राधारमाप्रकृतिभूविरजास्वराद्यावेदाभजंतिसततंतमहंभजामि ॥ ५९ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेरासक्रीडायांद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ वृंदावनेवृक्षलतालिसंकुलेमंदानिलेवीजतिशीतलेनृप ॥ रंध्राणिवेणोःकिलपूरयन्हरिर्मुहुर्हरत्येवदिवौकसांमनः ॥ १ ॥ वेणुगीतंततःश्रुत्वाश्रीराधाकीर्तिनंदिनी ॥ भुजाभ्यांनंदसूनुंवैजग्राहानंगविह्वला ॥ २ ॥ गोकुलस्यचकोरींतांकृष्णोगोकुलचंद्रमाः ॥ दृष्ट्वाकुसुमपर्यंकेतयारेमेहरन्मनः ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णस्यविहारेणब्रह्मानंदेनस्वामिनी ॥ मुदंलेभेतयात्यंततथास्वामीवशीकृतः ॥ ४ ॥ रमणीयंरतिकरंरासेरामारमेश्वरम् ॥ जगृहुःसर्वतोराजन्छतयूथाश्चयोषितः ॥ ५ ॥ ताभिःसार्द्धंहरीरम्योरेमेवैरासमंडले ॥ तावद्रूपधरोराजन्यावत्योव्रजयोषितः ॥६॥ विहारिण्यश्चताःसर्वाविहारेणविहारिणः ॥ ब्रह्मानंदेनसन्मत्यांआनंदंलेभिरेयथा ॥७॥ श्रीकराभ्यांश्रीकराभ्यां

श्रीशः श्रीश्यामसुन्दरः ॥ दधारहृदयेसर्वास्ताभिर्भक्त्यावशीकृतः ॥ ८ ॥ स्वेदयुक्तान्याननानितासांप्रीत्याव्रजेश्वरः ॥ प्रामृजत्पीतवस्त्रेण किंवदामितपःफलम् ॥९॥ विनासांख्येनयोगेनतपसाश्रवणेनच ॥ विनातीर्थेनदानेनप्राप्ताःकामेनताहरिम् ॥ १० ॥ ततोगोपीजनाःसर्वा मानवत्यःपरस्परम् ॥ कुवाक्यंकथयामासुःकृष्णतृप्ताविहारतः ॥ ११ ॥ अस्माँस्त्यक्त्वापुराकृष्णोगतःश्रीमथुरांपुरीम् ॥ विलोकितुंरूपिणी श्चसुन्दरीःस्त्रीश्चसुंदरः ॥ १२ ॥ नदृष्टास्तेनसुन्दर्योजगामद्वारकांपुनः ॥ नदृष्टास्तेनतास्तत्रविवाहंकृतवान्पुनः ॥ १३ ॥ रुक्मिणींभीष्म कसुतांनमत्वातांतुरूपिणीम् ॥ पुनर्विवाहान्कृतवान्सहस्राणिचषोडश ॥१४॥ नमत्वारूपिणीस्ताश्चशोकंकुर्वन्पुनःपुनः॥व्रजमागतवान्स ख्यःश्रीकृष्णोऽस्मान्विलोकितुम् ॥ १५ ॥ दृष्ट्वारूपाणिचास्माकंसर्वद्रष्टारमेश्वरः ॥ प्रसन्नोभूत्तथासख्योयथारासेहरिःपुरा ॥ १६ ॥ तस्मा द्वयंचसर्वासांसुंदरीणांवराःस्मृताः ॥ सुनेत्राश्चंद्रवदनाःशश्वत्सुस्थिरयौवनाः ॥ १७ ॥ अस्मत्तुल्याश्चरूपिण्योनैवदेवांगनाश्चखे ॥ याभिःशीघ्रंकटाक्षैश्चकृष्णःकामीवशीकृतः ॥ १८ ॥ अहोवैयेनहंसेनमुक्ताःपूर्वंप्रभक्षिताः ॥ सएवान्यत्कथंवस्तुभक्षयिष्यतिदुःखतः ॥ ॥ १९ ॥ नसंतिमुक्ताःसर्वत्रसंतिमानसरोवरे ॥ तथावरस्त्रियोभूमौनसंतिसंतिचात्रहि ॥ २० ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतिमानवतीनां चस्वात्मारामोजगत्पतिः ॥ वचःशृण्वन्राधयाचतत्रैवांतरधीयत ॥ २१ ॥ निर्द्धनोपिधनंलब्ध्वामानंप्रकुरुतेनृप ॥ यस्यनारायणःप्राप्तोत स्यकिंकथयाम्यहम् ॥ २२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेरासक्रीडायांत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥
॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ ॥ अद्भुतंकृष्णचरितंमयात्वन्मुखतःश्रुतम् ॥ किंचक्रुर्गोपिकास्तास्तुसकथंदर्शनंददौ ॥ १ ॥ तत्सर्वंमुनिशार्दूल मह्यंश्रद्धालवेवद ॥ धन्यास्तेयेहिशृण्वंतिकर्णेकृष्णकथांसदा ॥ २ ॥ मुखेनकृष्णचंद्रस्यनामानिप्रजपंतिहि ॥ हस्तैःश्रीकृष्णसेवावैयेप्रकु र्वंतिनित्यशः ॥ ३ ॥ नित्यंकुर्वंतिकृष्णस्यध्यानंदर्शनमेवच ॥ पादोदकंप्रसादंचयेप्रभुंजंतिनित्यशः ॥ ४ ॥ इतीदृशेनभावेनश्रमेणजग दीश्वरम् ॥ येभजंतिमुनिश्रेष्ठतेप्रयांतिहरेःपदम् ॥ ५ ॥ संसारेयेप्रभुंजंतिभोगान्नानाविधान्मुने ॥ श्रवणादीन्नकुर्वंतिदेहसौख्येनदुर्मदाः ॥६॥ तेचांतेयमदूतैश्चगृहीताश्चभयानकैः ॥ पतिताःकालसूत्रेवैयावद्रविनिशाकरौ ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्तवंतंराजानंप्रत्युवा

चक्षुनीश्वरः ॥ गद्गदस्वरयावाण्याप्रशस्यचरितंहरेः ॥ ८ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ कृष्णेचांतर्हितेराजंस्त्वरंसर्वाश्चगोपिकाः ॥ अचक्षाणाश्चतंतप्ताःहरिण्योहरिणंयथा ॥ ९ ॥ अंतर्हितंहरिंज्ञात्वागोप्यःसर्वाश्चपूर्ववत् ॥ यूथीभूताविचिक्युर्वैसर्वतस्तंवनेवने ॥ १० ॥ पप्रच्छुर्भूरुहान्सर्वान्मिलित्वातुपरस्परम् ॥ हत्वाह्यस्मान्कटाक्षेणक्वगतोनंदनन्दनः ॥ ११ ॥ तदस्माकंचवदतयूयंसर्वेवनेश्वराः ॥ मार्त्तंडकन्येत्वजिरेगोपालोगाश्चचारयन् ॥ १२ ॥ नित्यंचकारलीलांतुसगतःकुत्रनोवद ॥ शतशृंगगिरीद्रस्त्वंश्रीनाथेनधृतःपुरा ॥ १३ ॥ वामहस्तेरक्षणार्थंवासवाद्व्रजवासिनाम् ॥ नजहातिहरिस्त्वांतुस्वपुत्रंहृदयोद्भवम् ॥ १४ ॥ सगतोवदकुत्रास्तेविहायविपिनेचनः ॥ हेमयूराश्चहरिणाहेगावोहेमृगाःखगाः ॥ १५ ॥ किरीटीह्यलकीकृष्णोयुष्माभिःकिंविलोकितः ॥ वदतसोपिकुत्रास्तेवनेकस्मिन्मनोहरः ॥ १६ ॥ एतैस्तुवाक्यैःसंपृष्टाःकठिनास्तीर्थवासिनः ॥ उत्तरंनैवदास्यंतिसर्वेतेमोहिताःकिल ॥ १७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एवंसर्वाहिपृच्छंत्यःकृष्णचंद्रंवनेवने ॥ वदंत्यःकृष्णकृष्णेतिबभूवुस्तन्मयास्ततः ॥ १८ ॥ चक्रुःकृष्णचरित्राणितत्रकृष्णमयाःस्त्रियः ॥ यमुनावालुकायांचपदानिददृशुर्हरेः ॥ १९ ॥ वज्रध्वजांकुशाद्यैश्चचिह्नितानिमहात्मनः ॥ तत्पदान्यनुसारेणपश्यंतःप्रययुस्त्वरम् ॥२०॥ कृष्णांघ्रिरेणवोनीत्वामूर्ध्निधृत्वाव्रजस्त्रियः ॥ पदान्यन्यानिददृशुश्चान्यचिह्नयुतानिहि॥२१॥ निरीक्ष्याहुःप्रियासार्द्धंगतःप्रियतमोह्यसौ ॥ एवंवदंत्यःपश्यन्त्योगोप्यस्तालवनंगताः ॥ २२ ॥ व्रजन्नग्रेव्रजेंद्रस्तुव्रजेश्वर्याव्रजेनृप ॥ कोलाहलंचगोपीनांश्रुत्वाप्रत्याहस्वामिनीम् ॥ २३ ॥ शीघ्रंगच्छप्रियेत्वंतुकोटिचंद्रसमप्रभे ॥ आगताव्रजनार्योहिनेतुंत्वांमांचसर्वतः ॥ २४ ॥ ततःप्रियाहरेःपूर्वंशृंगारंकुसुमैर्नृप ॥ चकारसुंदरंदिव्यंवृंदारण्येचपूर्ववत् ॥ २५ ॥ नंदसूनुःप्रियायाश्चदिव्यंशृंगारमेवच ॥ चकारबहुभिःपुष्पैर्भाण्डीरेचयथापुरा ॥ २६ ॥ केशप्रसाधनाद्यैश्चसक्तांवूलानुलेपनैः ॥ सुंदरीसुंदरेणापिबभूवात्यंतसुन्दरी ॥ २७ ॥ ततःकृष्णस्तुमुदितःपुष्पवृक्षतलेनृप ॥ शय्यांपुष्पमयींकृत्वातयारेमेरमेश्वरः ॥ २८ ॥ वृंदावनेगोवर्द्धनेकृष्णायाःपुलिनेतथा ॥ नंदीश्वरेवृहत्सानौतथारोहितपर्वते ॥ २९ ॥ अरण्येषुद्वादशसुसर्वत्रव्रजमंडले ॥ कांतयाविचरन्कांतोवंशीवटतलेस्थितः ॥ ३० ॥ तत्रशुश्रावगोपीनांवदंतीनांस्वंपरम् ॥ स्वामिन्यासहराजेंद्रश्रीगोपीजनवल्लभः ॥ ३१ ॥

पुनःप्राहप्रियंप्रेम्णागच्छगच्छप्रियेत्वरम् ॥ कृष्णवाक्यंततःश्रुत्वाप्राहभूत्वाचमानिनी ॥ ३२ ॥ ॥ राधोवाच ॥ ॥ नसमर्थाप्रचलितुंक्व
चिद्गृहान्ननिर्गता ॥ नयमांतेमनोयत्रदुर्बलांदीनवत्सल ॥ ३३ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यरामांरामानुजस्ततः ॥ स्वेनपीतांबरेणापिवीजयामास
स्वेदतः ॥ ३४ ॥प्रगृह्यपाणिनाप्राहसर्पराज्ञियथासुखम् ॥ इतिसाहरिणाप्रोक्तामत्वात्मानंवरंपरम् ॥ ३५ ॥ हित्वासौस्त्रीजनान्रात्रौभजतेमां
रहःस्थले ॥ इतिमत्वातुहरयेभूत्वातूष्णींव्रजेश्वरी ॥ ३६ ॥ वस्त्रेणाननमाच्छाद्यपृष्ठंदत्त्वास्थिताभवत् ॥ पुनराहहरिस्तांतुप्रियेगच्छम
यासह ॥ ३७ ॥ भजामित्वामहंभद्रेवियोगार्तांतुशापतः ॥ विहायगोपीःसर्वाश्चलग्नास्त्वांतुभजाम्यहम् ॥ ३८ ॥ त्वंतुमेस्कंधमारुह्यसुखं
व्रजरहःस्थले ॥ इत्युक्त्वामानिनींमानीस्कंधयानमभीप्सतीम् ॥ ३९ ॥ त्यक्त्वाद्यंतर्दधेराजन्स्वात्मारामःस्वलीलया ॥ अंतर्हितेभगवति
सहसासावधूर्नृप ॥ ४० ॥ अन्वतप्यतदुःखार्त्तागतमानारुरोदह ॥ ततस्तद्रोदनंश्रुत्वावंशीवटतटेत्वरम् ॥ ४१ ॥ आजग्मुर्गोपिकाःसर्वा
ददृशुस्तांचदुःखिताम् ॥ चक्रुःस्त्रियस्तदंगेषुवायुंव्यजनचामरैः ॥ ४२॥ स्नापयित्वातुतांप्रेम्णाकाश्मीरसलिलेनच ॥ सिषिचुर्मकरंदैस्तां
चंदनद्रवशीकरैः ॥ ४३ ॥ पुनर्वाक्यैःसमाश्वास्यगोप्यःकर्मसुकोविदाः ॥ निशम्यतन्मुखाद्यानंगोविंदस्यचमानतः ॥ ४४ ॥ मानिन्यो
गोपिकाःसर्वाविस्मयंपरमंययुः ॥ विहायमानंताःसर्वाआगत्यपुलिनंनृप ॥ स्वरैर्जगुःकृष्णगुणांस्तदागमनहेतवे ॥ ४५ ॥ इति
श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेरासक्रीडायांचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ गोप्यऊचुः ॥ ॥ अधरबिंबविडंबितविद्रुमंमधुरवेणुनिनादविनोदितम् ॥ कमलकोमलनीलमुखांबुजंतमपिगोपकुमारमुपास्महे ॥ १ ॥
श्यामलंविपिनकेलिलंपटंकोमलंकमलपत्रलोचनम् ॥ कामदंव्रजविलासिनीदृशांशीतलंमतिहरंभजामहे ॥ २ ॥ तंविसंचलितलोचनां
चलंसाभिकुड्मलितकोमलाधरम्॥वंशवल्गितकरांगुलीमुखंवेणुनादरसिकंभजामहे॥३॥ईषदंकुरितदंतकुंडलंभूषणंभुवनमंगलश्रियम् ॥ घो
षसौरभमनोहरंहरेर्वेषमेवमृगयामहेवयम् ॥४॥ अस्तुनित्यमरविंदलोचनःश्रेयसेहितुसुरार्चिताकृतिः ॥ यस्यपादसरसीरुहामृतंसेव्यमानम
निशंमुनीश्वरैः ॥ ५ ॥ गोपकैरचितमल्लसंगरंसंगरेजितविदग्धयौवनम् ॥ चिंतयामिमनसासदैवतंदैवतंनिखिलयोगिनामपि ॥६॥ उल्लसन्न

वपयोदमेवतंफुल्लतामरसलोचनांचलम् ॥ बल्लवीहृदयपश्यतोहरंपल्लवाधरमुपास्महेवयम् ॥७॥ यद्धनंजयरथस्यमंडनंखंडनंतदपिसंचितैन साम् ॥ जीवनंश्रुतिगिरांसदामलंश्यामलंमनसिमेस्तुतन्महः ॥८॥ गोपिकास्तनविलोललोचनप्रांतलोचनपरंपरावृतम् ॥ बालकेलिरस लालसंभ्रमंमाधवंतमनिशंविभावये॥९॥ नीलकंठकृतपिच्छशेखरंनीलमेघतुलितांगवैभवम् ॥ नीलपंकजपलाशलोचनंनीलकुंतलधरंभजा महे ॥ १० ॥ घोषयोषिदनुगीतवैभवंकोमलस्वरितवेणुनिःस्वनम् ॥ सारभूतमभिरामसंपदांधामतामरसलोचनंभजे ॥ ११ ॥ मोहनंमन सिशार्ङ्गिणंपरंनिर्गतंकिलविहायमानिनीः ॥ नारदादिमुनिभिश्वसेवितंनंदगोपतनयंभजामहे ॥ १२ ॥ श्रीहरिस्तुरमणीभिरावृतोयस्तुवै जयतिरासमंडले ॥ राधयासहवनेचदुःखितास्तंप्रियंहिमृगयामहेवयम् ॥ १३ ॥ देवदेवव्रजराजनंदनदेहिदर्शनमलंचनोहरे ॥ सर्वदुःखहर णंचपूर्ववत्संनिरीक्ष्यतवशुल्कदासिकाः ॥ १४ ॥ क्षितितलोद्धरणायदधारयःसकलयज्ञवराहवपुःपरम् ॥ दितिसुतंविददारचदंष्ट्रयासतु सदोद्धरणायक्षमोस्तुनः ॥१५॥ मनुमपाद्धुचिजोदिविजैःसहवसुदुदोहधरामपियःपृथुः ॥ श्रुतिमपाद्धृतमत्स्यवपुःपरंसशरणंकिलनोस्त्वशु भक्षणे ॥ १६ ॥ अवहदब्धिमहोगिरिमूर्जितंकमठरूपधरःपरमस्तुयः ॥ असुहरंनृहरिःसमदंडयत्सचहरिःपरमंशरणंचनः ॥ १७ ॥ नृप बलिंच्छलयन्दलयन्नरीन्मुनिजनाननुगृह्यचचारयः ॥ कुरुपुरंचहलेनविकर्षयन्यदुवरःसगतिर्ममसर्वथा ॥१८॥ व्रजपशून्गिरिराजमथोद्ध रन्व्रजपगोपजनंचजुगोपयः ॥ द्रुपदराजसुतांकुरुकश्मलाद्भवतुतच्चरणाब्जरतिश्चनः ॥ १९ ॥ विषमहाग्निमहास्त्रविपद्गणात्सकलपांडुसु ताःपरिरक्षिताः ॥ यदुवरेणपरेणचयेनवैभवतुतच्चरणःशरणंचनः ॥ २० ॥ मालांबर्हिमनोज्ञकुंतलभरांवन्यप्रसूनोषितांशैलेयागुरुक्ल तचित्रतिलकांशश्वन्मनोहारिणीम् ॥ लीलावेणुरवामृतैकरसिकांलावण्यलक्ष्मीमयींबालांबालतमालनीलवपुषंवंदामहेदेवताम् ॥२१॥ गर्ग उवाच ॥ ॥ इतिस्त्रीभीरुदंतीभिरेवतीरमणानुजः ॥ आविर्बभूवचाहूतोतासांमध्येचभक्तितः ॥ २२ ॥ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्य संहितायामश्वमेधखण्डेरासक्रीडायांकृष्णागमनंनामपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ कृष्णंसमागतंदृष्ट्वाताःसमुत्थायहर्षिताः ॥ चक्रुर्जयजयारावंगोप्योदुःखंविसृज्यच ॥ १ ॥ दृष्ट्वासंमूर्च्छितांराधांगोपीभिः

प्रार्थितोहरिः ॥ चैतन्यार्थंव्रजेतत्रचकारमुरलीरवम् ॥२॥ नोत्थितांराधिकांदृष्ट्वाश्रीराधांवल्लभोहरिः ॥ तस्यैसंश्रावयामासवेणुगीतंपुनःपुनः ॥ ३ ॥ ततःसमुत्थिताराधास्मृत्वादुःखंवियोगजम् ॥ बभूवमूर्च्छिताराजन्माधवस्यप्रपश्यतः ॥ ४ ॥ ततःकृष्णस्यवचनात्सद्यश्चंद्राननासखी ॥ चंद्रावलींप्रत्युवाचप्रसन्नाकृष्णवेणुना ॥ ५ ॥ ॥ चंद्राननोवाच ॥ ॥ कृष्णचंद्रःपुरानिर्गतोमानतोह्यागतःसोपिराधेयुगांतेपुनः ॥ नाशयन्सर्वदुःखानितेसन्निधौसंजगौवेणुनादेवकीनंदनः॥६॥ छुंगछुंगेनिनादंमृदंगेकलंवाद्यमानेसुरस्त्रीजनैःसेवितः ॥ रासरम्यांगणेनृत्यकृन्माधवःसंजगौ०॥७॥चारुचामीकराभासिवासाविभुर्वैजयंतीभराभासितोरस्थलः ॥ नंदवृन्दावनेगोपिकामध्यगःसंजगौ० ॥८॥ चारुचंद्रावलीलोचनाचुंवितोगोपगोवृन्दगोपालिकावल्लभः ॥ कंसवंशाटवीदाहदावानलःसंजगौ० ॥९॥ वालिकातालिकाताललीलालयासंगसंदर्शितभ्रूलताविभ्रमः ॥ गोपिकागीतदत्तावधानःस्वयंसंजगौ० ॥ १० ॥ मौलिमालांगदैःकिंकिणीकुंडलैर्भूषितोनंदनोनंदराजस्यच ॥ प्रीतिकृत्सुंदरोदेविप्रीत्यातवसंजगौ० ॥ ११ ॥ पारिजातंसमुद्धृत्यराधावरोरोपयामासभामाभयादंगणे ॥ बल्लवीवृन्दवृन्दारिकाकामुकःसंजगौ० ॥ १२ ॥ ऋक्षराजंविनिर्जित्यनीत्वामणिंसंददौभीतवद्भूमिनाथायच॥ सोपिरासेसमागत्यरासेश्वरोसंजगौवेणुनादेवकीनंदनः ॥ ॥ १३ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इति श्रुत्वाराधिकातुमहिमांवेणुवादिनः ॥ प्रसन्नाहिसमुत्थायपरिरेभेप्रियंप्रिया ॥१४॥ वृंदावनेशोगोविंदोरेमेवृंदावनेवने ॥ वृन्दावननिवासिन्यापश्यन्वृंदावनद्रुमान् ॥ १५ ॥ ततःकृष्णंचजगृहुःसर्वतोव्रजयोषितः ॥ वर्षाकालेनृपश्रेष्ठसौदामिन्योयथाघनम् ॥ १६ ॥ यावतीस्तत्रगोप्यश्चतावद्रूपधरोहरिः ॥ यमुनापुलिनंराजँस्ताभिःसाकंसमाययौ ॥ १७ ॥ बभूवुर्मुदितानार्योयथाचश्रुतयःपुरा ॥ स्ववस्त्रैःकृष्णचंद्रायह्यासनंताअचीक्लृपन् ॥१८॥ श्रीराधारमणस्तस्मिन्नासनेसहराधया ॥ निषसादह्यहोराजंस्ताभिर्भक्त्यावशीकृतः ॥ १९ ॥ गोलोकेयादृशंरूपंदर्शयामासतादृशम् ॥ गोपीनांराधयासार्द्धंकृष्णंत्रैलोक्यमोहनम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वागोकुलचंद्रस्यसुरूपंपरमाद्भुतम् ॥ स्वात्मानंनाविदन्गोप्योब्रह्मानंदेननिर्वृताः॥२१॥ स्थलेकृत्वाविहारंतुविवेशयमुनाजलम् ॥ ताभिर्भक्त्यावशीभूतोगोपीभिःसहराधया ॥ २२ ॥ वारांविहारंभगवान्स्त्रीभिःसार्द्धंचकारह ॥ मंदाकिन्यांयथाशक्रोह्यप्सरोभिर्वृतोदिवि ॥२३॥ माधवोमाध

वींराजन्माधवीमाधवंजले ॥ अन्योन्यंतौसिषिचतुःसलिलैसलिलैस्त्वरम् ॥२४॥ कबरीकेशपाशाभ्यांप्रच्युतैःकुसुमैर्बभौ॥ यमुनाचित्रवर्णै श्वयथोष्णिङ्मुद्रितानृप ॥ २५ ॥ विद्याधर्योदेवपत्न्यःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ प्रश्लथद्वस्त्रनीव्यस्तामोहंप्राप्ताःस्मरातुराः ॥ २६ ॥ अथकृ ष्णोवारिलीलांकृत्वावैलीलयायुतः ॥ जलान्निष्क्रम्यराजेंद्रगिरिंगोवर्द्धनंययौ ॥ २७॥ अनुजग्मुर्गोपिकास्तंसहचर्योनृपेश्वर ॥ काश्चिद्व्य जनहस्ताश्चकाश्चिच्चामरवाहिकाः ॥ २८ ॥ काश्चित्तांबूलहस्ताश्चकाश्चिद्दर्पणवाहिकाः ॥ काश्चिद्भूषणहस्ताश्चकाश्चित्कुसुमवाहिकाः ॥ ॥ २९ ॥ काश्चिच्चंदनहस्ताश्चकाश्चिद्भाजनवाहिकाः ॥ काश्चिद्यावकहस्ताश्चकाश्चिदंबरवाहिकाः ॥ ३० ॥ काश्चिन्मृदंगहस्ताश्चकाश्चि त्कांस्यधराश्चवै ॥ मुरयष्टिधराःकाश्चित्काश्चिद्वीणाधराःपराः ॥ ३१ ॥ करतालकराःकाश्चित्काश्चिद्गानपरायणाः ॥ षट्त्रिंशद्रागरागि ण्यात्रजस्त्रीरूपधारिकाः ॥ ३२ ॥ गोलोकाद्भारतेपूर्वमागताराधयासह ॥ जगुस्तानन्नृतुस्तत्रश्रीराधेश्वरसंनिधौ ॥ ३३ ॥ ननर्त्तमध्ये तासांचकृष्णोमदनमोहनः ॥ प्रगायन्वेणुनागीतंत्रिलोकींमोहयन्हरिः ॥ ३४ ॥ वादित्रैःकिंकिणीभिश्चवलयनूपुरकंकणैः ॥ गीतैर्मिश्रित शब्दोभूत्तुमुलोरासमंडले ॥ ३५ ॥ देवाश्चदेवपत्न्यश्चरासंदृष्ट्वाहरेरपि ॥ बभूवुर्मूर्च्छिताराजन्गमनेस्मरपीडिताः ॥ ३६ ॥ चंद्रिकायां तुचंद्रस्यचतुरश्चंचलश्चलन् ॥ चंद्रावल्याबभौचैवघनश्चंचलएवच ॥ ३७ ॥ राधायास्तत्रशृंगारंस्रग्भिर्यावककज्जलैः ॥ चक्रेकमलपत्राद्यैर्गि रौगिरिधरोमहान् ॥ ३८ ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीचंदनाद्यैश्चराधिका ॥ चक्रेकमलपत्रैवैश्रीकृष्णस्याननेवरम् ॥ ३९ ॥ ततश्चसस्मिताराधा सस्मितंभगवन्मुखम् ॥ पश्यंतीनागवल्याश्चवीटकंप्रददौमुदा ॥४०॥ प्रियाप्रदत्तंतांबूलंबुभुजेतंनंदनंदनः ॥ कृष्णदत्तंचतांबूलंचखादराधि कामुदा ॥ ४१ ॥ कृष्णचर्विततांबूलंनीत्वाराधाबलात्पुनः ॥ जघासभक्त्यासाशीघ्रंसतीपतिपरायणा ॥ ४२ ॥ प्रियाचर्विततांबूलंययाचेभ गवान्हरिः ॥ राधाददौनतंभीतापपाततत्पदांबुजे ॥४३॥ पद्मापद्मावतीनंदीआनन्दीसुखदायिनी ॥ चंद्रावलीचन्द्रकलावंद्याद्येताहरिप्रियाः ॥ ४४ ॥ वृंदावनेहरिस्ताभिर्वसंतर्तुप्रपूरिते॥नानाप्रकारंशृंगारंसचकारमनोजवत् ॥४५॥ काश्चित्पिबंतिगोप्यस्तुश्रीकृष्णस्याधरामृतम् ॥ काश्चिद्दालिंगनंचक्रुःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४६ ॥ ततःकृष्णस्तुभगवान्गोपीनांकुचकुंकुमैः ॥ सुवर्णवर्णोभूत्वावैरेजेमदनमोहनः ॥४७॥

पुनर्गोपीजनैःसार्द्धंश्रीगोपीजनवल्लभः ॥ रासंचकारराजेंद्रसुंदरेकदलीवने ॥ ४८ ॥ एवंहेमंतरजनीगोपीनांरासमंडले ॥ व्यतीताक्षणवद्राजन्नित्यानंदेनतत्रवै ॥ ४९ ॥ अथनंदस्यसदनंरासंकृत्वाययौहरिः ॥ वृषभानुपुरंराधातथागोप्योगृहान्ययुः ॥ ५० ॥ नजानंतिव्रजेगोपारासवार्ताहरेरपि ॥ स्वान्स्वान्दारान्स्वपार्श्वस्थान्मन्यमानानृपेश्वर ॥ ५१ ॥ इदंशृंगारचरितंराधामाधवयोःपरम् ॥ येपठंतिचशृण्वन्तितेव्रजिष्यंतिचाक्षरम् ॥ ५२ ॥ इतिगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेरासक्रीडासंपूर्तिर्नामषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इदंकृष्णस्यचरितंगुप्तंशास्त्रेषुवर्णितम् ॥ मयातवाग्रेराजेंद्रअथान्यच्छृणुविस्तरात् ॥ १ ॥ एवंस्थित्वादिनान्यष्टौश्रीकृष्णोनंदपत्तने ॥ आनंदंप्रददन्नृणांपुनर्गंतुंमनोदधे ॥ २ ॥ यशोमतीकृष्णमाताप्राणेभ्योपिप्रियंसुतम् ॥ गंतुमभ्युदितंदृष्ट्वारुरोदोच्चैर्यथापुरा ॥३॥ रुरुदुस्तत्रगोप्यश्चबाष्पपर्याकुलेक्षणाः ॥ स्मरंत्यःपूर्वदुःखानिगेहेगेहेनृपेश्वर ॥ ४ ॥ यावत्योव्रजनार्यश्चतावद्रूपधरोहरिः ॥ पृथगाश्वासयामासतथाराधांसकोविदः ॥ ५ ॥ मातरंप्राहभगवान्मातःशोकंतुमाकुरु ॥ शीघ्रमत्रागमिष्यामिकारयित्वाक्रतूत्तमम् ॥ ६ ॥ त्वंनमन्यसेचेन्मातर्नित्यंद्रक्ष्यसिचांतिके ॥ पुत्ररूपंचमांभक्त्याकृतांतभयभंजनम् ॥ ७ ॥ एवंतांतुसमाश्वास्यनिष्क्रम्यसदनाद्धरिः ॥ गोपैर्युक्तोश्रुपूर्णाक्षःपौत्रसेनांजगामह ॥ ८ ॥ गत्वानिरुद्धसेनायांयादवान्हयमोचने ॥ ददावाज्ञांनृपश्रेष्ठसाक्षान्नारायणोहरिः ॥ ९ ॥ नोदितःकृष्णचंद्रेणहयंसंपूज्ययत्नतः ॥ पुनर्मुमोचतत्पौत्रोविजयार्थेहिपूर्ववत् ॥ १० ॥ यादवाश्चानिरुद्धाद्यानंदंनत्वाश्रुपूरिताः ॥ गंतुमारुरुहुःसर्वेवाहनानिचकृच्छ्रतः ॥ ११ ॥ कृष्णाकारान्कृष्णपुत्रान्कृष्णपौत्रांश्चसुंदरान् ॥ गंतुमभ्युदितान्सर्वान्कृष्णेनसहितान्यदून् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वातेरुरुदुर्गोपागोविंदविरहातुराः ॥ स्मरंतःपूर्वदुःखानिशुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥ १३ ॥ रुरोदनंदराजोपिबाष्पव्याकुललोचनः ॥ नकिंचिदूचेदुःखार्त्तोमुखेनपरिशुष्यता ॥ १४ ॥ सर्वानाश्वासयामासकृष्णोप्यश्रुपरिप्लुतः ॥ आयास्यइतिवाक्यैश्चमिलित्वातुपृथक्पृथक् ॥ १५ ॥ चैत्रमासेयदायज्ञोद्धारकायांभविष्यति ॥ आह्वयिष्यामिगोपालायुष्मान्सर्वान्नसंशयः ॥ १६ ॥ गोपालागोकुलेनित्यंगोपालंमांहिद्रक्ष्यथ ॥ तस्मान्निवासंकुरुतअत्रैवव्रजमण्डले ॥ १७ ॥ एवमाश्वास्यतैर्दत्तंपारिबर्हंप्रगृह्यच ॥ नंदंनत्वारथेस्थित्वाप्रायाद्वृष्णिवरै

हरिः ॥ १८ ॥ नंदाद्यादुःखितागोपाःकृष्णस्यचरणांबुजे ॥ क्षिप्तंमनःपुनर्हर्तुमनीशागोकुलंययुः ॥ १९ ॥ गोपागोप्यश्चश्रीकृष्णंप्रेममग्ना श्चनित्यशः ॥ समीपेनृपपश्यंतियोगिनामपिदुर्लभम् ॥२०॥ इति श्रीम०सं०अश्वमेध०व्रजादन्यत्रगमनंनामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः॥४७॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ कृष्णांसमुत्तीर्यततःप्रपश्यञ्ग्रामवाजीकुरुपत्तनंच ॥ करोतिराज्यंनृपचक्रवर्त्तीवैचित्रवीर्योबलवान्हियत्र ॥ १ ॥ ततो ददर्शतुरगःकौरवाणांपुरंवरम् ॥ नानाचोपवनैर्युक्तंतडागैश्चसरोवरैः ॥ २ ॥ दुर्गेणगंगयायुक्तंतथापरिखयानृप ॥ सुवर्णरौप्यसदनैर्महाशू रजनैर्वृतम् ॥ ३ ॥ सुयोधनस्तत्रपुराद्विनिर्गतोहंतुंमृगान्वैवनगोचरान्नृप ॥ ददर्शयज्ञस्यहयंसपत्रकंरथस्थितोवीरजनैर्विभूषितः ॥ ४ ॥ दृष्ट्वातुरंगमंप्रीतोस्वरथादवतीर्यच ॥ मानीदुर्योधनोराजंस्त्वरंजग्राहलीलया ॥ ५ ॥ कर्णभीष्मकृपद्रोणभूरिदुःशासनादिभिः ॥ युक्तस्त द्भालपत्रंचवाचयामासहर्षितः ॥ ६ ॥ चंद्रवंशेयदुकुलउग्रसेनोविराजते ॥ इंद्रादयःसुरगणायस्यादेशानुवर्तिनः ॥ ७ ॥ सहायोयस्य भगवाञ्छ्रीकृष्णोभक्तपालकः ॥ अस्तिवैद्वारकापुर्य्यांतद्भक्त्यानिवसन्हरिः ॥ ८ ॥ तद्वाक्याद्धयमेधंसउग्रसेनोनृपेश्वरः ॥ चक्रवर्तीहठा द्यज्ञंस्वयशोर्थेकरोतिहि ॥ ९ ॥ मोचितस्तेनतुरगोहयानांप्रवरःशुभः ॥ तद्रक्षकःकृष्णपौत्रोऽनिरुद्धोवृकदैत्यहा ॥ १० ॥ गजाश्वरथ वीरणांसेनासंघसमन्वितः ॥ राजानोयेकरिष्यंतिराज्यंकौशूरमानिनः ॥ ११ ॥ तेगृह्णंतुयज्ञहयंस्वबलात्पत्रशोभितम् ॥ तंमोचयतिधर्म्मा त्मागृहीतंचहयंनृपैः ॥ १२ ॥ स्वबाहुबलवीर्येणानिरुद्धोलीलयाहठात् ॥ तस्यान्यथाचपदयोःपतित्वायांतुधन्विनः ॥ १३॥ गर्गउवाच ॥ तत्पत्रंवाचयित्वैवंकौरवास्तेतुशत्रवः ॥ ऊचुःपरस्परंक्रुद्धामानिनोरक्तलोचनाः ॥ १४ ॥ ॥ कौरवाऊचुः ॥ ॥ अहोकिंलिखितंधृष्टै र्भालपत्रेहयस्यच ॥ नसंतिकिंहिराजानोयादवानांचसंमुखे ॥ १५ ॥ राजसूयेपुरास्माभिर्यादवायेविनिर्जिताः ॥ हयमेधंकरिष्यंतिपुन स्तेगतबुद्धयः ॥ १६ ॥ तस्मात्सर्वान्विजेष्यामोनदास्यामस्तुरंगमम् ॥ पश्चाद्वयंकरिष्यामोहयमेधंकृतूत्तमम् ॥ १७ ॥ कउग्रसेनःकःकृ ष्णःहयरक्षाकरस्तुकः ॥ यादवैःसहिताह्येतेकिंकरिष्यंतिपौरुषम् ॥ १८ ॥ कृष्णाद्यायादवाःसर्वेविहायमथुरांपुरीम् ॥ गताःसमुद्रंशरणंयुद्धं त्यक्त्वाभयाद्वनः ॥ १९ ॥ राज्यंदत्तंपुराह्येषामस्माभिश्चकृपान्वितैः ॥ कृतघ्नास्तेचमन्यंतेस्वात्मानंचक्रवर्त्तिनम् ॥ २० ॥ पांडवानां

चसन्मानाद्यादवानह्निमारिताः ॥ निष्कासिताश्चतेस्माभिःपांडवाःशत्रवःकिल ॥ २१ ॥ यदूनद्यविनिर्जित्यसंग्रामेचपलायितान् ॥ दर्श यामश्चाद्दुकायसहसाचक्रवर्तिताम् ॥ २२ ॥ एवंश्रीकृष्णविमुखावाचःसर्वेवदंतिहि ॥ हत्वास्तेकौरवाराजञ्छ्रियाराजविभूतिभिः ॥ २३ ॥ ततश्चजगृहुःसर्वेनानाशस्त्राणिवेगतः ॥ हयंप्रवेशयामासुःपुरेतत्रतुसंस्थिताः ॥ २४ ॥ गतेचतुरगेदूरंसांबःकृष्णेननोदितः ॥ त्वरंकृष्णां समुत्तीर्यगंभीरांमार्गदायिनीम् ॥ २५ ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिःपृष्ठतोदंशितोरुषा ॥ हस्तिनापुरमक्रूरयुयुधानादिभिर्ययौ ॥ २६ ॥ एवंते यादवाःसर्वेहस्तिनापुरसन्निधौ ॥ आयाताहयहर्तृंश्चकौरवान्ददृशुःस्थितान् ॥ २७ ॥ ऊचुस्तेवीक्ष्यबलिनोलोकद्वयजिगीषवः ॥ तान्स र्वांश्चतृणीकृत्ययादवाःकृष्णदेवताः ॥ २८ ॥ अहोबबंधकश्चाश्वंकस्यहृष्टःकृतांतराट् ॥ प्राप्स्यतेकस्तुसंग्रामेनाराचैःपरमांव्यथाम् ॥ ॥ २९ ॥ अहोवैकिंनजानंतिवृष्णींद्रंचक्रवर्तिनम् ॥ उग्रसेनंराजराजंदेवदानववंदितम् ॥ ३० ॥ राजसूयस्यकर्त्तारमद्वितीयंनृपेश्वरम् ॥ नृपाःस्वात्मविनाशायगृह्णंतितुरगंततः ॥ ३१ ॥ हेमांगदश्चेंद्रनीलोबकोभीषणएवच ॥ बल्वलश्चनृपाःसर्वेरणेऽस्माभिर्विनिर्जिताः ॥३२॥ इतिश्रुत्वाकौरवास्तेक्रोधप्रस्फुरिताधराः ॥ प्रत्यूचुस्तान्हिपश्यंतस्तिरश्चीनैश्चचक्षुभिः ॥ ३३ ॥ ॥ कौरवानुगाऊचुः ॥ ॥ गृहीत स्तुरगोऽस्माभिर्यूयंकिंतुकरिष्यथ ॥ युष्मान्सर्वान्नयिष्यामःसायकैर्यमसादनम् ॥ ३४ ॥ उग्रसेनःकतिदिनैराज्यंलब्ध्वातुकृष्णतः ॥ मानं करोतितंबद्धाराज्यंकुर्मोवयंकिल ॥ ३५ ॥ अनिरुद्धस्तुकुत्रास्तेह्यस्माकंचभयाद्गतः ॥ वदतैनंशरैर्युद्धेपूजयामोनसंशयः ॥ ३६ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वायादवाःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ चिक्षिपुःसायकांश्चापैःकौरवाणांमुखेषुच ॥ ३७ ॥ केचिद्भ्रूवुर्बाणैश्च च्छिन्नजिह्वाश्चकौरवाः ॥ भग्नदंताश्छिन्नमुखावमंतोरुधिरंबहु ॥ ३८ ॥ दुर्योधनंछिन्नमुखानिहतास्तेययुर्द्रुतम् ॥ पृष्टास्तेकथयामासुर्याद वैःप्रकृतंचतत् ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेकौरवैःश्यामकर्णग्रहणंनामाऽष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ दुर्योधनःस्ववीराणांभीष्मद्रोणकृपादिभिः ॥ दृष्ट्वामुखानिभग्नानिकोपंकृत्वेदमब्रवीत् ॥ १ ॥ अहोवैयादवास्तुच्छाआ गतामृत्युसंमुखे ॥ किंनजानंतितेमूढाधृतराष्ट्रबलंमहत् ॥ २ ॥ इत्युक्त्वाप्रेषयामासुःस्वांसेनांचतुरंगिणीम् ॥ गजाश्वरथवीरैश्चयुक्तांयुद्धेच

यादवान् ॥ ३ ॥ साचचालमहासेनाकंपयंतीमहीतलम् ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिस्त्रासयंतीबलाद्रिपून् ॥ ४ ॥ आयांतींतांततोदृष्ट्वासां बोजांबवतीसुतः ॥ स्वांसेनांनोदयामासहर्षाद्वीरैर्विभूषितः ॥ ५ ॥ ततश्चकौरवाःसर्वेरक्षणार्थंतुस्वात्मनः ॥ क्रौंचव्यूहंविनिर्मायतत्रसर्वेहि संस्थिताः ॥ ६ ॥ आसीत्तस्यमुखेभीष्मोग्रीवायांद्रोणएवच ॥ पक्षयोःकर्णशकुनीतस्यपुच्छेसुयोधनः ॥ ७ ॥ मध्येतस्यमहासेनाचतुरंग बलैर्युता ॥ कृतंहिदृढशुर्व्यूहंक्रौंचंवैशत्रुदुर्जयम् ॥ ८ ॥ क्रौंचव्यूहंतत्रदृष्ट्वायदवोयुद्धशंकिताः ॥ ऊचुर्हेसांबत्वमपिकुरुव्यूहंप्रयत्नतः ॥९॥ इतितेषांवचःश्रुत्वासांबःसंग्रामकोविदः ॥ नचकाररणेव्यूहंकौरवानगणय्यच ॥ १० ॥ युद्धंकर्तुंप्रचलितेतेद्वेसेनेयदानृप ॥ तदामुहूर्तंप र्यंतंचकंपेवसुधाभृशम् ॥ ११ ॥ जघ्नुर्भेर्य्यश्चशंखाश्चह्युभयोःसेनयोस्तदा ॥ टंकाराश्चैवचापानांश्रूयंतेतत्रतत्रह ॥ १२ ॥ गर्जंतिदन्तिन स्तत्रहयाहेषंतितत्रह ॥ शब्दंशूराःप्रकुर्वंतिनदंतिरथनेमयः ॥ १३ ॥ सैन्यपादरजोभिश्चह्यंधकारोभवद्रणे ॥ मलिनंगगनंभूत्वासूर्य्य स्तत्रनदृश्यते ॥ १४॥ उभयोःसेनयोर्युद्धंततःसमभवद्भृशम् ॥ बाणैर्गदाभिःपरिघैःशतघ्नीभिश्चशक्तिभिः ॥ १५ ॥ परस्परंतेयुयुधुराह वेनिशितैःशरैः ॥ गजागजैरथारथैर्हयाहयैर्नरानरैः ॥ १६ ॥ शरांधकारेसंजातेसांबोबाणैर्धनुर्द्धरः ॥ रणेभीष्मेणयुयुधेऽक्रूरःकर्णेनतत्रच ॥ ॥ १७ ॥ युयुधानःशकुनिनाद्रोणाचार्य्येणसारणः ॥ दुर्योधनेनसंग्रामेसात्यकिःशीघ्रमेवच ॥ १८ ॥ बलीदुःशासनेनापिकृतवर्मातुभूरि णा ॥ एवंपरस्परंह्यासीत्संग्रामोभयकारकः ॥ १९ ॥ ततःसांबस्तुसंक्रुद्धःसज्जंकृत्वाधनुर्दृढम् ॥ टंकारयामासतदाशूराणांकंपयन्हृदि ॥ ॥ २० ॥ श्रीकृष्णंप्रथमंनत्वामुमुचेसायकान्दश ॥ तानागतांश्छरान्भीष्मश्चिच्छिदेस्वशरैरपि ॥ २१ ॥ रणेसांबःपुनस्तस्यकवचेसा यकान्दश ॥ निचखानस्वर्णमयान्नादंकृत्वातुसिंहवत् ॥ २२ ॥ चतुर्भिःसायकैस्तस्यनिजघ्नेचतुरोहयान् ॥ चिच्छेदबाणैर्दशभिस्त त्कोदंडगुणान्वितम् ॥ २३ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ उत्थायभीष्मःसहसागदांजग्राहरोषतः ॥ २४ ॥ सांबःप्राहत्वया सार्द्धंकथंयुद्धंकरोम्यहम् ॥ पदातिनारथंचान्यंतुभ्यंदास्यामिसंयुगे ॥ २५ ॥ सशस्त्रंस्यंदनंयुद्धेत्वंगृहाणकुरूद्वह ॥ जयमांनिस्त्रपंमूढंवृद्ध स्त्वंपूज्यएवच ॥ २६ ॥ सउवाचततःसांबंक्रोधात्प्रस्फुरिताधरः ॥ दंतान्दन्तैर्लिहन्नोष्ठंजिह्वयारक्तलोचनः ॥ २७ ॥ त्वद्दत्तेस्यंदनेस्थि

त्वायदायुद्धंकरोम्यहम् ॥ तदाभवतिमेऽकीर्तिःपापंनिरयमेवच ॥ २८ ॥ प्रतिग्रहपराविप्रादातारश्चवयंस्मृताः ॥ दत्तंराज्यंयदुभ्यश्चपुरा
स्माभिःकृपालुभिः ॥ २९ ॥ श्रुत्वातद्वचनंसांबःप्रत्युवाचरुषान्वितः ॥ भयाद्राज्यंप्रदास्यंतिराजानोमंडलेश्वराः ॥ ३० ॥ निरीक्ष्यभू
मौशास्तारंसंस्थितंचक्रवर्तिनम् ॥ इत्येवंवाक्यमाकर्ण्यभीष्मःशूरशिरोमणिः ॥ ३१ ॥ जघानगदयागुर्व्यासांबवक्षस्थलेनृप ॥ गदाप्रहा
रव्यथितःसांबःसंमूर्च्छितोभवत् ॥ ३२ ॥ सारथिस्तंरथेकृत्वाऽपोवाहशंकितोरणात् ॥ कोलाहलस्तदैवासीद्यदुसैन्येनृपेश्वर ॥ ३३ ॥
भीष्मोन्यंरथमारुह्यदंशितःसशरासनः ॥ ययौसुयोधनंशीघ्रंयादवान्मारयन्पथि ॥ ३४ ॥ संग्रामेतत्रराजेंद्रसात्यकिश्चसुयोधनम् ॥ चक्रे
बाणैश्चविरथंगृद्ध्रपक्षैःस्फुरत्प्रभैः ॥ ३५ ॥ विरथोपिरथंचान्यंससमारुह्यवेगतः ॥ तंशत्रुंविरथंचक्रेशरैराशीविषोपमैः ॥ ३६ ॥ सचा
न्यंरथमारुह्यसात्यकिःशीघ्रविक्रमः ॥ बाणेनैकेनतद्यानंचिक्षेपनृपयोजनम् ॥ ३७ ॥ रथःपपातभूमध्येसमृतःसतुरंगमः ॥ अंगारवद्विशी
र्णोऽभून्मूर्च्छितोभूत्सुयोधनः ॥ ३८ ॥ तदाद्रोणस्तुसंक्रुद्धोबाणेनाग्निमयेनच ॥ जघानसात्यकिंयुद्धेस्वशत्रुंतुविहायवै ॥ ३९ ॥ रथ
स्तुतस्यदग्धोभूत्सतुरंगःससारथिः ॥ अभवन्मूर्च्छितःसोपिदग्धांगोबाणज्वालया ॥ ४० ॥ कृतवर्माततःक्रुद्धोभूरिंजित्वारणांगणे ॥
आजगामनदन्राजन्द्रोणःपरिरुषान्वितः ॥ ४१ ॥ सगत्वाप्रधनेरोषाद्द्रोणाचार्य्यंशरैरपि ॥ चक्रेपदातिनंवीरोनिःशस्त्रंछिन्नकंचुकम् ॥४२॥
ततःकर्णस्तुसंक्रुद्धस्त्यक्त्वाक्रूरंरणांगणे ॥ तताडकृतवर्माणंशक्त्याशक्तीवतारकम् ॥ ४३ ॥ साशक्तिस्तत्तनुंभित्त्वाविवेशधरणीतले ॥
निर्भिन्नहृदयोभूत्वाकृतवर्मापपातह ॥ ४४ ॥ युयुधानस्ततःकोपान्निर्जित्यशकुनिंमृधे ॥ कर्णस्योपरिराजेंद्रह्याजगामरथेनच ॥ ४५ ॥
गत्वाशरासनेनापिमुमुचेसायकान्दश ॥ वीक्ष्यतानागतान्कर्णोनिजघानस्वसायकैः ॥ ४६ ॥ संघृष्टास्तत्रसंग्रामेतयोर्बाणाःपरस्परम् ॥
विस्फुलिंगान्क्षरंतस्तेभ्रमंतेऽलातचक्रवत् ॥ ४७ ॥ युयुधानस्ततःकोपात्कर्णस्यजगतीपते ॥ जघानकवचेबाणान्काकपक्षयुताञ्छिता
न् ॥ ४८ ॥ तेशराःकर्णकवचेनलग्नाःपतिताभुवि ॥ राजन्पापस्यकर्तारोनस्वर्गेनिरयेयथा ॥ ४९ ॥ ततःप्रहस्यकर्णस्तुयुयुधानंतुवि
स्मितम् ॥ चकारविरथंयुद्धेशरैर्नानास्त्रयोजितैः ॥५०॥ दुःशासनंबलिंचैवकृत्वायुद्धेविमूर्च्छितम् ॥ आययौसंयुगेकर्णंरथेनानलवर्चसा ॥५१॥

आगतंबलिनंदृष्ट्वाकर्णोभास्करनंदनः ॥ पवनास्त्रेणबाणेनतंचिक्षेपसवाहनम् ॥ ५२ ॥ पपातयोजनेसोपिसांबस्तत्रागमत्पुनः ॥ अंधकारंशरैःकुर्वन्कौरवान्मारयन्धनुषा ॥ ५३ ॥ ॥ इति श्रीम०सं०यामश्वमेधखण्डेयदुकुरुसंग्रामवर्णनंनामैकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ तदैववृष्णयःसर्वेभोजवृष्ण्यंधकादयः ॥ माथुराःशूरसेनाद्यासमुत्तीर्य्ययमस्वसाम् ॥ १ ॥ रजोभिश्वनभोव्याप्तंकुर्वंतश्चमहीतलम् ॥ चालयंतश्चबलिनोमहासंग्रामकर्कशाः ॥ २ ॥ विलोकयंतस्तुरगंसर्वतस्तेमहाबलाः ॥ आजग्मुश्चानिरुद्धाद्याःश्रीकृष्णाद्यानृपेश्वर ॥ ३ ॥ वृष्णयस्तत्रयुद्धस्यमहाघोषंभयंकरम् ॥ शरासनानांटंकारंशतघ्नीनांरवंतथा ॥ ४ ॥ शूराणांगर्जनंचैवशस्त्राणांचट्चटंतथा ॥ कोलाहलंच हाःकारंश्रुत्वातेविस्मयंययुः ॥५॥ मत्त्वातेयुद्धमासीद्वैयादवानांचकौरवैः ॥ शंकिताअनिरुद्धाद्याःकृष्णाद्याआययुर्द्रुतम् ॥६॥ श्रीकृष्णमागतंदृष्ट्वानिरुद्धाद्यैःसमन्वितम् ॥ ससैन्यंचसहायार्थंनेमुःसांबादयोनृप ॥ ७ कृष्णेसमागतेनेदुर्भेर्य्यःशंखाश्चगोमुखाः ॥ पुष्पवर्षंजयारावंदेवाश्चक्रुश्चयादवाः ॥ ८ ॥ दृष्ट्वानिरुद्धंप्रधनेसमागतंह्यक्षौहिणीभिःशतभिःपरीवृतम् ॥ प्रचालयंतंवसुधामहाबलंविदुद्रुवुस्तेतुभयाच्चकौरवाः ॥ ९ ॥ प्रलयाब्धिसमंसैन्यमंधकानांविलोक्यच ॥ भीताश्चदुद्रुवुर्वैश्यागेहेगेहेकृतार्गलाः ॥ १० ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यावृषलाःस्त्रीजनास्तथा ॥ दुर्योधनंशपंतश्चरुरुदुर्निर्गतागृहात् ॥ ११ ॥ ततोविहायमूर्च्छांवैमृधेदुःशासनाग्रजः ॥ सद्यःसुप्तइवोत्तस्थौयदुसैन्यंददर्शह ॥ १२ ॥ दृष्ट्वाभयकरांसेनांयादवानांसुयोधनः ॥ स्वपुरंशंकितोभूत्वापद्भ्यांभीतस्त्वरंययौ ॥ १३ ॥ कर्णभीष्मकृपद्रोणभूरिदुर्योधनादयः ॥ सभायांधृतराष्ट्रंवैनत्वासर्वमवर्णयन् ॥ १४ ॥ स्वानांपराजयंश्रुत्वायादवानांजयंतथा ॥ कृष्णस्यागमनंचैवनृपोविदुरमब्रवीत् ॥ १५ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अक्षौहिणीशतयुतेवासुदेवेसमागते ॥ कुपितेद्यवयंवीरकरिष्यामश्चकिंवद ॥ नृपस्यवचनंश्रुत्वाप्रहस्यविदुरोब्रवीत् ॥१६॥ ॥ विदुरउवाच ॥ ॥ पुरारामेणचैकेनकुपितेनगजाह्वयम् ॥१७॥ विकर्षितंचगंगायांतस्यभ्राताहिचागतः ॥ हृत्कंजकोशाद्देवक्यांजातोयःसहरिर्नृप ॥ १८ ॥ येनवैसंयुगेराजन्कंसाद्याःशकुनादयः ॥ मारिताबहवोदैत्याःनिर्जिताश्चनृपाःसुराः ॥ १९ ॥ तस्माद्युद्धस्यसमयोनास्तिराजन्विलोकय ॥ कौरवैःश्यामकर्णंतुकृष्णायदातुमर्हसि ॥ २० ॥ माभूत्कुरूणांवृष्णीनांकल

होनाशकारकः ॥ एवंराजाबोधितस्तुविदुरेणानुजेनवै ॥ उवाचकौरवान्प्राज्ञोदेशकालोचितंवचः ॥ २१ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ गत्वाकृष्णस्यनिकटेतुरगंदातुमर्हथ॥२२॥संमुखेदेवदेवस्ययुद्धंकर्त्तुंचनार्हथ ॥ यादवानांसहायार्थमागतंकुपितंहरिम् ॥२३॥ यूयंप्रसन्नंकुरुत गत्वातन्निकटंशनैः ॥ कौरवेंद्रस्यवचनंकौरवास्तेनिशम्यच ॥ २४ ॥ विविधानुपचारांश्चगंधाक्षतयुतान्किल ॥ गृहीत्वादिव्यवस्त्राणिरत्ना निविविधानिच ॥ २५ ॥ वदंतःपुण्यनामानिरामकेशवयोर्मुदा ॥ पद्भिर्विनिर्ययुःसर्वेकृष्णंद्रष्टुंभयान्विताः ॥ २६ ॥ आगतान्कौरवान्दृष्ट्वा यादवाःक्रोधपूरिताः ॥ नानाशस्त्राणिजगृहुस्तत्रयुद्धायवेगतः ॥ २७ ॥ ऊचुस्तान्कौरवाःसर्वेवयंयुद्धायनागताः ॥ करिष्यामश्चकृष्णस्य दर्शनंदुःखनाशनम् ॥ २८ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वायादवाविस्मयंगताः ॥ कृष्णायकथयामासुःकौरवाणांविचेष्टितम् ॥२९॥ ततःकृष्णस्यव चसाकौरवान्यदुसत्तमाः ॥ आह्वयामासुस्तेप्रीतानिःशस्त्रानागतान्नृप ॥ ३० ॥ आहूतास्तेतुहरिणागत्वाश्रीकृष्णसन्निधौ ॥ लज्जयावा ङ्मुखाःसर्वेप्रणम्योचुः पृथक्पृथक् ॥ ३१ ॥ पूर्वंद्रोणउवाचाथकृष्णभद्रजगत्पते ॥ रक्षमांकौरवान्रक्षमाययातवमोहितान् ॥ ३२ ॥ ॥ कृपाचार्यउवाच ॥ ॥ मज्जन्मनःफलमिदंमधुकैटभारेमत्प्रार्थनीयमदनुग्रहएषएव ॥ त्वद्भृत्यभृत्यपरिचारकभृत्यभृत्यभृत्यस्यभृत्य इतिमांस्मरलोकनाथ ॥ ३३ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ भक्तस्यार्थेधनंक्षीणंस्वदारागतयौवनम् ॥ स्वामिकार्येगताःप्राणाअंतेतिष्ठतुमाध वः ॥ ३४ ॥ ॥ भूरिरुवाच ॥ याचामहेवरदकिंचिदनन्यलभ्यंनाथप्रसीदसुमुखीयदिदिव्यदृष्टिः ॥ अस्माभिरंजलिरयंविवशैर्निबद्धए षैवमेभवतुदेवभवांतरेपि ॥ ३५ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ जानामिधर्मंनचमेप्रवृत्तिर्जानामिपापंनचमेनिवृत्तिः ॥ केनापिदेवेनहृ दिस्थितेनयथानियुक्तोस्मितथाकरोमि ॥ ३६ ॥ यंत्रस्यगुणदोषेणक्षम्यतांमधुसूदन॥ अहंयंत्रोभवान्यंत्रीममदोषोनदीयताम् ॥ ३७ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥रागांधगोपीजनचुंबिताभ्यांयोगींद्रभोगींद्रनिषेविताभ्याम्॥आताम्रपंकेरुहकोमलाभ्यांचाभ्यांपदाभ्यामयमंजलिर्मे॥३८ विदुरउवाच ॥ आस्तेतिविक्रयकृतांसुकृतानितानियेब्रह्मबालमिवतत्परिपालयंति ॥ यद्दैत्यदेवमुनिभिर्मनसाप्यगम्यंयन्नेतिनेतिचवदन्नहि वेदवेदः ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ एवंसंप्रार्थितःकृष्णःकौरवैःशरणागतैः ॥ प्रीतःप्रत्याहताञ्राजन्मेघनिर्ह्रादयागिरा ॥ ४० ॥

॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ आर्याःशृणुतमद्वाक्यमहमागतवान्यतः ॥ युद्धंवारयितुंचात्रनारदेनप्रचोदितः ॥ ४१ ॥ नमन्यंतिममाज्ञांवैमत्पुत्राश्चनिरंकुशाः॥दीर्घाणांचप्रकुर्वंतिहापराधंचदूषणम्॥४२॥यूयंधन्याश्चमान्याश्चमेलनार्थंसमागताः ॥ मत्पुत्रैश्चकृतंयद्वैतत्सर्वंक्षंतुमर्हथ ॥४३॥उग्रसेनहयंवीराःकृपयाचविमुच्यताम्॥पालनार्थंतुतस्यापियूयंगच्छतगच्छत॥४४॥यादवाःकौरवामित्राःकलहंतुपरस्परम्॥प्रकर्तुंनैवचार्हंतिपूर्वंप्रेमविलोक्यच॥४५॥एवंतेकृष्णदेवेनमिष्टवाक्यैश्चतोषिताः॥तुरंगंचददुःप्रीताःपारिबर्हेणसंयुतम् ॥४६॥ दत्त्वातुरंगमंसर्वेकौरवाःखिन्नमानसाः॥ स्वपुरंविविशूराजन्भीष्मोगंतुंमनोदधे ॥४७॥ इतिश्रीग०अश्वमेधखण्डेहस्तिनापुरविजयोनामपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५०॥

॥ गर्गउवाच ॥ अथकृष्णस्तुभगवान्यादवानांचपालनम् ॥ कृत्वामिलित्वाप्रययौरथेनापिकुशस्थलीम् ॥ १ ॥ कृष्णेगतेऽनिरुद्धस्तुहयंसंपूज्ययत्नतः ॥ बंधनान्मोचयामासविजयार्थेनृपेश्वर ॥ २ ॥ मुक्तस्तुरंगःप्रययौदेशान्देशान्विलोकयन् ॥ पृष्ठतस्तस्यराजेंद्रत्वरंजग्मुश्चवृष्णयः ॥ ३ ॥ दुर्योधनंजितंश्रुत्वाभूपभूपास्तुरंगमम् ॥ प्राप्तंनजगृहूराष्ट्रेकृष्णस्यबलिनोभयात् ॥ ४ ॥ अथात्रजत्तुरंगोयंशृण्वन्पश्यन्नितस्ततः ॥ संप्राप्तोभूद्द्वैतवनेयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ ५ ॥ भ्रातृभिर्भार्ययासार्द्धंवनवासंकरोतिहि ॥ तस्मिन्वनेभीमसेनोवनद्वीपगणैःसह ॥६॥ नित्यंकरोतिक्रीडांवैबालःक्रीडनकैरिव ॥ ददर्शतुरगंतत्रतंवनंगह्वरंमहत् ॥७॥ न्यग्रोधाश्वत्थबिल्वैश्चखर्जूरपनसैस्तथा॥ बकुलैःसप्तपर्णैश्चतिंदुकैस्तिलकैरपि ॥ ८ ॥ सालैस्तालैस्तमालैश्चबदरीलोध्रपाटलैः ॥ बब्बूरशाल्मलीवेणुपलाशादिभिरन्वितम् ॥ ९ ॥ आगतंघोटकंदृष्ट्वादुर्जरेनिर्जनेवने ॥ वराहमृगशार्दूलवृकसर्पगणैर्युते ॥ १० ॥ झिल्लीझंकारसंयुक्तेगृध्रचिल्लादिभिर्युते ॥ वृतेतथाभुजंगैश्चवल्मीकादर्द्धनिस्सृतैः ॥ ११ ॥ शृगालमर्कमहिषगवयादिभिरन्विते ॥ नीलगोगजभल्लूकमार्जारैर्वनमानुषैः ॥ १२ ॥ युक्तेभयंकरेराजन्भीमोभीमपराक्रमः ॥ अश्वंजग्राहकेशेषुसपत्रंनृपलीलया ॥ १३ ॥ केनोत्सृष्टंवदन्वाक्यंस्वाश्रमंप्रययौशनैः ॥ तदैवचानिरुद्धाद्याआजग्मुःसर्वयादवाः ॥ १४ ॥ पश्यंतोयज्ञगंधर्वमरण्येनृपकृच्छ्रतः ॥ दृष्ट्वागृहीतंतुरगमूचुस्तेतुपरस्परम् ॥ १५ ॥ अहोवनचरोह्येषदृश्यतेभीमसेनवत् ॥ बृहद्बाहुर्महापुष्टोमहोच्चोरक्तलोचनः ॥१६॥ महागौरःकृच्छ्रधरोधूलिलिप्तोगदाधरः ॥ इत्थंब्रुवंतस्तेसर्वेपुनरूचुश्चतंजनम् ॥ १७ ॥

कस्त्वंश्रीराजराजस्यहयंनीत्वाक्कयास्यसि ॥ तस्मान्मोचयशीघ्रंत्वंनचेद्धन्मःशिलीमुखैः ॥ १८ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यहयंबध्वाचगह्वरे ॥
जग्राहस्वगदांगुर्वीभारायुतसमन्विताम् ॥ १९ ॥ तयाजघानसंग्रामेयादवान्भीमविक्रमः ॥ निपेतुर्वृष्णयस्तत्रभीमेननिहताश्चये ॥ २० ॥
अनिरुद्धस्ततःक्रुद्धोदृष्ट्वातस्यपराक्रमम् ॥ सहस्रवारणान्मत्तान्नोदयामासशत्रवे ॥ २१ ॥ ततःसदिग्गजैःसोपिभूभृच्छिखरसन्निभैः॥ पाति
तोधरिणीपृष्ठेविषाणैरवपीड्यते ॥ २२ ॥ ततोभीमःसमुत्थायक्रोधात्प्रस्फुरिताधरः ॥ मत्तान्गजाञ्जघानाथगदयावज्रकल्पया ॥ २३ ॥
काँश्चिच्चिक्षेपगगनेकाँश्चिद्भूमौव्यपोथयत् ॥ काँश्चिन्ममर्दपादाभ्यांगजान्काँश्चिद्गजेषुच ॥ २४ ॥ ततश्चदुद्रुवुःसर्वेवारणाभयविह्वलाः ॥
तदाजगामसंक्रुद्धोगदस्तत्रगदाधरः ॥ २५ ॥ गत्वातत्सन्निधौसोपिज्ञात्वाभीमंतुशंकितः ॥ उवाचनत्वाहेवीरकस्त्वंवदममाग्रतः ॥ २६ ॥
सोब्रवीद्भीमसेनोहंजित्वाद्यूतेनहेगद ॥ दुर्योधनेनरिपुणापुरान्निष्कासितावयम् ॥ २७ ॥ अत्रस्थानाद्योजनेतुभ्रातृभिश्चयुधिष्ठिरः ॥ करो
तिवनवासंवैह्यहोदेवस्यमायया ॥ २८ ॥ वनेवर्षागताश्चाष्टौचत्वारस्त्ववशेषिताः ॥ वर्षमात्रंकरिष्यामोऽज्ञातवासंवयंपुनः ॥ २९ ॥ अर्जु
नस्तुगतःस्वर्गमाहूतोवासवेनच ॥ अहंनजानेतुकदाऽगमिष्यतिमहीतले ॥ ३० ॥ गदत्वंतुयदूनांचकुशलंकथयस्वनः ॥ तुरगःक
स्यभूपस्यकिमर्थंयूयमागताः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वाभीमसेनस्तुरुरोदाश्रुपरिप्लुतः ॥ दुर्योधनकृतान्क्लेशान्संस्मरन्दुःखपूरितः ॥ ३२ ॥ इति
श्रुत्वासतद्वाक्यंतंसमाश्वास्यदुःखितः ॥ भीमायकथयामासवार्तांसर्वांचविस्तरात् ॥ ३३ ॥ श्रुत्वाभीमस्तुमुदितोनिरुद्धाद्यैर्यदूत्तमैः ॥
समन्वितस्तुप्रययौधर्मपुत्रस्यसन्निधौ ॥३४॥ आगतान्यादवाञ्छ्रुत्वाऽजातशत्रुःप्रहर्षितः ॥ आनेतुंनिर्ययौराजन्नकुलाद्यैःसमन्वितः ॥३५॥
नेमुस्तंयादवाःसर्वेसोपिदत्त्वावराऽशिषम् ॥ निवासयामाससमुदासर्वान्द्वैतवनेनृप ॥३६॥ आगतेभ्यश्चसर्वेभ्योयथायोग्यंयथारुचि ॥ प्रददौ
भोजनंराजास्थाल्याभास्करदत्तया ॥ ३७ ॥ उषित्वारजनीमेकांप्रभातेकार्ष्णिनंदनः ॥ कृतोनिमंत्रणंदत्त्वापांडवेभ्यःपरंतप ॥ ३८ ॥
यादवैःसहितःशीघ्रंमोचयित्वातुरंगमम् ॥ ययौसारस्वतान्देशान्तुरगस्यचपृष्ठतः ॥ ३९ ॥ अशूराँश्चबहून्देशांस्त्यक्त्वातुरगराट्ततः ॥
स्वेच्छयाविचरन्राजन्ययौकौंतलकंपुरम् ॥ ४० ॥ तस्मिन्पुरेमहाराजचंद्रहासश्चवैष्णवः ॥ पालितोयःकुलिंदेनकेरलाधिपतेःसुतः ॥४१॥

कृष्णदेवप्रसादेनराज्यंतत्रकरोतिहि ॥ कथास्तस्यापिभक्तस्यराजञ्जैमिनिभारते ॥ ४२ ॥ अर्जुनाग्रेविस्तराद्वैनारदेनतुवर्णिताः ॥
तस्मिन्पुरेनराःसर्वेकृष्णभक्तावसंतिहि ॥४३॥ ब्रह्मण्याःपुण्यकर्त्तारःपरदारपराङ्मुखाः ॥ स्वदारनिरताःसर्वेकृष्णपूजनतत्पराः ॥ ४४ ॥
गोविंदगाथांशृण्वंतिपुराणानितथैवच ॥ जपंतितत्रनामानिराधामाधवयोर्मुदा ॥ ४५ ॥ तुलसीमालिकाभिश्चह्यूर्ध्वपुंड्रधराद्विजाः ॥ गो
पीचंदनकाश्मीरैर्हरिमंदिरचर्चिताः ॥ ४६ ॥ श्यामबिंदुधराःसर्वेश्रीधराःकेचिदेवहि ॥ तिलकैर्द्वादशैर्युक्ताअष्टमुद्राधराःपराः ॥ ४७ ॥
गृहस्थाःशीतलांमुद्रांगोपीचंदनसंयुताम् ॥ नित्यंविप्रादयोवर्णाःप्रभातेधारयंतिहि ॥ ४८ ॥ अग्निसंस्करणार्थंतुविरक्ताःकेचिदेवहि ॥
तप्तमुद्रांधारयंतिकेचित्संन्यासिनस्तथा ॥ ४९ ॥ तस्मिन्पुरेहयःपश्यन्प्राप्तोभूद्राजमंदिरे ॥ यत्रराजतिराजातुचंद्रहासश्चचंद्रवत् ॥५०॥
इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेकौंतलपुरगमनंनामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ ॥ समागतंयज्ञहयंविलोक्यश्रीचंद्रहासोव्रजचंद्रदासः ॥ सद्योगृहीत्वाकिलतस्यपत्रंसवाचयामासतदैवहृष्टः ॥ १ ॥
तत्पत्रंवाचयित्वाहमहाभागवतोनृप ॥ अहोपश्यामिनेत्राभ्यांपौत्रंश्रीपरमात्मनः ॥२॥ केनपुण्येनपूर्वेणकृष्णतुल्यंयदूत्तमम् ॥ मयानदृष्टः
श्रीकृष्णोमायामानुषविग्रहः ॥ ३ ॥ सहितःकार्ष्णिजेनाहंतस्माद्गच्छामिद्वारकाम् ॥ तत्रपश्यामिश्रीकृष्णंबलंप्रद्युम्नमेवच ॥ ४ ॥ उग्रसेनं
महाराजंश्रीकृष्णेनापिपूजितम् ॥ इत्युक्त्वानिर्ययौराजाह्यनिरुद्धंविलोकितुम्॥५॥ गृहीत्वाचोपचारांश्चगंधपुष्पाक्षतादिकान् ॥ दिव्यवस्त्रा
णिरत्नानिगृहीत्वातुरगंवसः ॥ ६ ॥ सर्वैःपुरजनैःसार्द्धंमालातिलकशोभितैः ॥ गीतवादित्रघोषैश्चपद्भ्यांराजाजगामह ॥ ७ ॥ आगतंतं
नृपंदृष्ट्वानागरैःसंहितंनृप ॥ अनिरुद्धोमुदायुक्तोमंत्रिणंचेदमब्रवीत् ॥ ८ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ ॥ कोयंराजामहामंत्रिन्सर्वैःपुर
जनैःसह ॥ आगतोमिलनार्थंवातस्यवार्तांवदस्वनः॥ ९ ॥ ॥ उद्धवउवाच ॥ ॥ नृपोयंचंद्रहासाख्यःकेरलाधिपतेःसुतः ॥ मृतयोर्मा
तापित्रोश्चकुलिंदेनानुपालितः ॥ १० ॥ आबाल्यात्कृष्णचंद्रस्यभक्तस्तेनापिरक्षितः ॥ दुष्टबुद्धेःप्रधानस्यसुतांयःपरिणीतवान् ॥ ११ ॥
यस्मैकुंतलकोराजाराज्यंदत्वावनंययौ ॥ तस्याख्यानंद्वारकायांमयाकृष्णमुखाच्छ्रुतम् ॥ १२॥ यस्मैस्वदर्शनंदातुंश्रीकृष्णोत्रागमिष्यति ॥

उद्धवस्यवचःश्रुत्वाविस्मितोभूद्यदूत्तमः ॥ १३ ॥ गत्वानिरुद्धनिकटेचंद्रहासोजनैर्वृतः ॥ श्यामकर्णंददौप्रीतोधनानिबहुशस्तथा ॥ १४ ॥ गजानामर्द्धलक्षंचरथानांलक्षमेवच ॥ तुरगाणामेककोटिंमुद्राणांहिमहस्रकम् ॥१५॥ गवयानांसहस्रंचशिबिकानांसहस्रकम् ॥ धेनूनांदशलक्षंचशिञ्जानामयुतंतथा ॥ १६ ॥ एककोटिसुवर्णानांरौप्याणांचचतुर्गुणम् ॥ लक्षमाभरणानांचमाधवायददौनृपः ॥ १७ ॥ ॥ चंद्रहासउवाच ॥ ॥ नमोऽनिरुद्धायसुरोत्तमायश्रीकृष्णपौत्रायजनेश्वराय ॥ प्रद्युम्नपुत्राययदूत्तमायदेवायपूर्णायनमःपराय ॥ १८ ॥ इतिभक्तवचःश्रुत्वाप्रसन्नोमदनात्मजः ॥ संश्लाघ्यप्रददौतस्मैप्रदीप्तांरत्नमालिकाम् ॥ १९ ॥ चंद्रहासस्तुराजेंद्रराज्येकृत्वातुमंत्रिणम् ॥ स्वपुराद्यादवैःसार्द्धंगंतुंचालंमनोऽकरोत् ॥ २० ॥ उषित्वातत्पुरेसर्वेह्येकरात्रंयदूत्तमाः ॥ प्रातःकालेययूराजंश्चंद्रहासेनसंयुताः ॥ २१ ॥ जगामह्यग्रतस्तेभ्यस्तुतुरगःपत्रशोभितः ॥ ततःसप्तवतींदृष्ट्वाह्यावर्त्तशतसंकुलाम् ॥ २२ ॥ तरंगैस्तटंनिघ्नंतींदीर्घवेगांदुरत्ययाम् ॥ नौकाभिःसंयुतांदृष्ट्वावीरःप्रद्युम्ननंदनः ॥ २३ ॥ अक्षौहिणीशतयुतःपारंगंतुंमनोदधे ॥ सपूर्वंगजमारुह्यसांबाद्यैःपरिवेष्टितः ॥ २४ ॥ नावंत्यक्त्वानृपश्रेष्ठप्रविवेशनदीजले ॥ प्रथमंसलिलं तस्यांसमलंचबभूवह ॥ २५॥ ततःपंकद्रवाभूमिश्चित्रमेतद्बभूवह ॥ हसंतोयादवासर्वेविस्मयंपरमंययुः ॥ ॥ २६ ॥ अथव्रजंस्तुरंगस्तुसजगाम शनैःशनैः ॥ नारायणसरोयत्रमध्येसिंधुसमुद्रयोः ॥ २७ ॥ पपौतीर्थजलंतत्रतुरगश्चतृषातुरः ॥ ततस्तत्राययुःसर्वेऽनिरुद्धाद्यायदूत्तमाः ॥ २८ ॥ धर्मद्वेषकरान्नीचान्म्लेच्छाञ्जित्वामृधांगणे ॥ दृष्ट्वातुरंगमंतत्रस्नानंचक्रुःसरोवरे ॥ २९ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेचन्द्रहासेनसहनारायणसरोवरगमनंनामद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

गर्गउवाच ॥ पश्यन्नृपान्महावीरान्नुग्रसेनतुरंगमः ॥ विचरन्भारतेवर्षेदेशानन्याञ्जगामह ॥ १ ॥ एवंविचरतस्तस्यहयस्यचविशांपते ॥ आगतःफाल्गुनोमासःसर्वेषांगृहदर्शिकः ॥ २ ॥ आगतंफाल्गुनंदृष्ट्वाचानिरुद्धस्तुशंकितः ॥ उवाचमंत्रिप्रवरमुद्धवंबुद्धिसत्तमम् ॥ ३ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ चैत्रेश्रीयादवेंद्रस्तुमंत्रिन्यज्ञंकरिष्यति ॥ वयंतुकिंकरिष्यामोदिवसाबहवोनहि ॥४॥ भूमौतुरंगहर्त्तारोनृपाःकेतेवशेषिताः ॥ तेषांचवदनामानिमह्यंशुश्रूषवेत्वरम् ॥ ५ ॥ उद्धवउवाच ॥ नसंतिभूतलेशूरागगनेसंतिवाहरे ॥ तस्माद्यदुपुरींगच्छस्वर्णद्वारांचद्वार

काम् ॥ ६ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाह्यनिरुद्धःप्रहर्षितः ॥ तस्यापिवचनंराजन्नश्वाग्रेपुनरब्रवीत् ॥ ७ ॥ एवंतद्वाक्यमाकर्ण्यसर्वज्ञातातुरंगमः ॥ प्रययौद्वारकांशीघ्रंकिष्किंधांहनुमानिव ॥ ८ ॥ तस्यापिपृष्ठतःशूरादुद्रुवुस्तेतुरंगमैः ॥ वायुवेगैर्मनोवेगैर्भानुसांबादयोनृप ॥ ९ ॥ गृहीत्वातुरगंसर्वेबद्धातंस्वर्णदामभिः ॥ सेनायामंतरेकृत्वाशंकिताःस्वपुरींययुः ॥ १० ॥ गीतवादित्रघोषैश्चनादयंतश्चदुंदुभीन् ॥ चालयंतश्चपृथिवींत्रासयंतःखलान्रिपून् ॥ ११ ॥ व्रजंतंयादवैःसार्द्धंतुरगंवीक्ष्यनारदः ॥ दूतवत्कलहार्थायप्रययौशक्रसन्निधिम् ॥ १२ ॥ तस्याग्रेकथयामासवाजिवार्तांसविस्तरात् ॥ श्रुत्वाशक्रस्तुराजेंद्रहयंहर्तुंमनोदधे ॥ १३ ॥ आययौभूतलेशीघ्रंद्रष्टुंभूत्वातिरोहितः ॥ अहोविष्णोर्माययाचसर्वामुह्यंतिदेवताः ॥ १४ ॥ कुबेरब्रह्मशक्राद्याभूजनानांतुकाकथा ॥ सगत्वातत्रवृष्णीनांसेनांसर्वांददर्शह ॥ १५ ॥ प्रलयाब्धिसमांरौद्रांवृतांशूरैश्चकोटिशः ॥ यादवानांमहासेनामुद्भटांवीक्ष्यशंकितः ॥१६॥ ययौकृष्णभयाद्राजञ्छीघ्रंशक्रोमरावतीम् ॥ कृष्णदेवस्यकृपयायुद्धस्याशांविसृज्यच ॥ १७ ॥ अथव्रजंतीचतुरंगिणीतुसेनानिरुद्धस्यमहात्मनश्च ॥ गजैरथैर्वैतुरगैर्नरैश्चरेजेमघोनःपृतनेवस्वर्गे ॥ १८ ॥ गजाःसर्वेपृथग्भूताःपृथग्भूतारथास्तथा ॥ पृथग्भूतास्तुरंगाश्वपृथग्भूताःपदातयः ॥ १९ ॥ अनुजग्मुर्द्वारकांतेहर्षिताःकृष्णपोतकाः ॥ जंबूद्वीपस्थजेतारोलोकद्वयजिगीषवः ॥ २० ॥ अग्रेवाहंपुरस्कृत्यवादित्रैर्विविधैरपि ॥ गीतनृत्यादिभीराजन्संयुक्तास्तेयदूत्तमाः ॥ २१ ॥ अनिरुद्धस्तुसांबाद्यैरिंद्रनीलादिभिर्नृप ॥ चंद्रहासादिभिर्भूपसहस्रैरभिभूषितः ॥ २२ ॥ सांबस्यानुमतेनापिचानर्त्तेसंप्रविश्यच ॥ उद्धवंप्रेषयामासद्वारकांयोजनद्वयात् ॥२३॥ एवंप्रणोदितःसोपिनत्वारुक्मवतीसुतम् ॥ शिबिकांशीघ्रमारुह्यहर्षितःप्रययौपुरीम् ॥ २४ ॥ यत्रास्तेह्युग्रसेनस्तुमुनिभिःपरिवारितः ॥ श्रेष्ठेपिंडारकक्षेत्रेसभामंडपभूषिते ॥ २५ ॥ वसुदेवादयोयत्ररामकृष्णादयोनृप ॥ प्रद्युम्नाद्याश्चबलिनोयज्ञंरक्षंतिनित्यशः ॥ २६ ॥ गत्वानृपसभांतत्रयादवेंद्रंप्रशाम्यच ॥ वसुदेवंबलंकृष्णंप्रद्युम्नादीन्यदूत्तमान् ॥ २७ ॥ सर्वान्नत्वायथायोग्यंतेषामग्रेससंस्थितः ॥ कथयामासवृत्तांतंपृष्टस्तैर्हृष्टमानसैः ॥ २८ ॥ उद्धवउवाच ॥ आगतस्तवराजेंद्रनिर्विघ्नेनतुरंगमः ॥ आगताश्चानिरुद्धाद्याःकुशलेनयदूत्तमाः ॥ २९ ॥ गोविंदस्यापिकृपयाचेंद्रनीलःसमागतः ॥ हेमांगदःसुरूपाचह्यागतामंडले

श्वरी ॥ ३० ॥ निर्जितस्तुबकोयुद्धभीषणेनसमन्वितः ॥ बिंदुश्चैवानुशाल्वश्चस्वपुराद्वौसमागतौ ॥ ३१ ॥ उपद्वीपेपांचजन्योबल्वलोनिर्जितोऽसुरैः ॥ तस्मिन्युद्धेमहेशेनह्यनिरुद्धसुनंदनौ ॥ ३२ ॥ निहतौचरुषाढचेनयादवाश्चैवमारिताः ॥ तत्रगत्वात्वसौकृष्णोजीवयामासयादवान् ॥ ३३ ॥ तस्मात्कृष्णस्यकृपयावयंसर्वेसमागताः ॥ निर्जिताःकौरवाःसर्वेभीष्मोह्यत्रसमागतः ॥ ३४ ॥ दृष्टाद्वैतवनेस्माभिःपांडवादुःखकर्शिताः ॥ व्रजेगोपगणाश्चैवकृष्णविक्षेपविह्वलाः ॥ ३५ ॥ आबाल्यात्कृष्णभक्तस्तुचंद्रहासःसमागतः ॥ भीताश्चबहवोभूपाआगतास्तेभयात्तव ॥ ३६ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ इतिकृष्णगुणाञ्छ्रुत्वाह्युद्धवाद्यादवेश्वरः ॥ नकिंचिदूचेप्रेम्णातुमग्नश्चानंदसागरे ॥ ३७ ॥ मणिहारंददौतस्मैरत्नानिचांबराणिच ॥ शिविकावारणरथहयादीन्नुद्धवायसः ॥ ३८ ॥ ततःकृष्णस्तुभगवाञ्छीघ्रमुत्थायहर्षितः ॥ सख्यासार्द्धंसभायांचचकारपरिरंभणम् ॥ ३९ ॥ उग्रसेनउवाचाथगोविंदंहर्षपूरितः ॥ आनेतुंचानिरुद्धंवैगच्छश्रीकृष्णयादवैः ॥ ४० ॥ इतिश्रीगर्गाचार्य्यसंहितायांमश्वमेधखण्डउद्धवागमनंनामत्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथोग्रसेनवचनाद्वसुदेवादयोनृप ॥ नेतुंविनिर्ययुःसर्वेह्यनिरुद्धंसमागतम् ॥ १ ॥ गजैरथैस्तुरंगैश्चशिबिकाभिर्यदूत्तमाः ॥ श्रीकृष्णबलदेवाद्याःप्रद्युम्नाद्यानृपेश्वर ॥ २ ॥ उद्धवाद्यागजस्थाश्चहयंद्रष्टुंविनिर्गताः ॥ देवकीप्रमुखानार्योमातरःकृष्णरामयोः ॥ ॥ ३ ॥ शिबिकाभिर्विचित्राभिर्निर्ययुर्नृपसत्तम ॥ रुक्मिणीसत्यभामाद्यानार्य्यःकृष्णस्यचैवहि ॥ ४ ॥ शिबिकाभिर्ययुःसर्वाःसहस्राणिचषोडश ॥ लाजानांमौक्तिकानांचकुसुमानांनृपेश्वर ॥ वर्षकर्त्तुंययुःशीघ्रंगजस्थाश्चकुमारिकाः ॥ ५ ॥ कलशैर्जलहारिण्योनिर्ययुर्जलपूरितैः ॥ सौभाग्यवत्योब्राह्मण्योगंधपुष्पाक्षतांकुरैः ॥ ६ ॥ वारांगनाश्चरूपिण्योनृत्यंकर्तुंविनिर्ययुः ॥ शोभिताःसर्वशृंगारैर्गायंत्यश्चगुणान्हरेः ॥ ७ ॥ शंखदुंदुभिनादेनब्रह्मघोषेणयादवाः ॥ वारणेंद्रंपुरस्कृत्यगर्गाद्यैर्मुनिभिर्युताः ॥ ८ ॥ विलोकयंतःस्वपुरींपताकाभिश्चमंडिताम् ॥ सिक्तमार्गांगंधजलैरंभातोरणशोभिताम् ॥ ९ ॥ प्रदीप्तांमणिदीपैश्चवितानैर्विविधैरपि ॥ दिव्यनारीनरैर्युक्तांसुवर्णसवनैर्वृताम् ॥ १० ॥ पक्षिणांकलशब्देनधूम्रेणागुरुगंधिना ॥ शोभितांकृष्णनगरींशक्रस्येवामरावतीम् ॥ ११ ॥ इत्थंविलोकयंतस्तेप्राप्ताःशीघ्रंच

यादवाः ॥ यत्रानिरुद्धः सहयोवर्त्ततेसेनयावृतः ॥ १२ ॥ तान्दृष्ट्वाचानिरुद्धस्तुस्वरथादवतीर्यच ॥ पुरस्कृत्यहयंचाग्रेनृपैःसार्द्धंसमाययौ ॥ १३ ॥ पूर्वंनत्वाकुलाचार्यंवसुदेवंबलंतथा ॥ श्रीकृष्णंपितरंचैवतेभ्यश्चाश्वंददौपुनः ॥ १४ ॥ शुभाशिषोददुस्तेतुप्रीताःप्रेमपरिप्लुताः ॥ त्वयासाधुकृतंवत्ससर्वाञ्जित्वारिपून्नृपान् ॥ १५ ॥ आनयामासतुरगंमध्येसंवत्सरस्यच ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाऽनिरुद्धःप्राहमांपुनः ॥ ॥ १६ ॥ कृपयातवविप्रेंद्रमार्गेमार्गेमृधेमृधे ॥ बहुभिःशत्रुभिश्चाश्वोगृहीतोपिविमोचितः॥१७॥ गुरोरनुग्रहेणैवसुखीभवतिमानवः ॥ तस्मा द्गुरुंचविधिनायथाशक्त्याप्रपूजयेत् ॥ १८ ॥ भूपास्ततःसमागत्यसमीपेरामकृष्णयोः ॥ नेमुःपृथक्पृथक्सर्वेप्रीताःप्रेमपरिप्लुताः ॥ ॥ १९ ॥ सर्वान्दृष्ट्वानतान्भूपाञ्छ्रीकृष्णोबलसंयुतः ॥ चंद्रहासंचगांगेयंबिंदुंचैवानुशाल्वकम् ॥ २० ॥ हेमांगदंचेंद्रनीलंपरिरेभेहरिर्मुदा॥ कृष्णभक्तात्परःकोपितस्माद्भूमौनविद्यते ॥ २१ ॥ ततोनिरुद्धंजयिनंसमागतंगजेसमारोप्यकुशस्थलींययौ ॥ शौरिःप्रसन्नःकिलसर्वयाद वैःपुत्रैश्चपौत्रैर्मुदितैर्नृपेश्वर ॥ २२ ॥ पुष्पाणांमकरंदानांवर्षंचक्रुःसुरस्त्रियः ॥ लाजानांमौक्तिकानांचकुंजरस्थाःकुमारिकाः ॥ २३ ॥ नृत्यवादित्रगीतेनब्रह्मघोषेणशोभिताः ॥ पश्यंतःसिक्तमार्गांतांपुरींपिंडारकंययुः ॥ २४ ॥ नृपाःसर्वेयदूनांचवैभवंदेवदुर्ल्लभम् ॥ विलोक्य वैभवंस्वंस्वंगर्हयंतिचविस्मिताः ॥ २५ ॥ यज्ञस्थलंतेददृशुर्धूम्रेणघृतगंधिना ॥ व्याप्तंब्राह्मणघोषेणह्यसिपत्रव्रतेनच ॥ २६ ॥ निरीक्ष्यत त्रभूपालमुग्रसेनंयदूत्तमम् ॥ पुरंदरसमंदांतंपुष्टंगौरंस्फुरत्प्रभम् ॥ २७ ॥ कुशासनस्थंसुभगंनियमेन्यस्तभूषणम् ॥ संयुक्तंमृगशृंगेणमृगच र्मणिभार्यया ॥ २८ ॥ कुर्वंतंपूजनंचाग्नेर्घृतगंधाक्षतादिभिः ॥ मंडपेमुनिभिर्युक्तंधूम्रेणारुणलोचनम् ॥ २९ ॥ तंसर्वेचानिरुद्धाद्याःकृत्वाग्रे यज्ञघोटकम् ॥ वाहनेभ्यःसमुत्तीर्यनेमुःप्रीताःपृथक्पृथक् ॥३०॥ ततःश्रीयदुराजस्तुसर्वान्दृष्ट्वानृपान्यदून् ॥ सर्वेषामादधेमानंयथायोग्यंय थाबलम् ॥ ३१ ॥ अनिरुद्धस्ततोनत्वाशीघ्रंभूत्वाकृतांजलिः ॥ सर्वेषांशृण्वतांप्राहजंबूद्वीपपतिंनृपम् ॥ ३२ ॥ ॥ अनिरुद्धउवाच ॥ एनंपश्यमहाराजइंद्रनीलनृपोत्तमम् ॥ पादयोःपतितंप्रेम्णासमुत्थापयदेववत् ॥ ३३ ॥ हेमांगदंचानुशाल्वंबिंदुंश्रीचंद्रहासकम् ॥ एनंदेवव्र तंपश्यचागतंतवसन्निधौ ॥ ३४ ॥ ममरक्षाकरंपश्यसांबंजांबवतीसुतम् ॥ रुद्रेणनिहतंमांचपश्यकृष्णेननजीवितम् ॥ ३५ ॥ तथारुद्रहतंपश्य

जीवितंचसुनंदनम् ॥ अन्यान्पश्यययदून्सर्वान्कृष्णस्यकृपयाऽऽगतान् ॥ ३६ ॥ गृहाणयज्ञतुरगंनिर्विघ्नेनसमागतम् ॥ दत्तंयुद्धायनिस्त्रिंशंतं गृहाणनमोस्तुते ॥ ३७ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्ययदुराजःप्रहर्षितः ॥ संश्लाघ्यतंनृपाँश्चैवयथायोग्याशिषंददौ ॥ ३८ ॥ पूजयित्वानृपा न्सर्वांस्ततोभीष्ममुवाचह ॥ एहिभीष्ममयासार्द्धंकुरुत्वंपरिरंभणम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वातंसमुत्थायपरिरेभेयदूत्तमः ॥ ततस्तेदानमानाभ्यां पूजितायदवोनृपाः ॥ ४० ॥ निवासंचक्रिरेप्रीताद्वारकायांगृहेगृहे ॥ ततोदृष्ट्वानिरुद्धंवैप्राप्तंसांबादिभिर्नृप ॥ ४१ ॥ देवकीरोहणीचैवरु क्मिण्याद्याःस्त्रियोवराः ॥ अन्याश्चरुक्मवत्याद्याःपरिष्वज्यमुदंययुः ॥ ४२ ॥ सुरूपारोचनाचूषाराजन्नेतामुदंगताः ॥ सांबश्लाघांततःश्रु त्वासुयोधनसुताभृशम् ॥ ४३ ॥ मुदंययौस्वनेत्राभ्यांमुंचंतीहर्पजंजलम् ॥ बभूवमंगलंराजन्द्वारकायांगृहेगृहे ॥ ससैन्येनृपशार्दूलह्यनिरुद्धे समागते ॥ ४४ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेद्वारकायांतुरगागमनंनामचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ अथवैमंडपेरम्येद्वारैरष्टभिरन्विते ॥ पतत्पताकेकुंडाढयेयाज्ञिकैरष्टकैर्युते ॥ १ ॥ पालाशजैर्बिल्वजैश्चतथाश्लेष्मा तकैर्नृप ॥ वेदिकाभिस्तथायूपैश्चषालैरपिभूपिते ॥२॥ सुक्चर्मकुशमुसलोलूखलाद्यैर्विशांपते ॥ अन्यैःसंभृतसंभारैर्नानावस्तुभिरन्विते ॥ ३ ॥ उग्रसेनस्तुराजर्षिर्ऋषिभिर्वेदपारगैः ॥ यादवैश्चामरावत्यांरेजेशक्रइवामरैः ॥ ४ ॥ आहूताःकृष्णचंद्रेणगोपानंदादयस्ततः ॥ वृषभानुवराद्याश्चश्रीदामाद्याःसमाययुः ॥ ५ ॥ यशोमतीराधिकाचह्यन्याःसर्वाव्रजस्त्रियः ॥ द्वारकामाययुःप्रीताःशिबिकाभीरथैरपि ॥६॥ आहूतोधृतराष्ट्रस्तुकौरवैश्चसुतैर्युतः ॥ आजगामकुशस्थल्यांनृपाश्चान्येसमागताः ॥ ७ ॥ युधिष्ठिरोभीमसेनश्चार्जुनोनकुलस्तथा ॥ सह देवोवनादेतेह्याजग्मुर्भार्ययासह ॥ ८॥ श्रीकृष्णेनसमाहूताःप्रेषयित्वाचनारदम् ॥ शक्रादयोष्टौदिक्पालावसवोरवयस्तथा ॥ ९ ॥ यज्ञेस नत्कुमाराश्चरुद्राश्चैकादशापिहि ॥ मरुद्गणाश्चवेतालागंधर्वाःकिन्नरास्तथा ॥ १० ॥ विश्वेदेवाश्चसाध्याश्चसर्वेविद्याधरास्तथा ॥ देवाश्च देवपत्न्यश्चगंधर्व्योप्सरसस्तथा ॥ ११ ॥ आजग्मुर्द्वारकांराजन्कृष्णदर्शनकांक्षया ॥ कैलासाचसमाहूतःसर्वमंगलयाशिवः ॥ १२ ॥ सुत लाद्दैत्यवृन्दैश्चप्रह्लादोबलिरेवच ॥ विभीषणोभीषणश्चमयोबल्वलएवच ॥ १३॥ जांबवान्दंष्ट्रिभिःसार्द्धंहनूमान्वानरैर्युतः ॥ पक्षिभिःपक्षि

राट्तत्रतथासर्पैश्चवासुकिः ॥ १४ ॥ धेनुभिःसहिताराजन्धेनुरूपधराधरा ॥ मेरुःशैलैर्हिमगिरिर्वटःसाक्षाद्द्रुमैर्वृतः ॥ १५ ॥ रत्नाकरारत्नयुतानदीभिःस्वर्धुनीतथा ॥ तीर्थैःसर्वैश्चराजेंद्रतीर्थराजश्चपुष्करः ॥ १६ ॥ एतेसर्वेसमाहूताआजग्मुर्मुदिताःक्रतौ ॥ ततःकृष्णेनचाहूता व्रजभूमिःसमागता ॥ १७ ॥ कृष्णयज्ञोत्सवंद्रष्टुंयमुनाशमनस्वसा ॥ सर्वान्दृष्ट्वाऽगतान्प्रीतोवासयामासचाहुकः ॥ १८ ॥ शिबिरेषुमंदिरेषुविमानेषुवनेषुच ॥ कथाचार्यःकृतोव्यासोबकदाल्भ्योविधिर्मया ॥ १९॥ ऋत्विजश्चकृतादित्यायेवैपूर्वंनिमंत्रिताः ॥ अथयज्ञेऽनिरुद्धस्तुश्रीकृष्णस्येच्छयानृप ॥ २० ॥ विधेर्विधोश्चस्वस्यापिकृत्वारूपत्रयंबभौ ॥ दृष्ट्वालीलांकार्ष्णिजस्यदेवाश्चयदवोनृपाः ॥ २१ ॥ विस्मिताःकथयामासुःकर्णेकर्णेपरस्परम् ॥ व्यासःप्रत्याहराजानंशृणुयादवसत्तम ॥ २२ ॥ उपविष्टानृपाविप्रायथास्थानेविभागशः ॥ चतुःषष्टिर्दंपतीनांयांतुवैगोमतीतटे ॥ २३ ॥ आहर्तुंसलिलंतस्यामयादिष्टंयथोचितम् ॥ अदित्याकश्यपश्चैववसिष्ठोरुंधतीयुतः ॥ २४ ॥ द्रोणाचार्यस्तुकृप्याचह्यत्रिश्चैवानुसूयया ॥ रुक्मिण्याकृष्णचंद्रस्तुरेवत्यारामएवच ॥ २५ ॥ मायावत्याचप्रद्युम्नऊषयाकर्ष्णिजस्तथा ॥ सुभद्रयार्जुनश्चैवसांबोलक्ष्मणयातथा ॥ २६ ॥ तथाहेमांगदाद्याश्चयांतुवैस्वस्वभार्यया ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एवंतेव्यासवचनात्सपत्नीकाद्विजानृपाः ॥ २७ ॥ आनेतुंगोमतीतोयंप्रययुर्बद्धपल्लवाः ॥ देवकींरोहिणींकुंतींगांधारींचयशोमतीम् ॥२८॥ पुरस्कृत्यनिजग्राहकुंभंभैष्म्यायुतोहरिः ॥ तथारामस्तुरेवत्यासस्त्रीकायेपिभूमिपाः ॥ २९ ॥ सुवर्णरौप्यकलशैःसपुष्पैश्चसपल्लवैः ॥ रुक्मिण्यासहितंयातंकृष्णंदृष्ट्वासमागमे ॥ ३० ॥ नारदःकलहंकर्तुंसत्यभामागृहंययौ ॥ दृष्ट्वाचैकांहरेर्भार्यांसंपृष्टःसतयाब्रवीत् ॥ ३१ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आदरःसदनेनास्तिसत्राजितसुतेतव ॥ गतःकृष्णस्तुरुक्मिण्याचाहर्तुंगोमतीजलम् ॥ ३२ ॥ बहुभिर्याचितात्वंतुपारिजातकहारिणी ॥ कृष्णसंकल्पकारिणीमणियुक्ताचमानिनी ॥ ३३ ॥ ईदृशींत्वांवरारोहांगरुडोपरिगामिनीम् ॥ विहायभैष्म्याश्रीकृष्णःशोभांद्रष्टुंजगामह ॥ ॥ ३४ ॥ यस्याःपुत्रश्चप्रद्युम्नोयस्याःपौत्रोनिरुद्धकः ॥ सादर्शयतिभोमातर्वार्तांमानंचगौरवम् ॥ ३५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाप्राणनाथंरुक्मिण्यासहितंगतम् ॥ ३६ ॥ रुरोददुःखिताराजन्सत्यभामारुषान्विता ॥ तदैवकृष्णोभगवाञ्ज्ञात्वानारदचेष्टितम् ॥ ३७ ॥

सत्यभामागृहंशीघ्रंरूपेणैकेनचागमत् ॥ गत्वाप्रत्याहवचनंसर्वज्ञातारमेश्वरः ॥ ३८ ॥ नगतोहंसमाजेवैरुक्मिण्यासहितःप्रिये ॥ आगतो भोजनंकर्तुंगतोरामश्चभार्यया ॥ ३९ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यसत्यभामामुदंगता ॥ भीतोनारदउत्थायगेहंचान्यंजगामह ॥ ४० ॥ गत्वा जांबवतीगेहंतस्याग्रेसर्वमब्रवीत् ॥ श्रुत्वाहसंतीसाप्राहमृषामावदहेमुने ॥ ४१ ॥ करोतिशयनंगेहेश्रीनाथोभोजनांतरे ॥ इतिश्रुत्वाशं कितस्तुत्वरंनिर्गत्यनारदः ॥ मित्रविंदागृहेगत्वाप्रत्युवाचविलोकयन् ॥ ४२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नगतासिनृपस्थानंमातर्गेहेस्थि तासिकिम् ॥ ४३ ॥ आहर्तुंगोमतीतोयंप्रयातियत्रमाधवः ॥ भैष्मींसत्यांजांबवतींसहनेष्यतितत्रवै ॥ ४४ ॥ ॥ मित्रविंदोवाच ॥ ॥ केश वस्यप्रियाःसर्वागंतासौयांविहायच ॥ सानजीवतिकृष्णस्तुपौत्रंलालयतिगृहे॥४५॥ ततोमुनिःसमुत्थायसर्वाणिमंदिराणिच ॥ बभ्रामकृष्ण भार्याणांसकृष्णानीत्यमन्यत ॥ ४६॥ पुनर्विचार्यदेवर्षिर्गोपीनांमंदिराणिच ॥ प्रययौकथितुंवार्तांराधिकायैचमानद॥४७॥तत्रदीव्यंतमक्षै श्चराधयानंदनंदनम् ॥ गोपीभिःसहितंवीक्ष्यऋषिर्गंतुमनोदधे ॥४८॥ तदैवकृष्णउत्थायगृहीत्वापाणिनामुनिम् ॥ तत्रैवस्थापयामासपूज यित्वायथाविधि ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ किंकरिष्यसिविप्रेंद्रवृथाभ्रमसिमोहतः ॥ गेहेगेहेस्वपत्नीनांमयात्वंतुविलोकितः ॥ ॥ ५० ॥ मयाधृतानिरूपाणित्वद्धयाहषिसत्तम ॥ नाहंदास्येदमंतुभ्यंविप्रत्वात्प्रार्थयाम्यहम् ॥५१॥ सर्वेषांचैवदेवोहंममदेवाश्चब्राह्मणाः ॥ येद्रुह्यंतिद्विजान्मूढाःसंतितेममशत्रवः ॥ ५२ ॥ येपूजयंतिविप्रांश्चममभावेनभूजनाः ॥ तेभुंजंतिसुखंचात्रह्यंतेयास्यंतिमत्पदम् ॥५३॥ मा ययाममपुर्यांत्वंमोहितश्चापिमाखिदः ॥ सर्वेमुह्यंतिदेवर्षेब्रह्मरुद्रादयःसुराः ॥ ५४ ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यसंस्तुतःसमहामुनिः ॥ आययौ मंडपेतूष्णींभूत्वाऋत्विग्जनैर्वृते ॥ ५५ ॥ अथतेगोमतीतीरंजग्मुःकृष्णादयोनृपाः ॥ रुक्मिण्याद्याःस्त्रियश्चैववादित्रैर्विविधैरपि ॥ ५६ ॥ नारीणांचैववृन्देनगायंतीनांहरेर्यशः ॥ वलयानांनूपुराणांशब्दोऽभून्मधुरध्वनिः ॥ ५७ ॥ पूजयित्वाजलमुरान्व्यासःसार्द्धंमयामुनिः ॥ कलशंतोयसंयुक्तमनसूयाकरेददौ ॥ ५८ ॥ ततश्चजगृहुःकुंभान्नेवत्याद्याश्चयोषितः ॥ नोत्थिताःकलशाःसर्वेकोमलैश्चकरैरपि ॥ ५९ ॥ धारयंतिकथंकुंभंपुष्पभारेणपीडिताः ॥ ततश्चजहसूराइयोनृपाणांचपरस्परम् ॥ ६० ॥ कथंयामोयज्ञवाटमित्यूचुःकलशैर्विना ॥ रुक्मि

ण्याद्याःस्त्रियःसर्वास्ताऊचुर्मनसाहरिम् ॥ ६१ ॥ हेश्रीकृष्णजगन्नाथभक्तकष्टविनाशन ॥ सबलस्त्वंचक्रधारीह्यस्मान्पालयसंकटे ॥ ६२ ॥ एवंब्रुवंत्योजगृहुःकलशान्भारवर्जितान् ॥ स्वेस्वेशिरसिसंधायसंयुक्तान्मणिमौक्तिकैः ॥ ६३ ॥ यज्ञवाटंसमाजग्मुर्नार्य्यःशीघ्रंसभर्तृकाः ॥ यत्रभेर्यश्चशंखाद्यावाद्यंतेपणवादयः ॥ ६४ ॥ आनीयगोमतीतोयंप्रापितास्तत्रतेनृप ॥ श्यामकर्णेनसहितोयत्रवैयादवेश्वरः ॥ ६५ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेगोमतीजलानयनंनामपञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ गर्गउवाच ॥ उग्रसेनस्ययज्ञेवैहयमेधेमहात्मनः ॥ तस्यासन्परिचर्यायांबांधवाःप्रेमबंधनाः ॥ १ ॥ ततश्चकारयदुराट्नानाकर्मसुबांधवान् ॥ भीमंमहानसाध्यक्षंधर्मंधर्मस्यपालने ॥ २ ॥ शुश्रूषणेसतांजिष्णुंनकुलंद्रव्यसाधने ॥ पूजनेसहदेवंचधनाध्यक्षंसुयोधनम् ॥ ३ ॥ दानेचदानिनंकर्णंद्रौपदींपरिवेषणे ॥ रक्षायांकृष्णपुत्रान्वैह्यष्टादशमहारथान् ॥ ४ ॥ युयुधानंविकर्णंचहृदीकंविदुरंतथा ॥ अक्रूरमुद्धवंचैवनानाकर्मसुभूपतिः ॥ ५ ॥ कृत्वाप्रत्याहश्रीकृष्णंदेवत्वंकिंकरिष्यसि ॥ श्रुत्वाकृष्णउवाचाथब्राह्मणानांकरोम्यहम् ॥ ६ ॥ पादप्रक्षालनंराजन्निंद्रप्रस्थेकृतंमया ॥ इतिश्रुत्वाचब्रह्माद्याजहसुर्भूजनास्तथा ॥ ७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्साक्षादृषीणांचतपस्विनाम् ॥ पादप्रक्षालनंकृत्वास्थापयामासतान्नृप ॥ ८ ॥ आसनेषूपविष्टास्तेवासांसिपरिधायच ॥ तिलकैर्द्वादशैर्युक्तादिव्याभरणभूषिताः ॥ ९ ॥ नानामतानांमालाभिर्युक्ताःकर्पूरवीटकान् ॥ भुक्त्वातेरेजिरेयज्ञेदेवाइवमहीसुराः ॥ १० ॥ ततोर्थिनोभिक्षवश्चविरक्ताश्चबुभुक्षिताः ॥ कुर्वंतियाचनांसर्वेदूरदेशात्समागताः ॥ ११ ॥ ददस्वान्नंददस्वान्नंददस्वान्नंनरेश्वर ॥ उपानहश्चपात्राणिवस्त्राणिकंबलानिच ॥ १२ ॥ उग्रसेनस्ययज्ञेवैमुनिवृंदैर्नृपैर्वृते ॥ तेषांतांकरुणांवाचंनिशम्ययदुसत्तमः ॥ १३ ॥ सुवर्णंरजतंचैववस्त्राणिभाजनानिच ॥ गजाश्वरथगोछत्रशिबिकादीनिहर्षितः ॥ १४ ॥ येषांयेषांप्रियंयद्वैतेभ्यस्तेभ्योददौनृपः ॥ उग्रसेनःकृतस्नानःक्रतुकर्मणिदीक्षितः ॥ १५ ॥ असिपत्रव्रतधरोरुचिमत्याबभौततः ॥ विप्राविंशतिसाहस्रावेदशास्त्रविशारदाः ॥ १६ ॥ व्यासगर्गादयश्चैवकारयंतिक्रतूत्तमम् ॥ हस्तिशुंडासमाधाराह्यग्निकुंडेपपातह ॥ १७ ॥ घृतस्यचनृपश्रेष्ठमुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ तद्यज्ञेकृष्णकृपयाह्यनलोऽजीर्णतांययौ ॥ १८ ॥ ततःप्रोवाचवह्नि

स्तुसर्वेषांशृण्वतांनृपम् ॥ प्रसन्नोहंप्रसन्नोहंपशुंममप्रयच्छवै ॥ १९ ॥ निशम्यचाग्नेर्वचनंसभायांश्रीयादवेंद्रोमुनिभिःसमंच ॥ बद्धंतुरंगंतप
नीययूपेहिरण्यदाम्नाचतमाहभूपः ॥ २० ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ॥ अग्नेर्वाक्यंशृणुहयशुद्धंत्वांचपशुंकृतोः ॥ भक्षयिष्यतिवह्निस्तु
घृतैस्तृप्तोपिचाध्वरे ॥ २१ ॥ नृपस्यवचनंश्रुत्वाश्यामकर्णस्तुरंगमः ॥ कृष्णंविलोकयन्प्रीतःकंपयामासस्वाननम् ॥ २२ ॥ ततोहयमतं
ज्ञात्वावेदव्यासःसमंमया ॥ मंडपेमुनिभिर्युक्तेश्रीकृष्णाद्यैर्नृपैर्वृते॥२३॥ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैर्यज्ञदिदृक्षुभिः ॥ स्त्रीभिर्युतेप्रलंबघ्नंप्राहद्वैपा
यनोमुनिः ॥ २४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठबलभद्रत्वंकरवालंप्रगृह्यच ॥ छिंधिकंवाजिनश्चाग्नेःप्रीतयेह्यधुनात्वरम् ॥ २५ ॥ निह
तेतुरगेरामहवनेचकृतेसति ॥ यज्ञावतारःकृष्णस्तुप्रसन्नोभवतिक्रतौ ॥ २६ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एवंव्यासवचःश्रुत्वाबलःखड्गेनसत्
त्वरम् ॥ शिरोहयस्यचिच्छेदतच्छिरोगगनंययौ ॥ २७ ॥ गत्वोर्द्ध्वंनृपशार्दूललीनंतद्रविमंडले ॥ देवदैत्यनराःसर्वेतद्दृष्ट्वाविस्मयंगताः ॥
॥ २८ ॥ हयस्यहृदयेशूलंनिजघानहसन्हरिः ॥ मकरंदसमाधाराराजँस्तत्रविनिर्गता ॥ २९ ॥ ततश्चनिर्गताज्योतिस्तुरगस्यकलेवरात् ॥
पश्यतांचैवसर्वेषांविवेशमधुसूदने ॥ ३० ॥ पश्चाद्भूत्वाचकर्पूरंशरीरंपतितंपशोः ॥ यात्राच्युतायथाराजन्विभूतिःशंकरस्यच ॥ ३१ ॥
दृष्ट्वाचकर्पूरसमूहमद्भुतंसभांसुगंधेनवृतांचद्वारकाम् ॥ व्यासादयस्तेमुनयःप्रहर्षिताऊचुर्नृपंवैक्रतुकर्मणिस्थितम् ॥ ३२ ॥ दिष्ट्यातेनृपशा
र्दूलसफलोभूत्क्रतूत्तमः ॥ कर्पूरेणापिहवनंकरिष्यामश्चत्वंकुरु ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वाऋत्विजःसर्वेयज्ञकुंडेचतत्क्षणात् ॥ घनसारंहिजुहुवुः
पूर्वंयज्ञेश्वरायच ॥ ३४ ॥ यत्रयज्ञेश्वरःकृष्णश्चतुर्व्यूहधरःपरः ॥ रेजेपुत्रैश्चपौत्रैश्चतत्रकिंदुर्लभंनृप ॥ ३५ ॥ तस्मिन्यज्ञेमहेंद्रायवचःप्रक
थितंमया ॥ गृहाणशक्रयज्ञेस्मिन्कर्पूरस्याहुतिंविभो ॥ ३६ ॥ एहिराज्ञार्पितांचैनांकलावग्रेहिदुर्लभाम् ॥ इतिश्रुत्वाचवचनंशक्रःप्रोवाचस
स्मितम् ॥ ३७ ॥ पुनर्गृह्णामिमुनयोधर्मराजकृतूत्तमे ॥ कुलक्षयेगजपुरेप्रदत्तामाहुतिंद्विजैः ॥ ३८ ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंसत्यंमत्वामुनीश्व
राः ॥ सर्वान्देवान्नृपश्रेष्ठह्यध्वरेचाहुतिंददुः ॥ ३९ ॥ अन्येकेपिनजानंतिवज्रिणाकथितंचकिम् ॥ अग्नयेस्वाहेतिमंत्रैश्चसर्वानेवाहुतीर्ददुः ॥
॥ ४० ॥ कर्पूरहवनेनापिप्रीतंविश्वंचराचरम् ॥ उग्रसेनस्तुराजावैनिर्ऋणोभून्महाध्वरे ॥ ४१ ॥ यज्ञांतेऽवभृथस्नानमुग्रसेनोद्विजोत्तमैः ॥

कृष्णाद्यैर्यादवैर्भूपैस्तीर्थैर्पिंडारकेऽकरोत् ॥४२॥ भार्यया सहितः स्नात्वा वेदोक्तविधिना नृपः ॥ धृत्वा क्षौमांबरं रेजे यज्ञो दक्षिणया यथा ॥ ४३ ॥ देवदुंदुभयो नेदुर्नरदुन्दुभयस्तदा ॥ उग्रसेनोपरि सुराः पुष्पवर्षं प्रचक्रिरे ॥ ४४ ॥ कारयित्वा सुधापानं प्राशयित्वा यथाक्रमम् ॥ सर्वेभ्यश्च पुरोडाशं दत्त्वाऽशेषमथासृजत ॥ ४५ ॥ उग्रसेनं च वादित्रैस्तुष्टुवुर्बंदिनो मुदा ॥ ततो नीराजनं चक्रुर्देवकन्याद्याश्च योषितः ॥ ४६ ॥ अलंकाराश्च रत्नानि वस्त्राणि विविधानि च ॥ नीराजनांते प्रददौ ताभ्यः प्रीतो नृपेश्वरः ॥ ४७ ॥ इति श्रीमद्ग० अश्वमेध० यज्ञपूर्तौ नृपस्याभिषेको नाम षट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ गर्ग उवाच ॥ ततः कृष्णेन भीमेन प्रार्थयित्वा द्विजान्नृपान् ॥ भोजयामास यदुराट् भोजनैर्विविधैरपि ॥ १ ॥ सच्छष्कुलीपायसतंडुलाभैः संयावकापूपसुसूपकाद्यैः ॥ सत्फेणिकाद्यैस्तु निमंत्र्य विप्रान्संभोजयामास विशेषमन्नम् ॥ २ ॥ शिखरिणीघृतपूरसुशक्तिकाः सुपटिनीदधिपूपकलप्सिकाः ॥ सुवृतसुंदरचंद्रसुहालिकावटकमोदकपर्पटकैरदात् ॥ ३ ॥ केचित्फलाशनास्तत्र शुष्कपर्णाशनास्तथा ॥ केचिज्जलाशना विप्राः केचिद्दूर्वारसाशनाः ॥ ४ ॥ केचिद्वाताशना राजञ्जन्मतस्तपकारिणः ॥ भोजनानां च नामानि ते न जानंति विस्मिताः ॥ ५ ॥ भक्तं च मेनिरे केचिन्मालत्याः कुसुमानि च ॥ मोदकांश्च द्विजाः केचिदुदुंबरफलानि च ॥ ६ ॥ पायसं फेणिकां दृष्ट्वा चंद्रबिंबं च मेनिरे ॥ पर्पटान्फेणिका दृष्ट्वा पत्राणि किंशुकस्य वै ॥ ७ ॥ मेनिरेऽर्कफलानीति दृष्ट्वा च मधुशीर्षकान् ॥ प्रलेहिकां लप्सिकां च ऋषयश्चंदनद्रवम् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वा ते मिष्टचूर्णं वै वालुकां मुनिसत्तमाः ॥ इति मत्वा द्विजाः सर्वे बुभुजुर्भोजनानि च ॥ ९ ॥ केचित्पिबंति दुग्धं वै केचिद्द्राक्षारसं तथा ॥ केचिदाम्ररसं विप्राः प्रहसंति लुठंति वै ॥ १० ॥ ततः कृष्णस्तु भगवान्भीमेन प्रहसन्मुदा ॥ चकार हास्यं विप्राणां संस्थितानां तपस्विनाम् ॥ ११ ॥ भोजनानां च नामानि मुनयो वदत त्वरम् ॥ तान्प्रयच्छामि युष्मभ्यं भीमेन सहितोऽप्यहम् ॥ १२ ॥ श्रीकृष्णभीमयोर्वाक्यं निशम्य मुनिसत्तमाः ॥ न किंचिदूचुर्मुदिताः प्रपश्यंतः परस्परम् ॥ १३ ॥ तैलंगकर्णाटकगुर्ज्जराद्यानन्यान्द्विजान्गौडसनाढ्यकादीन् ॥ संपूज्य हेमांबररत्नवृंदैर्नृपेश्वरो विप्रवरान्ननाम ह ॥ १४ ॥ एकलक्षं हयानां च गजानां च सहस्रकम् ॥ द्विसहस्रं रथानां च गवां लक्षं विधानतः ॥ १५ ॥ शतभारं सुवर्णानामीदृशीं दक्षिणां नृप ॥ उग्रसेनस्तु यज्ञांते पूर्वं मह्यं ददौ किल ॥ १६ ॥ मदर्द्धं बकदाल्भ्याय ददौ व्यासाय वै तथा ॥ तुरगाणां सहस्रं च गजानां शतमेव

च ॥ १७ ॥ द्विशतंस्यंदनानांचधेनूनांचसहस्रकम् ॥ विंशद्भारंसुवर्णानामीदृशींदक्षिणांपुनः ॥ १८ ॥ निमंत्रितेभ्योविप्रेभ्यउग्रसेनोददौ
मुदा ॥ गजमेकंरथंगांचस्वर्णभारंचघोटकम् ॥ १९ ॥ द्विभारंरजतंचैवयादवेंद्रःप्रहर्षितः ॥ ईदृशींदक्षिणांराजन्ब्राह्मणेब्राह्मणेददौ ॥ २० ॥
महाध्वरेकृष्णपुरीयदाबभौमहीतलेखेह्यमरावतीयथा ॥ तदागतामागधसूतकादयोवंदीजनागायकवारयोषितः ॥ २१ ॥ तदानृपद्वारि
महोत्सवोभून्मृदंगवीणामुरयष्टिवेणुभिः ॥ सुतालशंखालकदुन्दुभिस्वनैःसंगीतनृत्यादिकवाद्यगीतकैः ॥ २२ ॥ जगुःसुकंठैर्ननृतुःसुतालैः
संगीतगीताक्षरसामगीतैः ॥ कौसुंभवस्त्राणिविचालयंत्यःसंगीतनृत्येनपरिस्फुरंत्यः ॥ २३ ॥ बंदीजनामागधगायकाश्चयेचागतास्तेभ्यउ
पागतेभ्यः ॥ प्रादाद्धिरण्यंबहुरत्नवृन्दंतथाऽऽगताह्यप्सरसश्चताभ्यः ॥ २४ ॥ सूतेभ्योमागधेभ्यश्चसर्वेभ्योबहुलंधनम् ॥ ववर्षघनवद्राजाह
यमेधेप्रहर्षितः ॥ २५ ॥ तत्पश्चाद्यादवेंद्रस्तुह्युग्रसेनोहमीश्वरः ॥ नियुतंतुरगाणांचसहस्रंहस्तिनांतथा ॥ २६ ॥ शिबिकानांशतंचैवकुंड
लेकटकानिच ॥ त्रिंशद्भारंसुवर्णानांभूपेभूपेददौमुदा ॥ २७ ॥ द्विगुणेनयदून्सर्वान्नंदादींश्चैवभूपतिः ॥ यशोदाद्याश्चगोप्यश्चदेवक्याद्या
यदुस्त्रियः ॥ २८ ॥ रुक्मिण्याद्याराधिकाद्याःपट्टराज्योहरेरपि ॥ दिव्यांबरैरलंकारैराज्ञासर्वाश्चतोषिताः ॥ २९ ॥ पुनर्ददौचगर्गायराजा
ग्रामशतंमुदा ॥ ससगोंब्राह्मणेभ्यश्चप्रददौहिक्रमाहृपिः ॥ ३० ॥ ततःसंपूजयामासकृष्णंसंकर्षणान्वितम् ॥ वस्त्रालंकारतिलकैःस्रग्भिर्नीरा
जनादिभिः ॥ ३१ ॥ ॥ उवाचकृष्णःप्रहसन्मह्यंराजन्महाध्वरे ॥ समर्थेनत्वयाह्यत्रनदत्तंकिंचिदेवहि ॥ ३२ ॥ इतिश्रुत्वानृपःप्राहरामेण
सहमाधवम् ॥ यथोक्तांदक्षिणांशीघ्रंगृहाणजगदीश्वर ॥ ३३ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रददौराजाहर्पितःप्रेमविह्वलः ॥ फलंसर्वंकृ
ष्णकरेराजसूयाश्वमेधयोः ॥ ३४ ॥ तदाजयजयारावोद्वारकायांबभूवह ॥ सद्यःसुराश्चसंतुष्टाःपुष्पवर्षंप्रचक्रिरे ॥ ३५ ॥ सर्वाश्चदेवतास्तु
ष्टाःप्राप्तभागादिवंगताः ॥ रक्षोदैत्यादंष्ट्रिणश्चखगामर्काबिलेशयाः ॥ ३६ ॥ शैलागावोवृक्षसंघानद्यस्तीर्थानिसिंधवः ॥ संतुष्टाःप्राप्तभा
गायेसर्वेस्वंस्वंगृहंगताः ॥ ३७ ॥ पूजितादानमानाभ्यांराजानोयेसमागताः ॥ जग्मुःस्वंस्वंगृहंसैन्यैःकंपयंतोमहीतलम् ॥ ३८ ॥ सर्वेंगो
पाश्चनंदाद्यायशोदाद्याव्रजस्त्रियः ॥ कृष्णेनपूजिताराजन्विरहार्त्ताव्रजंययुः ॥ ३९ ॥ एवंराजायादवेंद्रोमनोरथमहार्णवम् ॥ दुस्तरंचसमुत्ती

र्यंहरिणासीद्गतव्यथः ॥ ४० ॥ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेविश्वभोज्यदक्षिणावर्णनंनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ ॥ ततःसर्वेसमाहूताःश्रीकृष्णेनमहात्मना ॥ वैकुंठादाययुःशीघ्रंकंसाद्यानवभ्रातरः ॥ १ ॥ दृष्ट्वातानागतान्सर्वेविस्म
यंपरमंययुः ॥ तेसमागत्यश्रीकृष्णंबलंप्रद्युम्नमेवच ॥ २ ॥ अनिरुद्धंचकंसाद्यानेमुःसर्वेपृथक्पृथक् ॥ ददर्शचोग्रसेनस्तुसुधर्मायांसुतान्नृप
॥ ३ ॥ शक्रासिंहासनस्थोवैरुचिमत्यासमन्वितः ॥ कंसादीन्स्वसुतान्प्रीतःकृष्णाकारांश्चतुर्भुजान् ॥ ४ ॥ शंखचक्रगदापद्मैर्भूषितान्पी
तवाससः ॥ कृष्णपार्श्वेस्थितान्पुत्रानाह्वयामासभूपतिः ॥ ५ ॥ ततःकृष्णस्तुभगवान्कंसादीन्प्राहसस्मितः ॥ पश्यन्तुमातापितरौयुष्मा
कंदर्शनोत्सुकौ ॥ ६ ॥ गत्वासमीपेहेवीरायूयंनमतभक्तितः ॥ इतिकृष्णस्यवचनंकृष्णभृत्यानिशम्यच ॥ ऊचुःप्रहर्षिताःसर्वेकंकन्यग्रोध
कादयः ॥ ७ ॥ ॥ कंसाद्याऊचुः ॥ ॥ ईदृशाःपितरोऽस्माकमीदृश्योमातरश्चवै ॥ ८ ॥ बहवश्चाभवन्नाथभ्रमतांतवमायया ॥
हरिःपितातुजीवस्यश्रुतिरेषासनातनी ॥ ९ ॥ तस्माच्चान्यंनपश्यामोवयंत्वन्निकटेस्थिताः ॥ पुराविलोकितस्त्वंवैसंग्रामेबलसंयुतः ॥ १० ॥
पश्चाज्जातौद्वारकायांनदृष्टौकार्ष्णिकार्ष्णिजौ ॥ तस्माद्द्रष्टुंचतुर्व्यूहंवयमत्रसमागताः ॥ ११ ॥ श्रीकृष्णोबलभद्रश्चश्रीप्रद्युम्नउषापतिः ॥
परिपूर्णतमाएतेह्यहोस्माभिर्विलोकिताः ॥ १२ ॥ केनपूर्वेणपुण्येनदृष्टोयोदुर्लभःसताम् ॥ परिपूर्णश्चतुर्व्यूहोनजानीमोवयंकिल ॥ १३ ॥
हेसंकर्षणहेकृष्णहेप्रद्युम्नउषापते ॥ मूढानांनःकुबुद्धीनामपराधंक्षमस्वच ॥ १४ ॥ गच्छगोविंदवैकुंठंशून्यंतेधामसुंदरम् ॥ धन्यात्वयाद्वार
कातुवैकुंठाच्चकृताधिका ॥ १५ ॥ यदर्चितंब्रह्मशचीशवह्निभिरादित्यगौरीशमरुद्यमादिभिः ॥ पौलस्त्यतारेशजलेशपूजितंपादारविंदं
सततंभजामहे ॥ १६ ॥ मुनींद्रलक्ष्मीसुरभक्तसात्त्वतैःसुपूजितंचंदनगंधधूपकैः ॥ लाजाक्षतैश्चांकुरपूगचर्चितंपादारविंदंसततंभजामहे ॥
॥ १७ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातेचकंसाद्यावैकुंठंप्रययुर्नृप ॥ सर्वेषांपश्यतांराजाविस्मितोभूत्सभार्यया ॥ १८ ॥ इति श्रीग
र्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेकंसादिदर्शनंनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ गर्गउवाच ॥ अथोग्रसेनोनृपतिःपुत्रस्याशांविसृज्यच ॥ व्यासंपप्रच्छसंदेहंज्ञात्वाविश्वंमनोमयम् ॥ १ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ ब्रह्मन्केनप्रकारेण

हित्वाचजगतःसुखम् ॥ भजेत्कृष्णंपरंब्रह्मतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥२॥व्यासउवाच॥त्वदग्रेकथयिष्यामिसत्यंहितकरवचः ॥ उग्रसेनमहा
राजशृणुष्वैकाग्रमानसः॥३॥ सेवनंकुरुराजेंद्रराधाश्रीकृष्णयोःपरम् ॥ नित्यंसहस्रनामाभ्यामुभयोर्भक्तितःकिल ॥४॥ सहस्रनामराधाया
विधिर्जानातिभूपते ॥ शंकरोनारदश्चैवकेचिद्वैचास्मदादयः ॥ ५ ॥ ॥ उग्रसेनउवाच ॥ राधिकानामसाहस्रंनारदाच्चपुराश्रुतम् ॥ एकांते
दिव्यशिबिरेकुरुक्षेत्रेरविग्रहे ॥६॥ नश्रुतंनामसाहस्रंकृष्णस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ वदतन्मेचकृपयायेनश्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ ७ ॥ गर्गउवाच ॥
श्रुत्वोग्रसेनवचनंवेदव्यासोमहामुनिः ॥ प्रशस्यतंप्रीतमनाःप्राहकृष्णंविलोकयन् ॥ ८ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिसहस्रंना
मसुन्दरम् ॥ ॥ पुरास्वधाम्निराधायैकृष्णेनानेननिर्मितम्॥९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इदंरहस्यंकिलगोपनीयंदत्तेचहानिःसततंभवेद्धि॥मोक्ष
प्रदंसर्वसुखप्रदंशंपरंपरार्थंपुरुषार्थदंच ॥ १० ॥ रूपंचमेकृष्णसहस्रनामपठेत्तुमद्रूपइवप्रसिद्धः ॥ दातव्यमेवंनशठायकुत्रनदांभिकायोप
दिशेत्कदापि ॥ ११ ॥ दातव्यमेवंकरुणावृतायगुर्वंघ्रिभक्तिप्रपरायणाय ॥ श्रीकृष्णभक्तायसतांपरायतथामदक्रोधविवर्जिताय ॥ १२ ॥
ॐअस्यश्रीकृष्णसहस्रनामस्तोत्रमंत्रस्य नारायणऋषिर्भुजंगप्रयातंछंदः श्रीकृष्णचंद्रोदेवता वासुदेवोबीजं श्रीराधाशक्तिर्मन्मथःकील
कंश्रीपूर्णब्रह्मकृष्णचंद्रभक्तिजन्मफलप्राप्तये जपेविनियोगः ॥ अथध्यानम् ॥ शिखिमुकुटविशेषंनीलपद्मांगदेशंविधुमुखकृतकेशंकौस्तु
भापीतवेशम् ॥ मधुररवकलेशंशंभजेभ्रातृशेषंव्रजजनवनितेशंमाधवंराधिकेशम्॥१३॥ इतिध्यानम्॥हरिर्देवकीनंदनःकंसहंतापरात्माचपी
तांबरःपूर्णदेवः ॥ रमेशस्तुकृष्णःपरेशःपुराणःसुरेशोच्युतोवासुदेवश्चदेवः ॥ १४ ॥ धराभारहर्त्ताकृतीराधिकेशःपरोभूवरोदिव्यगोलोकना
थः ॥ सुदाम्नस्तथाराधिकाशापहेतुर्घृणीमानिनीमानदोदिव्यलोकः ॥१५॥ लसद्गोपवेषोह्यजोराधिकात्माचलत्कुंडलःकुंतलीकुंतलस्रक्॥
रथस्थःकदाराधयादिव्यरत्नःसुधासौधभूचारणोदिव्यवासाः ॥ १६ ॥ कदावृंदकारण्यचारीस्वलोकेमहारत्नसिंहासनस्थःप्रशांतः ॥ महा
हंसभैश्चामरैर्वीज्यमानश्चलच्छत्रमुक्तावलीशोभमानः ॥ १७ ॥ सुखीकोटिकंदर्पलीलाभिरामःक्वणन्नूपुराऽलंकृतांघ्रिःशुभांघ्रिः ॥ सुजानु
श्वरंभाशुभोरुःकृशांगःप्रतापीभुशुंडासुदोर्दंडखंडः ॥ १८ ॥ जपापुष्पहस्तश्चशातोदरश्रीर्महापद्मवक्षःस्थलश्चंद्रहासः ॥ लसत्कुंदंदंतश्च

बिंबाधरश्रीःशरत्पद्मनेत्रःकिरीटोज्ज्वलाभः ॥ १९ ॥ सखीकोटिभिर्वर्त्तमानोनिकुंजेप्रियाराधयारासंसक्तोनवांगः ॥ धराब्रह्मरुद्रादिभिः प्रार्थितःसद्धराभारदूरीकृतोर्थप्रजातः ॥ २० ॥ यदुर्देवकीसौख्यदोबंधनच्छित्सशेषोविभुर्योगमायीचविष्णुः ॥ व्रजेनंदपुत्रोयशोदासुताख्योमहासौख्यदोबालरूपःशुभांगः ॥ २१ ॥ तथापूतनामोक्षदःश्यामरूपोदयालुस्त्वऽनोभंजनःपल्लवांघ्रिः ॥ तृणावर्त्तसंहारकारीचगोपोयशोदायशोविश्वरूपप्रदर्शी ॥ २२ ॥ तथागर्गदिष्टश्चभाग्योदयश्रीर्लसद्बालकेलिःसरामःसुवाक्च ॥ क्वणन्नूपुरैःशब्दयुग्रिंगमाणस्तथाजानुहस्तैर्व्रजेशांगणेवा ॥ २३ ॥ दधिस्पृक्चहैयंगवीदुग्धभोक्तादधिस्तेयकृद्दुग्धभुग्भांडभेत्ता ॥ मृदंभुक्तवान्गोपजोविश्वरूपःप्रचंडांशुचंडप्रभामंडितांगः ॥ २४ ॥ यशोदाकरैर्बंधनंप्राप्तआद्योमणिग्रीवमुक्तिप्रदोदामबद्धः ॥ कदानृत्यमानोव्रजेगोपिकाभिःकदानंदसन्नंदकैर्लाल्यमानः ॥ २५ ॥ कदागोपनंदांकगोपालरूपीकलिंदांगजाकूलगोवर्त्तमानः ॥ घनैर्मारुतैश्छिन्नभांडीरदेशेगृहीतोवरोराधयानंदहस्तात् ॥ २६ ॥ निकुंजेचगोलोकलोकागतेपिमहारत्नसंघैःकदंबावृतेपि ॥ तदाब्रह्मणाराधिकासद्विवाहेप्रतिष्ठांगतःपूजितःसाममंत्रैः ॥ २७ ॥ रसीरासयुङ्मालतीनांवनेपिप्रियाराधयाराधिकार्थंरमेशः ॥ धरानाथआनंददःश्रीनिकेतोवनेशोधनीसुंदरोगोपिकेशः ॥ २८ ॥ कदाराधयाप्रापितोनंदगेहेयशोदाकरैर्लालितोमंदहासः ॥ भयीक्वापिवृंदारकारण्यवासीमहामंदिरेवासकृद्देवपूज्यः ॥ २९ ॥ वनेवत्सचारीमहावत्सहारीबकारिःसुरैःपूजितोऽघारिनामा ॥ वनेवत्सकृद्गोपकृद्गोपवेषःकदाब्रह्मणासंस्तुतःपद्मनाभः ॥ ३० ॥ विहारीतथातालभुग्धेनुकारीसदारक्षकोगोविषार्तिप्रणाशी ॥ कालिंदांगजाकूलगःकालियस्यदमीनृत्यकारीफणेष्वप्रसिद्धः ॥ ३१ ॥ सलीलःशमीज्ञानदःकामपूरस्तथागोपयुग्गोपआनंदकारी ॥ स्थिरोह्यग्निभुक्पालकोबाललीलःसुरागश्चवंशीधरःपुष्पशीलः ॥ ३२ ॥ प्रलंबप्रभानाशकोगौरवर्णोबलोरोहिणीजश्चरामश्चशेषः ॥ बलीपद्मनेत्रश्चकृष्णाग्रजश्चधरेशःफणीशस्तुनीलांबराभः ॥ ३३ ॥ महासौख्यदोह्यग्निहारव्रजेशःशरद्ग्रीष्मवर्षाकरःकृष्णवर्णः ॥ व्रजेगोपिकापूजितश्चीरहर्त्ताकदंबेस्थितश्चीरदःसुंदरीशः ॥ ३४ ॥ क्षुधानाशकृद्यज्ञपत्नीमनस्पृक्कृपाकारकःकेलिकर्त्तावनीशः ॥ व्रजेशक्रयागप्रणाशीमिताशीशुनासीरमोहप्रदोबालरूपी ॥ ३५ ॥ गिरेःपूज

कोनंदपुत्रोह्यगध्रःकृपाकृच्चगोवर्द्धनोद्धारिनामा ॥ तथावातवर्षाद्धरोरक्षकश्चव्रजाधीशगोपांगनाशंकितःसन् ॥ ३६ ॥ अगेंद्रोपरीशक्रपूज्यःस्तुतःप्राङ्मृषाशिक्षकोदेवगोविंदनामा ॥ व्रजाधीशरक्षाकरःपाशिपूज्योऽनुजैर्गोपजैर्दिव्यवैकुंठदर्शी ॥ ३७ ॥ चलच्चारुवंशीक्वणःकामिनीशोव्रजेकामिनीमोहदःकामरूपः ॥ रसाक्तोरसीरासकृद्राधिकेशोमहामोहदोमानिनीमानहारी ॥ ३८ ॥ विहारीवरोमानहृद्राधिकांगोधराद्रीपगःखंडचारीवनस्थः ॥ प्रियोह्यष्टवक्रर्षिद्रष्टासराधोमहामोक्षदःपद्महारीप्रियार्थः ॥ ३९ ॥ वटस्थःसुरश्चंदनाक्तःप्रसक्तोव्रजंह्यागतोराधयामोहिनीषु ॥ महामोहकृद्गोपिकागीतकीर्तिरसस्थःपटीदुःखिताकामिनीशः ॥ ४० ॥ वनेगोपिकात्यागकृत्पादचिह्नप्रदर्शीकलाकारकःकाममोही ॥ वशीगोपिकामध्यगःपेशवाचःप्रियाप्रीतिकृद्रासरक्तःकलेशः ॥ ४१ ॥ रसारक्तचित्तोह्यनंतस्वरूपःस्रजासंवृतोबल्लवीमध्यसंस्थः ॥ सुबाहुःसुपादःसुवेषःसुकेशोव्रजेशःसखावल्लभेशःसुदेशः ॥ ४२ ॥ क्वणत्किंकिणीजालभृन्नूपुराढ्योलसत्कंकणोह्यंगदीहारभारः ॥ किरीटीचलत्कुंडलश्चांगुलीयस्फुरत्कौस्तुभोमालतीमंडितांगः ॥ ४३ ॥ महानृत्यकृद्रासरंगःकलाढ्यःचलद्धारभोभामिनीनृत्ययुक्तः ॥ कालिंदांगजाकेलिकृत्कुंकुमश्रीःसुरैर्नायिकानायकैर्गीयमानः ॥ ४४ ॥ सुखाढ्यस्तुराधापतिःपूर्णबोधःकटाक्षस्मितीवल्गितभ्रूविलासः ॥ सुरम्योऽलिभिःकुंतलालोलकेशःस्फुरद्बर्हकुंदस्रजाचारुवेषः ॥ ४५ ॥ महासर्पतोनंदरक्षापरांघ्रिःसदामोक्षदःशंखचूडप्रणाशी ॥ प्रजारक्षकोगोपिकागीयमानःककुद्मिप्रणाशप्रयासःसुरेज्यः ॥ ४६ ॥ कलिःक्रोधकृत्कंसमंत्रोपदेष्टातथाक्रूरमंत्रोपदेशीसुरार्थः ॥ बलीकेशिहापुष्पवर्षोऽमलश्रीस्तथानारदादर्शितोव्योमहंता ॥ ४७ ॥ तथाक्रूरसेवापरःसर्वदर्शीव्रजेगोपिकामोहदःकूलवर्त्ती ॥ सतीराधिकाबोधदःस्वप्नकर्त्ताविलासीमहामोहनाशीस्वबोधः ॥ ४८ ॥ व्रजेशापतस्त्यक्तराधासकाशोमहामोहदावाग्निदग्धापतिश्च ॥ सखीबंधनान्मोचिताक्रूरआरात्सखीकंकणैस्ताडिताक्रूररक्षी ॥ ४९ ॥ रथस्थोव्रजेराधयाकृष्णचंद्रःसुगुप्तोगमीगोपकैश्चारुर्लीलः ॥ जलेऽक्रूरसंदर्शितोदिव्यरूपोदिदृक्षुःपुरीमोहिनीचित्तमोही ॥ ५० ॥ तथारंगकारप्रणाशीसुवस्त्रःस्रजीवायकप्रीतिकृन्मालिपूज्यः ॥ महाकीर्तिदश्चापिकुब्जाविनोदीस्फुरच्चंडकोदंडरुग्णप्रचंडः ॥ ५१ ॥ भटार्त्तिप्रदःकंसदुःस्वप्नकारीमहामल्लवेषः

करींद्रप्रहारी ॥ महामात्यहारंगभूमिप्रवेशीरसाढ्योयशःस्पृक्बलीवाक्पटुश्रीः ॥ ५२ ॥ महामल्लहायुद्धकृत्स्त्रीवचोर्थीधरानायकःकंसहं
तायदुःप्राक् ॥ सदापूजितोह्युग्रसेनप्रसिद्धोधराराज्यदोयादवैर्मंडितांगः ॥ ५३ ॥ गुरोःपुत्रदोब्रह्मविद्ब्रह्मपाठीमहाशंखहादंडधृक्पूज्य
एव ॥ व्रजेह्युद्धवप्रेषितोगोपमोहीयशोदाघृणीगोपिकाज्ञानदेशी ॥ ५४ ॥ सदास्नेहकृत्कुब्जयापूजितांगस्तथाक्रूरगेहंगमीमंत्रवेत्ता ॥ तथा
पांडवप्रेषिताक्रूरएवसुखीसर्वदर्शीनृपानंदकारी ॥ ५५ ॥ महाक्षौहिणीहाजरासंधमानीनृपोद्धारकाकारकोमोक्षकर्त्ता ॥ रणीसार्वभौम
स्तुतोज्ञानदाताजरासंधसंकल्पकृद्धावदंघ्रिः ॥ ५६ ॥ नगादुत्पतद्वारिकामध्यवर्त्तीतथारेवतीभूषणस्तालचिह्नः ॥ यदूरुक्मिणीहारकश्चै
द्यवेद्यस्तथारुक्मिरूपप्रणाशीसुखाशी ॥ ५७ ॥ अनंतश्चमारश्चकार्ष्णिश्चकामोमनोजस्तथाशंबरारीरतीशः ॥ रथीमन्मथोमीनकेतुःश
रीचस्मरोदर्पकोमानहापंचबाणः ॥ ५८ ॥ प्रियःसत्यभामापतिर्यादवेशोऽथसत्राजितप्रेमपूरःप्रहासः ॥ महारत्नदोजांबवद्युद्धकारीमहाच
क्रधृक्खड्गधृग्ग्रामसंधिः ॥ ५९ ॥ विहारस्थितःपांडवप्रेमकारीकालिंदांगजामोहनःखांडवार्थी ॥ सखाफाल्गुनप्रीतिकृन्नग्रकर्त्तातथामित्र
विंदापतिःक्रीडनार्थी ॥ ६० ॥ नृपप्रेमकृद्गोजितःसप्तरूपोऽथसत्यापतिःपारबर्हीयथेष्टः ॥ नृपैःसंवृतश्चापिभद्रापतिस्तुविलासीमधोर्मा
निनीशोजनेशः ॥ ६१ ॥ शुनासीरमोहावृतःसत्सभार्यःसताक्ष्योमुरारिःपुरीसंघभेत्ता ॥ सुवीरःशिरःखंडनोदैत्यनाशीशरीभौमहाचंडवे
गःप्रवीरः ॥ ६२ ॥ धरासंस्तुतःकुंडलच्छत्रहर्त्तामहारत्नयुग्राजकन्याभिरामः ॥ शचीपूजितःशक्रजिन्मानहर्त्तातथापारिजातापहारीर
मेशः ॥ ६२ ॥ गृहीचामरैःशोभितोभीष्मकन्यापतिर्हास्यकृन्मानिनीमानकारी ॥ तथारुक्मिणीवाक्पटुःप्रेमगेहःसतीमोहनः
कामदेवापरश्रीः ॥ ६४ ॥ सुदेष्णःसुचारुस्तथाचारुदेष्णोपरश्चारुदेहोबलीचारुगुप्तः ॥ सुतीभद्रचारुस्तथाचारुचंद्रोविचारुश्च
चारूरथीपुत्ररूपः ॥ ६५ ॥ सुभानुःप्रभानुस्तथाचंद्रभानुर्बृहद्भानुरेवाऽष्टभानुश्चसांबः ॥ सुमित्रःक्रतुश्चित्रकेतुस्तुवीरोश्वसेनोवृष
श्चित्रगुश्चंद्रबिंबः ॥ ६६ ॥ विशंकुर्वसुश्चश्रुतोभद्रएकःसुबाहुर्वृषःपूर्णमासस्तुसोमः ॥ वरःशांतिरेवप्रघोषोथसिंहोबलोह्यूर्ध्वगोवर्द्धनो
न्नादएव ॥ ६७ ॥ महाशोवृकःपावनोवह्निमित्रःक्षुधिर्हर्षकश्चानिलोऽमित्रजिच्च ॥ सुभद्रोजयःसत्यकोवामआयुर्यदुःकोटिशः

पुत्रपौत्रप्रसिद्धः ॥ ६८ ॥ हलीदंडधृग्रुक्मिमहाचानिरुद्धस्तथाराजभिर्हास्यगोप्यूतकर्ता ॥ मधुर्ब्रह्मसूर्बाणपुत्रीपतिश्चमहासुन्दरःकामपु
त्रोबलीशः ॥ ६९ ॥ महादैत्यसंग्रामकृद्यादवेशःपुरीभंजनोभूतसंत्रासकारी ॥ मृधीरुद्रजिद्धुद्रमोहीमृधार्थीतथास्कंदजित्कूपकर्णप्रहारी
॥ ७० ॥ धनुर्भंजनोबाणमानप्रहारीज्वरोत्पत्तिकृत्संस्तुतस्तुज्वरेण ॥ भुजाछेदकृद्बाणसंत्रासकर्त्तामृडप्रस्तुतोयुद्धकृद्भूमिभर्त्ता ॥ ७१ ॥
नृगंमुक्तिदोज्ञानदोयादवानांरथस्थोव्रजप्रेमपोगोपमुख्यः ॥ महासुन्दरीक्रीडितःपुष्पमालीकलिंदांगजाभेदनःसीरपाणिः ॥ ७२ ॥ महादं
भिहापौंड्रमानप्रहारीशिरश्छेदकःकाशिराजप्रणाशी ॥ महाक्षौहिणीध्वंसकृच्चक्रहस्तःपुरीदीपकोराक्षसीनाशकर्त्ता ॥ ७३ ॥ अनंतोम
हीध्रःफणीवानरारिःस्फुरद्गौरवर्णोमहापद्मनेत्रः ॥ कुरुग्रामतिर्य्यग्गतोगौरवार्थःस्तुतःकौरवैःपारिबर्हीससांबः ॥ ७४ ॥ महावैभवोद्वारकेशो
ह्यनेकश्चलन्नारदःश्रीप्रभादर्शकस्तु ॥ महर्षिस्तुतोब्रह्मदेवःपुराणःसदाषोडशस्त्रीसहस्रस्थितश्च ॥ ७५ ॥ गृहीलोकरक्षापरोलोकरीतिःप्रभु
र्ह्युग्रसेनावृतोदुर्गयुक्तः ॥ तथाराजदूतस्तुतोबंधभेत्तास्थितोनारदप्रस्तुतःपांडवार्थी ॥ ७६ ॥ नृपैर्मंत्रकृद्धद्धचुवप्रीतिपूर्णोवृतःपुत्रपौत्रैःकुरु
ग्रामगंता ॥ घृणीधर्मराजस्तुतोभीमयुक्तःपरानंददोमंत्रकृद्धर्मजेन ॥ ७७ ॥ दिशाजिद्बलीराजसूयार्थकारीजरासंधहाभीमसेनस्वरूपः ॥
तथाविप्ररूपोगदायुद्धकर्त्ताकृपालुर्महाबंधनच्छेदकारी ॥ ७८ ॥ नृपैःसंस्तुतोह्यागतोधर्मगेहंद्विजैःसंवृतोयज्ञसंभारकर्त्ता ॥ जनैःपूजितश्चैद्य
दुर्वाक्क्षमश्चमहामोक्षदोऽरेःशिरश्छेदकारी ॥ ७९ ॥ महायज्ञशोभाकरश्चक्रवर्तीनृपानंदकारीविहारीसुहारी ॥ सभासंवृतोमानहृत्कौरवस्य
तथाशाल्वसंहारकोयानहन्ता ॥ ८० ॥ सभोजश्चवृष्णिर्मधुःशूरसेनोदशार्होयदुर्ह्यंधकोलोकजिच्च ॥ द्युमन्मानहावर्मधृग्दिव्यशस्त्रीस्वबोधः
सदारक्षकोदैत्यहंता ॥ ८१ ॥ तथादंतवक्रप्रणाशीगदाधृग्जगत्तीर्थयात्राकरःपद्महारः ॥ कुशीसूतहंताकृपाकृत्स्मृतीशोऽमलोवल्वलां
गप्रभाखंडकारी ॥ ८२ ॥ तथाभीमदुर्योधनज्ञानदाताऽपरोरोहिणीसौख्यदोरेवतीशः ॥ महादानकृद्विप्रदारिद्र्यहाचसदाप्रेमयुक्श्रीसुदा
म्नःसहायः ॥ ८३ ॥ तथाभार्गवक्षेत्रगंतासरामोऽथसूर्योपरागश्रुतःसर्वदर्शी ॥ महासेनयाचास्थितःस्नानयुक्तोमहादानकृन्मित्रसंमेल
नार्थी ॥ ८४ ॥ तथापांडवप्रीतिदःकुंतिजार्थीविशालाक्षमोहप्रदःशांतिदश्च ॥ वटेराधिकाराधनोगोपिकाभिःसखीकोटिभीराधिकाप्राण

नाथः॥८५॥सखीमोहदावाग्निहावैभवेशःस्फुरत्कोटिकंदर्पलीलाविशेषः ॥ सखीराधिकादुःखनाशीविलासीसखीमध्यगःशापहामाधवीशः ॥ ८६॥ शतंवर्षविक्षेपहन्नंदपुत्रस्तथानंदवक्षोगतःशीतलांगः ॥ यशोदाशुचःस्नानकृद्दुःखहंतासदागोपिकानेत्रलग्नोव्रजेशः ॥८७॥ स्तुतोदेवकीरोहिणीभ्यांसुरेंद्रोरहोगोपिकाज्ञानदोमानदश्च॥ तथासंस्तुतःपट्टराज्ञीभिराराद्धनीलक्ष्मणाप्राणनाथःसदाहि ॥८८॥ त्रिभुःषोडशस्त्रीसहस्रस्तुतांगःशुकोव्यासदेवःसुमंतुःसितश्च ॥ भरद्वाजकोगौतमोह्यासुरिःसद्वसिष्ठःशतानंदआद्यःसरामः ॥ ८९ ॥ मुनिःपर्वतोनारदोधौम्यइंद्रोऽसितोऽत्रिर्विभांडःप्रचेताःकृपश्च ॥ कुमारःसनंदस्तथायाज्ञवल्क्यऋभुर्ह्यंगिरादेवलःश्रीमृकंडः ॥ ९० ॥ मरीचिःक्रतुश्चौर्वकोलोमशश्चपुलस्त्योभृगुर्ब्रह्मरातोवसिष्ठः ॥ नरश्चापिनारायणोदत्तएवतथापाणिनिःपिंगलोभाष्यकारः ॥९१॥ सकात्यायनोविप्रपातंजलिश्चाऽथगर्गोगुरुर्गीष्पतिर्गौतमीशः ॥ मुनिर्जाजलिःकश्यपोगालवश्चद्विजःसौभरिश्चर्ष्यशृंगश्चकण्वः ॥९२॥ द्वितश्चैकतश्चापिजातूद्भवश्चघनःकर्दमस्यात्मजःकर्दमश्च ॥ तथाभार्गवःकौत्सकश्चारुणस्तुशुचिःपिप्पलादोमृकंडस्यपुत्रः ॥ ९३ ॥ सपैलस्तथाजैमिनिःसत्सुमंतुर्वरोगांगलःस्फोटगेहःफलादः ॥ सदापूजितोब्राह्मणःसर्वरूपीमुनीशोमहामोहनाशोऽमरःप्राक् ॥ ९४ ॥ मुनीशस्तुतःशौरिविज्ञानदातामहायज्ञकृच्चाभृतस्नानपूज्यः ॥ सदादक्षिणादोनृपैःपारिबर्हीव्रजानंददोद्वारिकागेहदर्शी ॥ ९५ ॥ महाज्ञानदोदेवकीपुत्रदश्चाऽसुरैःपूजितोहींद्रसेनाहृतश्च ॥ सदाफाल्गुनप्रीतिकृत्सत्सुभद्राविवाहेद्विपाश्वप्रदोमानयानः ॥ ९६ ॥ श्रुतंदर्शकोमैथिलेनप्रयुक्तोद्विजेनाशुराज्ञास्थितोब्राह्मणैश्च ॥ कृतीमैथिलेलोकवेदोपदेशीसदावेदवाक्यैःस्तुतःशेषशायी ॥ ९७ ॥ परीक्षावृतोब्राह्मणैश्चामरेषुभ्रगुप्रार्थितोदैत्यहाचेशरक्षी ॥ सखाचार्जुनस्यापिमानप्रहारीतथाविप्रपुत्रप्रदोधामगंता ॥ ९८॥ विहारस्थितोमाधवीभिःकलांगोमहामोहदावाग्निदग्धाभिरामः ॥ यदुर्ह्युग्रसेनोनृपोऽक्रूरएवतथाचोद्धवःशूरसेनश्चशूरः ॥ ९९ ॥ हृदीकश्चसत्राजितश्चाप्रमेयोगदःसारणःसात्यकिर्देवभागः ॥ तथामानसःसंजयःश्यामकश्चवृकोवत्सकोदेवकोभद्रसेनः ॥ १०० ॥ नृपोऽजातशत्रुर्जयोमाद्रिपुत्रोऽथभीष्मःकृपोवृद्धिचक्षुश्चपांडुः ॥ तथाशंतनुर्देवबाह्लीकएवाथभूरिश्रवाश्चित्रवीर्योविचित्रः ॥ १०१ ॥ शलश्चापिदुर्योधनःकर्णएवसुभद्रासुतोविष्णुरातःप्रसिद्धः ॥ सजन्मेजयःपांडवःकौरवश्चतथासर्वतेजा

हरिःसर्वरूपी ॥ १०२ ॥ व्रजंह्यागतोराग्यापूर्णदेवोवरोरासलीलापरोदिव्यरूपी ॥ रथस्थोनवद्वीपखंडप्रदर्शीमहामानदोगोपजोविश्वरूपः ॥ १०३ ॥ सनंदश्चनंदोवृषोवछ्भेशःसुदामार्जुनःसौबलस्तोकएव ॥ सकृष्णःशुकःसद्विशालर्षभाख्यःसुतेजस्विकःकृष्णमित्रोवरूथः ॥ ॥ १०४ ॥ कुशेशोवनेशस्तुवृन्दावनेशस्तथामाथुरेशाधिपोगोकुलेशः ॥ सदागोगणोगोपतिर्गोपिकेशोऽथगोवर्द्धनोगोपतिःकन्यकेशः ॥ ॥ १०५ ॥ अनादिस्तुचात्माहरिःपूरुषश्चपरोनिर्गुणोज्योतिरूपीनिरीहः ॥ सदानिर्विकारःप्रपंचात्परश्चससत्यस्तुपूर्णःपरेशस्तुसूक्ष्मः ॥ ॥१०६॥ द्वारकायांतथाचाऽश्वमेधस्यकर्त्तानृपेणापिपौत्रेणभूभारहर्त्ता ॥ पुनःश्रीव्रजेरासरंगस्यकर्त्ताहरीराधयागोपिकानांचभर्त्ता ॥१०७॥ सदैकस्त्वनेकःप्रभापूरितांगस्तथायोगमायाकरःकालजिच्च ॥ सुदृष्टिर्महत्तत्त्वरूपःप्रजातःसकूटस्थआद्यांकुरोवृक्षरूपः ॥१०८॥ विकारस्थितश्चह्यहंकारएवसवैकारस्तैजसस्तामसश्च ॥ ममोदिक्समीरस्तुसूर्यःप्रचेतोश्विवह्निश्चशक्रोह्युपेंद्रस्तुमित्रः ॥ १०९ ॥ श्रुतिस्त्वक्चदृग्घ्राणजिह्वागिरश्चभुजामेढ्रकःपायुरंघ्रिःसचेष्टः ॥ धराव्योमवार्मारुतश्चैवतेजोथरूपंरसोगंधशब्दस्पृशश्च ॥ ११० ॥ सचित्तश्चबुद्धिर्विराट्कालरूपस्तथावासुदेवोजगत्कृद्धृतांगः ॥ तथांडेशयानःसशेषःसहस्रस्वरूपोरमानाथआद्योवतारः ॥ १११ ॥ सदासर्गकृत्पद्मजःकर्मकर्त्तातथानाभिपद्मोद्भवोदिव्यवर्णः॥कविर्लोककृत्कालकृत्सूर्यरूपोनिमेषोभवोवत्सरांतोमहीयान्॥११२॥ तिथिर्वारनक्षत्रयोगाश्चलग्नोथमासोघटीचक्षणःकाष्ठिकाच ॥ मुहूर्त्तस्तुयामोग्रहायामिनीचदिनंचर्क्षमालागतोदेवपुत्रः ॥ ११३ ॥ कृतोद्वापरस्तुत्रितस्तत्कलिस्तुसहस्रंयुगस्तत्रमन्वंतरश्च ॥ लयःपालनंसत्कृतिस्तत्पराद्धंसदोत्पत्तिकृद्व्यक्षरोब्रह्मरूपः ॥११४॥ तथारुद्रसर्गस्तुकौमारसर्गोमुनेःसर्गकृद्देवकृत्प्राकृतस्तु ॥ श्रुतिस्तुस्मृतिःस्तोत्रमेवंपुराणंधनुर्वेदइज्याथगांधर्ववेदः ॥ ११५ ॥ विधाताचनारायणःसत्कुमारोवराहस्तथानारदोधर्मपुत्रः ॥ मुनिःकर्दमस्यात्मजोदत्तएवसयज्ञोऽमरोनाभिजःश्रीपृथुश्च ॥ ११६ ॥ सुमत्स्यश्चकूर्मश्चधन्वंतरिश्चतथामोहिनीनारसिंहःप्रतापी ॥ द्विजोवामनोरेणुकापुत्ररूपोमुनिर्व्याससदेवःश्रुतिस्तोत्रकर्त्ता ॥ ११७ ॥ धनुर्वेदभाग्रामचन्द्रावतारःससीतापतिर्भारद्वावणारिः ॥ नृपःसेतुकृद्वानरेंद्रप्रहारीमहायज्ञकृद्राघवेंद्रःप्रचंडः ॥ ११८ ॥ बलःकृष्णचंद्रस्तुकल्किःकलेशस्तुबुद्धप्रसिद्धस्तुहंसस्तथाश्वः ॥ ऋषींद्रोऽजितोदेववैकुंठनाथोह्यमू

र्तिश्चमन्वंतरस्यावतारः ॥११९॥ गजोद्धारणःश्रीमनुर्ब्रह्मपुत्रोनृपेंद्रस्तुदुष्यंतजोदानशीलः ॥ सदृष्टःश्रुतोभूतएवंभविष्यद्भवत्स्थावरोजंगमोल्पंमहच्च॥१२०॥इतिश्रीभुजंगप्रयातेनचोक्तंहरेराधिकेशस्यनाम्नांसहस्रम् ॥ पठेद्भक्तियुक्तोद्विजःसर्वदाहिकृतार्थोभवेत्कृष्णचंद्रस्वरूपः ॥१२१॥ महापापराशिंभिनत्तिश्रुतंयत्सदावैष्णवानांप्रियंमंगलंच॥इदंरासराकादिनेचाश्विनस्यतथाकृष्णजन्माष्टमीमध्यएव ॥१२२॥ तथाचैत्रमासस्यराकादिनेवाथभाद्रेचराधाष्टमीसद्दिनेवा॥पठेद्भक्तियुक्तस्त्विदंपूजयित्वाचतुर्धासुमुक्तिंतनोतिप्रशस्तः ॥१२३॥ पठेत्कृष्णपुर्यांचवृंदावनेवाव्रजेगोकुलेवापिवंशीवटेवा ॥ वटेवाक्षयेवातटेसूर्य्यपुत्र्याःसभक्तोथगोलोकधामप्रयाति॥ १२४ ॥ भजेद्भक्तिभावाच्चसर्वत्रभूमौहरिंकुत्रचानेनगेहेवनेवा॥जहातिक्षणंनोहरिस्तंचभक्तंसुवश्योभवेन्माधवःकृष्णचंद्रः॥१२५॥ सदागोपनीयंसदागोपनीयंसदागोपनीयंप्रत्नेनभक्तैः ॥ प्रकाश्यंननाम्नांसहस्रंहरेश्चनदातव्यमेवंकदालंपटाय॥१२६॥ इदंपुस्तकंयत्रगेहेपितिष्ठेद्वसेद्राधिकानाथआद्यस्तुतत्र ॥ तथाषड्गुणाःसिद्धयोद्वादशापिगुणौस्त्रिंशतैर्लक्षणैस्तुप्रयांति॥ १२७ ॥ इति श्रीग०अश्व०श्रीकृष्णसहस्रनामवर्णनंनामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥

॥ गर्गउवाच॥ ॥ इतिश्रुत्वाव्याससुखात्कृष्णनाम्नांसहस्रकम् ॥ संपूज्यतंयादवेंद्रोभक्त्याकृष्णेमनोदधे ॥ १ ॥ ततःसमिथिलायांचबहुलाश्वश्रुतदेवयोः॥ दत्वास्वदर्शनंकृष्णआययौद्वारकांपुरीम् ॥ २ ॥ ततश्चपांडवाःसर्वेद्रौपद्यासहभार्यया ॥ द्वारकायाविनिर्गत्यविचेरुस्तेवनेवने ॥३॥ भुक्त्वाचवनवासंतेऽज्ञातवासंतथैवच ॥ विराटनगरेसर्वेससैन्यास्तेभवन्नृप ॥ ४ ॥ ततश्चकौरवाःसर्वेश्रीकृष्णेनापिप्रार्थिताः ॥ नतेषांप्रददूराज्यमर्द्धार्द्धंचतदर्द्धकम् ॥ ५ ॥ पांडवानांकौरवाणांज्ञात्वायुद्धंजनार्दनः ॥ निरायुधोभूद्यात्रायांबलोऽहन्सूतबल्वलौ ॥६॥ ततःसर्वेकुरुक्षेत्रेधर्मक्षेत्रेप्रविश्यच ॥ कौरवाःपांडवाश्चैवयुद्धंचक्रुःपरस्परम् ॥ ७ ॥ जयःकृष्णस्यकृपयापांडवानांबभूवह ॥ भारतेचमृताःसर्वेकौरवाःकृतकिल्बिषाः ॥ ८ ॥ ततश्चनववर्षाणिधर्मोराज्यंचकारह ॥ हयमेधत्रयंचक्रेतेनशुद्धोऽभवन्नृप ॥९॥ ततःकृष्णेच्छयाराजन्द्वारकायांकिलैकदा ॥ यादवेभ्यश्चसर्वेभ्योविप्रशापोऽभवन्महान् ॥१०॥ ततःकृष्णस्तुभगवान्प्रपन्नायोद्धवायच ॥ अश्वत्थेकथयामासश्रीमद्भागवतंपरम् ॥ ११ ॥ ततोबभूवसंग्रामोयादवानांपरस्परम् ॥ निहतास्तेप्रभासेवैशस्त्रैर्नानाविधैरपि॥१२॥ बलःशरीरंमानुष्यंत्यक्त्वाधामजगामह ॥

देवाँस्तत्रागतान्दृष्ट्वाहरिरंतरधीयत ॥ १३ ॥ व्रजेगत्वाहरिर्नंदंयशोदांराधिकांतथा ॥ गोपान्गोपीर्मिलित्वाऽऽहप्रेम्णाप्रेमीप्रियान्स्वकान् ॥ ॥ १४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ गच्छनंदयशोदेत्वंपुत्रबुद्धिंविहायच ॥ गोलोकंपरमंधामसार्द्धंगोकुलवासिभिः ॥ १५ ॥ अत्रेक लियुगोघोरश्चागमिष्यतिदुःखदः ॥ यस्मिन्वैपापिनोमर्त्याभविष्यंतिनसंशयः ॥१६॥ स्त्रीपुंसोर्नियमोनास्तिवर्णानांचतथैवच ॥ तस्माद्ग च्छाशुमद्धामजरामृत्युहरंपरम् ॥ १७ ॥ इतिब्रुवतिश्रीकृष्णेरथंचपरमाद्भुतम् ॥ पञ्चयोजनविस्तीर्णंपञ्चयोजनमूर्ध्वगम्॥१८॥वज्रनिर्मलसं काशंमुक्तारत्नविभूपितम् ॥ मंदिरैर्नवलक्षैश्चदीपैर्मणिमयैर्युतम् ॥ १९ ॥ सहस्रद्वयचक्रंचसहस्रद्वयघोटकम् ॥ सूक्ष्मवस्त्राच्छादितंचसखीको टिभिरावृतम् ॥ २० ॥ गोलोकादागतंगोपादृशुस्तेमुदान्विताः ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रकृष्णदेहाद्विनिर्गतः ॥ २१ ॥ देवश्चतुर्भुजोराजन्को टिमन्मथसन्निभः ॥ शंखचक्रधरःश्रीमाँल्लक्ष्म्यासार्द्धंजगत्पतिः ॥ २२ ॥ क्षीरोदंप्रययौशीघ्रंरथमारुह्यसुंदरम् ॥ तथाचविष्णुरूपेणश्रीकृ ष्णोभगवान्हरिः ॥ २३ ॥ लक्ष्म्यागरुडमारुह्यवैकुंठंप्रययौनृप ॥ ततोभूत्वाहरिःकृष्णोनरनारायणावृषी ॥ २४ ॥ कल्याणार्थंनराणांच प्रययौबद्रिकाश्रमम् ॥ परिपूर्णतमःसाक्षाच्छ्रीकृष्णोराधयायुतः ॥ २५ ॥ गोलोकादागतंयानमारुरोहजगत्पतिः ॥ सर्वेगोपाश्चनंदाद्याय शोदाद्याव्रजस्त्रियः ॥ २६ ॥ त्यक्त्वातत्रशरीराणिदिव्यदेहाश्चतेऽभवन् ॥ स्थापयित्वारथेदिव्येनंदादीन्भगवान्हरिः ॥ २७ ॥ गोलोकं प्रययौशीघ्रंगोपालोगोकुलान्वितः ॥ ब्रह्मांडेभ्योबहिर्गत्वाददर्शविरजानदीम् ॥ २८ ॥ शेषोत्संगेमहालोकंसुखदंदुःखनाशनम् ॥ दृष्ट्वारथा त्समुत्तीर्यसार्द्धंगोकुलवासिभिः॥ २९ ॥ विवेशराधयाकृष्णःपश्यन्न्यग्रोधमक्षयम् ॥ शतशृंगंगिरिवरंतथाश्रीरासमंडलम् ॥ ३० ॥ ततोय यौकियद्दूरंश्रीमद्वृंदावनंवनम् ॥ वनैर्द्वादशभिर्युक्तंद्रुमैःकामदुघैर्वृतम् ॥३१॥ नद्यायमुनयायुक्तंवसंतानिलमंडितम् ॥ पुष्पकुंजनिकुंजंचगो पीगोपजनैर्वृतम् ॥ ३२ ॥ तदाजयजयारावःश्रीगोलोकेबभूवह ॥ शून्यीभूतेपुराधाम्निश्रीकृष्णेचसमागते ॥३३॥ ततश्चयदुपत्न्यश्चचिता मारुह्यदुःखतः ॥ पतिलोकंययुःसर्वादेवक्याद्याश्चयोषितः ॥ ३४ ॥ बंधूनांनष्टगोत्राणांचकारसांपरायिकम् ॥ गीताज्ञानेनस्वात्मानंशांत यित्वासुदुःखतः ॥ ३५ ॥ अर्जुनःस्वपुरंगत्वातमुवाचयुधिष्ठिरम् ॥ सराजाभ्रातृभिःसार्द्धंययौस्वर्गंचभार्यया ॥ ३६ ॥ प्लावयद्द्वारकांसिंधूरे

वतेनसमन्वितम् ॥ विहायनृपशार्दूलगेहंश्रीरुक्मिणीपतेः ॥ ३७ ॥ अद्यापिश्रूयतेघोषोद्वार्वत्यामर्णवेहरेः ॥ अविद्योवासविद्योवाब्राह्मणो
मामकीतनुः ॥ ३८ ॥ विष्णुस्वामीरवेरंशःकलेरादौमहार्णवे ॥ गत्वानीत्वाहरेरर्चांद्वार्वत्यांस्थापयिष्यति ॥ ३९ ॥ तंद्वारकेशंपश्यंतिम
नुजायेकलौयुगे ॥ सर्वेकृतार्थतांयांतितत्रगत्वानृपेश्वर ॥ ४० ॥ यःशृणोतिचरित्रंवैगोलोकारोहणंहरेः ॥ मुक्तिंयदूनांगोपानांसर्वपापैःप्र
मुच्यते ॥ ४१ ॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेराधाकृष्णयोर्गोलोकारोहणंनामषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ छ ॥

वज्रनाभिरुवाच ॥ ब्रह्मन्नारायणः कृष्णोभगवान्प्रकृतेःपरः ॥ तस्यरूपंकथंश्यामंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ त्वादृशामुनयोब्रह्मज्ञानंति
चरितंहरेः ॥ तथाकृष्णस्यदेवस्यनवयंकर्ममोहिताः ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेनसंस्तुतःसमुनिर्मुने ॥ तत्त्वज्ञानायतत्त्वज्ञः
करुणःप्रत्यभाषत ॥ ३ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ श्यामंतुशृंगाररसस्वरूपंश्रीकृष्णदेवंकथितंमुनींद्रैः ॥ लावण्यसंघाच्चतथोज्ज्वलत्वाच्छ्यामं
सुरूपंहितथाहरेश्च ॥४॥ यथादूरतोदृश्यतेश्यामरूपंघटायास्तथेदंनदस्यापिगर्ते ॥ यथाकाशरूपंमहच्छ्यामलंवाजलंचांबरंचोज्ज्वलंनापि
कृष्णम् ॥ ५ ॥ यथाधौतवस्त्रेपरेश्यामलाहिच्छविर्दृश्यतेचैवभावैः परस्य ॥ तथाकोटिकंदर्पलीलाशयत्वाद्धरेःश्यामरूपंतुसंतोवदंति
॥ ६ ॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ तववाक्यान्मुनिश्रेष्ठसंदेहश्चगतोमम ॥ अग्रेब्रह्मन्कलिर्घोरश्चागमिष्यतिभूतले ॥ ७ ॥ तस्मिन्मर्त्याःकीदृशा
श्चभविष्यंतिमुनेवद ॥ त्वंजानासिभविष्यंचतस्मात्त्वांप्रणमाम्यहम् ॥ ८ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ कलेर्दशसहस्राणिजगन्नाथस्तुतिष्ठति ॥
तदर्द्धंजाह्नवीतोयंतदर्द्धंग्रामदेवताः ॥९॥ततःसर्वेभविष्यंतिपापिनःकलिमोहिताः ॥ नरकांस्तेप्रयास्यंतिसर्वेचाल्पायुषोनराः॥१०॥विप्राः
स्वकन्यांदास्यंतिब्राह्मणायचमौल्यतः ॥ क्षत्रियाश्चैवपुत्रान्स्वान्मारयिष्यंतिलोलुपाः॥११॥ मृषाकुर्वंतिवाणिज्यंवैश्याब्रह्मस्वतत्पराः॥ शूद्रा
श्चम्लेच्छसंगेनदूषयिष्यंतिब्राह्मणान्॥१२॥ ब्राह्मणाःशास्त्रहीनाश्चराज्यहीनाश्चक्षत्रियाः॥वैश्याश्चद्रव्यहीनावैशूद्रानाथस्यदुःखदाः ॥१३॥
दिनेव्यवायनिरताविरताधर्मकर्मणि ॥ स्त्रियःस्वच्छंदगामिन्यःपुरुषायोनिलंपटाः ॥ १४ ॥ पितॄणामर्चनंचैववेदानामृत्विजांतथा ॥
विष्णोश्चवैष्णवानांचतुलस्याश्चगवांतथा ॥ १५ ॥ नप्रायेणकरिष्यंतिमानवाःकलिमोहिताः ॥ गणिकासुपरस्त्रीषुपरवित्तेषुमोहिताः॥१६॥

एकवर्णाभविष्यंतिमहाशूद्रसमाःकिल ॥ सस्यहीनाभवेत्पृथ्वीशिलावृष्ट्यानिरंतरम् ॥ १७ ॥ फलहीनोपिवृक्षश्चजलहीनासरित्तथा ॥ प्रजाभिस्ताडितोभूपोभूपेनताडिताःप्रजाः ॥ १८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ केनोपायेनजीवानांकलौमुक्तिर्भविष्यति ॥ तन्ममाख्याहिविप्रेंद्रत्वंपरावरवित्तमः ॥ १९ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ युधिष्ठिरोविक्रमश्चतथावैशालिवाहनः ॥ विजयाभिनंदनश्चैव तथानागार्जुनोनृपः ॥ २० ॥ तथाकल्किश्चभगवानेतेवैशकबंधिनः ॥ करिष्यंतिकलौभूपाधर्मस्थापनमेवच ॥ २१ ॥ अभूद्युधिष्ठिरोराजाभविष्यंतिनृपाश्चते ॥ अधर्मंनाशयिष्यंतिभूत्वावैचक्रवर्त्तिनः ॥ २२ ॥ वामनश्चविधिःशेषःसनकोविष्णुवाक्यतः ॥ धर्मार्थहेतवेचैतेभविष्यंतिद्विजाःकलौ ॥ २३ ॥ विष्णुस्वामीवामनांशस्तथामाध्वस्तुब्रह्मणः ॥ रामानुजस्तुशेषांशोनिंबार्कःसनकस्यच ॥ २४ ॥ एते कलौयुगेभाव्याःसंप्रदायप्रवर्त्तकाः ॥ संवत्सरेविक्रमस्यचत्वारःक्षितिपावनाः ॥२५॥ संप्रदायविहीनायेमंत्रास्तेनिष्फलाःस्मृताः ॥ तस्माच्चगमनंह्यस्तिसंप्रदायेनरैरपि ॥ २६ ॥ पापक्षयकरायत्रश्रीकृष्णस्यकथाभवेत् ॥ वैष्णवैर्विप्रमुख्यैश्चनारायणपरायणैः ॥ २७ ॥ कृतेतुलिप्यतेदेशस्त्रेतायांग्रामएवच ॥ द्वापरेचकुलंप्रोक्तंकलौकर्त्तैवलिप्यते ॥ २८ ॥ ध्यायन्कृतेयजन्यज्ञैस्त्रेतायांद्वापरेर्चयन् ॥ यदाप्नोतितदाप्नोतिकलौसंकीर्त्यकेशवम् ॥ २९ ॥ कृतेयद्दशभिर्वर्षैस्त्रेतायांहायनेनच ॥ द्वापरेचैकमासेनह्यहोरात्रेणतत्कलौ ॥ ३० ॥ घोरे कलियुगेप्राप्तेसर्वधर्मविवर्जिते ॥ वासुदेवपरामर्त्यास्तेकृतार्थानसंशयः ॥ ३१ ॥ तेसभाग्यामनुष्येषुकृतार्थानृपनिश्चितम् ॥ स्मरंति स्मारयंतेयेहरेर्नामानिवैकलौ ॥ ३२ ॥ कृषिश्चसर्ववचनोणकारश्चात्मवाचकः ॥ सर्वात्माचपरंब्रह्मतेनकृष्णःप्रकीर्तितः ॥ ३३ ॥ संजप्य ब्रह्मपरमंवेदसारंपरात्परम् ॥ परंनास्तीतिनास्तीतिकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥३४॥ तावद्गर्भेवसेत्कामीतावतीयमयातना ॥ तावद्गृहीचभोगार्थी यावत्कृष्णंनसेवते ॥३५॥ नश्वरोविषमःसत्यंभोगश्चबंधवोभुवि ॥ स्वयंत्यक्तासुखायैवदुःखायत्याजितःपरैः॥३६॥ श्रुत्वादैवान्महन्निंदांश्रीकृष्णस्मरणाद्बुधः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यश्चान्यथारौरवंव्रजेत् ॥३७॥ नकाष्ठेविद्यतेदेवोनशिलायांनकांचने ॥ यत्रभावस्तत्रहरिस्तस्माद्भावंहिकारयेत् ॥ ३८ ॥ सकृदुच्चरितंयेनकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ बद्धःपरिकरस्तेनमोक्षायगमनंप्रति ॥ ३९ ॥ सरोगतासाधुजनेषुवैरंपरोपतापो

द्विजवेदानिंदा ॥ अत्यंतकोपःकटुकाचवाणीनरस्यचिह्नंनरकागतस्य ॥ ४० ॥ स्वर्गागतानामिहजीवलोकेचत्वारिचिह्नानिसदावसंति ॥ दानप्रसंगोमधुराचवाणीदेवार्चनंब्राह्मणपूजनंच ॥ ४१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ व्रतेषुकिंवरंब्रह्मन्सत्सुतीर्थेषुकिंमहत् ॥ देवेषुपूजनीयेषुकोमुख्यःकथयस्वनः ॥ ४२ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एकादशीवराह्यस्तिव्रतेषुयदुनंदन ॥ भागीरथीचतीर्थेषुदेवभक्तेषुवैष्णवः ॥४३॥ सुरेषुविष्णुर्भगवान्पूजनीयेषुश्रीगुरुः ॥ इमांवार्तांनमन्यंतेकुंभीपाकेपतंतिते ॥ ४४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ एकादश्यास्तुमाहात्म्यमन्येषांचैवमेमुने ॥ कथयस्वप्रसादेनगुरुदेवनमोस्तुते ॥ ४५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ कथयिष्याम्यहंसर्वंशृणुष्वयदुनंदन ॥ एकादश्यांनभोक्तव्यमन्नंचैवफलंतथा ॥ ४६ ॥ यथोक्तविधिनाकुर्य्यादेकादशींमुदानरः ॥ तदासातस्यफलदाभवतिनृपसत्तम ॥ ४७ ॥ ॥ वज्रनाभिरुवाच ॥ ॥ फलाहारंचकुर्वंतियेनराहरिवासरे ॥ तेषांगतिःकाभवतितन्नोवर्णयविस्तरात् ॥ ४८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ समस्तंचोपवासेनयथोक्तंलभतेफलम् ॥ फलाहारेणचार्द्धंस्यात्किंचिन्न्यूनंजलेनच ॥ ४९ ॥ अन्नान्सर्वान्वर्जयित्वागोधूममाषान्नृपेश्वर ॥ एकादश्यांप्रकुर्वीतफलाहारंमुदानरः ॥५०॥ अन्नंभुंजतियोराजन्नेकादश्यांनराधमः ॥ इहलोकेसचांडालोमृतःप्राप्नोतिदुर्गतिम् ॥५१॥ दधिदुग्धंतथामिष्टंकूटंकर्कटिकांतथा ॥ वास्तूकंपद्ममूलंचरसालंजानकीफलम् ॥ ५२ ॥ गंगाफलंपत्रनिंबुंदाडिमंचविशेषतः ॥ शृंगाटकंनागरंगंसैंधवंकदलीफलम् ॥ ५३ ॥ आम्रातकमार्द्रकंचतूलंचबदरीफलम् ॥ जंबूफलमामलकंपटोलंत्रिकुशंतथा ॥ ५४ ॥ रतालूंशकंराकंदमिक्षुदंडंतथैवच ॥ द्राक्षादीनिहिचान्यानिपवित्रंचफलंतथा ॥ ५५ ॥ एकवारंचराजेंद्रभोक्तव्यंहरिवासरे ॥ तृतीयेप्रहरेतीतेप्रस्थस्यचपलस्यच ॥ ५६ ॥ द्विजायचार्द्धंदातव्यमर्द्धमात्मनिभोजनम् ॥ द्विवारंजलमश्नीयादेकवारंफलंतथा ॥ ५७ ॥ समाचरेज्जागरणंपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ द्विवारंवात्रिवारंवायोनरोहरिवासरे ॥ ५८ ॥ करोतिचफलाहारंतस्याकिंचित्फलंनहि ॥ अन्नभुक्तेनयत्पापंजातंपंचदशैर्दिनैः॥ ॥ ५९ ॥ एकादश्युपवासेनतत्सर्वंविलयंव्रजेत् ॥ भोजनंब्राह्मणेदत्वाह्युपवासंसमाचरेत् ॥६०॥ श्रुत्वातस्याश्चमाहात्म्यंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ द्रव्यार्थीलभतेद्रव्यंसुतार्थीलभतेसुतम् ॥ मोक्षार्थीलभतेमोक्षमेकादश्याव्रतेनवै ॥६१॥ इति श्रीमद्ग०अश्वमे०एकषष्टितमोऽध्यायः ॥६१॥

॥ गर्गउवाच ॥ ॥ तपःकृतंपुरायेनदुर्जरंपूर्वजन्मनि ॥ इहलोकेचतस्याशुगुरोर्भक्तिर्हिजायते ॥ १ ॥ गुरोःसेवांनकुरुतेस्वगुरुंयोनमन्यते ॥ यः समर्थश्चपततिकुंभीपाकेचसर्वदा ॥ २ ॥ गुरोरभक्तंप्रगतंदृष्ट्वागोघ्नोभवेन्नरः ॥ स्नात्वागंगांचयमुनांतदाभवतिनिर्मलः ॥ ३ ॥ द्रव्यलाभस्तुशिष्यस्यभवेद्वैयत्रयत्रच ॥ दशांशंचगुरोस्तस्मिन्गृहद्रव्येतथाहिनः ॥ ४ ॥ तंभुंजतिबलाच्छिष्योनदास्यतिगुरुंपृथक् ॥ समहारौरवंयातिहीनःसर्वसुखैरिह ॥ ५ ॥ हरौकुर्वंतियेनित्यंभक्तिंचनवलक्षणाम् ॥ संसारसागरंराजंस्तेतरंतिसुखेनवै ॥ ६ ॥ ज्ञातिंविद्यांमहत्त्वंचरूपंयौवनमेवच ॥ यत्नेनपरिवर्ज्येथाःपंचैतेभक्तिकंटकाः ॥ ७ ॥ भक्त्याकृष्णस्यराजेन्द्रप्रसादंचरणोदकम् ॥ येगृह्णंतिभवेयुर्भूपावनानात्रसंशयः ॥ ८ ॥ गंगापापंशशीतापंदैन्यंकल्पतरुर्हरेत् ॥ पापंतापंतथादैन्यंसद्यःसाधुसमागमः ॥ ९ ॥ तावद्भ्रमंतिसंसारेपितरःपिंडतत्पराः ॥ यावद्वंशेसुतःकृष्णभक्तियुक्तोनजायते ॥ १० ॥ सकिंगुरुःसकिंतातःसकिंपुत्रःसकिंसखा ॥ साकिंराजासकिंबंधुर्नदद्याद्योहरौमतिम् ॥ ॥ ११ ॥ विद्याधनागारकलाभिमानिनोरूपादिदारासुतनित्यबुद्धयः ॥ दृष्ट्वान्यदेवान्फलकामिनश्चजीवन्मृतास्तेनभजंतिकेशवम् ॥१२॥ हयमेधचरित्रस्यसुमेरुःकथितोमया ॥ व्याप्तःकृष्णचरित्रैश्चतवाग्रेनृपसत्तम ॥ १३ ॥ यस्यश्रवणमात्रेणकृष्णभक्तिर्भविष्यति ॥ नराणांनृपशार्दूलशोकमोहभयापहः ॥ १४ ॥ अनेनचरितेनापिलभतेवांछितंफलम् ॥ धनंधान्यंसुतंभक्तिंतथाशत्रुक्षयंनरः ॥ १५ ॥ तस्माद्भजाशुराजेंद्रश्रीकृष्णंजगदीश्वरम् ॥ भक्त्यागृहेवाविपिनेज्ञात्वाविश्वंमनोमयम् ॥ १६ ॥ आयुस्तेनरवीरवर्द्धतुसदाहेमंतरात्रिर्यथालोकानांप्रियदर्शनोभवसदाहेमंतसूर्योयथा ॥ शत्रूणामतिदुःसहोभवसदाहेमंततोयंयथानाशंयांतुतवारयोपिसततंहेमंतपद्मंयथा ॥ १७ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वावज्रनाभिर्हर्षितःप्रेमविह्वलः ॥ स्मरन्कृष्णस्यमाहात्म्यंनत्वागुरुमथाब्रवीत् ॥ १८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ धन्योहंचकृतार्थोहंभवताकरुणात्मना ॥ श्रुत्वाकृष्णस्यमाहात्म्यंलग्नंकृष्णेचनोमनः ॥ १९ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापूजयामासगर्गाचार्यंनृपोत्तमः ॥ गंधाक्षतैःपुष्पहारैस्तथाजालकमालया ॥ २० ॥ गजैरथैस्तुरंगैश्चशिबिकाभिश्चमंदिरैः ॥ रौप्याणांचैवभारैश्चस्वर्णभारैश्चशौनक ॥ २१ ॥ तथारत्नैश्चग्रामैश्चह्यात्मनाहर्षपूरितः ॥ प्रदक्षिणाप्रणामैश्चतथानीराजनादिभिः ॥ २२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ तत

श्वगर्गउत्थायदत्वावज्रायचाशिपम् ॥ भूपेनवंदितःसोपियियौदक्षिणयायुतः ॥ २३ ॥ सगत्वायमुनातीरेतीर्थेविश्रांतिसंज्ञके ॥ माथुरेभ्यश्च विप्रेभ्योमुनिःसर्वधनंददौ ॥ २४ ॥ गर्गवाक्यात्ततोवज्रोमथुरायांमुनीश्वरैः ॥ चकारहयमेधंवैयथानागपुरेश्वरः ॥ २५ ॥ ततःसमथुरायांचदीर्घविष्णुंचकेशवम् ॥ वृंदावनेचगोविंदंहरिदेवंगिरीश्वरे ॥ २६ ॥ गोकुलेगोकुलेशंचगोकुलाद्योजनेबलम् ॥ स्थापयामासवज्रस्तु हरेश्चप्रतिमाश्चषट् ॥ २७ ॥ बलस्यप्रतिमाश्चान्याःपंचवैव्रजमंडले ॥ नृणांशुभायवज्रस्तुस्थापयामासहर्षितः ॥ २८ ॥ अब्दाश्चतुःसहस्राणिकलौपंचशतानिच ॥ गतेगिरिवरेहिश्रीनाथःप्रादुर्भविष्यति ॥ २९ ॥ तंपूजयिष्यतिव्रजेविष्णुस्वामीरवेस्तनुः ॥ वल्लभाद्याश्चतच्छिष्याश्चान्येगोकुलस्वामिनः ॥ ३० ॥ श्रीमद्भागवतान्मुक्तिंदृष्ट्वावज्रःपरीक्षितः ॥ वैराग्येणापिमुनयोराज्यंत्यक्तुंमनोदधे ॥ ॥ ३१ ॥ तदाऽऽययौचोपगविर्नरनारायणाश्रमात् ॥ पादुकांमस्तकेबिभ्रत्कृष्णचंद्रस्यवैष्णवः ॥ ३२ ॥ भूपेनवंदितःसोपिप्रत्युत्थानासनादिभिः ॥ कथयामासवज्राग्रेश्रीमद्भागवतंमुदा ॥ ३३ ॥ श्रुत्वोद्धवाद्भागवतंवज्रःप्रोवाचहर्षितः ॥ श्रुतामयापुरातातमुसभायांपरीक्षितः ॥ ३४ ॥ समाधिभाषाव्यासस्यशुकदेवेनवर्णिता ॥ पुनस्त्वयापिकथिताकृतार्थोहंबभूवह ॥ ३५ ॥ इत्युक्त्वावज्रनाभिस्तुस्वराज्यंप्रतिबाहवे ॥ दत्वाजगामगोलोकंविमानेनापिचोद्धवः ॥ ३६ ॥ चक्रारराज्यंधर्मेणमथुरायांचदक्षिणे ॥ प्रतिबाहुःसुतस्तस्यचोत्तरेजनमेजयः ॥ ३७ ॥ अग्रेकलियुगोब्रह्मन्नागमिष्यतिदारुणः ॥ परन्तुचैकंनिर्वाहंदृश्यतेपापनाशनम् ॥ ३८ ॥ यावद्भागवतंशास्त्रंयावद्गोकुलस्वामिनः ॥ यावद्गोवर्द्धनोगङ्गातावत्कलियुगंनहि ॥ ३९ ॥ भारतानांचखंडानांजंबुद्वीपेयथामुने ॥ मध्येसंराजतेमेरुःसौवर्णःपद्मपुष्पवत् ॥ ४० ॥ तथागोलोकखंडानांसंहितायांमहामुने ॥ हयमेधचरित्रस्यमध्येमेरुर्विराजते ॥ ४१ ॥ अस्यश्रवणमात्रेणविप्रहागुरुतल्पगः ॥ स्त्रीराजपितृगोहंतामुच्यतेसर्वपातकैः ॥ ४२ ॥ विप्रस्तुलभतेविद्यांराज्यंराजन्यएवच ॥ श्रवणाच्चधनंवैश्योधर्मंशूद्रस्तथैवच ॥ ४३ ॥ नदीषुचयथागङ्गादेवेषुभगवान्यथा ॥ तीर्थेषुवैतीर्थराजइयंवैसंहितामुच ॥ ४४ ॥ अस्याःश्रवणमात्रेणतृप्तिंयातिनरोत्तमः ॥ नसज्जेतान्यशास्त्रेषुयथाभागवतान्मुने ॥ ४५ ॥ तस्माद्व्रजतपादाब्जंश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ कल्याणार्थंचमुनयोभक्तद्वुः

खहरस्यच ॥ ४६ ॥ ॥ श्रीगर्गउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाशौनकाद्यामुनयश्चरितंहरेः ॥ श्लाघांवैसूतपुत्रस्यचक्रुर्हर्षितमानसाः ॥ ४७ ॥ संसारसागरेमग्नंदीनंमांकरुणानिधे ॥ कालग्रहगृहीतांगंत्राहिविष्णोनमोस्तुते ॥ ४८ ॥ अनुगृह्णीष्वनःसाधोत्वंह्यनाथस्यवल्लभ ॥ त्रैलोक्यस्याभयंदद्याद्यथास्वामीतथाकुरु ॥ ४९ ॥ श्रीगुरोःकृपयाहिश्रीमदनमोहनसेवया ॥ बभूववाङ्ममहरेस्तयाचरितमीरितम् ॥ ५० ॥ वाल्मीक्याद्याश्चव्यासाद्यालघूक्तांकवितांमम ॥ पश्यंतुदृष्ट्वायूयंचाऽपराधंक्षंतुमर्हथ ॥ ५१ ॥ श्रीमाधवंव्रजपतिंनवमेघगात्रंराधापतिंसुरपतिंमुरलीधरंच ॥ भक्तार्त्तिहंचपरमार्थमनंतदेवंकृष्णंनमामिशिरसामनसाचभक्त्या ॥ ५२ ॥ षड्विंशच्चशतारामापिसप्ताशीतिसुप्रियाः ॥ श्लोकाश्चरित्रमेरोवैश्रीकृष्णस्यमहात्मनः ॥ ५३ ॥ इतिश्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखण्डेसंपूर्तिर्नामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥

समाप्तोऽयंग्रन्थः ।

इदं पुस्तकं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजक्षेमराजश्रेष्ठिना
स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम्) मुद्रणालये मुद्रितम् ।
संवत् १९६६, शके १८३०.

विक्रेयपुस्तकानि–पुराणग्रन्थाः ।

नाम	की. रु. आ.
पद्मपुराण–संपूर्ण ५५००० ग्रंथ छः खंडोंमें शुद्धतापूर्वक, यह ग्रंथ वैष्णवोंके अत्यन्त उपयोगी है	१५–०
श्रीमद्भागवत–श्रीधरीटीका और टिप्पणीसह, ग्लेज कागज	१०–०
श्रीमद्भागवत-भावार्थदीपिकाप्रकाश टीका-यह टीका श्रीधरी टीकापर बहुतही उत्तम लगती है। ग्रंथ संख्या १२५००० सवालक्षहै. औरभी कई टीकाओंका सार इसमें आगया है	२१–०
श्रीमद्भागवत एकादशस्कन्धः-श्रीधरीटीकया संदर्भ-विश्वनाथी–दीपिकादीपनादिपर्यायोपेतवंशीधरीयतद्भावार्थदीपिकाप्रकाशटीकया चोपेतः	२–८
श्रीमद्भागवत–सचूर्णिक मोटेअक्षर उत्तम कागज सप्ताह बाँचनेवालों को परमोपयोगीहै ग्लेज	७–०
श्रीमद्भागवत–नवीन सुबोधिनीटीका समेत पढनेवालों व सप्ताह बाँचनेवालोंको परमोपयोगी है.	१२–०
श्रीमद्भागवत–मूल (गुटका) रेशमी जिल्द बँधी हुई नित्यपाठकरनेयोग्य	१–८
श्रीमद्भागवत–भाषाटीका माहात्म्य और शंकासमाधानसह अत्युत्तम जिसमें ५०० दृष्टांत, कथाके सिवाय हैं, नई छपी है ग्लेज कागज	१२–०
" तथा देशी कागज	११–०
श्रीमद्भागवताद्यपद्यव्याख्याशतक– (जन्माद्यस्य श्लोकके सौअर्थ)	२–०
भागवतलीला कल्पद्रुम–श्रीमद्भागवतके सब चरित्र (जन्माद्यस्य इस श्लोकसे)	१–४
नारदपुराण–संपूर्ण २४००० मूल मात्र है	७–०
शिवपुराण–बडा–२४००० मूलमात्र–इसमें विद्येश्वर संहिता २००० रुद्रसंहिता १०५३० शतरुद्रसंहिता २१५० कोटिरुद्रसंहिता २२४० उमासंहिता १८४० कैलाससंहिता १२४० और वायवीयसंहिता ४००० है. बहुत परिश्रमसे यह अलभ्य ग्रंथ मिला है. और बहुत विद्वानोंकी संमतिसे शुद्धकर छापागया है.	७–०
शिवपुराण–उपरोक्त पं० ज्वालाप्रसाद मिश्रकृत भाषाटीकासमेत १६ रु. तथा केवलभाषा वार्तिक	८–०
ब्रह्मपुराण–संपूर्ण मूल संस्कृत	५–०
ब्रह्मांडपुराण–संपूर्ण	५–०

संपूर्ण पुस्तकोंका "बड़ासूचीपत्र" अलग है, मँगालीजिये, बिनादाम भेजाजाता है।

पुस्तकोंके मिलनेका ठिकाना–खेमराज श्रीकृष्णदास "श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम् प्रेस–मुंबई.

॥ इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहितायामश्वमेधखंडं सम्पूर्णम् ॥